

Pomurje *je gorelo* **MODRO**

1. del

Radna karta Komandanta Komanda 32. R

vojna tajna
strogo poverljivo
Čuvati do kraja 9.

Početak: 09.00 27.06.1991.
Završetak: 09.00 29.06.1991.

Legenda:

- 09.00 27.06. pokret mč-10kb/32.mbr pravcem
Vraždin - Dražno-Ormož - Ljutomer - G. Radgona
barikade
- mč-10kb zaustavljena barikadom na mostu u Ormožu u 11.00 27.06.
- 11.05 27.06. tv-10kb upućen u Ormož sa k-om 32.mbr i PkPo 32.R
- 11.45 27.06. tv-10kb i-1 upućena pravcem VZ - Pusišće - Središće ob Dravi - Ormož
- 12.05 27.06. k-1 32.mbr dao ultimatum za uklanjanje barikade u Ormožu do 12.30, a u
13.40 27.06. otvorena vatra topovima tv po barikadi na mostu u Ormožu
- 15.40 27.06. tv-10kb stigla sa severa u Ormož, trpi divlja vatrom i kulelima
- 17.30 27.06. 32.č upućena u Središće ob Dravi da stvori novi granični prelaz, stigla u 23.00
- 18.30 27.06. mč-10kb sa tv-10kb polazi pravcem Ormož - VZ - Pusišće - Središće ob Dravi, na putu u Ormožu, sa tv-10kb zadatak u Središću ob Dravi, tv-10kb i-1 krenula pravcem Ormož - Križevci, stigla u 23.40
- 21.30 27.06. WP 103 BVP preuzeo Središće ob Dravi, a i-1 se vratila u VZ radi odmoru i pripreme u 23.00
- 00.30 28.06. mč-10kb i-1 sa tv-10kb stigla u VZ Križevci i razočila, u 00.40 tv-10kb i-1 došla u Ormož, u 00.45 stigla u Sibišnje, gde je okružen, u 01.00 proba se iz okruženja, krenula sa Središća ob Dravi
- 01.45 28.06. sa tv-10kb krenula pravcem VZ - Križevci - Dolga Vas, u 01.30 stigla pred Središće (barikada); u 01.20 krenula preko S. Križevca za Križevci, u 01.30 u Sibišnje, u 01.40 u Križevci, u 01.50 u Križevci
- 06.30 28.06. mč-10kb i-1 sa tv-10kb produlila za G. Radgonu, u 06.30 posle teške borbe zauzela gn.pr.
- 14.30 28.06. tv-10kb i-1 krenula iz Središća ob Dravi u Križevci, došla spoji sa 32.č, u 21.00 u Železničara, u 06.30 29.06. spoji se sa 32.č
- 19.00 28.06. 2.mb/103 mbr stigao u VZ iz Križevca, krenuo u 19.40
- 06.30 29.06. 32.č i tv-10kb i-1 krenule iz Sibišnje ka Središću ob Dravi, stigle u 08.15 29.06.

Komandant
general major
Olado Trifunović

POMURJE JE GORELO MODRO

1. del

Kolofon
Pomurje je gorelo modro

Izdajatelj
PVD “SEVER” za Pomurje

Odgovorni urednik
Drago Ribaš

Avtorji prispevkov
Drago Ribaš, Ciril Magdič, Darko Anželj, Alojz Flisar, Jožef Kovač, Milan Osterc, Milan Horvat, Marjan Horvat, Štefan Vouri, Anton Rozman, Vinko Vogrinec, Janez Konrad, Ladislav Vegi, Igor Klarič, Marjan Novak, Jože Makoter, Rudi Sočič, Janez Vencelj, Cvetka Potočnik, Štanko Sakovič, Marjan Misja, Vlado Kovačič, Bruno Jančar, Feliks Neubauer, Slavko Puklavec, Franc Duh, Jasna Flisar, Darko Ledinšek, Anton Šafarič, Milan Žnuderl, Boris Pučko, Anton Pleteršnik, Janko Durič, Alojz Grah, Darinka Števančec, Lidija Šinko, Iztok Trček, Peter Horvat, Borut Peršolja, Marjan Slak, Franc Slokan, Stanislav Gorčan, Franc Berlak, Cvetka Temlin, Ludvik Bokan, Ludvik Hodošček, Ladislav Bagladi, Zlatko Kuk, Milan Špilak, Marjan Titan, Marjan Farič, Jože Sever, Jože Časar, Božo Pongrac

Jezikovni pregled
Metka Sobočan Sarjaš

Tisk in Grafično oblikovanje
Studio Signal HD, Murska Sobota

Naklada:
300 izvodov

Cena:
20,00€

Murska Sobota, April 2018

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

351.74(497.411)“1991”

POMURJE je gorelo modro / [odgovorni urednik Drago Ribaš ; avtorji prispevkov Drago Ribaš ... et al.]. - Murska Sobota : PVD Sever za Pomurje, 2018

ISBN 978-961-288-384-3 (zv. 1)
ISBN 978-961-288-385-0 (zv. 2)
1. Ribaš, Drago
COBISS.SI-ID 94341633

KAZALO

POMURJE JE GORELO MODRO13

Naša dolžnost je poskrbeti, da sedanost ne pozabi preteklosti15

Družbena vloga in pomen knjige o Pomurskih miličnikih in delavcih organov za notranje zadeve17

1. UVOD20

1.1 Nekaj besed o zgodovini policije v Sloveniji.20

1.2 Zakaj ta knjiga24

1.3 Knjigi na pot28

2 PEM in VEM UNZ Murska Sobota.32

2.1 Osnovni podatki o ustanovitvi PEM in VEM Republike Slovenije32

2.2 PEM UJV in UNZ Murska Sobota od ustanovitve37

2.2.1 Nekaj osnovnih podatkov39

2.3 Pripadniki PEM UNZ Murska Sobota na Kosovu40

2.3.1 Pomurec – poveljnik na Kosovu40

2.3.2 Moje delo na Kosovu.42

2.3.3 Hiša se bo gradila sama45

2.3.4 Zvezni bataljon milice, Priština, januar–februar 1990 (zadnja generacija slovenske milice v SAP Kosovo)47

2.4 VEM UJV IN UNZ Murska Sobota50

2.4.1 Usposobljenost – ključ do uspeha.50

2.4.2.1 Načrti za delo v izrednih varnostnih razmerah50

2.4.2.2 Načrti za delo v neposredni vojni nevarnosti in vojni52

2.4.2.3 Načrti za posamezne varnostne situacije53

Preigravanje različnih varnostnih situacij v obliki štabnih in terenskih vaj54

2.5 Rezervni sestav kriminalistične službe, SDV in logistike55

Razgovori s poveljnikom, starešinami in z miličniki PEM.57

2.6.1 Poveljnik PEM z najdaljšim stažem v Pomurju57

2.6.2 Moje delo v milici (Ludvik Hodošček)57

2.6.3 Razgovor s Petrom Horvatom, legendo rezervnega sestava VEM in PEM UJV in UNZ Murska Sobota.58

2.6.4 Moje delovanje v Posebni enoti milice v letih 1979–199161

2.7 Razgovor s komandirji, z miličniki in rezervnimi miličniki glede usposabljanja VEM64

2.7.1 Zvestoba64

2.7.2 Samo usposobljen rezervni miličnik je dober miličnik68

2.7.3 Mi in JLA na državni meji.69

2.8 Razgovori s kriminalisti glede priprav v VEM in z rezervnim sestavom73

3 Akcija Sever74

3.1 Osnovni podatki o razmerah v SFRJ in SRS v letih 1988 in 1989, mitingih resnice,

napovedi mitinga resnice in odziv oblasti ter načrt RSNZ za preprečitev mitinga resnice	74
3.2 Načrtovanje dela v okviru akcije Sever na UNZ M Sobota	81
3.3 Delo PPE UNZ Murska Sobota na območju UNZ Krško	82
3.3.1 Sestava 7. bataljona PEM RSNZ, ki je bil v Krškem	82
3.3.2 Ko so miličnike pozdravljali z rožami	85
3.4 Delo PPE UNZ Murska Sobota na območju UNZ Murska Sobota	92
3.4.1 Akcija Sever v Pomurju	92
3.4.2 Spomini na akcijo Sever	92
3.4.3 Tudi v Pomurju smo zaprli mejo	92
3.5 Delo miličnikov, kriminalistov v akciji Sever	95
3.5.1 Naše delo v času akcije Sever	95
3.5.2 Bil sem v Krškem	96
3.5.3 Naš prvi upor Jugoslaviji	96
3.5.4 Moja pot v Krško	99
3.5.5 Delo kriminalistov UNZ Murska Sobota med akcijo Sever	101
4 Maneverska struktura narodne zaščite (MSNZ)	102
4.1 Ocena razmer v SFRJ in RS po volitvah v RS aprila leta 1990 in zaostrovanja s strani zvezne politike in JLA, priprave za obrambo pred morebitnim poskusom nasilnega rušenja nove oblasti, organizacija MSNZ in delo do predaje aktivnosti RŠTO	102
4.2 Sestava in aktivnosti članov MSNZ UNZ M Sobota	107
4.3 Razgovor s člani MSNZ glede njihovih aktivnosti, občutkov, sodelovanja z drugimi v ONZ in zunaj njih	114
4.3.1 Bilo je tajno in nevarno	114
4.3.2 Izvleček iz govora Cirila Magdiča ob otvoritvi razstave MSNZ v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota 2016.	117
4.3.3 Moja vloga v MSNZ	120
4.3.4 Bilo je zelo tajno celo za nas znotraj sistema	122
5 Priprave na osamosvojitveno vojno	124
5.1 Razmere v SFRJ in SRS jeseni 1990, pozimi in spomladi 1991 – do začetka agresije	124
5.2 Razmere na območju UNZ Murska Sobota jeseni 1990, pozimi in spomladi 1991 – do začetka agresije	126
5.2.1 Tri meje ena pokrajina	126
5.2.2 Milica iz krize v krizo, vendar vedno uspešno	128
5.3 Pomembni dogodki pred začetkom vojne za Slovenijo iz kronologije Stalne službe UNZ Murska Sobota	132
5.4 Splošno o organiziranosti milice na območju UNZ Murska Sobota, TO RS in oblike njihovega delovanja v letih 1990–1991	137

5.5 Aktivnosti milice (PM M. Sobota) pred osamosvajanjem Slovenije	138
5.5.1 Miličniki so bili za osamosvojitve	138
5.5.2 Demokratizacija Slovenije	139
5.5.3 Oddelek milice Dobrovnik, maj – do začetka vojne 27. 6. 1991	140
5.6 Načrtovanje posameznih aktivnosti UNZ po zaključku MSNZ	142
5.6.1 Bilo je zelo napeto in moralo se je nekaj zgoditi	142
5.6.2 Bili smo stalno v službi	145
5.7 Načrtovanje posameznih PP	146
5.7.1 Ni bilo več vprašanje, ali bo vojna, ampak kdaj bo	146
5.7.2 Malo pred vojno	149
5.7.3 Priprave in načrtovanje OM Rogašovci	149
5.7.4 Obramba mejnega prehoda na Hodošu in rezervne lokacije Martinje – načrt	149
5.7.5 Opis območja PM Ljutomer	152
5.8 Provokacije JLA	153
5.9 Priprave PEM UNZ Murska Sobota in aktivnosti PEM	157
5.9.1 Intenzivne priprave PEM UNZ Murska Sobota na vojno	157
5.9.2 PEM se pripravlja na vojno	160
5.9.3 Priprave pomurskih »specialcev« na vojno	162
5.10.1 SDV v času priprav na vojno	162
5.10.2 Delo OZK pred razglasitvijo samostojnosti, pred agresijo JLA na Republiko Slovenijo	163
5.11 Hranitelji orožja in dokumentov UNZ in PP	164
5.11.1 Odvzem orožja TO in reagiranje organov za notranje zadeve na ta ukrep	164
5.11.2 Varovanje evidenc nabornikov	165
5.11.3 Bili smo domači z našim terenom	165
5.11.4 Pregled hraniteljev orožja za UNZ M. Sobota in policijskih enot (postaj milice)	166
6 Osamosvojitvena vojna v Pomurju	169
6.1 Potek osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji – kratek ori	169
6.1.1 Vojna	169
6.1.2 Vojna za osamosvojitve Republike Slovenije – kratek opis	170
Moč JLA pred 27. 6. 1991	170
4.3 Kronologija dogodkov stalne službe UNZ na območju UNZ Murska Sobota od 25. 6. 1991 do 18. 9. 1991	185
4.4 Vojna za Slovenijo 1991, aktivnosti »JLA« v Pomurju iz njihovih dokumentov	227
6.5 Delovanje policije v vojni za osamosvojitve v Pomurju in sodelovanje s TO	241
6.6 Dogodki in bojevališča na območju PM Ljutomer	251
6.6.1 Kronologija dogodkov	251
6.6.2 Spopadi na območju PM Ljutomer	257

6.7 Razgovori z udeleženiimi miličniki PM Ljutomer, PPE, teritorialci, občani, ki so bili zraven ali so tam doma, zdravstvenim domom, gasilci, civilno zaščito, občinskimi funkcionarji	260
6.7.1 Boji v Presiki	260
6.7.2 Boji na Gibini	261
6.7.3 Boji v Kačurah	262
6.7.4 Boj z oklepniki	263
6.7.5 Bobene aktivnosti v Stari Novi vasi 3. 7. 1991	265
6.7.6 Kako smo doživljali vojno	267
6.7.7 Moji spomini na vojno v Ormožu	269
6.8 Dogodki in bojevališča na PM Gornja Radgona, OM Radenci, OM Videm ob Ščavnici	274
6.8.1 Kratek opis poti enote JLA v Gornjo Radgono in boj v Gornji Radgoni	274
6.8.2 Vojno leto 1991	278
6.8.3 Vloga PEM-a v Gornji Radgoni	282
6.8.5 Bojeval sem se v Gornji Radgoni	284
6.8.6 Aretacija polkovnika JLA – Danila Đuroviča	286
6.8.7 Varovanje polkovnika Danila Đuroviča	287
6.8.8 Načrt protidesantnega delovanja PM Gornja Radgona	289
6.8.9 Rekonstrukcija prvih pogajanj med TO in policijo ter enoto polkovnika Popova v Gornji Radgoni	290
6.8.10 Realizacija akcije Skala	293
6.8.11 Aretacija zveznih carinikov in drugih oseb	293
6.8.12 Pogajanja in predaja karavle na Zgornjem Konjišču	294
6.8.13 Opis poteka akcije dne 30. 6. 1991, ko je bil namen, da se izvede napad na mejni prehod Gornja Radgona, kjer so se nahajali tanki in oklepna vozila z vojsko bivše JLA.	298
6.8.14 Napad na karavlo v Gornji Radgoni	301
6.8.15 Razpored oddelka milice v Radencih in borbena delovanja ob prihodu tankovske kolone vozil v Radence	304
6.8.16 Uradni zaznamek o poškodovanju občana Alojza Gaubeja	305
6.8.17 Ostale operativne zadeve v reševanju miličnikov oddelka milice v Radencih	306
6.8.18 Izvedene naloge na OM Videm ob Ščavnici	306
6.9 Razgovori z udeleženiimi miličniki PM Gornja Radgona z oddelkoma, PPE, teritorialci, občani, ki so bili zraven ali so tam doma, zdravstvenim domom, gasilci, civilno zaščito, občinskimi funkcionarji	308
6.9.1 Prijetje podpolkovnika Jovanoviča v Radencih	308
6.9.2 Opis poedine aktivnosti v zvezi z vojno v Sloveniji	309
6.9.3 Stražnica Konjišče	312

6.9.4 Opis poteka akcije 29. 6. 1991 (predati se želi karavla v Zgornjem Konjišču)	313
6.9.5 Prevoz vojnih ujetnikov v zbirni center	314
9.9.6 Poškodovana miličnika – 30. 06. 1991	314
6.9.7 Spomini na vojno za Slovenijo	315
6.10 Boji za mejni prehod v Gornji Radgoni	316
6.10.1 Rekonstrukcija poročil vodij izmen PMM Gornja Radgona tik pred vojno	316
6.11 Razgovori z udeleženiimi miličniki PM Gornja Radgona z oddelkoma, PMM Gornja Radgona, PPE, teritorialci, občani, ki so bili zraven ali so tam doma	320
6.11.1 Zadnji dan na mejnem prehodu v času vojne	320
6.11.2 Tudi mi smo se borili	321
6.11.3 Zapiski o doživljanju vojne v Gornji Radgoni po spominu policista Milana Žnuderla	325
6.11.3.1 Vojna v Gornji Radgoni se je začela dne 28. 6. 1991 s prihodom tankovske enote JLA.	325
6.11.3.2 Odhod na točko	325
6.11.3.3 Pogajanje na karavli	327
6.11.3.4 Aretacija carinika Nježiča, 30. 6. 1991	329
6.11.3.5 Napad na karavlo, dne 2. 7. 1991, ob 16.50 uri	329
6.11.3.6 Pomoč kapetanu Novaku pri vrnitvi	331
6.11.4 Opis poteka izvidovanja, dne 2. 7. 1991, na pogledu z nalogo poročanja o prihodu letal	332
6.11.5 Analiza vojne na območju 73. območnega štaba TO Ljutomer, 61. diverzantski vod	333
6.11.6 Ocena komandirja PM Gornja Radgona podana na sestanku aktivnega in rezervnega sestava z dne 29. 7. 1991	342
6.11.6.1 Postavitev PM	342
6.11.6.2 Naše možnosti	342
6.11.6.3 Akcije policije	343
6.11.6.4 Nekaj osnovnih ocen	343
6.11.6.5 Splošna ocena	343
6.11.6.6 Posebno poglavje je delo v okviru sanacije po umiku Popova	343
6.11.6.7 Sodelovanje s TO	344
6.11.6.8 Ljudje bodo znali oceniti prispevek posameznih struktur	344

POMURJE JE GORELO MODRO

Knjiga »Pomurje je gorelo modro« prihaja v pravem času, ko mnogi o procesih osamosvajanja Republike Slovenije govorijo, nekateri pa tudi pišejo na pamet, da ne rečem, da nekateri zavestno izkrivljajo ne le daljno, temveč tudi novejšo zgodovino. Ob tem si radi na neupravičen in dvomljiv način prilaščajo zasluge, ki jim ne gredo oziroma iz povezujočih se dogodkov in procesov iz konteksta vzamejo in opisujejo posamezne dogodke enostransko in subjektivno.

Prav zaradi navedenega je pričujoče delo verodostojnejše, saj zajema mnoge procese in dogodke v širšem časovnem obdobju, ki so prispevali k osamosvojitvi Republike Slovenije, kljub temu, da je poudarek na delovanju, organiziranju in pripravah takratne milice oziroma organov za notranje zadeve v Murski Soboti. Tako avtorji že v uvodu spregovorijo o zgodovini milice in organiziranju posebne in vojaške enote milice v takratni Upravi za notranje zadeve Murska Sobota. To je pristop, ki smo ga nekateri referenti v lanskem letu nakazali na posvetovanju »Nastanek in razvoj Slovenske teritorialne obrambe – del nacionalne vojaške tradicije«, s čimer smo želeli poudariti, da se priprave za primer izrednih razmer in vojne miličniki niso začeli pripravljati šele leta 1990, temveč že veliko prej.

Zelo pomembno se mi zdi, da je pomemben poudarek dan tudi akciji Sever v letu 1989, ko so organi za notranje zadeve na čelu z milico preprečili tako imenovan »miting resnice«. Nekateri govorijo, da se z akcijo Sever ni zgodilo nič, ker v Ljubljano ni bilo mitingašev. Zato se mi zdi pohvalno, da avtorji v knjigi opisujejo akcijo Sever, saj se tako vidi, da je akcija Sever potekala v celotni Sloveniji. Ob pomoči, ki jo je nudila posebna enota milice iz Uprave za notranje zadeve Murska Sobota Upravi za notranje zadeve Krško, je bila ob vseh operativnih nalogah v zvezi z akcijo Sever, v Pomurju posebej zavarovana tudi meja, ker so strojevodje odrekli prevoz vlakov, mitingaši pa so začeli organizirati avtobusne in druge prevoze preko vseh mogočih cestnih prehodov.

Danes še vedno nekateri govorijo, da je potrebno v policiji narediti lustracijo, zato je zelo dobro, da v knjigi avtorji jasno povedo, da so miličniki bili za osamosvojitve Republike Slovenije in da je milica s svojim ravnanjem in liberalnim pristopom do pozitivne zakonodaje dopuščala demokratične procese v Republiki Sloveniji, za kar je doživljala hude kritike s strani Zveznega sekretariata za notranje zadeve in zvezne oblasti. Milica v tistih časih ni razmišljala tako kot politika, ki je imela svoje cilje in ambicije, milica je skrbela za javni red in mir ter za varnost ljudi in premoženja, skrbela je za javno varnost in ni dopuščala neupravičenega poseganja v njeno republiško pristojnost, kljub grožnjam iz Beograda.

Milica in organi za notranje zadeve so konec osemdesetih let začutili zaostrovanje razmer v odnosu Slovenija – Jugoslavija, zato so se temu primerno tudi pripravljali in temu primerno izvajali svoje zakonite naloge. In dobro je, da v knjigi avtorji opisujejo tudi skupni pristop milice in teritorialne obrambe pri obrambnih pripravah v okviru Manevrske strukture narodne zaščite, ki je vsaj za mene bil prehodni projekt, saj je medsebojno sodelovanje na varnostno obrambnem področju v oktobru leta 1990 začelo potekati po ustaljenih in utečenih poteh njunega medsebojnega sodelovanja v pripravah na izredne razmere in vojno. Vse to

zelo lepo ter na primeren in dokumentiran način avtorji opisujejo v poglavju o načrtovanju posameznih aktivnosti Uprave za notranje zadeve Murska Sobota po zaključku delovanja Manevrske strukture narodne zaščite.

Osrednje poglavje v knjigi »Osamosvojitvena vojna v Pomurju«, ki ima preko dvajset podpoglavij in je po mojem poznavanju osamosvojitvene vojne v Sloveniji in vedenju o pisanju tematike iz novejšje zgodovine, napisano na dopadljiv način in hkrati korektno, dokumentirano z uradnimi dokumenti, kronologijami posameznih dogodkov in zapisi takratnih organizacijskih enot organov za notranje zadeve Murska Sobota ter zapisi posameznih vodilnih oziroma vodstvenih delavcev, miličnikov in drugih delavcev enot organov za notranje zadeve. Pomembno se mi zdi predvsem to, da so mnogi dogodki ustrezno dokumentirani in da upoštevajo že objavljene publikacije in članke, ki opisujejo vojno v Sloveniji s strani vojnih veteranov Zveze policijskih veteranskih društev Sever in Zveze vojnih veteranov Slovenije. Vse to pa na primeren in za branje zanimiv način dopolnjujejo mnogi spomini in zapisi pomembnih akterjev osamosvojitvene vojne, kjer so zajeti poveljujoči, aktivni miličniki, rezervni miličniki, teritorialci, civilisti in drugi.

V nadaljevanju avtorji pišejo o delu operativne skupine, inšpektorata milice, kriminalistične službe, delavcev Slovenske obveščevalno varnostne agencije v Murski Soboti in delavcih logistične službe ter o razlogih za ustanovitev zbirnih centrov in o delu po koncu vojne za Slovenijo. Tudi v teh poglavjih avtorji pri pisanju uporabljajo uradne dokumente in druge zapise ter spomine posameznikov, kar daje knjigi ustrezno verodostojnost.

V zaključnem delu avtorji pišejo o Združenju Sever oziroma Zvezi policijskih veteranskih društev Sever, Policijskem veteranskem društvu Sever za Pomurje in o spominskih obeležjih, s katerimi se ohranja spomin na nekatere najbolj izpostavljene in uspešne obrambno varnostne akcije in spomin na tragične dogodke, katerim se ni bilo mogoče izogniti v vojni za samostojno Slovenijo.

Pričujoča knjiga z naslovom »Pomurje je gorelo modro« je izjemno delo avtorjev in vseh drugih, ki so kakor koli sodelovali pri nastajanju tako obsežnega, za zgodovino, tudi izjemnega dela. Ta knjiga je nov prispevek k že napisanim knjigam in drugim publikacijam o osamosvojitvenih procesih in vojni za samostojno Republiko Slovenijo, saj kritično in z ustrezno distanco opisuje dogodke v preteklosti.

Prepričan sem, da bo ta knjiga tudi pobuda in izziv za druga policijska veteranska društva in posameznike, da bodo na podoben način pristopili k pisanju o dogodkih, ki so na njihovem območju, ne le kazali svojo modro ali zeleno uniformo, temveč tudi svojo modrost pri svojih ravnanjih in dejanjih, ki so prispevala k temu, da danes živimo v samostojni, neodvisni in suvereni Republici Sloveniji, pa če tudi ni gorelo ali je gorelo tako, kot je na območju Uprave za notranje zadeve Murska Sobota.

Vsakdo, ki se loti zgodovinopisja, torej procesa ustvarjanja zgodovine s pisanjem del in knjig o zgodovini, v katerem z različnimi orodji in metodami (deskriptivno, analitično, historično ...)

ter na podlagi virov, s kritičnim odnosom do obstoječe dokumentacije in pričevanj, proučuje in nato interpretira osamosvojitvene procese in vojno za samostojno Republiko Slovenijo, si zasluži vsa priznanja in pohvale.

Zato se zahvaljujem vsem avtorjem in sodelujočim pri pisanju knjige »Pomurje je gorelo modro« v svojem imenu in imenu Zveze policijskih veteranskih društev Sever, za prispevek k ohranjanju zgodovinskega spomina, saj nam poznavanje zgodovine omogoča razumevanje sedanjosti in nam istočasno omogoča »videnje« v prihodnost, ki pa žal ni takšna, kot smo si jo predstavljali in želeli ob osamosvojitvi Republike Slovenije v letu 1991. Morda ni takšna prav zato, ker nekateri ob osamosvojitvi niso poznali dotedanje zgodovine Slovencev oziroma so jo začeli potvarjati, kar počenjajo še danes, namesto bi se ukvarjali s sedanjostjo, za boljšo kakovost človeka vrednega življenja in za boljšo prihodnost.

Živeti v upanju in delati vse potrebno za lepšo prihodnost ni le modro ravnanje, temveč je izziv sodobnega časa ter moto ravnanj in dejanj policijskih vojnih veteranov združenih v Zvezi policijskih veteranskih društev Sever.

izr. prof. dr. Tomaž Čas,
Predsednik Združenja Sever

Naša dolžnost je poskrbeti, da sedanjost ne pozabi preteklosti

Dogodki ob nastanku nove države, pred in med osamosvojitvijo Slovenije, so neponovljivi. Vsi pripadniki modre uniforme smo nanje upravičeno zelo ponosni. To so bili časi, ko je bila slovenska milica eden izmed ključnih branikov nastanka samostojne države. Vedeli smo, da delamo prav, zato se pri opravljanju zelo odgovornih nalog nikoli nismo ustavili in si postavljali vprašanj, ali je cena za požrtvovalnost previsoka in ali bo naš prispevek ustrezno omenjen v zgodovinskih zapisih. Nobenih pomislekov ni bilo. To je bil čas, ko so vsi prebivalci Slovenije sodelovali z nami kot eno, zato je bilo zavedanje, da so naša dejanja pravilna, še toliko močnejše. To so bili trenutki, ko smo bili v vsej zgodovini slovenske milice in poznejše policije najbolj povezani z ljudmi.

Danes smo lahko vsi v policiji ponosni na svoje institucionalne korenine, svojo preteklost in neprecenljivo vlogo takratnih pripadnikov milice, ki so v tistem prelomnem in negotovem obdobju odločno zaščitili slovenski narod in ubranili odločitev ljudstva za samostojno, demokratično Slovenijo. Vloga milice pa ni bila pomembna le v obdobju osamosvojitve, ampak tudi pred letom 1990, tj. pri razvijanju narodne zaščite kot najširše organizirane oblike samozaščitnega delovanja, ki je bila formalnopravno urejena na začetku osemdesetih let in

je bila pomembna zaradi usposabljanja vseh struktur narodne zaščite – to so bili začetki demokratizacije in osamosvajanja države. S temi aktivnostmi smo zagotovili, da so v osamosvojitveni vojni vsi miličniki imeli dovolj varnostno-obrambnega znanja in izkušenj. Pri tem ne smemo pozabiti na druge pomembne akcije odpora slovenske milice; slednja se je uprla takratnim pritiskom Jugoslovanske ljudske armade in Zveznega sekretariata za notranje zadeve po širitvi mejnega pasu, neomajno nasprotovala uvedbi enotnega informacijskega sistema v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve in odločno rekla ne vsem oblikam uveljavljanja zvezne zakonodaje pri javni varnosti.

Pri pozitivni vlogi slovenske milice predvsem v drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja je zelo pomembno tudi dejstvo, da se je ta resno in odločno uprla zahtevi po enotni ureditvi miličniške uniforme v vsej državi ter nekaterim nalogam, ki jih je zahtevala iz Beograda vodena služba državne varnosti. Veliko omenjenih nalog je potekalo v strogi tajnosti; že leta 1989 je slovenska milica daleč od oči javnosti začela pripravljati tudi celovit sistem varovanja državne meje.

Nemogoče je naštetati vse ključne naloge in dejanja, s katerimi je modra linija ubranila osamosvojitvene in demokratične procese. Številne zasluge morda nikoli ne bodo znane, kaj šele zapisane v zgodovino, zato je prav in nujno, da celotna slovenska družba, ne le slovenska policija, ohranja spomin na znana, ključna dejanja in zgodovinske zasluge slovenskih miličnikov, ki so s svojim delom dokazovali profesionalnost in lojalnost slovenskemu narodu. Kljub temu da se nam vsi ti trenutki pred in med osamosvojitvijo ter po njej zdijo še vedno blizu, kot bi se zgodili včeraj, pa jih novejša generacije ne poznajo. Z njimi nimajo izkušenj, zato seveda ni mogoče pričakovati, da bodo do njih gojile takšen odnos, kot ga gojimo tisti, ki smo bili v te zgodovinske procese osebno vpeti. Zato je zelo pomembno, da vse te dogodke primerno praznujemo in ohranjamo v spominu za prihodnje rodove.

Angleški pesnik Wystan Hugh Auden je nekoč dejal: »Človek je bitje, ki ustvarja zgodovino in svoje preteklosti ne more ponoviti, niti je ne more pozabiti.« Sam bi dodal, da je naša dolžnost poskrbeti, da se tega dela zgodovine ne pozabi, zato je prav, da poskušamo kar najbolje zapisati vse spomine, ko so ti še sveži, ko so med nami še vedno pričevalci dogodkov in ko še imamo dokumentacijo iz tistega časa.

Združenje Sever kot prostovoljno, nepolitično in domoljubno združenje policijskih veteranskih društev Sever, katerih člani so kot pripadniki organov za notranje zadeve Republike Slovenije ali kot prostovoljci sodelovali pri aktivnostih za zaščito demokratičnih procesov v naši državi ali pa so s svojimi aktivnostmi sodelovali v vojni za osamosvojitve, med drugim skrbi tudi za ohranjanje spomina na osamosvojitvene aktivnosti. V zadnjih letih so Združenje Sever in posamezna regionalna policijska veteranska društva Sever izdala kar precej obsežnih publikacij, v katerih so opisana doživetja in izkušnje med nastankom naše mlade države.

Ena izmed teh publikacij je tudi ta knjiga, ki zelo izčrpno opisuje delo milice v Pomurju. Posamezna poglavja zgoščeno opisujejo dogajanje: čas priprave na osamosvojitve in razmere v posameznih enotah milice v Pomurju, izvedbo akcije Sever in pripravo nanjo, priprave na osamosvojitveno vojno, pa tudi prelomne dogodke na območju Pomurja v

sicer kratki, a pretresljivi desetdnevni vojni. Kronološki zapis posameznih dogodkov je podprt z dokumenti in osebnimi pričevanji oziroma videnji udeležencev, pa tudi s komentarjem avtorja te publikacije, ki je vso svojo poklicno pot posvetil policiji in pri tem opravljal različne naloge – od prvih korakov mladega miličnika v opazovalni službi do nalog direktorja Policijske uprave Murska Sobota.

Dragi bralci, delo, ki je pred vami, je dober zgodovinski zapis in pomnik naše preteklosti ne samo za mlade pripadnike modre uniforme, ki šele vstopajo v naše vrste, ampak tudi za vse državljane Slovenije. V njej boste poleg številnih zgodovinskih dejstev našli predvsem resnično in srčno zgodbo o tem, kako so miličniki in prebivalci, združeni v skupni viziji o prihodnosti države, delovali kot eno in uresničili zgodovinsko željo našega malega naroda, da bi nekega dne živel pod svobodnim soncem – v samostojni, neodvisni in demokratični državi Sloveniji.

Ljubljana, 4. januar 2018
Marjan Fank
generalni direktor Policije

Družbena vloga in pomen knjige o Pomurskih miličnikih in delavcih organov za notranje zadeve

Pričujoče delo je rezultat skrbnega in zavzetega pisanja mnogih, nekoč aktivnih, pripadnikov organov za notranje zadeve skrajno severno-vzhodnega dela naše domovine Pomurja. Knjiga je dragocen pripomoček za osvetlitev vloge naše milice in drugih struktur v procesu osamosvojitve Republike Slovenije. Ni le skrben zapis policijsko vojaških operacij v kratkotrajni, a nadvse uspešni vojni za samostojno državo, temveč je dragocen vir za analitičen in strokoven pogled na organiziranost, usposobljenost in delovanje takratnega sistema organov za notranje zadeve. Seveda kaže že uvodoma opozoriti na omejenost prostora za poglobljene analize in ocene uspešnosti delovanja, zlasti milice, v posameznih bojnih akcijah, zato bom v tem prispevku opozoril na širok spekter delovanja milice in drugih struktur v organih za notranje zadeve v Pomurju v procesu osamosvojitve.

Vrsta varnostnih dogodkov v preteklosti je vplivala na ustanovitev PEM in VEM na celotnem območju nekdanje Socialistične republike Slovenije, tako tudi v Pomurju. Zelo opazna je bila vloga naših slovenskih miličnikov na Kosovem v 80. letih. Tudi pomurski miličniki so bili aktivni udeleženci slovenskih kontingentov. Ob tem želim opozoriti na bogat in pester nabor programov teoretičnega in praktičnega usposabljanja aktivne in rezervne sestave milice, kriminalistov in pripadnikov SDV za delovanje v vseh varnostnih razmerah.

Skupne poveljniško štabne in terenske vaje s poveljstvi in enotami JLA in TO so zlasti milici

omogočile poglobljen pogled v strukturo in taktiko delovanja obeh oboroženih struktur, kar je kasneje omogočilo učinkovito sodelovanje milice s poveljstvi in enotami TO pri obrambi komaj osamosvojene bivše socialistične republike.

Visoka stopnja praktične usposobljenosti vseh formacij, dobra prostorska organiziranost in zlasti fleksibilnost ter funkcionalna pokritost terena so se v kritičnih trenutkih pokazali za veliko operativno taktično prednost milice v odnosu do drugih struktur.

Ne kaže tudi prezreti pomembne vloge, ki so jo imeli organi za notranje zadeve in še posebej milica na področju ustanavljanja in usmerjanja delovanja manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) na celotnem območju države.

Ob vsem tem kaže tudi opozoriti na geografski položaj Pomurja, relativno dobro cestno infrastrukturo s primerno pretočnostjo prometa v nižinskem delu Pomurja, kar je imelo pomemben vpliv na kasnejši tek dogodkov v vojni za samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije. Pomurje obdaja državna meja s kar tremi državami, na katerih je bilo v času prejšnje skupne države na mejah z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko skupaj pet mednarodnih in sedem meddržavnih mejnih prehodov, ob teh pa praviloma tudi mejne stražnice JLA.

V Pomurju je bilo na relativno majhnem območju poveljstvo mejnega odseka JLA s sedežem v Murski Soboti ter 17 obmejnih vojaških stražnic. Že mirnodobna sestava teh vojaških enot je presegala število aktivnih in rezervnih miličnikov. Ob eskalaciji odnosov med zveznimi organi razpadajoče SFRJ in novo nastalo državo Republiko Slovenijo so se vojaške enote na tem območju kadrovske in materialno okrepile.

Pet oklepno mehaniziranih vojaških kolon, ki so prodirale na ozemlje Republike Slovenije z območja Republike Hrvaške (Varaždina) praviloma brez kakršnega koli oviranja, z izjemo pogumnega telesnega oviranja premika tankovske kolone skupine neoboroženih Medžimurcev v Murskem Središču, so na območju naše države naletele na ovire in organiziran odpor že od Gibine in drugih krajev dalje.

Resnejši oboroženi spopadi so sledili v Središču ob Dravi, Ormožu, Gibini, Razkrižju, Kačurah, Mekotnjaku, Stari Novi vasi, da bi se najodločneje zoperstavili zavojevalski armadi v Gornji Radgoni, kjer je enota JLA doživela boleč poraz od pripadnikov milice in TO. Težišče bojnega delovanja enot JLA so predstavljali mejni prehodi. Tako so le-te napadali vojaki JLA ob podpori helikopterskih enot v krajih Gederovci, Kuzma, Hodoš in Dolga vas.

V mestih Ljutomer, Gornja Radgona in Murska Sobota pa je prebivalstvo doživelo tudi zračne napade z raketiranjem. Ves čas so potekala resna pogajanja s poveljniki vojaških stražnic o predaji. Bilo je veliko resnih groženj civilnemu prebivalstvu s strani pripadnikov JLA, vendar so pripadniki milice in TO odločno ukrepali in preprečevali represalije.

Naj ob tem poudarim tesno in zelo učinkovito sodelovanje milice s TO in pripadniki civilne zaščite (CZ) ter civilne obrambe (CO), to je s tistimi gospodarskimi organizacijami v javnem interesu, ki so v dneh groženj in oboroženih spopadov zagotavljale nemoteno preskrbo z

energenti, vodo, prehrano in drugimi za življenje potrebnimi dobrinami enotam JLA.

Za zaključek tega zapisa želim še omeniti dobro informativno obveščevalno dejavnost na ravni MNZ – UNZ Murska Sobota, in sicer prihod zveznih policistov in zveznih carinikov na to območje, ki so jih nato pripadniki UNZ Murska Sobota v Radencih in tudi drugje aretirali in jih v naslednjih dneh kot vojne ujetnike varovali na različnih lokacijah v prleških gorah.

O sami aretaciji zveznih policistov in carinikov je bila posneta video kaseta, ki so mi jo sodelavci iz UNZ Murska Sobota poslali po vozniku avtobusa v Ljubljano, vendar so jo v Ljubljani prestregli sodelavci OVS MORS, ker je takratni šef OVS MORS prisluškoval mojemu pogovoru s kolegom iz UNZ Murska Sobota na sedežu republiške koordinacije v Cankarjevem domu in ukrepal v skladu s svojim značajem.

Na koncu želim pohvaliti prizadevanja Policijsko veteranskega društva Sever za Pomurje, da je pritegnilo k sodelovanju širok krog avtorjev, neposrednih udeležencev varnostnih in bojnih akcij v letu 1991, ki so tedaj za vzpostavitev učinkovite oblasti novo nastale države Republike Slovenije imeli pomembne zadožitve, opravljali so zahtevne in pomembne naloge, pri čemer so izpostavljali tudi svoja življenja.

Dogodkov iz leta 1991 se moramo spominjati spoštljivo in biti na doseženo ponosni.

V Ljubljani, 22.11.2017

Dr. Boris Žnidarič ¹

Fotografijo je prispeval dr. Boris Žnidarič in prikazuje slednjega kot govornika na slovesnosti

¹ V času osamosvojitvene vojne pomočnik ministra za notranje zadeve in namestnik poveljnika milice RS, član pogajalske skupine (dr. Dušan Plut, Miran Bogataj in Boris Žnidarič), ki je 3. 7. 1991 v Zagrebu dosegla dogovor z JLA o prekinitvi oboroženih spopadov ter vrnitvi enot JLA v vojašnice. Bil sem član delegacije Republike Slovenije na brionskih pogajanjih s predstavniki EU in SFRJ (7. 7. 1991), na osnovi česar je bila sprejeta Brionska deklaracija – trimesečni moratorij na uveljavljanje osamosvojitve Republike Slovenije. V času moratorija sem bil vodja skupine spremljevalcev opazovalcev EU o spoštovanju moratorija ter stalni član pogajalske skupine RS s poveljstvi JLA 5. vojaškega območja s sedežem v Zagrebu in z organi Zveznega ministrstva za obrambo SFRJ s sedežem v Beogradu. Vodil sem zaključno operativno varnostno akcijo umika enot JLA iz Republike Slovenije v Luki Koper od 20. do 25. 11. 1991. Dne 1. 4. 1991 sem po skoraj 24-ih letih dela v organih za notranje zadeve zapustil Ministrstvo za notranje zadeve zaradi imenovanja za državnega sekretarja v Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije.

1. UVOD

1.1 Nekaj besed o zgodovini policije v Sloveniji²

Policija na območju današnje Republike Slovenije ima sorazmerno dolgo zgodovino obstoja in delovanja. V modernejši obliki je nastala v Habsburški monarhiji, ko je leta 1849 cesar Franc Jožef I. izdal zakon o žandarmeriji³, kot posebni veji vojske namenjeni vzdrževanju javnega reda in miru. V glavnih mestih pokrajin pa so takrat že imeli profesionalno policijo, ki so jo imeli tudi v manjših mestih, če so jo bila zmožna financirati. Po letu 1866 se začne zaradi t. i. dualizma ali pogodbe o dveh državah različen razvoj žandarmerije na desni strani reke Mure, ki je spadala pod kraljevino Avstrijo in orožništva, ki je spadalo pod kraljevino Ogrsko na levi strani reke Mure. Službi sta se sčasoma začeli ločevati po opremljenosti in uniformah ter predpisih o organizaciji in delu.

Takšen položaj je bil do konca I. svetovne vojne, ko je bilo na desni strani reke Mure ustanovljeno orožništvo kraljevine Srbov, Hrvatov, Slovencev (SHS) in po priključitvi Prekmurja k novi državi tudi tam. V Ljubljani in Mariboru pa je še vedno delovala policija, ki je pomagala orožništvu (žandarmeriji) pri raziskavi hujših primerov kaznivih dejanj.

Po okupaciji države po 6. 4. 1941 so v Prekmurju ponovno vzpostavili madžarsko orožništvo in na desni strani reke Mure nemško (avstrijsko) žandarmerijo, v katerih je bilo le malo žandarjev iz prejšnjega sestava. V celotni državi so za naloge policije skrbeli tuji žandarji ali vojaštvo in domači izdajalci organizirani v beli ali plavi gardi, pozneje domobranci in drugih oblikah kolaboracije.

Zaradi tega je najvišji organ osvobodilne fronte slovenskega naroda že 17. 10. 1941 ustanovil narodno zaščito⁴. Njena naloga je bila preprečevati ropanje in nadlegovanje prebivalcev s strani sovražnikovih patrulj. Žal je bila narodna zaščita organizirana predvsem v t. i. ljubljanski pokrajini.

Po osvoboditvi Prekmurja 4. 4. 1945 je bila v Križevcih v Prekmurju ustanovljena narodna zaščita, ki je nato postopno zasedla žandarmerijske postojanke in pričela izvajati naloge policije, po osvoboditvi desnega brega reke Mure, meseca maja 1945 pa tudi tam.

Suknjič in kapa paradne uniforme orožniškega stražmojstra kraljevine Avstrije iz leta 1905 (Foto: Boštjan Pucelj)

Ob ustanovitvi slovenske vlade 5. 5. 1945 je bilo ustanovljeno tudi Ministrstvo za notranje zadeve, ki je ukinilo narodno zaščito in ustanovilo ljudsko milico (pozneje milico) iz članov narodne zaščite, ki so bili preverjeni in so bili lojalni novemu režimu. Na Primorskem je narodna zaščita ostala do ukinitve Svobodnega tržaškega ozemlja. Istočasno pa se je organizirala tudi kriminalistična služba⁵.

Leta 1946 se je v Ministrstvo za notranje zadeve vključila tudi uprava državne varnosti (UDB-a pozneje SDV – služba državne varnosti). Tako je na republiškem nivoju delovala regulativa na področju javne in državne varnosti.

V Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ, oziroma prej Federativni ljudski republiki Jugoslaviji – FLRJ) je bila organizacija organov za notranje zadeve po zveznih predpisih enotna, vendar se je vseeno razlikovala od republike do republike s posebnostmi, ki so bile v teh republikah.

V Pomurju so se milica in splošno organi za notranje zadeve – organizirali na postajah milice oziroma najprej postajah ljudske milice. Poveljstvo pokrajine ali regije pa je bilo v okrajih,

Nekaj detailov orožniške (žandarmerijske) uniforme v Kraljevini Jugoslaviji (Vir: Združenje prijateljev policijskih insignij)

Okrajna narodna zaščita, ki je bila postavljena na relaciji Brežice–Sromlje, oktober 1944 (7. osvobojeno ozemlje v Zg. Savinjski dolini in Kozjanskem) (Vir: kokosar.com/ZZPI1941.html)

okrožju in spet okrajih do ustanovitve občin po letu 1966, ko se je vodstvo pomurske policije vrnilo iz Maribora in ustanovilo Upravo javne varnosti Murska Sobota, ki je nato vodila pomurske organe za notranje zadeve (ONZ tako se je policija takrat imenovala) do osamosvojitvene vojne leta 1991.

² Drago Ribaš

³ Drago Ribaš in drugi, Zgodovina Pomurske policije in orožništva, izdala PVD Sever za Pomurje in PU M. Sobota, M. Sobota 2014, stran 14.

⁴ Kot pod 1 stran 113

⁵ Kot pod 1 stran 128

Prva povojna miličniška uniforma uvedena leta 1946 (Vir: Združenje prijateljev policijskih insignij)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje udeležence usposabljanja VEM UNZ Murska Sobota v Bukovnici skupaj z oskrbo

Po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 se stanje v organih za notranje zadeve ni spreminjalo, razen kar se tiče novega vodstva in ukinitve nekaterih dejavnosti SDV (kler, notranji sovražniki). To je dokazovalo, da so bili organi za notranje zadeve profesionalna organizacija, ki je bila usposobljena in organizirana za izvajanje nalog, ki so določene v predpisih države za področje notranjih zadev. Novo vodstvo Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ, pozneje Ministrstva za notranje zadeve RS) je to kmalu uvidelo in zato tudi ni prišlo do pomembnejših sprememb v sestavi organov za notranje zadeve razen izločitve SDV iz RSNZ v samostojno službo, ki se je preimenovala v Varnostno informativno službo (VIS).

Zaradi razmer na Madžarskem leta 1956 in na Češkoslovaškem 1968 ter po vpadu teroristične skupine 1972 (ki je bila prijeta v okviru akcije Raduša) je takratno slovensko

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Marjana Pahorja – prometnika v Murski Soboti

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja, usposabljanje PEM 1985, kjer Marija Ribaš in Malvina Maučec iz oddelka skupnih služb UNZ Murska Sobota skrbita, da miličniki po usposabljanju niso lačni

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje gasilsko fotografijo miličnikov PEM UNZ Murska Sobota na usposabljanju v Mačkovcih s poudarkom na kotlu v ospredju

vodstvo v soglasju z državnim ustanovilo teritorialno obrambo na eni strani in po akciji Raduša posebne enote milice na drugi strani za obvladovanje razmer v času vojne v zaledju in ob hujših kršitvah javnega reda in miru v času miru.

Istovrstno so začeli tudi s pospešenim usposabljanjem vojnih enot milice (VEM), torej enot na postajah milice in UJV-jih⁶ ali pozneje UNZ-jih⁷, za primer hujših kršitev javnega reda in miru ali izrednih razmer. Zaradi vsega tega so bili slovenska milica in tudi ostali deli organov za notranje zadeve usposobljeni in motivirani, a so vseeno ostali ljudski in slovenski. To je bil razlog, da prenos oblasti znotraj organov za notranje zadeve ni povzročil večjih pretresov in so organi za notranje zadeve sprejeli novo pot iz skupne države ter pri tem tudi pomagali pri zavarovanju osamosvojitvenih procesov.

Namen avtorjev knjige je zbrati gradivo in prispevke, ki bi osvetlili priprave organov za notranje zadeve v Pomurju tako v okviru posebne enote milice (PEM) kot vojnih enot milice (VEM). Priprave in usposabljanja so omogočile visoko stopnjo profesionalizacije v vseh vejah organov za notranje zadeve v Pomurju in tudi v rezervnem sestavu. Prav tako bi radi osvetlili delo Pomurskih organov za notranje zadeve v času izvajanja akcije Sever, vlogo in pomen dela posameznih članov manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) ter načrtovanje priprav na morebitne izredne razmere ali vojno in na morebitno organizacijo države kot konfederacije.

Pomurje z Ormožem, ki je spadal v pristojnost ljutomerskega območnega štaba TO (obm. š. TO), je kot pokrajina s petimi mednarodnimi mejnimi prehodi postalo največje bojevališče v osamosvojitveni vojni, saj je bilo več kot polovica bojnih delovanj v državi na območju Pomurja. Zaradi tega je tudi namen avtorjev, da zberejo gradivo in pričevanja o poteku bojev, življenju v tem času, težavah, občutkih aktivnih in rezervnih miličnikov, predstavnikov civilnih struktur in še koga. Pomembno je osvetliti ravnanje z zajetimi vojaki v zbirnih centrih, delo v njih, težave in rešitve.

⁶ Uprava javne varnosti do leta 1980

⁷ Uprava za notranje zadeve do leta 1998

1.2 Zakaj ta knjiga ⁸

Avtorji smo poskušali zbrati čim več podatkov o aktivnih udeležencih bojev ali o drugih načinih pomoči pri izvajanju nalog in težavah pri tem. Na koncu pa bi radi povedali nekaj tudi o Združenju Sever, veteranski organizaciji pripadnikov organov za notranje zadeve, ki so bili udeleženi v osamosvojitveni vojni ali tistih, ki podpirajo namen in cilje tega združenja.

Namen tega zbornika ni novo pisanje zgodovine o tem obdobju ampak ohranitev pričevanj aktivnih udeležencev vojne in prikaz vloge ter pomena organov za notranje zadeve, predvsem milice na bojevališčih in kriminalistične službe v času bojev in delovanje drugih služb, ki so pripomogle k uspešnemu rezultatu obrambe osamosvojitvenih procesov. Namen tudi ni pisati zgolj o vojaških delovanjih ampak o hrabrih ljudeh, ki so postali vojaki, saj jih je domovina potrebovala, o junakih, ki so mislili, da je prav, da to počnejo, kar so počeli, o ljudeh, katerih hrabrost, odločnost in žrtvovanje ne sme biti nikoli pozabljeno.

V dosedanjem času se je zvrstilo tudi nekaj poskusov posameznikov in inštitucij, ki pa so vsekakor prispevali svoj delček k ohranitvi spomina na junaške dogodke braniteljev domovine Slovenije. To so vsekakor veteranske organizacije združene v Združenju policijsko veteranskih društev Sever, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza slovenskih častnikov, ki v sodelovanju z drugimi društvi, vsekakor pa občinami Pomurja sodelujejo pri načrtovanju, pripravi in izvedbi prireditev, posvečenih tem dogodkom iz osamosvojitvene vojne.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje zimsko usposabljanje miličnikov PEM UNZ Murska Sobota marca leta 1981 na Jasnici

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje miličnikov PEM UNZ Murska Sobota leta 1985 (delo vodnika službenega psa)

Vaja PEM-a – vpad v objekt v Globoki oktobra leta 1981 (Foto: Štefan Abraham)

dogodke so vsekakor spominske razstave, katerih najpomembnejši del je razstava »Človeka nikar«, ki je nastala v sodelovanju med Muzejem policije in združenjem Sever, leta gostuje ob različnih priložnostih v Pomurju.

Vsekakor pomeni pomembni del k ohranitvi dogodkov arhiv časopisnih hiš in novinarjev iz Pomurja, ki so z veliko mero samoiniciativnosti in tudi

drznosti dokumentirali posamezna dogajanja na bojiščih, tudi arhivi policije in Slovenske vojske so neizmeren vir. V okviru študijskih programov so posamezniki ob dokončanju študija – diplomiranju izdelali diplomske naloge. Najpomembnejše delo nedvomno predstavlja dokumentarni film z naslovom Radgona 91, osamosvojitvena vojna v Pomurju, katerega izdelava je plod zahtevnega dela g. Štefana Celeca in ge. Brigite Bavčar (na spodnji fotografiji) iz Zavoda za promocijo kulturnih, izobraževalnih in informativnih dejavnosti »Sončnica«.

Ena izmed teh je vsekakor diplomsko delo Univerze v Mariboru, Fakultete za varnostne vede z naslovom »Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo«, novembra 2011; z zagovorom z odliko je diplomiral gospod Tomislav Habulin. Slednjemu gre tudi zahvala, da je v nadaljevanju dovolil uporabo dela vsebine, ki govori o prispevku enot milice v Pomurju. Analiziranje aktivnosti milice v Pomurju je opravil gospod Tomislav Habulin. Tako je opravil izredno kakovostno analizo dogodkov, ki so se zgodili na območju Pomurja. Pri tem je uporabil vsebine neobjavljenih dokumentov milice, poslanih depeš enotam milice ter zapisov

Avtorica razstave »Človeka nikar« mag. Biserka Debeljak, njeno delo nadaljuje ga. Darinka Osvald Kolar (desno na prvi fotografiji); utrinek z razstave na sejmišču v Gornji Radgoni (Foto: Ciril Magdič)

Naslovnica filma Radgona 91, osamosvojitvena vojna v Pomurju in podelitev Plakete PVD SEVER za Pomurje avtorjema pomembnega zgodovinskega dokumentarnega filma (Foto: Ciril Magdič)

operativne skupine oziroma štaba, ki je tedaj deloval na območju UNZ Murska Sobota.

Večina teh dokumentov, ki so bili v tistih časih označeni s stopnjo tajnosti strogo zaupno, je bilo v letih po vojni uničenih. Žal dokumentov nismo pridobili iz arhiva policije, ker še niso predani v državni arhiv in tako deležni mnogih omejitev, tako izhaja velika večina dokumentov iz osebnih arhivov intervjuvancev ali piscev tekstov in nekaj iz javno dosegljivih dokumentov na spletu.

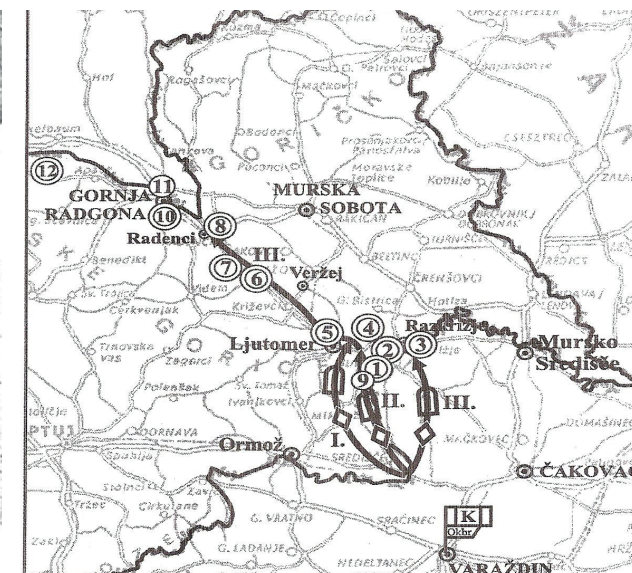
Naj bo ta knjiga eden od koristnih, če ne pomembnih poskusov, ohraniti za zanamce informacije o ljudeh in dogodkih, ki so v tretji vojni tega stoletja na našem ozemlju končno

Naslovnica diplomskega dela Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, katere avtor je g. Tomislav Habulin (Foto: Ciril Magdič)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje pohod posebne enote milice nekje v Trdkovi, spredaj je vodnik službenega psa Štefan Feher, ob enoti hodi poveljnik Alojz Flisar

Legenda:
 ○ borba
 ○ oviranje in borba
 ○ Oklepno mehanizirana kolona JLA
 ○ počivališče
 1. v Presiki
 2. v Banfiju
 3. v Gibini
 4. v Pristavi
 5. v Ljutomeru
 6. v Bučevcih
 7. v Hrašje - Mota

Kopija dokumenta prikazuje bojevališča na desni strani reke Mure, skica je povzeta po članku polkovnika Ljuba Dražnika

pripeljali do naše lastne države ne le do domovine. Gre za zelo pomembno vlogo Pomurcev v zagotovitvi varovanja osamosvojitvenih procesov v uniformi TO, milice, civilne zaščite ali brez nje v tem času.

Jugoslavija je poskrbela za razvoj, sicer v Pomurju počasen, a vseeno je večina prebivalcev imela službe, šole so bile brezplačne in še marsikaj drugega. Zato ni bila pri ljudeh težava država kot taka in sistem v njej, ampak razmere po smrti maršala Tita, ker so nasilni nacionalizmi dvignili glavo in zahtevali novo delitev moči v državi, ker je bila zvezna administracija popolnoma zbirokratizirana in koruptivna in nesposobna voditi razvoj države

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje konec usposabljanj miličnikov PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih leta 1988

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pregon storilcev kaznivega dejanja tatvine osebnega avtomobila leta 1992

iz gospodarske krize (akcije par nepar na vozilih, kavcije na odhodu v tujino, prazne trgovine kljub presežku v zunanji trgovini) in ker ni bila sposobna ljudem položiti račune, kam je bil njihov denar namenjen.

Zato so se tudi v Pomurju našli ljudje, ki so do agresije in eni še po njej zagovarjali stališče, da se je potrebno pogovarjati, dokler se ne dogovorimo oziroma podrediti sili in nato znotraj doseči spremembo, vendar je bilo za vse to po referendumu prepozno in je šlo zgolj za nostalgijo in strah pred neznanim.

Knjiga tudi ni namenjena glorificiranju vojne ali prikazovanju enostranskega junaštva v stilu prvih filmov o partizanih, namen knjige je ravno obraten, prikazati, da je vojna nekaj zelo slabega, naslabši in najbolj grozen izum človeštva. Knjiga tudi ni namenjena enostranskem prikazovanju vloge katerega od akterjev osamosvojitvene vojne, ampak ohranitvi spomina na te dogodke in na ljudi.

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje skupaj s kolegi iz Zveze veteranov vojne za Slovenijo že več let sistematično in po enotnem programu seznanja otroke osnovnih in srednjih šol v Pomurju z našim videnjem dogodkov pred, med in po osamosvojitveni vojni in domoljubjem. Zaradi tega je tudi ta knjiga lahko primeren in potreben pripomoček za seznanitev mladih, ki vojne niso doživeli, s tem, kaj se je dogajalo in kako so se na agresijo JLA odzvali njihovi očetje in dedi v Pomurju.

Zato smo v nadaljevanju poskušali tudi razlagati pojme, ki jih danes ne uporabljamo več, takrat pa so bili splošno v uporabi, kot tudi ni bila čudna raba besed iz takratnega srbskohrvatskega jezika.

Vojna je bila Sloveniji in državljanom Slovenije vsiljena in zato je tudi tako zelo pomembno, da smo se kljub miroljubnosti uprli takemu reševanju spora z bivšo državo in v organih za notranje zadeve zaščitili novo oblast, ki je bila izvoljena na demokratičnih volitvah in je tudi ljudstvo šlo v zaščito nove države, ki je napovedovala boljšo prihodnost.

1.3 Knjigi na pot ⁹

V uvodu moram napisati, da sem potreboval kar nekaj časa, da sem se lotil pisanja tega prispevka. Lažje je napisati kronologijo dogodkov, če imaš na razpolago dokumentacijo iz tistega časa in seveda dovolj pridnosti ter časa, težje se je zazreti vase in na list napisati, kako si doživljal obdobje priprav na osamosvojitve in nato dneve vojne, ki so se takrat vleкли kot leta.

Slovenci smo kot narod navajeni potlačiti čustva in o sebi govoriti le stvari, ki nas delajo pogumne, sposobne, pridne, da ne rečem najboljše. Seveda je resnica v življenju drugačna, saj smo vsi samo ljudje. Naj že v uvodu napišem, da me je bilo v času vojne strah tako

⁹ Dr. Darko Anželj – Prispevek za knjigo

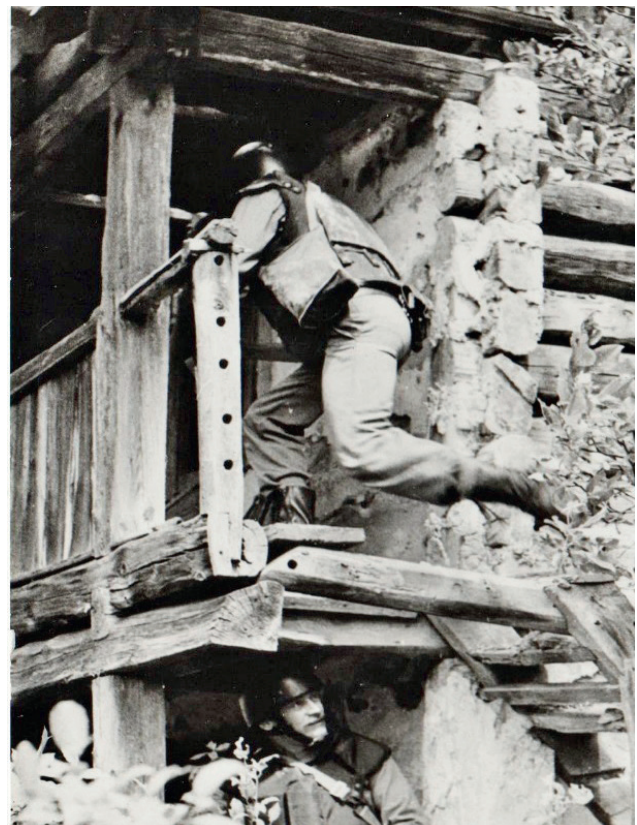
za sebe, kot tudi za družino in sodelavce. Če bi se vojna končala z našim porazom, bi verjetno brez demokratičnega sojenja pristali za zapahi.

Postavljam si vprašanje, kaj vse je vplivalo, da je do osamosvojitvene vojne prišlo. Po teoriji so za vojno krivi politiki, saj je vojna z orožjem le nadaljevanje politične vojne za prevlado interesov. Priznati je potrebno, da si Slovenci vojne nismo želeli, ker pa smo bili napadeni z vojaško silo, smo imeli le dve izbiri, ali se predamo in pustimo, da nas vodi politika iz Beograda, ki dokazano ni bila demokratična, ali se upremo, kar pa je pomenilo oboroženi spopad. V taki situaciji ne pomaga, če si mirovnik, če si proti uporabi sile, odločitev za oborožen spopad ti je vsiljena.

V obdobju osamosvajanja Slovenije sem bil na delovnem mestu načelnika takratne Uprave za notranje zadeve Murska Sobota. To delovno mesto sem zasedel zelo mlad. Danes ocenjujem, da je to bilo dobro, saj ko si mlad, se ti noben izziv ne zdi prevelik. Seveda pa je bilo takrat breme še toliko večje, saj sem imel družino in majhnega otroka.

Moje poklicno izobraževanje se je pričelo v Srednji šoli za miličnike v Tacnu, ki sem jo obiskoval v letih med 1978 in 1982. V šoli smo imeli veliko predmetov tako splošnih, kot so slovenščina, matematika, tuj jezik ... kot smo imeli tudi veliko predmetov iz vojaškega področja, kot so vojaška vzgoja, oborožitev, zveze, varnostni sistem, streljanje z različnimi orožji itd. Na terenu, v Gotenici in na Ugarju, so se izvajala tudi praktična usposabljanja iz vojaške in policijske taktike. Moram priznati, da mi ti vojaški predmeti niso bili preveč pri srcu, saj sem se primerjal s sošolci iz osnovne šole, ki so bili v gimnazijah in teh predmetov niso imeli.

Mi pa je seveda ustrezalo, da smo takratni kadeti z uspešno zaključenim šolanjem

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota na temo vpad v objekt, kjer se zadržujejo teroristi (leta 1984 v Trdkovi)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota, ko se enota pripravlja na odhod na usposabljanje za uporabo plinskih sredstev v Mačkovcih leta 1985

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota, ko se enota vrača z uspešno opravljene naloge na relaciji Mačkovci Pečarovci leta 1985

odslužili tudi vojaški rok. Ko sedaj razmišljam zakaj, kje je tičal razlog za manjšo naklonjenost tem predmetom, ugotavljam, da so bili tega krivi učitelji, ki so pri vojaški taktiki zahtevali »bolano« poslušnost in izpolnjevanje njihovih ukazov. Seveda mi je pridobljeno znanje iz teh veščin še kako koristilo v času priprav na osamosvojitve in pri osamosvojitveni vojni.

Šolanje sem sicer še nadaljeval, vendar mi kasnejša izobrazba ni dala neposrednega znanja iz vojaških zadev, le širša znanja domačega in mednarodnega prava, kar pa je bilo verjetno tudi koristno ob ocenjevanju poteka dogodkov pred in med osamosvojitveno vojno. Moje delovanje v

času večmesečnih priprav in nato v osamosvojitveni vojni danes vidim kot vlogo kapitana na ladji. Ima sicer pomemben položaj in tudi sprejema lahko pomembne odločitve, vendar je zelo odvisen od sodelavcev, ki mu posredujejo potrebne informacije in podatke ter v pomembnih odločitvah skupaj proučijo okoliščine in poiščejo najboljšo pot.

Seveda sem se takrat in se še danes zavedam, da sem formalno odgovoren za sprejete odločitve, ne more biti timsko vodenje in posvetovanje s sodelavci alibi za sprejemanje napačnih odločitev. Da sem se po več kot šestindvajsetih letih motiviral za pisanje tega prispevka, je zaslužno dejstvo, da čutim željo in dolžnost, da se ponovno zahvalim vsakemu posamezniku, ki je v takratnih razmerah prispeval vse, kar je vedel, čutil in kar mu je bilo naročeno, da stori.

Kljub izjemno težkim časom, ni bilo nikogar, ki bi rekel »NE«, jaz pa tega ne bom naredil. Vsi smo se zavedali, da smo se znašli v vrtincu dogodkov, na katerega ne moremo vplivati veliko, lahko se le primerno organiziramo in naloge izvajamo tako, da ne bo nepotrebnih žrtev in materialne škode. Če sem na kaj ponosen, sem na to, da v Pomurju med zaposlenimi na Upravi za notranje zadeve, kjer sem odgovarjal za delovanje takratne milice, ni bilo nobene smrtne žrtve.

Pa ne, da si bi si kdo mislil, da v Pomurju ni bilo večjih vojaških aktivnosti. Bile so in to pomembne, v slovenskem merilu smo sodili med najbolj izpostavljene regije. Najpomembnejše sporočilo mojega prispevka je v tem, da povem, da sem ponosen, da sem bil del tako velike ekipe delavk in delavcev takratnih organov za notranje zadeve. V prvi vrsti gre zahvala za obrambo Pomurja miličnikom in rezervnim miličnikom, ki so v prvih vrstah borbena delovali. Ne pozabljam pa tudi na prispevek kriminalistov ter spremljajočih služb, tako imenovane logistike, ki je v celoti poskrbela za realizacijo svojih pomembnih zadolžitev.

Najbolj živ spomin je na delovanje v operativnem štabu na Upravi za notranje zadeve in na

pritisk odgovornosti za sprejemanje nenehnih odločitev, za katere včasih nismo imeli na razpolago več kot nekaj minut ali morda kdaj tudi sekund. Kljub vojnemu stanju in velikim stresom so miličniki in poveljniki imeli veliko zaupanje v nas in naše odločitve, tako da ni prihajalo da kršenja ukazov.

Miličniki in kriminalisti so ves čas vojne s svojim delovanjem zagotavljali izvrševanje pravnega reda na območju uprave, svoje delo pa seveda prilagodili tako, da so se vzporedno ob bojnih aktivnostih izvajale splošne varnostne naloge zagotavljanja varnosti ljudi in premoženja. Kriminalisti so izvrševali pomembne naloge glede odvzemov prostosti oseb, ki so delovali proti Sloveniji in ki so bili osumljeni storitve kaznivega dejanja.

Na koncu si moram odgovoriti na vprašanje, če bi danes z zgodovinske distance naredil kaj drugače in seveda, ali se je »splačalo« postaviti življenje na kocko za uspeh osamosvojitvene vojne? Mislim, da ni dileme, dogodki so me takrat in bi me tudi danes kar sami peljali v smeri obrambe neodvisnosti Republike Slovenije. Danes je razlika le v tem, da kot profesionalcem vem, da bo politika zmeraj ravnala po lastnih interesih, naj bo to leva, desna, sredinska ali kakšne koli barve že bo.

Kako hitro se v Sloveniji pozablja na vlogo milice v osamosvojitveni vojni kaže tudi primer zakona o uravnoveščenju javnih financ, ki je zmanjšal pravice vojnih veteranov. Gre za izjemno majhne prihranke v državi, ki pa je zapravila milijarde EUR za ... Pustimo te zgodbe, ki niso namen mojega prispevka. To kar smo naredili »MI« leta 1991, nam ne more odvzeti nihče in če to s ponosom nosimo v srcu, smo lahko »bogatejši« in srečnejši od marsikaterega politika danes, ki ne razume takratnih razmer in našega prispevka, da lahko danes živimo v samostojni državi. Žal nekateri mislijo, da nam je samostojna država Slovenija bila kar podarjena.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje razporeditev strelcev PEM UNZ Murska Sobota za preiskavo in prijetje nevarnih oseb na vaji Mura (leta 1979)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja in usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota, kjer je nenadna uporaba plinskih sredstev nekatere presenetila (leta 1981)

2 PEM in VEM UNZ Murska Sobota

2.1 Osnovni podatki o ustanovitvi PEM in VEM Republike Slovenije ¹⁰

Zakon o narodni milici iz leta 1946¹¹ je že omogočal, da krajevni ljudski odbori ustanovijo pomožno narodno milico, ki bi lahko predstavljala nekakšno obliko rezervnega sestava milice, ki pa ni spadala neposredno pod narodno milico, ampak je delala skupaj z njo pod poveljstvom narodne milice¹².

Prva pravila za opravljanje službe ljudske milice iz leta 1949¹³ pa so omogočala osredotočenje miličnikov iz različnih enot za izvedbo določene naloge, ki se po opravljeni nalogi vrnejo v svojo enoto. To so prve določbe, ki so omogočale ustanovitev enote na sklic v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota, enota je tik pred odhodom na izvršitev naloge protidiverzantskega delovanja leta 1985 v Mačkovcih

Zakon o organih za notranje zadeve iz leta 1956¹⁴ je prvič na zakonodajni ravni Zveznemu

¹⁰ Drago Ribaš

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje parado prve posebne enote v Ljubljani (leta 1974)

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje parado prve posebne enote v Ljubljani (leta 1974)

¹¹ Zakon o narodni milici Uradni list FLRJ, št.101, z dne 17.12.1946.

¹² Drago Ribaš in drugi, Zgodovina pomurske policije in orožništva, PVD Sever za Pomurje 2014, stran 131.

¹³ Pravila za vršenje službe Narodne milicije, MUP FNRJ, Beograd 1949, 55. točka in Pavel Čelik, Posebne policijske enote: Pregled razvoja in delovanja enote na sklic Sloveniji, Ljubljana 2002, stran 16

¹⁴ Zakon o organih za notranje zadeve, Uradni list FLRJ, št. 30/56, z dne 18. 7. 1956.

ali republiškemu sekretarju omogočil sklic enote za posebne naloge iz sestave postaj milice za izvršitev določenih nalog. To je bilo možno, ko je bilo ocenjeno, da to zahtevajo koristi javnega reda. Ustanovitelj je določil tudi starešino enote. Miličniki so se po opravljeni nalogi vrnili nazaj v svoje enote. Temeljni zakon o notranjih zadevah iz leta 1966¹⁵ te določbe več ni poznal, ker je večina pristojnosti prehajala na republiški nivo.

Prvi republiški zakon o notranjih zadevah¹⁶ iz leta 1967 je omogočal ustanovitev enote na sklic iz postaj miličnikov in oddelkov milice s splošnim delovnim področjem, da opravi naloge s področja javnega reda ali vzdrževanja javnega reda in miru.

Poseg enot varšavskega sporazuma na Češkoslovaško avgusta 1968 je v Socialistični republiki Sloveniji pomenil spodbudo za ustanovitev teritorialne obrambe in rezervnega sestava milice. Zakon o narodni obrambi¹⁷, ki je omogočil ustanovitev teritorialne obrambe, je dopuščal tudi, da se vojaški obvezniki po odsluženju vojaškega roka razporedijo v rezervni sestav enote milice. Vpokliče jih Republiški sekretar za notranje zadeve, usposabljanja v milici pa se jim štejejo kot usposabljanja v teritorialni obrambi. Do sredine leta 1971 je bilo usposobljenih že več kot 1750 rezervnih miličnikov¹⁸.

V letu 1972 sta se zgodila dva pomembna varnostna dogodka, in sicer napad palestinskih teroristov na olimpijsko vas na olimpijskih igrah v Münchnu v Zvezni Republiki Nemčiji s pobjem izraelskih športnikov in junija tega leta vdor 19-ih teroristov hrvaške emigracije, ki so se prebili v Bosno in Hercegovino in kot svoj tabor izbrali planino Radušo. Zato so ukrepe za njihovo prijetje poimenovali akcija Raduša.

Predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije maršal Josip Broz Tito je po analizi izvedene akcije JLA in milice za prijetje teroristov izdal julija 1972 direktivo, ki je zahtevala, da se v oboroženih silah in milici ustanovijo enote, ki bodo usposobljene za delovanje proti posameznikom ali skupinam, ki bi pomenili tovrstne grožnje.

Slovenski Izvršni svet in Republiški sekretariat za notranje zadeve sta na direktivo reagirala med drugim tako, da sta odredila, da se vsako leto pošlje dva kadeta, ki sta končala srednjo kadetsko šolo na študij na vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu.

Fotografija prikazuje tim Bugojansko skupino, ki je vdrla leta 1972 v SFRJ v Dravogradu in bila likvidirana v Bosni in Hercegovini, akcija vojne policije in milice se je imenovala akcija Raduša (Vir: <https://domoljub.jimdo.com/naslovnica/bugojanska-skupina-feniks/>)

¹⁵ Temeljni zakon o notranjih zadevah, Uradni list SFRJ, št. 49/66, z dne 17. 12. 1966.

¹⁶ Zakon o notranjih zadevah, Uradni list SRS, št. 13/67, z dne 6. 4. 1967.

¹⁷ Zakon o narodni obrambi, Uradni list SFRJ št. 8/69, z dne 19. 2. 1969.

¹⁸ Pavel Čelik, Posebne policijske enote: Pregled razvoja in delovanja enote na sklic Sloveniji, Ljubljana 2002, stran 47.

Ustanovljena je bila specialna enota za proti gverilsko bojevanje (imenovana se je Vod za posebne naloge, delovala je v okviru Zaščitne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve) in specialni bataljon milice, ki je štel 586¹⁹ pripadnikov.

Zakon o notranjih zadevah²⁰ iz leta 1972 je omogočil, da so v enoti na sklic (posebni enoti milice) lahko tudi rezervni miličniki in učenci Šolskega centra za strokovno izobraževanje delavcev organov za notranje zadeve. Enota za sklic je bila lahko sklicana zaradi:

- izvajanja nalog s področja varovanja ustavnega reda ali
- vzdrževanja javnega reda in miru.

Enoto je lahko poleg Republiškega sekretarja za notranje zadeve sklical tudi načelnik uprave javne varnosti, ko je dobil soglasje Republiškega sekretarja za notranje zadeve.

Določba je pomenila pomembno spremembo na področju rezervnega sestava milice, ki so se lahko začeli uporabljati tudi za mirnodobne naloge milice, ko je redni sestav potreboval okrepitev (vzdrževanje javnega reda in miru, hujše prometne nesreče, zavarovanje državne meje ipd.).

Z miličniki iz rezervnega sestava milice so delali miličniki na postajah milice. Pravila postaje milice iz leta 1976²¹ so vsebovale določbo, da vodijo postaje in oddelki milice s splošnim delovnim področjem seznam rezervnih miličnikov in vodje varnostnih okolišev enak seznam za svoj varnostni okoliš. Tam so se miličniki razporejeni v vojne enote milice tudi usposabljali, ko so končali osnovno usposabljanje.

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje premik enote PEM od Spodnjih Ivanjec od Breznikove leta 1989 (logističen zalogaj zaradi velikega števila vozil)

6. 11. 1974 je republiški sekretar za notranje zadeve izdal novo odločbo o ustanovitvi specialnega bataljona milice²², v sestavo katerega je bilo v prvi formaciji vključenih 516 aktivnih miličnikov in v drugi formaciji še 222 rezervnih miličnikov oziroma skupaj 738 oseb.

Ob vpoklicu miličnikov v bataljon so postaje milice lahko vpoklicale rezervne miličnike za pomoč pri rednem delu. Člani bataljona so bili določeni poimensko in so se morali po vpoklicu javiti na določeno mesto. Le v primeru upravičenih razlogov je lahko komandir postaje milice tega miličnika nadomestil z drugim.

19 Kot pod 8 stran 22 in 23
20 Zakon o notranjih zadevah, Ur.l. SRS štev. 47/72 z dne 16.11.1972.
21 Pravila postaje milice RSNZ SR Slovenije, 1976
22 Kot pod 8 stran 52, 53

Leta 1975 je republiški sekretar za notranje zadeve izdal novo odločbo²³, s katero je bataljon preimenoval v Posebno enoto Republiškega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju PEM RSNZ). PEM RSNZ je bil sestavljen iz PEM uprav javne varnosti (v nadaljevanju UJV). Te so bile sestavljene iz vodov, ki jih je bilo različno število glede na velikost UJV (npr. UJV Ljubljana je imela štiri vode, PEM UJV Murska Sobota je imela en vod).

Maja 1983 je republiški sekretar za notranje zadeve izdal nov odločbo o ustanovitvi PEM²⁴, ki je bila organizirana v treh formacijah, v prvi so bili poklicni miličniki, ki jih je bilo 244 v šestih vodih in sedmih samostojnih oddelkih, druga je vključila rezervne miličnike in je štela 772 mož razporejenih v šest čet in sedem samostojnih vodov, tretja pa 1731 mož razporejenih v 12 čet in sedem samostojnih vodov.

Oktobra 1988 se je organizacija PEM spet spremenila z novo odločbo Republiškega sekretarja za notranje zadeve²⁵, ukinjena je bila tretja formacija. V prvi formaciji je bilo 723 aktivnih miličnikov razporejenih v sedem čet in samostojen vod, v drugi pa je bilo 1391 mož z rezervnimi miličniki organiziranih v sedem bataljonov in samostojno četo.

Prvi resen preizkus je ta formacija doživela ob preprečitvi mitinga resnice v Ljubljani 1. 12. 1989, le-tega je tudi zelo uspešno prestala in je bila hkrati uvod v uporabo PEM za zaščito osamosvojitvenih procesov pred in med osamosvojitveno vojno in po njej za postavitve južne meje.

Vojne enote milice z rezervnim sestavom, ki je bil kvalitetno usposobljen in motiviran, pa so se postavile kot resen nasprotnik Jugoslovanski ljudski armadi skupaj z enotami teritorialne obrambe in pomoč pri izvajanju rednih nalog organov za notranje zadeve v tem času.

Vojne enote so bile sestavljene iz aktivnih in rezervnim miličnikov na postajah milice, aktivnih delavcev Uprav javne varnosti (UJV) oziroma Uprav za notranje zadeve (UNZ), pozneje v inšpektoratih milice, kriminalistični službi, službi državne varnosti in logistiki, ki so imeli tudi svoj rezervni sestav.

Rezervisti so morali opraviti osnovno usposabljanje v trenažnem centru Jasnica pri Kočevju in potem vsaj enkrat na leto izvesti vajo v streljanju z orožjem organov za notranje zadeve in vsaj enodnevno usposabljanje na postajah milice oziroma na UNZ-ju.

23 Kot pod 8 stran 54, 55
24 Kot pod 8 stran 63
25 Kot pod 8 stran 72

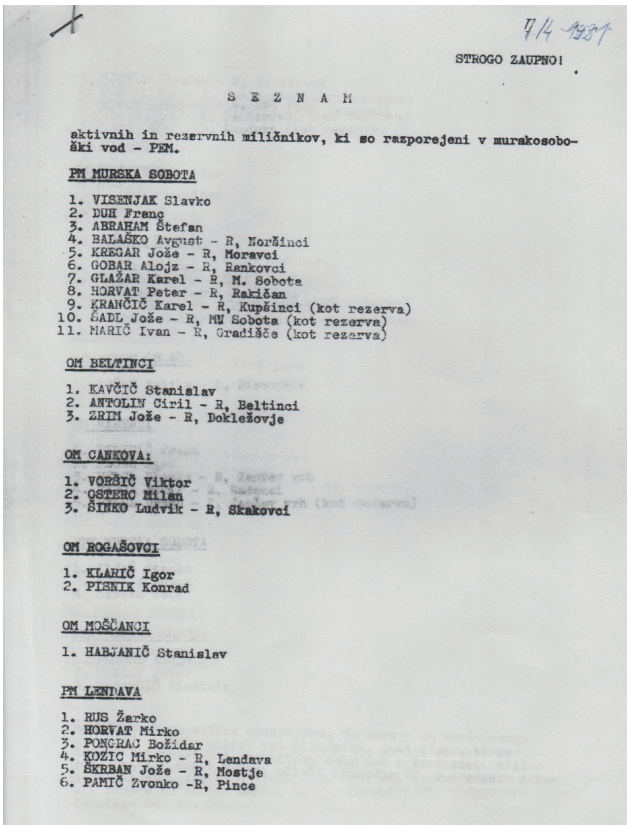
Fotografija Štefana Abrahama prikazuje usposabljanje PEM-a (priprave za pregled terena med Mačkovci in Pečarovci)

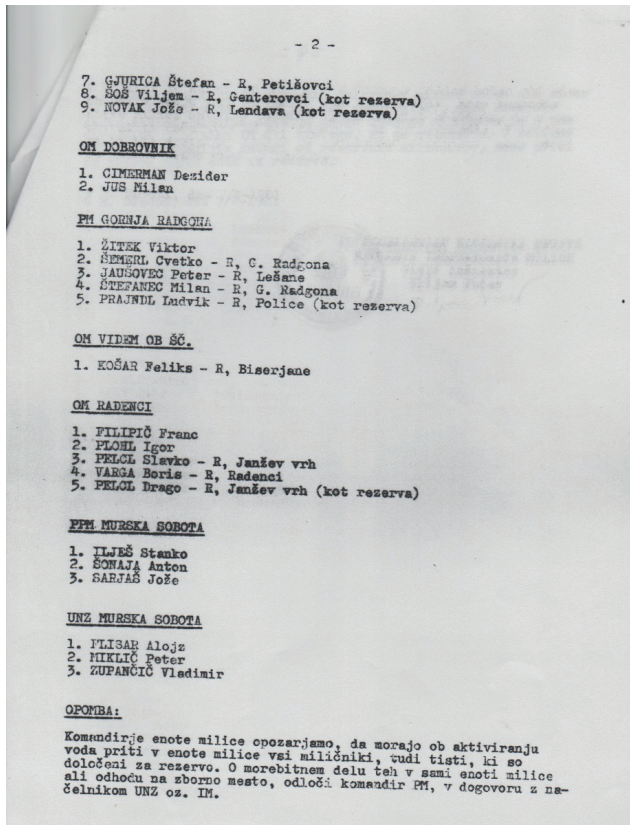
Usposabljanja PEM so bila včasih večdnevna, zato je imela vsaka enota šotore, da so lahko postavili taborišče v naravi, tokrat v Bukovnici (Foto: Štefan Abraham)

Prav tako so se skoraj vsako leto odvijale tako štabne kot terenske in mešane vaje in usposabljanja, kjer so preizkušali tako usposobljenost VEM skupaj s PEM, enote TO in JLA za reagiranje na teroristični napad, hujša kazniva dejanja ali izredne razmere.

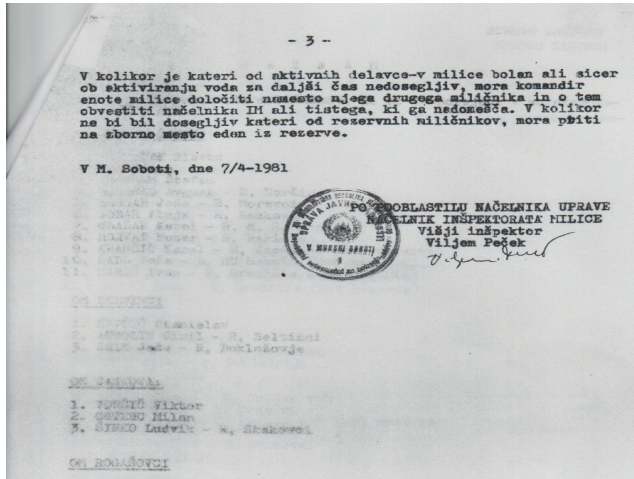
Rezervni sestav je imel na postajah milice in na UNZ deponirano orožje, ki so ga zadolžili ob nastopu usposabljanja in službene izkaznice. Ker je bilo za enotami VEM že več kot 20-letno redno usposabljanje, lahko trdimo, da so bile enote VEM v organih za notranje zadeve usposobljene za svoje naloge, za katere so se takrat usposabljale.

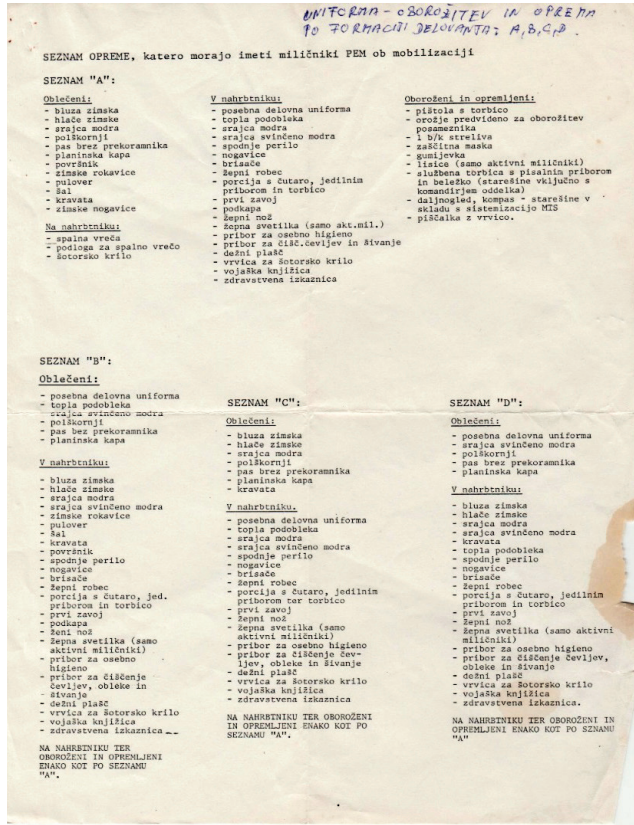
Kopija seznama miličnikov PEM UNZ Murska Sobota leta 1981, prva stran

Kopija seznama miličnikov PEM UNZ Murska Sobota leta 1981, druga stran

Kopija seznama miličnikov PEM UNZ Murska Sobota leta 1981, tretja stran

Kopija opreme, ki so jo morali imeti pripadniki enote PEM za posamezno vrsto naloge (arhiv Alojza Flisarja)

2.2 PEM UJV in UNZ Murska Sobota od ustanovitve²⁶

Posebna enota republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ) je bila ustanovljena leta 1975 oziroma reorganizirana iz bataljona milice, ki je bil namenjen vzdrževanju javnega reda in miru. Na podlagi ustanovnega akta republiškega sekretarja za notranje zadeve so bile v vseh UNZ-jih ustanovljene posebne enote milice, ki so bile številčno različne velikosti, odvisno od območja, ocene varnostnih razmer in števila prebivalstva.

Tako je bila najmanjša enota vod, sledila je četa in bataljon ter vse skupaj PEM RSNZ. Vse so bile neposredno podrejene republiškem sekretarju za notranje zadeve, ki je lahko aktiviral vse enote, več enot ali posamezno enoto. Načelniki UJV/UNZ pa so imeli pooblastilo, da so v določenih primerih v izrednih varnostnih razmerah ali izrednem dogodku lahko aktivirali svojo enoto PEM-a.

Usposabljanja leta 1983 v Mačkovcih so si ogledali tudi člani ožjega kolegija načelnika UNZ M. Sobota, gospoda Bela Banfija in pokrajinski sekretar ZKS Bačič, poveljnik vojašnice v Murški Soboti, Korošec Adolf, predsednik sveta za SLO in DS Pomurja Hajdinjak (Foto: Štefan Abraham iz arhiva Alojza Flisarja)

Enote so bile posebej izurjene za protidiverzantsko – protiteroristično delovanje, vzdrževanje javnega reda in miru, ko je bil ta kršen v večjem obsegu, za razbijanje nasilnih demonstracij in za boj proti organiziranim kriminalnim združbam in oboroženim kriminalcem.

Enote so imele tri formacije in so se aktivirale glede na namen uporabe. Od aktiviranja formacije so bili odvisni tudi oprema, oborožitev, zaščitna sredstva in vozni park. Formacijo I. so sestavljali samo aktivni miličniki, ki so bili posebej izurjeni. Formacijo II. in III. so sestavljali aktivni in rezervni miličniki, izurjeni po posebnem programu v razmerju 60 % aktivnih in 40 % rezervnih miličnikov.

Glede delovanja PEM-a je bil dan največji poudarek izurjenosti enote in vsakega posameznika, izbor pa je potekal po zelo zahtevnih kriterijih. Pripadniki so bili v enoti praviloma do 27. leta starosti razen starešin, ki pa so morali imeti preverjene psihofizične sposobnosti.

Usposobljenost za delovanje je bila dobro zastavljena in enote so bile pri tem odvisno od delovanja zelo elastične, mobilne in prilagodljive, prav tako oprema in vozni park.

Pripadniki PEM-a so bili izurjeni za delovanje v trojkah, oddelkih, vodih, četah, bataljonih ali kot celotna enota PEM RSNZ. Splošni program urjenj je bil enoten, glede na sposobnosti posameznikov pa specialističen. Vsaka enota je imela več skupin po specialnosti, bili so usposobljeni za delo in življenje na terenu s samooskrbo in bivanje v šotorih v vseh letnih časih. Problem so predstavljala le terenska vozila, ki jih je bilo premalo.

Oborožitev za protiteroristično delovanje je obsegala:

- pištole,
- avtomatske puške,
- ostrostrelne puške,
- ročne obrambne bombe,
- ročni metalci min,
- tromblonske kumulativne in trenutne mine,
- plinske puške in pištrole kalibra 38 mm,
- ročne plinske bombe med njimi tudi precej šok bomb.

Zaščitna oprema je obsegala:

- neprebojne jopiče,
- neprebojne čelade ter
- zaščitne maske.

Za vzdrževanje javnega reda in miru ter razbijanje demonstracij pa so imeli naslednjo opremo:

- intervencijske čelade s ščiti,
- ščitniki golen,
- ročni ščiti,
- plinske puške in pištrole kalibra 38 mm,
- ročne bombe,
- plinske generatorje,

- gumijevke,
- lesene palice in

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje zaključek enega usposabljanja PEM

Fotografija Alojza Nemca iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota na letališču v Mariboru z oklepnim BOV vozilom (leta 1990)

- seveda pištrole na pasu ali pod uniformo.

Uniforma pa je bila za redna zavarovanja dnevni komplet, za protiteroristično delovanje in razbijanje demonstracij ter za boj proti oboroženim kriminalcem in preiskavo zemljišča delovne uniforme, visoki škornji ter oprema in oborožitev po formaciji.

Pri izvajanju nalog odvisno od obsega, lokacije, ogroženosti in intenzitete se je enotam dodajalo v pomoč bojno oklepno vozilo (BOV), vodni top, helikopter ter specialiste iz specialne enote RSNZ. K navedenemu dodaja, da se je za izvajanje nalog, ki so bile povezane z nevarnostjo oboroženih spopadov in ogroženih življenj, uporabljalo samo formacijo I, ki so jo sestavljali samo aktivni miličniki in tudi v osamosvojitveni vojni je oborožene spopade izvajal v glavnem aktivni del, v PEM-u pa samo aktivni sestav²⁷.

2.2.1 Nekaj osnovnih podatkov²⁸

PEM UJV Murska Sobota je ustanovljen 1975 leta in prvi poveljnik je bil Edvard Mlinarič pomočnik pa Alojz Flisar. Naslednje leto 1976 Mlinarič postane poveljnik poveljstva PEM (če pride več enot PEM v Pomurje), Flisar pa poveljnik PEM, naslednje leto 1977 postane pomočnik poveljnika Franc Berlak, ki je na tem položaju do leta 1987.

Leta 1988 je ustanovljen bataljon PEM UNZ Murska Sobota, ki ga je spet vodil Alojz Flisar. Enota je bila leta 1976 na urjenju na Jasnici pri Kočevju 21 dni, prizadevali so si za vzdrževanje javnega reda in miru in proti teroristično delovanje. To leto je sodelovala tudi v vaji Mura. Leta 1977 je bila izvedena vaja Globoka 1977 s predstavitevjo delovanja politični

²⁷ Alojz Flisar, zapis iz njegovih člankov za revijo Varnost in zbornik Modri ščit
²⁸ Alojz Flisar, zapis po spominu

oblasti in poveljstvom enot za proti specialno delovanje, sodelovale so enota JLA – izvidniška četa, četa vojne policije, PEM in enota TO.

Leta 1978 je bila izvedena vaja na območju Grad Poznanovci Predanovci. Leta 1979 je bila izvedena vaja v Bukovnici. Enota je sodelovala na državni vaji Kozja – Pekre in bila 21 dni na usposabljanju življenja na terenu v Svetlem potoku v Kočevskem rogu.

Enota je sodelovala pri zavarovanju pogreba Edvarda Kardelja leta 1979, varovala je državni zbor in predstavnike tujih veleposlaništev. Aprila 1981 je bila enota med prvimi angažirana na Kosovu, pri preprečitvi mitinga resnice od 30.11.1989 v Krškem in Lendavi.

Ob razorožitvi TO je bila enota vključena v MSNZ in tajne priprave na morebitno vojno od leta 1990 naprej. Sodelovala je pri zagotavljanju varnosti v Mariboru pred vojašnico ob obkolitvi vojaškega centra v Pekrah. V procesu osamosvajanja je bila večji del v pripravljenosti za angažiranje ob morebitnih akcijah JLA, ki je grozila in poskušala preprečiti osamosvojitve.

Po končanih spopadih je enota PEM nadaljevala z varovanjem državne meje z Republiko Hrvaško in z delom na kontrolnih točkah na glavnih cestah, ki vodijo iz Republike Slovenije v Republiko Hrvaško. Poleg teh nalog pa je prevzela tudi varovanje nogometnih tekem.

2.3 Pripadniki PEM UNZ Murska Sobota na Kosovu

2.3.1 Pomurec – poveljnik na Kosovu²⁹

Sredi marca 1981 so, ne prvič in ne zadnjič, izbruhnili nemiri na Kosovu. Delež albanskega prebivalstva, ki je užival precejšnje manjšinske pravice, je z najvišjo nataliteto v Evropi do začetka osemdesetih let 20. stoletja narasel na več kot tri četrtine vsega prebivalstva v pokrajini, v jugoslovanskih primerjavah pa so se približno izenačili na četrtem mestu s Slovenci (za Srbi, Hrvati in Muslimani, prehiteli pa so že Makedonce).

Leta 1981 je bil Alojz Flisar napoten v združeni odred milice Zveznega sekretariata za notranje zadeve na Kosovu kot poveljnik slovenske enote. V tistem času so slovenski pripadniki PEM delovali v bataljonu za specialno dejstvo v oklepnem bataljonu zveznega bataljona in srbske specialne enote, čemur so nasprotovali od vsega začetka. Leta 1989 je bil napoten v pomoč

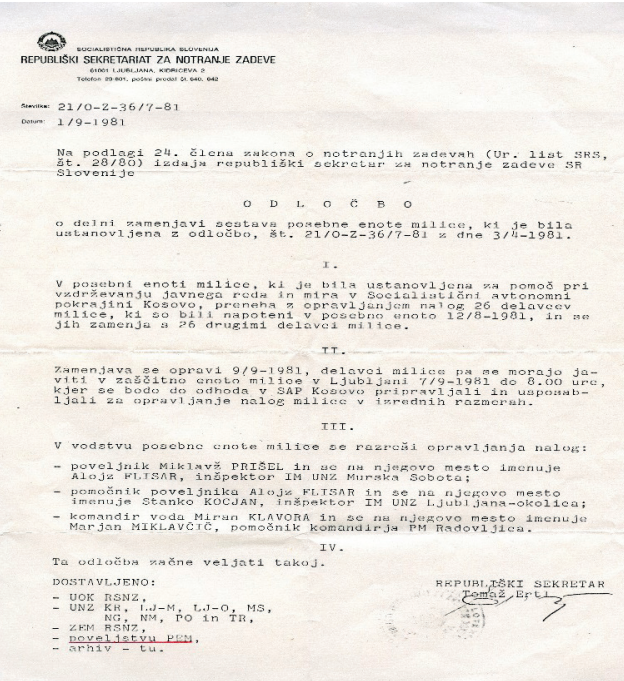

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje prihod slovenskih miličnikov v Kosovo na letališču v Prištini

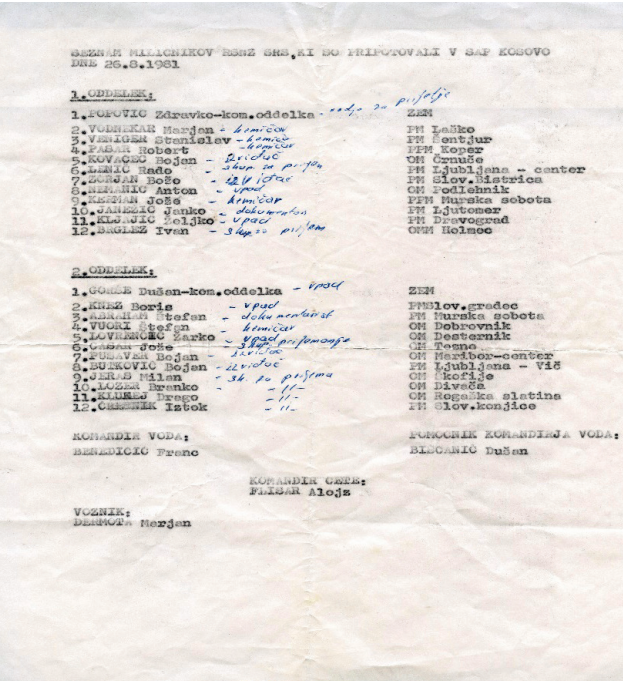
29 Spomini Alojza Flisarja

Slovenski enoti ob znanih dogodkih.

Stavka rudarjev konec februarja 1989 v kosovskih rudnikih Trepča, Stari Trg, Kišnica, Golež so pripeljali do odločitve, da se proti stavkajočim rudarjem poleg miličnikov iz Srbije, Kosova in Vojvodine pošlje tudi slovenske miličnike. Vodstvo Slovenske enote na Kosovu in republiški sekretar za notranje zadeve Slovenije, gospod Tomaž Ertl, je to zavrnilo. To je bila prva nepokorščina slovenske milice proti zveznim organom oziroma Zveznemu sekretariatu za notranje zadeve in istočasno tudi nepokorščina Slovenije.

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje prihod slovenskih miličnikov v Kosovo na letališču v Prištini

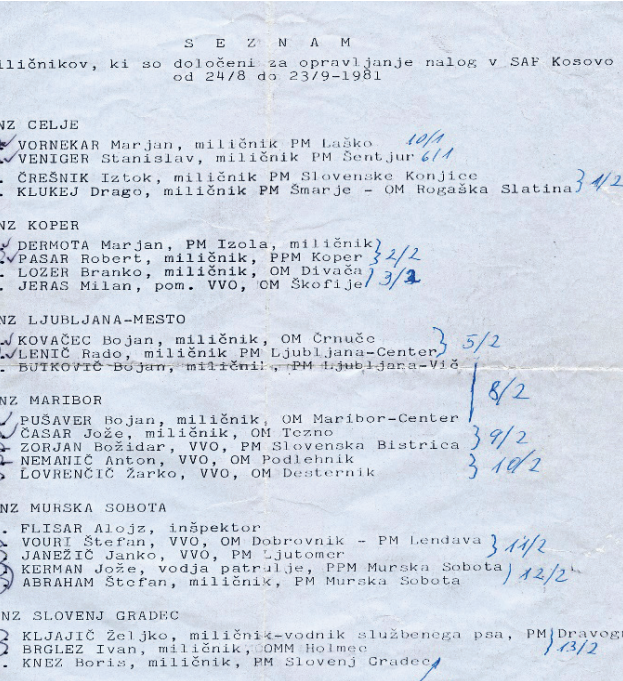

Seznam slovenske izmene miličnikov v septembru 1981 na Kosovu (zasebni arhiv Alojza Flisarja)

V znak solidarnosti z rudarji na Kosovu in proti uvedenemu izrednemu stanju na Kosovu po zveznih organih je bilo 27. 2. 1989 organizirano javno zborovanje v podporo le-tem v Cankarjevem domu v Ljubljani. Srbija je takrat to ostro obsodila in obsodila slovensko politično vodstvo, da je to dopustilo.

Močni napadi pa so bili izraženi v vseh medijih v Srbiji. Posledica zborovanja v Cankarjevem domu in podpora Kosovu je bil protislovenski miting pred zvezno skupščino v Beogradu. Ker se razmere na Kosovu niso umirile, je Zvezni sekretariat za notranje zadeve zahteval okrepitev enot iz vseh republik v državi. Slovenija je morala zaradi povečanega nasilja odrediti v pomoč enoti na Kosovu še eden vod miličnikov.

Sam je bil odrejen za poveljnika te enote, ki se je 9. 3. 1989 dopoldan z izredno naglico zbrala na letališču Brnik, od koder naj bi jih vojaško transportno letalo odpeljalo v Prištino. Iz Murske Sobote do letališča Brnik so se peljali z prižganimi modrimi lučmi in sirenami (nujna vožnja). Ker vojaškega letala ni bilo zaradi mnogo nujnejših prevozov miličnikov iz Bosne in Hercegovine kot iz Slovenije, je bila enota tri dni v pripravljenosti v trenažnem centru Jasnica

Na začetku so bili miličniki zveznega odreda na Kosovu v šotorskem naselju Grmija (Foto: Štefan Abraham)

Kopija dokumenta s seznamom miličnikov napotenih pri Kočevju, nato pa se je stanje umirilo. v Kosovo (zasebni arhiv Alojza Flisarja)

Ker so bile grožnje na vseh velikosrbskih mitingih proti Sloveniji ves čas prisotne, so posebni poudarek dajali pripravam in urjenju pripadnikov PEM. Mesečno so ocenjevali varnostne razmere in dajali ocene pripravljenosti PEM. Čutiti je bilo razcepljenost in negotovost ter padanje zaupanja zveznim organom v Sloveniji. To je začelo tudi vplivati na sodelovanje z JLA, carino in drugimi področji dela zveznih organov.

2.3.2 Moje delo na Kosovu³⁰

S sloganom »Kosovo republika« so Albanci zahtevali enak status, kot so ga uživale druge republike in seveda beg izpod okrilja Srbije, saj so bili srbsko-albanski odnosi v 20. stoletju zgodba o nasilju in spopadih s prekinitvami. Nad albanske protestnike je državno vodstvo poslalo vojsko in zvezno policijo, podatki o žrtvah so se (kot vselej na Kosovu) zelo razhajali, od nekaj deset do nekaj sto ali celo več kot tisoč. Toda problem ni bil odpravljen, temveč le pometen pod preprogo, kjer je čakal na naslednji ugoden trenutek, da znova izbruhne.³¹

Demografska eksplozija Albancev je močno skrbela Srbe. Pokrajina je ostala nerazvita – razlike med njo in drugimi deli države so se večale. Zahteva Albancev je implicitno zanikala Kardeljevo teorijo o narodih in narodnostih, po kateri so bile upravičene do republike samo etnične skupine, ki niso imele ‘matic’ zunaj jugoslovanskih meja. Med balkanskimi vojnami (1912–1913) je Srbija okupirala (oziroma osvobodila) Kosovo. Po prvi svetovni vojni je Jugoslavija začela z izgonom Albancev v Turčijo, med drugo svetovno vojno pa so Albanci kolaborirali z italijanskim okupatorjem.

Resne skrbi v Beogradu pa so povzročale tudi »protijugoslovanske nacionalistične težnje« Slovencev in Hrvatov. Čeprav je šlo na Kosovu za skupek težav – gospodarskih, socialnih in političnih, so bila v ospredju vendarle narodnostna vprašanja, kar je tudi pri pripadnikih drugih narodov v Jugoslaviji spodbudilo razmišljanja o vnovični opredelitvi lastnih nacionalnih potreb in zahtev³².

Slovenski miličniki smo v sklopu delovnih nalog pomagali tudi na Kosovu. Bili smo med drugim posredovalci in miritelji³³. Za te vrste nalog je bila v Sloveniji ustanovljena posebna enota na sklic, ki so jo sestavljali miličniki iz vseh policijskih enot in je imela različne naloge. Namenjena je bila najzahtevnejšim nalogam s področja javnega reda in miru. V njej so bili miličniki, ki so ob svojem rednem delu opravljali še naloge v posebni enoti, namenjeni za razreševanje najbolj zapletenih in kočljivih položajev.

Nekakšna elitna enota vsake uprave se običajno skliče za naloge, ko redne enote milice ne morejo ustrezno ukrepati oziroma, ko gre za večje kršitve javnega reda, različne preiskave, aretacije storilcev hujših kaznivih dejanj, iskanje pogrešanih ljudi ter ob naravnih in drugih nesrečah. Člani enote so namreč dodatno opremljeni in usposobljeni za opravljanje težjih in zahtevnejših nalog.

Pošiljanje miličnikov na Kosovo je določal posebni odlok Predsedstva SFRJ in se temu ni bilo mogoče izogniti, se je pa število miličnikov zmanjšalo na najmanjšo možno mero. Miličniki iz Slovenije smo bili dejansko odgovorni Republiškemu sekretariatu za notranje zadeve SR Slovenije (v nadaljevanju RSNZ SRS), čeprav smo bili na Kosovu formalno podrejeni vodstvu zvezne brigade oziroma skupnemu vodstvu, ki je delovalo na Kosovu. V praksi je moral starešina milice, ki je vodil slovensko enoto, vselej, kadar bi bila njihova intervencija v nasprotju z našimi predpisi, pred ukrepanjem pridobiti soglasje vodstva slovenske milice oziroma republiškega sekretarja za notranje zadeve³⁴.

Vsakdanji prizor na vpadnici v Prištino (Foto: Jože Kovač)

Slovenski udeleženci na Kosovu (Foto: Jože Kovač)

30 Spomini Jožefa Kovača
31 Osamosvojitve Slovenije, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, 2008, stran 19.

32 Ibidem
33 Čelik Pavle, Posebne policijske enote, Ljubljana, 2002 a, samozaložba, stran 35.
34 Čas, T. (2010). Vloga in dejavnosti slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi RS in akcijo »Sever«,

V letu 1989 sem bil od oktobra do novembra kot pripadnik PEM UNZ Murska Sobota napoten na Kosovo z namenom, da vzdržujemo red. Živeli in bivali smo v centru Ajvalija, ki je nekaj kilometrov izven Prištine, skupaj s pripadniki milice iz Bosne in Hercegovine (BIH). Poveljnik slovenskega dela bataljona je bil samostojni inšpektor milice Jernej Kokalj iz UNZ Maribor.

Slovenski udeleženci na Kosovu (Foto: Jože Kovač)

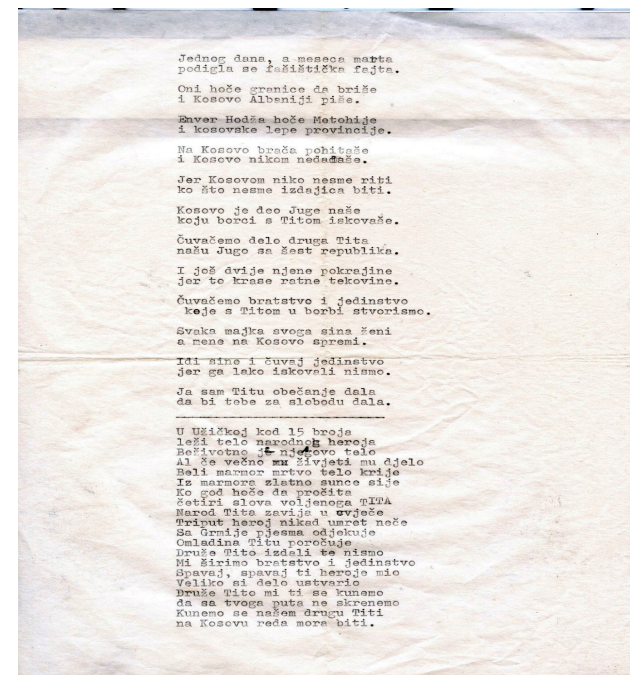
Delali smo v mešanih skupinah in patroljah, predvsem z miličniki iz BIH ter kosovskimi miličniki na cestnih kontrolnih točkah, kjer smo kontrolirali promet, ugotavljali identiteto oseb in opravljali druge operative naloge. Naloge smo opravljali tudi peš, in sicer po Prištini v mešanih patroljah s pripadniki kosovskih miličnikov s policijskih postaj v Prištini in Podujevu, opravljali smo tudi operative naloge. Ko se je jeseni 1989 začelo sojenje Azemu Vlasiju, je Kosovo postalo pravi sod smodnika, pojavili so se neredi.

V navedenem času so se pojavljale tudi demonstracije in nemiri, predvsem v Prištini in Podujevu. Tudi sami smo bili nekajkrat udeleženi pri varovanju javnega reda in miru, vendar nismo ukrepali. Kljub temu je bila to zahtevna naloga, saj je zahtevala dosti strpnosti in psihofizične pripravljenosti. Vsi smo bili opremljeni z neprebojnimi jopiči, čeladami, osebno oborožitvijo in avtomatskim orožjem. Dostikrat smo bili tudi v pripravljenosti v samem centru Ajvalija.

Slovenski miličniki smo med nemiri na Kosovu postali med prebivalstvom zelo priljubljeni, zaradi unikatnih oznak pa prepoznavni tudi na daleč. Na Kosovu je bilo naše delo zelo stresno in zahtevno, saj smo blažili napetosti med eno in drugo nacionalnostjo ali eno nacionalnostjo in miličniki druge nacionalnosti. Naše naloge so bile tudi inštruktivne narave, predvsem glede načina in metod dela milice. Tehnično smo bili najboljše opremljeni.

V spominu mi je ostalo, da sem nekajkrat s terenskim vozilom Puch opravljal spremstvo miličniškega oklepnega vozila (BOV) in kolone vozil na relaciji Ajvalija Priština Podujevo. Več kot 30 km v eno stran je bila kar zahtevna naloga, saj je bilo potrebno zagotoviti, da se bodo nasproti vozeča vozila ustavila ob cesti, da ne pride do morebitnega trčenja, ali drugega ogrožanja kolone.

Opazil sem, da je večina kosovskih avtomobilov starih in tehnično nepopolnih (pomanjkljiva

Prva pesem, ki so jo peli miličniki združenega odreda na Kosovu (arhiv Alojza Flisarja)

svetlobna telesa, slabe gume ...), pešci so ponoči hodili po robu magistralnih cest brez kresničk ali kakšne druge osvetlitve. Ceste so bile slabo vzdrževane, promet je bilo tako glede na cestno omrežje nadvse gost. Večina voznikov je bila neizkušenih in nekateri sploh niso imeli voznških dovoljenj.

Ti so sicer vozili počasi, preveč previdno in ker niso poznali znakov, tudi nepravilno, saj so vozili tako, da so dajali prednost tistim, ki je glede na signalizacijo niso imeli. Razmere v križiščih, tudi tistih s semaforji, so bile zaradi nediscipline prav kaotične. Na drugi strani pa ni bilo malo takšnih, ki so vozili nadvse agresivno in se obnašali, kot da so edini na cesti, ignorirali pešce, znake itd.

Februarja 1990 je slovenska enota milice dokončno odšla s Kosova, v Ljubljani so jo 5. februarja slovesno pričakali najvišji predstavniki slovenske milice³⁵.

2.3.3 Hiša se bo gradila sama³⁶

Malo pred koncem maja 1982 leta me je poklical komandir PP Murska Sobota Klemenčič v pisarno in mi rekel naj končam naloge, ki jih imam in potujem za eden mesec na Kosovo v Zvezni odred milice. Poskušal sem ga pregovoriti, ker so mi prišli ravno prvega junija zidarji zidat hišo, žena pa je bila že visoko noseča. Pa me je odpravil, da se hiša zida sama in da mene tam ne rabijo.

Tako smo odpotovali v Ljubljano in po enodnevnih pripravah na strelišču takratnega Voda za posebne naloge Zaščitne enote milice (današnja specialna enota policije) s transportnim letalom Jugoslovanske ljudske armade (JLA) odpotovali v Kosovo in pristali na letališču v Prištini. Ker smo leteli prek Bosne in Hercegovine, nam je pilot pokazal terene bodočih zimskih olimpijskih iger.

Na letališču smo opravili primopredajo s pesmijo, ki je bila tradicionalna že takrat. Namestili smo se na hribu Ajvalija v centru mladinskih delovnih brigad in po 15-ih dneh malo nižje v rudarskem domu, ker so center zasedle mladinske delovne brigade.

Po nekaj dneh predavanj in uvajanja smo bili napoteni na delo v Gnjlane, in sicer na postajo milice. Že ko smo prihajali v Prištino, smo videli, da je to drugi svet, ki nam »zahodnjakom«

Varstvoslovje, 12(1), 26–44, stran 38.

³⁵ Moje sodelovanje v zveznem odredu milice na Kosovu (mag. Jožef Kovač, univ. dipl. prav.)
³⁶ Spomini Draga Ribaša

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje počitek enote PEM UNZ Murska Sobota med orientacijskim pohodom

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota (uporaba lesenih palic v Mačkovcih)

ni bil domač. Videli smo miličnika v uniformi, ki je ležal na tleh na avtobusnem postajališču in bral strip, kar se milo rečeno pri nas ni moglo zgoditi brez takojšnje izgube službe.

Hoja čez cesto je bila prava pustolovščina ne glede na označen prehod za pešce in nas, ki smo bili oblečeni v uniforme. Moral si zelo paziti, da si stekel čez cesto in nisi bil zadet od mimo vozečega vozila. Ko smo stali s službenim belo modrim vozilom pred semaforjem z rdečo prižgano lučjo, so nam vozniki zadaj hupali in grozili s pestmi, kaj čakamo in delamo gnečo.

V Gnjanah na postaji milice smo našli na teleprinterju nekaj metrov depeš, ki niso bile knjižene in dane v delo, ko je eden od nas to odtrgal s teleprinterja, so kolegi iz Kosova v nas uperili orožje in komaj smo jih prepričali, da želimo pomagati. Povedali so, da čakajo strokovnjaka iz Prištine, ki bo depeše raztrgal, knjižil in nato odnesel k komandirju. Pri nas je bilo to delo miličnika začetnika od prvega dneva službe.

V patrulji smo bili štirje, dva Slovenca, eden Srb in eden Albanec. Srb se je norčeval, da je zraven za zaščito Slovencev. Oni takrat še niso poznali blokov za mandatno kaznovanje. Tako smo hodili v glavnem od kmeta do kmeta in tam pili na bratstvo in edinstvo in na druga Tita, zato je bila pot domov vedno kar naporna.

Intervencije v tem času na srečo nismo imeli, je pa naš počitek izgledal tako, da smo imeli avtomatsko puško obešeno na okvir postelje, pištolo z nabojem v cevi pod vzglavnikom kot tudi obe bombi. Plin smo občutili samo enkrat, ko so nas naši kolegi iz Zveznega odreda, menda pomotoma, zaplinili med počitkom s plinom iz oklepnikov TAB.

Tako je na srečo minila pustolovščina na Kosovem brez posledic z mnogimi spomini na kraje, ki niso nekje daleč na drugi strani sveta, ampak v lastni državi.

2.3.4 Zvezni bataljon milice, Priština, januar–februar 1990 (zadnja generacija slovenske milice v SAP Kosovo)³⁷

Z odločbo sem bil v decembru 1989 razporejen na začasno delo v Zveznem bataljonu milice v Prištini, SAP Kosovo. Razporejen sem bil kot ostrostrelec v enoti, ki je bila sestavljena iz 45-ih slovenskih miličnikov v sklopu Zveznega bataljona.

5. januarja 1990 sem skupaj z Marjanom Novakom iz PM Ljutomer in Jožetom Titanom iz PM Lendava odpotoval v Ljubljano, natančneje na Brnik, od koder smo z ruskim vojaškim letalom Antonov odleteli v smeri Prištine. Po enournem letu smo pristali na letališču v Prištini, kjer so nas pričakali naši predhodniki. Oni so odpotovali nazaj v Slovenijo, mi pa smo se vkrkali v naša, slovenska vozila milice ter se odpeljali na Ajvalijo pri Prištini, ki je postala naš dom za naslednji mesec dni.

Na Ajvaliji je bila vojašnica JLA, pred samo vojašnico pa zgradba Doma omladine, kjer smo se namestili. V sobi smo bili seveda skupaj miličniki iz Pomurja. Po namestitvi smo imeli posvet, v katerem nam je poveljnik slovenske enote razložil naše naloge in dolžnosti v času delovanja na terenu. V vojašnici so bivali pripadniki milice iz SR Bosne in Hercegovine, ki jih je varovala straža jugoslovanske narodne armade. Slovenski miličniki smo stanovali, kot sem že omenil v Domu omladine, kjer so za ves mesec našega delovanja vzpostavili dve stražarski mesti, kar pomeni, da smo se sami varovali. Na stražo smo hodili vsi razpoložljivi miličniki in se izmenjavali.

Vsi smo delovali v okviru Zveznega bataljona milice SFRJ, na teren pa smo bili prerazporejeni v patruljiranje v delu Prištine imenovanem Vranjevac. V tem delu Prištine je bila tudi zgradba RTV Priština in nekatere druge pomembnejše institucije. Z menoj je bil ves čas našega dela v patruljah, ki smo jih opravljali peš, miličnik albanskega rodu, Ali Vogli, nekaj mlajši od mene, drugače pa tudi kadet kadetske šole v Prištini. Najina »trasa delovanja« je bila pravzaprav dolga ulica po Vranjercu. Med patruljiranjem smo se srečevali z domačini, ki so bili prijazni do nas in ni bilo nekih težav ali pa kakršnihkoli problemov.

Seveda je bilo naše delovanje vezano tudi na ukrepanje ob pojavu množičnih demonstracij ali deviantnih dogajanj predvsem okrog Prištine. Tukaj bi omenil, da smo bili iz skupnega poveljstva v enem od dnevov našega začasnega dela z bojnim oklepnim vozilom poslani na posredovanje v Lipljan, kjer naj bi večja skupina ljudi peš potovala proti Prištini. Z nami so prišli na tovornjakih pripadniki milice iz BiH.

Slovenski miličniki na Kosovu z vozniki policijskih oklepnikov TAB (Foto: Štefan Abraham)

Z okrog 2000 demonstranti smo se srečali na mostu čez neznano reko, na katerega smo se zapeljali do polovice mostu in v bojnih položajih nakazali, da ne bomo dovolili prečkanja mostu. Javili smo naš položaj in iz centrale zveznega bataljona izvedeli, da bodo do nas prišli helikopterji, ki bodo spuščali solzivec, kar se je nekaj kasneje tudi zgodilo. Demonstranti oz. ljudje so se razbežali, sami pa smo bili odpoklicani in smo se vrnili na mesto našega začasnega domovanja na Ajvalijo nad Prištino.

V času našega delovanja smo spoznavali in dodatno vadili postopke ob večjih kršitvah javnega reda in miru. Spoznavali smo vojaško oklepno vozilo TAB, v katerem smo tudi vadili vstopanje in izstopanje, saj je bil potreben trening in vsak posameznik je v oklepnem vozilu imel svoje mesto. Seveda smo iste postopke vadili tudi z našim oklopnim bojnim vozilom, ki sta ga upravljala dva voznika Specialne enote milice iz Slovenije.

Mogoče bi omenil dogodek, ki prikazuje odnos domačega prebivalstva do slovenskih miličnikov. V enem od delovnih dni smo bili slovenski miličniki razporejeni na kontrolno točko na koncu predela imenovan Vranjevac v Prištini. Na kontrolno točko smo se odpeljali z bojnim oklepno vozilom iz Bosne in Hercegovine, ki je imela na svojem boku izpisano MILICIJA. Po prihodu na kontrolno točko smo izstopili iz vozila in pričeli z opazovanjem okolice ter dogajanj na križišču cest. Po približni eni uri smo na železniških tirih nad nami zaznali gibanje več oseb, ki sicer niso kazali nekih znakov sovražnosti, kljub vsemu pa smo jih opazovali.

Naenkrat je začelo proti nam in oklepno vozilo leteti kamenje. Zaznali smo, da osebe, ki smo jih opazovali, pobirajo kamenje in ga mečejo proti nam. Vsi smo se varno umaknili v oklepno vozilo in počakali, da so nas prenehali »kamenjati«. Po določenem času so ljudje odšli, mi pa smo nadaljevali z našim delom. Seveda smo o incidentu poročali nadrejenim.

Presenečenje zame in moje sodelavce je nastalo naslednji dan, ko smo na ulicah Vranjevca dobili opravičila za včerajšnje »kamenjanje«. Najprej nam ni bilo jasno, kaj je bistvo, a so nam domačini razložili, da so kamenjali »MILICIJU«, kar pomeni pripadnike milice iz BiH. Niso bili seznanjeni in niso vedeli, da sta bila miličnika iz BiH le voznika, ostali pa smo bili miličniki iz Slovenije. Izražali so globoko obžalovanje, da so nas kamenjali in prosili, da naj jim ne zamerimo.

Opisal bom posledice dogajanj v Beogradu, ki smo jih v Prištini res močno občutili. Namreč predsednik CK ZK Slovenije Ciril Ribičič je 22. januarja 1990 na 14. izrednem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije prebral, da slovenska delegacija ne želi več sodelovati pri odločanju ter demonstrativno zapustila dvorano. Tematika in odločanja naj bi bila

Milan Osterc, Marjan Novak in Jože Titan (od leve proti desni), pred nami gre slučajno mimo miličnik SE in voznik BOV (bojnega oklepnega vozila milice) Felix Detela

vezana na nemire po celotni državi in so bili s strani srbskih komunistov podani predlogi za umirjanje situacije, s katerimi pa se predstavniki slovenske delegacije komunistov niso strinjali. Kot tudi delegacije nekaterih drugih republik ne.

O tem dogodku v Beogradu smo bili obveščeni preko svojih nadrejenih, vsak dan zvečer pa smo obvestilo lahko slišali tudi preko RTV Priština, ki ga je seveda v tistih časih nadzorovala srbska oblast. Pri vseh poročilih in obvestilih smo zaznali, da so močno cenzurirana in da prikazujejo na eni strani srbsko in črnogorsko politiko kot edino pravilno, albansko ljudstvo pa s svojimi privrženci kot teroriste in ilegalce.

23. januarja 1990 smo zaznali in doživeli prihod močnih miličniških sil iz Srbije. Namreč v Domu omladine smo bili edini stanovalci, ko se je »vselilo vsaj 100 srbskih in črnogorskih miličnikov t. i. »nišlije« in pripadniki beograjske specialne milice. Po informacijah, ki smo jih imeli, je tisto noč v Sap Kosovo prispelo še dodatnih 400 miličnikov iz Srbije in Črne gore kot pomoč pri dogodkih, ki bodo sledili.

Naše delo se v ničemer ni spremenilo, še vedno smo patroljirali s kosovskimi miličniki. V času našega dela ni nihče v patrolji delal s kakšnim srbskim ali črnogorskim miličnikom. Na to nismo imeli vpliva, če se spomnim, tudi želje ne po pretiranem sodelovanju.

Vsa sporočila med našim delovanjem, ki so bila potrebna, so šla preko UKV brezžičnih zvez na določenih kanalih. Tako smo lahko ves mesec na vsake toliko časa zaznali, da so nekatere miličniške enote, predvsem mislim da srbske in črnogorske, izvajale akcije proti prebivalstvu, bili na vsake toliko časa obkoljeni v kakšnem kraju in vedno znova pozivali na pomoč, ker naj bi bili ogroženi. Po poročanjih so včasih izvajali po našem mnenju nepotrebne postopke, ki so razburjale ljudi in so se ti odzvali s povračilnimi ukrepi, obkoljevanji, ogrožanji ipd.

V času našega skupnega bivanja v Domu omladine se a srbskimi miličniki nismo preveč družili, resda smo gledali skupaj novice preko televizije, nismo pa jih komentirali ali pa o njih razpravljali drugje kot le med seboj. Naše delo je bilo s tem nekoliko oteženo, a vseeno smo držali neko ravnotežje in se nismo izpostavljali.

Celotni slovenski sestav milice v zveznem bataljonu je bil že od začetka svojega bivanja seznanjen, da smo zadnja generacija slovenske milice, da 5. februarja 1990 z vso opremo, ki je bila v Prištini dolgi devet let, odhajamo nazaj v Slovenijo.

Željno smo dočakali 5. februar 1990, ko smo naložili vso opremo, ki smo jo imeli, preverili in pripravili vsa vozila v lasti slovenske milice in v jutranjem času zapustili Prištino. Imeli smo občutek, da so v celotni Srbiji vedeli, da slovenski miličniki zapuščajo Kosovo in smo občasno po vaseh zaznali ob cesti prebivalce, ki so nam želeli srečno pot z dvignjenim sredincem.

2.4 VEM UJV IN UNZ Murska Sobota

2.4.1 Usposobljenost – ključ do uspeha³⁸

Miličniki, na vseh treh nivojih (Postajah in oddelkih milice, Upravah javne varnosti in Republiškem sekretariatu za notranje zadeve), so se nenehno in sistematično usposabljali za svoje delo. Usposabljanje je vključevalo tudi teme za delovanje v tako imenovanih izrednih razmerah, neposredni vojni nevarnosti in v vojni.

Tako kot za delo v vsakodnevnih varnostnih razmerah je tudi za vse izredne situacije in vojno milica izdelovala in pripravljala načrte za delo. V načrtovanje so bili vključeni vsi trije nivoji. Prav posebna pozornost pa je bila namenjena lokalnemu nivoju.

Načrti so se delili v dva bistvena sklopa:

1. Načrti za delo v izrednih varnostnih razmerah
2. Načrti za delo v neposredni vojni nevarnosti in v vojni

2.4.2.1 Načrti za delo v izrednih varnostnih razmerah

Vemo, da do izrednih varnostnih stanj in razmer lahko pripeljejo najrazličnejši vzroki in dejavniki, ki poslabšajo varnostne razmere v državi ali njenem večjem delu do te mere, da je potrebno omejiti določene človekove pravice in povečati pooblastila varnostnim organom, predvsem milici, kriminalistični službi, službi državne varnosti in do neke mere tudi vojski.

Na splošno lahko vzroke za nastanek izrednih razmer delimo na zunanje in notranje. Takrat smo kot zunanje vzroke omenjali predvsem vdor terorističnih skupin, predvsem ekstremistične jugoslovanske politične emigracije, ki je imela za cilj, z dobro izurjenimi skupinami iz tujine, ob podpori somišljenikov v domovini, na nasilen način s terorističnimi dejanji zrušiti takratno ustavno ureditev in prevzeti oblast.

Notranjih vzrokov za nastanek izrednih razmer pa je bilo več. Do takšne situacije bi lahko pripeljali najrazličnejši konflikti med oblastjo in državljani, ki bi dosegli vrhunec, naj si bo v množičnih protestih ali drugih mirnih ali nasilnih oblikah državljanske nepokorščine do te mere, da bi razmere postale s klasičnimi pooblastili in postopki varnostnih organov neobvladljive in bi lahko pripeljale do poskusov rušenja oblasti. Za obvladovanje takšnih razmer se je milica

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje postavljanje tabora za bivanje PEM v Bukovnici, enota je bila usposobljena za delo na terenu v vseh razmerah

pripravljala tako organizacijsko kot strokovno in tehnično.

Osnovne naloge milice bi se naprej opravljale v klasičnih organizacijskih oblikah policijskih postaj in oddelkov z usmerjenim delovanjem na problematična varnostna področja. Na območju UJV pa bi se ustanovila Posebna enota milice, sestavljena iz aktivnih in rezervnih miličnikov s policijskih postaj in oddelkov ter UJV, ki bi se organizacijsko združevala v Republiško posebno enoto milice. Postaje in oddelki milice pa bi se okrepili z vpoklicem rezervnega sestava milice.

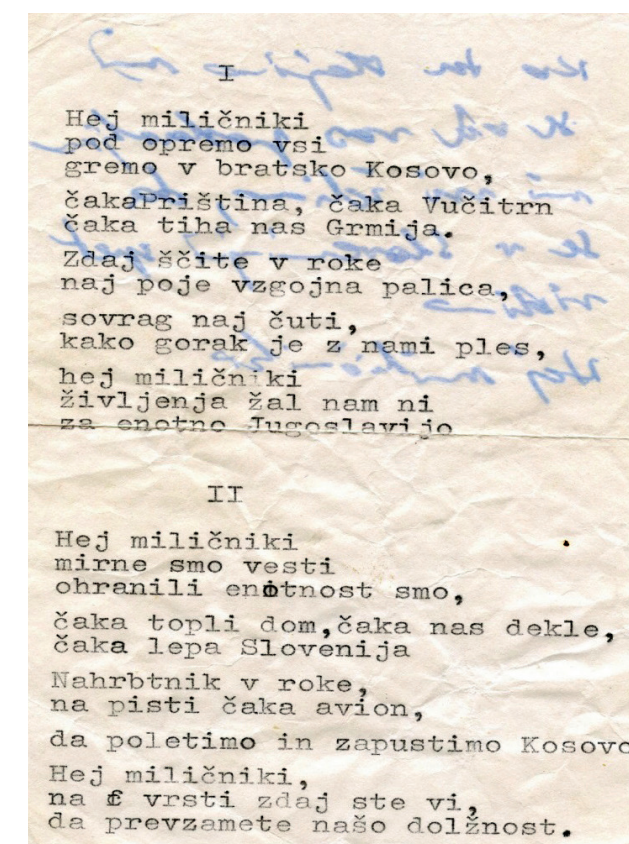
V primeru pojava terorističnih skupin ali skupine je bilo predvideno, da bi se formirali štabi in enote za specialno delovanje. Štabi bi imeli sedeže v prostorih milice, kjer so bili hranjeni tudi načrti za vodenje in poveljevanje. Sestavljeni so bili iz pripadnikov milice, vojske in teritorialne obrambe. Pri sestavi enot in sistemov vodenja in poveljevanja so bile uporabljene izkušnje iz akcije »Raduša« (primer, ko je prišlo do vpada teroristične skupine v Jugoslavijo).

Za vse te naloge so se pripadniki Posebne enote milice (PEM) zelo intenzivno in raznoliko usposabljali. Oblike usposabljanja in intenziteto je milica s pojavom osamosvojitvenih procesov prilagajala, kar je opisano v posebnem poglavju.

PEM je bila tista udarna sila, ki bi opravljala najzahtevnejše varnostne naloge. Teža obvladovanja varnostnih razmer pa je bila predvsem na enotah milice, za kar je bilo potrebno nenehno usposabljati poveljujoči kader za vodenje enot milice in vse miličnike, všteti tudi rezervne miličnike.

Naj omenimo posebnost pri pridobivanju rezervnega sestava milice. V tesnem sodelovanju z upravnimi organi za ljudsko obrambo in miličniki na terenu, predvsem takratnimi vodji varnostnih okolišev in na podlagi predpisov, smo se trudili, da smo pridobili kader, ki se je že skozi služenje vojaškega roka usposabljal za naloge, ki jih je milica potrebovala.

Kadrovali smo predvsem vojaške obveznike, ki so služili vojsko v vojni policiji, niso smeli biti kaznovani za kazniva dejanja ali hujše prekrške, živeti in delati so morali na območju policijske postaje ali uprave javne varnosti, kjer so bili vključeni v rezervni sestav. Za kader s posebnimi znanji, kot so bili radiotelegrafisti in kriminalisti, pa smo izbirali rezervni sestav med vojaškimi obvezniki, ki so dobro obvladali tovrstna

Kopija pesmi, ki smo jo peli miličniki na Kosovu ob izmeni tistim, ki so prihajali v novo izmeno (arhiv Alojza Flisarja)

Vaja PEM UNZ M Sobota na strelišču v Mačkovcih, streljanje s puško Shermoli za izstreljevanje plinskih nabojev leta 1988 (fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja)

Vaja PEM UNZ Murska Sobota, počitek in posvet (fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka)

znanja, radiotelegrafiste predvsem preko RTG³⁹ klubov, kriminaliste pa iz vrst odvetnikov in sodnikov.

Vsi rezervni pripadniki milice so morali opraviti tri tedensko osnovno usposabljanje v učnih centrih. Potem pa so vsako leto znanje utrjevali v enotah milice pri rednem delu in skozi terenska usposabljanja v obliki vaj.

2.4.2.2 Načrti za delo v neposredni vojni nevarnosti in vojni

Načrti so se delili v tri sklope:

- Načrt pripravljenosti, ki je zajemal predvsem ukrepe, razvrščene po načelu od enostavnejšega k zahtevnejšemu, je bil zasnovan tako, da bi se lahko vse varnostne strukture v državi ali republiki postopoma, glede na varnostne razmere, pripravljale in postopoma prehajale iz tako imenovanih vsakodnevnih varnostnih razmer v zaostrene in na koncu vojne razmere.
- Načrt mobilizacije, ki je zajemal vse potrebne ukrepe, ki bi jih bilo potrebno izvesti, da bi lahko enote milice v vseh pogojih in ne glede na varnostne razmere prešle iz tako imenovane mirnodobne v organizacijo predvideno za izredne razmere, neposredno vojno nevarnost in vojno.
- Načrt delovanja v neposredni vojni nevarnosti in v vojni je zajemal posamezne sklope oz. načrte, ki bi jih bilo potrebno izvajati v stanju neposredne vojne nevarnosti, v času vojne na nezasedenem območju in v vojni na tako imenovanem začasno zasedenem ozemlju.

Načrtovanje in tudi usposabljanje v takšnih razmerah je bilo dokaj obsežno. Res pa je, da so bila usposabljanja predvsem praktična, prilagojena določenim situacijam, ne glede na to, v kakšnih razmerah bi situacije nastale.

2.4.2.3 Načrti za posamezne varnostne situacije

Za obvladovanje posameznih specifičnih varnostnih situacij pa je milica tako kot verjetno vse preostale varnostne strukture izdelovala specifične varnostne načrte. Načrti so največkrat nosili psevdonim, ki je bil povezan z vsebino načrta, ni pa bilo nujno. Takšni posamezni načrti so bili enostavni, obsegali so priprave na območju, lahko samo ene policijske postaje ali uprave javne varnosti, bili pa so tudi zelo zahtevni, namenjeni obvladovanju zapletenih, zahtevnih ali celo kritičnih, varnostnih razmer na območju celotne države »republike«.

Naj kot primer omenimo nekaj takih načrtov:

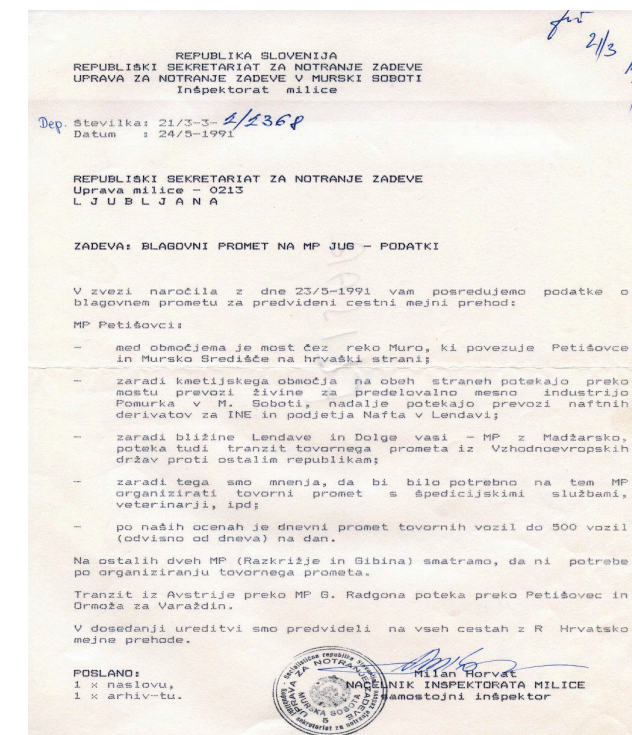
Poostreno varovanje meje z republiko Hrvaško – načrt ni bil nikoli v popolnosti uporabljen, so pa v različnih fazah našega osamosvajanja bili uporabljeni posamezni segmenti. Načrt je predvideval postopno dvigovanje neposrednih fizičnih in operativnih postopkov za zavarovanje meje z Republiko Hrvaško. Izdelan je bil v več fazah.

V začetku bi se povečalo tako imenovano globinsko varovanje, ki je predvidevalo miličniške patrulje ob in v bližini meje, predvsem na frekventnejših komunikacijah, ki vodijo do meje in ob meji in na brodovih čez reko Muro.

Iz faze v fazo so se ukrepi stopnjevali tako, da bi se pred popolnim fizičnim zaprtjem meje določile komunikacije, kjer bi se lahko prehajalo mejo ob kontroli milice na tako imenovanih kontrolnih točkah. Ta del načrta je bil smiselno uporabljen ob napovedanem mitingu resnice, ko smo tudi v Pomurju uvedli kontrolne točke in tako na nek način vzpostavili zametke mejnih prehodov in kasneje ob osamosvajanju, ko smo dejansko na teh lokacijah ali relacijah vzpostavili mejne prehode.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje pohod PEM v Trdkovi z dolgocevno oborožitvijo, enota je bila usposobljena za delo na terenu v vseh razmerah

Kopija dokumenta za pripravo ukrepov na južni meji (arhiv Alojza Flisarja)

39 Društva, ki so se ukvarjala z radiotelegrafijo.

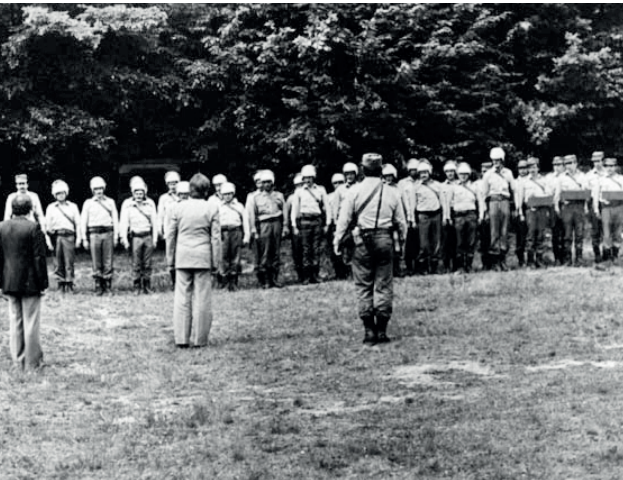
Zadnja faza pa je predvidevala popolno fizično zaprtje meje tako, da bi miličniki z rezervnimi miličniki in pripadniki narodne zaščite fizično 24 ur na dan kontrolirali vse možne, še tako neznatne, poti čez mejo, vsi brodovi čez reko Muro bi morali biti privezani na strani lastnice, vsi čolni in čolnički bi morali biti dvignjeni iz vode, veljala bi splošna prepoved plovbe po reki in vse druge dejavnosti.

Ko je načrt nastajal, smo še smatrali za mejo med republikama reko Muro. Vsak bralec si, z malo domišljije, lahko predstavlja, kakšne vse podatke je bilo potrebno zbrati, da je načrt lahko nastal. Načrt je bil strogo varovana skrivnost, kljub vsemu pa se je z njegovimi posameznimi deli, moralo seznaniti kar precejšnje število poveljujočega kadra, če smo želeli, da ga bomo lahko tudi uporabili. Seznanjanje je potekalo preko usposabljanj, postopoma tako, da se bodoči izvajalci niso niti zavedali, da preigravajo točno določene aktivnosti iz načrta. Na podoben način je potekalo tudi terensko usposabljanje miličnikov in rezervnih miličnikov.

Preigravanje različnih varnostnih situacij v obliki štabnih in terenskih vaj

Najobsežnejše štabne in terenske vaje so bile načrtovane kot vojaške, kjer so sodelovali republiški in pokrajinski štabi za splošno ljudsko obrambo (SLO) in družbeno samozaščito (DS) in so sodelovale vse strukture, vključno z vojsko, teritorialno obrambo, milico, narodno zaščito, civilno zaščito, upravnimi organi, sredstvi javnega obveščanja, gospodarstvom itd.

Milica je načrtovala štabne in terenske vaje na republiški ravni in pripravljala izhodišče za vaje in usposabljanja na regionalni ravni in lokalnem nivoju. Regijam so bila prepuščena usposabljanja in vaje na regionalni in lokalni ravni v okviru finančnih možnosti. Vsa načrtovanja in usposabljanja, naj si bodo teoretična ali praktična, ki so se izvajala na različnih nivojih in vključevala slehernega miličnika in rezervnega miličnika, so v osamosvojitvenih procesih pripomogla k temu, da so se miličniki in rezervni miličniki po

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih z opremo za vzdrževanje javnega reda in miru postrojeno pred načelnikom UNZ

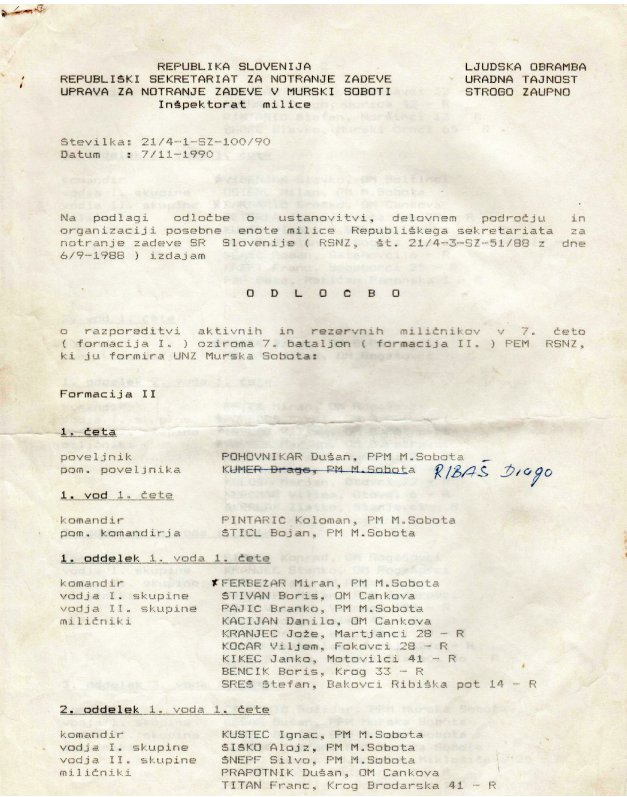
Vaja PEM – preizkus plinskih mask s plinskim generatorjem na strelišču v Mačkovcih leta 1985 (Foto: Štefan Abraham)

naših ocenah zelo dobro znašli v najrazličnejših situacijah, ki so jih prinašale najrazličnejše razmere na terenu, ne glede na to, ali so delovali kot posamezniki, manjša ali večja naključna skupina, manjša ali večja enota s poveljniško strukturo.

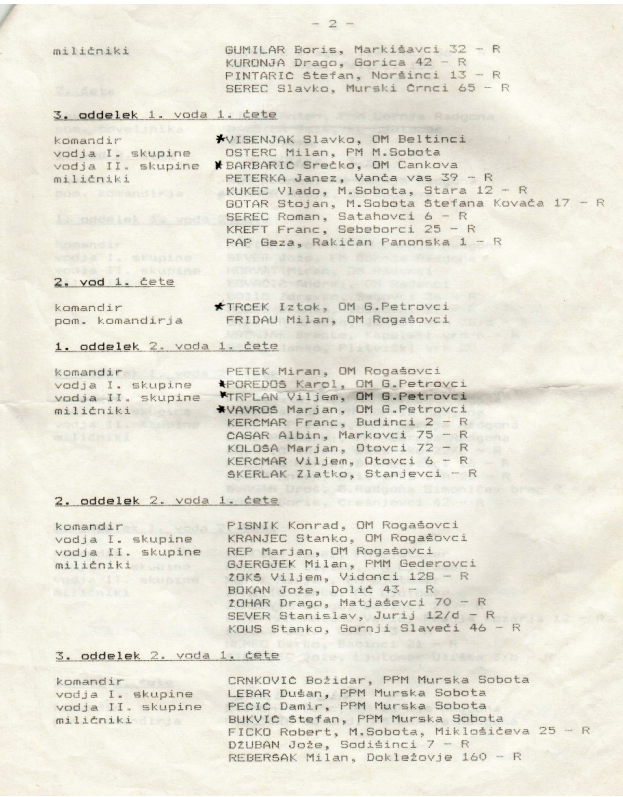
2.5 Rezervni sestav kriminalistične službe, SDV in logistike⁴⁰

Tako kot milica na postajah milice so imeli rezervni sestav tudi v kriminalistični službi, službi državne varnosti in logistiki. V kriminalistični službi so bili v rezervnem sestavu predvsem upokojeni kriminalisti in drugi, ki so lahko pomagali, če bi bilo to potrebno. Podobno je bilo pri službi državne varnosti. Oboji so imeli manjši rezervni sestav kot milica.

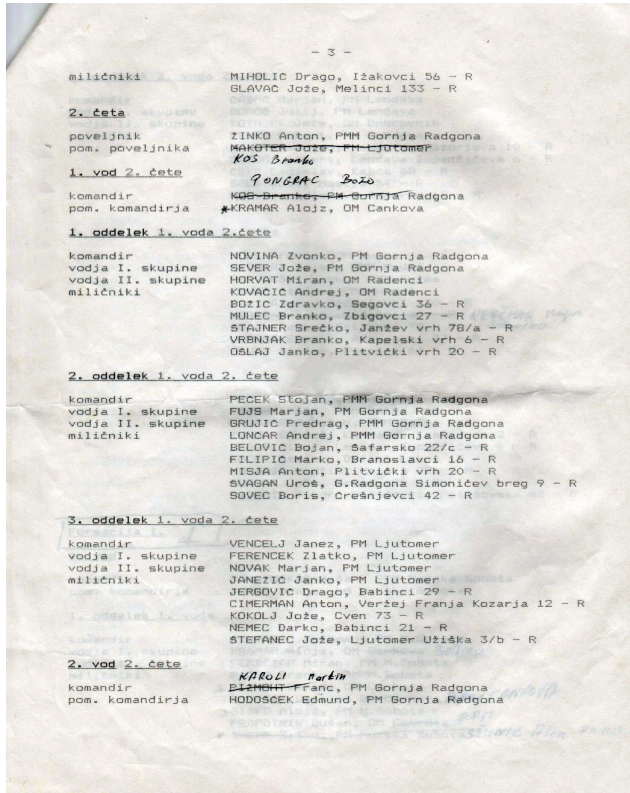
Logistika je imela v rezervnem sestavu zunanje osebe s poklicnim znanjem, ki bi bilo potrebno za delo v izrednih razmerah ali vojni. Tako so bili tam kuharji, zdravnik, bolničarji in drugi poklici.

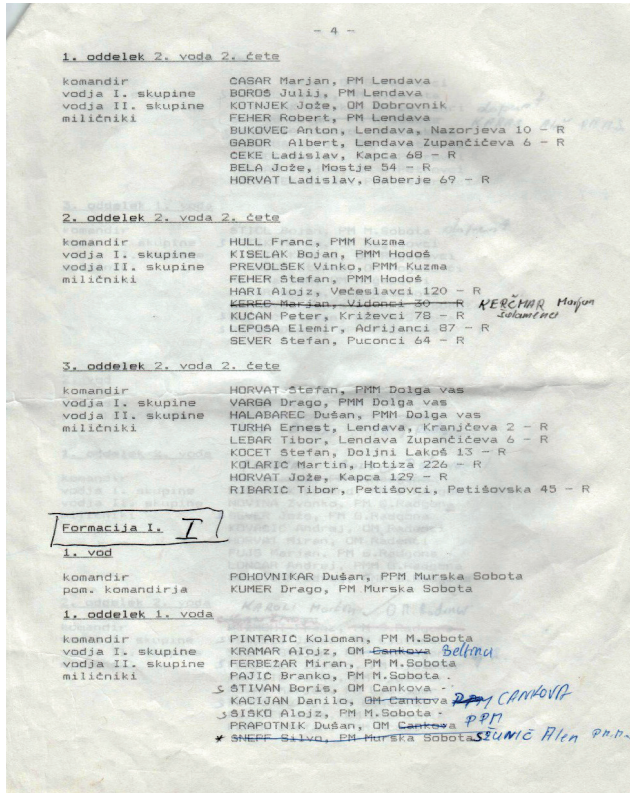
Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990, prva stran (arhiv Alojza Flisarja)

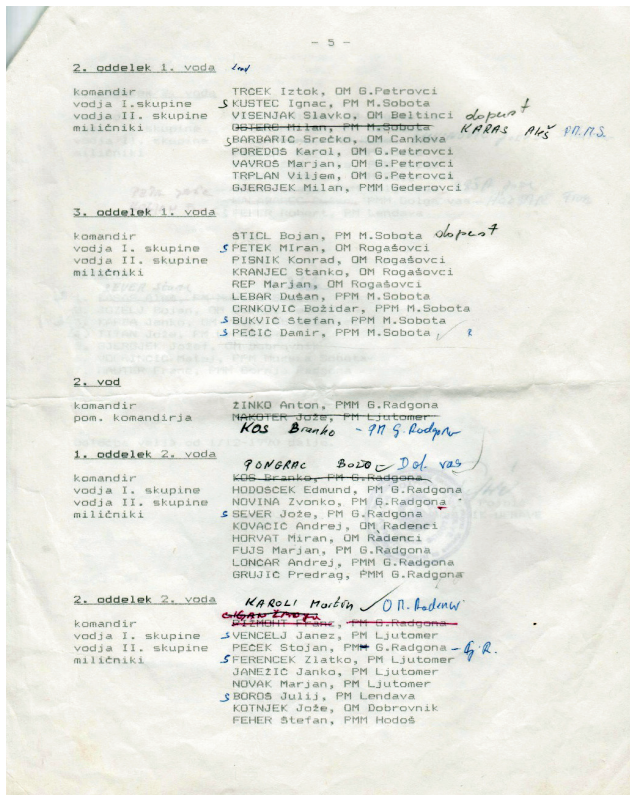
Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990,
tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990,
četrta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990,
peta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija odločbe PEM UNZ Murska Sobota leta 1990,
šesta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Razgovori s poveljnikom, starešinami in z miličniki PEM

2.6.1 Poveljnik PEM z najdaljšim stažem v Pomurju⁴¹

Prvi poveljnik PEM UJV Murska Sobota je bil Edvard Mlinarič. Poleg nalog na PM Gornja Radgona je bil Alojz Flisar leta 1975 razporejen v PEM UNZ Murska Sobota. Leta 1975 je bil kot častnik v rezervi imenovan za pomočnika poveljnika PEM in leta 1977 za njenega poveljnika. Funkcijo poveljnika je opravljal do konca osamosvojitvene vojne 1991.

Levo je prvi poveljnik PEM UJV Murska Sobota, Edvard Mlinarič, na sredini Alojz Flisar, na desni strani pa Peter Miklič (Foto: Štefan Abraham)

Fotografija neznanega avtorja – zimsko
usposabljanje PEM

Kot pripadnik PEM-a in njen poveljnik je deloval v različnih situacijah in akcijah. Leta 1975 je bil v prvi skupini usposobljenih pripadnikov PEM-a za protiteroristično delovanje iz helikopterjev. Poleg rednih oblik varovanja večjih prireditev je sodeloval še pri ostalih nalogah, kjer je šlo za večje varnostno ogrožanje življenja ljudi ali premoženja večje vrednosti.

2.6.2 Moje delo v milici (Ludvik Hodošček)⁴²

Moje delo je obsegalo vzdrževanje radijskih zvez, v času dežurstev pa tudi telefonijo in telegrafijo. Občasno smo imeli seminarje, kjer smo se seznanjali z novostmi, z aktualnimi zadevami in podrobnostmi delovanja v sklopu takratne milice. V času usposabljanj in taktičnih vaj na terenu osemdesetih let bodisi s Posebno enoto milice UNZ M. Sobota ali pa vsesplošne vaje milice sem v njih vedno aktivno sodeloval.

Če gledam svoje delo in odnos do takratnih materialno tehničnih sredstev, je bilo v času Jugoslavije več reda oziroma so se manjkajoči deli dostavljali z avtobusi, kasneje pa je pridobivanje manjkajočih delov zamaknilo. Kasneje se je pričelo pošiljanje radijskih postaj v Ljubljano in popravila so se izvajala tam. Časi demokratizacije Slovenije se za pri našem

41 Spomini Alojza Flisarja

42 Spomine je zapisal Milan Osterc.

delu (osebe za zveze) pred letom 1990 ni kaj dosti poznalo, čeprav smo vedeli, da se nekaj pripravlja.

Od leve proti desni: Ludvik Hodošček, Bojan Blagovič, Anton Pleteršnik, Stane Kavčič, Stanislav Habjanič, nepoznan, Vili Ortar, nepoznan. Čepijo: Štefan Feher, Jože Sarjaš, Ciril Magdič (fotografija Štefan Abraham iz arhiva Ludvika Hodoščka)

2.6.3 Razgovor s Petrom Horvatom, legendo rezervnega sestava VEM in PEM UJV in UNZ Murska Sobota

Peter HORVAT, roj. 6. 6. 1946 v Rakičanu pri Murski Soboti, stanujoč v Rakičanu. Po poklicu je polkvalificiran mesar. Od 1961 do leta 1970 je delal v Pomurki, Mesni industriji M. Sobota, nato pa v Tovarni Mura M. Sobota, kjer je opravljal različna dela. Z upokojitvijo leta 2000 je svojo delovno dobo končal kot skladiščnik. Kot rezervni miličnik je z nami sodeloval od 1968 do leta 1991. Danes je strasten ribič, pomaga ljudem okrog sebe, rad kuha in je član Združenja SEVER od ustanovitve dalje.

Intervju s Petrom Horvatom je vodil Milan Osterc.

Jaz: Peter, ker se pozna in imava veliko skupnih aktivnosti v milici, predvsem v PEM UNZ M. Sobota od leta 1979 dalje, bi te prosil, da mi poveš o svojih začetkih delovanja v milici! Predvidevam, da sodiš med najstarejše rezervne miličnike?

Peter: Ja, res je. V rezervni sestav milice sem bil vpoklican leta 1968, točnega datuma se ne spominjam. Po spominu se mi zdi, da sem bil razporejen v prvi vod rezervnega sestava PM M. Sobota. Takrat so bili z menoj vpoklicani tudi Jože Kregar, Jože Glažar, Jože Gobar, Balaško pa še nekateri drugi, katerih imen se ne spomnim.

Jaz: Kot rezervni miličniki ste v tistih letih hodili na usposabljanja?

Peter: Takoj od začetka smo se usposabljali in hodili na usposabljanja v Tacen in kasneje na

Jasnico. Pri usposabljanjih smo bili podučeni o praktičnih postopkih, o delu rezervnih miličnikov, imeli smo vaje v streljanju, hodili smo na pohode, izvajali smo zaigrane akcije in delali blokade, zasede, varovanje in še mnogo drugega.

Midva sva se srečala leta 1979, ko sem bil tudi sam razporejen v PEM UJV M. Sobota.

Tako je. Moje aktivnosti v PEM UJV Murska Sobota so se pričele, ko sem bil skupaj z Glažar Alojzom in Gobar Jožetom razporejen v oddelek PEM UJV Murska Sobota. Ostalih miličnikov se ne spomnim, ker je bilo veliko menjav, vam pa, da nam je bil glavni poveljnik Mlinarič. Časovno mislim, da je bilo to v letih 1974/75.

Skozi vsa leta smo imeli v PEM obvezno streljanje enkrat letno v Mačkovcih, vsako leto pa smo tudi bili na eno ali dvodnevni vaji, kjer smo vadili postopke.

Spomini mi sežejo v varovanje pogreba leta 1979, leto umrlega slovenskega in jugoslovanskega politika Edvarda Kardelja. Stali smo pred množico, ki je bila od nas ločena z ograjami in so ljudje mirno spremljali pogreb na takratnem trgu pred današnjo zgradbo Državnega zbora RS. Naslednje veliko varovanje, na katerem sem sodeloval, je bilo, ko je maja leta 1980 bilo iz Ljubljane pripeljana v Beograd truplo predsednika Jugoslavije, Josipa Broza Tita. Sam sicer nisem bil takrat v Ljubljani, bili pa smo aktivirani in zbrani na UNZ Murska Sobota.

Jaz: Leta 1981, točneje med 9. in 14. marcem (zapis v vojaški knjižici Milana Osterca), sva bila skupaj na usposabljanju v TC Jasnica?

Peter: Datuma se sicer ne spominjam natančno, verjamem pa, da je datum točen, če je zapisan. V takratnih časih sem opravljal praktične postopke, vaje v streljanju in se uril v veščinah varovanja javnega reda in miru, vendar pa se je moja vloga že takrat kazala bolj v pomoči enoti kot ekonom, kuhar in natak.

Jaz: Peter, praviš, da si skozi vsa leta v PEM deloval kot ekonom, kuhar, kot oseba, ki je

Pripadniki PEM UNZ Murska Sobota, maja 1980. Stojijo od leve proti desni: Štefan Abraham, Ludvik Šinko, Igor Klarič, nepoznan, Balaško, Stane Kavčič, Jože Glažar, Milan Osterc, Peter Horvat, Jože Gobar. Čepijo od leve proti desni: Konrad Pisnik, Jože Sarjaš, Franc Duh, Stanislav Habjanič, Bojan Ficko, Viktor Voršič.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje vajo v streljanju enote PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih (pod zaščito dimne zavese)

skrbela, da miličniki niso bili lačni in žejni?

Peter: Tako je! V vsaki vojski mora nekdo skrbeti za vojake, da ne bodo lačni in "žedni" in tako sem jaz skrbel za našo enoto PEM. Skozi vsa leta aktivnosti v PEM sem se maksimalno trudil biti del kolektiva in pomagati vsem.

Za svoje zasluge sem že leta 1984 prejel Bronasti znak »Zasluge za varnost«. Predala sta mi ga načelnik takratne UNZ Murska Sobota, Bela Banfi (prvi z desne) in načelnik Inšpektorata milice UNZ M. Sobota, Jože Krapše (se rokuje z menoj) ob prisotnosti poveljnika PEM UNZ Murska Sobota, Alojza Flisarja (na fotografiji med menoj in načelnikom Krapšetom). Podelitev je bila izvršena na eni od operativnih vaj PEM v Bukovnici.

Pismeni del priznanja organov za notranje zadeve (levo) in bronasti znak »Zasluge za varnost« (desno)
(Foto: Milan Osterc)

Jaz: Kakšne so bile tvoje aktivnosti v času osamosvajanja Slovenije leta 1991?

Peter: V času osamosvojitve, leta 1991, sem bi zelo razočaran. Razočaran iz razloga, ker sem bil rezervni miličnik od leta 1968, skozi vsa leta sem deloval pridno, aktivno in marljivo. Aprila 1991 so nas izbrisali iz seznama rezervnih miličnikov. 23 let sem bil rezervni miličnik, nisem pa mogel sodelovati pri obrambi Slovenije in biti del ustvarjanja nove države. Zaradi tega sem žalosten in prizadet, ampak kljub vsemu sem ostal zvest milici, danes policiji in sem aktivni član Združenja Sever za Pomurje, za kar sem leta 2016 prejel tudi Bronasti znak Sever⁴³.

Fotografija prikazuje bronasti znak Združenja Sever, ki ga je v letu 2016 prejel Horvat Peter (Foto: Milan Osterc)

2.6.4 Moje delovanje v Posebni enoti milice v letih 1979–1991⁴⁴

V Posebni enoti milice sem sodeloval od leta 1979 do maja 1991. V času svojega udejstvovanja sem bil v začetku dodeljen v oddelek, ki ga je vodil ves ta čas Igor Klarič. Skozi razna usposabljanja sem bil usposobljen za člana vpadne skupine ob vpadih v objekte in razoroževanje kriminalcev, teroristov ter reševanje talcev. V letu 1982 sem bil na preizkusu za ostrostrelca uspešen z dobrimi rezultati streljanja in sem bil z odločbo imenovan za ostrostrelca PEM UJV M. Sobota.

Skozi leta sem se izobraževal, hodil na treninge v streljanju z ostrostrelno puško, ki smo jih vedno izvajali ločeno od ostalih usposabljanj. V zadolžitvi sem imel ostrostrelno puško.

Fotografija prikazuje ostrostrelno puško Crvena zastava M 69 Cal. 7, 9 (imela je nabojnik s petimi naboji)

⁴³ Po tonskem zapisu: Milan Osterc

⁴⁴ Moje delovanje v Posebni enoti milice v letih 1979–1991 (Milan Osterc)

Z njo sem dosegal odlične rezultate skozi vseh devet let tako na treningih na strelišču v Mačkovcih kot tudi na tekmovanjih, ki so bila organizirana v okviru milice. Moje vodilo skozi ves čas je bilo »ena krogla, en zadetek brez popravljanja«

V našo formacijo ostrostrelcev smo dobili tudi polavtomatske puške Crvena zastava M76 prav tako kalibra 7, 9 in okvirjem z 10 naboji, s katero pa se nekako nisem ujel in sem ostal na ostrostrelni puški M 69.

Fotografija prikazuje polavtomatsko puško Crvena zastava M 76 Cal. 7, 9 in okvirjem z 10 naboji

V Posebni enoti milice UNZ Murska Sobota je glede na politično situacijo prišlo leta 1988 do sprememb oz. reorganizacije, spremembe pa smo zaznali tudi ostrostrelci. Vodja ostrostrelcev je bil takrat inšpektor UNZ Murska Sobota, Franc Berlak. V spomladanskem delu leta 1988 smo bili ostrostrelci poklicani na trening na strelišče v Mačkovcih. Preden smo se odpeljali na strelišče, smo se ustavili v Kino Park M. Sobota, kjer je Berlak dvignil promocijske plakate za filme.

Na samem strelišču nam je razložil, da se naše usposabljanje nadaljuje, vendar ne bomo več streljali na tarče in silhete ampak na plakate. Na plakatih, ki so bil skrbno izbrani, smo zaznavali obraze, delno zakrite obraze igralcev, ki so se le delno videli. S tem nam je ustvaril dejansko situacijo v slučaju našega delovanja in nekako na psiholiškem nivoju preskok iz streljanja tarč na ljudi. Moram priznati, da se je v meni takrat pojavilo vprašanje, zakaj pa takšen način treninga, vendar sem dojel, da je moja naloga opraviti nalogo v slučaju potrebe in je priprava na to še kako potrebna.

Delovanje nas ostrostrelcev je bilo v milici zasnovano v mirnodobnih razmerah ob pojavu nekih izrednih razmer, vdorov terorističnih skupin ali pa delovanja, ko bi bilo ogroženo življenje ljudi s strani kriminalcev. Sedaj, ko pišem spomine na tiste čase, se pravzaprav zavedam, da sem bil ves čas delovanja v PEM UNZ M. Sobota verjetno zaradi rezultatov v štiričlanski ekipi ostrostrelcev, v katerih so se ostali miličniki menjavali. Tako sem sodeloval s Stankom Habjaničem, Borisom Kočišem, Miranom Horvatom, Bojanom Čurinom, Miroslavom Zelkojem, Brankom Pajičem, Silvom Šnepfom.

Za svoja usposabljanja sem bil na vsake toliko časa pozvan na dvo ali trodnevne treninge v Trenažni center milice na Jasnici pri Ribnici na Dolenjskem. V spominu so mi ostala vsa usposabljanja, trenirali smo v vseh možnih razmerah: v vročini, v mrazu izpod 25 stopinj pod

ničlo, v nočnem času, na različnih terenih. Streljali smo tudi na velike kepe gline, ki ima isto maso in prebojnost kot človeško telo.

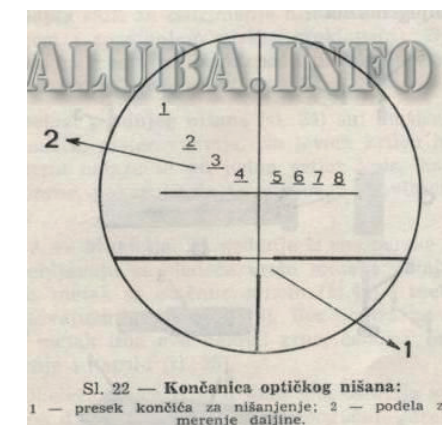
Po streljih smo z nožem razrezali kepe na polovico in v njeni notranjosti ugotavljali, kakšne so posledice ob zadetku naboja. Pri usposabljanjih sem se srečaval z ostalimi ostrostrelci ostalih UNZ in se je seveda na streljanjih med nami pojavila tekmovalnost, kdo bo boljši, kdo bo hitrejši pri doseganju zadetka in pa seveda točnosti zadetka, na kar smo morali dati poseben poudarek. V slučaju našega delovanja mora ostati talec živ, ugrabitelj, kriminallec oziroma terorist pa trenutno onesposobljen.

V tem smo seveda spoznavali tudi karakteristike človeškega telesa, organe, ki jih je bilo potrebno zadeti in pa vedno, če ne gre drugače, povzročiti trenutno smrt. Glede na zadetke v glavo, v srce ali druge organe je bilo v človeku še vedno zadosti adrenalina, da je lahko sprožil in s tem ubil talca. Zato so bili pri našem usposabljanju in streljanju na plakate cilj mali možgani človeka, ki so trenutno povzročili popolno ohromljenost telesa in s tem tudi nezmožnost refleksnega oz. adrenalinskega potega petelina na kratko ali dolgocevnem orožju ter s tem seveda tudi ohranjanje življenja talca.

Če se v vojnih strukturah ostrostrelci usposabljaajo na večje razdalje, ki so 200 m in več, tudi do 2000 m, smo se ostrostrelci milice usposabljali za delovanje na 100 m in bližje. To sicer ne pomeni, da nismo streljali tudi na razdalje do 300 m, ampak nekako je bilo osnovno vodilo zagotoviti približevanje osebam, ki so ogrožale življenje drugih ljudi čim bližje in s tem povečevati stoodstotnost zadetka.

Pri streljanu skozi optični merek je bilo potrebno vedeti kar nekaj podrobnosti, imeti v glavi na kakšen način se določa razdalja do tarče, vedeti, da so barve lahko zavajajoč faktor ocenjevanja na pamet, ocenjevati vremenske razmere (sonce, veter, dež). Za to smo imeli v samem optičnem merku pri razdaljah vodoravne črtice. Črtice so bile različnih dolžin, z njimi sem lahko na ramenih človeka, ki je bil cilj, ocenil razdaljo (razpon ramen normalnega človeka 50 cm) in se v vmesnem ocenjevanju odločil za nastavitve optičnega merka tako po višini kot po smeri.

Optične razlike so nastajale, ko sem streljal na hrib kot tudi v dolino. Vedno je bil drugačen občutek, vedno se je bilo treba na hitro privaditi položaja, najti najprimerjense mesto in vedno imeti tudi možnost takojšnjega zpuščanja položaja oz. menjave položaja. Pri nas ostrostrelcih je obstajala tudi še ena varovalka in s tem delno onemogočeno delovanje po lastni oceni in sicer je ali bi naj bil poleg nas nekdo od vodilnih delavcev milice, ki je izdajal ukaz za uporabo strelnega orožja ali pa je ukaz prišel preko radijskih

Fotografija prikazuje videz optičnega merka, kot ga vidi ostrostrelec (fotografijo je prispeval Milan Osterc; vir: bolha.com)

postaj.

Seveda pa je obstajala samoiniciativna odločitev ukrepanja, če bi skozi optični merek zaznal, da je v trenutku ogroženo življenje ljudi v neposredni bližini ali okolici oborožene osebe. Na takratni upravi milice je bil vodja ostrostrelcev inšektor Jože Kolenc, ki je imel pregled nad našo usposobljenostjo in mi je dal vedeti, da sem bil ves čas delovanja med prvimi petimi ostrostrelci v slovenskem prostoru. Pri seštevanju rezultatov in ocenjevanju so bili šteti rezultati prav vseh treningov, usposabljanj in tekmovanj v letih od 1982 do 1991. Na tekmovanjih sem dobil kar nekaj priznanj in medalj za prvo, drugo ali tretje mesto.

Kot ostrostrelec sem bil v začetku leta 1990 poslana v zvezni bataljon milice v Prištino kar pa bom opisal kot samostojno pričevanje takratnih dogodkov. V letu 1990 smo bili oboroženi z novimi ostrostrelnimi puškami avstrijske izdelave Steyr Mannlicher. Puška mi je sama po sebi odgovarjala in sem se hitro privadil na streljanje z njo.

V maju 1991 sem bil premeščen na dela in naloge komadirja oddelka milice Dobrovnik na

Simbolična fotografija puške Steyr Mannlicher (fotografijo je prispeval Milan Osterc)

UNZ Murska Sobota, tako sem svojo ostrostrelna puško vrnil nazaj v formacijo PEM.

2.7 Razgovor s komandirji, z miličniki in rezervnimi miličniki glede usposabljanja VEM

2.7.1 Zvestoba⁴⁵

Življenje in življenjsko obdobje posameznika je veliki meri določeno že z rojstvom, saj ga zaznamujejo zvezde rojenice, ki nam z zvezdami sojenicami krojijo naša življenja. Sam sem to doživel 29. 7. 1955 v Selcih v Slovenskih goricah.

Tudi moje življenje se je začelo in nadaljevalo podobno, saj na marsikatero življenjsko odločitev nisem imel absolutne možnosti vplivanja ali odločanja. V veliki meri je na to vplivala družina, okolje in družbena ureditev. Pri družini je najprej v ospredju otroštvo, zatem pa

⁴⁵ Razmišljanje Marjana Horvata

lastna družina in vse radosti in obveznosti, ki se porajajo na tem področju življenja, ki pa je stalno povezano z delom.

V mladosti sem se srečeval z varuhi reda – miličniki – na ta način, da sem občasno užival v vožnji z mopedi, ki pa so bili boljši od miličniških in kazni takšne ali drugačne niso bile prisotne. Pa kljub temu je usoda hotela, da sem postal in ostal zvest varuhom reda, najprej milici in zatem policiji. Ob koncu osnovne šole me je lokalni »šerif« (veliko smo prebirali zgodbe šerifov iz ameriških dogodivščin) končno ujel na »limance« in za kazen sem obljubil, da se vpišem v takratno kadetko šolo. Tako se je na žalost (kasneje v ponos) družine tudi zgodilo, saj sem odhajal v belo Ljubljano.

Zvestoba varuhom reda, plavim angelom, se je res nadaljevala in usoda me je pripeljala v Pomurje, kjer sem še mladoleten začel z delom na PM M. Sobota oziroma 29 dni mladoletnosti sem preživel na praksi na PMM Gornja Radgona, kjer je bilo eno izmed glavnih oken v svet Evrope iz Jugoslavije. Takrat sem bil prepričan, da ne bom nikoli delal na meji, ampak na bolj kreativnih področjih dela in življena pri varovanju ljudi in premoženja, torej manj pri varovanju meja države.

Toda usoda se je hitro začela poigravati in sledilo je delo na Brdu pri Kranju, kjer sem bil deležen tudi obiska predsednika Tita z vso vojaško ceremonijo v letu 1974, razmišljal sem že o študiju, saj sem bil ambiciozen mlad miličnik, ki si ni mogel predstavljati upokojitve po delovni karieri. Sledila so nekatera izobraževanja takratne ZKS⁴⁶, ki so se zaključila s srednjo politično šolo, kar je pogojevalo vodenje mladinske organizacije UJV Murska Sobota in nadaljevalo z vodenjem partijske organizacije. Seveda je tudi običajnemu delu ostala zvestoba in v kariernem sistemu kadrovanja sem od pripravnika postal miličnik, pomočnik VVO⁴⁷, VVO in v začetku 1980 pomočnik komandirja.

Ob tem se je tudi zaključeval študij na VPŠ⁴⁸, prihajale so tudi nove naloge kot nadgradnja in s tem tudi obveznosti. Najprej disciplinska komisija, zatem svet delovne skupnosti

⁴⁶ Zveze komunistov Slovenije

⁴⁷ Vodja varnostnega okoliša

⁴⁸ Višji pravni šoli

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje odhod na vojno lokacijo urjenja PEM UNZ Murska Sobota leta 1983 v Svetlem potoku

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pripravo enote PEM UNZ Murska Sobota na vpad v objekt v Voglerovo klet (Bukovnica, leta 1984)

pri UJV in RSNZ ter ožja specializacija na področju prometne varnosti – usoda iz otroških let. Tudi prva priznanja so bila znak dobrega dela na različnih področjih dela notranjih zadev.

Ker so bila takratna kadrovanja med službami konstantna in zanimiva, saj sem bil kaj hitro povabljen v SDV⁴⁹, na področje kriminalitete, sem zvestobo obljubil uniformi. Na enem izmed številnih usposabljanj na organizacijskem področju v TC Gotenica smo se usposabljali tudi na področju psihologije, kjer je bila ena izmed tem tudi zvestoba. Sam sem tematiko povezal z zvestobo uniformi in uniformirani policiji, kar je bilo ocenjeno kot pozitiven primer v strokovnih krogih.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje nočni pohod enote PEM UNZ Murska Sobota

Ob vseh strokovnih in družbeni-političnih nalogah, so me občasno zadevale tudi naloge na področju VEM (vojnih enot milice) in kasneje PEM (posebnih enot milice). Ob imenovanju na delovno mesto pomočnika komandirja me je takratni komandir Janez Lang že prvi dan »prizemljal« z urejanjem načrtov VEM, saj o tem področju dela pa res nisem imel nobenega pojma, saj je bilo to tudi za navadne miličnike »vojna tajna«.

Sledila so izobraževanja v TC (Trenažnem centru) Jasnica z VEM (kot poveljnik operativnega območja s terenskimi vajami). Tudi terensko delo na Kosovem sem preizkusil kot pomočnik poveljnika slovenske enote milice, Luke Leskovška in tam doživel marsikaj, kar mi je kasneje v Murski Soboti bilo še kako dobrodošlo, predvsem na področju medsebojnih odnosov in vodenja enot milice. Tudi študij na VPŠ v Mariboru je bil zaključen in sledila so nova izobraževanja.

Ampak usoda je spet naredila svoje. Zaradi napake drugih služb (stalna služba) sem bil po krivem obdolžen napake pri vročanju pozivov VEM na občinskem nivoju in ker kot predsednik disciplinske komisije nisem sprejel »tihe« kazni, je sledila kazen. Najprej poizkus ponovnega dela v nemirnem Kosovu, zatem pa premestitev na PMM Gornja Radgona, in sicer na delovno mesto komandirja. Ampak akterjem sem jasno naznanil, da se vrnem. In vrnil sem se v začetku leta 1987 kot komandir PM Murska Sobota.

Obdobje vodenja največje PM z OM in maloobmejnimi prehodi so bili izziv kljub zahtevnosti dela predvsem v organizacijskem smislu, ob tem pa je bila nekoliko zapostavljena tudi mlada družina, ustvarjanje družinskega gnezda ter nadaljnji študij. Kljub mladosti in z dobrimi delovnimi izkušnjami je bilo delo in življenje v številnem kolektivu ob zahtevni varnostni problematiki zanimivo, uspešno ter zelo raznoliko.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na počitku po napornem usposabljanju v centru Jasnica

Pri tem sem se srečeval z različnimi službami v okviru UJV ter občine na strokovnem in družbenopolitičnem področju. Zaradi zelo raznolikega delovnega kolektiva, uvajanja novih oblik dela, novih tehničnih sredstev ter družbenopolitičnih sprememb sem pridobil veliko novih izkušenj na vseh področjih dela in življenja.

Tudi na področju VEM so se naloge in odgovornosti stopnjevale z različnimi oblikami sodelovanja na področju družbene samozaščite in SLO (splošnega ljudskega odpora), saj se je vloga TO krepila zaradi nastajajočih družbenopolitičnih sprememb.

Tudi določeni preizkusi z štabnimi vajami so

bili stalnica in ob lokalnem nivoju je bilo veliko taktičnih usposabljanj v okviru UJV in RSNZ, deležen pa sem bil tudi znanega nadzora GINA (generalna inšpekcija narodne armije), ki je bil direktno voden iz Beograda s poudarkom na vodstvu takratne JLA. Kljub zahtevnosti in obsežnosti je bil rezultat dober, saj smo zadeve dobro pripravili, v določeni meri pa tudi prilagodili slovenskim razmeram na družbenopolitičnem področju. Na tem področju dela v milici sem bil deležen tudi štabne vaje na zveznem nivoju v Zagrebu, kjer smo skupaj z sodelavci uspešno zastopali Slovenijo.

Življenje se je vrtelo zelo hitro in sledilo je priznanje in napredovanje s premestitvijo na UNZ na delovno mesto inšpektorja za posebne naloge v letu 1988. Glede na izkušnje iz mladosti ter pridobljene izkušnje po kariernem napredovanju se je pričela moja kariera na področju varnosti cestnega prometa z zelo zanimivim, kreativnim in odgovornim strokovnim delom.

Zaradi specifičnosti strokovnega dela sem bil deležen številnih strokovnih izobraževanj, posvetov in simpozijev na področju prometne varnosti, strategije dela in usmeritev za specifično delo na zahtevnem delovnem področju s sodelovanjem v številnih strokovnih komisijah pri gradnji cest, od lokalnih do avtocest in železnice.

Izobraževanje je bilo konstantno, saj sem bil stalni udeleženec kongresov o cestah, mednarodnih konferenc o globalni varnosti, kakor tudi različnih mednarodnih konferenc na področju nevarnih snovi. V sklopu strokovnega dela je bilo nujno tudi mednarodno sodelovanje zaradi usklajevanja sprememb zakonodaje in standardov na področju prometne varnosti, kar se je strnilo v znane usmeritve za delo na tem področju, ki so začele nastajati v Sloveniji.

Delo na strokovnem področju je zahtevalo popolno angažiranje, saj stalnega dodatnega inšpektorja za prometno varnost ni bilo sistemizirano in sem največjo pomoč v praksi dobival pri večnem vršilcu dolžnosti, komandirju Postaje Prometne policije, Dušanu Pohovnikarju.

2.7.2 Samo usposobljen rezervni miličnik je dober miličnik⁵⁰

Že v šoli za miličnike kadete smo bili deležni tudi vojaškega pouka, zato ni bilo potrebno kadetom služiti vojaškega roka. Princip obrambe je bil nekako tako, da bo Jugoslovanska ljudska armada izvajala glavne naloge obrambe države, teritorialna obramba bo izvajala naloge obrambe v zaledju svobodnega ali zasedenega ozemlja. Milica pa bo ostala na mestu in pomagala ljudem. Pomembne so bile naloge v izrednih razmerah, ko je milica dolžna zaščititi pomembne objekte in predstavnike organov oblasti. Prijeti osebe, ki bi to ogrožale, vseeno kako bi te osebe imenovali, danes v glavnem uporabljajo izraz terorist, takrat pa so govorili o sovražni emigraciji, diverzantih in podobno.

Kot miličnik sem bil deležen usposabljanja za delo v izrednih razmerah že kot pripravnik v Mariboru, kjer smo poleti imeli vajo z rezervnim sestavom. Ko sem bil v vodu za posebne naloge (današnja specialna enota), so bila usposabljanja dnevna, če nismo bili na nalogi.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje poveljnika enote PEM UNZ Murska Sobota, ki poroča načelniku UNZ, sekretarju zveze komunistov Slovenije – Bačiču, za njima sta še načelnik SDV in OZK (strelišče v Mačkovcih)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje poveljnika enote PEM UNZ Murska Sobota, ki poroča načelniku UNZ, sekretarju zveze komunistov Slovenije – Bačiču, za njima sta še načelnik SDV in OZK (strelišče v Mačkovcih)

Na oddelku milice Cankova smo imeli enkrat na leto usposabljanje z rezervnim sestavom in vajo v streljanju. Na policijski postaji Murska Sobota sem kot pomočnik vodje varnostnega okoliša in vodja varnostnega okoliša imel svoje rezerviste, torej tiste, ki so bivali na mojem varnostnem okolišu v centru mesta. Bil sem na enomesečnem usposabljanju v centru Jasnica pri Kočevju z rezervisti, ki tega usposabljanja še niso izvedli. Šlo je predvsem za praktična usposabljanja pregleda terena, zasede, vpada v objekt, vaje v streljanju z dolgocevnim orožjem in na koncu dnevno nočna vaja na terenu.

Na postaji milice smo izvajali tudi vaje v okviru uprave javne varnosti, ki so trajale dva ali več dni, šlo je za štabne taktične vaje za preigravanje dela v izrednih razmerah. Vsaka enota je

imela tudi starešino, ki je bil odgovoren za varnostne in obrambne načrte enote. V tej zvezi je uprava za notranje zadeve imela inšpekcijo generalne inšpekcije narodne armije (GINA), kot se je imenovala. Poleg dokumentov na upravi so bili tudi dokumenti na policijski postaji.

Bil sem prisoten kot namestnik komandirja postaje milice. Pri tem se je izkazal pomočnik komandirja Koloman Pintarič, ki je prepričal inšpektorja, da so naši dokumenti taki kot morajo biti in da on kot starešina obvlada stvari. Dobili smo visoko oceno za pripravo dokumentov. Koloman mi je pozneje pokazal, da je obnavljal načrte in je bila več kot polovica map praznih, kar dokazuje, da je bil izjemen strokovnjak na svojem področju dela. On pa je prepričljivo povedal inšpektorju, kaj piše v teh mapah in mu pokazal samo ovoj spisa. Enkrat na leto so rezervni miličniki izvedli vajo v streljanju z dolgocevnim orožje in opravili enodnevno usposabljanje na postaji milice tako, da so se pridružili patrulji ali vodji varnostnega okoliša.

2.7.3 Mi in JLA na državni meji⁵¹

V letu 1987 sem pričel delati na Cankovi kot komandir oddelka milice. Oddelek Cankova je skrbel za varovanje državne meje z Avstrijo od Krajne do Fikšincev. Na območju oddelka milice Cankova so bili trije maloobmejni prehodi, in sicer Cankova, Korovci in Gerlinci. Na območju oddelka milice je bila tudi mejna karavla Korovci.

Spomladi leta 1988 je bil oddelek milice (OM) Cankova zadolžena, da organizira sestanek odbora za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito (SLO in DS) na Cankovi. Po dogovoru z načelnikom uprave javne varnosti (UJV) Murska Sobota, Belom Banfijem in komandirjem postaje milice (PM) Murska Sobota, Marjanom Horvatom, je bil sklican sestanek v prostorih lovskega društva (LD) Cankova.

Na sestanek SLO in DS so bili povabljeni predsednik občinskega komiteja Zveze komunistov Slovenije (OKZKS Murska Sobota), predsednik socialistične zveze delovnega ljudstva (SDZL), predsednik mladine, vodstvo kasarne Murska Sobota (g. Horn), vse aktivne starešine v kasarni Murska Sobota, komandir PM Murska Sobota (Marjan Horvat), inšpektorji iz inšpektorata milice (IM) Murska Sobota z načelnikom (Dušan Klemenčič), komandir OM Rogaševci, komandir postaje mejne milice PMM Gederovci (Rodič), komandir PMM Kuzma (Dokl), komandir OM Gornji Petrovci (Rudi Pucko).

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, predstavljeni so postopki vzdrževanja JRM, v tem primeru delo s plinom pred načelnikom UNZ, sekretarjem zveze komunistov Slovenije – Bačičem in ostalimi vodstvenimi delavci UNZ

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, ki vadi postopke vzdrževanja JRM

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, ki vadi postopke vzdrževanja JRM

Na tem sestanku je prišlo do verbalnega obračunavanja s strani starešine Jugoslovanske ljudske armade (JLA) Stojanoviča, ki je političnemu vodstvu in vodstvu UNZ očital, da rušijo družbeni sistem, ker se Slovenija želi odcepiti od Jugoslavije itd. Stojanovič je januarja leta 1988 prišel v službo v komando v Mursko Soboto in je bil odgovoren za moralnopolitično stanje v vojski. Pri svojem delu je bil zelo aktiven. Po končanem sestanku je bilo pripravljeno za vse udeležence kosilo in druženje. Starešine JLA so sestanek protestno zapustile.

Oddelek milice Cankova je bil prek stražnice JLA (mejne karavle) Korovci telefonsko povezan z mejnimi prehodi Cankova, Korovci in Gerlinci. Telefonska povezava je bila nekega dne brez razloga prekinjena. Vojska se ni več zaustavljala na mejnih prehodih, obiski na mejno karavlo pa so bili prepovedani. V nujnem primeru si lahko prišel samo do zapornice na stražarnici ali pa s predhodno najavo obiska. Po tem sestanku so se odnosi med vojaki vojaške stražnice Korovci in miličniki oddelka milice Cankova začeli krhati. Komandir mejne karavle Korovci je skoraj vsak dan prihajal na oddelek Cankova. Obiske je nato počasi opuščal.

S strani UJV je bilo naročeno, da se spremlja premike vojakov in druge aktivnosti vojske povezane z dobavo orožja na stražarnico v Korovce. V začetku leta 1990 me je takratni komandir PM Murska Sobota, Ladislav Vegi, po končani službi poklical na sestanek na policijsko postajo. Na tem sestanku sta bila prisotna njegova pomočnika Drago Kumer, Janko Golob in komandir OM Gornji Petrovci, Iztok Trček.

Komandir PM, Ladislav Vegi, nas je seznanil, da smo zadolženi za zbiranje obveščevalno-varnostnih podatkov za oficirje in podoficirje JLA na območju PM M. Sobota. Oficirje in podoficirje JLA smo pokrivali delno po teritorialnem principu (PM in OM na svojem območju) ter tudi po zadolžitvi vsakega izmed nas za konkretno osebo, saj jih je bilo največ zaposlenih in tudi prebivajočih v Murski Soboti. Aktivnosti smo izvajali tako v službi kot v prostem času. Uporabljali smo lastna vozila, da zadeve ne bi kompromitirali.

Poleg neposrednega nadzorovanja oseb, njihovih bivališč in aktivnosti smo zanje zbirali obveščevalno varnostne podatke tudi od naših virov in prijateljskih zvez. Zbrani podatki so se nanašali predvsem na aktivnosti JLA proti Sloveniji. V smislu, kaj misli JLA oziroma njeni uslužbenci o smeri osamosvajanja Slovenije; odatke o tem, kakšne ukrepe namerava JLA in na kakšen način izvajati proti nam, podatke o njihovih zvezah in sodelavcih pri nas ter druge podatke, pomembne za obrambo in varnost Slovenije.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih, ki vadi postopke vzdrževanja JRM

Posebej aktualni so bili oficirji v vojašnici

Murska Sobota, saj je bilo v to vojašnico dodeljenih kar nekaj oficirjev iz drugih garnizonov v Sloveniji, ki pa so imeli posebna pooblastila oziroma moč pri sprejemanju odločitev. Pri neposrednih nadzorovanih vojaških oseb smo načeloma delovali v dvojkah (jaz in komandir PM Vegi skupaj) in tudi na druge načine. Podatke smo zbirali tudi preko naših policistov. S komandirjem Vegijem sva bila zadolžena za zbiranje varnostnih podatkov za oficirje JLA, ki so delali v vojašnici v Murski Soboti (Daniel Horn, Branko Kučan, Zoran Stojanovič, Dragan Jankovič, Jože Golac in Livadič).

Zbirali so se podatki o kadrovskih zamenjavah, popolnitvah oficirjev in podoficirjev, kot na primer na mejni karavli Fikšinci, kjer je prišel podporočnik s posebnim pooblastilom in je koordiniral delo karavle Fikšinci, Sotina, Korovci in Petanjci. Osebo sem bil zadolžen, da pokrivam in zbiram podatke o komandirju mejne karavle Fikšinci, Stanku Bednjaniču, komandirju mejne karavle Korovci, Acu Durković in komandirju mejne karavle Petanjci, Maksu Veinhandl.

Oficirji JLA so se pogosto zadrževali v gostinskem lokalu Baranja pri Murski Soboti, gostinskem lokalu na Tišinski cesti (Amerikanec), podporočnik v Fikšincih v gostinskem lokalu Gomboc ali pri hčerki lastnice lokala, komandir Durković v lovskem domu (LD) Cankova, gostinskem lokalu Kuzma ali Vidovič, komandir Maks pa v bifeju na Lendavski itd.

Po končani vojni sem skupaj s komandirjem PM M. Sobota, Ladislavom Vegijem in komandirjem OM Gornji Petrovci spremljal in opazovali oficirja JLA, podpolkovnika Ačimoviča, podoficirja Jankovič Dragana in podporočnike, ki so ostali v vojašnici v Murski Soboti. Po končanem delu v vojašnici so okoli 15.00 ure ali pozneje zapustili vojašnico in odšli v gostinskih lokal na Tišinski cesti v Murski Soboti ter se tam zadrževali pozno v noč.

Obstajala je bojazen, da bodo opravili kako sabotažo ali teroristično dejavnost bil je podatek, da bo prišlo do razstrelitve pomembnih objektov, kot so vodovodna zajetja, električne postaje, itd.). Zadnji večer, ko so bili na večerji, je prišlo do konflikta med komandirjem OM Gornji

Petrovci, Iztokom Trčekom in podoficirjem, Draganom Jankovičem. Navedena skupina je vojašnico v Murski Soboti zapustila teden dni pozneje (v petek, 16. 7. 1991). V petek so ob 07.00 uri popili kavo v gostinskem lokalu na Tišinski in nato odpotovali proti Mariboru.

Priprave na vojno so potekale najprej v smislu zamenjave starejšega sestava rezervne milice, kadrovanje novih mladih pripadnikov v sestav rezervne milice, število se je povečalo na 22 rezervistov. Potekala so izobraževanja na centru Jasnica Gotenica. Vpoklici na večdnevno usposabljanje rezervnega sestava za delo v milici, usposabljanje v streljanju z orožjem.

Pred osamosvojitveno vojno je na OM Cankova pripeljal takratni skladiščnik pri upravi za notranje zadeve (UNZ) Murska Sobota, gospod Ludvik Cvernjek, zaboje z orožjem in naboji, ki je bilo nekaj dni skladiščeno v sejni sobi prostorov OM Cankova. Za zavarovanje orožja je bilo vpoklicano nekaj rezervnih miličnikov, ki so opravljali varovanje objekta skupaj z aktivnimi miličniki (straža). S strani UNZ Murska Sobota mi je bilo naročeno, da naj za pripeljano orožje in naboje priskrbim primerno mesto pri kakšem zaupnem kmetu ali kje drugje, da se bo orožje hranilo in da do njega ne bodo prišli pripadniki JLA. Povedano mi je bilo tudi, da je orožje last takratne teritorialne obrambe.

Opravil sem več razgovorov z raznimi kmeti in tudi z direktorjem Kmetijske zadruge Panonka (temeljna združna organizacija (TZO)) Cankova, z Ernestom Kerecem iz Cankove 22, kateremu sem takrat zaupal in se z njim dogovoril, da zaboje z orožjem in naboji skrijeva oz. shraniva v prostorih zadruge. Zaboje z orožjem in naboji so bili vse do začetka vojne shranjeni v skrivnem prostoru, dokler ni po njih prišel takratni skladiščnik orožja na UNZ Murska Sobota gospod Ludvik Cvernjek in jih odpeljal.

Pripravne na vojno so se začele v začetku leta 1989/90 z zamenjavo kadrov v rezervnem sestavu policije, pridobivanjem mladih rezervistov, formiranjem vojne enote milice (VEM) prostorskih oddelkov, izdelavo mobilizacijskega načrta, usklajevanjem mobilizacijskega načrta z načelniku narodne zaščite in odbori za SLO in DS v KS.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, ki je opremljena za vzdrževanje JRM, ko je ta huje kršen

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, ki prikazuje delo s plinskim agregatom

Sistemizacija na oddelku je bila 22 delavcev: tajnica, dve čistilki, 18 miličnikov, komandir oddelka milice, pomočnik komandirja oddelka, vodja varnostnega okoliša (krajevne skupnosti (KS) Cankova in KS Bodonci.

V začetku leta 1990, ko je oddelek milice prejel orožje od UNZ Murska Sobota v hrambo, je bil vpoklican del rezervnega sestava milice za varovanje objekta oddelka milice. Vpoklic rezervnega sestava se je opravil tudi ob vpoklicu pripadnikov posebne enote milice (PEM). Oddelek je imel štiri pripadnike PEM-a, in sicer pomočnika komandirja Alojza Kramarja, miličnike Borisa Štivana, Danila Kacijana, Srečka Barbariča.

Po potrebi in naročilu je bil v letu 1990 do 25. 6. 1991 večkrat vpoklican rezervni sestav milice. Vpoklic je bil opravljen kurirsko ob predaji vabila za vpoklic. Vpoklican rezervni sestav milice je bil nameščen v sejno sobo oddelka milice ali pa v samski sobi na OM. Zaradi neprimernih prostorov so rezervisti bil napoteni domov na svoje domove na počitek, okrog 50 % rezervnega sestava je bilo na OM. Na OM so sprejeli svojo formacijsko oborožitev s pripadajočo opremo.

Konec meseca aprila 1991 je bil opravljen vpoklic rezervnega sestava milice zaradi aktiviranja PEM-a, vpoklic je bil tudi zaradi varovanja objekta OM. Na mejne prehode Cankova, Korovci in Gerlinci ni več odhajal na delo en miličnik, temveč en aktivni miličnik in en rezervni miličnik.

V letu 1991 se je odnos z JLA zaostрил. Odklopljena je bila telefonska povezava z mejnimi prehodi (MP) in OM. Obiski na vojaške karavle so morali biti najavljeni in obiskov s strani komandirja karavle na OM ni bilo. Po opažanju in informacijah občanov, predvsem delavk tovarne Mura, ki so zjutraj ob 05.00 uri šle na avtobus, so na Cankovi v bližini hiše miličnika Kristla in hiše miličnika Ivanuše v Korovcih opazile vojake, ki so bili v bližini stanovanjskih hiš v opazovanju.

Prav tako je bil opažen in zaznan s strani rezervnega miličnika, ki je stražil objekt in dežurnega v nočnem času, premik vojaških avtomobilov na karavlo Korovci, kamor se je dostavljalo orožje in naboji.

2.8 Razgovori s kriminalisti glede priprav v VEM in z rezervnim sestavom⁵²

Opravljali so usposabljanje kriminalistov v streljanju, v usposabljanje pa so bili vključeni tudi kriminalisti rezervnega sestava. Kriminalisti so se oborožili s dolgocevnim orožjem, ki so ga v določenih časovnih terminih hranili tudi doma. Načrtovano je bilo, da bi se kriminaliste opremilo z ustrezno obleko, kar pa ni bilo izvedeno in so se naloge v času agresije opravljale v civilnih oblačilih.

V določenih situacijah je bila otežena identifikacija. V mesecu juniju 1991 so bili vpoklicani rezervni kriminalisti, in sicer Zoltan Herceg, upokojeni kriminalist, Milan Regvat, sodnik Okrožnega sodišča Murska Sobota, vpoklicali pa so tudi upokojenega kriminalističnega tehnika, Martina Pravdiča, ki pa se zaradi zdravstvenih razlogov ni mogel odzvati na vpoklic.

3 Akcija Sever

3.1 Osnovni podatki o razmerah v SFRJ in SRS v letih 1988 in 1989, mitingih resnice, napovedi mitinga resnice in odziv oblasti ter načrt RSNZ za preprečitev mitinga resnice⁵³

Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ) se je po smrti dosmrtnega predsednika države maršala Josipa Broza Tita na videz izognila krizi. Na pravnem področju je problem rešila že z določbami ustave SFRJ⁵⁴ iz leta 1974 z določbami o predsedstvu SFRJ⁵⁵. Z geslom »po Titu Tito« so poskušali zamašiti moralno vrzel, ki je nastala po smrti priljubljenega voditelja.

Vendar so že zelo hitro izbila nasprotja in boj za prevlado v organih federacije – predvsem v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA), Zvezi komunistov Jugoslavije (ZKJ) in predsedstvu. Zato so na plano prišli tudi nacionalizmi, ki so bili skriti zaradi načel bratstva in enotnosti v novi Jugoslaviji. Najprej so eskalirali albanski nacionalisti z demonstracijami v vseh večjih mestih na Kosovu (že marca 1981). Glede tega so se še uspeli dogovoriti na Zveznem izvršnem svetu (zvezni vladi – ZIS), da po prvotni intervenciji JLA ustanovijo zvezni odred milice, ki bo obvladoval nemire. V ta odred so dajale vse republike svoje miličnike.

Milejši poskusi srbskega nacionalizma so bili že v letu 1982, ko so poskušali prodreti s pobudo, da se pouk v šolah na vseh ravneh izvaja v jeziku glede na število prebivalcev po narodnosti. To bi v praksi pomenila, da bi v Sloveniji bil jezik v šolah srbsko-hrvatski (kot so ga imenovali takrat), slovenščina pa bi bila v manjšini. Pozneje, ko je Srbski PEN klub predstavil program velike Srbije, pa je ta nacionalizem dobil tudi svoje praktične oblike predvsem po prihodu Slobodana Miloševića na vrh Srbske zveze komunistov.

Leta 1987 so se začeli mitingi resnice, ki so odnesli vodstvu avtonomnih pokrajin Kosova in

53 Drago Ribaš
54 Uradni list SFRJ št. 9 z dne 21. februarja 1974
55 Ustava SFRJ:
321. člen
Predsedstvo SFRJ sestavljajo po en član iz vsake republike in avtonomne pokrajine, ki ga voli skupščina te republike oziroma skupščina avtonomne pokrajine s tajnim glasovanjem na skupni seji vseh svojih zborov, in po položaju predsednik Zveze komunistov Jugoslavije.

322. člen
Skupščina SFRJ razglasi izvolitev in objavi sestavo Predsedstva SFRJ na skupni seji zborov.
Člani Predsedstva SFRJ podajo na skupni seji zborov Skupščine SFRJ slovesno izjavo.
Po slovesni izjavi se Predsedstvo SFRJ konstituira in prevzame dolžnost.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota na strelišču v Mačkovcih, ki prikazuje vadbo postopkov za vzdrževanje JRM, ko je ta huje kršen – klin

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota, ki prikazuje načelnika inšpektorata milice, Pečka in poveljnika poveljstva PEM, Mlinariča

Vojvodine in nato še vodstvo Črne Gore. Ker so temu načinu oporekali predvsem v Sloveniji, so napovedali podoben miting v Ljubljani, in sicer 25. 3. 1989, ki so ga nato preklicali.

ZIS je poskušal na se načine obvladati gospodarsko krizo z mnogimi poskusi »stabilizacije«, ki pa niso dali rezultata (par ne par številke na registrskih označbah vozil, boni za gorivo, deponiranje denarja pri prehodu državne meje in še mnogi drugi). Pravzaprav je kriza postopno dobivala na moči in je preseгла vse sprejemljive okvire, inflacija je konec 1988 leta presegala 1000 %. Tudi novi ZIS pod vodstvom Anteja Markoviča stanja ni mogel sanirati kljub devalviranju dinarja in drugim ukrepom, ker skupna država takrat več dejansko ni obstajala (razen JLA, dinarja in športnikov).

Po spremembah ustave Socialistične republike Slovenije⁵⁶ (SRS) septembra 1989 je prišlo, skoraj pričakovano, do nove napovedi mitinga resnice v Ljubljani, tokrat za dan 1. 12. 1989 (vidov dan – dan ustanovitve kraljevine Srbov Hrvatov Slovencev).

Temu je sledila medijska kampanja predvsem medijev v Srbiji, ki je pomenila prirojevanje resnic, dezinformacije, manipulacije, hujskanje vse o dogajanju v Sloveniji oziroma o njihovi resnici o tem. Napadi in dezinformacije so usmerjene v politično vodstvo in družbenopolitične organizacije v Sloveniji. Tudi slovenski mediji so reagirali na te napade in predvsem z anketami javnega mnenja, ki so prikazovale drugačno stanje, še bolj podžgali medije v Srbiji.

Tudi vodstva obeh republik – Srbije in Slovenije – sta medsebojno občevali prek odprtih pisem v medijih. Slovenski predstavniki so poskušali umiriti strasti in prikazati razmere v Sloveniji drugače, pozivali so srbsko vodstvo k dialogu. Srbsko vodstvo – predvsem Slobodan Milošević – pa je odločno zavračalo dialog, postavljali so ultimat z zahtevami po sprejemu njihovih stališč kot edine resnice in edine dovoljene politike⁵⁷.

56 • Ustavni amandmaji IX do XC k Ustavi Socialistične republike Slovenije (1974) (Uradni list SRS, št. 32/89)
• Ustavni zakon za izvedbo Ustavnih amandmaje IX do XC k Ustavi Socialistične republike Slovenije (1974) (Uradni list SRS, št. 32/89)
57 Anton Bukovnik, Sever, Združenje Sever, Ljubljana 2002, stran 62–68.

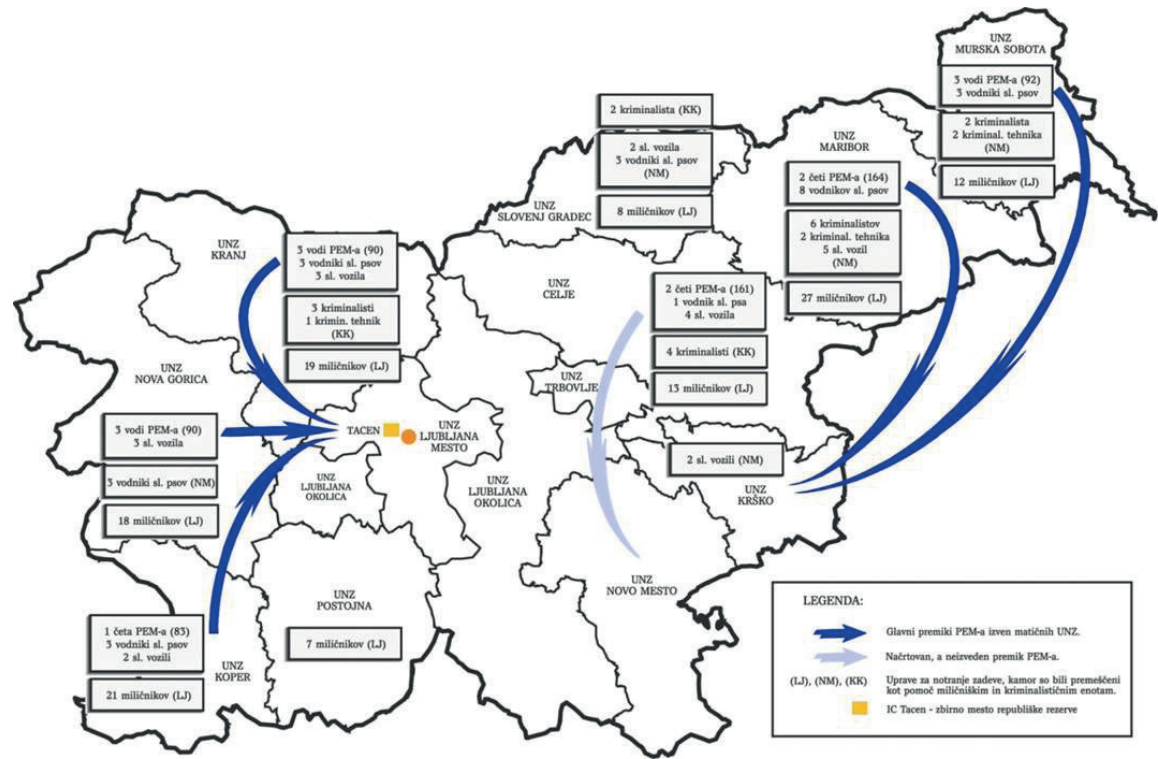
Samo nekaj demonstrantov je prišlo pred Skupščino SRS (arhiv RTV Slovenije)

Mediji v Srbiji so reagirali na vsako izjavo slovenskega političnega ali državnega vodstva z namenom ustvarjanja podobe o »stanju« v Sloveniji, ki je tako kritično, da je dolžnost drugih republik, da Slovencem prikažejo pravo resnico o njihovem vodstvu in njihovi politiki.

Tomaž Čas⁵⁸ se tega časa spominja takole: »Grožnje z organiziranjem mitinga na območju Slovenije so za nekaj časa ponehale in se novembra 1989 ponovno pojavile, ko je Združenje za vrnitev Srbov in Črnogorcev na Kosovu, imenovano Božur, 9. novembra

1989 mestnemu sekretariatu za notranje zadeve v Ljubljani priglasilo miting za 1. december 1989 v Ljubljani, ki ga je sekretariat z odločbo zavrnil.«

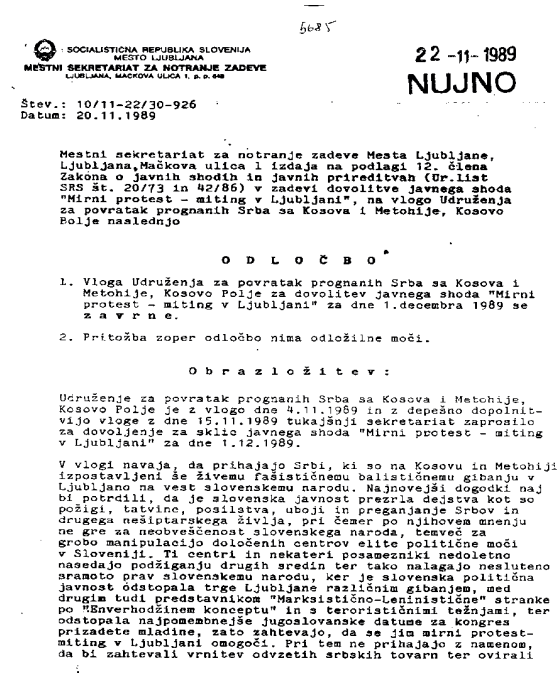
Skupščina SR Slovenije je 22. novembra 1989 obravnavala razmere v zvezi z mitingom in pristojnim organom naložila, da zagotovijo varnost in suverenost SR Slovenije. V skladu s to ugotovitvijo sta predsedstvo SR Slovenije in izvršni svet (IS) SRS odločila, da republiški sekretar za notranje zadeve sprejme potrebne ukrepe za zagotovitev varnosti ter da izda tri

Načrt delovanja PEM RSNZ v akciji Sever (arhiv RSNZ)

odredbe:

- odredbo o prepovedi sestajanja občanov na javnih mestih;
- odredbo o omejitvi gibanja na območju SR Slovenije in
- odredbo o prepovedi prometa na območju SR Slovenije.

Slika prikazuje kopijo odločbe, s katero je zavrnen miting resnice v Ljubljani, odločbo je izdal Mestni sekretariat za notranje zadeve mesta Ljubljane.⁵⁹

Vsi operativni ukrepi so bili podrobno določeni, in sicer za delovanje milice, kriminalistične službe, centrov službe državne varnosti, uprave skupnih služb, Zaščitne enote milice, Posebne enote milice RSNZ (PEM RSNZ) in vojaških formacij enot milice, nič ni bilo prepuščeno naključju.

Republiški sekretar je 27. novembra 1989 vsem načelnikom UNZ in centrom službe državne varnosti poslal dodatno usmeritev k izvajanju načrta akcije Sever, ki je predvsem temeljila na ustavljanju in zavračanju udeležencev mitinga ter preprečitvi prihoda v Ljubljano⁶⁰.

⁵⁹ Anton Bukovnik, Sever, Združenje Sever Ljubljana 2002, stran 98
⁶⁰ Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve, je v nagovoru v skupščini Socialistične republike Slovenije delegatom in slovenski javnosti med drugim navedel: »S prejšnje seje izvršnega sveta je bilo sporočeno, da republiški organi za notranje zadeve zagotavljajo svobodo gibanja prebivalcev na območju Slovenije. Z današnjimi ukrepi predsedstva SR Slovenije in izvršnega sveta se ukrepi bistveno menjajo. Načrt, ki ga imajo organi za notranje zadeve, je izdelan za celotno ozemlje Slovenije in posebej za mesto Ljubljana. Za vso Slovenijo zato, da bi povsod, kjerkoli bi poskušali na kakršen koli način motiti varnost, red in mir, lahko ustrezno ukrepali. Zato sem vpoklical del rezervnih miličnikov, ki so opremljeni in usposobljeni za neposredno vzdrževanje reda in miru ali pa lahko polno nadomestijo aktivne miličnike na postajah milice. Upam, da mi konkretnega načrta ne bo treba razlagati, zagotavljam pa vam, da bodo ljudje varni in da bosta zagotovljena red in mir, kjerkoli bi ga kdorkoli hotel kršiti. Nas v organih za notranje zadeve ni strah mitingarjev, strah nas je dejstva, da plačani pohodniki širijo in poglobljajo strah, nasilje, vsiljeno resnico, nezakonitost, da so državni in politični organi federacije brez volje in moči, da bi to zaustavili. Strah nas je posledic političnega in državnega oportunitizma do ljudi, ki nenehno prilivajo olje na ogenj mednarodnega sovraštva, v imenu svobode in demokracije. Organi za notranje zadeve pričakujemo, da se bo upravičeni srd Slovencev usmeril proti takšnim hujšakcem, ne mitingarjem, med katerimi bo, po naših podatkih, tudi mnogo posameznikov, ki so prisiljeni priti na miting. Postavili ste tudi vprašanje o odpoklicu enote milice s Kosova. Zahteva, da se ta enota vrne, je bila zveznemu sekretarju že postavljena, jutri je poseben sestanek z zveznim sekretarjem in sekretarji prizadetih republik in

POVELJSTVO PEM IZ UNZ MURSKA SOBOTA IN UNZ KRŠKO

ODISK PODSEKRETARJA LIPOLDA JESENTEKA PRI PEM V LESKOVCU

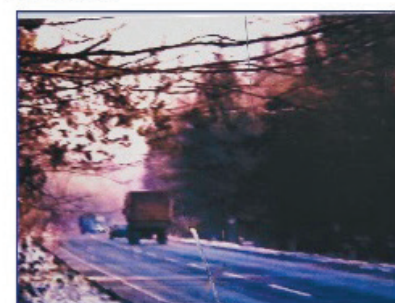
POSTROJENA ENOTA PEM OB GOVORU POVELJNIKA

RAZGOVOR Z VODSTVOM OŠ DOBOVA

KRAKOVSKI GOZD, KJER NAJ BI POSTAVILI BLOKADNO MESTO

KRAKOVSKI GOZD, KJER NAJ BI POSTAVILI BLOKADNO MESTO

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje enote PEM v času akcije Sever (arhiv RSNZ)

V akciji Sever je sodelovalo 6472 miličnikov in drugih delavcev o brezpogojni odločitvi, da se »mitingašem« ne bo dovolil vstop v RS Slovenijo, je republiški sekretar za notranje zadeve RS Slovenije zelo jasno sporočil na razširjenem kolegiju zveznega sekretarja za notranje zadeve v Zagrebu, kar je bistveno prispevalo k temu, da je ta nehal izvajati pritisk, da se mora »miting« dovoliti. Zato so oblasti in drugi pristojni v Jugoslaviji odpovedali organizirane prihode »mitingašev« v Slovenijo.«

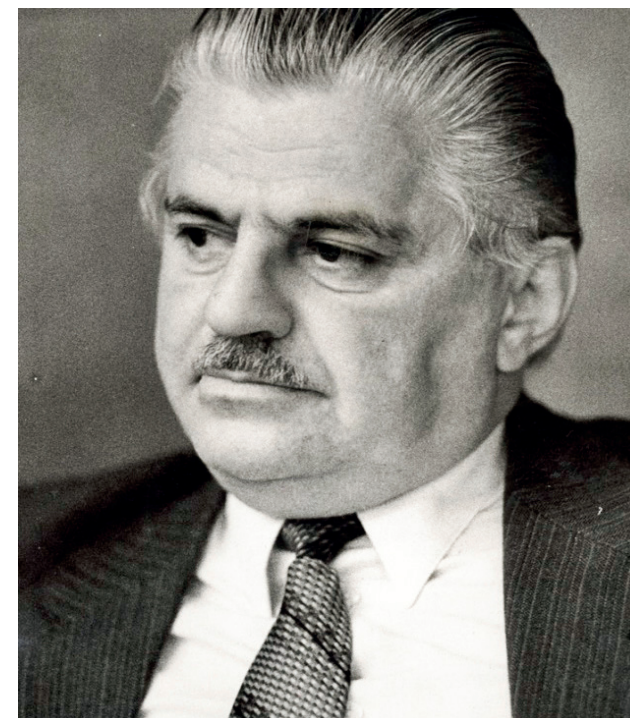
Slovenski organi za notranje zadeve so bili organizirani tako, da je bil na vrhu Republiški sekretariat za notranje zadeve (kot ministrstvo), ki je imel v svojem sestavu upravo milice, upravo za zatiranje kriminalitete, upravo državne varnosti, upravo za upravno pravne zadeve, upravo za organizacijo in kadre, upravo za analitiko, upravo za informatiko, izobraževalni center ONZ in upravo skupnih služb.

Na pokrajinskem nivoju so bile organizirane uprave za notranje zadeve (UNZ), ki jih je bilo leta 1989 13: Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, Trbovlje, Krško, Novo mesto, Celje, Slovenj Gradec, Maribor, Murska Sobota, Kranj, Koper, Nova Gorica in Postojna.

Postaje milice s splošnim delovnim področjem so bile organizirane na območju ene občine za opravljanje splošnih nalog milice, postaje milice s posebnim delovnim področjem so spadale direktno pod UNZ in so opravljale naloge na posebnem delovnem področju (postaje prometne milice, postaje mejne milice, postaje železniške milice).

Občinski upravni organi za notranje zadeve so bili upravni organ občine za področje notranjih zadev (matične zadeve, potni listi, osebne izkaznice, vozniška in prometna dovoljenja itd.). Posebna enota milice je bila enota na sklic na nivoju RSNZ in UNZ za izvajanje nalog

61 pokrajin, kjer se mislimo o teh stvareh dokončno pogovoriti. Še enkrat, tovariši delegati, ljudi naj ne bo strah. Imajo svojo milico, ki bo storila vse, da bodo varni.« (Delo, 28.11.1989)

Delo, 13. 11. 2012, Tomaž Ertl – republiški sekretar za notranje zadeve (1982–1990)

na področju javnega reda in miru ali drugih varnostnih situacij.

Za delovanje v akciji »Sever« so v ONZ potrebovali ustrezno pravno podlago. Miting sam je bil z odločbo Mestnega sekretariata za notranje zadeve (Odločba o prepovedi mitinga, 1989) sicer prepovedan, priprave nanj pa so, predvsem zunaj Slovenije, kljub temu potekale. Predsedstvo SR Slovenije je s sklepom, sprejetim na seji 27. 11. 1989 tako ugotovilo, da so nastale razmere, ko je za zavarovanje javnega reda in miru, življenja ljudi in premoženja potrebno sprejeti ukrepe iz ZONZ (člen 12). Sklep je bil takoj posredovan IS SRS, ki je v skladu s to ugotovitvijo na isti zakonski osnovi republiškem sekretarju za notranje zadeve na seji (s sklepom štev. 193, 27. 11. 1989) naložil, da te naloge izvede (Zapisnik Izvršnega sveta SR Slovenije s 193. seje, 1989).

Sklep IS SRS je predstavljal podlago za tri odredbe, ki jih je ob koncu novembra 1989 izdal republiški sekretar, ki so začele veljati 30. 11. 1989. Tako so ONZ in zlasti milica dobili pravni temelj za delovanje in ukrepanje.

IS SRS je miting v Ljubljani obravnaval še na 196. seji dne 28. 11. 1989 (Zapisnik Izvršnega sveta SR Slovenije s 196. seje, 1989). Takrat je podprl vse aktivnosti ONZ za njegovo preprečitev. Podprl je tudi aktivnosti drugih republiških upravnih organov (RK za promet in zveze, RK za informiranje, RSLO, RSPU⁶¹, RKZSV⁶²) v tej zvezi. Nadalje je še sklenil opozoriti ZIS SFRJ in vse RIS⁶³ in pokrajinski IS, naj spoštujejo prepoved mitinga, ter da bo storil vse, da do mitinga v Ljubljani ne bo prišlo.

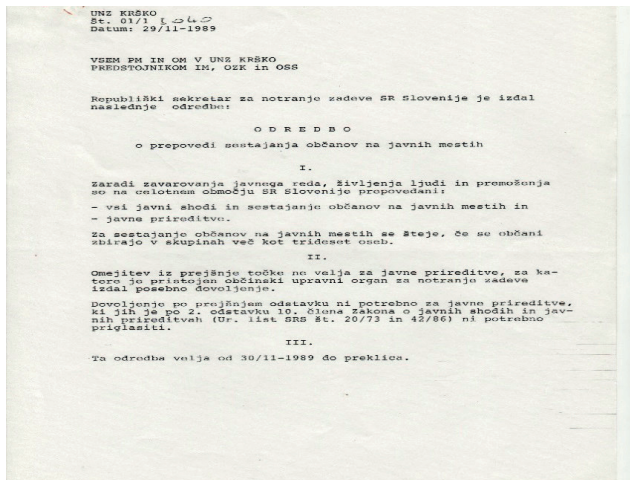
Izdelava načrtov je potekala v operativnem štabu oziroma upravi milice (UM). Načrti so bili zasnovani na določitvi najprimernejših kontrolnih točk za zaustavljanje in zavračanje cestnih vozil z udeleženci mitinga ter na ukrepe za kontrolo vlakov. Kontrolne točke so bile namenjene pregledovanju vozil in potnikov s posebnim poudarkom na odkrivanju propagandnega materiala (transparenti, slike), zvočnih naprav, orožja in nevarnih predmetov. Temeljna naloga je bila zaustaviti avtobuse (tudi avtomobile) in vlake z udeleženci že ob prihodu v Slovenijo in jim tako preprečiti prihod na miting v Ljubljano oziroma jih zavračati.

Vzporedno s tem je potekalo izvajanje drugih nalog – okrepljena kontrola prometa na

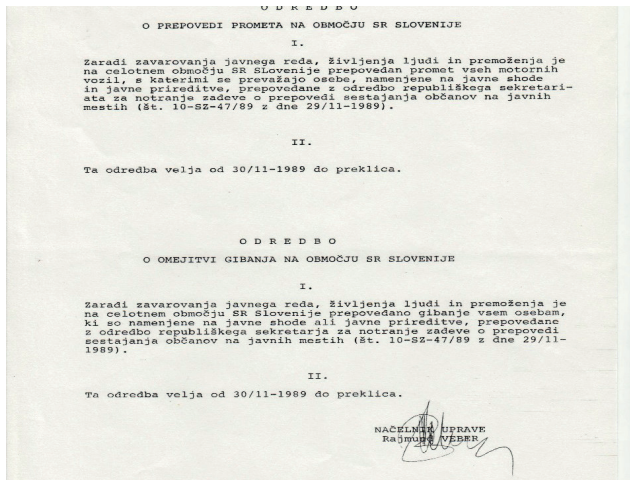
61 Republiški sekretariat za pravosodje in upravo

62 Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo Socialistične republike Slovenije

63 Republiški izvršni svet

Ena od odredb RSNZ, ki so bile temelj za akcijo Sever (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija ostalih dveh od odredb RSNZ, ki so bile temelj za akcijo Sever (arhiv Alojza Flisarja)

cestah in železnici, varovanje oseb in objektov, nadzorovanje določenih območij in krajev ter sumljivih oseb (odkrivanje »emisarjev«), poostrena je bila kontrola prometa na mejnih prehodih in začela se je izvajati mobilizacija Posebne enote milice RSNZ.

Za neposredno akcijo na kontrolnih točkah in v zaporah je bilo določenih 1391 aktivnih in rezervnih miličnikov, vpoklicanih pa je bilo 1400 pripadnikov rezervne milice, ki so se brez izjeme odzvali vpoklicu. Na postajah in oddelkih milice je bilo za širšo preventivno delovanje v akciji »Sever« angažiranih 2366 miličnikov. Za izvajanje nalog v akciji »Sever« neposredno ali za podporne naloge pa so bili odgovorni še vsi vodilni delavci RSNZ in številni delavci drugih operativnih služb (okrog 1000) ter določeni drugi delavci, ki so zagotavljali izvedbo logističnih nalog (Bukovnik, 2002: 221).⁶⁴

Iz UNZ Murska Sobota so bili poslani trije vodi bataljona PEM v pomoč v Krško s tremi vodniki službenih psov, dvema kriminalista in kriminalistična tehnika v Novo mesto in 12 miličnikov v Ljubljano, iz UNZ Maribor sta bili dve četi PEM-a poslani v pomoč v Krško za zavarovanje železnice v Dobovi z osmimi vodniki službenih psov ter s šestimi kriminalisti, trije vodniki službenih psov in 18 miličnikov pa je bilo poslanih v Ljubljano.

UNZ Slovenj Gradec je poslal dva kriminalista v Krško, tri vodnike službenih psov v Novo mesto in osem miličnikov v Ljubljano. UNZ Celje bi moral poslati dve četi PEM v Novo mesto, vendar to ni bilo realizirano, štiri kriminaliste v Krško in 13 miličnikov v Ljubljano. UNZ Kranj je poslal tri vode PEM s tremi vodniki službenih psov, tri kriminaliste in enega kriminalističnega tehnika ter 19 miličnikov v Ljubljano.

UNZ Nova Gorica je poslala v Ljubljano tri vode PEM s tremi vodniki službenih psov in 18 miličnikov v Ljubljano. UNZ Koper je v Ljubljano poslal eno četo PEM s tremi vodniki službenih psov in 21 miličnikov. UNZ Ljubljana mesto in UNZ Ljubljana okolica sta svoja PEM-a uporabila za Ljubljano ter vse razpoložljive miličnike in kriminaliste.⁶⁵

64 Branimir Bračko, Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji »Sever«, revija Varstvoslovje

65 Anton Bukovnik, *Sever, Združenje Sever*, Ljubljana 2002, stran 98

SEVER 39

POREKLA EMOTE NILIJS
7. BATALJON PEN BRNO

ZAGREB DELA EMOTE
ZA DNE 29/11-1989

LJUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROKO ZAUPNO
"PEN"

Datum: 28/11-1989

ČAS	VEŠTINA	KRAJ	NOŠILEC	SREĐSTVA
2	3	4	5	6
do 07. ure	Skic pripadnikov sa satističnih emotah in pregled	PM, OM, PM, PM	Kom. PM	po formaciji I
do 08. ure	Prihod pripadnikov na skupno mesto koncentracije	Dvorišče UNZ	Poveljstvo bataljona	po formaciji I
do 08. ure do 09. ure	Pregled pripad., oprema, formiranje kolone in preglednost vozil in naložitev opreme	Dvorišče UNZ	Poveljstvo bataljona	po formaciji I
od 09. ure do 10. ure	Stanežek s emoto in dogovor za delo	velika sejna soba UNZ M. Sobota	Načelnik UNZ in IM	
od 10. ure do 14.45	Topla malica	velika sejna soba - jedilnica	QSS	prehrana
12.45 do 13. ure	Odstop emote v motorizirani koloni - po povelju SREBRO 12 UNZ - M. S.	Parkirišče izpred UNZ	pos. poveljnika BORVAT Marjan	vojni park po formaciji
do 16. uri	Prihod v IO Tacen in delo po načrtu SREBRO PRIHOD V KRSKO	OPREMA IO IO - Tacen LEKARSTVO	pove. PEN BRNO	

Program dela PEM UNZ Murska Sobota v času
aktiviranja akcije Sever za dne 28. 11. 1989 (arhiv
Alojza Flisarja)

prej naštetih odredb.

Akcija »Sever« pa s tem še ni bila končana. Najprej je sicer bila odrejena demobilizacija rezervne milice, nato pa še končano delovanje Posebne enote milice RSNZ, vendar so še nekaj časa ostali veljavni nekateri preventivni ukrepi. Še naprej se je izvajala poostrena kontrola na meddržavnih in medrepubliških vlakih, na magistralnih cestah, na letališčih in mejnih prehodih, ostalo je varovanje določenih oseb in vitalnih objektov. Akcije je bila preklicana 8. 12. 1989.⁶⁶

3.2 Načrtovanje dela v okviru akcije Sever na UNZ M Sobota⁶⁷

Načrt je bil izdelan na nivoju republike, predvsem del, ki je predvideval glavne vstopne točke in komunikacije prihoda mitingašev in postopke za preprečitev mitinga v glavnem mestu.

Na Upravah za notranje zadeve (v kar so se preimenovala prejšnje Uprave javne varnosti) pa smo izdelali načrte, ki so zajemali vzpostavitev kontrolnih točk na meji z republiko Hrvaško na tistih komunikacijah, ki bi jih lahko mitingaši uporabili kot alternativne, ker bi jim pač na glavnih smereh bil vstop v Slovenijo preprečen. Na teh točkah je bilo potrebno načrtovati tudi vse ukrepe za zagotovitev javnega reda in miru, če bi se mitingaši pojavili. Potrebno je bilo predvideti tudi poostreno pokrivanje ali bolje rečeno varovanje takrat še republiške meje.

V večjih mestih, pri nas predvsem v Lendavi, Ljutomeru, Gornji Radgoni in Murski Soboti, je bilo potrebno načrtovati ukrepe za zagotavljanje javnega reda in miru, če bi do poskusa mitingov prišlo. Za izvedbo vseh ukrepov smo imeli na razpolago okrnjeno število aktivnih

66 Branimir Bračko

Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji »Sever«, revija Varstvoslovje

67 Načrt preprečitve mitinga resnice – »akcija SEVER« (Milan Horvat)

miličnikov, saj je bila aktivirana republiška Posebna enota milice, katere del so bili tudi miličniki UNZ Murska Sobota. Na UNZ je ostal le manjši del te enote. Podrobnosti bodo opisane v posebnem poglavju.

Za izvedbo načrta je bilo potrebno najprej seznaniti vodstva miličniških postaj s samim načrtom in tudi s predvidenimi metodami. Komandirji smo morali formirati skupine za posamezna opravila in določiti vodje in jih na hitro usposobiti oziroma jih seznaniti z njihovimi ključnimi nalogami. Vse to se je moralo zgoditi praktično v enem popoldnevu in eni noči.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Ludvika Šinka prikazuje enoto PEM UNZ Murska Sobota (gasilska fotografija v centru Jasnica)

3.3 Delo PPE UNZ Murska Sobota na območju UNZ Krško

V akciji, imenovani »SEVER«, je leta 1989 sodelovala posebna enota milice iz Uprave za notranje zadeve Murska Sobota – imenovana »7. bataljon PEM RSNZ«.

Prisotni so bili naslednji delavci milice:

3.3.1 Sestava 7. bataljona PEM RSNZ, ki je bil v Krškem⁶⁸

Zap. št	Ime in priimek	Fukcija
1.	Alojz Flisar	Poveljnik
2.	Ciril Magdič	Pomočnik poveljnika
3.	Mirko Kovačič	Referent za MTZ
4.	Štefan Abraham	Dokumentalist
5.	Jože Nerad	Vezist
6.	Borut Kocet	Vezist
7.	Slavko Balažic	Voznik
8.	Bojan Lampe	Voznik
9.	Tibor Koenye	RTG
10.	Aleksander Svetec	Tehnik zvez

I. ČETA

Zap. št	Ime in priimek	Fukcija
11.	Dušan Pohovnikar	Poveljnik
12.	Drago Ribaš	Pom. poveljnika

68 Podatki so iz zasebnega arhiva Cirila Magdiča

13.	Franc Pižmoht	Poveljnik 1. voda
14.	Bojan Šticl	Pom. pov. 1. voda
15.	Miran Ferbežar	Kom. 1. oddelka
16.	Boris Štivan	Vodja 1. skupine
17.	Branko Pajič	Vodja 2. skupine
18.	Danilo Kacijan	Policist
19.	Jože Kranjec	Policist
20.	Viljem Kočar	Policist
21.	Janko Kikec	Policist
22.	Boris Bencik	Policist
23.	Štefan Varga	Policist
24.	Ignac Kustec	Kom. 2. oddelka
25.	Alojz Šiško	Vodja 1. skupine
26.	Silvo Šnepf	Vodja 2. skupine
27.	Jože Kovač	Policist
28.	Franc Titan	Policist
29.	Boris Gumilar	Policist
30.	Drago Kuronja	Policist
31.	Štefan Pintarič	Policist
32.	Slavko Serec	Policist
33.	Slavko Visenjak	Kom. 3. oddelka
34.	Milan Osterc	Vodja 1. skupine
35.	Srečko Barbarič	Vodja 2. skupine
36.	Janez Peterka	Policist
37.	Vlado Kukec	Policist
38.	Franc Kreft	Policist
39.	Stojan Gotar	Policist
40.	Geza PAP	Policist
41.	Roman Serec	Policist

Vod 1. čete je opravljal naloge v M. Soboti

I. ČETA

Zap. št	Ime in priimek	Fukcija
42.	Bojan Blagovič	Poveljnik
43.	Jože Makoter	Pom. poveljnika
44.	Branko Kos	Poveljnik 1. voda
45.	Dezider Cimerman	Pom. pov. 1. voda
46.	Zvonko Novina	Kom. 1. oddelka
47.	Jože Sever	Vodja 1. skupine
48.	Miran Horvat	Vodja 2. skupine

49.	Andrej Kovačič	Policist
50.	Franc Pisanec	Policist
51.	Branko Mulec	Policist
52.	Srečko Štajner	Policist
53.	Branko Vrbnjak	Policist
54.	Janko Ošljaj	Policist
55.	Stojan Peček	Kom. 2. oddelka
56.	Marjan Fujs	Vodja 1. skupine
57.	Predrag Grujič	Vodja 2. skupine
58.	Anton Šafarič	Policist
59.	Bojan Belovič	Policist
60.	Marko Filipič	Policist
61.	Anton Misja	Policist
62.	Uroš Švaganj	Policist
63.	Boris Sovec	Policist
64.	Janez Vencelj	Kom. 3. oddelka
65.	Zlatko Ferencek	Vodja 1. skupine
66.	Marjan Novak	Vodja 2. skupine
67.	Janko Janežič	Policist
68.	Drago Jergovič	Policist
69.	Anton Cimerman	Policist
70.	Jože Kokolj	Policist
71.	Darko Nemec	Policist
72.	Jože Štefanec	Policist
73.	Igor Klarič	Poveljnik 2. voda
74.	Edmund Hodošček	Pom. pov. 2.voda
75.	Marjan Časar	Kom. 1. oddelka
76.	Julij Boroš	Vodja 1. skupine
77.	Jože Kotnjek	Vodja 2. skupine
78.	Robert Feher	Policist
79.	Anton Bukovec	Policist
80.	Albert Gabor	Policist
81.	Ladislav Čeke	Policist
82.	Jože Bela	Policist
83.	Ladislav Horvat	Policist
84.	Franc Huell	Kom. 2. oddelka
85.	Bojan Kisalak	Vodja 1. skupine
86.	Vinko Prevolšek	Vodja 2. skupine
87.	Štefan Feher	Policist
88.	Alojz Hari	Policist
89.	Marjan Kerec	Policist
90.	Peter Kučan	Policist

91.	Elemir Lepoša	Policist
92.	Štefan Sever	Policist
93.	Štefan Horvat	Kom. 3. oddelka
94.	Drago Varga	Vodja 1. skupine
95.	Dušan Halabarec	Vodja 2. skupine
96.	Ernest Turha	Policist
97.	Tibor Lebar	Policist
98.	Štefan Kocet	Policist
99.	Martin Kolarič	Policist
100.	Jože Horvat	Policist
101.	Tibor Ribarič	Policist

Vodniki službenih psov

Zap. št	Ime in priimek	Fukcija
102.	Darko Vaupotič	Vodnik služb. psa
103.	Miro Štraki	Vodnik služb. psa
103.	Venčeslav Lihtenvalner	Vodnik služb. psa
104.	Bojan Plohl	Vodnik služb. psa

3.3.2 Ko so miličnike pozdravljali z rožami⁶⁹

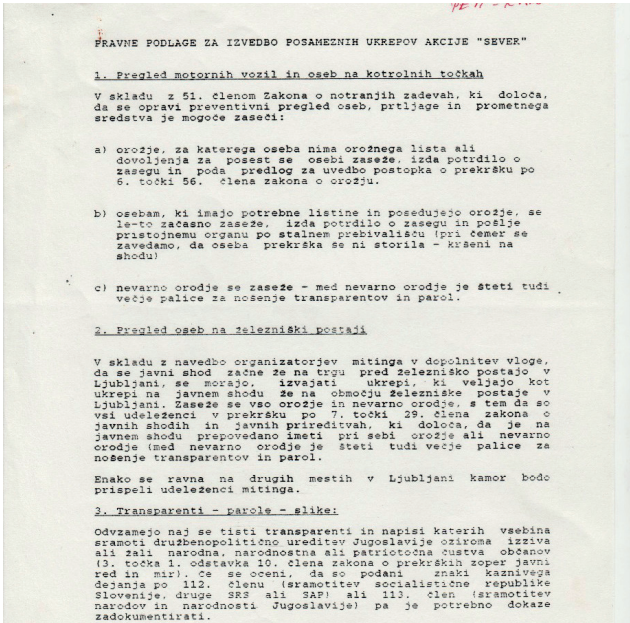
Na podlagi načrta RSNZ za napovedan miting Srbov v Sloveniji 25. 3. 1989 in glede na oceno varnosti je skupaj z inšpektorjem za mobilizacijsko obrambne (MOB) zadeve izdelal nov načrt mobilizacije enote, načrt popolnjevanja enote, načrt materialno tehnične popolnitve z materialnimi sredstvi (orožja je bilo dovolj), motornimi vozili in njihovo iz pravnostjo. Kot pomemben del aktivnosti pa je bil novim razmeram prilagojen program usposabljanj in bojnih streljanj.

Glede mitinga resnice 1. 12. 1989, v katerem je deloval 7. bataljon PEM ali Pomurski bataljon, ki je s poveljstvom štel 142 pripadnikov po formaciji II in III, je zapisal naslednje:

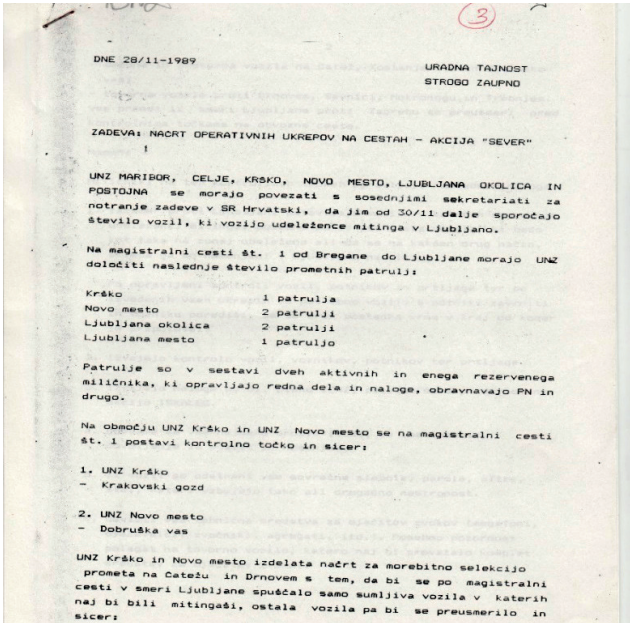
»Grožnja z mitingom resnice v Ljubljani, ki je bila prisotna že marca 1989 in do njegove uresničitve, bi lahko imela ob nepravilni postavitvi slovenskega političnega vodstva in policije oziroma milice, dolgoročne in hude posledice za Slovenijo.« Po njegovi oceni je bil prvi cilj mitinga destabilizirati stabilnost Slovenije in okrepiti vpliv zvezne države v Sloveniji ob pomoči simpatizerjev Beograda in zveznih oblasti v Sloveniji.

Drugi verjetnejši cilj mitinga, ki ga je verjetno zajemal scenarij, pa je bil z mitingom (ob sodelovanju Srbov živečih v Sloveniji in zveznih organov) zanetiti nemire in s tem zagotoviti pogoje za intervencijo zvezne oblasti v Sloveniji in jo tako pokoriti. Znano je bilo, da bi bili

69 Alojz Flisar Spomini

Kopija dela postopkovnih navodil miličnikom ob akciji Sever (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija prve strani izvedbenega dela akcije Sever (arhiv Alojz Flisar)

mitingarji iz vrst srbske policije in aktivnih starešin JLA, ki bi prišli v Slovenijo oboroženi.

Že v začetku novembra 1989, še bolj pa v drugi polovici meseca, je skupaj z poveljstvom PEM RSNZ, vodstvom UNZ in inšpektorjem za MOB zadeve, gospodom Milanom Horvatom, izvajal priprave enote, načrtov, opreme in voznega parka. Kot poveljnik 7. bataljona je nosil v celoti odgovornost za delovanje enote ter za njeno psihofizično pripravljenost izvajanja najzahtevnejših nalog do takrat.

Po načrtu delovanja RSNZ je bil Pomurski bataljon z 99-imi pripadniki, štirimi člani poveljstva in tremi vodniki službenih psov poslan v pomoč UNZ Krško, eden vod pa je izvajal naloge na kontrolnih točkah iz smeri Hrvaška na območju UNZ Murska Sobota.

Že v začetku novembra 1989 so z republiškim poveljstvom PEM RSNZ in vodstvom UNZ pripravljali enoto, načrte, opremo in vozni park. Po prvih operativno taktičnih načrtih izdelanih na podlagi znanih informacij in predpostavk je bil Pomurski bataljon razporejen za zavarovanje Cankarjevega doma skupaj z delom bataljona UNZ Ljubljana in bataljonom UNZ Celje. Naloga bataljona je bila varovati miting pred ekscesi in preprečiti nasilni odhod v Cankarjev dom.

Na zadnjem sestanku poveljnikov PEM na RSNZ in določitvi konkretnih nalog so na samem kraju v civilu z namestnikom poveljnika poveljstva PEM RSNZ, gospodom Jožetom Kolencom, opravili neposredno razdelavo načrta in določili taktiko delovanja.

Dne 29. 11. 1989 je prišlo do spremembe načrta, ki je bila za delovanje Pomurskega bataljona lažja. Namreč miting v Ljubljani je bil prepovedan s strani mestnega sekretariata za notranje zadeve Ljubljana in sprejete so bile tri odločilne odredbe, ki jih je izdal republiški sekretar za

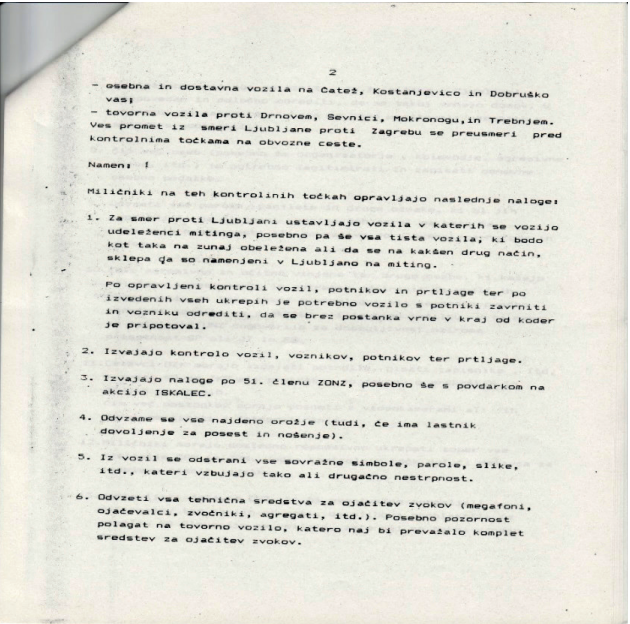
notranje zadeve, gospod Tomaž Ertl.

Dne 29. 11. 1989 so tako prejeli novo povelje republiškega sekretarja za notranje zadeve in vodstva RSNZ, ki je določalo prepoved prihoda mitingarjev na ozemlje Socialistične republike Slovenije . Odredba se je glasila: »Zaprejo se vse poti iz juga na sever.« in tu je nastala šifra akcija »Sever«. Pomurski bataljon s 103 pripadniki in tremi službenimi psi je bil odrejen na okrepitev samostojnega voda PEM UNZ Krško, kateremu je poveljeval Dušan Kerin.

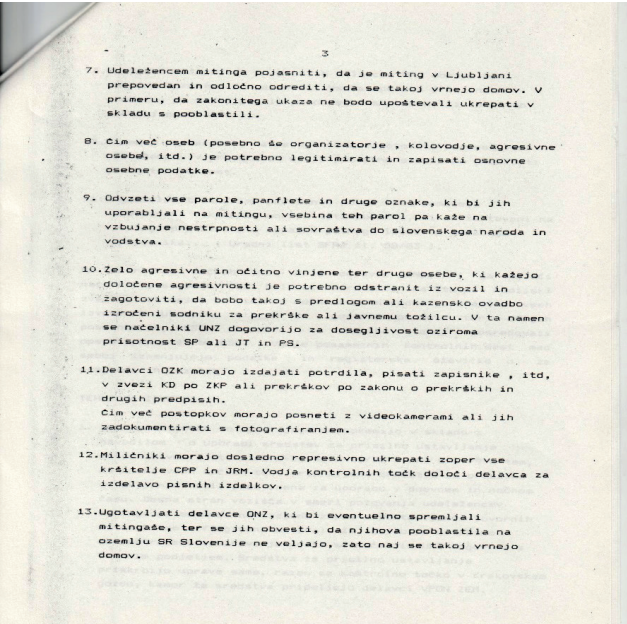
Naloga je bila blokirati glavno smer prihoda mitingarjev po cesti, ki se je takrat imenovala cesta bratstva in enotnosti v Krakovskem gozdu. Bataljon PEM UNZ Maribor pa je prevzel blokado oziroma preprečitev prihoda mitingarjev z vlaki na železniški postaji Dobova – ena najtežjih nalog.

Ob tem je veliko breme padlo na vodstvo UNZ Krško, ki je moralo v zelo kratkem času izdelati načrte delovanja, izbrati kraj blokade, poskrbeti za namestitve za okrog 500 miličnikov ter njihovo oskrbo. Pri tem je treba poudariti, da je vodstvo UNZ Krško z izrednimi navori, zlasti načelnika UNZ Rajmonda Vebra in načelnika uniformirane policije Mihe Molana v zelo kratkem času uspelo kvalitetno izvesti vse operativno taktične ter spremljajoče obveznosti, ki so ob prihodu enot iz drugih UNZ-jev potekale tekoče in brez težav.

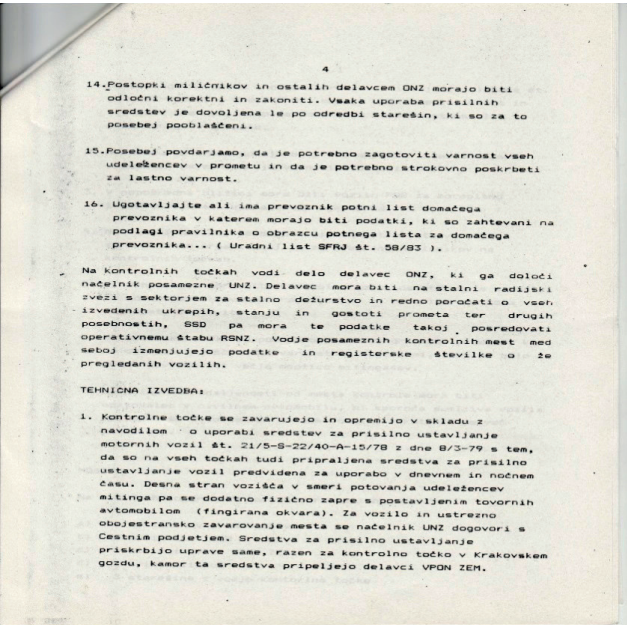
Prav tako je bila dobra pripravljenost pripadnikov PEM, enot PEM in vseh miličnikov ter drugih delavcev organov za notranje zadeve (ONZ) po UNZ-jih. Veliko energije je bilo vloženo v psihološke priprave, skušalo se je čim natančneje predstaviti naloge, ki jih čakajo, tudi z nevarnostjo neposrednega nasilja in uporabe orožja. Pri tem je delavcem ONZ šla na roko podpora slovenskega naroda, kljub temu pa je bilo s strani starešin in pripadnikov

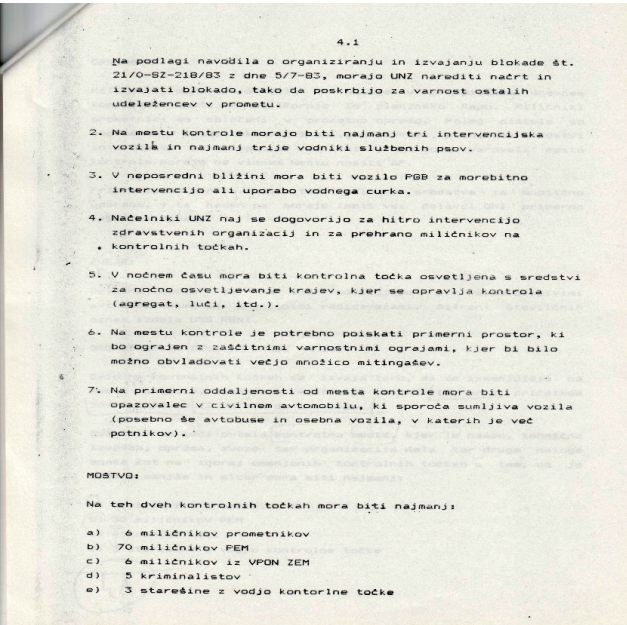
Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, četrta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, peta stran (arhiv Alojza Flisarja)

postavljenih veliko vprašanj, na katere so želeli odgovore.

Ob premiku enote iz Murske Sobote v Krško, ki je bil izveden z enournim zamikom za mariborsko enoto, so na celi trasi doživljali pozdravljanje, ploskanje, vpitje »bravo naši fantje«. To je bilo zlasti močno na trasi avtoceste, po kateri so se vile kolone vozil iz smeri Ljubljane. Ob vsem tem so se pripadniki enote dobro zavedali strahu ljudi pred mitingarji, ki kaj dobrega ne bi prinesli.

V njihovih glavah pa so odmevale besede republiškega sekretarja za notranje zadeve, gospoda Tomaža Ertla, v skupščini Socialistične republike Slovenije : »Ljudi naj ne bo strah, saj imajo svojo milico, ki bo storila vse, da bodo varni.« Bili so ponosni, da jim je zaupal in se zanašal na njih, čutili pa so tudi, da jim je zaupal slovenski narod.

Pripadniki PEM in drugi miličniki v enotah ter vse službe ONZ so se dobro zavedali, da Slovenija v tistem trenutku ni imela nobene druge oborožene strukture, razen svoje milice, ki jih lahko zaščiti pred nasiljem od drugod. Vedeli so, da ne bodo razočarani in tudi miličniki so vedeli, da slovenski narod stoji za njimi.

Pripravljenost za izvedbo nalog je bila kljub nizkim temperaturam zelo visoka in morala še višja. K navedenemu je dodal, da je bila odzivnost vseh delavcev ONZ in vpoklicanih rezervni miličnikov vključno z rezervo 100 %. Slovenski narod je bil takrat po njihovih občutkih ponosen na svoje sinove, kar je tudi izkazoval, saj je enoto ob prihodu v Krško sprejel s cvetjem, ki so jih z balkonov hiš metali na kolono in jih pozdravljali, kar se je zgodilo samo še v vojni za Slovenijo.

Takoj po prihodu v Krško so skupaj z operativno skupino UNZ Krško pristopili k razdelavi

načrtov in vzpostavili koordinacijo s poveljstvom PEM RSNZ. Pri razdelavi načrtov v enoti so bili v veliko pomoč poveljnik in pripadniki PEM UNZ Krško, ki so območje dobro poznali.

Enota je bila nameščena v osnovni šoli Leskovec, kjer jih je prijazno sprejel ravnatelj šole, Ivan Mirt, ki je poskrbel tudi za njihovo pomoč s strani njihovih delavk. Takoj po namestitvi se je s poveljniki čete in vodov ob pomoči člana operativne skupine UNZ Krško in poveljnika PEM UNZ Krško, Kerina, odpravil na poveljniško izvidovanje na trasi premikov in na blokadnem mestu v Krakovskem gozdu ter okolico trase in blokadnega mesta.

Vse je bilo že pripravljeno vključno z naloženimi tovornjaki (znamke Tatra) z zemljo za blokado ceste oziroma odvek avtobusov v primeru potrebe. Konkretizirati je bilo potrebno le manjše zadeve. Med izvidovanjem je tudi ugotovil, da so samoiniciativno pomagali tudi domačini, ki so ob trasi glavne ceste Krško Krakovski gozd sami brez odredb odstranili nekatere lesene mostove, da se mitingarji ne bi mogli izogniti blokadi po stranskih cestah.

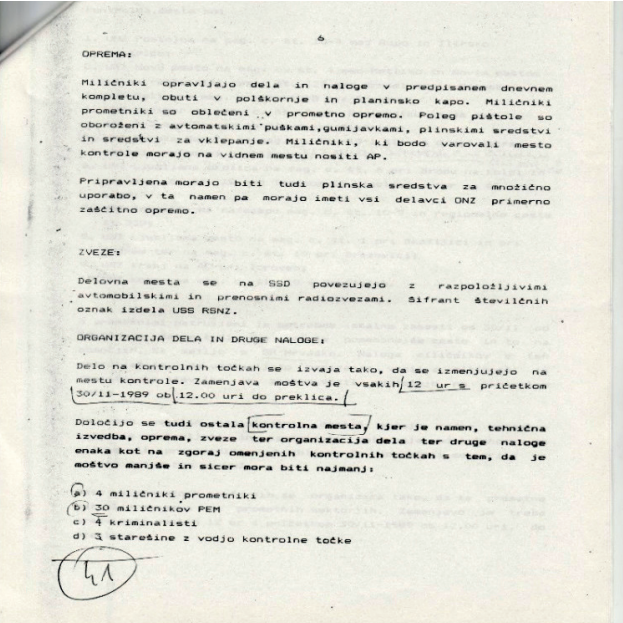
Po namestitvi so enoto v skladu z usmeritvami zadrževali v telovadnici šole in prav tako vozila na manj vidnih mestih, kar so omogočale stavbe šole in veliko dvorišče, da so bili čim manj vidni. Namreč pritisk novinarjev in drugih oseb je bil močan, vse pa je najbolj zanimalo številčno stanje, posebna oprema in oborožitev. Zunaj je bilo vidno le zavarovanje šole in voznega parka.

Po poveljniškem izvidovanju so s komandirjema čet in vodov še pozno v noč razdelovali načrte za delovanje z oblikovanjem enot in skupin za neposredno izvajanje nalog v blokadi, pri pregledih avtobusov, oseb in prtljage ter skritih mest v večih variantah. Za bataljon je bilo tovrstno ukrepanje novo in je bilo potrebno upoštevati različne situacije, predvsem konfliktne, izzvane z možnostjo prihoda večjega števila mitingarjev.

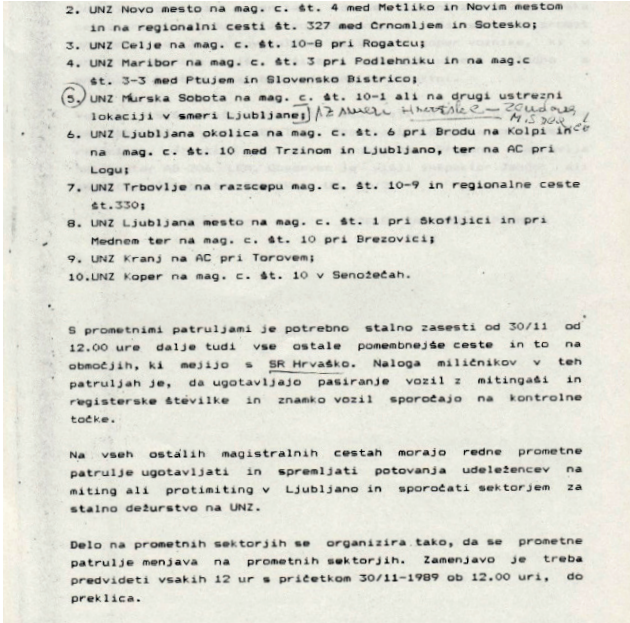
Ker so meli na razpolago dva svoja avtobusa, so postopke dne, 30. 11. 1989 variantno urili na dvorišču in igrišču osnovne šole. Popoldan tega dne je bil izveden turnir v odbojki med vodi. Nagrada za zmagovalce je bil kratek izhod na pijačo v bližnji bife. Zmagovalci so bili seveda iz Murske Sobote oziroma Lendave. Lendavčani so še posebej zmedli ekipo Krškega, ker so med seboj komunicirali v madžarščini. Vedno, ko so vpili »vidžas hatra« (pazi nazaj), so ti zastrmeli, kaj bodo napravili.

Istega večera so pripadnike takoj po večerji napotili k počitku, kajti po načrtu bi moral del enote ob 24.00 uri zasesti blokadno mesto in pričeti s kontrolo. Istega večera so bili iz republiške koordinacije obveščeni, da mitinga v napovedanem obsegu ne bo, vendar pripravljenost enot ostane enaka, kar je bilo pravilno, kajti pripadnike enot je bilo treba držati budne, ker bi vseeno lahko prišlo do konfliktov na specifičnem območju Krškega in Brežic. Ko je bilo končno ugotovljeno, da mitinga ne bo, je bilo čutiti pri pripadnikih enot rahlo razočaranje.

Ves čas pripravljenosti za izvedbo odrejenih nalog je zelo dobro potekala koordinacija z operativno skupino UNZ Krško in z vodstvom republiškega poveljstva, z gospodom Jožetom Kolencom. Informacije pa je izmenjeval tudi v komunikaciji z mariborskim poveljnikom PEM-a, gospodom Bojanom Lunežnikom, v Dobovi in Leskovcu, kjer jih je obiskal.

Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, šesta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija strani izvedbenega dela akcije Sever, sedma stran (arhiv Alojza Flisarja)

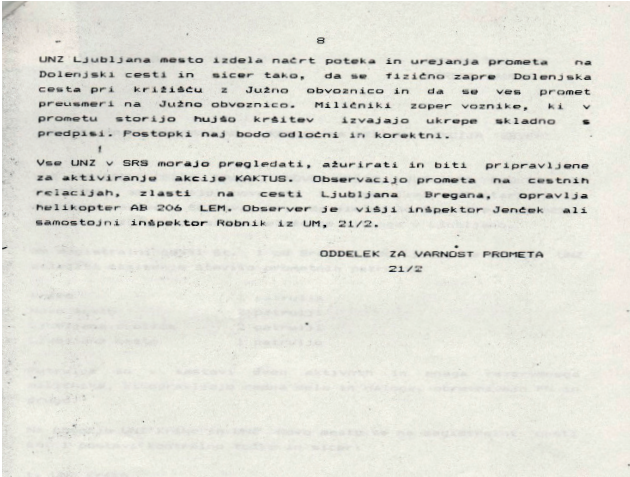
Pri vsem navedenem je še enkrat izpostavil oskrbo enote, ki je potekala zelo dobro. Zlasti je potrebno pohvaliti ravnatelja osnovne šole Leskovec, ki je k miličnikom prihajal dnevno in njegove delavke, ki so poskrbele za delitev hrane, pomivanje posode in vzdrževanje prostorov, kar pri 200-ih ljudeh ni bilo lahko.

Kljub temu, da mitingarjev ni bilo, so si pridobili koristne izkušnje, ki so jih uporabili pri nadaljnjem delu. Kljub vsej resnosti in odgovornosti pa je med pripadniki ves čas opazal umirjenost, visok prag medsebojne tolerantnosti in smisel za humor.

Tako je zvečer 30. 11. 1989, ko bi morala prva enota ob 24.00 uri nastopiti delo na blokadnem mestu, iz pisarne poveljnika opazil v šoli na hodniku pred telovadnico večje število miličnikov s strnjenimi glavami. Občutek je imel, da se je nekaj zgodilo, ker so bili vsi tiho in je samo eden krilil z rokami. Neopazno se je približal skupini in ugotovil je, da je razpravljavec naš, poslušalci pa v glavnem krški miličniki.

Vodja varnostnega okoliša iz Murske Sobote, ki je pokrival tudi romsko naselje Pušča pri Murski Soboti, je razlagal svoje dogodivščine iz dela z Romi pol v prekmurščini pol v romščini. Razlagal je, kako je poleti pred žetvijo na poljski cesti med pšeničnimi klasi opravljal razgovor z Romkinjo, ki je z njim sodelovala in ga je zelo rada videla ter mu je bila zaupnica.

No in prišel je 1. december, enote smo še vedno držali v pripravljenosti, in sicer vse do obiska republiškega podsekretarja, gospoda Leopolda Jeseneka in poveljnika poveljstva republiškega PEM-a, gospoda Toma Časa s spremstvom. Najprej se je zahvalil naši in krški enoti ter drugim delavcem ONZ (kriminalistom, vezistom, oskrbi) v šoli Leskovcu, nakar so skupaj odpotovali do Dobove, kjer se je v nagovoru zahvalil še mariborskemu bataljonu

Kopija prve strani izvedbenega dela akcije Sever, zadnja stran (arhiv Alojza Flisarja)

Glede beleženja in dokumentiranja vseh aktivnosti je posebej izpostavil delo dokumentarista v Pomurskem bataljonu, gospoda Štefana Abrahama, ki je vse dokumentiral z video kamero in so vsi videoposnetki v Krškem in Brežicah rezultat njegovega dela.

Zaključil je z odhodom iz Krškega. Tiho in neopazno so dne, 1. 12. 1989, ob 21.00 uri zapustili Krško in so okoli 01.00 ure naslednjega dne prispeli v Mursko Soboto. Ko se je po 13-ih letih ozrl na preprečitev mitinga resnice in skupno s TO izbojevano osamosvojitveno vojno, je s ponosom gledal na to obdobje in z nostalgijo ugotavljal, da je bilo takrat lepo biti slovenski miličnik. Pa vendar bi spet, če bi bilo potrebno, zastavil življenje za svojo domovino.

Akcija Sever je bila dejansko eden od prvih korakov odločenosti Slovenije, da hoče o svoji usodi odločati sama in je bila kot taka prvi korak na poti k osamosvojitvi. Slovenski miličniki na Kosovem so tudi prvi čutili velikosrbsko hegemonijo. Glede strahu Slovencev pred mitingom resnice pa smo se, kot vedno, v slovenski milici zavedali, da ima v tistem trenutku Slovenija kot oboroženo strukturo samo svojo milico.

Po 10-ih letih od akcije Sever sem ocenjeval, da je bila takšna odločitev političnega vodstva in slovenske milice edino pravilna. Po oceni moči in instrumentov tedanje države pa drzna, saj bi lahko v tistem času za slovenski narod prinesla zelo hude posledice. Slovenska policija lahko s ponosom gleda na to obdobje. Sam je ponosen na to obdobje in na slehernega pripadnika 7. bataljona oziroma čete PEM UNZ Murska Sobota, brez njih ne bi izbojevali naslednjih zmag, s končno zmago v vojni za Slovenijo. To pa seveda ob pomoči vseh starešin v enoti in ob informativni in strokovni podpori UNZ. Že takrat so v praksi pokazali, da niso zgolj po nazivu posebna enota, ampak enota, na katero lahko Slovenija računa.

in vse skupaj seznanil, da se mobilizacija preklicuje in da se v večernih urah vse enote vračajo v matične UNZ.

Razgovor je opravljal v službenem vozilu, ko je razgovor opravil in se ji je zahvalil, ga je prišla za roko in rekla: »znaš Miro, tak me drži, ka bi te najrajši odnesla v pšenico«. On se je prestrašil izziva in ni vedel, kako bi se umaknil, nakar je sprožil alarm po UKV zvezi za nevarnost in ji povedal, da se je zgodilo nekaj hudega ter da mora biti v najkrajšem času na miličniški postaji. Pustil jo je med njivami in s prižgano plavo lučjo junaško odpeljal.

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje 7. bataljona oziroma PEM UNZ Murska Sobota leta 1989 v Spodnjih Ivanjcih

3.4 Delo PPE UNZ Murska Sobota na območju UNZ Murska Sobota

3.4.1 Akcija Sever v Pomurju⁷⁰

Z leti dela v milici oz. policiji sem pridobil delovne izkušnje na različnih delovnih področjih, sledila so različna priznanja ter tudi nove zadolžitve. Z izkušnjami na področju VEM in glede na ožjo specializacijo dela sem bil razporejen tudi v PEM kot pomočnik poveljnika PEM, kasneje PPE. Spet so sledila izobraževanja, usposabljanja in testiranja različne nove zaščitne opreme in orožja.

Najzahtevnejše obdobje je bilo v pripravah na osamosvojitvene procese pred letom 1990, ko je milica predstavljala pomemben člen varnosti v procesu osamosvajanja. Posebej izstopajoča je bila akcija SEVER, ki je bila pomemben člen pri zagotavljanju varnosti v političnih procesih pred osamosvajanjem. Zaradi delitve PEM sem vodil zavarovanje državne meje na območju Lendave in Ljutomera, večinski del enote pa je deloval v Krškem pri varovanju meje.

3.4.2 Spomini na akcijo Sever⁷¹

Spomnim se priprav na dan, ki si ga niti v snu ne bi mogel predstavljati, da se bo imenovala vojna. Bil sem v PPE enoti kot dodan zaradi izpada nekoga, in sicer smo se odpeljali v Lendavo na še takrat imenovano Postajo milice, kjer smo se nastanili v prostorih, tam jedli, spali, počivali in delali. Opravljali smo kontrolo na kontrolnih točkah med Lendavo in Petišovci z namenom odkrivanja pripadnikov, ki bi se udeležili mitinga resnice v Ljubljani. Takrat se ne spomnim, da bi koga prijeli z namenom prihoda na miting resnice. Med seboj pa smo se pogovarjali, kaj se bo dejansko zgodilo v naslednjih mesecih in letih. Nekako smo mislili, da se bodo stvari uredile po mirni poti a smo se motili – v življenju se vedno razlikujejo želje od resničnosti.

3.4.3 Tudi v Pomurju smo zaprli mejo⁷²

Ne bom opisoval predpriprav in priprav na akcijo »SEVER«, ker je to več ali manj znano vsem, razen tega pa je tudi dokumentirano z arhivskim gradivom. Ne spomnim se niti dneva niti

70 Razmišljanje Marjana Horvata
71 Spomini takratnega miličnika PM Murska Sobota – Vinka Vogrinca
72 Spomini Janeza Konrada

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje prostor, brez katerega na terenu ne gre – kuhinjo PEM UNZ Murska Sobota na vaji v Mačkovcih, kjer skrbita za miličnike Marija Ribaš in Pavla Balažic

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje postavljanje tabora za delo na terenu enote PEM UNZ Murska Sobota leta 1988

datuma. Bil sem dežuren inšpektor na IM (Inšpektorat milice). Proti večeru se je iz Ljubljane iz sestanka vrnil naš nadrejeni načelnik inšpektorata, žal že pokojni, Dušan Klemenčič.

Poklical me je v svojo pisano in mi prenesel vsebino sestanka, ki so ga imeli v Ljubljani v zvezi z aktivnostmi ob preprečevanju mitinga resnice v Ljubljani. Ko mi je prenašal informacije, sem ugotovil, da nekaj ni v redu ter da očitno ni v celoti razumel ukaza iz Ljubljane. Prenašal mi je informacijo, da mora en vod naše PEM ostati in biti stacioniran na območju lendavske policije.

Glede na sestavo naše pomurske PEM se mi je zdelo, da tak ukaz ne more biti realiziran, saj to ni bilo skladno z velikostjo in sestavo naše PEM, vendar moje prepričevanje ni zaleglo. Zahteval je, da v službo pokličem poveljnika PEM, Alojza Flisarja, kar sem tudi storil.

Po skupnem sestanku je bilo odločeno, da v Lendavi na takratni postaji milice ostane nameščen en oddelek PEM, s katerim bosta tam nameščena tudi inšpektorja Marjan Horvat in Janez Konrad, preostali del PEM pa odpotuje v Krško, kjer bo nudil pomoč ostalim pripadnikom PEM iz Slovenije.

Od vseh pripadnikom PEM, ki so bili v tisti noči nameščeni na PE⁷³ v Lendavi, se spomnim edino Božidarja Crnkoviča, ostali pa so mi žal odšli iz spomina, mora pa to seveda biti razvidno iz arhiva (razpored dela). Ta del PEM naj bi poskrbel, da iz območja Hrvaške preko Murskega središča proti Ljubljani ne bi krenili Srbi v podporo mitingu resnice. Na UJV pa je bil kot koordinator za celotno pomursko policijo določen kot dežurni Božidar Culič.

Spomnim se, da me je sredi noči zbudil dežurni Postaje milice v Lendavi in mi prenesel, da me kliče dežurni UJV, Božidar Culič. Culič mi je prenesel obvestilo, da se je pri policijski patrulji, ki smo jo imeli na relaciji proti Hrvaški, pred mejno kontrolno točko Mursko Središče ustavil

73 Policijsko enoto

avtobus, ki je prevažal srbske državljane, ki so bila na delu v evropskih državah in so bili namenjeni domov v Srbijo.

Šofer je prosil za posredovanje milice, saj je povedal, da ga potniki prisiljujejo, naj pelje v Ljubljano na miting resnice, on pa tega ne želi. Takoj smo na lokacijo poslali intervencijsko skupino PEM, ki je bila stacionirana v Lendavi. Ta je uspela prepričati potnike, da potujejo naprej čez Hrvaško proti Srbiji. Ko smo mislili, da smo zadevo že uredili, se je zadeva ponovila.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota v Mačkovcih

Voznik avtobusa je čez nekaj časa ponovno ustavil pri patrulji milice in ponovil, da ga potniki prisiljujejo, da pelje proti Ljubljani. Po ponovnem posredovanju naše intervencijske skupine, je očitno avtobus odpeljal preko Hrvaške proti Srbiji, saj pozneje z njim nismo imeli več problemov. To je bil pravzaprav edini zaplet, ki smo ga mi, ki smo bili nameščeni v Lendavi, za zaščito mitinga resnice doživeli.

Poveljstvo PEM, ki je ostalo v Murski Soboti

Ime in priimek	Fukcija
Janez Konrad	Poveljnik
Marjan Horvat	Pomočnik poveljnika

II. vod

Ime in priimek	Fukcija
Drago Kumer	Poveljnik
Milan Fridau	Pomočnik poveljnika

II. vod

Ime in priimek	Fukcija
Miran Petek	Komandir
Robin Kozar	Vodja I. skupine
Viljem Trplan	Vodja II. slupine
Marjan Vavroš	Miličnik
Franc Kerčmar	Rezervni miličnik
Albin Časar	Rezervni miličnik
Zlatko Škerlak	Rezervni miličnik

Viljem Kerčmar	Rezervni miličnik
Marjan Kološa	Rezervni miličnik

II. oddelek

Ime in priimek	Fukcija
Konrad Pisnik	Komandir
Stanko Kranjec	Vodja I. skupine
Marjan Rep	Vodja II. slupine
Milan Gjergjek	Miličnik
Viljem Žokš	Rezervni miličnik
Jože Bokan	Rezervni miličnik
Drago Žohar	Rezervni miličnik
Stanislav Sever	Miličnik
Anton Ropođa	Rezervni miličnik

III. oddelek

Ime in priimek	Fukcija
Božidar Crnkovič	Komandir
Dušan Lebar	Vodja I. skupine
Damir Pečič	Vodja II.slupine
Štefan Bukvič	Miličnik
Robert Ficko	Rezervni miličnik
Jože Džuban	Rezervni miličnik
Milan Reberšak	Rezervni miličnik
Drago Miholič	Rezervni miličnik
Jože Glavač	Rezervni miličnik

3.5 Delo miličnikov, kriminalistov v akciji Sever

3.5.1 Naše delo v času akcije Sever⁷⁴

Leto 1989 je bilo polno protislovenskega delovanja vojske vsaj na verbalnem nivoju, v polni meri pa so vstopili v akcijo tudi nosilci tako imenovanih. mitingov resnice – »vroči« pripadniki Miloševičeve opcije Jugoslavije, ki so po vsej Jugoslaviji organizirali zborovanja, na katerih so blatili osamosvojitvene procese, nosilce slovenske oblasti, večpartijski politični sistem, vnašali nemir v okolja, grozili itd.

74 Spomini Ladislava Vegija

1. decembra 1991 je prišla na vrsto Ljubljana. S tu živečimi somišljeniki so organizirali zborovanje, kar jim je slovenska oblast prepovedala. Tudi na območju UNZ (uprava za notranje zadeve) M. Sobota je bila sklicana posebna enota milice (PEM), ki je na začetku svojega aktiviranja opravljala naloge nadzora svojega območja, nato pa je bila napotena na UNZ Krško, kjer naj bi PEM-ovci iz cele Slovenije preprečili prihod »mitingašev« v Ljubljano. Od prve informacije dalje, da bodo demonstracije organizirane tudi v Ljubljani, smo zbirali podatke o tem, predvsem nas je zanimalo, kakšna bi lahko bila udeležba, saj smo ocenjevali, da bo največ udeležencev izven Ljubljane ravno iz vrst navedenih narodov. Prišli smo do informacij, da je organizator poskušal privabiti v Ljubljano somišljenike iz vseh krajev države, tudi z našega območja.

Potrdile so se informacije, da je bil pri nas rezerviran avtobus za odhod v Ljubljano, vendar do realizacije ni prišlo, ker domnevno ni bilo zadostnega števila ljudi. Vse pridobljene informacije smo posredovali UNZ, ta pa RSNZ.

3.5.2 Bil sem v Krškem⁷⁵

Kot poveljnik drugega voda 7. bataljona PEM sem se udeležil preprečitve mitinga resnice v Krškem, z mano je bil tudi rezervni miličnik KIKEC Janko iz Motovilec, ki je bil takrat tudi član PEM. V pripravah na vojno s Kikecom nisva bila več pripadnika PEM, ker se je bataljon razformiral in je na novo bila ustanovljena enota PEM samo iz aktivnih pripadnikov milice – brez rezervistov. Takrat sem opravljal naloge pomočnika komandirja OM Rogašovci.

3.5.3 Naš prvi upor Jugoslaviji⁷⁶

Bil sem popolnoma svež (še nekaj dni sem bil v PEM-u) pomočnik komandirja 1. čete bataljona posebne enote milice UNZ M. Sobota, na položaju sem bil od jeseni 1989 in to ravno v času, ko so se zaostrovale razmere z vodstvom Socialistične Republike Srbije. Mitingaši so napovedali miting resnice v Ljubljani in vodili dnevno propagando proti vodstvu tako državnem kot političnem in poskušali so destabilizirati razmere v Socialistični republiki Sloveniji. Sam sem kot pravnik razumel dogajanje in namen našega vodstva, da se razmerja v skupni državi morajo spremeniti.

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota v Bukovnici leta 1985, ko se po kosilu prileže tudi pogovor med udeleženci

⁷⁵ Akcija SEVER PPE v Krškem – spomini Igora Klariča
⁷⁶ Akcija Sever – spomini Draga Ribaša

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota v Zgornjih Ivanjih leta 1989 (prikaz delovanja pohodnih ograj)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota leta 1980 s približevanjem objektu, kjer so bili diverzanti

Gospodarska kriza je prešla vse razumne meje, inflacija je požirala celoten dohodek prebivalstva, državno vodstvo pa se ni znalo odzvati in sprejeti ukrepe, ki bi omogočili normalno življenje. Slovensko vodstvo pa po prvi grožnji z mitingom – marca leta 1989 ni popustilo pod pritiskom nasilne politike velike Srbije Slobodana Miloševića, ampak je iskalo rešitve v pravu in dogovoru.

V pravu so našli politično voljo, da so izvedli obsežno spremembo ustave Socialistične republike Slovenije, ki je dala določene politične pravice nastajajočim strankam, demokratične pravice človeka in občana in omogočila političnemu vodstvu pogajanja z vodstvi drugih republik v skupni državi o smeri razvoja te države. Tako je vodstvo uslišalo zahteve intelligence, neformalne opozicije in tudi lastne ocene o potrebnih spremembah.

Po drugi strani pa so se vrstila politična pogajanja med vodstvi republik in na centralnem komiteju Zveze komunistov Jugoslavije. Vse to sem spremljal z veliko zaskrbljenostjo celo leto 1989, ker sem vedel, da je poleg Slobodana Miloševića in njegovih nasilnežev velika neznanka Jugoslovanska ljudska armada, ki je bila obsežna in sorazmerno dobro opremljena.

Novembra 1989 smo večkrat vadili tako imenovane »zborne postopke«, to so postopki, s katerimi milica obvladuje množico na letališču v Rakičanu, včasih v sestavu I – torej samo aktivni miličniki, včasih v sestavu II – torej aktivni in rezervni miličniki oziroma celoten bataljon posebne enote milice. Po letih vadbe so bili milični usposobljeni in motivirani. Vaje so potekale resno in zbrano.

V drugi polovici novembra je slovensko vodstvo, po zavrnitvi odločbe o javnem shodu v Ljubljani, začelo s pojasnjevanjem okoliščin o napovedanem mitingu in odločitvi, da miting ni dovoljen. Na sestanku na UNZ Murska Sobota na inšpektoratu milice so nam povedali, da je sprejeta odločitev, da se javni shod prepreči. V tej zvezi se bo zavarovala Ljubljana kot prizorišče napovedanega javnega shoda in zaprla meja s Socialistično republiko Hrvaško –

bodoča južna meja.

V tej zvezi bo republiški sekretar za notranje zadeve po določbah Zakona o notranjih zadevah sprejel tri odredbe, ki so pomenile izvršitev sklepov skupščine Socialistične republike Slovenije, in sicer:

- Odredbo o prepovedi shajanja občanov na javnih mestih.
- Odredbo o omejitvi gibanja na območju Socialistične republike Slovenije .
- Odredbo o prepovedi prometa na območju Socialistične republike Slovenije .

Namen teh odredb je bil dati orodje milici in organom za notranje zadeve nasploh, da preprečijo javni shod oziroma prihod protestnikom na mesto prepovedanega javnega shoda. Odredbe so začele veljati 30. 11. 1989 in so veljale do preklica.

Bilo je jasno vsem udeležencem sestanka, da so se v naši republiki stvari zaostrele do vrelišča. Ne vem, zakaj vendar nisem bil zaskrbljen, kot so bili mnogi sodelavci. Najbrž me je prepričalo stanje v republiki, da tako kot je, ne more iti več naprej in so spremembe potrebne in to spremembe v gospodarstvu, državi, demokratičnih procesih in še kje. V milici, v času moje kariere, nikoli nismo dvomili v korektna stališča in usmeritve vodstva in tako je bilo tudi takrat.

Povedali so nam, da bo nekaj miličnikov poslanih v Ljubljano kot pomoč. Večina posebne enote bo poslana na pomoč v Krško, eden vod pa ostane na območju postaje milice Lendava, kjer bo kontroliral poti iz Socialistične republike Hrvaške v našo republiko. Tako je naša kolona krenila 29. 11. 1989 v smeri Krškega.

Namestili smo se v telovadnici osnovne šole v Leskovcu pri Krškem. Ni bilo ravno kot v hotelu, vendar je bil namen dela posebne enote milice delo na terenu, kar je bilo vsekakor bolje, kot da bi bili v tistem mrazu v šotorih.

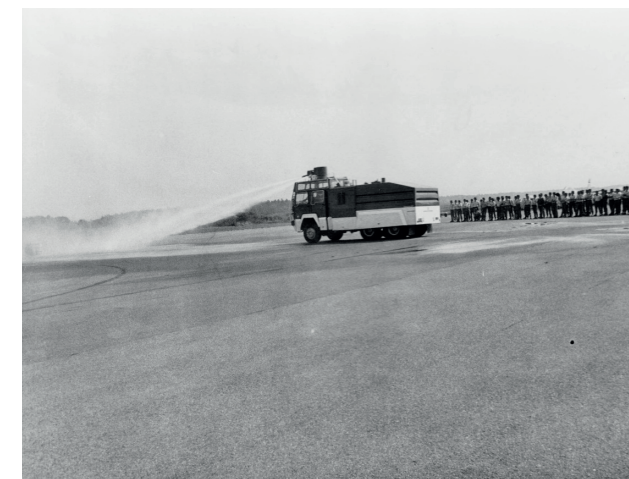
Zvečer smo imeli sestanek z vodstvom uprave za notranje zadeve Krško. Gospod Molan, načelnik inšpektorata milice uprave za notranje zadeve Krško, je predstavil načrt izvajanja nadzora v Krakovskem gozdu in na nekaterih drugih kontrolnih točkah. Ker je bilo zelo mrzlo že podnevi in se je pričakovalo še bolj mrzlo noč, smo se uprli v izmenah po 12 ur in se dogovorili za zamenjave na osem ur.

Prvi so bili na lokaciji miličniki iz Krškega. Blokada je bila sestavljena iz naloženega tovornega vozila, vozil milice in vodnega topa. Propaganda, ki je bila takrat prvič uspešno izkoriščena proti mitingu resnice, je povzročila, da množičnega prihoda protestnikov dejansko ni bilo. Nekaj voznikov je obrnilo svoja vozila, ko so zagledali blokado in so se odpeljali nazaj v smeri Socialistične republike Hrvaške, tako da nekega ukrepanja praktično ni bilo.

Popoldne, 1. 12. 1989, je bila akcija Sever preklicana in po zboru bataljona pred šolo in nagovoru poveljnika milice, Leopolda Jeseneka, ki nas je prišel pogledat in pozdravit, smo spet formirali dolgo kolono vozil in krenili nazaj proti Murski Soboti.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota leta 1989 v Spodnjih Ivanjcih (preizkus prvih neprebojnih jopičev)

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota (uporaba vodnega topa na letališču v Mariboru)

Takega občutka nismo bili deležni ne prej ne pozneje, občutka, da smo delali za te ljudi in za Slovenijo, da smo našo nalogo izvedli tako, kot se je pričakovalo od nas in nasploh od organov za notranje zadeve. Tako je posebna enota milice postala nekaj, kar je v naši republiki potrebno upoštevati in to se je še bolj pokazalo pozneje med samo osamosvojitveno vojno.

3.5.4 Moja pot v Krško⁷⁷

Kot miličnik PP Murska Sobota in pripadnik posebne enote Milice UNZ M. Sobota (PEM) sem bil udeležen v aktivnostih v okviru akcije Sever. To je bila enota milice na sklic, namenjena najzahtevnejšim nalogam s področja javnega reda in miru. V njej so bili miličniki uprave Murska Sobota, ki so bili ob svojem rednem delu odgovorni še za naloge v posebni enoti, namenjeni za razreševanje najbolj zapletenih in kočljivih položajev.

Nekakšna elitna enota vsake uprave se običajno skliče za naloge, ko redne policijske enote ne morejo ustrezno ukrepati, oziroma ko gre za večje kršitve javnega reda, različne preiskave, aretacije storilcev hujših kaznivih dejanj, iskanje pogrešanih ljudi ter ob naravnih in drugih nesrečah. Člani enote so namreč dodatno opremljeni in usposobljeni za opravljanje težjih in zahtevnejših nalog.

Dogodki izpred desetletja, ki so pomenili že začetek osamosvojitvenih prizadevanj Slovenije, so zaradi časovne odmaknjenosti v spominu nekaterih že močno zbledeli. Že pred novembrskimi dogodki leta 1989, pred napovedjo mitinga resnice v Ljubljani, je bilo čutiti močno napetost med ljudmi, ki je bila vzpodbujena tudi z "mitingi resnice" po Jugoslaviji. Močno so bili načeti medsebojni mednacionalni odnosi in le redko kdo je še verjel v takratno maksimo "bratstvo, enotnost in enakopravnost" vseh jugoslovanskih narodov.

⁷⁷ Akcija Sever – udeležba miličnikov PEM UNZ Murska Sobota (mag. Jožef Kovač, univ. dipl. prav.)

Fotografija iz arhiva Jožefa Kovača prikazuje njega pred centrom za tujce v Prosenjakovcih

Pripadniki posebnih enot milice PPE Maribor v Dobovi, dodeljeni v pomoč UNZ Krško (Foto: Štefan Abraham)

Že v začetku leta 1989 so bile prve napovedi mitinga v Ljubljani, ki so vzpodbudile celotno slovensko milico k pripravam za preprečitev prihoda nezaželenih gostov. Tako so bile predvidene zapore posameznih cestnih odsekov na relaciji Obrežje-Ljubljana, saj je bila to najbolj verjetna pot prihoda udeležencev mitinga. Te grožnje se niso uresničile, povzročile pa so še dodatno negativno mnenje ljudi do takšnega načina reševanja medsebojnih sporov oziroma uveljavljanja miselnosti organizatorjev "širjenja resnice" po Jugoslaviji.⁷⁸

Osnovno izhodišče je bilo, da je potrebno vse udeležence mitinga ustaviti na mejah Republike Slovenije. Določiti je bilo potrebno mesta blokad na železnici in cesti Ljubljana Obrežje. To je bila osnova za izdelavo ustreznega načrta, v katerem je bilo predvideno, da se vlak, na katerem bodo udeleženci mitinga, spusti na določen tir in se ga z miličniki blokira in s tem prepreči izstopanje z vlaka. Železnica bi zagotovila ustrezno lokomotivo, s katero bi celotno kompozicijo vrnili na Hrvaško.⁷⁹

Izdelani so bili ustrezni načrti za izvedbo blokade v Krakovskem gozdu. Tudi v tem primeru se je predvidevala zaustavitev avtobusov in drugih vozil, v katerih bi bili udeleženci mitinga in preprečitev njihovega zapuščanja vozil ter nato vračanje nazaj na Hrvaško.

Na podlagi načrtov in potreb po dodatnih silah, je bilo v UNZ Krško dodeljeno v pomoč preko sto sedemdeset miličnikov posebne enote milice iz Maribora (poveljnik je bil Bojan Lunežnik), sto pripadnikov posebne enote milice iz Murske Sobote (poveljnik je bil Alojz Flisar)⁸⁰, med katerimi sem bil tudi sam. Pripadniki PEM iz M. Sobote smo bili predvideni za izvedbo blokade v Krakovskem gozdu. Zaradi praznikov so bile takrat šole prazne in smo bili nastanjeni v te prostore.

Posebno prijeten je bil naš sprejem, kakor tudi sprejem pripadnikov PEM iz Maribora. Ob vožnji kolone vozil skozi Krško so ljudje stali na pločniku in ploskali. Tudi sicer je bila milica

⁷⁸ Delno povzeto po Prepoved mitinga resnice – akcija Sever, Spominski zbornik Posavje v letih 1989–1991 (Miha Molan)

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ Ibidem

v tistih dneh okoli prvega decembra tako čislana in spoštovana, kot še nikoli do takrat. Vsi so nam bili pripravljeni pomagati, na vsakem koraku so tudi toplo sprejeli vsakega miličnika. Kot je znano, do mitinga resnice v Ljubljani ni prišlo.

Izvajanje nalog v akciji "Sever", kot je bila ta akcija takrat poimenovana, je bila izredna izkušnja, saj je tako šlo tudi za preveritev naše organiziranosti, usposobljenosti in pripravljenosti za izvajanje tudi najtežjih nalog. Posebej moram poudariti, da so smo bili vsi miličniki in drugi udeleženi delavci organov za notranje zadeve enotni in odločni, da izvršimo vse naloge ne glede na posledice.

Po ugotovitvi, da mitinga resnice v Ljubljani ne bo, nas je prvega decembra 1989 pripadnike posebnih enot milice obiskal republiški podsekretar za notranje zadeve, Leopold Jesenek. Vsem se je zahvalil za izjemno pripravljenost izvršiti zaupane nam naloge.

Obisk pripadnikov PEM UNZ Murska Sobota UNZ Krško (5 let po akciji Sever) (Foto: Štefan Abraham iz arhiva Alojza Flisarja)

3.5.5 Delo kriminalistov UNZ Murska Sobota med akcijo Sever⁸¹

V času izvajanja nalog v zvezi z akcijo Sever, ki je bila aktivirana za preprečitev prihoda »mitingašev« na miting v Ljubljano, so se opravljale naloge na terenu. Ugotavljale so se v določenih krogih aktivnosti določenih oseb, ki bi organizirale skupine iz našega območja, da bi se udeležile mitinga oz. da bi nudile pomoč osebam iz drugih delov države, da bi prišle na miting v Ljubljano. Ugotavljale so se informacije, da določene osebe organizirajo avtobuse oz. odhod vlaka na miting v Ljubljano, katere informacije pa se niso potrdile.

V skladu z načrtom sta bila v času aktivnega izvajanja nalog za preprečitev mitinga v Ljubljani poslana v pomoč v Novo mesto Oddelku za zatiranje kriminalitete UNZ dva kriminalista in za potrebe dokumentiranja kriminalistični tehnik. Kriminalista, Vlado Zupančič in Darko Žabkar ter kriminalistični tehnik, Alojz Nemec so bili ves čas v pripravljenosti. Seznanili so se s svojimi nalogami, ki bi jih opravljali skupaj s kriminalisti določenimi za opravljanje nalog z udeleženci, ki bi jim preprečili nadaljnjo pot proti Ljubljani. Z aktivnostmi političnega vodstva, prepovedi mitinga po upravni liniji in po aktivni vlogi milice do mitinga ni prišlo.

⁸¹ Anton Rozman – spomini

4 Maneverska struktura narodne zaščite (MSNZ)

4.1 Ocena razmer v SFRJ in RS po volitvah v RS aprila leta 1990 in zaostrovanja s strani zvezne politike in JLA, priprave za obrambo pred morebitnim poskusom nasilnega rušenja nove oblasti, organizacija MSNZ in delo do predaje aktivnosti RŠTO⁸²

Po uspešno preprečenem mitingu »resnice« v Ljubljani, 1. 12. 1989, je slovenska oblast lahko nadaljevala s postopkom tranzicije, tako da je še ta mesec v skupščini Socialistične republike Slovenije (SRS) sprejela zakona, ki sta omogočala politični pluralizem, in sicer Zakon o volitvah v skupščine⁸³ in Zakon o političnem združevanju⁸⁴. Konec leta 1989 so bile tako razpisane tudi prve večstrankarske volitve po letu 1945, in sicer za dne 8. 4. 1990, kjer se je volila tridomna skupščina in petčlansko predsedstvo SRS.

Pred volitvami je bilo 7. 3. 1990 spremenjeno ime republike in sicer je bila črtana beseda socialistična in se je tako imenovala Republika Slovenija (RS). Na drugem krogu volitev je bil izvoljen tudi novi predsednik predsedstva – Milan Kučan. Dne, 9. 5. 1990 je bila konstituirana skupščina RS, ki jo je vodil doktor France Bučar. Dne, 28. 6. 1990 pa je bila izvoljena nova vlada, ki se je še imenovala izvršni svet (IS) in jo je vodil Lojze Peterle.

Zvezni oblasti tudi ni bilo všeč, da je konec januarja 1990 slovensko vodstvo odpovedalo sodelovanje slovenske milice v zveznem odredu na Kosovu. Spomladi 1990 je JLA prek zvezne vlade in zvezne skupščine poskušala doseči razširitev mejnega pasa iz 100 na 1000 metrov v izrednih razmerah pa celo na 5000 ali 10000 metrov. V tem razširjenem pasu pa bi patrulje JLA lahko prosto kontrolirale ljudi ne glede na razlog.

Temu so se ljudje na javnih shodih po celi državi Sloveniji ostro uprli. Nasprotovalo je tudi vodstvo republike in RSNZ in po vztrajnem nasprotovanju je bil predlog umaknjen iz obravnave na zvezni skupščini.

V tem času so se stopnjevali pritiski iz drugih republik Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) in to predvsem iz Srbije. Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ) je dejansko razpadla 23. 1. 1990 po odhodu slovenskih delegatov s 14. kongresa ZKJ.

Slovensko gospodarstvo je doživljalo agonijo, ker je hitro izgubljalo Jugoslovanski trg, Srbija ga je načrtno blokirala. Vrh Jugoslovanske ljudske armade (JLA) je iskal razloge za uvedbo izrednih razmer v RS in pri tem iskal podporo Sovjetske Zveze (SZ) in zveznega predsedstva. Pred volitvami je RS obiskal general Veljko Kadijevič, zvezni sekretar za ljudsko obrambo, kar je predstavljalo obliko pritiska in zastraševanja. Podoben učinek je imela tudi ovadba JLA

⁸² Drago Ribaš

⁸³ Uradni list SRS, št. 42/89 in 5/90 z dne 27. 12. 1989

⁸⁴ Uradni list SRS, št. 42/89 in Uradni list RS, št. 62/94 z dne 29. 12. 1989

Fotografija neznanega avtorja prikazuje javni shod na mejnem prehodu v Kuzmi ob poskusu širitve mejnega pasu

Fotografija Alojza Nemca iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota leta 1990 na letališču v Mariboru skupaj s specialno enoto za delovanje z bojnimi oklepni vozili BOV-i

proti predsedniku demosa Jožetu Pučniku, in sicer zaradi predvolilnega plakata Demosa.⁸⁵

Naslednji dan po prevzemu vodenja predsedstva SFRJ (16. 5. 1990) je Borislav Jovič, srbski član predsedstva, poskrbel, da so na predsedstvu SFRJ obravnavali gradivo Sveta za varstvo ustavne ureditve glede domnevnih napadov na predstavnike JLA v Slovenji. Informaciji je nasprotoval samo slovenski član predsedstva – Janez Drnovšek. O tem so sprejeli sklepe, med katerimi je bila tudi zadolžitev JLA, da poskrbi za varovanje orožja teritorialne obrambe (TO) v Sloveniji in Hrvaški.

To orožje je bilo potrebno premestiti iz skladišč TO v skladišča JLA. Orožje TO je bilo v Sloveniji iz praktičnih razlogov že prej večinoma hranjeno v skladiščih JLA, preostalo pa so pričeli takoj prevzemati po občinah. Slovensko predsedstvo je predajo orožja zadržalo 19. 5. 1990 in tako je cca 30 % orožja ostalo pod nadzorom TO.

Slovenska skupščina se je začela ukvarjati z osamosvojitveno zakonodajo že julija 1990. Tedaj je bila sprejeta Deklaracija o suverenosti Republike Slovenije, ki je določala enoletni rok za sprejetje ustave in postopke ugotavljanja, kateri zvezni zakoni v Sloveniji ne veljajo več; odpravila je tudi slovensko delegacijo v zveznem zboru skupščine SFRJ. Z deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Slovenijo, pa je bila načelno razglašena samostojnost na gospodarskem področju.

Slovenska skupščina je 28. septembra in nato 4. oktobra (tedaj je bil sprejet ustavni zakon in razveljavljenih 27 jugoslovanskih zakonov) nadaljevala s sprejemanjem osamosvojitvene zakonodaje. Novi zakoni so dajali Sloveniji izključne pristojnosti pri določanju vojaškega roka in poveljevanja v teritorialni obrambi. Zvezni organi so terjali, naj Slovenija te zakone prekliče. Na podlagi zakona o SLO in družbeni samozaščiti ter z vednostjo vseh treh predsednikov (predsedstva, skupščine in vlade) sta Janez Janša in Igor Bavčar kot sekretarja za obrambo in notranje zadeve organizirala t. i. Manevrsko strukturo narodne zaščite.

⁸⁵ Božo Repe, Oris družbenih razmer v Sloveniji in Jugoslaviji v osemdesetih letih, Prikrita modra mreža, Zbornik, Inštitut za novejšo zgodovino, Združenje Sever, Ljubljana 2010

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota z lesenimi palicami za blokado in kordon na ameriški način

Fotografija Alojza Nemca iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje počitek enote PEM UNZ Murska Sobota po intenzivnem urjenju na letališču v Mariboru

Vrh JLA je imel tudi praktične težave s TO v Sloveniji in na Hrvaškem zaradi njene preveč nacionalne osnove. Zaradi tega so reorganizirali tudi obrambne sile SFRJ leta 1988 in ukinili republiške armade ter namesto njih ustanovili armadna območja, kjer so bili ustanovljeni korpusi in TO je direktno spadala pod armadno območje JLA, kar je pomenilo popolno centralizacijo vseh obrambnih sil.

Slovensko vodstvo je takšni reorganizaciji nasprotovalo, vendar brez uspeha. Za poveljnika TO in načelnika štaba TO Slovenije sta bila postavljena slovenska generala Ivan Hočevar in Drago Ožbolt, ki sta bila oba unitaristične usmeritve in sta izvajala samo ukaze vrha JLA. Tako sta ravnala tudi po odvzemu orožja TO.

Po sprejemu amandmajev k ustavi RS (28. 9. 1990) je predsedstvo RS oba, poveljnika in načelnika štaba TO, odstavilo 5. 10. 1990, naslednjik poveljnika TO je postal Janez Slapar. Predsedstvo Slovenije je prevzelo poveljstvo nad TO v mirnem času in izrednih razmerah. Vojaški vrh in predsedstvo SFRJ sta sklenila to prekiniti s silo in sta naročila zasedbo slovenskega štaba za teritorialno obrambo in prevzem vodenja TO na poveljstvu vojaškega območja v Zagrebu.⁸⁶

V Sloveniji je 23. decembra 1990 potekal plebiscit o osamosvojitvi Slovenije. Pred tem je Slovenija drugim republikam ponujala predlog konfederalne pogodbe, ki pa so jo vse razen Hrvaške zavrnila. Del političnih strank, zlasti v Demosu, je odnos do Jugoslavije zaostroval in zlasti tistim, ki so izšli iz bivših družbenopolitičnih organizacij, očital »jugoslovanstvo«. V odnosu do Jugoslavije je bila kombinacija obeh drž produktivna: radikalnost novih strank je Jugoslavijo postavljala pred dejstvo, da se mora hitro spremeniti ali pa jo bo Slovenija zapustila. V strankarske spore je posegla Socialistična stranka Slovenije s predlogom za plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. Pobudo je nato prevzel Demos in 6. decembra je skupščina sprejela zakon o plebiscitu.

⁸⁶ Zdenko Čepič, Jugoslovanska vojska in slovenska milica v vrtincu politike ob koncu osemdesetih let, Prikrita modra mreža, Zbornik, Inštitut za novejšo zgodovino, Združenje Sever, Ljubljana 2010, strani 63–67

Vprašanje na plebiscitnem lističu se je glasilo: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«. Plebiscit je bil 23. decembra, rezultati pa so bili uradno razglašeni 26. decembra. Glasovanja se je udeležilo 93,2 % volilnih upravičencev; za samostojnost je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Po zakonu naj bi bila odločitev uresničena v šestih mesecih.

Še pred plebiscitom je skupščina objavila tudi Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope, sprejela pa je tudi Izjavo o dobrih namerah (6. decembra 1990). Slovenska oblast je začela tudi diplomatsko akcijo, s katero je skušala drugim republikam in svetu pojasniti svoje motive pri osamosvajanju. Zagovarjala je tezo o razdružitvi in ne odcepitvi. Na zborovanju v Ljutomeru, 16. decembra 1990, se je Jože Pučnik zavzel za rešitev, ki državljanstva ne bi priznala vsem, ki so na dan plebiscita imeli stalno prebivališče v Sloveniji, v izogib problemom »podobnim kninskim«, kar je pozneje vodilo do problematike Izbrisanih.

Med tem so se nadaljevala prizadevanja za rešitev vse hujše politične krize v Jugoslaviji. V začetku 1991 so se vrstila srečanja vodstev vseh republik. V začetku junija pa je zvezni premier Ante Marković slovenske poslance prepričeval, naj Slovenija ostane v Jugoslaviji. Navkljub temu je vrsta dogodkov položaj bistveno poslabšala.

Srbske oblasti so januarja 1991 vdrla v jugoslovanski finančni sistem in si »sposodile« 1,4 milijarde dolarjev. Zvezno predsedstvo je na predlog JLA sprejelo sklep o razorožitvi paravojaških oddelkov, kamor so šteli tudi TO, ki je bila sicer del jugoslovanskih oboroženih sil. Temu se je Slovenija uprla in prevzela poveljevanje nad svojo TO.

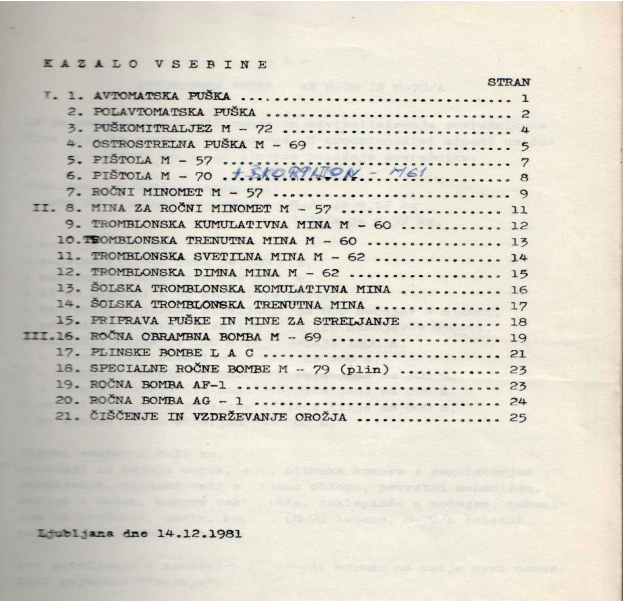
Procesi demokratizacije vzhodne Evrope so se močno odražali tudi v Sloveniji. Zlasti hiter je bil razvoj po letu 1987. Slovencem je bilo dovolj sobivanja v skupni državi, ki do Slovenije ni bila pravična. Pričel se je proces demokratizacije in proces prehoda v samostojnost. Zvezna jugoslovanska oblast in Jugoslovanska narodna armija sta ta proces ves čas skušali zatreti in v Sloveniji vpeljati izredno stanje ter nato Slovence ob pomoči JLA s silo podrediti.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje praktični postopek enote PEM UNZ Murska Sobota (prijetje nevarne osebe v Gornjih Ivanjcih leta 1989)

Fotografija Štefan Abraham iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje postopek enote PEM UNZ Murska Sobota (preizkus zaščitnih sredstev in način delovanja ter učinke ob zelo močni koncentraciji plina solzivca)

Kopija prve strani priročnika, ki prikazuje oborožitev PEM enot (arhiv Alojza Flisarja)

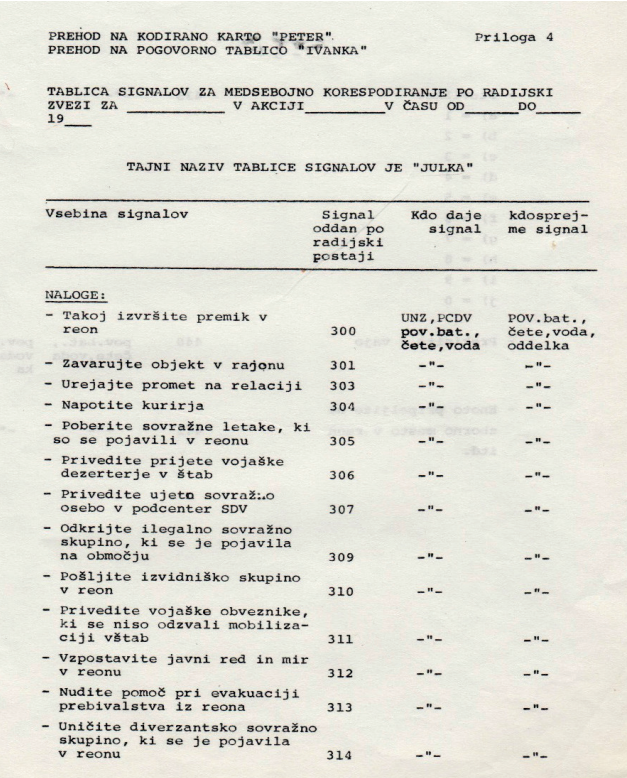
Vendar se v Sloveniji procesov demokratizacije ni dalo več zatreti. Dokaz zato je bil tudi preprečen poskus »mitinga resnice« v Ljubljani s strani Srbov iz Kosova 1989, javnosti bolj poznan kot aktivnosti milice, vodene pod nazivom »akcija Sever«, izdaja ukaza o razorožitvi TO 15. 05. 1990, zasedba Republiškega štaba teritorialne obrambe (RŠTO) v oktobru 1990 in druge napetosti in konflikti, ki so izkazovali sovražnost do Slovenije.

87

Zaradi ogroženosti izvedbe demokratičnih procesov je bilo demokratično izvoljeno vodstvo Slovenija prisiljeno k organiziranju lastne bojne sile (vojske). V tistem času je imelo na razpolago oboroženo in usposobljeno milico, ki se je že leta 1989 izkazala v konkretnih aktivnostih, v katerih se je pokazalo, da je pripravljena in sposobna za vsako ceno z orožjem zaščititi slovenski narod in procese osamosvajanja.

Slovenska milica je bila že ustrezno organizirana, opremljena in izurjena. Udarno moč milice so predstavljale Posebne enote milice in Specialna enota. Te enote so bile dobro oborožene, izurjene in opremljene za boj proti terorizmu in druge oborožene spopade ter oblike ogrožanja. Usposobljene so bile tudi za usklajeno delovanje po celotni Sloveniji. Opremljene so bile z opremo, primerno za dalj časa trajajoče delovanje na območju na terenu, z lastnim neodvisnim sistemom zvez in ostalo opremo, tudi s prilagojeno oskrbo.

V okviru milice so bile tudi formirane Vojne enote milice. Bile so ustrezno organizirane, opremljene in izurjene. Območje delovanja jim je bilo vezano na območja Uprav za notranje zadeve s poudarkom na območja postaj milice. Nobena izmed oblik organiziranosti milice pa ni bila usposobljena za izvajanje zahtevnejših vojaških operacij na področju boja z zračnimi

Kopija prve strani priročnika, ki prikazuje oborožitev PEM enot (arhiv Alojza Flisarja)

88

enotami JLA in neoklepno mehaniziranimi enotami.

Po oceni slovenskega političnega vodstva je bilo potrebno organizirati tudi lastno obrambno vojaško silo v največji strogi tajnosti. In takrat se je rodil projekt MANEVERSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE (nadaljevanju MSNZ) za Slovenijo, v katerem sta pozneje skupaj neločljivo bojno silo predstavljala slovenska TO in milica.

Republiški sekretar za obrambo Republike Slovenije, Janez Janša in republiški sekretar za notranje zadeve Republike Slovenije, Igor Bavčar sta našla rešitev v Zakonu o SLO in DS, ki je omogočal zakonsko delovanje v okviru Narodne zaščite.

Igor Bavčar je 29. 8. 1990 izdal ukaz o ustanovitvi MSNZ in izdal odločbe republiškemu načelniku Narodne zaščite Tonetu Krkoviču in pokrajinskim načelnikom v TO. V milici je imenoval Vinka Beznika, poveljnika Specialne enote ter Jožeta Kolenca, vodjo oddelka za Posebne enote milice, Vojne enote milice in obrambno načrtovanje RSNZ. Skupna naloga jim je bila, da organizirajo in vzpostavijo v delovanje MSNZ in uskladijo načrte za skupno delovanje sil obeh za obrambo domovine. MSNZ je v delovanju združevala v obeh strukturah skupaj preko 22000 pripadnikov.

4.2 Sestava in aktivnosti članov MSNZ UNZ M Sobota⁸⁸

Procesi demokratizacije vzhodne Evrope so se močno odražali tudi v Sloveniji. Zlasti hiter je bil razvoj po letu 1987. Slovencem je bilo dovolj sobivanja v skupni državi, ki do Slovenije ni bila pravična. Pričel se je proces demokratizacije in proces prehoda v samostojnost. Zvezna jugoslovanska oblast in Jugoslovanska narodna armija sta ta proces ves čas skušali zatreti in v Sloveniji vpeljati izredno stanje ter nato Slovence s silo podrediti ob pomoči JLA.

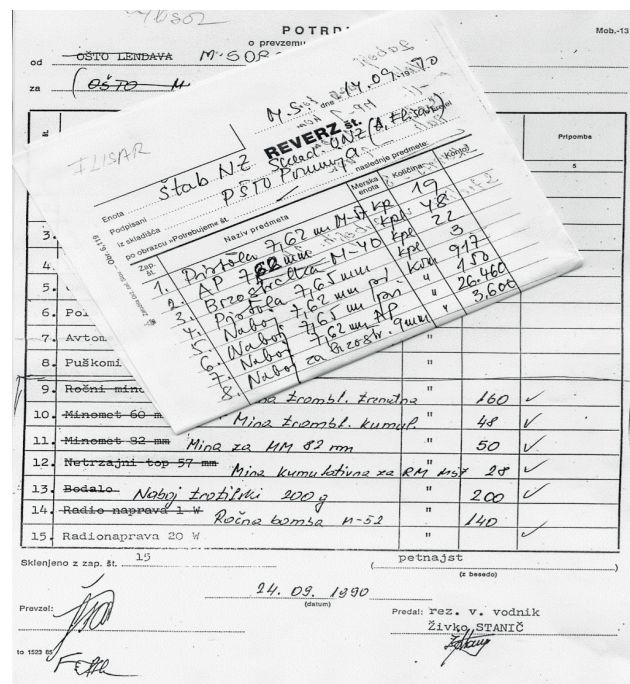
Vendar se v Sloveniji procesov demokratizacije ni dalo več zatreti. Dokaz zato je bil tudi preprečen poskus »mitinga resnice« v Ljubljani s strani Srbov iz Kosova 1989, javnosti bolj poznan kot aktivnosti milice, vodene pod nazivom »akcija Sever«, izdaja ukaza o razorožitvi TO 15. 05. 1990, zasedba RŠTO (oktobra 1990) in druge napetosti in konflikti, ki so izkazovali sovražnost do Slovenije.

Zaradi ogroženosti izvedbe demokratičnih procesov je bilo demokratično izvoljeno vodstvo

Križevci pri Ljutomeru, 15. 03. 2009; Organizatorji Manevrne strukture narodne zaščite 1991 (milica UNZ M. Sobota), v prvi vrsti stojijo (od leve) g. UNZ M. Sobota, g. Ludvik Cvernjek, g. Ludvik Bokan in g. Stanislav Sakovič, v drugi vrsti pa g. Ciril Magdič, g. Alojz Flisar in g. Franc Slokan (Foto: Štefan Abraham iz arhiva Cirila Magdiča)

[illegible]

Kopija reverze orožja in minsko eksplozivnih sredstev, ki sta ga za TO Pomurja shranila v rovu zaklonišča UNZ Murska Sobota Ludvik Cvernjek in Alojz Flisar (arhiv Alojza Flisarja)

občinskem nivoju so neposredno sodelovali organizatorji MSNZ OŠTO in organizatorji – komandirji PM.

Koordinacija, sodelovanje in medsebojna pomoč je zajemala:

- Izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ (orožje so v glavnem bojni sotovariši MSNZ izvzeli podnevi, skladiščeno pa je bilo v strogi tajnosti ponoči, zaradi varnosti pa je bilo večkrat potrebno izvesti manever zavajanja, nemalokrat pa je bilo začasno shranjeno pri zaupnikih in delavcih MSNZ v njihovih stanovanjih in kletih). Za primer poskusa nasilnega odvzema orožja s strani pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade iz tajnih skladišč je bil izdelan poseben načrt obrambe, v katerih so imeli pripadniki Posebne enote milice posebne naloge, za izvedbo le-teh pa so imeli orožje pri sebi na svojih domovih.
- Operativno pridobivanje in izmenjava obveščevalnih informacij in podatkov o enotah, kadrovske postavitvah, organizaciji, postavitvah, opremi in namerah ter načrtih pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade ter njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanjih na nivoju Pomurja in na nivoju občin. In
- Izdelavi skupnih načrtov organizacije in delovanja (Načrti, ocene in ukrepi so se v pisni obliki izdelovali samo v nujnih primerih, zato je dokumentarnega gradiva v milici zelo malo in še tisti so bili ob napadu JA 1991 uničeni ali izgubljeni. Dokumentiranje se je opravljalo tudi v lastne beležke organizatorjev, zaradi tega žal tudi niso dostopne), ter kadrovske pripravi in usposabljanju.

Kronologija nekaterih aktivnosti MSNZ:

- Občina Ljutomer – Slokan Franc, komandir PM Ljutomer;
- Občina Lendava – Bokan Ludvik, komandir PM Lendava.

Vsi občinski organizatorji, ki so bili takrat tudi istočasno komandirji postaj milice na območju Pomurja, so si lahko imenovali po lastni odločitvi tudi svoje pomočnike. V izvajanje neposrednih konkretnih nalog so bili vključeni pomočniki komandirjev in vodje varnostnih okolišev, ki pa praviloma niso bili niti seznanjeni, da opravljajo posamezne naloge na področju delovanja MSNZ.

Skupno izvajanje nalog se je dogovarjalo na dnevnih in tedenskih koordinacijah. Potekala je na relaciji med organizatorji MSNZ iz pomurskega območja, največ koordinacijam je prisostvoval načelnik območnega štaba (OŠ) TO M. Sobota, Bohar Janez. Na

Organizatorji MSNZ v Tacnu, 21. 9. 2009 – (od leve proti desni) Alojz Flisar, Stanislav Sakovič, Franc Slokan, Ludvik Cvernjek in Ciril Magdič (arhiv Cirila Magdiča)

V spomin in zahvalo smo 2. 7. 2010 ob 20. Obletnici MSNZ odkrili spominsko obeležje na zgradbi Policijske uprave Murska Sobota (arhiv Cirila Magdiča)

- 3. september 1990 – sestanek poveljnikov bataljonov PEM iz vse Slovenije na RSNZ, kjer so bile sprejete usmeritve za aktivnosti in nadaljnje usposabljanje oz. urjenje enot PEM.
- 14. september 1990 – nočni sestanek organizatorjev obeh struktur MSNZ iz vse Slovenije na IS RS s političnim vodstvom države.
- Od septembra naprej – milica že od novembra 1989 vzpostavlja mreže za operativno pokrivanje in spremljanje aktivnosti posameznikov iz vrst JLA, carine in drugih, ki so podpirali miting resnice in iskali somišljenike za udeležbo na mitingu (zlasti člani ZKJ, gibanje za Jugoslavijo).
- Zbiranje varnostno pomembnih in zanimivih podatkov ter pridobivanje informatorjev iz vrst starešin JLA.
- 25. september 1990 – usklajevanje načrtov delovanja 7. bataljona PEM oz. Pomurskega bataljona z VEM enotami v Pomurju in informiranje MSNZ TO o naših silah in o pripravljenosti enote PEM.
- Z območnim štabom teritorialne obrambe (ObŠTO) Murska Sobota je potekalo odlično sodelovanje na področju kadrovskega popolnjenja vojnih enot TO z najboljšim in zaupljivim kadrom, opremljanje in oborožitvijo, usposabljanjem sestava TO in skupno izdelavo načrtov za skupno in usklajeno delovanje enot v vojnem času za območje Lendave in Murske Sobote.
- Od konca septembra dalje smo izvajali skupne naloge operativnega pokrivanja in spremljanje transportov opreme in prerazporejanje kadrov JLA na mejne stražnice in skladišča KMO Murska Sobota;
- Ključnega pomena je bilo tudi redno in fer izmenjevanje operativnih in drugih koristnih informacij, ki je potekalo med Boharjem in Žekšom iz ObŠTO in Flisarjem in Magdičem s strani policije;
- V istem obdobju organi Varnostne službe JLA intenzivno delajo na odkrivanju organizatorjev MSNZ. Na srečo neuspešno, ker so zaradi podtaknjenih informacij sledili napačnim osebam;
- V tem času pa so profesionalni pripadniki zlasti iz ObŠTO Murska Sobota in Lendava

Kopija priznanja za udeležbo v MSNZ (arhiv Alojza Flisarja)

bilo v zgradbi UNZ hranjenega preko 120 komadov strelnega orožja in 37000 nabojev ter preko 2600 komadov različnih minsko eksplozivnih sredstev.

Dne, 4. 10. 1990, preide MSNZ v TO Republike Slovenije, milica pa nadaljuje z izvajanjem z zastavljenimi in utečenimi aktivnostmi ter z vpeljanim sodelovanjem še naprej, vse do konca osamosvojitvene vojne, torej z istimi ljudmi na istem območju – vendar samo z novoustanovljeno SLOVENSKO TERITORIALNO OBRAMBO. Tveganje v tistem času je bilo veliko, razlogov za upor in dosego ciljev pa še več. Tudi poguma nam v milici ni zmanjkalo, kajti vedeli smo, da za nami stoji slovenski narod, kar smo v ONZ oz. milici občutili že ob izvajanju akcije SEVER 1989.

Vsi v organih za notranje zadeve še zlasti miličniki so izvajali aktivnosti varovanja ukrepov osamosvajanja in obrambnih priprav – vendar tega razen nosilcev MSNZ niso vedeli – delali so po usmeritvah. Pripadniki milice so imeli pooblastila, oborožitev, zveze, vozni park, dobro organiziranost, strokovno znanje in visoko stopnjo pripravljenosti na izvedbo nalog ne glede na nevarnost in posledice. To se je pokazalo tudi pozneje v junaštvih v vojni za samostojno Slovenijo.

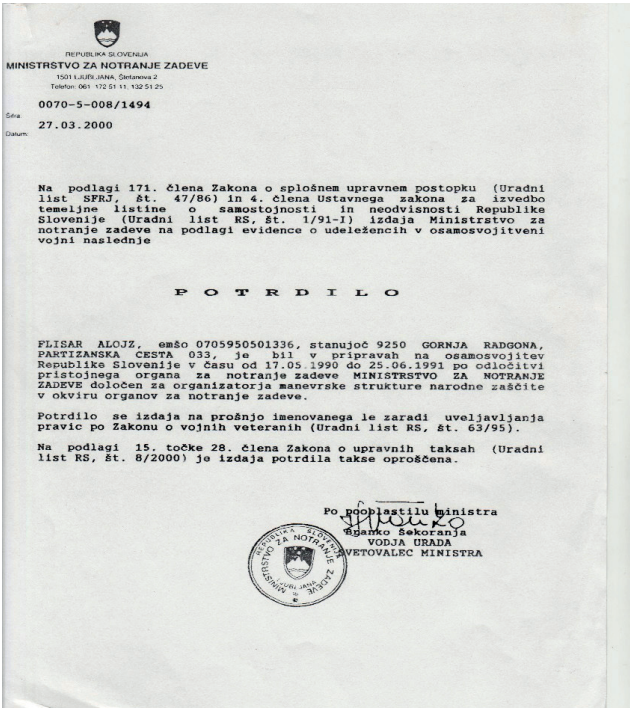
Naloge zaščite izvedbe demokratičnih procesov in osamosvojitve Slovenije smo uspešno izvedli. Zahvaljujemo se vsem, ki so nam v teh težkih in hudih časih stali ob strani, prav posebej vsem pripadnikom MSNZ in TO, s katerimi smo z ramo ob rami izvajali tudi najhujše in najzahtevnejše – vojne naloge.

Naj dodam⁸⁹, da smo poleg oborožitve milice in drugih koordiniranih aktivnosti za zaščito

89 Dodatek Alojz Flisar

na različne, tudi rizične zvijače iz svojega skladišča v vojašnici M. Sobota, izvemali in izvažali svoje orožje, ki smo ga ponoči skupaj deponirali v prostorih policije in tudi v tajnih skladiščih.

- Podobno se je dogajalo v Gornji Radgoni, kjer pa je bilo orožje TO shranjeno v objektu obmejne stražnice, tu so orožje izvažali med prvimi in ga shranili na PM Gornja Radgona, tudi na PM Ljutomeru in PM Lendava je bilo podobno, tam se je del orožja varoval in hranil za potrebe intervencijske enote TO,
- V Murski Soboti se je orožje in strelivo v določenem številu hranilo in varovalo tudi v zaklonišču Uprave za notranje zadeve. Tu se je v organizaciji Alojza Flisarja in Ludvika Cvernjeka v podzemnem rovu zaklonišča hranilo in varovalo minsko eksplozivna sredstva za večino OŠTO Pomurja v strogi tajnosti in s tehničnim varovanjem. Tako je

Kopija dokumenta, ki je potrjeval udeležbo v MSNZ, ker je bila to tajna organizacija, v času delovanja niso dobili formalnih odločb (arhiv Alojza Flisarja)

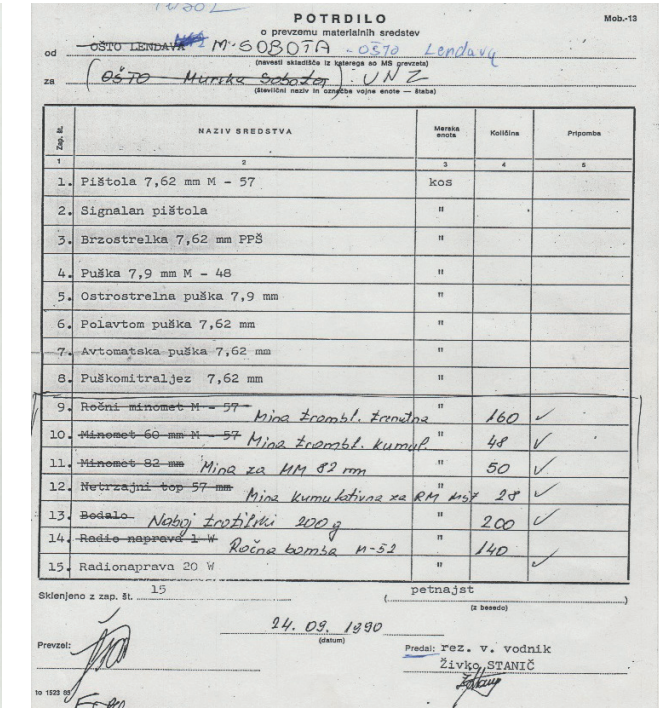
ukrepov osamosvajanja prevzeli v varovanje od 14. 9. 1990 do 27. 11. 1990 naslednje orožje in strelivo ter minsko eksplozivna sredstva za TO:

- 259 avtomatskih pušk,
- 12 avtomatskih pištol (škorpion),
- 22 avtomatov – MP,
- 22 pištol,
- 42742 komadov streliva za isto orožje,
- 900 komadov trotilnih nabojev 200 gramov,
- 336 tromblonskih komulativnih min,
- 640 tromblonskih trenutnih min,
- 150 komadov min za minomet kalibra 62 mm,
- 148 min za RB-kumulativnih in
- 630 ročnih bomb M 52.

Stanje je razvidno iz reverzov o prevzemu. Vsa navedena sredstva so bila hranjena v zaklonišču v kleti objekta UNZ Murska Sobota. Bilo je varovano skupaj z oborožitvijo milice in protivlomno tehnično varovano. Točno so bili tudi določeni pogoji izvzema (izročitve). Prav tako pa tudi izdelan načrt obrambe pred ukrepi JLA.

»Spomin na te pomembne pretekle dogodke sčasoma blede. Pa vendar vsa ta tvegana, drzna in domoljubna dejanja ne smejo nikoli zaiti v pozabo – tako zaradi izjemnosti dejanj samih, kot tudi zaradi popotnice, ki jo predstavljajo za nas in za naslednje rodove«.⁹⁰

90 g. Pavle Gantar, 17. 5. 2010 – nagovor predsednika Državnega zbora, dr. Pavla Gantarja, ob 20. Obletnici ustanovitve Manevsrke strukture narodne zaščite

Kopija reverze o primopredaji orožja TO (arhiv Alojza Flisarja)

4.3 Razgovor s člani MSNZ glede njihovih aktivnosti, občutkov, sodelovanja z drugimi v ONZ in zunaj njih

4.3.1 Bilo je tajno in nevarno⁹¹

6. 9. 1990 je bil v Tepanjih tajen sestanek, ki sta se ga iz Pomurja udeležila Alojz Flisar in Ivan Smodiš iz pokrajinskega štaba TO Murska Sobota. Iz Maribora sta prišla Marjan Fekonja, ki je opravljal določene naloge v vzhodnoštajerski pokrajini TO in Bojan Lunežnik, ki je poveljeval PEM Maribor. Sestanek se je odvijal okoli polnoči.

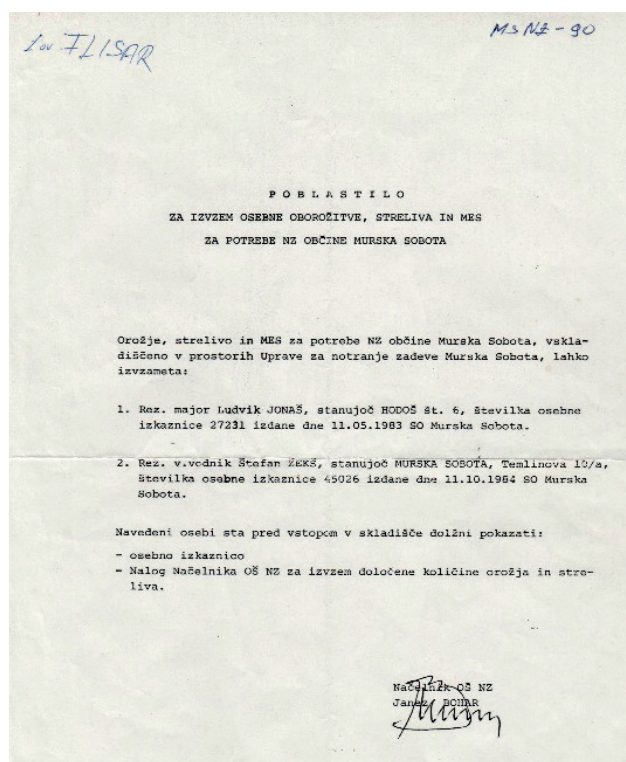
Na njem so jih (Tone Krkovič, Miha Butara in Jože Kolenc, ki je bil poveljnik PEM Slovenije) seznanili z nalogami MSNZ, sami so sprejeli izvedbo določenih nalog, ki so se v določeni meri v milici že izvajale.

Te naloge je v določeni meri pozneje prenesel na svoje pomočnike: Stanka Sakoviča – komandirja PM Gornja Radgona, Cirila Magdiča – inšpektorja za PEM in VEM na UNZ Murska Sobota in Ludvika Cvernjeka, ki je bil na UNZ referent za orožje, materialno tehnična sredstva in oborožitev.

Potrebno je poudariti, da so bili takratni ONZ uspešni že pred tem, saj so preprečili miting resnice, ki je bil napovedan za 1. 12. 1989. Akcija se je imenovala akcija Sever, v njej so sodelovali pripadniki PEM iz UNZ Murska Sobota.

⁹²Konec septembra 1990, to se pravi pred preimenovanjem MSNZ v TO, je JLA intenzivno iskala organizatorje MSNZ. Na našem območju sem jaz dobil neposredno informacijo od oficirja JLA, ki je bil Slovenec, a zvest JLA. Izvajali so sledenje posameznikov, vendar niso sledili pravih. Sledili so mojega kolega, ki je bil sicer velik demokrat in Demosov član, velik zaveznik, demokrat še po filozofiji, ko pa je bilo treba kaj pokazati, pa ga ni bilo nikjer.

Bile so medsebojne provokacije, ko so eni od drugih poskušali izvedeti čim več. To je bil čas, ko je JLA mučila uvedba naborniškega sistema v Sloveniji in še marsikaj drugega. Šele marca 1991 je JLA ugotovila, kakšno vlogo ima in od takrat več ni imel pravice

Kopija dokumenta, ki je določal, kdo lahko dvigne orožje TO iz tajnega depoja na UNZ Murska Sobota (arhiv Alojza Flisarja)

Spominski plošči, posvečeni pripadnikom MSNZ, odkriti ob 10. obletnici na Dijaškem domu v M. Soboti in 20. obletnici na zgradbi Policijske uprave M. Sobota (arhiv Cirila Magdiča)

vstopa v vojašnico v Murski Soboti brez predhodne najave, pred tem pa je bil v prijateljskem odnosu z njimi in v vseh stražnicah. Od decembra 1990 pa je že veljala prepoved vstopa milice v 100-metrski pas ob državni meji brez najave v najbližji stražnici.

Takrat je bil sam odgovoren za operativno varovanje državne meje in pokrivanje zamejstva, kar je pomenilo cca 20 km v tujino. Takrat se je obveščevalno varnostno delovalo na vseh področjih. V tem času je bil načelnik mejnega območja 5. vojaške oblasti polkovnik Džurovič.

Potrebno je poudariti, da so vsi delavci organov za notranje zadeve (ONZ) izvajali naloge MSNZ, čeprav niso vedeli, da izvajajo te naloge. Vse usmeritve in naloge so bile izvedene tako, da se ni vedelo, za kaj gre, kdo zbira te podatke, jih obdeluje in uporablja. Večji del aktivnosti članov MSNZ je potekalo v prostem času, zlasti glede orožja, tajnih sestankov, tako da so bile ženske že ljubosumne, kam hodijo. Vendar je ženi in sinu moral povedati, ko je nekajkrat pripeljal orožje domov, ker ga takoj ni mogel pripeljati na UNZ. Doma je imel avtomatsko puško in tudi ženo.

Pozneje se je pred plebiscitom pojavilo obeleževanje stanovanj posameznikov, in sicer s črnimi flomastri in znaki minus, krog in plus. Njemu je najbrž to narisala Srbkinja, ki ga poznala in ji je vrnil tako, da je znak narisal tudi pri njej. Označevali so samo nekatera stanovanja, ne vseh. To se je najbrž označevalo za JLA oziroma za varnostno službo JLA.

Rad bi poudaril prednost milice v okviru MSNZ, ker so bili profesionalci, imeli so poznavalce terena, poznali so stroko, imeli so vozni park in delujoče zveze, bili so vešči ravnanja z ljudmi in orožjem.

Prednost je bila še v tem, da smo bili pripravljeni ne glede na žrtve. Orožje TO se je od JLA večinoma »kradlo« podnevi. Teritorialci so imeli male tamiče, ki jih je vojska redno pregledovala, ko so šli skozi vrata iz skladišča. V avto Fiat 128 oziroma Zastavo 101 so dali vilice, da se ni preveč sesedel, ko so imeli poln prtljažnik. Na terenu se je to predalo nam v landrover ali nivo in smo potem to mi skladiščili po regijah in občinah.

⁹¹ Spomini Alojza Flisarja za zbornik Modri ščit

⁹² Alojz Flisar – izvlečki iz razgovora za knjigo MSNZ

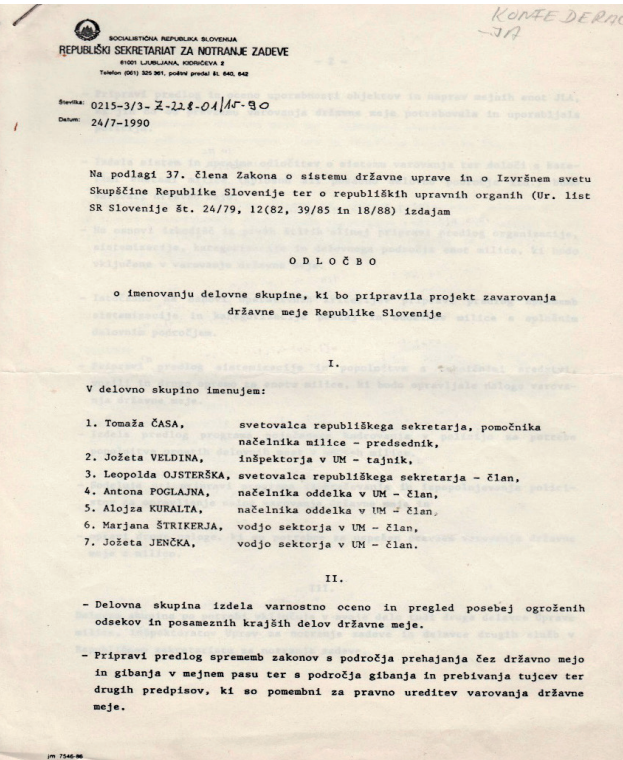

Mariborčani prižigajo sveče na kraju, kjer je umrl Josef Šimčik, prva smrtna žrtev slovenskega osamosvajanja (Foto: Tone Stojko)

prihajali so v civilu. Vso orožje v skladišču se je vzdrževalo in podmazovalo, to je delal referent Ludvik Cvernjek.

Ostali del orožja, ki je bil na občinskih nivojih, je bil v glavnem na postajah milice, v nekaterih delovnih organizacijah in pri posameznikih. Posameznikov in takih družin smo imeli okoli 20.

Zbiranje varnostno zanimivih informacij je potekalo na pokrajinskim in občinskem nivoju.

Kopija dokumenta o imenovanju delovne skupine, ki bi naj pripravila načrt varovanja državne meje (arhiv Alojza Flisarja)

Sam je bil zaradi dela na meji tri do štirikrat na teden v službi ponoči, kar je bila prednost, če se je zgodil mejni incident in tudi kot poveljnik PEM je imel neomejeni vstop v skladišče. Enkrat mu je pomagal nesti orožje celo miličnik srbske nacionalnosti, ki je bil prostovoljec. Če ni bilo pogojev za prevoz v skladišče, je najprej odpeljal k sebi domov ali pa so dali komandirju PM. Začasno skladišče orožja je bil predal pod sinovo posteljo, strelivo pa v drvarnici. Na strelivo so potem nametali premog.

Za primer nasilnega izvzema je bila v Murski Soboti vedno v pripravljenosti ekipa 30-ih pripadnikov PEM-a, ki so imeli orožje doma,

Kopija dokumenta o imenovanju delovne skupine, ki naj bi pripravila načrt varovanja državne meje, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Še posebej takrat, ko se je situacija stopnjevala okoli plebiscita in približevanja razglasitve osamosvojitve. Šlo je že za fazo pokrivanja stanovanj tistih, ki bi nas napadli. Projekt varovanja državne meje v Pomurju, ki so ga v času manevrske strukture izdelovali za prevzem varovanja državne meje in takrat so imeli že nekaj dogovorov za prevzem meje, vojska je začela že malo popuščati.

Ima tudi pridobljeno »procjeno situacije« poveljnika kasarne v Murski Soboti, ki je bila najbrž podtaknjena, ker v njej ni nič uporabnega. Sami so se poskušali približati čimveč oficirjem JLA, ki niso bili zadovoljni s stanjem. Sam je pridobil dva od teh oficirjev, da je lahko pridobival informacije. Oba sta bila Srba po nacionalnosti. Tudi kolegi so pridobili nekaj oficirjev in najbrž so to prve informacije, s katerimi sta Janša in Bavčar operirala iz Pomurja.

25. 9. 1990 so na pokrajinskem nivoju PEM in VEM v Pomurju in na mariborskem območju dopolnjevali načrte, določili načrte blokad stražnic, aktivni policisti so dobili orožje domov na dom 5. 12. 1990, da so lahko ukrepali takoj, ko bi bilo to potrebno. Pokrivale so se stražnice in vojašnice v Pomurju in celi vzhodnoštajerski pokrajini po organizaciji TO.

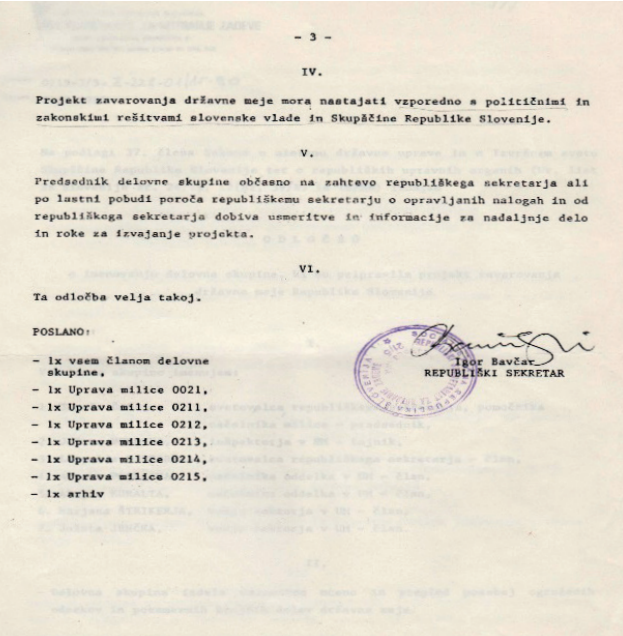
4.3.2 Izvleček iz govora Cirila Magdiča ob otvoritvi razstave MSNZ v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota 2016⁹³

»Danes se s ponosom spominjamo dveh pomembnih dogodkov, in sicer 26. obletnice izvedbe AKCIJE SEVER in 25. Obletnico MSNZ. Pri obeh je imela slovenska milica ključno vlogo, za kar gre akterjem in udeležencem vsa pohvala in zahvala. Ne samo, da smo bili v tistih trenutkih pred 26. leti izredno enotni, zavedali smo se, da bomo skupaj z vključevanjem in sodelovanjem z ostalimi izvedli pomembne naloge, s katerimi bomo zagotovili suverenost slovenski državi in pustili svojim naslednikom veliko dediščino. Tisti časi so bili sila negotovi, politično nestabilni in le trdna vera v boljšo prihodnost in neomajnost akterjev je doprinesla k skupnemu cilju – ZMAGI, s katero smo zagotovili mednarodno priznanje slovenske države, njeno neodvisnost in samostojnost, torej stoletni sen Slovencev.

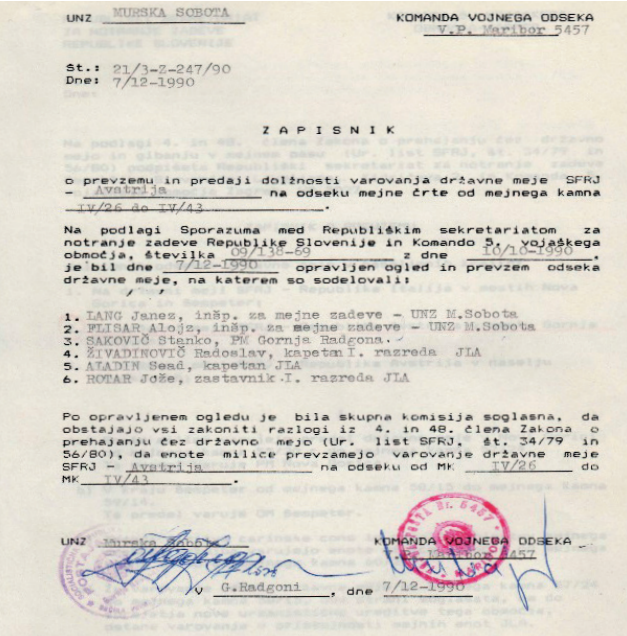
Skupni nalogi sta jim bili zavarovati slovenski narod in omogočiti demokratične procese s ciljem popolne osamosvojitve Slovenije. Naloga še zdaleč ni bila enostavna, vendar se je milica na izvedbo obeh odlično pripravila. Vsi akterji smo se zavedali, da sodelujemo v aktivnostih, katerih izvedbe bodo imele daljnosežne pozitivne posledice za vse prebivalce Slovenije.

Najprej želim nekaj besed nameniti **AKCIJI »SEVER«**, ki se je odvijala v dnevih okrog 1. 12. 1989. Sam dogodek pomeni prvi javni odpor Zveznemu sekretariatu za notranje zadeve oziroma »zvezni oblasti«. V tem času milica ni bila v službi države, torej bivše Jugoslavije, in tudi ne njene komunistične partije, bila je v službi svojega naroda, svoje ožje domovine Slovenije. Tudi AKCIJA »SEVER«, ni bila klasična akcija, temveč je bila ena od pomembnih sestavin demokratičnih in osamosvojitvenih procesov in domoljubnega odnosa do svoje ožje

93 Arhiv Cirila Magdiča

Kopija dokumenta o imenovanju delovne skupine, ki naj bi pripravila načrt varovanja državne meje, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija zapisnika o prevzemu odseka državne meje na terenu, s katerim je JLA prepuščala varovanje državne meje milici v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

domovine. V akciji »Sever« je 1. 12. 1989 sodelovalo 6472 miličnikov, rezervnih miličnikov in drugih delavcev organov za notranje zadeve.

V izvedbi smo sodelovali tudi miličniki in rezervni miličniki Uprave za notranje zadeve M. Sobota. Posebej se je izkazala PEM, v kateri je bilo angažiranih 164 pripadnikov. Enota je delovala na območju Krakovskega gozda pri Krškem, del enote pa je ostal v Pomurju. Miličniki se spominjamo tiste ostre, hude, suhe zime z izredno nizkimi temperaturami, ki so dosegale tudi v jutranjih urah do minus dvajset stopinj. Ni nam bilo lahko, vendar smo s ponosom opravljali zahtevne naloge.

Zagotavljali smo javni red, varnost in mir ter onemogočili prihod in s tem posledice soočenja »jugo« demonstrantov s prebivalci Slovenije, kar bi se lahko sprevrglo v množičen in neobvladljiv konflikt. Vsi se spominjamo velike zaskrbljenosti ljudi in olajšanje ob koncu. Akcija »Sever« je pokazala, da smo bili že takrat pripravljeni in da smo bili vsi prebivalci sposobni biti država. To oceno in priznanje si zaslužijo vsi, ki so v njej politično in izvedbeno odločali in sodelovali.

Kopija zapisnika o prevzemu odseka državne meje na terenu, s katerim je JLA prepuščala varovanje državne meje milici v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

Ena od bistvenih sestavin države je izvajanje suverenitete nad svojim ozemljem. Zasledovanje tega ključnega momenta je pripeljalo do ideje o vzpostavitvi lastne vojske. Slovenski politični vrh je imel na razpolago slovensko milico, ki se je v tistem trenutku pojavljala v dvojni vlogi, prva je bila zagotavljanje notranje varnosti, drugo pa obramba domovine. Ob tem je bilo nujno organizirati in vzpostaviti tudi Slovensko vojsko. Podobno kot drugod po Sloveniji je

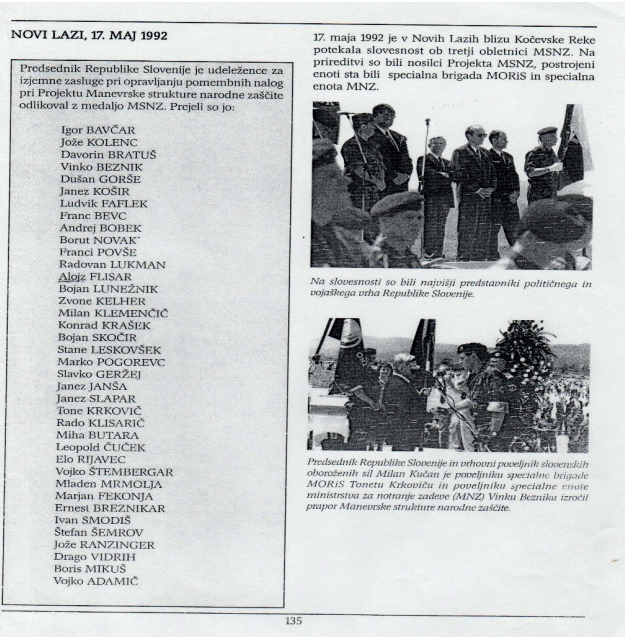
to potekalo tudi v Pomurju. Slovenska milica je bila že ustrezno organizirana, opremljena in izurjena. Udarno moč milice so predstavljale Posebne enote milice in Specialna enota. Te enote so bile dobro oborožene, izurjene in opremljene za boj proti terorizmu in druge oborožene spopade ter oblike ogrožanja. Usposobljene so bile tudi za usklajeno delovanje po celotni Sloveniji. Opremljene so bile z opremo, primerno za dalj časa trajajoče delovanje na terenu, z lastnim neodvisnim sistemom zvez in ostalo opremo, tudi s prilagojeno oskrbo.

V okviru milice so bile tudi formirane Vojne enote milice. Bile so ustrezno organizirane, opremljene in izurjene. Območje delovanja jim je bilo vezano na območja Uprav za notranje zadeve in postaj milice. Nobena izmed teh enot milice pa ni bila usposobljena za izvajanje zahtevnejših vojaških operacij na področju boja z zračnimi enotami JLA in ne oklepno mehaniziranimi enotami.

Po oceni slovenskega političnega vodstva je bilo potrebno organizirati tudi lastno obrambno vojaško silo v največji strogi tajnosti. In takrat se je rodil projekt MANEVRSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE za Slovenijo, v katerem sta pozneje skupaj bojno silo predstavljala neločljivo slovenska TO in milica.

Podlaga ustanovitve je bila v Zakonu o SLO in DS, ki je omogočal zakonsko delovanje v okviru Narodne zaščite. Naloge zaščite izvedbe demokratičnih procesov in osamosvojitve Slovenije smo uspešno izvedli.

Takrat smo s ponosom opravljali naloge, zavedali smo se, da bomo uspeli le enotni s skupnim sodelovanjem in bomo s poznejšim aktivnim delovanjem izvedli skupne naloge. V milici smo

Kopija seznama dobitnikov priznanj MSNZ, ki jih je odlikoval predsednik Republike Slovenije leta 1992, od 1. do 21. so pripadniki MSNZ iz vrst organov za notranje zadeve

Prejetje priznjenja MSNZ iz rok predsednika Republike Slovenije Milana Kučana v Kočevski reki, 16. 5. 1992 (fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja)

se zavedali, da bomo zadane in pričakovane naloge izvedli, saj nam ni manjkalo poguma in junaštva, s katerim smo dosegli najpomembnejši cilj:

Našim potomcem smo zapustili samostojno, mednarodno priznano neodvisno državo Slovenijo, želimo, da zapuščino spoštujejo in nadaljujejo v duhu nasledstva.

Spomin na te pomembne pretekle dogodke sčasoma blede. Pa vendar vsa ta tvegana, drzna in domoljubna dejanja ne smejo nikoli zaiti v pozabo – tako zaradi izjemnosti dejanj samih kot tudi zaradi popotnice, ki jo predstavljajo za nas in za naslednje rodove.

Ob koncu se zahvaljujem pripadnikom Manevrske strukture narodne zaščite tako modre kot zelene linije ter vsem, ki ste nam stali ob strani, nas podpirali ter nam nudili vso pomoč. Zahvaljujem se avtorjem razstave, katero si bomo v nadaljevanju ogledali in vsem, ki ste nam omogočili in pomagali izvesti današnjo slovesnost.

Za Slovenijo!

4.3.3 Moja vloga v MSNZ⁹⁴

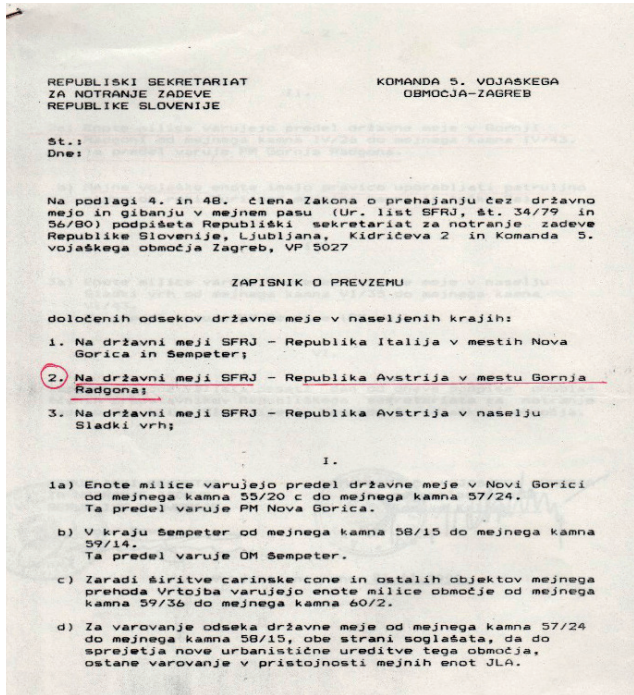
Kar zadeva načrtovanja v zvezi z vojnimi zadolžitvami ga je gospod Flisar seznanil v začetku septembra 1990 z aktivnostmi glede načrtovanjem priprav za osamosvojitve. Že pred tem je bil v skladišču UNZ in je tam videl kup neke opreme, katero mu je Flisar povedal, čemu je namenjena.

Delo takrat na UNZ se je kazalo skozi trojni vidik. Prvo je bilo redno delo, drugo je bilo vojaško delovanje oziroma priprave na vojaško delovanje in tretje je bilo, čemur smo se nekoliko premalo posvetili, obveščevalna dejavnost.

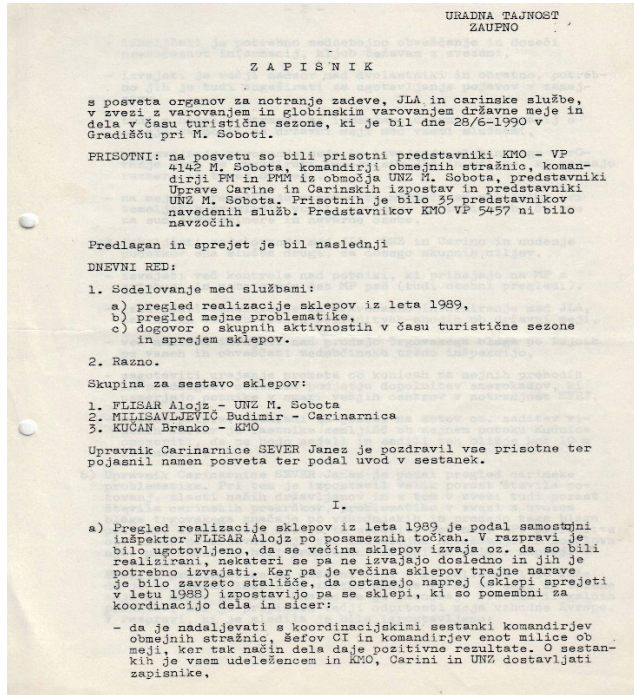
V okviru priprav na osamosvojitve, da je v to že pred Flisarjem vpeljal pripadnik TO Bohar Janez, ki je bil v štabu zadolžen za varnostne zadeve. Z njim sta v bistvu preverila stalni in rezervni sestav z vidika varnosti in potem predvidene popolnitve teh njegovih ljudi. Istočasno pa sta v sodelovanju s štabom iz Maribora in štabom iz Murske Sobote, z gospodom Kolblom, poveljnikom takratnega vojaškega oziroma mejnega odseka v Murski Soboti, poskušali izvesti sestanke, ta pa je izmenjavno informacij stalno zavračal z izgovorom, da ni pooblaščen, da bi se z njima sestajal, bil pa je v stalnem stiku s poveljnikom Miloševičem.

Sestajali so se večinoma doma, v okoliških gostilnah ali podobnih krajih. S področja usposabljanja in priprav enot za vojno delovanje, enot TO oziroma narodne zaščite, MSNZ-ja je v glavnem sodeloval z gospodom Edom Mihaličem. On je bil takrat poveljnik v Murski Soboti. Pripravljali so vod za proti specialno delovanje.

V tej zvezi sta s Škerlakom, ki je bil takrat inšpektor v inšpektoratu milice na UNZ Murska

Kopija zapisnika o prevzemu odseka državne meje, s katerim je JLA prepuščala varovanje državne meje milici v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

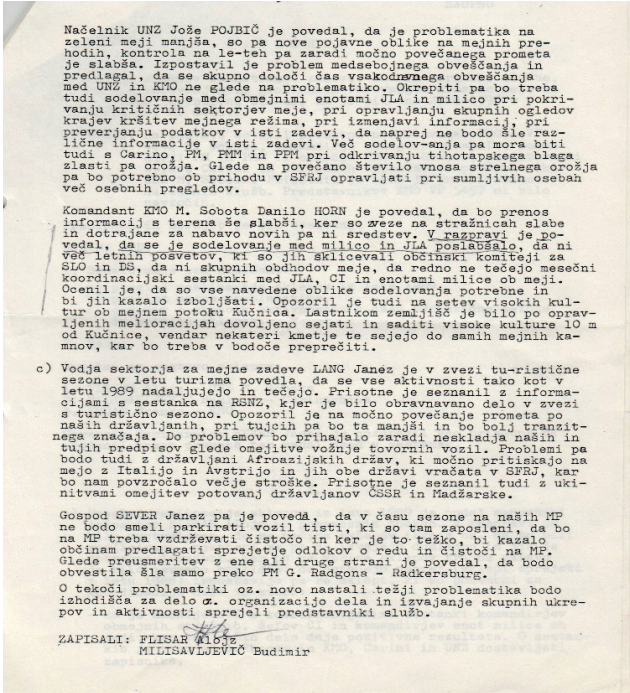
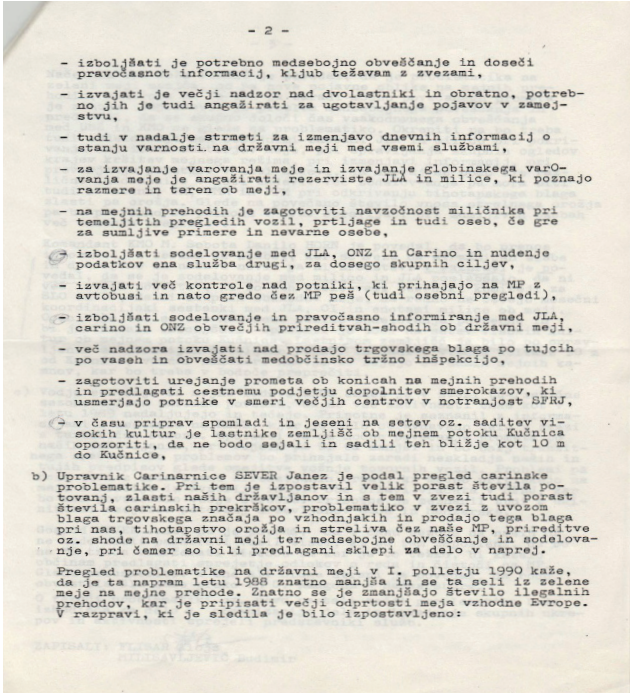
Kopija zapisnika s posveta z JLA in carino iz leta 1990 (arhiv Alojza Flisarja)

Sobota, pripravljala te enote za proti specialno delovanje. In tudi drugih častnikov istočasno za opravljanje takih polvojaških bolj miličniških nalog. To je bilo zavarovanje na kontrolnih točkah in pa varovanje državne meje, ker so predvidevali, da v kolikor bi bilo v enotah milice premalo kadra, da bi potem oni prevzeli določene naloge v tej zvezi, da bi nudili pomoč miličnikom.

Urejal je blokado mejnih prehodov in še kaj takega. Potem je sodeloval s Štefanom Žekšom, ki je bil v štabu TO odgovoren za logistična vprašanja s področja zagotavljanja oborožitve. Načeloma je bil eden v liniji pri gospodu Flisarju, onadva pa sta izdelala načrt razporeditve vojaških obveznikov v TO in istočasno implicirala na število orožja in temu primerno popolnjevala te vojaške enote.

Zaradi dobrih odnosov je bil vedno prisoten na poveljstvu mejnega odseka JLA v vojašnici v Murski Soboti in na stražnicah, ki jih je bilo na našem območju 16. To je bil dejansko velik vojaški potencial, istočasno pa se je veliko gibal po štabih TO, tako da so imeli v milico dejansko pregled, kaj se na kateri strani dogaja.

Na sestankih je prišlo tudi do izbruhov malodušja. Enkrat oktobra 1990 je na takem sestanku eden od vidnih predstavnikov MSNZ izbruhnil z vprašanji, kaj bo, če bo aretiran, kaj bo z njegovo družino. Komaj so ga pomirili.

Kopija zapisnika s posveta z JLA in carino iz leta 1990, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija zapisnika s posveta z JLA in carino iz leta 1990, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

4.3.4 Bilo je zelo tajno celo za nas znotraj sistema⁹⁵

Želim izpostaviti, da je ta zapis zabeležen izključno na osnovi spomina, ki je v vseh teh odmaknjenih letih že zbledel, ob tem pa ne razpolagam z nobenim arhivom, ki bi mi lahko bil podlaga za verodostojnost zapisa. Zato se že v naprej opravičujem, če bom navedel kakšna dejstva, ki niso 100 % točna. Ves čas mi je v mislih, da ne bi zapisal nekaj, s čimer bi nekoga neupravičeno užalil. Če se mi je to v tem zapisu zgodilo, se vsem že v naprej opravičujem.

Ob takšnih zapisih, še posebej ko niso podprti z arhivskim gradivom, nas lahko zanesejo čustva ali pa individualni pogledi na določene dogodke, ki pa jih nekdo drug lahko dojema ali pa si jih razlaga drugače, ker je v določenem trenutku razpolagal s podatki, ki meni niso bili dostopni. Za vse te različne poglede sem dovzeten in sploh ne bom užaljen ali pa prizadet, če bo nekdo določen dogodek opisal ali prikazal v drugačni luči.

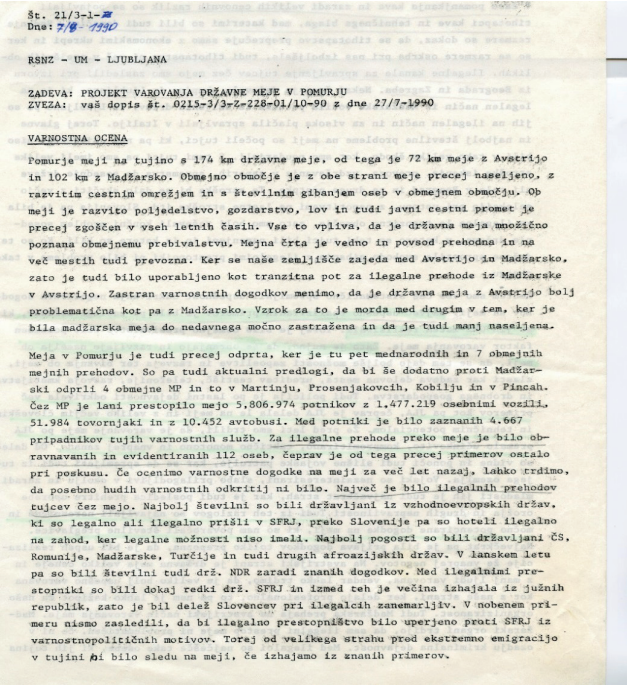
Ob ustanavljanju narodne zaščite (NZ) se je ob zagotavljanju tajnosti zgodila tudi precejšnja ali pa zelo velika mera nezaupljivosti. Če je prav razumeti nekatera poznejša pojasnjevanja, se je ožji krog organizatorjev NZ formiral več ali manj na osnovi poprejšnjih poznanstev v določenem delu pa tudi na osnovi zasedanja določenih delovnih mest.

Že takrat, še bolj pa danes, se mi takšen izbor organizatorjev zdi sporen. Kdo lahko zagotovi, da so bili ves čas na pravem mestu pravi ljudje. Govorim za takratno milico in ne za druge strukture. V milici so bili zaposleni tudi drugi ljudje, ki so bili službeno in moralno pa še kako drugače neoporečni in vredni zaupanja. Vendar pa se jim je to zaupanje v določenem

trenutku odreklo.

Bili smo na položajih, na najbolj odgovornih delovnih mestih, kar smo dokazali tudi v dneh, mesecih in letih, ki so sledila, pa nam je bilo zaupanje prikrajšano (odvzeto). Spomnim se komandirske konference⁹⁶ v mali sejni sobi, kjer sem kot inšpektor inšpektorata policije zadolžen za 5. sektor, povedal približno sledeče. »Določate me v dežurstvo inšpektorata, kjer v času dežurstva odgovarjam za varnostno dogajanje na območju celotne uprave, ne poveste mi pa, kaj se dogaja in kaj mi prikrivate. Ne želim, da v času, ko mi odredite dežurstvo odločim nekaj, kar ne bo v skladu s tem, kar mi prikrivate.«

Seveda na to vprašanje nisem dobil odgovora, upam pa, da se nekateri, ki so bili takrat na tej konferenci prisotni, in nekatere izmed njih še danes cenim, tega spominjajo. Tega mojega občutka ali prizadetosti verjetno ne bi omenjal, če ne bi imel občutka, da bi takrat ob polni informiranosti lahko bistveno več prispeval. Vsi, ki ste živeli in delali v mojem času, boste te moje občutke verjetno lahko razumeli. Mi smo živeli za našo domovino, za našo službo. Za to idejo smo bili pripravljeni dati tudi svoja življenja. Zato tudi toliko bolj boli nezaupanje, ne države, ne nekaterih uradnikov v takratni državi, temveč naših sodelavcev, ki nam takrat niso zaupali.

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje (arhiv Alojza Flisarja)

5 Priprave na osamosvojitveno vojno

5.1 Razmere v SFRJ in SRS jeseni 1990, pozimi in spomladi 1991 – do začetka agresije⁹⁷

V SFRJ se je v letu 1990 pri organih oblasti federacije in posameznih republik ter avtonomnih pokrajin ter tudi pri članih ZK Jugoslavije že jasno zaznalo sprijaznjenje s tem, da skupne države več ni in da obstaja zgolj formalno prek skupne armade, denarja, in športnikov. Vse ostalo je že delovalo po svoje. Federacija ni imela več konkretne moči in tudi ne volje, da bi sprejela ukrepe, ki bi državo vodili nazaj v stabilnost.

Kljub prizadevanjem Anteja Markoviča, ki je z ukrepi stabilizacije gospodarstva in monetarne politike poskušal urediti gospodarstvo, se to ni zgodilo, ker so bili ukrepi vsaj pet let prepozni. V tem času se je razrasel nacionalizem (program Velike Srbije, program neodvisnosti Kosova ipd.), ki je trgal skupno državo na kose. Zvezna politika je že leta 1988 in predvsem leta 1989 klonila pred srbsko in prikrito ali pa tudi odkrito izvajala program Velike Srbije (mitingi resnice).

V letu 1990 ni bilo več vprašanje razpada skupne države, ampak samo, ali se bo to zgodilo na miren način oziroma ali bo uporabljeno nasilje. Volitve v Sloveniji in na Hrvaškem so pokazale, da se tudi prebivalstvo več ne čuti povezano v skupni državi.

V času pomanjkanja kave in zaradi velikih cenovnih razlik so se pojavljali tihotapci kave in tehničnega blaga, med katerimi so bili tudi domačini. Sedanje razmere so dokaz, da se tihotapstvo sprepučuje samo z ekonomskimi ukrepi in ker so se razmere oskrbe pri nas izboljšale, tudi tihotapstva ni več v prejšnjih oblikah. Ilegalne kanale za spravlanje tujcev čez mejo smo zasledili pri izvoru iz Beograda in Zagreba. Nekaj časa je delovala skupina iz Ljubljane, ki je na legalen način iz Madžarske vozila potnike iz azijskih držav, iz Ljubljane pa so jih na illegalen način in za visoka plačila spravljali v Italijo. Torej glavne in najbolj številne probleme na meji so počeli tujci, ki pa nam največkrat niso bili v tako veliko škodo, kot smo poudarjali. S temi tujci pa smo imeli velike stroške iskanja, prevoza, vzdrževanja v zaporih, sprematva do sosednje države ali celo v Beograd in za druge postpke. Te stroške bi se dalo skriti z večjo selekcijo pri vstopu, z napotitvami na lastne stroške itd. Slovenija pa je bila za ilegalce le tranzitno območje, zato smo bolj reševali končni problem sosednje države, v katero so taki tujci bili namenjeni in iz katere so bili. Ko so te države sprostile svobodo gibanja z ilegalnimi prestopniki ni bilo problema v takem obsegu. Medtem smo ves čas sistematično spremljali uspešnost odkrivanja negativnih dogodkov na meji. Največ uspešno realiziranih primerov je bilo po zaslugi občanov, ki so jih ONZ zateen raziskovali. Torej je bilo obmejno prebivalstvo zelo pomemben faktor varovanja meje. Zato je nujno, da se obranljajo in razvijajo naselja ob meji, da se tem daje boljše možnost zaposlitve in razvoja ter bivanja ob meji, zlasti kar zadeva delovna mesta, ureditev cestišč, telefonije, razvoja kmetijstva in drobnega gospodarstva. Tudi policija je po lastni dejavnosti odkrivala več primerov kot pa JLA, čeprav je JLA delala le na meji in z veliko večjim človeškim in tehničnim potencialom. Za pred leti smo trdili, da je varovanje meje po JLA preveliko učinkovito, kompromitirano, taktično monotono in vnaprej zanano. Od daleč so vidne in pomoči tudi slišne vojaške patrulje, kar se da spremljati tudi iz tujega ozemlja. Vojski so nezainteresirani, slabo prilagodljivi v okolju in zaradi mladosti jih je tudi največkrat strah, kar je tudi posledica prehitre uporabe orožja in drugih nepravilnosti. Tudi iz teh razlogov so najavljali neresnične in močno potencirane dogodke na meji, ki so nam povzročali številne preglavice. Največkrat pa je bila prijava dogodkov toliko prepozna, da je bil uspeh realizacije že vnaprej negotov. Na avstrijski strani je državna meja veliko ceneje in z manj ljudi varovana, vendar lahko trdimo, da je veliko bolj uspešno varovana kot a naše strani, ker delajo profesionalno, to pa nam je lahko kačipot za našo organiziranost. Tudi Madžarska prehaja na avstrijski način varovanja meje. Madžarski organi trdijo, da sam ilegalni prestop meje ni problematičen, če ni v ozadju kriminalna dejavnost. Med ilegalci so največšče take osebe, ki jih tujina

ne mara in jih takojvrne. Če pa gre za organiziran kriminal čez mejo, pa vojski temu niso kos in tega se tudi na mejni črti ne da razrešiti. S tem se uspešno lahko ukvarjajo le poklicni in sposobni kadri z organiziranim delovanjem daleč v globino od same meje. Tako izhodišče ustreza tudi naši oceni, ki smo jo že dalj časa zagovarjali. JLA rabi zelo visoka sredstva za varovanje meje, najsibo to v denarnem, tehničnem in v človeškem smislu. V vsaki stražnici je okrog 30 vojakov. Zaradi straže, dežurstva, požarstva, kuhanja, samooskrbe, političnega in rutinskega usposabljanja, kurstava itd. se pretežno ukvarjajo sami s seboj, zato jih je ob meji zelo malo. Na prebivalstvo pa zastrašujoče deluje strah pred vojski zaradi hitre in nepramišljene uporabe orožja. Zaradi nezpoznavanja jezika, navad in življenja ob meji, so čišči konflikti pri ukrepanju. Med vojski in starešinskim kadrom v stražnicah običajno ni nobenega Slovenca, kar je skrb vzbujajoče. Ko smo upravičeno zaščitili občane pred njihovimi nekorektnimi ukrepi ali kako drugače korigirali njihove ugotovitve, smo tudi mi bili deležni negativnih očitkov, ker bi pač naše ocene morale biti take, kot so si jih sami zamislili. Menimo, da je na strani policije veliko prednosti, da bi prevzela varovanje meje. Zanesljivo bi bilo veliko ceneje, bolj strokovno, humano in kulturno. Zaveda, da si slovenski narod sam varuje svoje narodne meje, bi pri prebivalstvu zelo pozitivno odmevala, kar bi še poglobilo vezí med policijo in prebivalstvom. ONZ veliko boljše poznajo pozitivno mednarodno, meddržavno in domačo zakonodajo, ki zadeva delo na meji, mejni režim, sodelovanje s tujino itd. Tudi samo mejo in obmejno območje pri nas in v zamejstvu zdaleč veliko bolj poznamo, kakor tudi samo obmejno prebivalstvo. Tudi dobri stiki s tujimi mejnimi organi so garant za boljše varovanje meje. Policijska taktika ima prednosti za delo na meji od vojaške. Zlasti pa raznovrstna sprotna operativna in redna delovna opravila vseh služb od meje v notranjost zagotavlja, da se hkrati opravljajo različne naloge, ki bi prispevale k dobri preventivi, preprečevanju in odkrivanju vseh zlorab državne meje. S kombinatoriko obmejnih zased, patrulj, dala na VO, cestni in vlakovni nadzor, močna opera na prebivalstvo in na javne delavce, bi policija lahko zelo uspešno delovala pri prijetanju storilcev mejnih kráitev in preprečevanja deliktov. S tedenskimi rasporedi služb bi se dalo delo zelo dobro koordinirati v fizičnem in v operativnem smislu. Za fizično varovanje bi se lahko uporabljali naborniki kot rezervni sestav policije, ki bi se v tranažnih centrih usposobili policijske taktike za PM. ONZ razpolagajo z zadostnim številom, starešinskega kadra za usposobitev nabornikov. Za nadzor bi se dalo koristno uporabiti sedanje in razširjeno sistemizacijo službenih pav, ki sedaj niso izkoriščeni. Potrebna pa bi seveda bila tudi dodatna tehnična sredstva, sredstva prevoza in opreme za taka terenska opravila.

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

- 4 -

Ocenjujemo, da so ONZ sposoni z določenimi prilagoditvami zelo hitro, enostavno in kakovostno prevzeti naloge varovanja meje v sedanjih varnostnih razmerah. ONZ obvladajo pravne norme, ki zadevajo delo z občani, kot je legitimiranje, privedba, uporaba prisilnih sredstev, postopki s tujci, reševanje mejnih zadev itd. Tudi sedanji Zakon o prehajanju čez mejo in ZONZ daje osnovna pravna izhodišča za delo ONZ pri varovanju meje. Skratka, ne vidimo posebnih kritičnih točk, ko ONZ ne bi bili sposobni na pravzem meje, s tem da se enote policije ustrezno okrepijo s potrebnim številom moštva in še z nekaj dodatki tehničnih sredstev.

STANJE NA MEJI IN NAŠI PREDLOGI

Pregled stanja državne meje po občinah in enotah policije na podlagi katerega predlagamo konkretne ukrepe varovanja državne meje:

1. Občina G.Radgona meji na Avstrijo s 23 km državne meje. Vsa državna meja poteka po reki Muri, ki je naravna ovira, zato meja ni posebej problematična.

- PM Gor. Radgona ima 22.500 m državne meje. Ob meji ima tri varnostne okoliše in dve aktivni stražnici v Zg. Konjšču in v G.Radgoni. Ostale opuščene stražnice pa so odtujene ali so razpadle. Na tem odseku meje je tudi PMM G.Radgona.

- OM Radenci ima 500 m državne meje in 1 varnostni okoliš. Stražnice nima.

Oba objekta stražnice sta obnovljena in primerna za bivanje. V stražnici G.Radgona je prostora za okrog 60 oseb, kjer je tudi več prostora za skladiščenje in drugo, saj je tam nekoč bila komanda mejnega odseka.

Predlogi varovanja meje:

- PM in PMM v G.Radgoni preko VO in območja MP varujeta državno mejo v meštu.

- Odsek meje med G.Radgono in Radenci naj bi varovala PM in OM vsak na svojem VO z časasnimi patruljami in zasedami ob meji in v no-tranžnosti.

- Odsek meje med MP Trate in G.Radgono bi operativno varovanje meje opravljala PM G.Radgona preko dela v VO. Za okrepljeno varovanje meje pa bi naj bila v Avstriji preobara enota mláice za varovanje mala ali morda tudi OM v Ljubljani.

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, četrta stran (arhiv Alojza Flisarja)

- 5 -

2. Občina Murska Sobota meji na: - Avstrijo v dolžini 49 km
- Madžarsko v dolžini 51 km.

- PM M.Sobota meji na Avstrijo v dolžini 4.100 m državne meje. Na tem odseku ima 2 varnostna okoliša, mednarodni MP Gederovci in aktivno stražnico v Petanjcih.

- OM Cankova ima 18.500 m državne meje, 1 varnostni okoliš in 3 MP za obmejni promet v Cankovi, Koroveih in Gerlincih. Na tem odseku je 1 aktivna stražnica /v Koroveih, ki je dobro vzdrževana in obnovljena.

- OM Rogašovci ima 26 km državne meje proti Avstriji in 3.300 m proti Madžarski. Ob meji ima 3 pracej velike VO. Tod so tudi štirje MP za obmejni promet v Fikšincih, Kramarovcih, Sotini in Matjaševcih. MP Kramarovci utegne v kratkem biti prekategorižiran v meddržavni MP. Na tem odseku meje je tudi mednarodni MP Kuzma. Aktivne so 3 stražnice in Fikšincih, Sotini in Kuzmi. Stražnica Trčkova pa meji na Madžarsko, kamor sodi tudi del območja OM Rogašovci. Vse aktivne stražnice so v dobrem stanju in primerne za nastanitvev. V Ocinju pa je opuščena stražnica, ki jo JLA namerava obnoviti in reaktivirati. Opuščeni sta tudi stražnici v Kramarovcih in v Matjaševcih, vendar sta v stanju razpadanja, zato nista primerni za obnovo in za nastanitvev.

Predlogi varovanja meje:

- Območje PM M.Sobota (od Mure do meje z OM Cankova v dolžini 4.100 m) bi lahko varovala PMM Gederovci in PM M.Sobota preko dela na VO. Stražnica v Petanjcih pa bi lahko bil kot rezervni objekt za začasno okrepitev varovanja meje z rezervno policijo ali naborniki. Ta del meje je za ilegalno prestopništvo in tihotapstvo precej problematičen zaradi bližine Radenec in avstrijskega mesta. V preteklosti so bili po Muri tihotapski spusti in tudi reka je orientacijska smer gibanja ilegalcev.

Potrebe po dodatnih delavcih: sedanja sistemiz.

- za PMM Gederovci _____

- Za PM M.Sobota _____

- za rezervni sestav _____

- Območje OM Cankova ima 18.500 m meje, ki bi ga naj v celoti varoval OM Cankova, ker je ustreza lokacija OM in MP za obmejni promet. Stražnica v Koroveih je v naselju in bi lahko bila prodana ali uporabljena za potrebe okrepitev z rezervni sestavo ali naborniki. Tod meja poteka po mejnem potoku Kučnica, zato je meja prevozna le na MP. Ta odsek meje je srednje problematičen zaradi

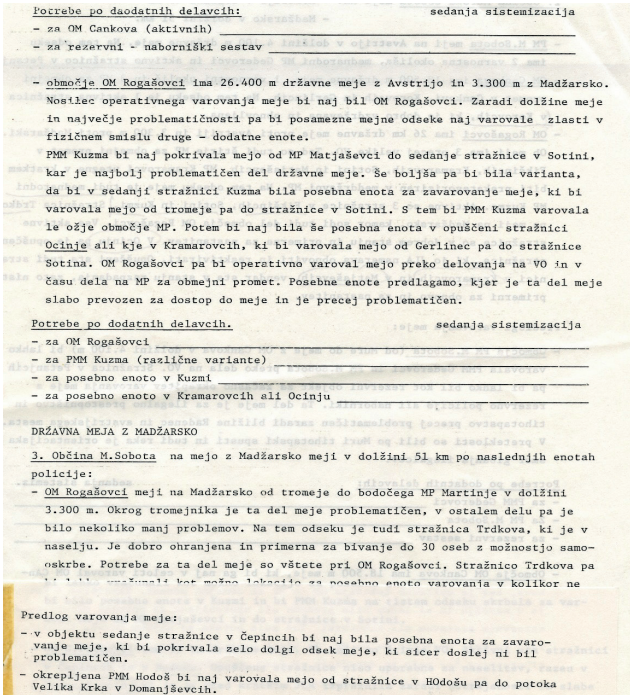
Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, peta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Največja neznanka je bila JLA in posredno predsedstvo SFRJ kot njeni komandant. To se je pokazalo že marca 1991, ko je predsednik predsedstva SFRJ odstopil, vojska je za tri dni zasedla Beograd, in vendar ni uspela dobiti soglasja za uvedbo izrednih razmer in izvedbo državnega udara (posvet zveznega sekretarja za ljudsko obrambo Kadijeviča v Moskvi) in tako je Borislav Jovič preklical svoj odstop in ostal predsednik predsedstva do konca mandata (15. 5. 1991).

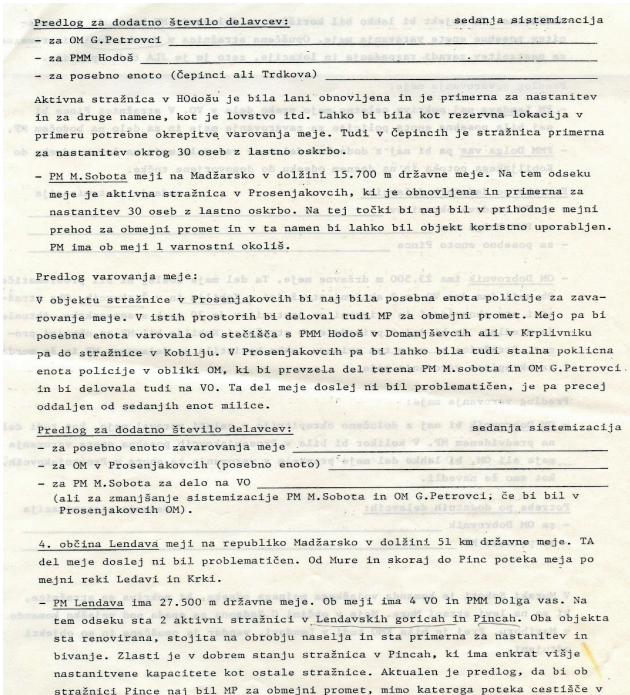
Vsaka republika je imela v tem času že praktično lastno gospodarsko politiko, od 8. 1. 1991 je Slovenija prenehala odvajati davke v zvezno blagajno, ker je ugotovila, da je pred tem prišlo do vdora srbskih oblasti v zvezno blagajno, iz katere jim je uspelo dobiti cca. 1,4 milijarde dolarjev. Od oktobra je bilo v Srbiji slovensko blago carinjeno in posebej obdavčeno ter s poglobljeno propagando po zavračanju nakupa tega blaga.

Od oktobra 1990 se je napetost na Hrvaškem najbolj izkazovala v Kninski krajini, ki je prekinila odnose z Republiko Hrvaško in izvajala incidente napram hrvaški milici. Slovenija se je odločila, da ne bo več pošiljala nabornikov v JLA in so tako začeli služiti vojaški rok v centrih na Igu in Pekrah pri Mariboru (od 15. 5. 1991). Po incidentu z dvema vojaškima starešinama, ki sta bila zajeta pri opazovanju objekta v Pekrah, je JLA to izkoristila za blokado objekta z oklepniki. Po množičnih protestih v Mariboru in pri objektu so se oklepniki umaknili, vendar je pri tem padla prva žrtev. Šlo je za demonstranta, ki ga je prevozil oklepnik.

Slovenija in Hrvaška sta po referendumu 23. 12. 1990 nadaljevali načrtano pot v Sloveniji oziroma sprejemu ustave v decembru 1990 na Hrvaškem, ne glede na grožnje in pritiske, provokacije in negativen odnos mednarodne javnosti do tega. Slovenski organi za notranje

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, šesta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, sedma stran (arhiv Alojza Flisarja)

zadeve so bili v tem času ves čas aktivno angažirani pri varovanju varovanih oseb, prevozov orožja in streliva, spremljanju pripadnikov JLA, carine in prebivalcev Slovenije, ki se niso strinjali z odhodom Slovenije iz skupne države.

Poleg nalog pa so se vrstila stalna usposabljanja PEM, VEM in služb ONZ za primer agresije. Pripravili so se načrti za varovanje južne meje in ukrepanje v izrednih razmerah in vojni.

5.2 Razmere na območju UNZ Murska Sobota jeseni 1990, pozimi in spomladi 1991 – do začetka agresije

5.2.1 Tri meje ena pokrajina⁹⁸

Za Pomurje je značilno, da ima zelo blizu dve državni meji in mejo s Socialistično republiko Hrvaško. Zaradi tega so bili ljudje na tem območju vedno večjezični. Zaradi zasebnih nakupov in dela v Republiki Avstriji je dosti ljudi govorilo nemško. Zaradi madžarske manjšine in malo pred osamosvojitveno vojno izrazitega odpiranja Madžarske se je vedno pogosteje obiskovalo Madžarsko zaradi zasebnih nakupov in turizma na Blatnem jezeru. Dosti Hrvatov je imelo delo v Lendavi in Ljutomeru.

Tudi Pomurska industrija se je poskušala usmeriti v tujini, vendar razen Mure ostali niso bili tako uspešni. Pomurska industrija je bila zelo vezana na trg SFR Jugoslavije, kjer so

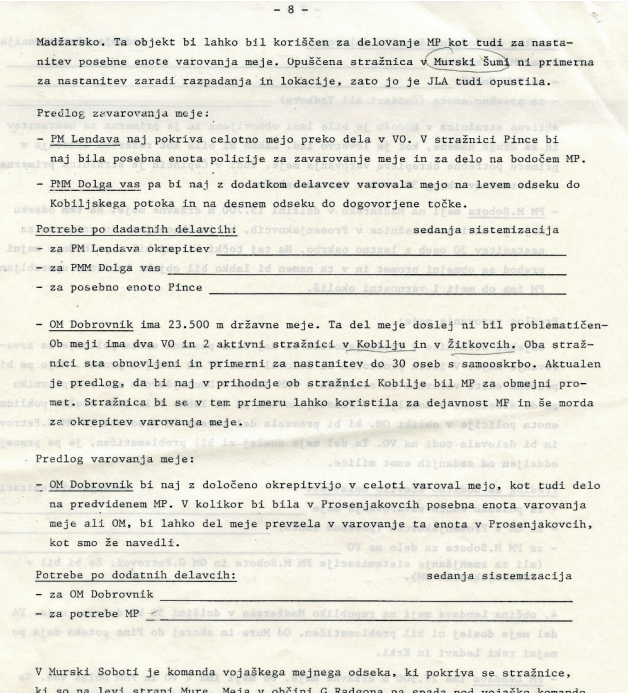
slovenski izdelki pomenili kvaliteto in določen standard.

Ukrepi Socialistične Republike Srbije v letu 1989, ko so postopno začeli blokirati slovenske proizvode in celo uvedli carino na njih, so prizadeli pomursko industrijo, ki se v kratkem času ni znala preusmeriti v druge trge. Tudi turizem kot ena pomembnejših panog je intenzivno iskal priložnosti v tujini.

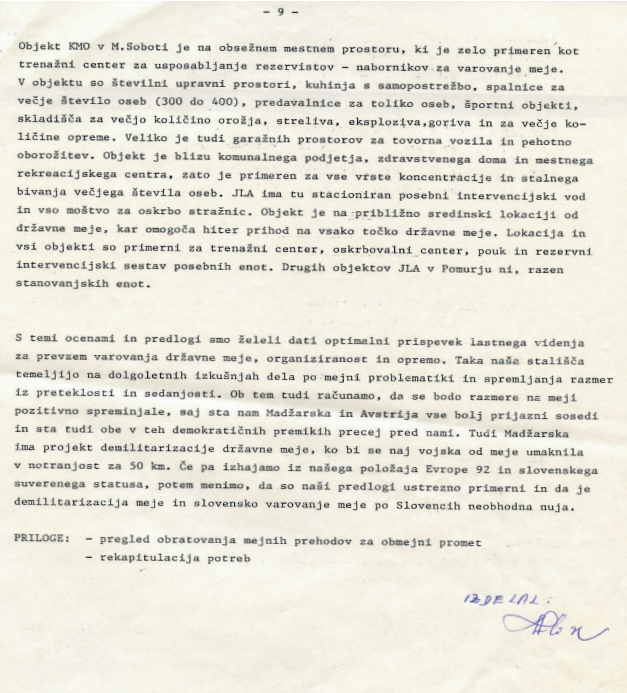
Pomurje in predvsem Prekmurje je imelo že leta status najmanj razvitega dela republike in zato veliko ljudi na začasnem delu v tujini – Republiki Avstriji, Zvezni Republiki Nemčiji, Republiki Franciji in izseljence v Združenih državah Amerike, Kanadi in nekaterih državah južne Amerike.

To je razlog, da je v Pomurju vsak pretres v gospodarstvu pomenil večjo težavo kot drugje. Zaradi dveh državnih meja in reševanja težav v zvezi prehodov državne meje so organi za notranje zadeve tradicionalno dobro sodelovali z žandarmerijo Republike Avstrije, mejno stražo in policijo Republike Madžarske in organi za notranje zadeve Socialistične republike Hrvaške.

To je bilo pozneje v času osamosvojitvene vojne v bistveno pomoč pri izvajanju ukrepov pomurskim organov za notranje zadeve. Posledica dveh državnih meja pa je bila tudi obkroženost z JLA prek njihovih stražnic ob državnih mejah. Tako smo se praktično dnevno srečevali na meji, v stražnicah ali vojašnici v Murski Soboti in prek sosveta tudi formalno z njimi sodelovali.

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, osma stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija varnostne ocene za pripravo načrta varovanja državne meje, deveta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Zaradi krize v državi pa je bilo tega sodelovanja vedno manj in je prihajalo do provokacij in zaostrovanja odnosov skrivanja podatkov pomembnih za delo drugega. Enako je bilo z delom carine, predvsem cariniki iz Srbije, Črne Gore, ki so poskušali delovati politično proti slovenskemu vodstvu. Zato so bile razmere v upravnem delu državne uprave v Pomurju vsekakor zaostrene in jih je bilo potrebno upoštevati pri načrtovanju ukrepov za osamosvojitve.

Tudi upokojeni delavci milice, carine in JLA so se združevali že, ko je šlo za akcijo Sever in še bistveno bolj v času pred osamosvojitveno vojno in širili protislovensko propagando.

5.2.2 Milica iz krize v krizo, vendar vedno uspešno⁹⁹

Aktivnosti milice se po preprečenem mitingu resnice niso zmanjšale, kvečjemu so se z zaostrovanjem razmer še povečale. Izkušnje v akciji »Sever« so pokazale, da so se miličniki še bolj zavedali svoje vloge, da so sposobni izvesti najtežje naloge, če so enotni, dobro izurjeni, če si zaupajo in vedo, da za nami stoji slovenski narod. Poleg rednih nalog je sledilo dodatno zbiranje informacij o aktivnostih zveznih služb v Sloveniji. Po odvzemu orožja TO s strani JLA 17. 5. 1990 pa so še bolj zavedali, kaj jih čaka v prihodnosti. Po teh dogodkih se je zaupanje v zvezne organe (ali delavce v zveznih organih) še zmanjšalo in tudi ti so znižali nivo medsebojnega sodelovanja.

Zaradi zasedbe štaba TO se je pred stavbo na Prežihovi zbralo veliko ogorčenih Ljubljančanov. Med njimi je zdaj že pokojni pomorščak Jure Šterk, ki v rokah drži tablo (Foto: Tone Stojko)

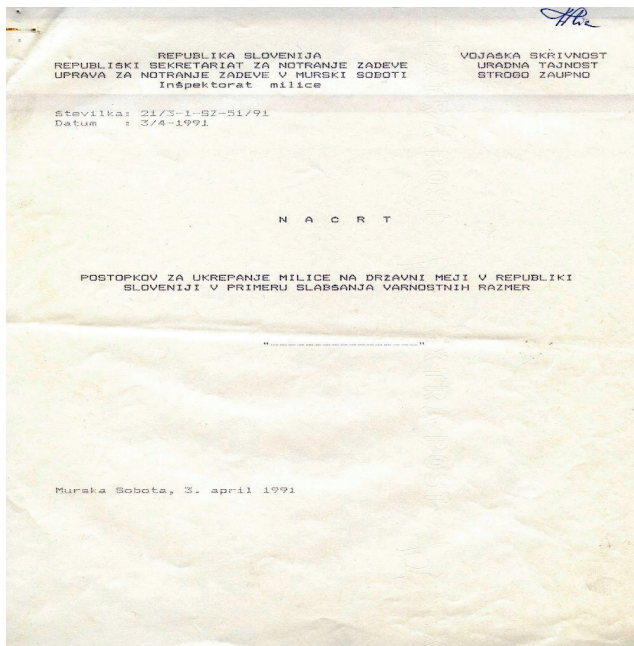
JLA je odredila, da se morajo miličniki in starešine, ki odhajajo v 100 metrski pas, na meji javljati mejni karavli JLA. Zbirati ter klasificirati so pričeli podatke o varnostno obrambnih strukturah, na Sektorju za državno mejo in tujce pa so bili deležni dveh nadzorov Zveznega sekretariata za notranje zadeve iz Beograda, ki so iskali kršitve zveznih predpisov na tem področju.

Do oktobra se ni spremenilo nič, ko pa se je približeval plebiscit, pa se je število vojakov JLA povečevalo tako, da so dvignili število vojakov na stražnicah iz 50 na 60 vojakov (iz prejšnjih 24 do 28 vojakov).

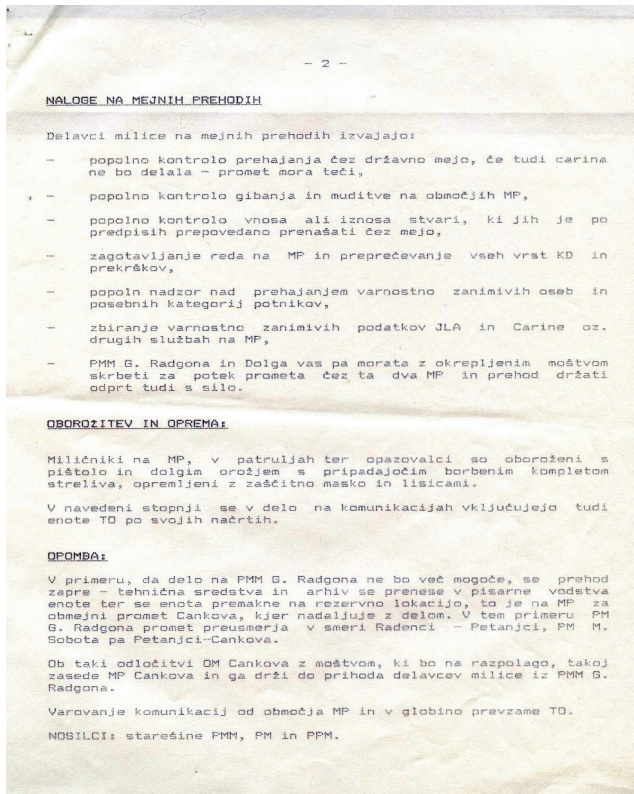
Stopnjevala se je napetost tudi na mesečnih in letnih posvetih s carino in JLA glede varovanja državne meje in dela na mejnih prehodih. JLA je vztrajala, da morajo biti posveti mesečni in da se morajo izmenjevati informacije. Vojska je v tem času predala del varovanja državne meje v mestu Gornja Radgona in Novi Gorici milici, pri nas cca. 2600 metrov dolžine.

Podpisan je bil tudi zapisnik o prevzemu varovanja državne meje.

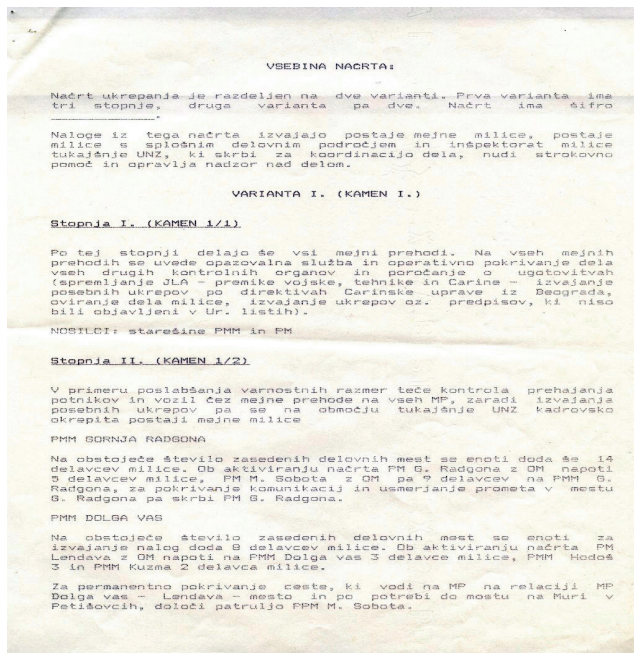
Po prvih demokratičnih volitvah je JLA grozila z odvzemom evidenc nabornikov od upravnih

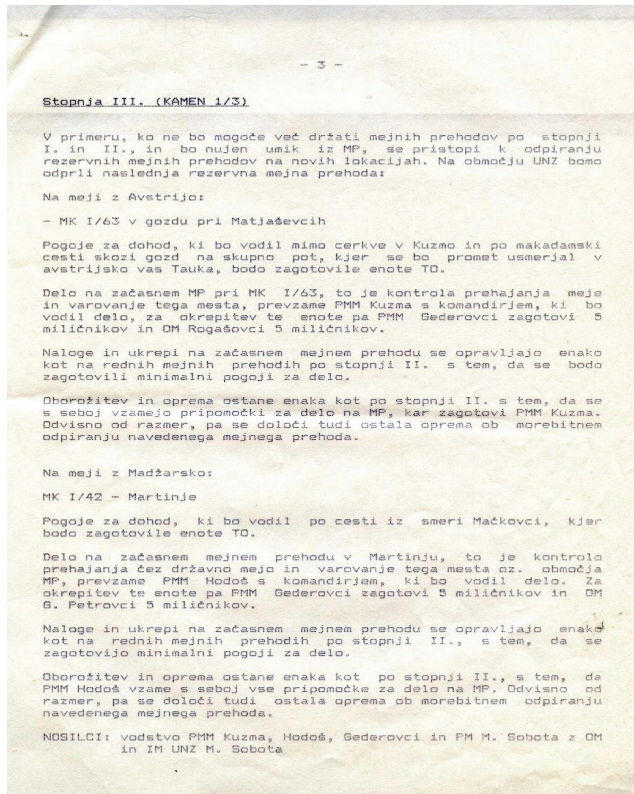
Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (prva stran)

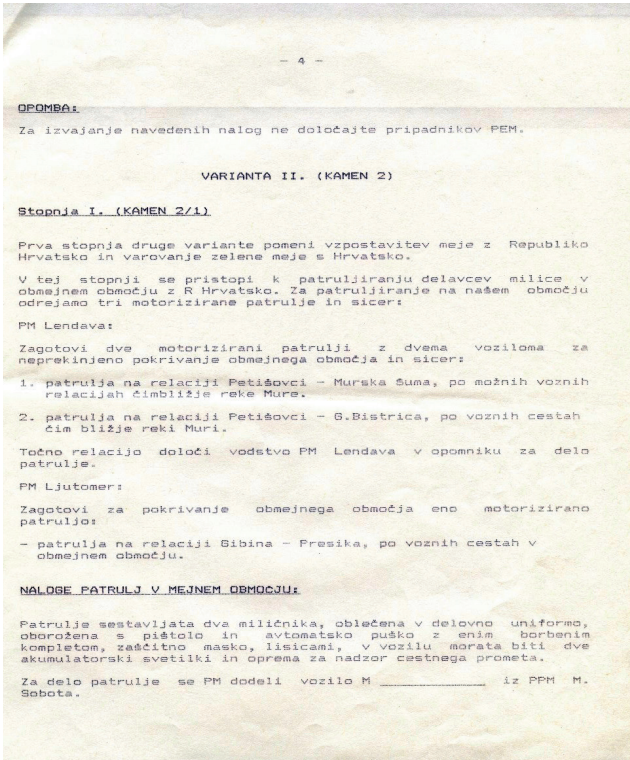
Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (tretja stran)

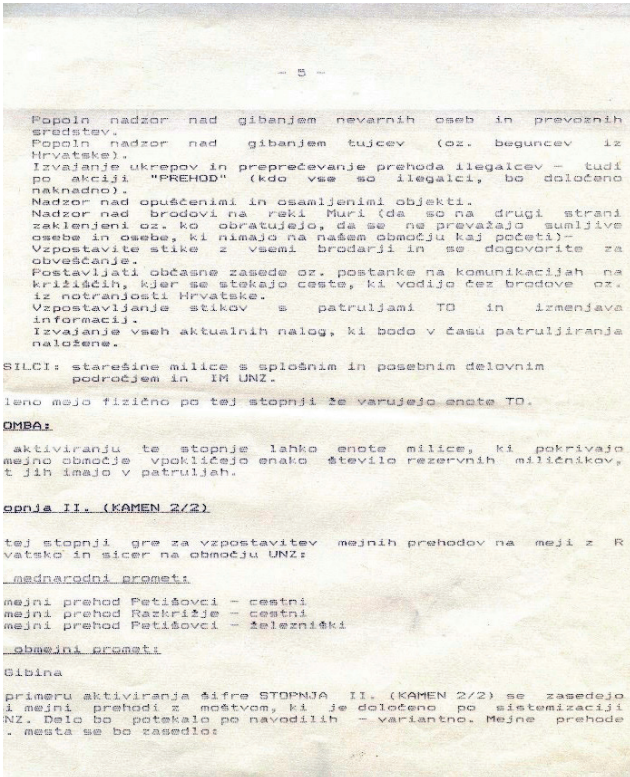
Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (druga stran)

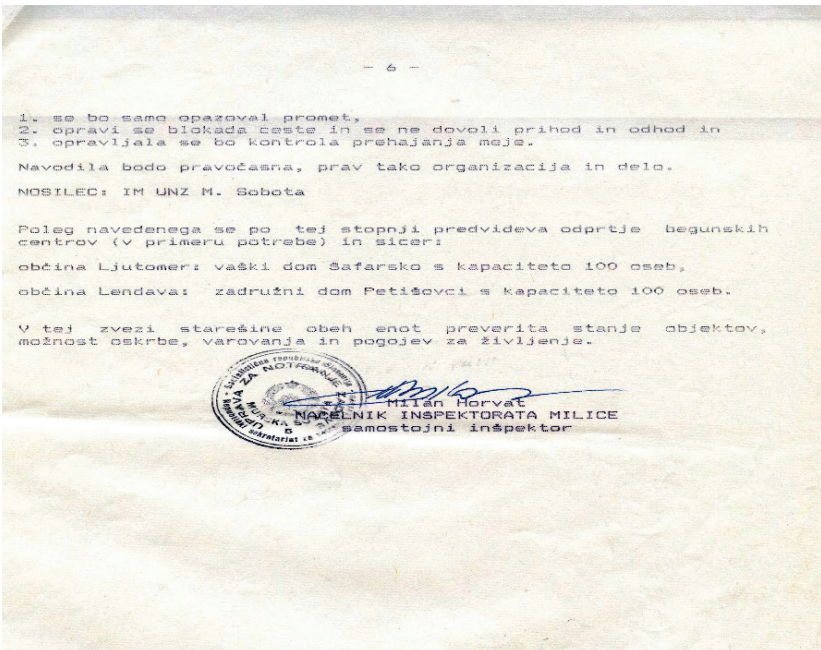
Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (četrti stran)

Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (peta stran)

Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (peta stran)

Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (šesta stran)

organov za obrambo na občinah, določen je bil že tudi datum – 21. 12. 1990 – ko naj bi dobili te podatke. Te evidence pa so se takrat že hranile na PM, upravne organe pa je varovala TO in pripadniki PEM-a. Ti so bili dne 21. 12. 1990 v polni bojni opremi pripravljeni za preprečitev ukrepov JLA na vseh štirih postajah milice v Pomurju. Zato je tudi obstajala nevarnost spopada med vojaško policijo, TO in pripadniki PEM-a.

Nekaj dni pred 21. 12. 1990 je Edvard Mihalič, načelnik občinskega štaba TO, poklical njega in Cirila Magdiča na razgovor, kjer so ocenili, kakšne so možnosti, da pridejo do orožja TO, ki je bilo shranjeno v skladišču vojašnice v Murski Soboti. Pripravili so tudi idejni načrt vstopa v komando vojašnice, a ga potem niso izvedli, ker je bila pozneje sprejeta drugačna ocena.

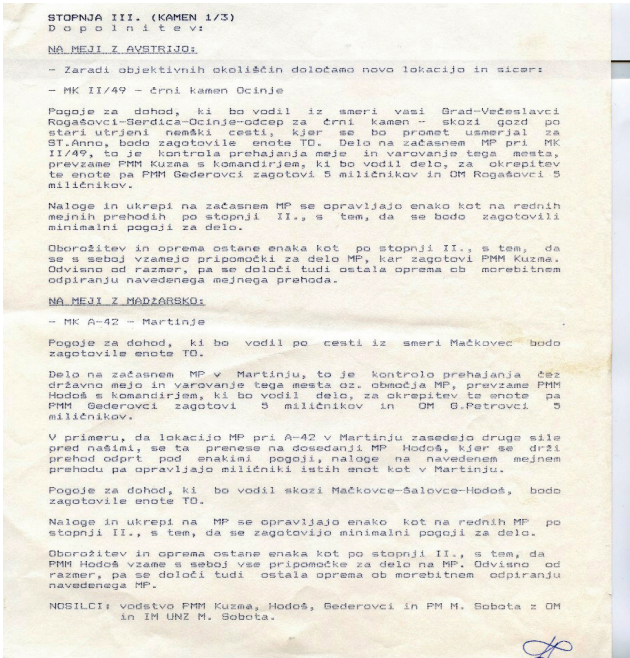
Leta 1990, in sicer 21. 12. 1990 je tako kot v celi Sloveniji, enota PEM varovala evidence vojaških nabornikov pred nasilnim odvzemom s posredovanjem vojne policije JLA na upravnem organu za ljudsko obrambo na posamezni občini. Naloga se je izvajala z bojno opremo, ker je že takrat obstajala prva nevarnost oboroženega konflikta z JLA.

Sledili so Pekrski dogodki, v katerih je naša enota sodelovala z enim vodom pri blokadi vojašnice v Mariboru. To je bil trenutek, v katerem so dojeli, kaj čaka milico ob razglasitvi svoje državnosti

¹⁰⁰Na stražnicah ob državni meji so imeli tudi rezervni sestav iz domačinov, ki so živeli ob meji in so že odslужili vojaški rok. Bilo jih je toliko kot aktivnega sestava in so se usposabljali na stražnicah po eden teden.

Pri JLA je mogoče tudi to zanimivo, da je po letu 1989 v Slovenijo na državno mejo prihajali na služenje vojaškega roka vse več vojakov iz Srbije, ker je bila to ene vrste specialnost. To je bila edina vojska, ki je bila ves čas miru pripravljena na vojne naloge. Nosili so orožje in bojno strelivo in so ga lahko uporabili pri preprečitvi nezakonitega prehoda državne meje.

Včasih so po trikrat streljali ponoči in so me potem ponoči zbujali, ko so me obveščali o tem. Ugotovljeno pa je bilo, da so streljali na divjad ali kar tako. Vedno manj Slovencev je bilo na karavlah in desetarji so bili v glavnem srbske nacionalnosti, tudi število Hrvatov se je zmanjšalo.

Kopija načrta varovanja meje v primeru izrednih razmer ali vojne, akcija Kamen (dopolnitev načrta)

Na karavlah so bili večinoma mladi starešine, ker je ravno takrat potekala generacijska menjava, večina jih je pozneje pristopila k nam, samo dva nista.

Nekaj dni pred 21. 12. 1990 je Edvard Mihalič, načelnik občinskega štaba TO, poklical njega in Cirila Magdiča na razgovor, kjer so ocenili, kakšne so možnosti, da pridejo do orožja TO, ki je bilo shranjeno v skladišču vojašnice v Murski Soboti. Pripravili so tudi idejni načrt vstopa v komando vojašnice, a ga potem niso izvedli, ker je bila pozneje sprejeta drugačna ocena.

26. 6. 1991 je bila Pomurska PEM ob enih ponoči poslana na nalogo varovanja mejnih prehodov na meji z Avstrijo in varovanja ljudi, ki so odstranili državne simbole SFRJ in namestili simbole Republike Slovenije. Prihajalo je do opozoril in prvih groženj s strani pripadnikov JLA, da bodo uporabili silo, če se ne vzpostavi prvotno stanje, tudi orožje.

5.3 Pomembni dogodki pred začetkom vojne za Slovenijo iz kronologije Stalne službeUNZ Murska Sobota¹⁰¹

5. 10. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 01-2/142 vse enote milice in notranje organizacijske enote (NOE) obvesti o zasedbi republiškega štaba TO ter vsem enotam naroči, da takoj poskrbijo za varovanje lastnih objektov ter določi 100 % stopnjo pripravljenosti na domu za vse pooblašcene uradne osebe operativnih služb UNZ.

7. 10. 1990

Izdana nova odločba o razporeditvi aktivnih in rezervnih miličnikov v 7. bataljonu PEM RSNZ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

8. 10. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 01-01/145 vse enote milice in NOE obvesti o preklicu 100 % stopnje pripravljenosti na domu vseh pooblaščenih uradnih oseb. Pripravljenost ostane v veljavi za vse starešine in miličnike PEM UNZ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

12. 10. 1990

Preklicane aktivnosti PEM pri varovanju meje z Republiko Hrvaško. PM Ljutomer in Lendava je naročeno, da sami organizirata ustrezno varovanje meje (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

15. 10. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 21/1-1/148 odredi, da miličniki PEM UNZ po formaciji I s tem dnem osebno zadolžijo orožje in pripadajočo strelivo ter vse hranijo na domu. Miličniki,

¹⁰¹ Kronološki zapis poteka dogodkov na območju UNZ Murska Sobota v obdobju od 4. 10. 1990 do 24. 06. 1991, zapis je verodostojen in zgodovinsko pomemben dokument o konkretnih aktivnostih organov za notranje zadeve do začetka vojne

ki nimajo ustreznih pogojev za hrambo, orožje hranijo v enotah milice. Istočasno UNZ določa, da vse enote proučijo možnost osebne zadolžitve z orožjem in strelivom za vse ostale aktivne miličnike. UNZ v depeši opozarja na varno rokovanje z orožjem (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

7. 11. 1990

Izdana odločba o razporeditvi aktivnih in rezervnih miličnikov v 7. četo (formacija I) oz. 7. bataljon (formacija II) PEM RSNZ na UNZ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

6. 12. 1990

UNZ M. Sobota z dok. št. 21/1-1-2/181 določi aktiviranje, kadrovsko sestavo in naloge operativnih skupin PEM, ki so namenjene za pokrivanje območja UNZ. Naloge so bile v pokrivanju vseh cestnih relacij, spremljanje varnostno zanimivih pojavov ter premikov enot JLA, nudenje pomoči enotam milice, obhod in kontrola objektov ONZ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

7. 12. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 21-1-2/185 vse enote milice in NOE obvešča, da je odprta akcija »PLEBISCIT«. V njih določa naloge milice pri zagotavljanju javnega reda ob izvedbi referendum za samostojnost Republike Slovenije (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1991).

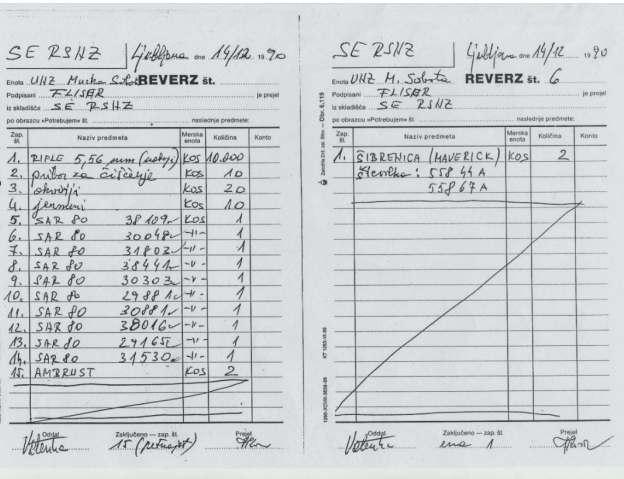
9. 12. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 21/1-1-2/190 v okviru akcije »PLEBISCIT« določi, da se naslednjega dne, 10. 12. 1990, ob 05.00 uri aktivira PEM I.

Istega dne z depešo št. 21-1-2/192 določa, da se bodo aktivnosti PEM I, dne 10. 12.1990 izvajale do 17.00 ure.

10. 12. 1990

Aktiviranje PEM med 05.00 in 17.00 uro se nanaša na akcijo Plebiscit (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Kopija reverza o prevzemu novega orožja za PEM UNZ (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija glasovnice na plebiscitu, 23.12.1990 (arhiv – zgodovina.si)

Odredijo in izvajajo se naloge varovanja evidenc vojaških nabornikov, pri čemer milica mora preprečiti prevzem evidenc s strani JLA. Pri konkretnih nalogah na posameznih postajah milice sodeluje PEM UNZ (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

11. 12. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št 21/1-2/196 vsem enotam milice in NOE¹⁰² naroča, da se zmanjšajo vsi dodatni ukrepi milice, ki so bili določeni prejšnje dni v okviru akcije »PLEBISCIT« (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

17. 12. 1990

UNZ Murska Sobota, vse enote milice in NOE z depešo št. 21/1-2 obvešča, da z 17. 12. 1990 prenehajo veljati vsi ukrepi milice, ki so bili določeni dne 11. 12. 1990.

19. 12. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št 21/1-1-2/6096 vse enote in NOE obvesti o tem, da bo na območju RS izveden referendum – plebiscit, s katerim se bo odločalo, ali naj Slovenija postane samostojna in neodvisna država. V istem dokumentu so določene tudi operativne naloge milice pri izvedbi referenduma.

21. 12. 1990

UNZ Murska Sobota z depešo št. 01-2-210 odredi pripravljenost PEM I na domu do 28. 12. 1990 (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

28. 12. 1990

Z depešo št. 01-2-6265, UNZ M. Sobota preklicuje pripravljenost na domu za vse miličnike PEM I, ki je bilo odrejeno 21. 12. 1990.

24. 1. 1991

Vsem enotam so določena materialno tehnična sredstva, ki jih morajo zagotoviti ob aktiviranju PEM po formaciji I ali II (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

20. 2. 1991

Napotitev poveljnikov vodov PEM in njihovih pomočnikov po formaciji I in II na šestdnevno usposabljanje v VMC Gotenica (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

21. 2. 1991

Določen rokovnik za izvedbo usposabljanj PEM UNZ in VEM na postajah milice (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

26. 2. 1991

Določen program usposabljanja miličnikov za opravljanje nalog v izrednih razmerah, neposredni vojni nevarnosti in vojni za leto 1991 (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

3. 3. 1991

Zaradi dogodkov v občini Pakrac na Hrvaškem odrejena pripravljenost na domu za pripadnike

¹⁰² Uradna kratica, ki velja še danes in pomeni notranje organizacijske enote – takratni Inšpektorat milice s stalno službo (IM), Oddelek za zatiranje kriminalitete (OZK) in skupne službe (logistika)

PEM I do 4. 3. 1991 (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

12. 3. 1991

Zaradi zaostrenih varnostnih razmer v Jugoslaviji odrejena pripravljenost na domu za miličnike PEM UNZ do 22. 3. 1991 (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

27. 3. 1991

Zaradi protestnega zborovanja v Mariboru odrejena pripravljenost na domu za miličnike PEM UNZ do 28. 3. 1991 (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

23. 5. 1991

Odrejena pripravljenost na domu za vse miličnike in starešine PEM UNZ, za vse vodilne in vodstvene delavce UNZ in za vse starešine na postajah milice do 25. 5. 1991 (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

6. 6. 1991

UNZ M. Sobota z depešo št. 0214 /2-2/774 odredi preklic vpoklica rezervnih miličnikov 50 % (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

11. 6. 1991

UNZ M. Sobota vsem PM in OM s splošnim in posebnim delovnim področjem na območju uprave določi načrt postopkov za ukrepanje milice na državni ravni pod šifro »KAMEN« ter zagotavljanje kadra za izvedbo naloge. Z načrtom določa kadrovske postavitev policistov, s katero se bodo opravljala dela na novoustanovljenih mejnih prehodih Petišovci in Razkrižje, na meji med RS in RH¹⁰³ (UNZ MS, št. 21/4-1-SZ-52/91, 11. 6. 1991).

14. 6. 1991

Odrejen pričetek izvajanja nalog po akciji Kamen po stopnji 1/I (UNZ MS, št. 01-2-2 177, 14. 7. 1991).

19. 6. 1991

UNZ M. Sobota z depešo št. 0214-1-DT-76/91 odredi naslednje ukrepe za območje UNZ M. Sobota v zvezi izvajanja nalog ONZ ob osamosvojitvi Republike Slovenije – Akcija LIPA: prekinitev letnih dopustov za vse delavcev ONZ z dnem 20. 06. 1991, ažuriranje vseh varnostnih načrtov do 23. 06. 1991, aktiviranje načrta »TORBA« in ga izvajati z dne 21. 06. 1991, odreditev pripravljenosti PEM I na domu 22. 06. 1991, aktiviranje načrta »KLIN I«, 23. 06. 1991 se odredi 50 % mobilizacija rezervnega sestava, 24.06.1991 pa se ob 18.00 odredi uri 100 % mobilizacija rezervnega sestava milice¹⁰⁴ (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

20. 6. 1991

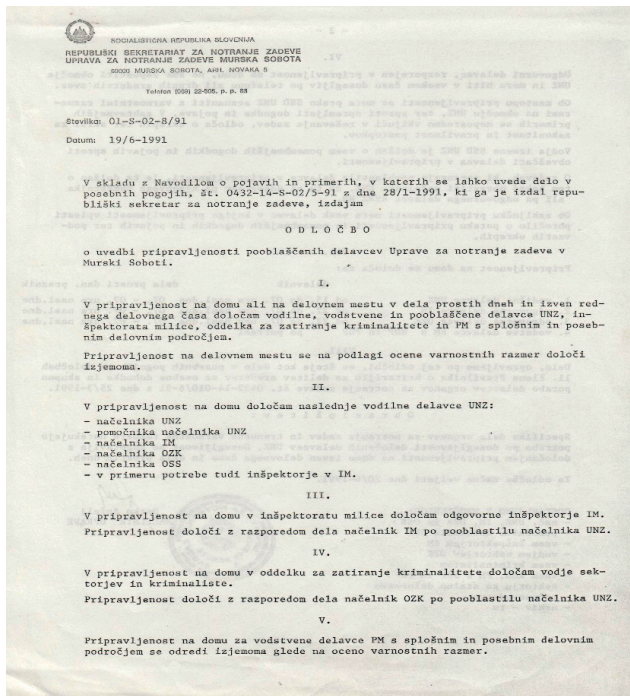
Preklicani vsi letni dopusti za vse PUO¹⁰⁵ na UNZ. Komandirjem postaj milice je odrejeno, da takoj ažurirajo varnostno obrambne načrte s poudarkom na načrtu mobilizacije in da preverijo lastna MTS¹⁰⁶ iz popisa (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

¹⁰³ Vir: Dok. UNZ št. 21/4-1-SZ-52/91 z dne 11/06-1991

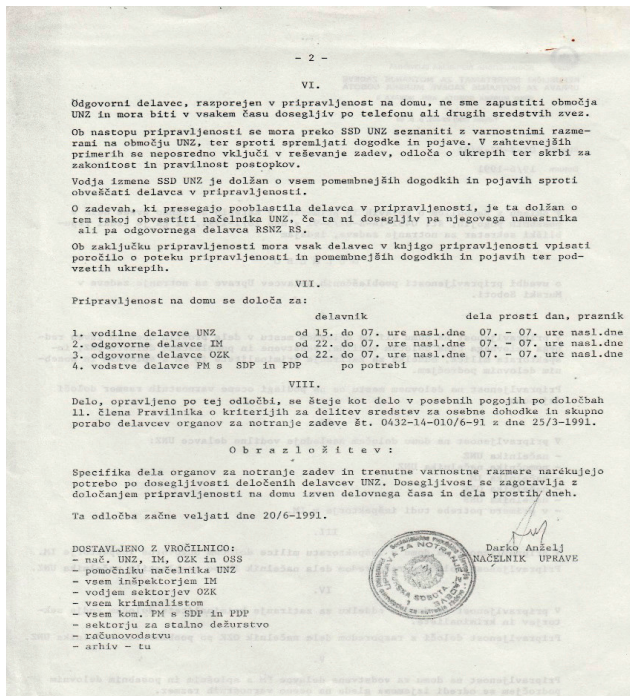
¹⁰⁴ Vir: Dok. UNZ, št. 0214-1-DT-76/91 z dne 19. 06. 1991

¹⁰⁵ Kratica pomeni pooblaščenec uradne osebe (miličniki in kriminalisti ter delavci SDV)

¹⁰⁶ Klasična kratica policije, ki pomeni materialno tehnična sredstva

Odločba o pripravljenosti na domu za vodilne in vodstvene delavce UNZ Murska Sobota, kar je pravzaprav mobilizacija aktivnega sestava vodstva (arhiv Alojza Flisarja)

Odločba o pripravljenosti na domu za vodilne in vodstvene delavce UNZ Murska Sobota, kar je pravzaprav mobilizacija aktivnega sestava vodstva, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

21. 6. 1991

UNZ vsem enotam milice naroči, da se takoj uredijo MTS za popolnitev PEM po formaciji ena¹⁰⁷. UNZ odredi pripravljenost na domu za vse miličnike in starešine PEM po formaciji I¹⁰⁸ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

22. 6. 1991

UNZ tega dne ob 16.00 uri aktivira signal »KLIN -1«¹⁰⁹, takojšnji sklic miličnikov PEM po formaciji I (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

23. 6. 1991

UNZ M. odredi 50 % mobilizacijo vojnih enot milice (VEM) za opravljanje mirnodobnih nalog milice, ki se prične izvajati istega dne ob 22.00 uri.¹¹⁰

UNZ M. Sobota s pripadniki PEM I prične izvajati delo na kontrolnih točkah in na pomembnih cestnih relacijah na območju Pomurja.¹¹¹

24. 06. 1991

UNZ M. Sobota določi izvajanje nadaljnjih ukrepov k že določenim z dne 19.06.1991. Naročeno je, da s se izvrši 100 % mobilizacija VEM milice za opravljanje mirnodobnih nalog milice, kriminalistične službe za neprekinjeno operativno in preventivno delo na terenu in

¹⁰⁷ Vir. Dok. UNZ št. 21/1-1-2/201, z dne 21/06-1991

¹⁰⁸ Vir: Dok UNZ št. 21/1-2/198, z dne 21. 06. 1991

¹⁰⁹ Vir: Dok. UNZ št. 21-1-204, z dne 22. 06. 1991

¹¹⁰ Vir: Dok. UNZ št. 21/4-2/208, z dne 23/06-1991

¹¹¹ Vir: Dok. UNZ št. 21/5-2-214, z dne 24/6.-1991

skupnih služb za neprekinjeno oskrbo vseh angažiranih enot. Mobilizacija se izvrši 24. 06. 1991 ob 05.00 uri in se prične izvajati vse aktivnosti iz načrta »O« – varovanje objektov iz varnostnega načrta (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).¹¹²

UNZ s pripadniki PEM I prične izvajati delo na kontrolnih točkah na pomembnih cestnih relacijah na območju Pomurja (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

25. 6. 1991

Vodstvo UNZ določi naloge milice pri postavitvi tabel in zastav Republike Slovenije na vseh mednarodnih mejnih prehodih (table zamenjajo delavci Cestnega podjetja Murska Sobota, zastave pa izobesijo miličniki). Vsi mejni prehodi morajo ostati pod popolnim nadzorom in kontrolo milice (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

5.4 Splošno o organiziranosti milice na območju UNZ Murska Sobota, TO RS in oblike njihovega delovanja v letih 1990–1991¹¹³

Organi za notranje zadeve na območju Pomurja so bili ob osamosvojitveni vojni 1991 organizirani v Upravi za notranje zadeve (UNZ) M. Sobota, ki je delovala s svojimi notranjimi organizacijskimi enotami: inšpektoratom milice, službo za zatiranje kriminalitete, oddelkom skupnih služb ter postajo milice (PM) Murska Sobota, oddelki milice (OM) G. Petrovci, Rogašovci in Cankova, Beltinci, PM Lendava z OM Dobrovnik, PP G. Radgona z OM Radenci in Videm ob Ščavnici, PM Ljutomer, postajo prometne milice (PPM) M. Sobota, postajo mejne milice (PMM) G. Radgona, PMM Gederovci, PMM Kuzma, PMM Hodoš in PMM Dolga vas. V sestavu takratne UNZ M. Sobota je delovalo skupaj 608 aktivnih in rezervnih pripadnikov milice.

Na območju naše UNZ sta delovala 75. območni štab TO s sedežem v Murški Soboti za območje občin Murska Sobota in Lendava in 73. območni štab TO za območje občin Ljutomer, Gornja Radgona in Ormož (kateri je sicer spadal pod UNZ Maribor).

Delovanje takratne Jugoslovanske ljudske armade (JLA) je predstavljalo Poveljstvo 65. obmejnega bataljona S protidiverzantskim vodom, vodom za zveze in zalednim vodom v Murški Soboti, vojaške stražnice v Konjišču, Gornji Radgoni, Petanjcih, Fikšinci, Korovcih, Sotini, Kuzmi, Trdkovi, Čepincih, Hodošu, Domanjševci, Prosenjakovcih, Kobilju, Žitkovcih, Dolgovaške gorice in Pince ob podpori 32. mehanizirane brigade in 32. brigade vojne policije, ki sta bili na območje Republike Slovenije poslani iz 32. korpusa JLA, s sedežem v Varaždinu.

¹¹² Vir: Dok UNZ št. 21/4-1-SZ-76/91, z dne 24. 06. 1991

¹¹³ Dok. PUM. Sobota, št. (šifra): 0942-4/2006/3 (3G21-03), z dne 13. 01. 2006

5.5 Aktivnosti milice (PM M. Sobota) pred osamosvajanjem Slovenije

5.5.1 Miličniki so bili za osamosvojitvev¹¹⁴

Zaradi hitrega razvoja demokratičnih procesov Slovenije so postale politične razmere in mednacionalni odnosi v takratni Jugoslaviji po letu 1987 zelo napeti in težko obvladljivi. Posebno težo so k temu dajali mediji z južnih delov države, predvsem iz Srbije in Črne gore, ki so enostransko prikazovali stvari in še umetno ustvarjali napetosti. Stvari so se prenašale tudi na ekonomsko področje, saj so nekateri pozivali k bojkotu slovenskega blaga na takrat enotnem jugoslovanskem trgu, pri čemer so večkrat tudi uspeli.

JLA, ki je bila še zadnji povezovalni dejavnik zveznih organov, je pričela prevzemati vse pobude v državi v svoje roke, tudi politične, s ciljem preprečitve osamosvojitvenih aktivnosti Slovenije in tudi Hrvaške, ki je šla po isti poti, pri čemer ni izbirala sredstev in se je posluževala raznih oblik pritiskov, na koncu je celo grozila z izrednimi razmerami in vojaško intervencijo. JLA je preko zveznih organov in predpisov prevzema razne naloge in iniciative, ki v normalnih razmerah sploh ne sodijo k vojski. Razširjati je hotela tudi pristojnosti oziroma pooblastila na raznih področjih, med drugim tudi razširiti 100 m mejni pas v 1000 m, kar bi se nanašalo tudi na naše območje. S sprejetjem tega akta bi bila JLA pooblaščen kontrolirati in izvajati represalije na širšem območju države tudi izven neposrednega območja državne meje, ki jo je dotlej varovala.

To bi na našem območju pomenilo to, da bi na primer mesto Gornja Radgona in številne obmejne vasi spadale v to cono. To je izzvalo med ljudmi oster protest. Tako so se zbrali domačini in tudi občani iz širše okolice na območju mejnega prehoda Gederovci na območju takratne občine M. Sobota, kjer so izvedli javni protest proti tej nameri vojske. Protesti nasploh so imeli velik odmev, saj so mediji o tem podrobno poročali. Protesta so se udeležili tudi miličniki v uniformi in civilni obleki ter druge strukture ONZ, predvsem kriminalisti.

Za razumevanje pripravljenosti milice za izvajanje nalog, ki so se nanašale na osamosvojitvene procese, je treba jasno povedati, da so bili vsi miličniki, ne glede na svetovnonazorsko opredelitev ali sodelovanja s prejšnjo oblastjo za osamosvojitve Slovenije in v končni posledici tudi za spremembo političnega sistema. V vrstah milice na murskosoboškem območju ni prišlo v nobenem primeru do odklona tovrstne naloge ali delovanja proti tem procesom. Po nacionalni pripadnosti je bila ta enota vključno s svojimi oddelki homogena, miličnikov s srbsko ali črnogorsko narodnostjo je bilo zelo malo v primerjavi z leti po drugi vojni, ko je bilo teh bistveno več, zato tudi trenj ali druga odstopanja iz teh razlogov ni bilo. Temeljito smo se pripravljali tudi na prve večstrankarske volitve in na izvedbo plebiscita v letih 1990. Tudi ob teh dogodkih so bile politične razmere v državi izredno napete. Zvezni organi in JLA so nam vseskozi grozili z izrednimi ukrepi oziroma razmerami. V tem letu so potekale tudi aktivnosti pri usposabljanju TO (teritorialne obrambe) in kot posledica tega tudi pekrski dogodki, ko je JLA blokirala učni center. Ljudje so na to reagirali z demonstracijami pred mariborsko kasarno, kjer je sodelovala tudi PEM z našega območja.

114 Spomini Ladislava Vegija, komandirja PM M. Sobota v tem času

Zbirali smo obveščevalne podatke o častnikih in podčastnikih JLA z našega območja ter nasploh o aktivnostih vojske pri nas. Že v tistem času je prihajalo do kadrovskih okrepitev nekaterih enot JLA in premeščanja materialno tehničnih sredstev. Imeli smo vse pod nadzorom, torej dovolj informacij o njihovih namerah in aktivnostih, pravzaprav smo vedeli vse o vseh častnikih in podčastnikih. Potrebno je vedeti, da je bilo na murskosoboškem postajnem območju polno vojaštva, poleg vojašnice v mestu M. Sobota je bilo še devet obmejnih stražnic.

5.5.2 Demokratizacija Slovenije¹¹⁵

Zveza komunistov Slovenije (ZKS) je sestopila z oblasti. Miličniki, bodoči policisti, lahko izbirajo in postanejo tudi člani drugih strank. Nekateri inšpektorji, ki so prej bili trdno na liniji zveze komunistov Slovenije, začnejo tudi »lobirati« za druge stranke. Spomnim se obiska dveh inšpektorjev na oddelku milice (OM) Rogaševci. Med pogovorom sta se zanimala, v katero stranko bova prestopila s pomočnikom Igorjem Klaričem s predlogom, da bi najboljšje bilo prestopiti k zelenim.

Zdi se mi, da je obema postalo nekoliko nelagodno. Odgovoril sem, da o tem ne razmišljam in verjetno ne bom prestopil v nobeno stranko. Tako je takrat razmišljal tudi Igor, saj sva se o tem pozneje precej pogovarjala in o tem imela ista stališča, saj sva oba bila v prvi vrsti policista in ne politika.

Zaradi znanih procesov demokratizacije so se odnosi z vodstvi JLA tudi pri nas poslabšali. Za štiri obmejne karavle so namestili še podporočnika Fehima Škulja, ki je imel sedež na karavli Fikšince, dobil pa je stanovanje v bloku, kjer sem stanoval tudi sam. Tam je stanoval tudi vodnik karavle Sotina. Ob obiskih obmejnih karavel smo ugotavljali, da smo nezaželeni, zato so se le-ti pred vojno zmanjšali.

Izjema pri obiskih je bila karavla Trdkova, kjer je bil vodnik dostopen in po mojem najbolj razgledan. Spomnim se, da sem na osnovi pogovora z njim in njegovih gledanj na takratne razmere napisal vsaj eno poročilo ali uradni zaznamek po akciji SEVER, saj je v pogovoru povedal, kako razmišljajo njegovi nadrejeni. Ostali vodniki se o tem niso hoteli pogovarjati.

Sklic rezervnega sestava milice, priprava na razglasitev samostojnosti: Na OM smo pred tem pridobili material za beljenje prostorov. Z beljenjem smo pričeli miličniki sami. Pri tem so nam pomagali tudi rezervni miličniki, kar sta ugotovila tudi dva inšpektorja ob nadzoru OM. Če se prav spomnim, sta mi takrat zagrozila tudi z disciplinskim postopkom, ker se po njihovem ne zavedam trenutne situacije v Sloveniji.

Na Maloobmejne prehode poleg miličnika dodamo še rezervnega miličnika in ga oborožimo z dolgocevnim orožjem. Vse naloge OM opravlja v skladu s takratnimi usmeritvami. S pom. Igorjem se odpeljeva do karavle Fikšinci. Vojak naju ne spusti naprej in pokliče vodnika, v

115 Spomini Marjana Novaka

ozadju opaziva podporočnika. Jasno nama dajo vedeti, da sva nezaželena in nama očitajo stanje. Midva jim ne ostaneva dolžna in bolj v prepiru kot pogovoru poveva, da je tu Slovenija in šele nato Jugoslavija.

5.5.3 Oddelek milice Dobrovnik, maj – do začetka vojne 27. 6. 1991¹¹⁶

27. maja 1991 sempo odločbi načelnika UNZ Murska Sobota Darka Anželja na primopredajnem sestanku prevzel naloge komandirja Oddelka milice Dobrovnik. Tega dne in še naslednjega sem od dotedanjega komandirja Borisa Osterca prevzel tudi vso dokumentacijo in poslovanje oddelka. V sklopu te dokumentacije so bili seveda tudi mobilizacijski načrti, načrti aktiviranja rezervnega sestava in pa aktivnosti, ki naj bi se izvajale v času izrednih razmer ali vojnega stanja.

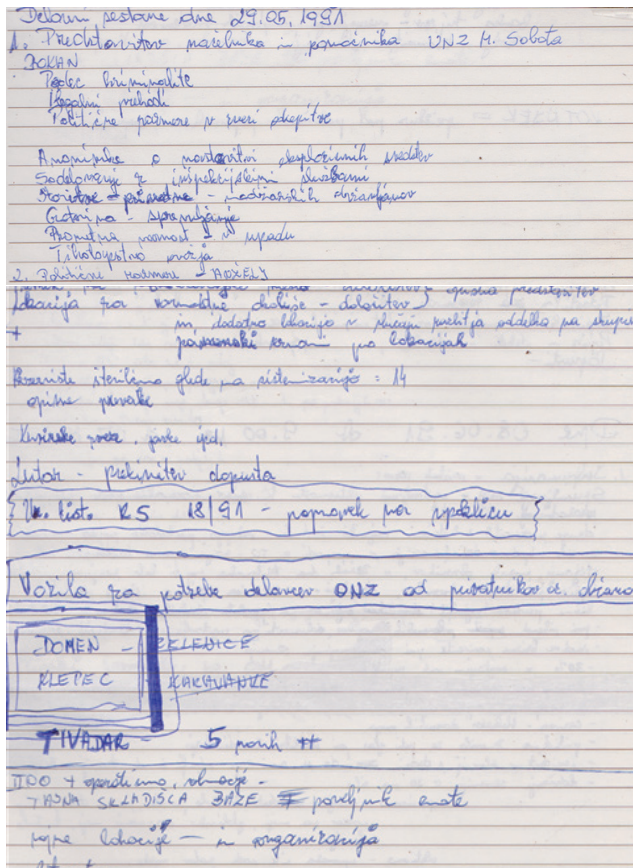
Ob prevzemu oddelka je na samem oddelku ostalo oziroma bilo zaposlenih pet aktivnih miličnikov, in sicer jaz, Milan Osterc kot komandir oddelka, Deziderij Cimerman in Franc Lutar kot vodji varnostnega okoliša ter Viljem Bagari in Jožef Kotnjek kot miličnika.

29. maja 1991 smo se na Postaji milice Lendava zbrali vsi aktivni delavci, kjer sta nam načelnik Darko Anželj ter pomočnik načelnika Gerič Stanislav UNZ Murska Sobota predstavila družbeno politične razmere v Pomurju.

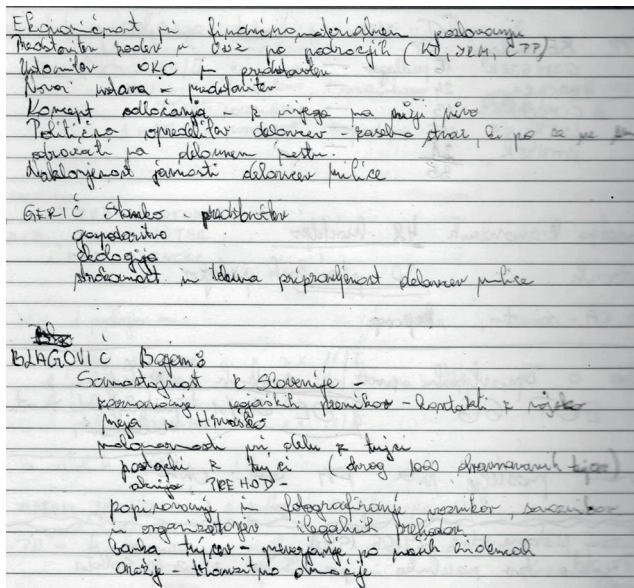
Pri vseh nadaljnjih skeniranih mojih zapisov tistega časa je možno povzeti, da so oziroma je vse zapisano veljalo za vse takratne miličniške enote in notranje organizacijske enote UNZ Murska Sobota.

V samem delu na terenu v takratnem času še nismo zaznavali nekih posebnih aktivnosti ali pa premikov vojaških sil. Preko UNZ Murska Sobota in PM Lendava smo v mesecu juniju dobivali različna obvestila, tolmačenja in napotke, v smislu zbiranje informacij, ugotavljanja, gibanja obeh vodnikov stražnic Kobilje in Žitkovci, kakor seveda tudi gibanje vojaških patrolj ob meji.

8. junija je bil na UNZ M. Sobota delovni posvet, na katerem smo sodelovali vsi komandirji

Kopija zapisa sestanka, dne 29. 5. 1991, na PM Lendava glede varnostne situacije v državi in Pomurju ter nalogah milice (arhiv Milana Osterca)

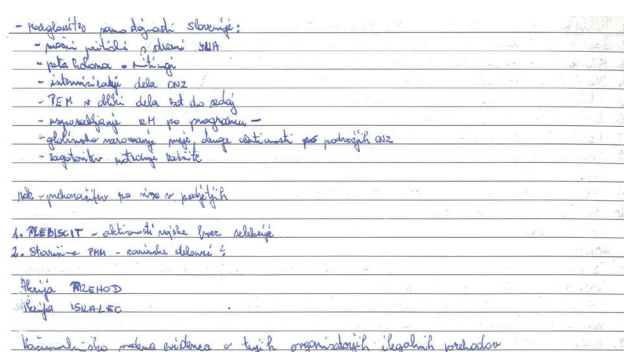
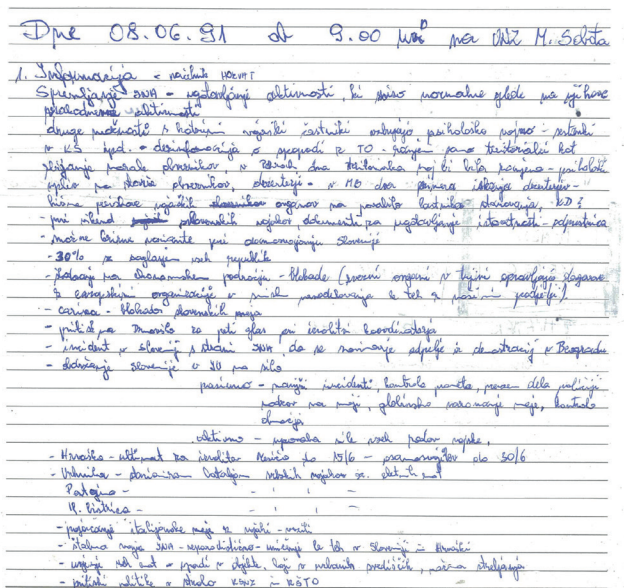
Kopija zapisa sestanka, dne 29. 5. 1991, na PM Lendava glede varnostne situacije v državi in Pomurju in nalogah milice (nadaljevanje) (arhiv Milana Osterca)

postaj, oddelkov, načelnikov služb in operativnih delavcev kriminalistične službe in logistike.

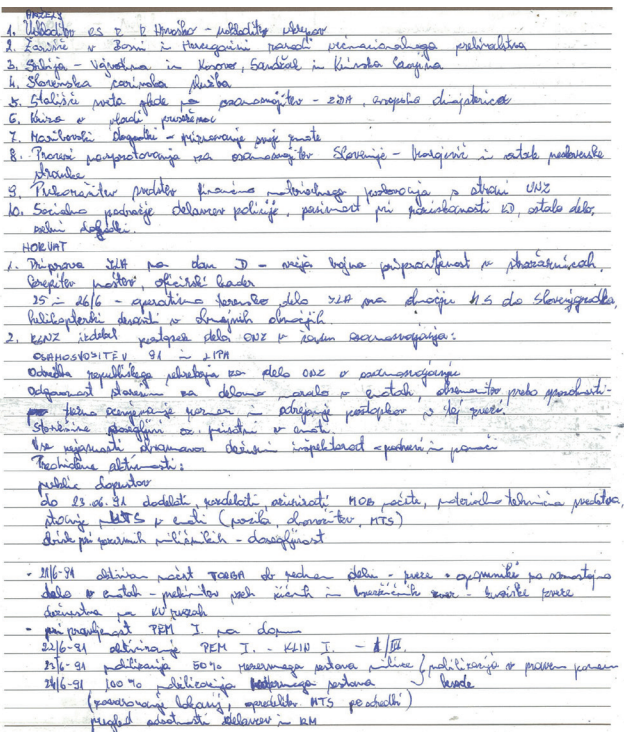
21. junija 1991 smo na delovnem sestanku na UNZ Murska Sobota dobili že tudi neke konkretne zadožitve in pa pričele so se aktivacije PEM UNZ kakor tudi 50 % mobilizacija rezervnega sestava milice, ki se je pričela 23. junija 1991.

24. junija 1991 je bila 100 % mobilizacija rezervnega sestava milice. Na oddelku milice smo imeli takrat v evidencah 15 rezervnih miličnikov, ki so bili vpoklicani za delo in pomoč v patroljah.

V času 100% mobilizacije smo imeli na oddelku milice zraven osebne zadožitve miličnikov še tri pištole, pet polavtomatskih pušk, šest avtomatskih pušk, en puškomitraljez in eno avtomatsko pištolo škorpion. Glede na to, da nas je bilo v polni sestavi 19 miličnikov (en miličnik bil odsoten kot pripadnik PEM), smo si zaradi pomanjkanja orožja menjavali oziroma je bilo poskrbljeno, da so miličniki, ki so opravljali dela in naloge na terenu,

Kopija zapisa delovnega sestanka, dne 8. 6. 1991, na UNZ Murska Sobota (arhiv Milana Osterca)

Kopija zapisa delovnega sestanka, dne 21. 6. 1991, na UNZ Murska Sobota (arhiv Milana Osterca)

[illegible]

Kopija zapisa delovnega sestanka, dne 21. 6. 1991,
na UNZ M. Sobota (nadaljevanje) (arhiv M. Osterca)

Sam se je na UNZ ukvarjal z načrtovanjem, vodenjem in izdelavo načrtov s področja obrambnih zadev, VEM in PEM. Glede vojnih enot milice je treba poudariti, da so se v juniju, juliju in avgustu 1990 intenzivno opravljale naloge s področja popolnjevanja in usposabljanja rezervnega sestava milice. To pomeni, da so v tem času črtali iz rezervnega sestava, rezervni sestav iz carine in rezervni sestav službe državne varnosti. Razorožili so jih in s to opremo popolnili rezervni sestav milice. Potem je bilo izvedeno usposabljanje v Gotenici za te novo postavljene rezervne miličnike, pravzaprav takrat še na Jasnici.

Ena od pomembnih težav je bila zagotavljanje sredstev zvez, milica je bila dobro opremljena, TO pa bistveno manj, tako da so istočasno delali načrt pomoči milice TO pri prenosih informacij in poveljevanju. V pomurskem prostoru je bila JLA silno razdrobljena, zato so načrtovali uporabo na 14-ih lokacijah, torej uporabo TO na 14-ih lokacijah, na vseh karavlah

Malp'io: 20mg
Soforale June 24.06.1991 dr 11.30 per 3K Jendana

1. Oranje: 3 kile, 5 PAP, 6 AP, 1TH, 1 plavaz
- kile 5 kile AP 2;
- kile 100 Nole

PAP TONIC - dnevno smotajno - mgi, stoji
Plavaz - dnevno smotajno
kile - 100% - 5 pule
Mgali - dnevno

obstojati EM - BAZIC JEN mstije 24.6.31 dr 11.00 per
Pavazije dr 6.30 - 18.30 per mstije dan - pavazije
Oranje 20. Hodi pade

[illegible]

Kopija zapisa delovnega sestanka, dne 24. 6. 1991
na PM Lendava (arhiv Milana Osterca)

bili vedno oboroženi s kratkocevnim in dolgocevnim orožjem.

5.6 Načrtovanje posameznih aktivnosti UNZ po zaključku MSNZ

5.6.1 Bilo je zelo napeto in moralo se je nekaj zgoditi¹¹⁷

Inspektorat milice

Dep.št.: 21/3-1-2/1802
Datum : 18/4-1991

RSNI RS
UR-0213
LUDBLJANA

ZADEVA: MEJNI PREHOD JUG - PODATKI

V zvezi dogovora z dne 17/4-1991 vam posredujem podatke za predvidene tri cestne mejne prehode:

MMP PETISOVCI:

- čez predvideni MMP poteka asfaltirana magistralna cesta M 12/1,
- med območjema je most čez reko Muro, ki povezuje Petišovce in Mursko Središče na hrvatski strani,
- ob izgradnji MP je možna priključitev na elektriko, vodovod in telefon od gostinskega lokala Carda-Petišovci, oddaljen od mostu na Muri okrog 350 m,
- gostota prometa je sorazmerno močna in znaša dnevno promet vozil po številu 2.740 vozil,
- ožje območje na navedeni lokaciji je v glavnem močvirnato, cesta je speljana na utrjenem nasipu, izgradnja prehoda bi morala biti tako na nasipu,
- za normalno obratovanje MP bi bilo potrebno urediti, upoštevajoč tudi konice, dve vstopni in dve izstopni stezi ter eno vstopno in izstopno stezo za tovorni promet.

MMP RAZKRIŽJE

- čez predvideni MMP poteka regionalna asfaltirana cesta R 358/a,
- meja na navedenem območju poteka po kopnem, na gričevnatem območju,
- ob izgradnji MP je možnost priključitve na vaški vodovod in elektriko, ki poteka ob mejni črti okrog 100 m, do kmetij na navedenem območju, prav tako je do hiš v naselju speljana tudi telefonska napeljava,

Kopija dopisa UNZ Murska Sobota za Republiški sekretariat za notranje zadeve (sedaj ministrstvo), s katerim so ocenili kraje, kjer naj bi bili bodoči mejni prehodi (arhiv Alojza Flisarja)

in na območju OŠ Ljutomer, na lokacijah Konjišče in Gornja Radgona. Ta načrt je bil končan nekje do konca novembra 1990.

Zanimivo je načrtovanje odvzema oborožitvene opreme iz skladišč TO pod nadzorom JLA. Bila so tri skladišča. Prvo skladišče je bilo v vojašnici v Murski Soboti, naslednje je bilo v bližini vojašnice v Murski Soboti, varovan oddelek (Berek), kjer so se

Slika neznanega avtorja prikazuje, kako so potekala srečanja ob dnevu graničarjev na stražnicah

- 2 -

- gostota prometa na navedeni regionalni je nekoliko manjša in znaša okrog 700 vozil dnevno, tovorni promet pa je redek, nekaj več je avtobusnega prometa, ki dnevno prevaža okrog 700 delavcev iz Hrvatske na delo v Ljutomer,

- ožje območje je hribovito, cesta pa poteka med dvema gričema in možnost večjih širitev na delu, kjer meja seka cesto, ni,

- za normalno delo upoštevašot kako povečanje prometa, bi potrebovali dve vstopni in dve izstopni stezi, tovorni promet pa glede na razdaljo lahko poteka preko Petišovca.

MPOP GIBINA:

- skozi Gibino na Hrvatsko pelje magistralna asfaltirana cesta R 359/a,

- meja na navedenem območju poteka po ravninskem delu,

- ob izgradnji MP je možnost priključitve na vodo, elektriko in telefon zelo slaba, saj poteka meja okrog 900 m izven naselja z naše strani in okrog 500 m s Hrvatske smeri. Do vasi Gibina pa je speljana elektrika in vodovod,

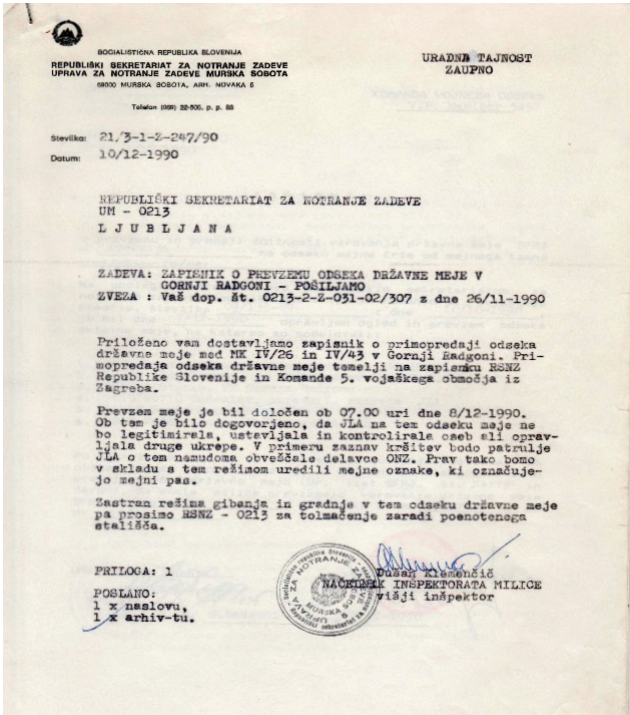
- gostota prometa je sorazmerno močna in dnevno gre čez območje okrog 500 vozil in več avtobusov, ki vozijo dnevno v Ljutomer iz Hrvatske okrog 1000 delavcev,

- ožje območje je ravninsko in gre v glavnem za večja polja z vsemi vrstami kmetijskih kultur,

- za normalno delo bi bilo potrebno zagotoviti dve vstopni in dve izstopni stezi, promet pa bi morali dovoliti tudi avtobusom, odvisno od nadaljnjega statusa delavcev, ki se vozijo na delo.

MILAN HRVATA
NAČELNIK INSPEKTORATA MILICE
samostojni inšpektor

Kopija dopisa UNZ Murska Sobota za Republiški sekretariat za notranje zadeve (sedaj ministrstvo), s katerim so ocenili kraje, kjer naj bi bili bodoči mejni prehodi, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija zapisnika o prevzemu odseka državne meje,
s katerim je JLA prepuščala varovanje državne meje
milici v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

načeloma hranila minsko eksplozivna sredstva in topovski ter minometni izstrelki in skladišče v Gornji Radgoni. Ti načrti so bili sila kvalitetno napravljeni, žal pa do realizacije teh nikoli ni prišlo. Težišče načrtovanja in izvedbe je bilo na delovanju PEM-a.

Označevanje naših stanovanj je bilo zanimivo, vendar ker so oni pokrivali nas, smo tudi mi njih. Narisali smo potem take znake na vsako stanovanje v tistem stanovanjskem bloku.

Ko je JLA načrtovala pomoč njihovi specialni enoti, so imeli izdelan načrt, kako bi zajeli vodilne ONZ in TO in bi našli ta stanovanja.

V tem obdobju ni bilo nič prepuščeno stihijem organiziranju in naključju. Vse aktivnosti so se skrbno tehtale in načrtovale. S tem oporekam vsem tistim, ki trdijo, da so se pač posamezniki ob določenem času znašli na nekem kraju in imeli »srečo. Ni tako, vsaka poteza poveljstva policije je imela izvedbo naloge z določenim ciljem. V začetku leta 1991 je nas – inšpektorje Inšpektoratov policije posameznih Policijskih uprav zadolžene za delo na področju Vojnih enot milice, Posebnih enot milice in obrambnem načrtovanju ter inšpektorje – poveljnike Posebnih enot milice Policijskih uprav, sklical g. Jože Kolenc v prostore Specialne enote. Prisoten je bil tudi poveljnik posebnih enot, g. Vinko Beznik.

Na ločenih delovnih sestankih smo dorekli naloge:

- PEM za izvedbo nalog obrambe domovine z dodelavo popolnitve sestava, opreme in izvedbo usposabljanj (»naredite iz ovc volkove«, je bil nagovor poveljnika Vinka Bezniaka). Na osnovi le-tega se je v nadaljevanju izvedla vrsta usposabljanj po območjih, kjer so se pripadniki pripravljali na grozeči vojni spopad, ki ga je politično vodstvo Slovenije utemeljeno tudi pričakovalo.
- Inšpektorji za načrtovanje pa so prejeli naloge za posodobitev obrambnega načrta v delu mobilizacije, materialno tehničnih sredstev in oborožitve, delovanja v izrednih razmerah in vojni. Posebna naloga je bila prikrito zbiranje podatkov o dejavnosti in aktivnosti vojaških oficirjev in njihovih načrtih ter oceno o moči in delovanju JLA. Naloga, katero so prejeli tudi poveljstva štabov TO po sodelovanju in nujenju pomoči pri popolnjenju, usposabljanju, koordinaciji načrtov skupnega sodelovanja na blokadnih točkah in drugih aktivnostih, pa so predstavljale posebni izziv, večina teh nalog je bila izpeljanka iz nalog, ki smo jih opravljali v projektu MSNZ.

Pred nami je bila pomembna in prioritarna naloga, kot izhodišče za načrtovanje nalog naših enot pa smo uporabljali uporabljeni model delovanja vojske Sovjetske zveze pri zasedbi pribaltskih držav. Ocena je bila, da bo namreč JLA pri morebitni zasedbi Slovenije uporabila podobni model.

V tem času smo opravili ogromno vsega, žrtvovali čas, uporabljali prijateljske povezave in izdelali posodobitev načrtov ter v pomurskem prostoru povezali v delovanju enote milice in TO. To naše delo je pokazalo vso vrednost ob izvajanju aktivnosti v osamosvojitveni vojni. Nekateri dvomljivci še vedno pravijo, da je potekalo vse stihijno. Iz povedanega in iz nadaljevanja boste spoznali, da temu le ni tako. Za boljše razumevanje je nujno, da se uvodoma seznanimo z organizacijo milice v Pomurju. Uporabil bom že dovoljene dele diplomske naloge g. Tomislava Habulina.

Uprava za notranje zadeve Murska Sobota je imela notranje organizacijske enote: inšpektorat

milice (v nadaljevanju: IM), oddelek za zatiranje kriminalitete (v nadaljevanju: OZK), oddelek skupnih služb (v nadaljevanju: OSS) ter postaje milice (Bukovnik, 2002:71).

Na UNZ Murska Sobota so tako bile postaje milice s splošnim delovnim področjem Postaja milice (v nadaljevanju: PM) Murska Sobota z Oddelki milice (v nadaljevanju: OM) Gornji Petrovci, Rogašovci in Cankova, PM Gornja Radgona z OM Videm in Radenci, PM Lendava z OM Dobrovnik, PM Ljutomer ter postaje milice s posebnim delovnim področjem: Postaja prometne milice (v nadaljevanju: PPM) Murska Sobota ter Postaje mejne milice (v nadaljevanju: PMM) Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma, Hodoš in Dolga vas.

Načelnik UNZ Murska Sobota je bil v času vojne Darko Anželj, njegov pomočnik Stanislav Gerič, načelnik IP je bil Milan Horvat, načelnik OZK Zoltan Hercog, načelnik OSS Franc Pižmoht. Komandir PM Murska Sobota je bil Ladislav Vegi, PM Gornja Radgona Stanko Sakovič, PM Ljutomer Franc Slokan, PM Lendava Ludvik Bokan, PPM Murska Sobota Dušan Pohovnikar, PMM Gornja Radgona Zvonko Žinko, PMM Gederovci Drago Ribaš, PMM Kuzma Marjan Slak, PMM Hodoš Franc Berlak in PMM Dolga Vas Ladislav Bagladi. Komandir OM Gornji Petrovci je bil Iztok Trček, OM Rogašovci Marjan Novak, OM Cankova Štefan Vouri, OM Beltinci Alojz Kramar, OM Videm Feliks Neubauer, OM Radenci Martin Karoli, OM Dobrovnik pa Milan Osterc (Ribaš, 2011).

5.6.2 Bili smo stalno v službi¹¹⁸

V dneh pred osamosvojitveno vojno je bilo vzdušje vse prej kot sproščeno. Vsak je želel prispevati svoj del k pripravam na dan, za katerega smo vsi želeli, da ga ne bi bilo. Bil sem dežuren na IM, ko me je poklical dežurni stalne službe, da želijo pripadniki TO prevzeti orožje policije. Ker sam nisem vedel, za kaj se gre, ali je stvar dogovorjena, sem poklical inšpektorja IM Cirila Magdiča, ter ga seznanil z željo ali zahtevo TO.

Magdič mi je odgovoril, da je vse v redu ter da pride na predajo orožja. Kolikor mi je takrat bilo znano, je šlo za starejše orožje, ki smo ga na UJV hranili za naše rezerviste. Orožje je bilo takrat predano brez moje prisotnosti, spomnim pa se, da smo pozneje kar nekaj časa po vojni to orožje iskali, vendar kolikor se spomnim, je bila na koncu zadeva zaključena kot neproblematična. Verjetno pa ta zgodba sovпада z zahtevo JLA po razorožitvi slovenske TO. Kje pa je končalo to orožje, pa verjetno ne ve nihče izmed nas.

Bil sem v stalni pripravljenosti na IM. Zjutraj hitro po 7. uri so poklicali iz mejnega prehoda Kuzma, da je enota JLA iz bližnje karavle s pehotnim orožjem zasedla položaje v gozdu nad mejnim prehodom. Načelnik IM Milan Horvat je odredil, da gresta na mejni prehod Ciril Magdič in Božidar Culič, ter skušata umiriti strasti in doseči umik vojaške enote. To jima je na koncu tudi uspelo, očitno je šlo za manever zastrahovanja. Sam sem kljub prenehanju dežurstva še cel dopoldan ostal v prostorih IM v slučaju, če bi se razmere zaostrovale in bi bilo potrebno iti v širšo akcijo.

5.7 Načrtovanje posameznih PP

5.7.1 Ni bilo več vprašanje, ali bo vojna, ampak kdaj bo¹¹⁹

V nadaljevanju je prvi resnejši incident z vojsko 1991 bilo na mejnem prehodu Kuzma, kjer je vojska zapustila obmejno stražnico in hotela fizično zavzeti mejni prehod. Za aktivnosti milice ob volitvah in plebiscitu je treba poudariti, da je resno in temeljito opravila vse varnostne aktivnosti, da sta se dogodka varno in regularno izvedla brez kakšnih koli incidentov ali omembe vrednih varnostnih dogodkov. Tudi novo stanje – politične razmere po volitvah 1990 so bile s strani pripadnikov milice sprejete brez problemov ali kakršnih koli pretresov. Pravzaprav tudi politika dotlej ni posegala v njeno strukturo, ker ji je zaupala, kar seveda ni veljalo za SDV (službo državne varnosti), ki je bila kaj kmalu reorganizirana (delno razorožena, pobrana uniforma, ukinjen rezervni sestav) in tudi kadrovsko prenovljena (vodstva). Tudi iz teh razlogov je bilo milici naložena še obveščevalna dejavnost.

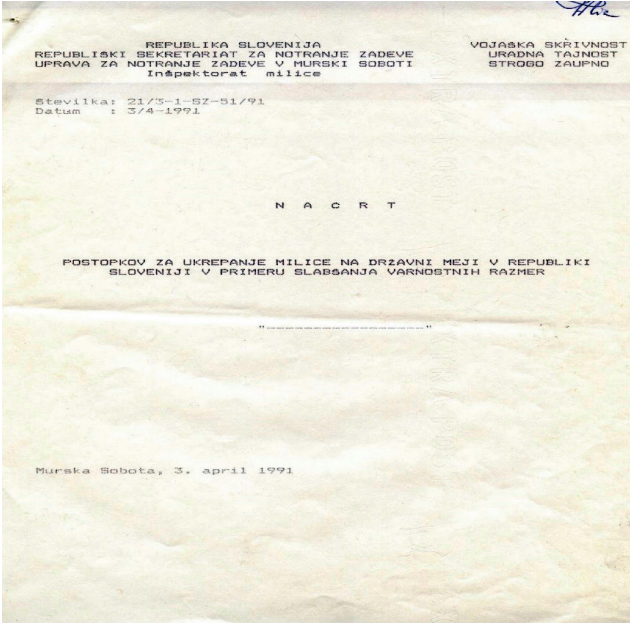
Pri tem delu so vložili izredne napore komandir PM Murska Sobota, njegov namestnik in pomočnika, kakor tudi komandirji OM (oddelkov milice Beltinci, Cankova, Rogaševci in Gornji Petrovci in njihovi pomočniki). Vsak od njih je bil zadolžen za konkretne častnike in podčastnike, ki so jih preko vodij varnostnih okolišev, drugih miličnikov in posebnih virov nadzorovali.

Zaradi napadov, maltretiranja in šikaniranja slovenskih vojakov, Slovenija ni pošiljala svojih kadrov v druge republike (razen v Hrvaško). Zato je JLA grozila RSLO (republiškemu sekretariatu za ljudsko obrambo) in tudi občinskim sekretariatom o zasegu nabornih dokumentov in s privedbo vojakov. Ker je bila zadeva resna – tudi na našem območju in ker se je pričakoval celo fizični napad na te občinske objekte, smo evidenco nabornikov iz občine Murska Sobota hranili na PM. V tem času je bil režim vstopa vojske v objekte ONZ (organov za notranje zadeve) omejen in protokoliran.

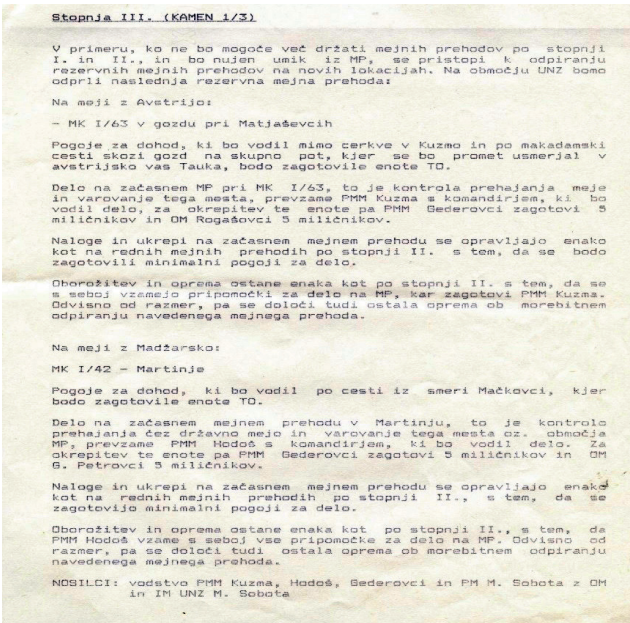
Izredno dobro je bilo sodelovanje v OŠTO (občinskim štabom teritorialne obrambe) Murska Sobota, predvsem z njegovim komandantom, pokojnim Janezom Boharjem. Z njim in nekaterimi njegovimi sodelavci je bilo izredno veliko (tedensko) neformalnih srečanj, na katerih smo si izmenjali vse pomembne varnostne podatke in informacije.

V tem zadnjem obdobju pred vojno je bilo veliko teoretičnega in praktičnega usposabljanja aktivnih in rezervnih miličnikov. Dogodki so se vrstili zelo hitro, zato so bile teme usposabljanja prilagojeni tem potrebam.

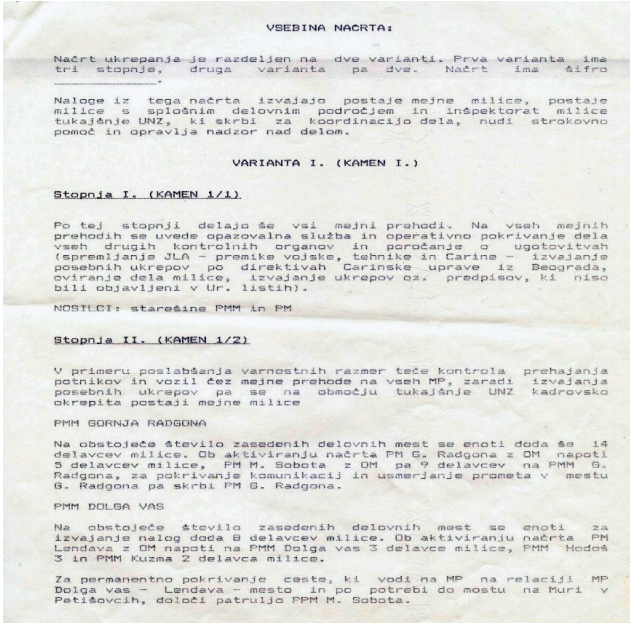
Rezervni miličniki so bili sklicani 23. in 24. 6. 199, ker so se varnostne razmere poslabšale in se je pričakovala intervencija zvezne vojske. 15. 6. 1991 so bile do nadaljnjega prekinjeni letni dopusti za aktivne miličnike. Sklicana je bila PEM UNZ za usposabljanje in delovanje v vojnih razmerah ter za pokrivanja terena, v katero je tudi PM M. Sobota kadrovala veliko policistov, poleg tega še enega pomočnika komandirja PM, in enega komandirja OM. Ob neposrednem napadu JLA smo v skladu z načrtom mobilizacije in delovanja v vojni izpopolnili materialno tehnična sredstva, predvsem motorna vozila.

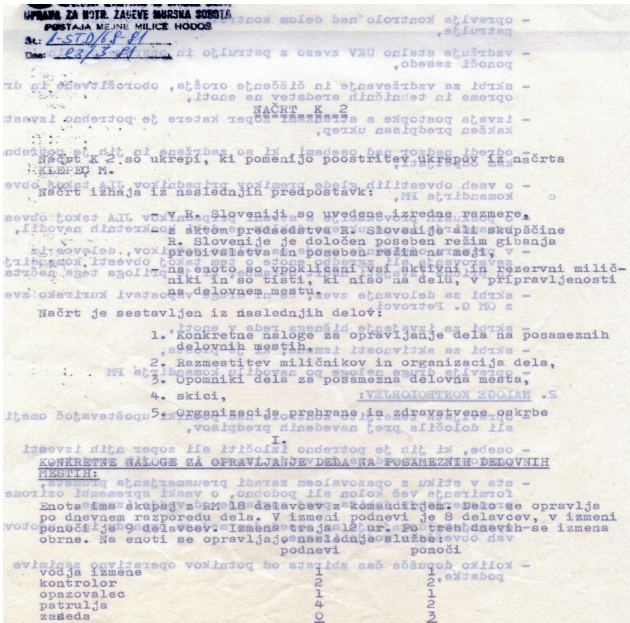
Slika prikazuje prvo stran načrta Kamen za PMM Hodoš

Slika prikazuje delovanje po stopnji III za PMM Hodoš

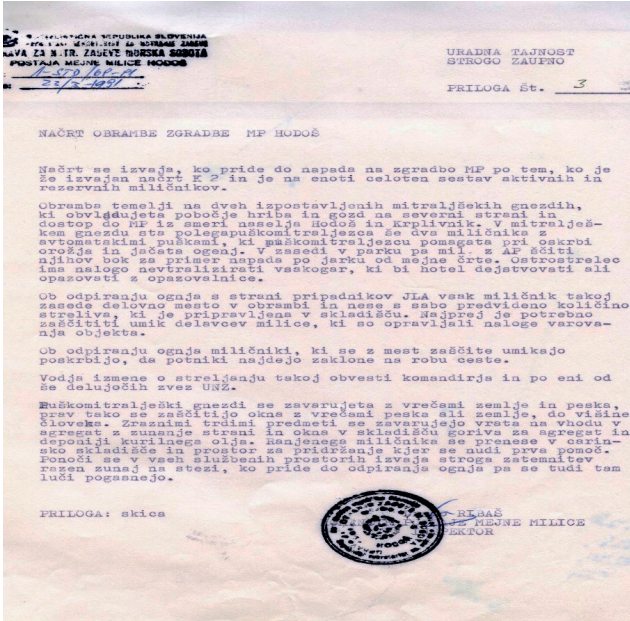

Slika prikazuje prvo stran načrta Kamen za PMM Hodoš

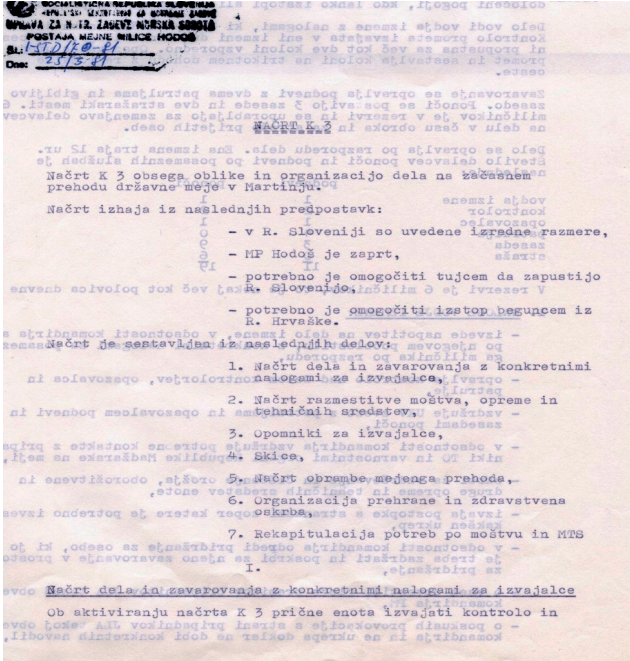

Slika prikazuje prvo stran načrta Klepec 2, ki je predvideval ukrepe na postaji mejne milice Hodoš, ko bi bile razglašene izredne razmere s strani predsedstva Socialistične republike Slovenije (arhiv Policijske uprave M. Sobota)

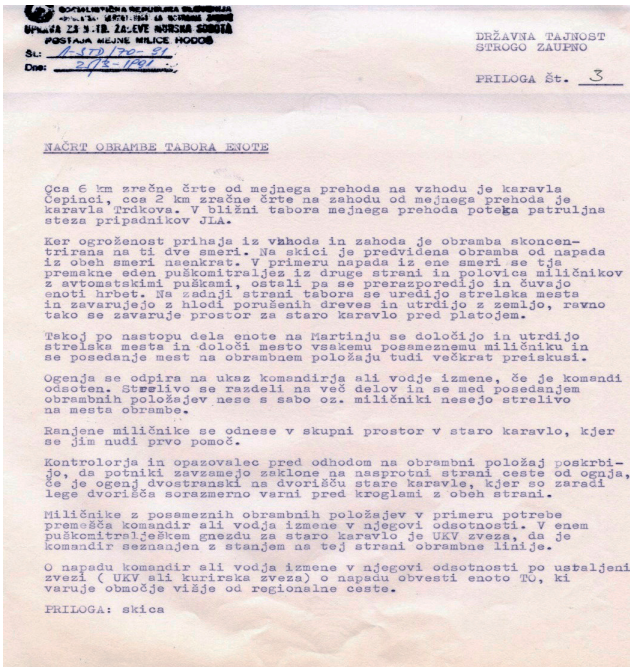
¹¹⁹ Aktivnosti milice (PM M. Sobota) med osamosvajanjem Slovenije (Ladislav Vegi)

Kopija prikazuje načrt obrambe mejnega prehoda Hodoš v primeru zavzetja s strani mejne enote Jugoslovanske ljudske armade. Namen načrta je bil zavarovati miličnike na delu na mejnem prehodu in morebitne potnike, ki bi se ob poskusu zavzetja mejnega rehoda tam našli. Težava JLA je bila, da niso mogli odpreti ognja na mejni prehod, ne da bi merili tudi na ozemlje Republike Madžarske in s tem povzročili incident, kar se je med osamosvojitveno vojno tudi dejansko zgodilo.

Kopija prikazuje prvo stran načrta, ki je predvideval razmere, ko je delo na mejnem prehodu Hodoš zaradi uvedbe izrednih razmer onemogočeno. Zaradi tega je bilo potrebno predvideti rezervno lokacijo, ki sem jo našel na prehodnem mestu v Martinju, kjer je pozneje dejansko bil odprt mejni prehod.

Kopija prikazuje načrt obrambe tabora enote ob prehodnem mestu v Martinju. Tabor je bil predviden na mestu bivše stražnice Martinje. Prostor ni omogočal daljše bivanje, vendar je dajal zasilno zatočišče delu enote, ki ni bila na dolžnosti. Če bi tabor enote prenesel v vas, bi bila enota lahko odrezana od prehodnega mesta in s tem prepuščena brez obrambe.

5.7.2 Malo pred vojno¹²⁰

Potekala sta sklic rezervnega sestava milice, priprava na razglasitev samostojnosti. Na OM smo pred tem pridobili material za beljenje prostorov. Z beljenjem smo pričeli miličniki sami. Pri tem so nam pomagali tudi rezervni miličniki, kar sta ugotovila tudi dva inšpektorja ob nadzoru OM. Če se prav spomnim, sta mi takrat zagrozila tudi z disciplinskim postopkom, ker se po njihovem ne zavedam trenutne situacije v Sloveniji.

Na maloobmejne prehode poleg miličnika dodamo še rezervnega miličnika in oborožimo z dolgocevnim orožjem. Vse naloge OM opravlja v skladu s takratnimi usmeritvami. S pom. Igorjem se odpeljeva do karavle Fikšinci. Vojak naju ne spusti naprej in pokliče vodnika, v ozadju opaziva podporočnika. Jasno nama dajo vedeti, da sva nezaželena in nama očitajo stanje. Midva jim ne ostaneva dolžna in bolj v prepiru kot pogovoru poveva, da je tu Slovenija in šele nato Jugoslavija.

5.7.3 Priprave in načrtovanje OM Rogašovci¹²¹

V času poteka akcije SEVER 1989 sem sodeloval pri preprečitvi mitinga resnice, bil v 7. bataljonu PEM PU Murska Sobota kot komandir drugega voda tretje čete v Krškem. V času osamosvojitvene vojne sem opravljal naloge pomočnika komandirja OM Rogašovci. Sem član društva SEVER za Pomurje od njegovega nastanka leta 1994 in eden od ustanoviteljev tega društva, trenutno sem član UO in predsednik komisije za šport in prosti čas.

Na terenu OM Rogašovci smo pokrivali mednarodni mejni prehod (MMP) Kuzma, štiri maloobmejne prehode Fikšinci, Kramarovci, Sotina in Matjaševci ter štiri stražnice – karavle Fikšinci, Sotina, Kuzma in Trdkova. Vse te stražnice so bile okrepljene z dodatnimi vojaki, stražnica Kuzma tudi z oficirji. Komandirji karavl so nam bili dobro znani, saj smo živeli skupaj v blokih in smo imeli nalogo operativnega pokrivanja, nadzorovali njihovo gibanje in zbirali operativno zanimive informacije.

5.7.4 Obramba mejnega prehoda na Hodošu in rezervne lokacije Martinje – načrt¹²²

Akcija Sever ni bila edina provokacija s strani zveznega vodstva oziroma vodstva Socialistične Republike Srbije. Podoben je bil poskus, da bi ponovno razširili mejni pas na 1000 metrov in v primeru potrebe na 5000 metrov, kar bi v nekaterih krajih pomenilo, da so prišli pod nadzor vojske. Ta poskus je povzročil množične mirne proteste na mejnih prehodih v naši republiki, ki so privedli do tega, da tega poskusa niso pripeljali pred zvezno skupščino kot spremembo zakona.

120	Spomini Marjana Novaka
121	Spomini Igorja Klariča
122	Spomini Draga Ribaša

Temu sem ugovarjal zelo energično in iskal razloge, zakaj ali je bilo moje delo namestnika komandirja postaje milice ocenjeno kot slabo, vendar odgovora nisem dobil. Povedal sem, da se s premestitvijo ne strinjam in da ne bom šel prostovoljno. Zaradi tega sem bil premeščen po uradni dolžnosti.

Postaja milice Hodoš je bila majhna enota z enim mejnim prehodom in malo potniškega prometa. Zelo hitro sem se naučil tega, kar mora miličnik vedeti pri mejni kontroli in kaj mora vedeti starešina glede odločitev o dovolitvi vstopa ali izstopa iz države, upravno poslovanje enote pa sem poznal še iz prejšnjega delovnega mesta. Na mejnem prehodu smo dobro sodelovali s carino, ki so se z nami pogovarjali o vsem razen o njih. To so držali kot nekakšno skrivnost in je bilo zelo težko ugotoviti njihove notranje odnose in razmerja, še celo kakšno plačo imajo, večina ni želela povedati ali pokazati plačilnega lista.

S sosedi Madžari smo na formalni ravni dobro sodelovali, mesečno smo izmenjali informacije glede števila prometa potnikov in vozil in dogodkov, ki so se zgodili na mejnih prehodih. Osebnostno je bilo v začetku veliko nezaupanje in ko so mi enkrat pri prehodu meje temeljito pregledali osebni avtomobil brez posebnega razloga in fotokopirali moj potni list, sem pri mesečni izmenjavi ostal na naši strani mejne črte in zahteval, da se statistika izmenja tam, ker se pri njih ne počutim varnega.

Po tistem sta se oba, vodja mejnega prehoda in namestnik vodje, spremenila in sta prišla večkrat k nam na mejni prehod in tudi jaz k njima. Namestnik je bil porabski Slovenec Vendel Talaber, ki je govoril porabsko slovenščino in smo se lahko sporazumevali brez tolmača. Ker sem nekajkrat zaščitil oba pred njunim vodstvom v Zalaegersegu, ko sta popivala in prišla popolnoma vinjena na njihov mejni prehod, sem njunemu vodji potrdil, da sta bila pri meni in da nista uživala alkoholnih pijač, da so take informacije zlonamerne, sta se še bistveno bolj odprla. Ko sem nakupoval oblačila za mojo hčerko v Zalaegerszegu, je bil Vendel Talaber z mano in mi pokazal, kje so trgovine, kjer je blago dobro in poceni. Enkrat sem tudi jaz njemu urejal dele za njegov avto v Murski Soboti in je bil takrat pri meni doma na kosilu.

Poseben odnos je bil z mejno stražnico (karavlo) na Hodošu, katere vojaki so dnevno hodili v patrulji mimo mejnega prehoda. Vodja stražnice je bil tedensko vsaj enkrat na mejnem prehodu in z njim je bil zgrajen dober in prijateljski odnos. Bil sem prepričan, da je tudi iskren, povabljen je bil na naš piknik, jaz sem bil vabljen na dan graničarjev v stražnico. Večkrat je kaj rabil in če smo imeli, je to tudi dobil. Kljub zaostrenim odnosom v državi se je zdelo, da s stražnico ni posebnih težav ali težav, ki jih z dialogom ne bi mogli rešiti.

Ko sem našel potem v časopisu Delo obsežen članek o tem, da je bilo pred vojaki brano pismo o stanju v Socialistični republiki Sloveniji, v katerem se je kritiziralo vodstvo naše republike in skorajda grozilo vodstvu in državnim organom, sem počakal nekaj dni, da mi bo zastavnik o tem tudi kaj povedal. Ko je prišel naslednjič, sem ga vprašal o tem pismu in je to v celoti zanimal. Zato sem mu povedal, da je najin izven službeni odnos s tem končan, ker mu več ne zaupam. Na mejni prehod lahko pride, ko bo imel uradno opravilo ali ko bo prestopal državno mejo kot potnik, sicer pa na mejni prehod več ne sme.

Tako sva prekinila vse stike razen nekaj uradnih, ker sem pozneje ugotovil, da je obstajala možnost, da je zastavnik pri nas zbiral podatke za protibveščevalno službo vojske.

Prišlo je do volitev, na katerih je zmagala koalicija Demos in kmalu zatem, meseca maja 1990 do postavitve nove vlade, ki se je imenovala še vedno izvršni svet in ministri republiški sekretarji. Našega republiškega sekretarja Igorja Bavčarja mlajši nismo poznali razen iz protestov na Roški ulici v Ljubljani v času sojenja Janezu Janši in ostalim. Močna zaostritev je bila takoj po tem, ko je bila formirana vlada in je predsedstvo države zahtevalo premestitev vsega orožja TO v vojašnice jugoslovanske ljudske armade. Pri nas tega nismo posebej čutili, ni bilo več patrulj vojakov in tudi niso se zadrževali dlje v bližini mejnega prehoda. Izvajali smo ukrepe previdnosti po tem, ko so vojaki zasedli štab teritorialne obrambe v Ljubljani in ob akciji »Plebiscit« v času izvajanja plebiscita. Po plebiscitu je bilo v glavnem jasno, da stvari ne bodo potekale povsem mirno.

To je pričakovalo tudi vodstvo milice in so nam spomladi 1991 naročili, da ažuriramo obrambne načrte v skladu z načrtom Kamen. Po 2. stopnji tega načrta je bilo potrebno predvideti tudi delovanje v izrednih razmerah in pripraviti načrt obrambe mejnega prehoda.

Na podlagi tega sem sam pripravil konkretizacijo tega načrta za mejni prehod Hodoš in začasno prehodno mesto v Martinju.

Pričujoče kopije načrtov delovanja milice v morebitnih izrednih razmerah kažejo na resno pripravljenost milice izvršiti svoje naloge in da pri tem gleda predvsem na zaščito prebivalcev. Zato sem tudi v obeh načrtih upošteval možnost, da se bo določeno število prebivalcev želelo umakniti iz države. Zelo jasno je bilo, da bo tarča mejni prehod, zato sem tudi iskal rezervno lokacijo, ki omogoča prehod državne meje z osebnim avtomobilom in da je dovolj lahko dostopna iz notranjosti.

Težava tega načrtovanja je bila, da milica ni vojska in da je šlo za domače ozemlje, kar je pomenilo, da milica ni imela predvidene samooskrbe za posamezne enote in bi se tisti, ki bi nam zagotavljali prehrano in drugo potrebno oskrbo, morali prebijati skozi morebiten obroč. Na mejnem prehodu je sicer majhna kuhinja, ki pa je bila namenjena zgolj ogretju malice za delavce ne pa za kuhanje večjemu številu ljudi. Na začasni lokaciji pa niti tega ni bilo. To sem moral prepustiti načrtovanju odseka za logistiko, ki pa ni bilo povsem učinkovito, kot se je pozneje izkazalo.

Predvsem dalj časa trajajoče razmere, ko bi bilo na mejnem prehodu ali prehodnem mestu skoncentriranih več kot 30 miličnikov in miličnic, je povzročalo še dodatne težave pri načrtovanju.

Ko sem izdelal operativne načrte, pa sem bil seznanjen, da sem v mesecu aprilu premeščen na postajo mejne milice Gederovci na delovno mesto komandirja enote, komandir postaje mejne milice Gederovci pa na moje. Tako sem predal enoto in načrte in odšel na mejo z Republiko Avstrijo.

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja, ki je nastala 28. 6.1991, malo pred prihodom tankov v Gornjo Radgono, prikazuje vodstvo občine Gornja Radgona, levo predsednik skupščine občine Vogrinčič, zraven republiški poslanec Stariha, Hrastelj, inšpektor Flisar iz direktor pomurske carine Sever

Mejni prehod Gederovci je bil mejni prehod z bistveno več potnikov, brezcarinsko trgovino in stanovanji miličnikov ob zgradbi mejnega prehoda. Tam se je načrtovanje začelo od začetka, ker sem moral spoznati razmere, sodelavce, sosednje varnostne organe in območje.

Sodelovanje s carino je bilo korektno in brez težav. Z vodjem carinskega dela mejnega prehoda se je dalo usklajevati skupne naloge in načrtovati sodelovanje. Na avstrijski strani so na mejnem prehodu delali cariniki s carinske straže Republike Avstrije. Stiki z njimi so bili korektni in poleg redne mesečne primerjave statističnih podatkov tudi omogočali dogovore o izmenjavi drugih podatkov. Pozneje med spopadom z Jugoslovansko ljudsko armado so nam ti

dobri odnosi pomenili veliko pomoč.

Na mejni prehod je mejila stražnica v Petanjcih, katere vojaki so večkrat dnevno hodili po nasipu reke Kučnice in pri tem prečkali cesto na mejnem prehodu ob mostu čez reko. Nedaleč so imeli na koncu naselja Krajna stik z vojaki iz stražnice Korovci. Ko sem prišel delat na postajo mejne milice, sem se šel predstaviti vodji stražnice Petanjci, vodniku iz Makedonije, ki ni bil odkrito sovražen in tudi ni izražal kakršnekoli nestrpnosti do miličnikov, slovenske oblasti ali Slovencev nasploh. Prišel je nekajkrat na mejni prehod v maju pozneje pa več ne.

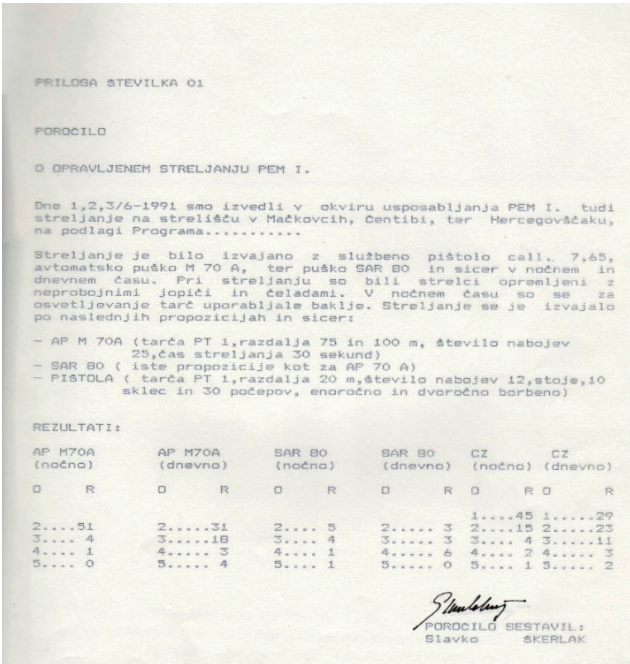
5.7.5 Opis območja PM Ljutomer¹²³

Da bi se bralec tega prispevka lahko vsaj delno predstavljal kraje, ki bodo opisani v kronologiji dogodkov v letu 1991, naj najprej na kratko orišem nekatere posebnosti Občine Ljutomer, kjer sem v usodnih trenutkih za slovenski narod vodil policijsko postajo. Sama občina Ljutomer, ki ima 18.759 prebivalcev ter 175 km2 površine, leži na križišču poti, ki osrednji del Slovenije povezuje s severovzhodnim delom, tj. Prekmurjem ter ima pomemben geostrateški položaj, saj preko tega področja poteka najkrajša cestna povezava med Hrvaško in Avstrijo.

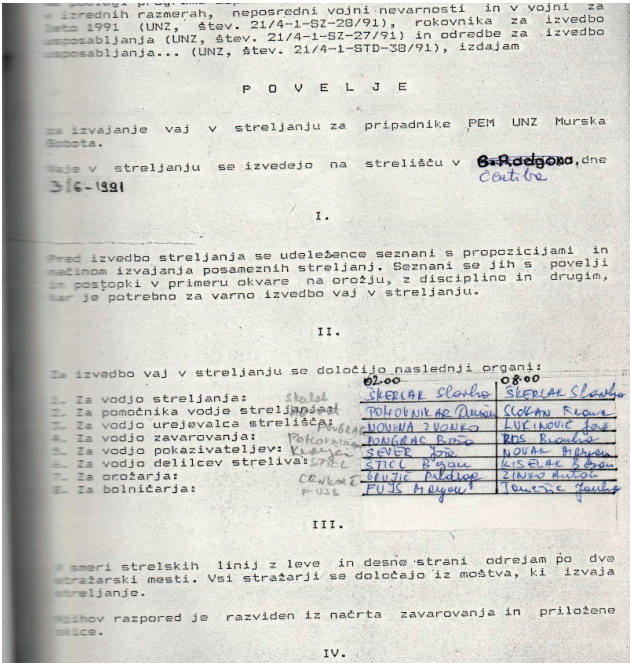
Kar je bilo leta 1991, ko je JLA nameravala zapreti severne meje še posebej pomembno. Sicer pa pri opisovanju dogodkov, ki so se dogajali v letu 1991, ne želim posebej izpostavljati posameznikov, niti prikazovati delovanja TO. Predvsem želim opisati dogodke, pri katerih je sodelovala Policijska postaja Ljutomer s svojimi enajstimi aktivnimi in 45. rezervnimi policisti.

5.8 Provokacije JLA¹²⁴

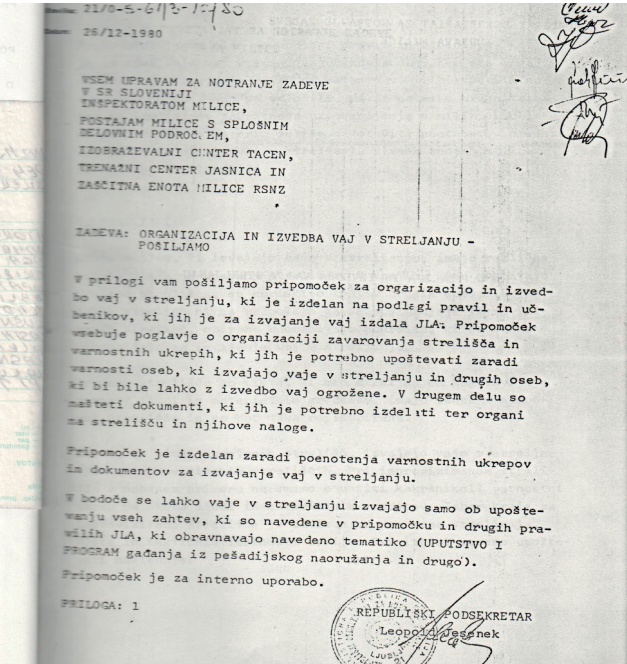
JLA je stalno izvajala provokacije sama ali s soglasjem predsedstva SFRJ ali celo po njegovem naročilu, še pred volitvami v času volilne kampanje za volitve v skupščino socialistične Republike Slovenije marca 1990.

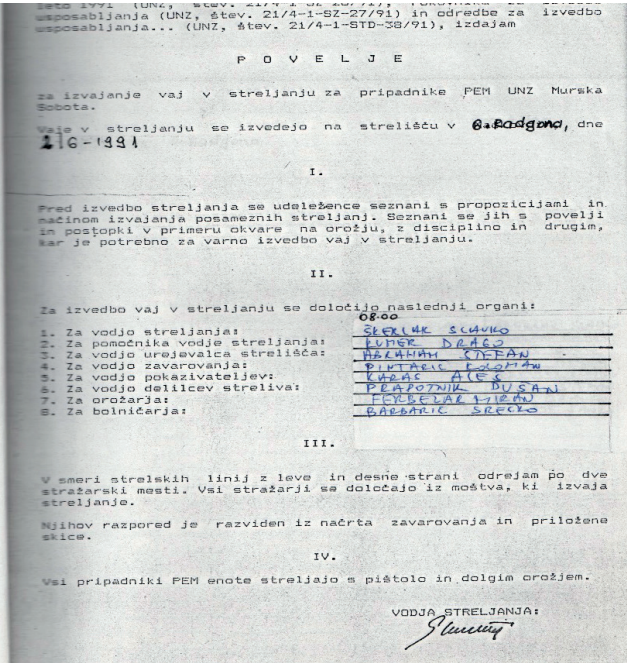
Kopija poročila o opravljenem streljanju PEM UNZ Murska Sobota, junija 1991

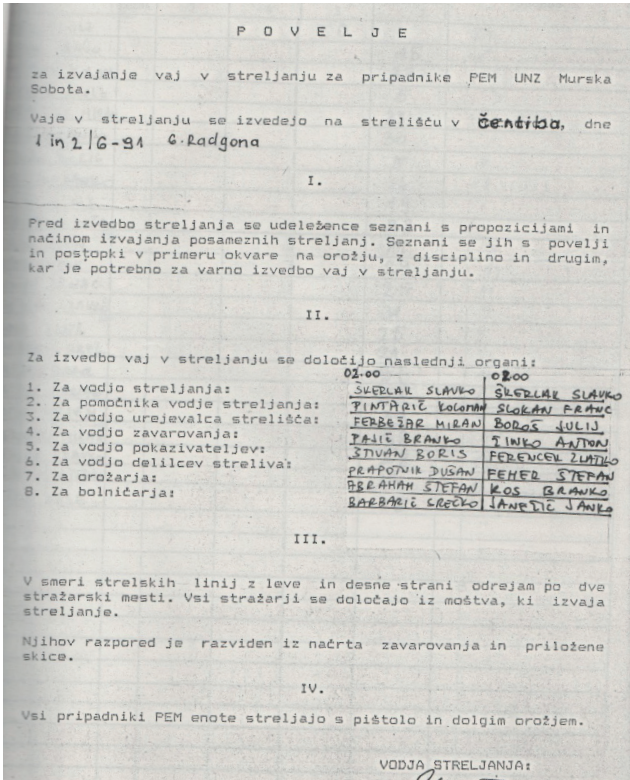
Kopija povelja za izvedbo streljanja enote PEM UNZ Murska Sobota 3. 6. 1991, takšna povelja so morala biti izdana za vsako vajo v streljanju katerekoli enote milice (arhiv Alojza Flisarja)

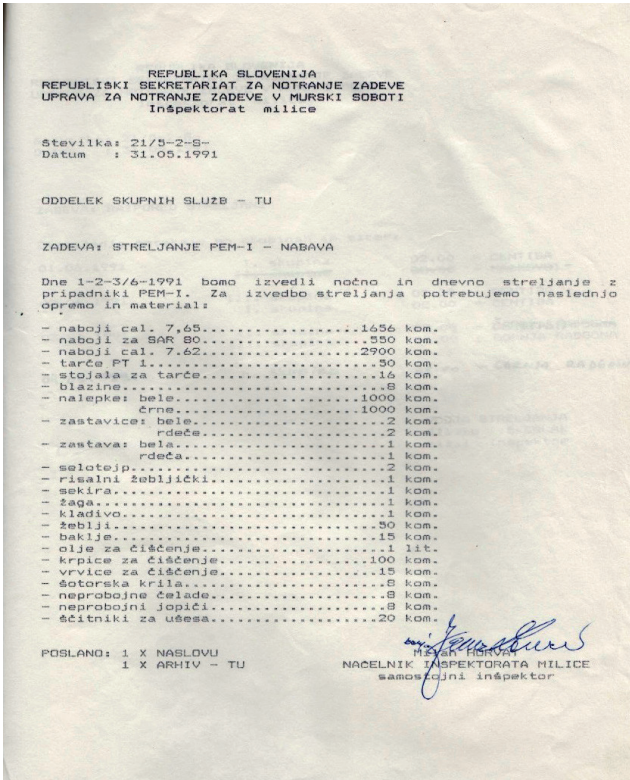
Kopija prve strani navodila o izvedbi streljanja v milici, po katerem so se izvajale vse vaje v streljanju v organih za notranje zadeve (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija povelja za izvedbo streljanja enote PEM UNZ Murska Sobota 2. 6. 1991, takšna povelja so morala biti izdana za vsako vajo v streljanju katerekoli enote milice (arhiv Alojza Flisarja)

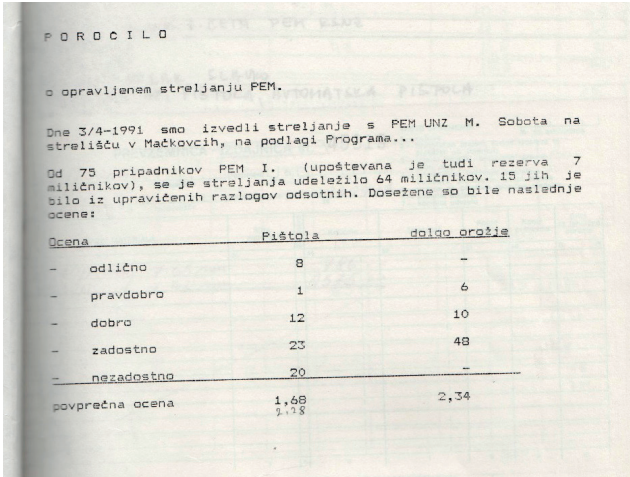
Kopija povelja za izvedbo streljanja enote PEM UNZ Murska Sobota 1. 6. 1991, takšna povelja so morala biti izdana za vsako vajo v streljanju katerekoli enote milice (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija zahteve po materialno tehničnih sredstvih za izvedbo streljanja enote PEM UNZ Murska Sobota 1–3. 6. 1991, iz zahteve se vidi, da so bile vaje – glede na potrebe po strelivu in drugih stvareh – resne in obsežne (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota na sejmišču v Gornji Radgoni junija 1991

Kopija poročila za izvedbo streljanja v mesecu marcu za enoto PEM UNZ Murska Sobota v mesecu aprilu 1991, po vsakem streljanju je bilo potrebno izdelati poročilo o rezultatih streljanja in poročilo o porabi materialno tehničnih sredstev (arhiv Alojza Flisarja)

ČAS	VSEBINA	KRAJ	NOŠILEC	SREDSTVA
od 08.00 do 09.30	Opredeljevanje, formiranje in pregled enote	strelišče Mačkovič	pov. čete	
od 09.30 do 10.30	I.VOD: postavljanje streljanja s pištolo - streljanje s pištolo - čiščenje orožja	strelišče Mačkovič	v pom.pov.čete SKEHAR pom.pov.čete HORVAT nam.kom.I.čete SKEHAR	tarče, mete, strelivo, nalepke, letve, šotorska krila, zastavice, megafon, slušniki
od 10.30 do 11.00	II.VOD: preverjanje telesne pripravljenosti	strelišče Mačkovič	kom.I. voda ŽIRKO	osebna oprema, neprobojna čelada, zaščitni jopič
od 11.00 do 11.30	Malica	strelišče Mačkovič	OGS	jedilni pribor
od 11.30 do 12.00	I.VOD: preverjanje telesne pripravljenosti	strelišče Mačkovič	nam.pov. SLOKAR nam.kom. I.čete	kot točka 3
od 12.00 do 12.30	II.VOD: streljanje s pištolo - streljanje s pištolo - čiščenje orožja - popravljanje streljaške opreme	strelišče Mačkovič	pom.pov.čete SKEHAR pom.pov.čete HORVAT kom.II.voda ŽIRKO	kot točka 2
od 12.30 do 13.00	Analiza usposabljanja in razpustitev enote	strelišče Mačkovič	poveljstvo čete	

Kopija razporeda dela na strelišču v Mačkovičih iz arhiva Alojza Flisarja kaže, kako podrobno so bile načrtovane naloge na vajah PEM

ČAS	VSEBINA	KRAJ	NOŠILEC	SREDSTVA
od 14.00 do 15.00	Kosilo	Tabor Zg. Ivanjci	OGS	po jedilniku
od 15.00 do 16.00	II. četa - oborožitev in izvajanje vaj v streljanju	strelišče v Hercegovščak	pom. poveljnika MAGDIČ Ciril HORVAT Marjan	sredstva kot pod 6.
od 16.00 do 17.00	I. četa - urejanje postopov za vadbo, in vzpostav. JRM ob vodstvu. BOV-a in vodnega topa	okolica tabora Zg. Ivanjci	komandirji čet in vodov	sredstva kot pod 7.
od 17.00 do 18.00	Čiščenje orožja in ureditev ostale opreme	tabor Zg. Ivanjci	komandirji oddelkov	krpa, olje, vrvice
od 18.00 do 19.00	večerja	- " -	OGS	po jedilniku
od 19.00 do 20.00	rezervni termin	- " -	- " -	- " -
od 20.00 do 21.00	močni počitek	- " -	- " -	- " -

Kopija razporeda dela PEM na strelišču Hercegovščak, nadaljevanje (arhiv Alojza Flisarja)

PRILOGA 5					
Tablica tajnih imen enot in posameznih operativnih oseb za enoto _____ za akcijo _____					
Tajni naziv tablice je "MOJCA"					
Zap. št.	Formacijsko ime poveljstva - enote	Tajno ime	Zap. št.	Poveljnik - operativna oseba	Tajno štev. osebe
1	RSNZ - SRS	SORA	1	sekretar	55
2	UNZ	Plešivec	2	načelnik	55
3	Pokraj. center SDV	SAVA	3	vodja	55
4	Obvešč. točka SDV	SNEŽNIK	4	vodja	55
5	1. bat. milice	NANOS	4	poveljnik	55
5	1. četa 1. b. milice	Jelen	5	načelnik poveljstva	60
6	1. vod, 1. čete	Orel - 500	6	oficir za MPV	63
7	1. oddelek, 1. voda, 1. četa	Orel - 501	7	načelnik varnosti	65
8	2. odd., 1. vod, 1. četa	Orel - 502	8	vodja kript. službe	70
9	3. odd., 1. voda, 1. četa	Orel - 503	9	vodja odd. za zveze	75
10	2. vod., 1. čete milice	PLANINA 50	10	vodja za opremo in prehrano	80
11	1. odd., 2. voda 1. četa	PLANINA 51			
12	2. odd., 2. voda 1. četa	PLANINA 52			
13	3. odd., 2. voda 1. četa	PLANINA 53			

Kopija ene od tablic tajnih imen enot in služb v milici (arhiv Alojza Flisarja)

ČAS	VSEBINA	KRAJ	NOŠILEC	SREDSTVA
od 06.00 do 07.00	Opredeljevanje, formiranje enot in pregled opreme, ter priprave za prenik	Izorišče kmetijske zadruge - Zilina	Poveljstvo bataljona s streljanimi enot	Pregled sredstev po formaciji
od 07.00 do 08.00	Preklic enote na mesto taborjenja op. urjenja, I. četa strelišče, II. četa v tabor	Strelišče Hercegovščak Zg. Ivanjci - Vila Brestnik	pom. poveljnika HORVAT Marjan MAGDIČ Ciril	Vozila razporejena v PEM in vozila eno v PEM in vozila eno
od 08.00 do 09.00	Postavitve in ureditve: strelišča - I. četa - tabora - II. četa	Hercegovščak Zg. Ivanjci - Vila Brestnik	pom. poveljnika MAGDIČ Ciril nam.pov.čete HORVAT Marjan	Tarče, mete, strelivo, nalepke, letve in ok za tarče, šotorska krila, zaščitni jopič
od 09.00 do 09.30	Malica	Hercegovščak Zg. Ivanjci	OGS	po jedilniku
od 09.30 do 10.00	Čiščenje orožja in priprava orožja za streljanje - sestav. in razstav.	Hercegovščak Zg. Ivanjci	Kom. čet in vodov	krpa, olje, vrvice
od 10.00 do 11.00	I. četa - oborožitev in izvajanje vaj v streljanju	strelišče Hercegovščak	pom. poveljnika MAGDIČ Ciril HORVAT Marjan	orožje po formaciji, zveze za zavarovanje pištol, šotorska krila
od 11.00 do 12.00	II. četa - urjenje postopov za vadbo, in vzpostav. JRM - ob vodstvu. BOV-a in vodnega topa	okolica tabora v Zg. Ivanjcih	komandirji čet in vodov	intervencijske čelade, zaščitne maski, slušniki

Kopija razporeda dela PEM na strelišču Hercegovščak (arhiv Alojza Flisarja)

ČAS	VSEBINA	KRAJ	NOŠILEC	SREDSTVA
od 06.00 do 06.30	vstajanje, urjenje in popravljanje	tabor v Zg. Ivanjcih	dežurni enote	
od 06.30 do 07.00	sajtrk	- " -	OGS	po jedilniku
od 07.00 do 08.00	urjenje praktičnih postopov posameznikov in	okolica tabora	komandirji čet in vodov ob pomoči MAGDIČ Cirila pom.pov.čete HORVAT Marjan	sredstva za vlečenje vozov, gumijske, lesene palice
od 08.00 do 09.00	sestavljanje s sredstvi za posameznike, neprobojni jopiči, ostriževalni palice in šotorska krila	- " -	poveljstvo enote	plinske bombe, pištola, puška, šotorska krila, zaščitni jopič
od 09.00 do 10.00	kosilo	- " -	OGS	po jedilniku
od 10.00 do 11.00	čiščenje opreme, popravljanje	- " -	komandirji čet in vodov	čistilna sredstva, vosila
od 11.00 do 12.00	Analiza in dogovor za nadaljnje delo ter razpustitev enote	- " -	poveljstvo	

Kopija razporeda dela PEM na strelišču Hercegovščak, zaključek (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefan Abraham iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje analizo in pripravo pred vajo PEM UNZ Murska Sobota na sejmišču v Gornji Radgoni junija leta 1991

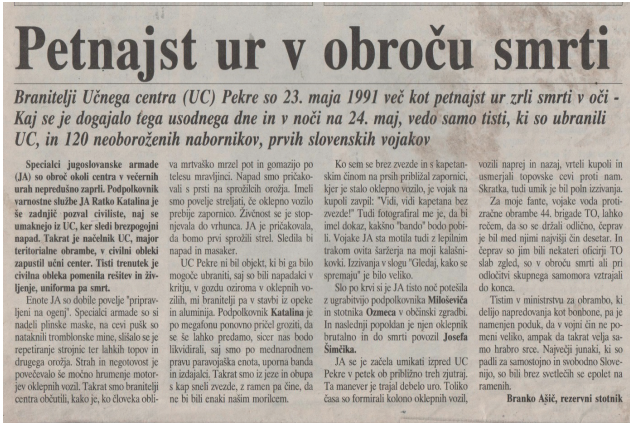
TABLICA TAJNIH IMEN POSAMEZNIH OPERATIVNIH OSOB IN ENOTE				
TAJNI NAZIV TABLICE JE " <u>BOD</u> "				
Šep. št.	Ime enote poveljstva	Tajno ime	Poveljnik operativna oseba	Tajna št. operat. osebe-enote
1.	Poveljstvo PEM	JELEN	poveljnik	10
2.	"	"	JELEN	pos. povelj.
3.	I. oddelek	JASTREB	komandir I. odd.	2
4.	II. oddelek	JASTREB	komandir II. odd.	4
5.	III. oddelek	JASTREB	komandir III. odd.	6
6.	IV. oddelek	JASTREB	komandir IV. odd.	8

Tablica tajnih imen za šifriranje v PEM (arhiv Alojza Flisarja)

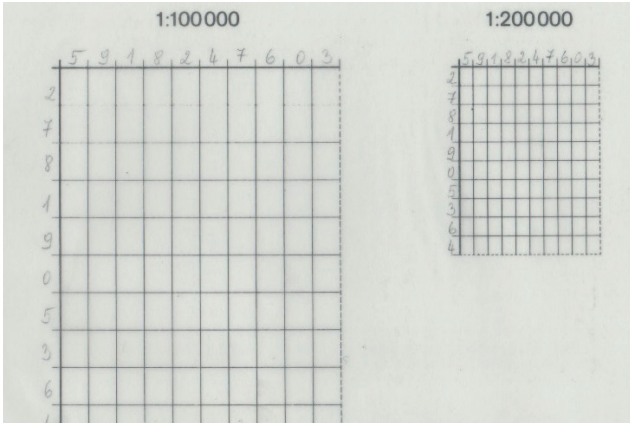
TABLICA KLJUČEV ZA KODIRANO KARTO		Priloga 1 g	
Dan uporabe ključev		Številke osnovne kodne mreže	
1. dan	vodravno naplino	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0	Ključ za vodravno naplino
2. dan	vodravno naplino	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0	Ključ za vodravno naplino

Tablica ključev za kodiranje karte zemljevida – tako se tajno sporoči lokacija (arhiv Alojza Flisarja)

Zelo huda provokacija je bila ukaz predsedstva SFRJ o odvzemu orožja TO 17. 5. 1990, s katerim so deponirali orožje TO v vojašnicah JLA in ga ta ni mogla vzeti brez dovoljenja vojske. 4. 10. 1990 je vojaška policija JLA zasedla zgradbo Republiškega štaba TO. 23. 5. 1991 so enote JLA obkolile učni center TO v Pekrah pri Mariboru in zahtevale predajo nabornikov, ob množičnih protestih in smrti enega od protestnikov so se oklepniki umaknili nazaj v vojašnico v Mariboru. Na območju UNZ Murska Sobota je bilo več provokacij s strani posameznih pripadnikov JLA, ki so želeli pridobiti sezname nabornikov, prikrito ali odkrito grozili, širile različne lažne vesti in podobno. Šli so celo tako daleč, da so izvedli provokacijo in nato na UNZ protestirali, da je to počela milica (štiri dni pred poskusom okupacije se je najmanj 10 vojakov JLA postavilo v blino mejnega prehoda Gederovci, po ukazu starešine so namerili in sprožili prazno orožje, to se je dogajalo okoli 01.00 ure zjutraj, ko so se ukazi in prošenje orožja zelo jasno slišali, naslednji dan pa so vložili uradni protest, da bi naj to počeli mi).

Kopija članka v časopisu Večer (23. 5.1991) – o dogodkih v učnem centru TO v Pekrah (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija pripomočka za kodiranje karte zemljevida v razmerju 1:100 000 in 1:200 000 t. i. speciali

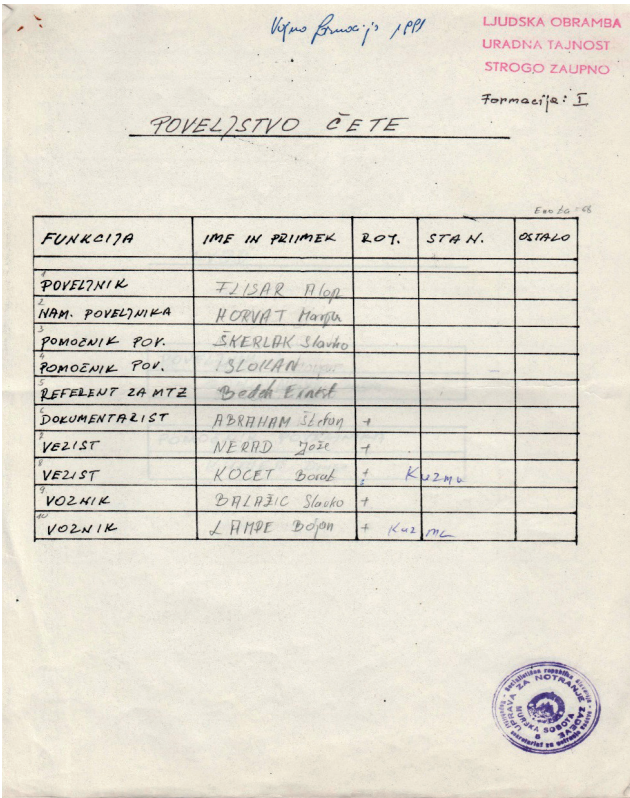
Kopija članka iz časopisa Večer (25. 6. 1991) – o tiskovni koferenci Janeza Slaparja (arhiv Alojza Flisarja)

5.9 Priprave PEM UNZ Murska Sobota in aktivnosti PEM

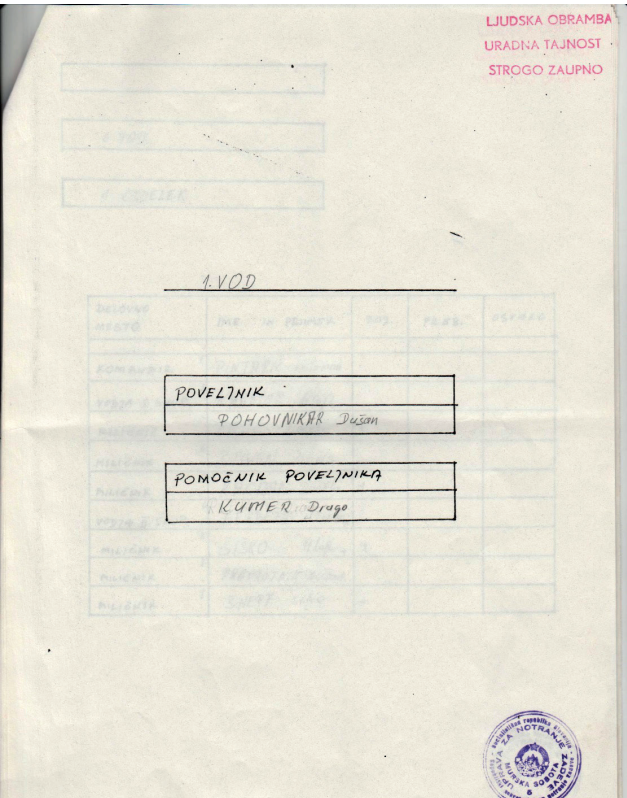
5.9.1 Intenzivne priprave PEM UNZ Murska Sobota na vojno¹²⁵

Na UNZ Murska Sobota je bilo skupaj z vsemi notranje organizacijskimi enotami v času vojne za Slovenijo zaposlenih 447 miličnikov in kriminalistov. UNZ Murska Sobota je imela v sklopu Posebne enote milice RSNZ organizirano posebno enoto milice (v nadaljevanju: PEM) – 7. bataljon Murska Sobota. PEM UNZ Murska Sobota je bila po formaciji I sestavljena iz dveh vodov, v katerem je bilo 68

¹²⁵ Ciril Magdič, Alojz Flisar, Drago Ribaš

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, prva stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

miličnikov. Po formaciji II je bil to 7. bataljon Murska Sobota, v katerem sta bili dve četi, štirje vodi ter skupaj 130 miličnikov, od tega 68 miličnikov in 62 rezervnih miličnikov (Čas, 2011a: 41).

Poveljnik 7. bataljona PEM RSNZ je bil Alojz Flisar, pomočnik poveljnika pa Ciril Magdič. Poveljnik I. čete je bil Dušan Pohovnikar, njegov pomočnik pa Drago Ribaš. Poveljnik II. čete je bil Bojan Blagovič, njegov pomočnik pa Jože Makoter. V času priprav je prišlo do reorganizacije poveljstva enote in so najpomembnejše naloge opravljali še vedno poleg poveljnika Alojza Flisarja še pomočniki Marjan Horvat, Franc Slokan in Slavko Škerlak.

V rezervnem sestavu miličnikov UNZ Murska Sobota je bilo 99 rezervnih miličnikov na notranje organizacijskih enotah in še 62 rezervnih miličnikov v PEM UNZ, torej skupno 161 rezervnih miličnikov.

STROGO ZAVPNO

1. VOD

1. ODDLEK

DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	PINTARIČ Koloman			
VODJA I. SKUP.	KRAMAR Alojz			
MILIČNIK	PAJIC Branko +			
MILIČNIK	ŠTIVAN Boris			
MILIČNIK	KACMAN Danilo +			
VODJA II. SKUP.	FERBEŽAR Mitja			
MILIČNIK	ŠIŠKO Alojz +			
MILIČNIK	PRAPROTNIK Dušan			
MILIČNIK	ŠNEFF Siko +			

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

STROGO ZAVPNO

2. VOD

POVELJNIK

ŠINKO Anton +

POMOČNIK POVELJNIKA

KOŠ Branko

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, šesta stran (arhiv Alojza Flisarja)

URADNA TAJNOST
STROGO ZAVPNO

2. VOD

1. ODDLEK

DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	PORGAR Boris			
VODJA I. SKUP.	HODOŠEK Edvard +			
MILIČNIK	SEVER Jozef +			
MILIČNIK	KOVAČIČ Radoj			
MILIČNIK	HORVAT Mitja			
VODJA II. SKUP.	NOVINA Janko			
MILIČNIK	FUJŠ Majdan +			
MILIČNIK	LONGAR Radoj +			
MILIČNIK	GRUJIČ Predrag			

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, sedma stran (arhiv Alojza Flisarja)

STROGO ZAVPNO

1. VOD

2. ODDLEK

DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	TRČEK ISTOK			
VODJA I. SKUP.	KUSTEC Ignac			
MILIČNIK	JOFEJ Bojov			
MILIČNIK	BARBARIČ Srečo +			
MILIČNIK	POREDOŠ Miro +			
VODJA II. SKUP.	VIŠENJAK Slavko +			
MILIČNIK	VAVROŠ Marjan +			
MILIČNIK	TRAVN Vojan			
MILIČNIK	GJERGJEK Miro			

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, četrta stran (arhiv Alojza Flisarja)

STROGO ZAVPNO

1. VOD

3. ODDLEK

DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	ŠTICL Bojan			
VODJA I. SKUP.	SEVER Stanjo			
MILIČNIK	KRANEC Stanjo +			
MILIČNIK	REP Marjan			
MILIČNIK	LEBAR Dušan			
VODJA II. SKUP.	PISNIK Konrad			
MILIČNIK	CRNKOVČ Bojčev			
MILIČNIK	BUKVIČ Stefan			
MILIČNIK	PEČIČ Damir			

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, peta stran (arhiv Alojza Flisarja)

STROGO ZAVPNO

2. VOD

2. ODDLEK

DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	KAROLJ Matjaž +			
VODJA I. SKUP.	VENCELI Janko			
MILIČNIK	FERENCER Edvard			
MILIČNIK	JANEŽIČ Janko			
MILIČNIK	NOVAK Marjan +			
VODJA II. SKUP.	PEČEK Stojan			
MILIČNIK	BOROŠ Julij +			
MILIČNIK	KOTNIJEK Jozef +			
MILIČNIK	FEHER Stefan +			

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, osma stran (arhiv Alojza Flisarja)

LIUDSKA OBRAMBA
URADNA TAJNOST
STROGO ZAVPNO

2. VOD

3. ODDLEK

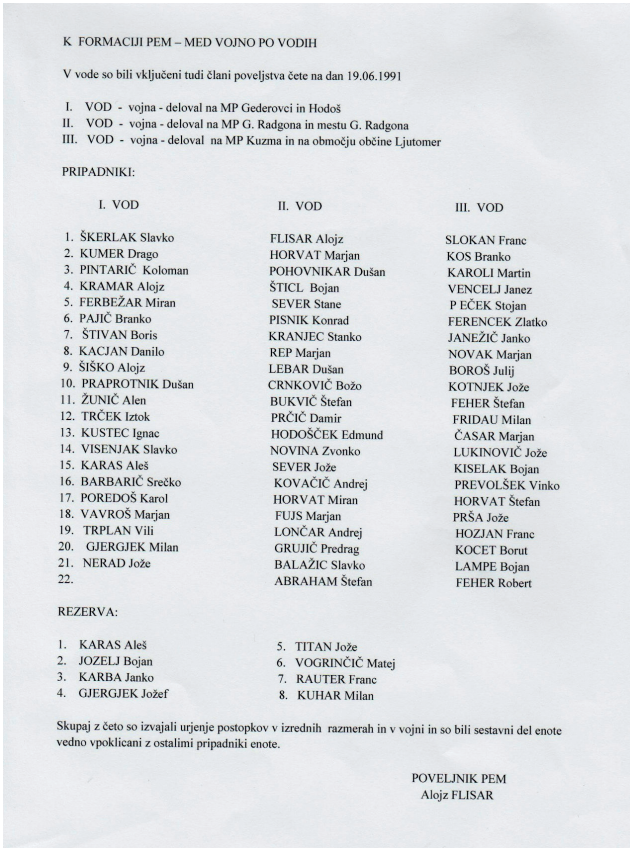
DELOVNO MESTO	IME IN PRIIMEK	ROJ.	PREB.	OSTALO
KOMANDIR	FRIDRIH Miro +			
VODJA I. SKUP.	ČARŠAR Marjan +			
MILIČNIK	KISELAK Bojan			
MILIČNIK	PREVOLŠEK Vinko +			
MILIČNIK	HORVAT Stefan +			
VODJA II. SKUP.	LUKINOVIC Jozo +			
MILIČNIK	PRISA Jozef +			
MILIČNIK	HALABAREC Dušan			
MILIČNIK	FEHER Robert			

REZERVA: 1. KAROLJ Matjaž, po Soboti +
2. JOZELJ Bojan, po G. Plesovci +
3. KREBA Janko, po Vitan +
4. TITAN Jure, po Vitan +
5. STERGIJE Jozef, po Vitan +
6. VOGRIČIČ Radoj, po Vitan +
7. RAUTER Franc, po Vitan +

Kopija sistemizacije PEM UNZ Murska Sobota, deveta stran (arhiv Alojza Flisarja)

Od 1. 6.1991 je odšla enota na vojno lokacijo v Rakičan, kjer je izvajala specialna urjenja za vojno in je bila v 24-urni pripravljenosti za izvajanje nalog in od tam je 27. 6. 1991 odšla na bojišča na mejne prehode Gornja Radgona, Gederovci, Kuzma in Hodoš.

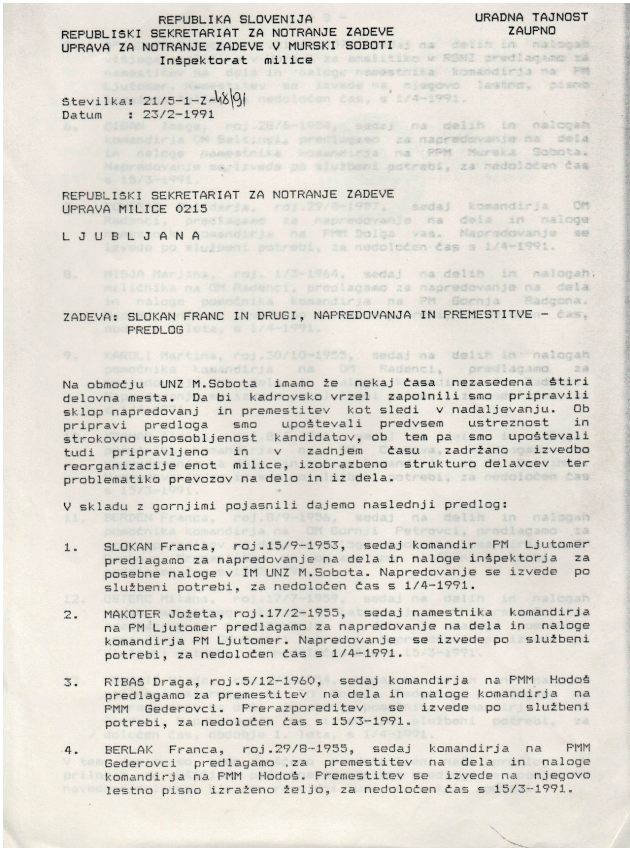
V nadaljevanju prikazujemo dokumentacijo in fotografije, ki prikazujejo intenzivnost urjenja PEM UNZ Murska Sobota od meseca marca 1991 do začetka osamosvojitvene vojne in pravilnost takega pristopa med vojno, ko je takratni vodja napada na PMM Gederovci, kapetan JLA, Branko Kučan po prijetju komandirju PMM Dragu Ribašu povedal: »Vas se nismo bali še manj pa TO, ampak ko so se pojavili tisti vaši specialci, smo vedeli, da se bo slabo končalo, ti ne popuščajo in vztrajajo, dokler ne zmagajo. Najbrž so malo nori«.

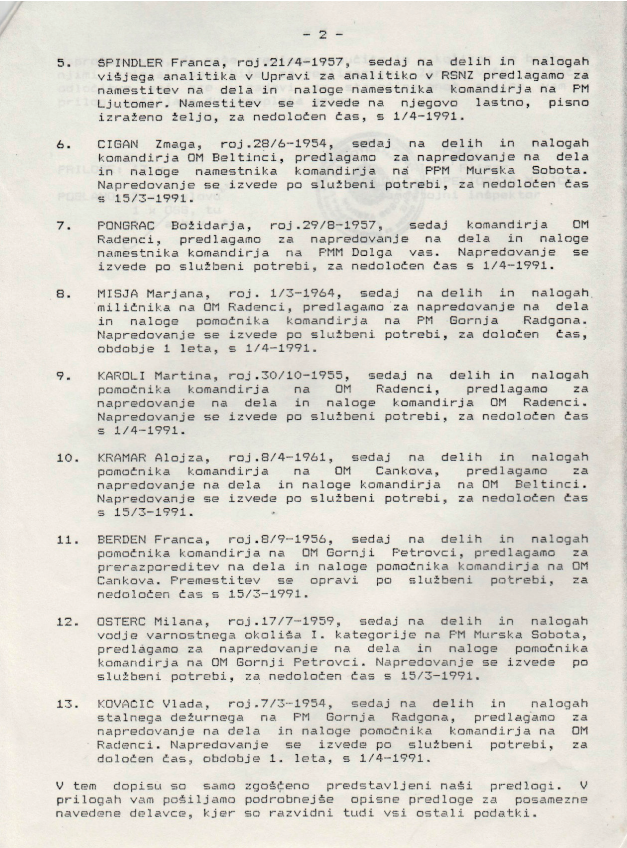
Kopija dokumenta iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje razdelitev PEM UNZ Murska Sobota, ko so 26. 6. 1991 krenili na bojne naloge (I. vod v Gederovce, II. vod v Gornjo Radgono in III. vod v Kuzmo)

5.9.2 PEM se pripravlja na vojno¹²⁶

Pritiski so se se potem še stopnjevali. Poveljstvo mejne komande JLA je obvestilo milico, da se morajo pred vstopom v 100-metrski pas pred tem najaviti v stražnici, da ne bi bili aretirani. PEM je spremljala aktivnosti pripadnikov JLA v Pomurju, njihovo gibanje, dovažanje vojne opreme, kadrovske spremembe. Zelo protislovensko so postali razpoloženi oficirji JLA, ki so

Kopija dokumenta iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje obsežne kadrovske spremembe, ki jih je izvedlo vodstvo UNZ Murska Sobota tik pred osamosvojitveno vojno

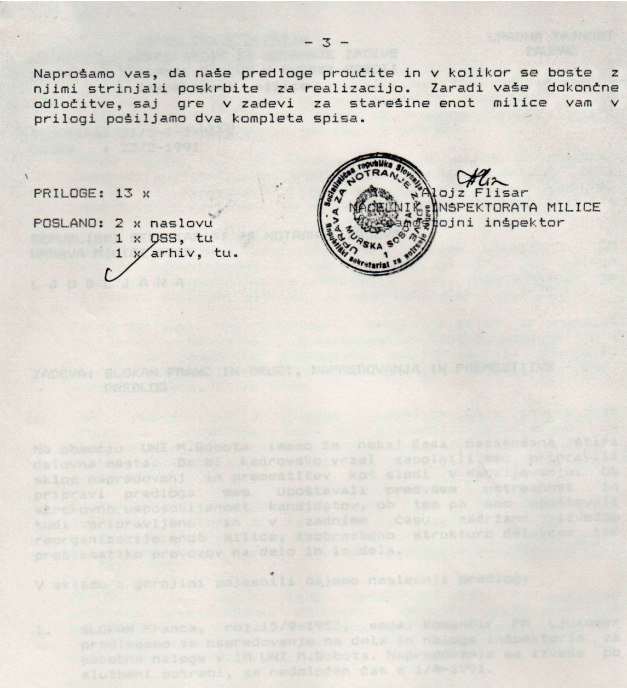
Kopija dokumenta iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje obsežne kadrovske spremembe, ki jih je izvedlo vodstvo UNZ Murska Sobota tik pred osamosvojitveno vojno – druga stran

bili člani ZKJ-gibanja za Jugoslavijo. V JLA pa so imeli tudi svoje zaupnike, ki se niso strinjali z usmeritvami, ki so jim bile naložene.

PEM je pričela stopnjevati svoje urjenje in se je opremila z nekaterimi bojnimi sredstvi iz uvoza: protiklepnimi raketometi ambrust, novimi avtomatskimi puškami, neprobojno osebno opremo. Slutili so, da bo prišlo prej ali slej do spopada med JLA in TO ter milico. Na to so opozarjali tudi dogodki v Pekrah. Tam je sodelovala tudi Pomurska PEM, ki se je pred tem urila v Mačkovcih, ko pa je prišlo do incidenta je 32-članski vod pod poveljstvom komandirja Dušana Pohovnikarja brž odhitel na pomoč Mariborskemu PEM-u.

Tri dni po Pekrskih dogodkih je poveljstvo PEM republike sklicalo vse poveljnike PEM Slovenije. Seznanili so jih z odločitvijo političnega vodstva republike in RSNZ o nujnosti nadaljnjih priprav – sedaj na vojno. Sprejeli in potrdili so nadaljnji načrt urjenja PEM in se zavezali k odločitvi, kot je povedal poveljnik PEM Slovenije Jože Kolenc, da se iz golobov naredi orle, da bodo pripravljeni ubijati, če bo to potrebno in da se lahko zgodi, da bodo tudi sami ubiti.

Dva dni potem je bila PEM izločena iz milice. Pomurska PEM je odšla na urjenje na območje celotnega Pomurja, tabor pa je imela v telovadnici srednje kmetijske šole v Rakičanu. Enota je bila razdeljena na tri skupine s po 23-imi pripadniki. Poveljnik prvega voda je bil Franc Slokan, pomočnik pa Branko Kos. Drugemu vodu je poveljeval Marjan Horvat, njegov pomočnik pa

Kopija dokumenta iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje obsežne kadrovske spremembe, ki jih je izvedlo vodstvo UNZ Murska Sobota tik pred osamosvojitveno vojno – treja stran

je bil Dušan Pohovnikar. Poveljnik tretjega voda je bil Slavko Škerlak, pomočnik pa je bil Drago Kumer. Vsaka skupina se je urila 12 ur in bila 12 ur na počitku. Urjenje je bilo v vsakih razmerah, ponoči, podnevi, v naseljih ali zunaj njih.

26. 6. 1991 je bila Pomurska PEM ob enih ponoči poslana na nalogo varovanja mejnih prehodov na meji z Avstrijo in varovanja ljudi, ki so odstranili državne simbole SFRJ in namestili državne simbole Republike Slovenije. Prihajalo je do opozoril in prvih groženj s strani pripadnikov JLA, da bodo uporabili silo, če se ne vzpostavi prvotno stanje, tudi orožje.

RAZVID SISTEMIZACIJE IN DEJANSKE ZASEDE DEL IN NALOG					
ORGANIZACIJSKA ENOTA	SISTEMIZACIJA		SKUPAJ	DEJANSKA ZASEDA	
	pooblaščenih	nepooblaščenih		pooblaš.	nepooblaš.
INSPEKTORAT MILICE	21	1	22	14	1
PM MURSKA SOBOTA	52	6	58	50	5
OM BORNIJI PETROVCI	12	1	13	12	1
OM ROGAŠOVCI	12	2	14	12	2
PM BORNIJA RADGONA	18	2	20	19	2
OM RADENCI	14	2	16	13	2
PM LJUTOMER	16	2	18	14	2
PM LENDAVA	21	3	24	18	3
OM DOBROVNIK	7	-	7	6	1
PM MURSKA SOBOTA	22	2	24	14	1
PM BORNIJA RADGONA	22	2	24	22	2
PM BODEROVCI	34	3	37	33	1
PMH HODOŠ	11	1	12	11	1
PMH DOLGA VAS	14	1	15	12	-
S K U P A J	276	28	304	256	24

- 20
Razvid je izdelan dne 23/1-1991 in velja za "VARIANTE A". - 90 PLEBISCITU ZA DAN-3

Kopija dokumenta iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje sistemizacijo in dejansko zasedenost delovnim mesta na UNZ Murska Sobota (23. 1. 1991)

5.9.3 Priprave pomurskih »specialcev« na vojno¹²⁷

Politični pritiski so se stopnjevali, zaradi česar so bile tudi naloge policije zahtevnejše, posebej še za Posebne policijske enote, ki so imele na splošno priznano vlogo »specialcev«. Zaradi vloge in pomena delovanja je bilo potrebno pripadnike PPE tudi ustrezno usposobiti tako v taktičnem kot psihofizičnem smislu, saj tovrstnih izkušenj ni imel nihče.

Po temeljitih pripravah na osamosvojitveno vojno smo le-to tudi dočakali po zaključnih pripravah v Rakičanu pri M. Soboti, kjer je bila zadnja terenska lokacija PPE. Iz tega centra so potekale tudi različne aktivnosti kot pomoč enotam na terenu, v zadnjem trenutku tudi z varovanjem zamenjave državnih obeležij na mejnih prehodih.

5.10.1 SDV v času priprav na vojno¹²⁸

Služba državne varnosti (SDV) je sodelovala v procesu osamosvajanja od vsega začetka. V devetdesetih letih se je organizacijsko kadrovsko in vsebinsko prilagajala družbenim procesom v Sloveniji tako, da je bila pripravljena na spremembe, ki so se zgodile z zamenjavo družbenega reda, saj je tudi sama s svojim delovanjem prispevala k temu, da smo po demokratični poti prešli iz enostrankarskega v večstrankarski demokratični red.

Ko je bila marca 1991 ustanovljena koordinacijska skupina, ki je vodila obrambne priprave Slovenije, je bila reorganizacija SDV zaključena in SDV ni bila več politična policija, ki

127 Razmišljanje Marjana Horvata
128 Spomini Rudija Sočiča

bi se ukvarjala z notranjim sovražnikom kot v preteklosti. SDV je postala pomemben del obrambnega sistema Slovenije.

Služba je v procesu demokratičnega spreminjanja slovenske družbe s svojim delovanjem spremljala in varovala ustavni red in varnost predstavnikov oblasti vse do varovanja in zaščite demokratičnih volitev, ki so pripeljale do spremembe oblasti. Vrhunec dejavnosti službe pred prenosom oblasti, je bil miting resnice, ki ga je SDV skupaj z vsemi pripadniki organov za notranje zadeve uspešno in učinkovito preprečila in s tem onemogočila nasilno spremembo oblasti pred demokratičnimi volitvami.

Vse do volitev je bila služba državne varnosti angažirana za zaščito osamosvojitvenega procesa. Z izvedbo prvih večstrankarskih, demokratičnih volitev je prišlo do spremembe oblasti in spreminjanja posameznih organov in organizacij ter njihovih pooblastil. Te spremembe so se dogodile tudi Službi državne varnosti, maja 1991 je Skupščina Republike Slovenije sprejela novelo zakona notranjih zadevah, s katero je bila ustanovljena Varnostno-informativna služba (VIS).

Kljub začetnemu nezaupanju novih oblasti je treba poudariti, da je velika večina sestava službe angažirano delovala pri varovanju osamosvojitve Slovenije. Velik del upokojenega sestava službe se je v vsem osamosvojitvenem obdobju aktivno vključil v delo službe. Rezervni sestav, ki je bil formalno razpuščen, je kot pomemben del sodelavske mreže nudil ustrezno pomoč in podporo pri varovanju osamosvojitve.

5.10.2 Delo OZK pred razglasitvijo samostojnosti, pred agresijo JLA na Republiko Slovenijo¹²⁹

Kriminalisti takratnega Oddelka za zatiranje kriminalitete so med rednim delom preprečevanja in odkrivanja kaznivih dejanj opravljali tudi dela v skladu z načrtom dela, ki je bil izdelan za pripravo službe na izvajanje nalog ob razglasitvi samostojnosti in možnosti agresije. Usposabljali so se z metodami dela, ki bi jih opravljali ob eventualni agresiji.

Kriminalisti so v sodelovanju z miličniki spremljali razmere na terenu, preko sodelavcev spremljali aktivnosti pripadnikov, predvsem starešinskega kadra JLA, spremljali aktivnosti carinskih delavcev, ki so bili pridodani v pomoč iz carinskih služb iz drugih republik kot tudi carinskih delavcev pri Carinarnici Murska Sobota drugih narodnosti.

129 Spomini Antona Rozmana

5.11 Hranitelji orožja in dokumentov UNZ in PP

5.11.1 Odvzem orožja TO in reagiranje organov za notranje zadeve na ta ukrep¹³⁰

Po ukrepu predsedstva SFR Jugoslavije, s katerim so odvzeli orožje TO z izgovorom, da ga je potrebno pravilno hraniti in zavarovati, je bilo vsekakor za pričakovati, da se bo to zgodilo tudi z oborožitvijo organov za notranje zadeve.

Organi za notranje zadeve so imeli orožje in opremo za oborožitev aktivnega sestava ter opremo in oborožitev rezervnega sestava, nekaj je bilo v dnevni uporabi, ostalo pa konzervirano v skladiščih posameznih postaj milice.

Postaje milice s splošnim delovnim področjem so hranile tudi orožje in strelivo narodne zaščite. Uprava za notranje zadeve je hranila strelivo in orožje in opremo PEM-a, kolikor ga ni bilo na posamezni postaji milice, minsko eksplozivna sredstva, ki so bila deponirana v skladišču JLA v vojašnici Murska Sobota in stražnici Gornja Radgona.

Na UNZ je bilo tudi orožje služb UNZ-ja – IM, OZK, logistike, oprema za delo na terenu.

Organi za notranje so hranili tudi zaupno dokumentacijo, ki bi bila zanimiva za posamezne obveščevalne organe JLA, predvsem pa protiobveščevalno službo (KOS). Pred referendumom 23. 12. 1990 so na postaje milice prevzeli evidence nabornikov zaradi groženj JLA, da bodo evidence zasegli na upravnih organih za ljudsko obrambo posamezne občine. To je bil seveda še čas, ko ni bilo računalnikov, organi za notranje zadeve in nekatere druge institucije so imeli nekaj terminalov, kar pa ni bilo enako.

Zaradi tega se je vsa dokumentacija hranila na papirju. Prvi ukrep je bil (na žalost) uničiti dokumentacijo, ki ni več nujna ali potrebna. Zato tudi danes nimamo marsikaterih dokumentacije, ki prikazuje delo in razmere v tem času. Za preostalo dokumentacijo, orožje in strelivo pa je bilo potrebno najti rezervne lokacije za primer, da bodo morali zapustiti sedež enote.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje urjenje enote PEM UNZ Murska Sobota na terenu leta 1990 (strelišče Mačkovci)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota junija 1991 v Gornji Radgoni

Tako je UNZ za svoje orožje in dokumentacijo našla mesta in hranitelje tega, enako posamezne postaje milice.

To je bilo rizično delo in to rizično za obe strani. Organi za notranje zadeve so morali najti mesta in ljudi, ki ne bodo vpadljivi in ne bodo hrambe prijavili pristojnim zveznim organom, predvsem JLA. Po drugi strani pa so hranitelji s sprejemom hrambe teh stvari prevzeli nevarnost odkritja in s tem ogrožali varnost sebe in celotne družine. Ker bi lahko, kot se to tudi danes dogaja, informacija prišla tudi od koga iz organov za notranje zadeve in ne le od radovednih sosedov.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje usposabljanje PEM UNZ Murska Sobota leta 1991 v Vidoncih

V nobenem primeru v Sloveniji deponije orožja in dokumentov niso bile izdane, kar kaže na izjemno zavest na eni in drugi strani in zavedanje pomembnosti teh ukrepov za varnost celotne republike.

Zanimivo je tudi, da vojaški organi v nobenem primeru niso prišli na nobeno od postaj milice zahtevati evidence nabornikov ali to poskušali storiti na silo.

5.11.2 Varovanje evidenc nabornikov¹³¹

Po prvih demokratičnih volitvah je JLA grozila z odvzemom evidenc nabornikov od upravnih organov za obrambo na občinah, določen je bil že tudi datum – 21. 12. 1990 – ko naj bi dobili te podatke. Te evidence pa so se takrat že hranile na PM, upravne organe pa je varovala TO in pripadniki PEM-a. Zato je tudi obstajala nevarnost spopada med vojaško policijo, TO in pripadniki PEM-a.

5.11.3 Bili smo domači z našim terenom¹³²

V pripravi na vojno oz. obrambo mejnih prehodov sem od komandirja Novaka dobil nalogo, da na terenu najdem primerno rezervno lokacijo, kjer bomo hranili del orožja, streliva in druge opreme. Za lokacijo sem izbral trgovino Ferko na Dolnjih Slavečih, ker je bil Ferko Ernest zaupen človek in predsednik sveta Krajevne skupnosti (KS) Grad, njegov sin pa je bil naš rezervist.

Tja smo preselili nekaj zabojev streliva, ki sta ga Ferkova skrila med zaboje steklene embalaže v skladišču trgovine. Neposredno pred spopadi sem se dogovoril z gostilničarjem Francem

Forjaničem iz Dolnjih Slaveč in najemnikom gostilne nasproti OM Rogašovci, Daretom, da nam bosta zagotavljala vsak po en obrok hrane na dan, in sicer za kompletno moštvo OM Rogašovci, kar sta nam navedena gostilničarja zagotavljala skozi celotno obdobje naših potreb.

Sin gostilničarja Mirana Forjaniča, ki je zdravstveni tehnik, pa nam je zagotovil obveze, tablete in drugi sanitetni material, ki smo ga potrebovali. Tajno skladišče orožja smo pozneje s pomočjo poveljnika gasilskega društva (GD) Dolnji Slaveči, Karla Recka, preselili v gasilski dom na Dolnjih Slavečih, ker smo imeli veliko zaplenjenega orožja in streliva, ki sta ga Recek in Vidonja ponoči zvozila iz oddelka v gasilski dom v Dolnjih Slavečih, kjer smo postavili stražo.

5.11.4 Pregled hraniteljev orožja za UNZ M. Sobota in policijskih enot (postaj milice)¹³³

Seznam naslovov in lokacij hraniteljev orožja, oborožitvene in druge vojaške opreme (strelivo in eksplozivna sredstva) v času pred osamosvojitveno vojno 1991:

Št.	Ime in priimek (ustanova, društvo...)	Vrsta in količina opreme	Za enoto milice	Podpis soglasja
1.	Ferko Ernest	7 zabojev nabojev	OM Rogašovci	da
2.	Gasilski dom	7 zabojev nabojev	OM Rogašovci	da
3.	Ervin Vagner	Strelivo in arhiv	PU M. Sobota	da
4.	Ciril Magdič	Strelivo različnih kalibrov, orožje in prehrana, ročne bombe	PU M. Sobota	da
5.	Jožef Lazar	Strelivo in arhiv	PU M. Sobota	da
6.	Cvernjek Ludvik	Strelivo in orožje	PU M. Sobota	da
7.	Franc in Nežika Magdič	Strelivo in avtomatske puške, eksploziv in protitankovski izstrelki zolja, trenutne in kumulativne mine ter ročne bombe	PU M. Sobota	da
8.	Majda Bedek	Strelivo, velike količine različnih min in eksploziv ter orožje	PU M. Sobota	da
9.	Marjan Munda	10 kosov orožja in 10000 kosov streliva	PP Ljutomer	da
10.	Slavica Munda	20 kosov orožja in 8000 kosov streliva	PP Ljutomer	da

133 Dokument UNZ Murska Sobota (arhiv Cirila Magdiča)

11.	Janko Antolič	20 kosov orožja in 8000 kosov streliva	PP Ljutomer	pokojni
12.	Katarina in Stanko Filipič	Protitankovske mine 20 kom, strelivo 5000, Ročne bombe	PP Ljutomer	da
13.	Marija Filipič	AP puške, pištole TT in avtomatske pištole ter strelivo za to vrsto orožja	PP Ljutomer	da
14.	Janez Legen	Vso rezervno orožje	PU M. Sobota	pokojni
15.	Jože Ribaš	Rez. municija, PAP, AP PM (večja količina)	PU M. Sobota	da
16.	Rudolf Kulič	Rez. municija, PAP, AP PM (večja količina)	PU M. Sobota	da
17.	Štefan Škerlak	Računalniška oprema in zaupni arhiv (MOB zadeve)	PM M. Sobota	da
18.	Kmetijska zadruga Panonka	Orožje, strelivo in arhiv	OM Cankova	družba prenehala obstajati
19.	Arnold Marijan	Rez. municija	PO Videm	da
20.	Arnold Terezija	PAP, AP PM	PM G in PMM G. Radgona	da
21.	Roman Bek	Rez. municija	PM G. Radgona	da
22.	Hojs Katarina	PAP, AP PM	PO Videm	pokojna
23.	Jožef Kaučič	Rez. municija	PM G in PMM G. Ragona	da
24.	Zlatko Kežmah	PAP, AP PM	PO Radenci	pokojni
25.	Feliks Kovačič	Rez. municija	PM in PMM G. Radgona	da
26.	Kovačič Ljudmila	PAP, AP PM	PM in PMM G. Radgona	da
27.	Milan Lukovnjak	Rez. municija	PO Videm	da
28.	Anton Mekiš	PAP, AP PM	PMM G. Radgona	Dolgotrajna odsotnost
29.	Roman Muhič	Rez. municija	PO Videm	nedosegljiv
30.	Drago Pelcl	PAP, AP PM	PO Radenci	da
31.	Slavko Pelcl	Rez. municija	PO Radenci	da
32.	Antonija Rautar	PAP, AP PM	PO Radenci	pokojna
33.	Anton Roškar	Rez. municija	PM G. Radgona	da
34.	Jožef Tišler	PAP, AP PM	PM in PMM G. Radgona	da
35.	Marija Vogrinčič	Rez. municija	PM in PMM G. Radgona	da

36.	Branko Vrbnjak	PAP, AP PM	PO Radenci	da
37.	Ljudmila Zemljič	Rez. municija	PM in PMM G. Radgona	pokojna
38.	Milan Žgajnar	PAP, AP PM	PO Videm	pokojni
39.	Marjana Žnuderl	Rez. municija	PM in PMM G. Radgona	da
40.	Milan Tišlar	PAP, AP PM	PO Videm	da
42.	Katarina Hojs	Rez. municija	PO Videm	pokojna

V letu 2013 je bil izdan tudi zbornik, posvečen v zahvalo osebam, pri katerih smo miličniki hranili oborožitev in drugo opremo (arhiv Cirila Magdiča)

6 Osamosvojitvena vojna v Pomurju

6.1 Potek osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji – kratak ori

6.1.1 Vojna¹³⁴

23. decembra 1990 je v Sloveniji potekal plebiscit o osamosvojitvi Slovenije. Vprašanje na plebiscitnem lističu se je glasilo: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«. Rezultati so bili uradno razglašeni 26. decembra 1990, tako v počastitev spomina na ta dogodek praznujemo državni praznik »dan samostojnosti in enotnosti«. Glasovanja se je udeležilo 93,2 % volilnih upravičencev; za samostojnost je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Po zakonu naj bi bila odločitev uresničena v šestih mesecih.

25. junija 1991 je Parlament Republike Slovenije sprejel in slavnostno razglasil Ustavni zakon za uresničitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti in več potrebnih zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju. Naslednji dan po sprejetju je Jugoslovanska narodna armada (JLA) poskusila s silo zatreti slovensko samostojnost, kar je pomenilo začetek tako imenovane desetdnevne vojne. Agresorju, JLA so se zoperstavile oborožene sile mlade slovenske države, ki so jo tvorile enote slovenske policije in pa novoustanovljene TO.

V skupnem delovanju in ob podpori prebivalcev vsekakor pa tudi aktualnega političnega vodstva ter mednarodne politične podpore so bile enote JLA poražene. Po odločitvi predsedstva SFRJ, dne 18. Julija 1991, so enote JLA pričele zapuščati ozemlje Republike Slovenije z vso vojaško opremo. Tako so združene policijske vojaške enote poskrbele za

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje varovanje enote PEM UNZ Murska Sobota pri menjavi državnih tabel na mejnem prehodu Kuzma (26. 6. 1991)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje varovanje enote PEM UNZ Murska Sobota pri menjavi državnih tabel na mejnem prehodu Kuzma (26. 6. 1991)

odhod zadnjega vojaka iz naše domovine iz Koprškega pristanišča v noči z 25. na 26. oktober 1991. Območje Pomurja iz Murskosoboške vojašnice je zapustil zadnji sovražni vojak 5. septembra 1991, ob 18.00 uri.

Posledice osamosvojitvene vojne so kljub temu, da je trajala po mnenju zgodovinarjev samo deset dni, napravile veliko škode. Skupno je v Sloveniji umrlo 76 ljudi, od tega 19 na strani Slovenije, bilo je tudi 182 ranjencev. Skupaj je bilo zajetih 4693 vojakov JLA in 252 pripadnikov zvezne milice. JLA je v tehniki utrpela izgube 6-ih helikopterjev, 31 tankov, 22 oklepnih transporterjev in 172 transportnih vozil. Na civilnih objektih, podjetjih in infrastrukturi v Sloveniji je nastala ogromna materialna škoda.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pogled na Gornjo Radgono z blokiranega mejnega prehoda; miličniki so poveljnik PEM – Alojz Flisar, komandir PMM Gornja Radgona – Anton Žinko, poveljnik Čete PEM – Dušan Pohovnikar in pomočnik poveljnika PEM – Marjan Horvat

6.1.2 Vojna za osamosvojitve Republike Slovenije – kratek opis

Moč JLA pred 27. 6. 1991¹³⁵

Kopenska vojska

- Skupaj 1850 tankov od tega 850 T-54 in T-55A, 300 M-84, 400 T-34 (zastareli), 300 M-4 (zastareli)
- Skupaj 1060 bojnih oklepnih vozil
- Skupaj okrog 2000 kosov topniškega orožja velikega kalibra

Letalstvo

- 122 letal Mig 21F
- 18 letal Mig 21 N
- 16 letal Mig 29
- 79 letal Jastreb
- 60 letal super Galeb G-4
- 25 letal Galeb
- 55 letal Orel-2
- 25 letal Orel-1
- 1 letalo An-12
- 15 letal An-26
- 70 helikopterjev Mi-8
- 120 helikopterjev gazela

Mornarica

- 11 podmornic
- 15 raketnih čolnov
- 14 torpednih čolnov
- 30 patrolnih čolnov
- 14 minolovcev
- 35 amfibij

JLA je štela skupaj 180000 moških, od tega 78600 poklicnih častnikov in 101400 vojakov (letniki 1969–1974).

Kopenska vojska je štela 138000 pripadnikov, od tega 45000 častnikov in 93000 vojakov. Rezerva je štela 510000 obveznikov (všteti sta tudi Republika Slovenija in Republika Hrvaška).

TO je skupaj s Slovenijo in Hrvaško štela približno milijon in pol moških.

JLA je v Republiki Sloveniji štela po oceni od 20000 do 25000 moških. Imela je približno 250 tankov stalne sestave in 100 tankov, ki so v Slovenijo prišli iz Hrvaške, približno 300 oklepnih vozil različne namenskosti (transporterji, protiletalski topovi, poveljniška vozila, izvidniška vozila, vozila za postavljanje min, čiščenje in uničevanje ovir). Na štirih letališčih z betonskimi vzletnopristajalnimi stezami (Celje, Maribor, Brnik, Portorož) je bilo na začetku spopadov približno 90 letal in 50 helikopterjev.

Slovenska vojska¹³⁶

V začetku je bilo vpoklicanih 15500 moških, kar je postopno doseglo 35100 moških oficirjev in vojakov. Organi za notranje zadeve so imeli 7100 ljudi vključno s pomožnimi službami. Njeni pripadniki so bili oboroženi s pehotnim orožjem, z orožjem za podporo (minometi, topovi ...), z orožjem za protioklepni boj in z lahkim topniškim orožjem za protiletalsko obrambo (rakete Strela 2M). Prav tako se je v njeno oborožitev vgrajevalo zaplenjeno orožje JLA, ki je omogočalo oblikovanje novih enot, kot so bile tankovske čete, baterije za protiletalsko obrambo.

Sreda, 26. junija¹³⁷

Slovenska skupščina je ustavni zakon o samostojnosti sprejela 25. junija 1991, na mejnih prehodih so bile jugoslovanske table in zastave zamenjane s slovenskimi in postavljeni mejni prehodi proti Hrvaški. Isti večer se je v Beogradu sestal Zvezni izvršni svet. Sprejel je odlok o zavarovanju državnih meja v Sloveniji, s čimer sta imeli JLA in zvezna milica odprto pot za oborožen nastop proti Sloveniji.

Vojaško-policijski nastop je bil v prvi fazi uperjen proti slovenskim mejam in letališču Brnik. Ko bi bila Slovenija odrezana od sveta, bi v drugi fazi prišel na vrsto obračun z delom

Slovenije, ki je zagovarjal samostojnost, zamenjali pa bi tudi staro politično vodstvo z novim, ki bi bilo marioneta za uresničevanje srbskih ciljev.

Proti mejnim prehodom z Italijo so 26. junija prve krenile oklepne enote reškega korpusa. Med potjo so naletele na nebranjene barikade in na spontan, ponekod zelo odločen nastop domačinov, zlasti v Vrhopolju. Neoboroženi prebivalci pohoda tankov niso mogli preprečiti, odločno pa so reagirali proti agresiji, kar je bilo pozneje značilno za vso Slovenijo. Kot grožnja slovenskim demonstrantom je v Divači ob 14.30 padel tudi prvi strel, ki ga je sprožil oficir JLA.

Taktika nastopa JLA proti slovenskim mejnim prehodom je bila opredeljena s posebnim ukazom, ki je najprej pozival k predaji prehoda, nato je sledila grožnja z orožjem in nazadnje streljanje v bližino prehoda in v centre odpora. Po izkušnjah na Kosovem in na Hrvaškem je JLA tudi v Sloveniji aktivirala oborožene sile, vendar napačno predvidevala, da bodo tudi Slovenci pokorjeni brez težav. Zato so bile enote JLA brez ustrezne logistične podpore za daljše vojskovanje, upoštevana pa niso bila bistvena taktična načela, da tanki ne nastopajo brez podpore pehote.

Enote za vojaški poseg proti Sloveniji so oblikovali ljubljanski, mariborski, reški, zagrebški in varaždinski korpus ter letalski korpus JLA. Vsi so bili pod poveljstvom 5. armadnega poveljstva v Zagrebu. V Sloveniji je imela JLA približno 22300 vojakov, slovenski TO 16000 pripadnikov, med vojno pa se je število povečalo na 35200. Slovenska policija je imela okoli 10000 aktivnih in rezervnih pripadnikov, JLA pa je imela popolno premoč v orožju in močne oklepne enote s podporo vojnega letalstva. Slovenska vojska in policija sta imeli samo pehotno oborožitev, nekaj protiletalskih topov 20 mm in minometov 82 mm, vendar niti enega tanka, letala ali topniških enot. Boju z oklepniki so bili namenjeni ročni raketometi Armbrust, obrambi pred nizko letečimi letali pa prenosne rakete Strela-2M.

Četrtek, 27. junija

Vojna za Slovenijo se je začela ob 1:15 ponoči, ko je protiletalska oklepna baterija JLA pri Metliki prestopila državno mejo. Ob 2:40 je iz vojašnice na Vrhniki proti letališču Brnik krenil 1. oklepni bataljon.

Kolono oklepnikov, ki je prodirala skozi Belo krajino, je sestavljalo 12 bojnih oklepnih vozil s tricevnimi protiletalskimi topovi 20 mm in več tovornjakov. Ustavila jih je barikada v Pogancih. V stopnjevanju napetosti med pripadniki TO in vojaki so padli prvi streli. Ob 10.30 je kolona odpeljala proti Ljubljani, vendar jo je ob 15:45 ustavila zapora na cesti pri Medvedjeku.

Oklepni bataljon z Vrhnike je proti Brniku prodiral v dveh kolonah. Na poti je naletel na improvizirane, nebranjene barikade iz avtomobilov. Ena oklepna kolona je prodirala po avtocesti in ljubljanski obvoznici ter skozi Trzin in Mengeš, druga po stari cesti, pri čemer je po pomoti zavila v gozdove na Toškem čelu in pri obračanju na ozki cesti izgubila dva tanka. Prvi tanki so prišli na letališče Brnik okoli 5. ure zjutraj. Zavzeli so okolico letališča, enota TO pa jih je napadla okoli 18. ure. Po napadu so tanki zavzeli položaj za krožno obrambo.

V Trzinu so za kolono JLA z Vrhnike ostali trije oklepni transporterji in vozilo za zveze. Proti večeru so se iz dveh helikopterjev JLA izkrcali pripadniki diverzantskega odreda, ki so prišli na pomoč oklepnikom. V približno 20 minut trajajočem spopadu s policijsko specialno enoto in TO so padli štirje vojaki JLA in pripadnik TO.

Tank JLA med prebijanjem barikade v Šentvidu

Deset tankov je približno ob 9. uri odpeljalo iz Maribora proti Šentilju, pet tankov ter 10 oklepnikov pa proti Dravogradu. Kolono, ki je prodirala proti Šentilju, je ustavila branjena barikada v Pesnici. Okoli poldneva so jo začeli obstreljevati in jo zažgali.

Pripadniki TO so tanke napadli okoli 17.30. Na mostu čez Dravo je bila zavrnjena tankovska kolona polkovnika Popova, ki je poskušala prodreti s hrvaške smeri. Ustavljena je bila oklepna kolona, ki je prišla v Slovenijo pri Razkrižju.

V Dravogradu popoldan je 115. protidiverzantskega voda zajela zvezne policiste, ki so pristali s helikopterjem na stadionu.

Zvečer je bil pri vasi Rigonce ustavljen poizkus vdora oklepne kolone JLA. Ob 20.45 je bil z dvema minometoma 82 mm izveden napad na letališče Cerklje ob Krki, nato pa je večina letal letališče zapustila. Do ostrega spopada s kolono JLA je prišlo v Kosezah pred Ilirsko Bistrico, padli so trije vojaki JLA. Zvečer je bil sestreljen vodilni od treh helikopterjev Mil Mi-8, in sicer med poskusom raketiranja in desantiranja na 510. učni center TO na Igu in drugi s slovenskim pilotom Antonom Mrlakom (med preletom Ljubljane).

Petek, 28. junija

Ponoči so slovenske oborožene sile krepile blokade in novo mobilizirane enote TO usmerjale proti zavzetim mejnim prehodom. Vse koordinacijske podskupine so dobile ukaz: »Na vseh točkah, kjer so oborožene sile RS v taktični prednosti, izvršite ofenzivne akcije proti okupatorskim enotam in objektom. Nasprotnika pozivajte k predaji, določite čim krajši rok in izvedite akcijo z vsem razpoložljivim orožjem. Pri akcijah poskrbite za evakuacijo in varnost življenj civilnega prebivalstva.«

Tanki, ki so prenočili pred barikado v Pesnici, so do sedme ure zjutraj barikado odstranili in nadaljevali z vožnjo proti Šentilju. Ustavila jih je barikada na Ranci, pri Kaniži sta dva tanka obtičala. Druge tanke je okoli 10.30 ustavila branjena barikada v Štrihovcu. Pripadniki TO in policije so tanke napadli. Po 11. uri so prišla tankom na pomoč letala jugoslovanskega vojnega letalstva in raketirala ter obstreljevala barikado. Ob 13.30 so spet napadla štiri letala, pri tem so bili štirje vozniki tovornjakov ubiti. Tankovska kolona je nato barikado obšla, vendar se je kmalu ustavila.

Kolona JLA iz Maribora v sestavi kamionov, oklepnih vozil in protiletalskih oklepnikov je ves čas svoje poti bila ovirana z barikadami na svoji poti do Koroške. Ob 2:30 je napadla 28. samostojna četa iz Mislinje in jo 400 m pred barikado v Dravogradu ustavila. S prihodom EPN jurišnega odreda na to območje se je vnel nov spopad, v katerem je okrog pol osmih žal padel Vincenc Repnik, istočasno pa tudi dva miličnika v bitki za Holmec, ki se je začela ob 5:30. Nosilka napada na Holmec je bila 115. protidiverzantska četa, ki je v sodelovanju z ostalimi enotami TO in policije prisilila JLA v stražnici po peturnih bojih k predaji.

Ob 9.50 so slovenske enote napadle oklepno kolono JLA na Medvedjeku. V napadih letalstva JLA je bilo ubitih šest voznikov tovornjakov.

V Limbušu pri Mariboru sta bila uspešno napadena dva tanka JLA. Na Gibini je bil ustavljen prodor oklepne kolone s Hrvaške. Pred Dravogradom je bila ustavljena oklepna kolona JLA, ki je prodrla iz Maribora. Po ostrem spopadu je bil zavzet mejni prehod Holmec. Padla sta dva policista in trije vojaki JLA, 91 je bilo zajetih. Enote TO so napadle vojašnico Bukovje pri Dravogradu. Jugoslovanska letala so napadla letališče Brnik, oddajnike Krim, Kum, Boč in Nanos ter Karavanški predor, Kočevsko Reko in Mursko Soboto.

V Dravogradu sta ob 15:35 uri dva aviona MIG-21 raketirala okolico mostu. Na letališču Turiška vas Slovenj Gradec je na isti letali streljala novoustanovljena enota LPA 20/1mm in eno letalo lažje zadela.

OB 17:30 sta dva aviona MIG-21 visoko preletela Dravograd brez napada.

Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je v Slovenijo prodrla pri Razkrižju, je zavzela mejni prehod Gornja Radgona. Domači prostovoljci so ji zažgali tovrstne avtomobile. Zavzeto je bilo skladišče JLA v Borovnici, s čimer se je oborožitev TO bistveno izboljšala, zavzeli so skladišče v Leskovcu, neuspešen pa je bil napad na vojašnico v Ribnici.

V Črničah v Vipavski dolini je TO odgovorila na ogenj iz kolone JLA, dva vojaka sta padla. Enota TO je napadla vojake na mejnem prehodu Rožna Dolina, dva tanka sta bila uničena, trije zajeti, trije vojaki JLA so padli, 98 pa je bilo ujetih. Zavzet je bil prisluškovalni center JLA na Rožniku pri Ljubljani in uničen prisluškovalni center JLA na Suhi. Izvedena sta bila napada na vojašnico Škofja Loka in skladišče JLA Drulovka. Na letališču Brnik je JLA ubila dva avstrijska novinarja. Ponoči se je tankom ob letališču približal pripadnik TO Peter Petrič, streljal na poveljniški tank, ranil poveljnika in pri tem izgubil življenje.

JLA je ob 21. uri razglasila prekinitev ognja, saj so bile obkoljene enote v vedno težjem položaju.

Sobota, 29. junija

V noči s petka na soboto so se predstavniki Slovenije v Zagrebu sestali s tremi zunanjimi ministri Evropske skupnosti in predsednikom zveznega izvršnega sveta (ZIS). Sprejeli so dogovor o ustavitvi sovražnosti, ki pa je bil tako nejasen, da do njegove uresničitve ni prišlo. Dopoldne so se vdali vojaki in zvezni policisti, ki so bili obkoljeni v letalski bazi JLA na letališču Brnik. V skladišču goriva JLA v Mokronogu je podoficir streljal na poveljnika, ki se je hotel vdati, in grozil, da bo razstrelil rezervoar z gorivom. Uspešen je bil napad na bojno

oklepno vozilo JLA pri Moretinah in spopad policistov z vojaki JLA pri Škofijah. V Štrihovcu je bila razbita tankovska kolona, ki je prodirala proti Šentilju.

Tanki razpadle kolone so pozneje sestavljali tankovsko četo TO. Popoldne so se po pogajanjih predali vojaki JLA stražnice Vrtojba, ki so bili okrepljeni z vojaki iz Vipave. Proti večeru pa so se po uspešni akciji miličnikov predali vojaki JLA in zvezni miličniki na mednarodnem mejnem prehodu Vrtojba, skupaj se je vdalo 140 vojakov in osem zveznih miličnikov, zaseženih je bilo tudi sedem tankov.

Od predsedstva RS in vlade RS je JLA s pisnim ultimatoma zahtevala kapitulacijo Slovenije. Zadnji rok je bil 30. junija ob 9. uri. Zvečer se je sestala slovenska skupščina, se opredelila za mirno rešitev krize, vendar slovenska neodvisnost ni smela biti ogrožena.

Nedelja, 30. junija

Ob 9. uri je bil zračni alarm, z letališč na Hrvaškem so proti Sloveniji poletela letala JLA, vendar so se kmalu obrnila in vrnila na letališča. V varaždinskem, zagrebškem in reškem korpusu je JLA oblikovala nove sile za napad na Slovenijo.

Enote TO so napadle ploščad pred Karavanškim predorom, ponoči pa je bil sprejet dogovor o izročitvi predora. Zavzeli so center zvez nad Senožecami.

Iz zaplenjenih tankov je bila pri Novi Gorici organizirana tankovska četa TO z devetimi tanki.

Ponedeljek, 1. julija

Okoli pol treh zjutraj je prišlo do požara in eksplozije, ki je uničila skladišče orožja JLA v Črnem Vrhu nad Idrijo. V skladišču je bilo orožje slovenske TO.

Po spopadu, v katerem je padel poveljnik, se je vdala stražnica JLA v Novi vasi. JLA je s helikopterji z oznako rdečega križa dovažala okrepitve in opremo obkoljenim enotam. Oklepna kolona na Medvedjeku se je ponoči izvlekla iz blokade, saj so enote TO po napadu letalstva JLA zapustile položaje brez zavarovanja. Vojaki JLA so odstranili zaščitno ograjo na avtocesti in se z oklepniki po vzporedni cesti napotili v smeri Brežic. Kolona je v Krakovskem gozdu ponovno naletela na blokado TO.

Po neuspešnih pregovorih o predaji je bil ob 05.15 uri izveden napad na kolono. Uničeno je bilo eno bojno oklepno vozilo (BOV) in nekaj poškodovanih. Ubitih je bilo nekaj vojakov JLA in ranjen en teritorialac. Takoj po napadu so enote TO zapustile mesto napada zaradi bližajočega se letalskega

Oklepniki JLA v Krakovskem gozdu med napadom na Slovenijo

napada. Kolona je ostala nezavarovana, zato se je major Prodanovič, poveljujoči kolone JLA, odločil, da z vojaki zapusti kolono. Odpravili so se peš preko Gorjancev v matično enoto v Jastrebarskem. V bližini vasi Planina jih je dohitela in obkolila številčno slabša posebna enota policije pod poveljstvom Andreja Bobeka. Z zvižajo so napravili vtis, da gre za veliko večjo enoto in po kratkih pregovorih se je major Prodanovič z enoto, brez borbe, predal.

Zvečer je sledil nov ultimat JLA Sloveniji.

Zavzeto je bilo skladišče minsko eksplozivnih sredstev (MES) Zaloška Gorica.

Torek, 2. julija

Drugi julij je pomenil prelomnico v vojni za Slovenijo. Ob 5. uri zjutraj so enote TO napadle oklepno kolono v Krakovskem gozdu in ji zadale močan udarec. Oklepno mehanizirani bataljon JLA iz Jastrebarskega je skušal prodreti v Slovenijo in rešiti obkoljeno kolono v Krakovskem gozdu, vendar je bil zaradi velikih izgub ustavljen in zavržen pri Prilipah. V brezizhodni situaciji so vojaki JLA oklepnike v Krakovskem gozdu zapustili in bili naslednji dan zajeti.

Ob 13:30 se je z ognjem iz tankovskih topov TO začel napad na stražnico JLA v Šentilju. Na položaje vzhodno od mejnega prehoda je bilo izstreljenih 65 granat in na stražnico 25 granat. Vojaki JLA so jo zapustili.

OB 15:22 je enota LPA 20/1 mm streljala na štiri avione na Dobrovi pri Dravogradu, ki so takoj odleteli. V bližini blokirane kolone JLA v Dravogradu so ta letala odmetavala svetleče vabe, ker je imela enota LPA 20/1mm tudi dve raketi STRELA-2M.

Ob 16:00 se je vnel več urni boj v Dravogradu med kolono JLA, kasarno Bukovje in enotami TO obrambe.

Ob 16:15 so na mejnem prehodu Gornja Radgona enote TO napadle oklepnike JLA, streljanje iz tankov pa je uničilo del mesta. Oklepnikom sta pomagali dve letali.

Zavzeto je bilo skladišče JLA v Ložnici, ekonomija Rajhenav in nekdanja skladišča TO na Prulah v Ljubljani. Letala JLA so napadla oddajnike na Nanosu, Kumu in v Domžalah, barikadi pri Čatežu in v Krakovskem gozdu. Po ostrem spopadu, v katerem je padel poveljnik, se je vdala stražnica Kuzma. V Mariboru so iz vojašnice Franca Rozmana-Staneta s havbicami streljali proti Pohorju. Pripadniki oboroženih sil TO pred Dravogradom so, po napadu letal JLA, od 15:30 do 21:30, doživeli nov spopad z oklepno kolono.

Iz vojašnice na Vrhniki so tanki odpeljali proti Ljubljani in proti Logatcu, vendar so jih na Cesarskem vrhu in v Sinji Gorici ustavili. Napadena je bila oklepna kolona v vasi Orehek, zavzeta sta bila mejna prehoda Fernetiči in Gorjansko.

Predsedstvo RS je ob 21. uri sprejelo sklep o enostranski ustavitvi ognja, pri čemer je

Kopija članka iz časopisa Večer (3. 7. 1991) glede bojev v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

ugotovilo, da je bila vojaška ofenziva iz Beograda že zlomljena. V večernih poročilih je na TV nastopil načelnik Generalštaba Blagoje Adžić z grožnjo: »Zagotovili bomo nadzor in stvari privedli do konca!«

Sreda, 3. julija

Iz vojašnic v Beogradu je proti Sloveniji krenila gardna oklepno mehanizirana divizija, vendar je zaradi okvar iz ure v uro večji del vozil ostajal ob cesti in pohod proti Sloveniji je propadel. Zjutraj so pripadniki TO in policije obkolili vojake JLA, ki so se umaknili iz stražnice Šentilj. Brez boja sta se predala dva oficirja, trije podoficirji in 45 vojakov. Pri Vidmu ob Ščavnici je bil spopad z oklepno kolono, ki je prodirala proti Gornji Radgoni. Pri Radencih je bila dokončno ustavljena oklepna kolona JLA, ki je prodrla s Hrvaške, da bi pomagala obkoljeni enoti na mejnem prehodu Gornja Radgona. Uspešen je bil napad na oklepno kolono na Kogu. Tudi JLA je sprejela dogovor o ustavitvi ognja. Helikopterji JLA z oznako rdečega križa so dovažali okrepiteve. Zaradi dogovora o premirju Slovenija ni ukrepala.

Četrtek, 4. julija

TO je zasedla vse mejne prehode. Enote JLA se vračajo v vojašnice in na Hrvaško. TO je dovolila umik tankovski koloni z Brnika in oklepni koloni pred Dravogradom. V Mariboru je ob napadu JLA na policijsko vozilo ubit policist Robert Hvalc. Oklepni koloni JLA je dovoljen umik iz Gornje Radgone.

Nedelja, 7. julija

Na Brionih se je delegacija Evropske unije sestala s slovensko, hrvaško in zvezno delegacijo. Po petnajsturnih pogajanjih so sprejeli Brionsko deklaracijo, s katero so bile ustavljene sovražnosti na ozemlju Slovenije, slovenska stran je za dobo treh mesecev zamrznila svoje osamosvojitvene aktivnosti, kljub temu pa sta Slovenska vojska in policija ohranili popolno suverenost na slovenskem ozemlju.

4.2 Opis vojne v Pomurju¹³⁸

V slovenskem prostoru so bili celotno dogajanje in posamezni dogodki iz osamosvojitvene vojne ustrezno prikazani in umeščeni v dogajanje v času. Žal pa je območje pomurskega prostora izredna temna lisa ob pestrem in raznolikim vojaško-zgodovinskem dogajanju. Bili so sicer napravljeni posamezni poskusi, žal pa z zgodovinskega vidika niso ustrezno prikazani in ovrednoteni za dokumentirani posamezni dogodki in celotno zgodovinsko dogajanje. V ključnih trenutkih so navedbe siromašne, posamezni opisi dogodkov so pomanjkljivi, pa tudi o nekaterih pomembnih dogodkih v Pomurju sploh ni govora.

V medijih in med prebivalci kroži veliko fotografij in videoposnetkov iz časa naše junaške polpretekle zgodovine. Časopisne in spletne strani so s posnetki poplavljenе. Opisi, kronologija in fotografske priloge govorijo veliko, kot opisanemu v potrditev pa sem uporabil tudi lastne fotografije spominskih obeležij in dogodke ob odkritjih, posvečenih osamosvojitveni vojni. S tem želim, da tudi prebivalci sedaj, ko se v svojih sredinah srečujejo s pomniki okoljih, vedo, katerim dogodkom so namenjeni in poznajo njihovo zgodbo v ozadju (saj izvira iz naše skupne polpretekle zgodovine).

Beleženje in prikazovanje dogodkov je lahko zelo subjektivno, veliko odvisno od tega, kako jih je posameznik videl, spremljal in zaznal in tega nikomur ne moremo šteti v zlo. Vsak prikazuje in piše o dogodkih, ki jih je s svojega zornega kota doživljal, spremljal in zaznaval. Kot poznavalec celokupnih razmer v Pomurju, kar mi je na srečo moje delo dopuščalo v času pred, med in po vojni, izpostavljam nekatere, ki po moji oceni zaslužijo posebno pozornost in to so predvsem:

- opremljanje in organiziranje enot milice, tudi TO in podpora enotam TO z oborožitveno opremo, zvezami in pomočjo na kontrolnih točkah;
- letalski napad – raketiranja mest Gornja Radgona in Murska Sobota, mostu v Veržeju;
- desantiranje pripadnikov JLA ob pomoči helikopterjev na območja Gederovec, Murske Sobote in Hodoša;
- ukrepi za obrambo mest Ljutomer, Gornja Radgona in Murska Sobota;
- o vojnih dejstvih – aktivnostih in spopadih na mejnih prehodih v Gornji Radgoni, Gederovcih, Kuzmi, Hodošu in Dolgi vasi;
- napadi vojakov JLA na meddržavne mejne prehode z Republiko Avstrijo;
- blokade in spopadi na meji z Republiko Hrvaško na Gibini, Razkrižju in Presiki;
- o delu miličnikov in teritorialcev na cestnih blokadah;
- in bojih s petimi kolonami pripadnikov JLA, opremljenih s tanki, oklepnimi transporterji v Ljutomeru, Mekotnjaku, Stara novi vasi, Radencih, Gornji Radgoni;
- blokadi mostov na reki Muri v Petanjcih, Dokležovju, Srednji Bistrici in Petišovcih in železniški v Veržeju;
- blokadah in zajetih vojakov iz vojaških stražnic v Zg. Konjišče, Gornja Radgona, Murski Petrovci, Korovci, Kramarovci, Sotina, Kuzma, Trdkova, Čepinci, Hodoš, Prosenjakovci, Kobilje, Žitkovci, Dolga vas in Lendava.

Posebno skrb smo tudi posvečali ukrepom za sprejem namestitev ujetnikov oz. oseb, ki so se

predale v t. i. zbirnih centrih Puconci, Bogojina, Radoslavci, Sv. Jurij ob Ščavnici, Rakičan, Čentiba in drugih začasnih. Vzporedno s temi centri so se samoorganizirali domačini, ki so nesebično pomagali pri oskrbi zajetih vojnih ujetnikov. Tudi sodelovanje z ekipami Civilne zaštite in gasilskih društev, ki so skrbeli za zavarovanje in zaklanjanje prebivalcem je bilo odlično.

Posebno pozornost si vsekakor zaslužijo tudi posamezniki in skupine, ki so se samoorganizirale v obrambi domovine, to so »skupina prostovoljcev za obrambo Gornje Radgone«, samoorganiziranje lovcev Lovski družine Videm ob Ščavnici (Sv. Jurij ob Ščavnici), organiziranje posameznih podjetij in institucij SDK, banke, pošta.

Bojna dejstvena, prikazana na zemljevidu, objavljenem v reviji Slovenska vojska, potrjuje trditev, da so vojni dogodki v pomurskem prostoru izredno skopo prikazani

Posebno mesto si zaslužijo predstavniki civilnih oblasti občinskih skupščin in izvršnih svetov štirih pomurskih občin G. Radgona, Murska Sobota, Ljutomer in Lendava. V tistih negotovih časih so izredno breme prevzeli nase zavedni Slovenci, ki so za potrebe vojnega dejstvena na svojih domovih hranili oborožitev, strelivo in drugo opremo za potrebe milice in TO ter tudi nudili prostore za namestitev.

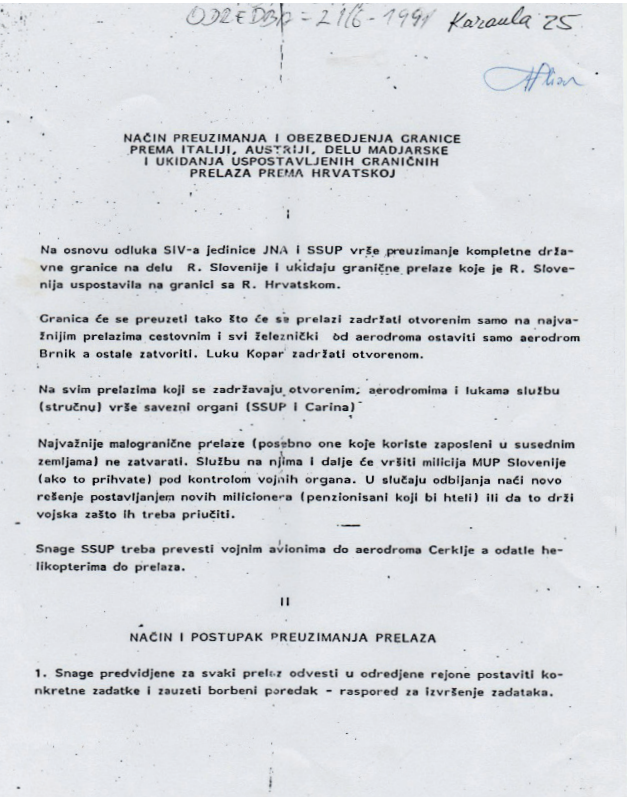
Pohvaliti in izpostaviti velja tudi odlično organiziranost in delovanje zdravstvenih domov in bolnišnice Rakičan. Njihovo strokovno delo je pomembno vplivalo na moralo operativnih enot milice in TO. Ob tako široko zastavljenem delovanju in množični podpori vseh, je bil uspeh vojske mlade države Slovenije neizbežen. Združevala nas je miselnost in parola: »SKUPAJ V VOJNI, SKUPAJ V MIRU«.

Dne 27. 6. 1991 je UNZ Murska Sobota z odločbo ustanovila Operativno skupino za vodenje aktivnosti organov za notranje zadeve na območju Pomurja. Od ustanovitve naprej je operativna skupina izvajala koordinacijo vseh nalog na območju UNZ. Vodja operativne skupine na UNZ Murska Sobota je bil načelnik inšpektorata Milan Horvat.

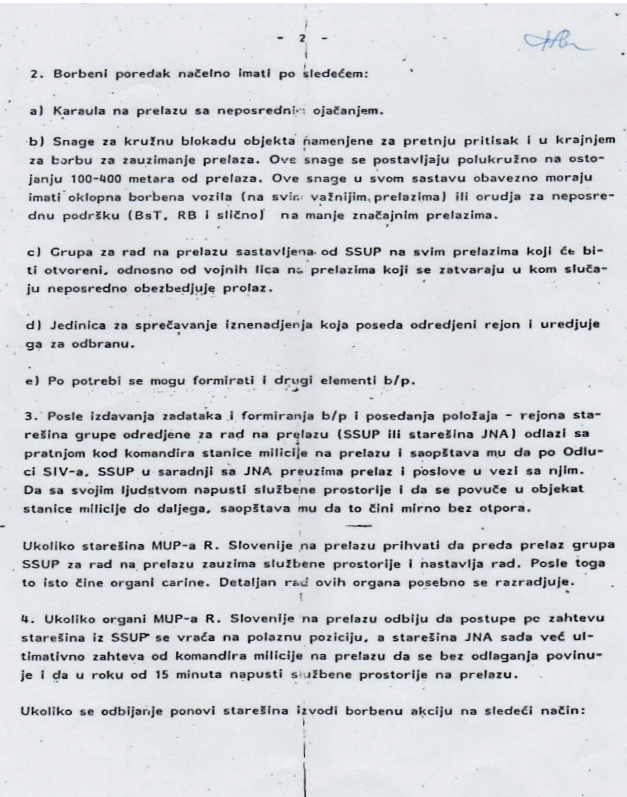
Operativna koordinacija za območje severovzhodne Slovenije je bila na UNZ Maribor in je sprejemala strateške odločitve za delovanje milice v tem obdobju. V omenjeni koordinaciji je sodeloval tudi Milan Horvat.

Posebnost v organiziranju, usmerjanju in delovanju pomurske policije se kaže v dvojnem delovanju zaposlenih. Na eni strani je bilo izvajanje tako imenovanih splošnih nalog milice. Obvestila in usmeritve je podajal sektor stalne službe (OKC), ki je splošna varnostna dogajanja beležil v poročilo o delu.

Na drugi strani pa se kaže potreba po organizaciji, koordiniranju in vodenju nalog milice s področja vojnega dejstvena. Kot je narekovala potreba in število varnostnih dogodkov

Kopija dokumenta – navodila vojaškega poveljstva JLA za postopanje med agresijo na našo državo, prva stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija dokumenta – navodila vojaškega poveljstva JLA za postopanje med agresijo na našo državo, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

ob obrambnih nalogah, je bil za izvajanje nalog v okviru akcije LIPA ustanovljen štab, ki je spremljal vojne dogodke in obvestila v tej smeri, koordiniral naloge milice in to ter skrbel za pretok informacij, sprejemal najpomembnejše odločitve.

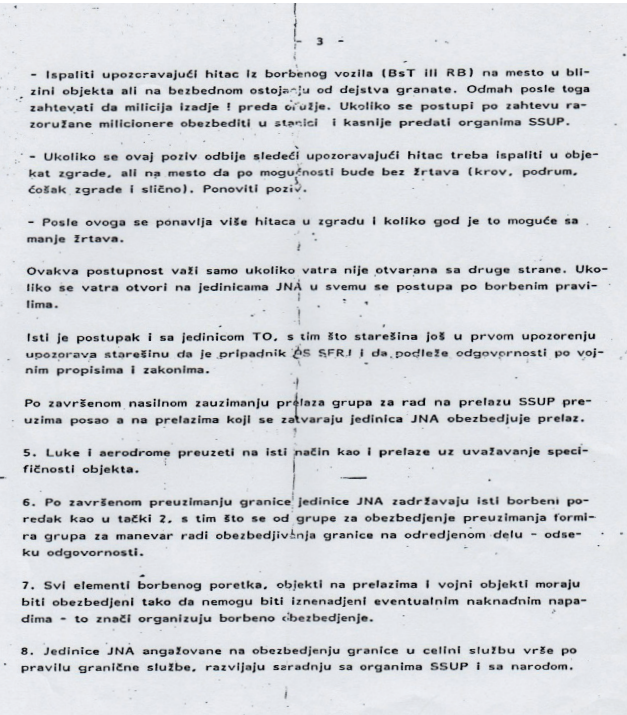
V njem so delovali Janez Konrad, Ciril Magdič, Vlado Župančič, Stanko Gerič, Jože Seršen, Franc Pintarič in Mirko Pivar, ki so vodili tudi Kronologijo v zvezi z akcijo »LIPA« med agresijo JA na R. Slovenijo v času med 26.6.1991 in 8.7.2014, ko je beleženje prevzel sektor stalne službe.

Kronologija vsebuje beleženje zaporedja dogodkov in kot tak predstavlja temeljni in izhodiščni vir vseh vojnih dogajanj v času vojne v Pomurju. Zaradi pomembnosti bo kronologija tudi v nadaljevanju objavljena. V zvezi z dvojno vlogo je bil opravljen tudi razgovor – intervju z Milanom Horvatom, načelnikom inšpektorata milice UNZ M. Sobota.

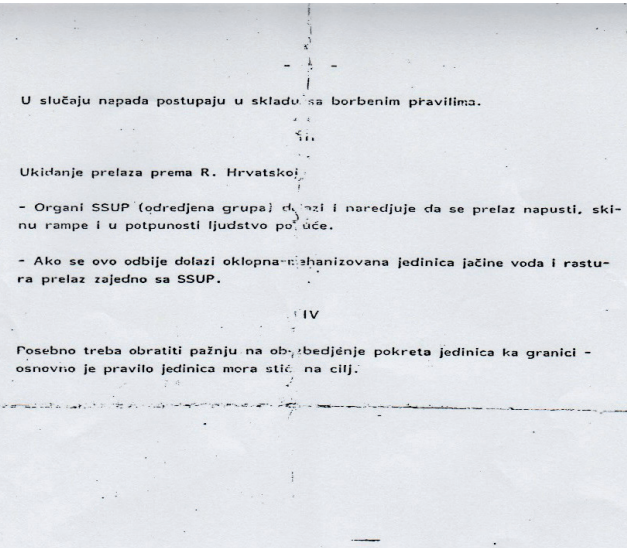
Povedal je svoje, kar citiram:

»Ves čas osamosvojitvenih procesov in tudi v času oboroženih spopadov je bila prvenstvena naloga organov za notranje zadeve, med njimi tudi milice - policije, da opravlja vse naloge iz svojega delovnega področja:

- Zagotavljanje javnega reda in miru.
- Preprečevanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prijemanje storilcev kaznivih dejanj.

Kopija dokumenta – navodila vojaškega poveljstva JLA za postopanje med agresijo na našo državo, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija dokumenta – navodila vojaškega poveljstva JLA za postopanje med agresijo na našo državo, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

- Zagotavljanje nemotenega odvijanja prometa in reševanje prometnih nezgod.
- Nadzor nad prijavno – odjavno službo.
- Nudenje pomoči državnim organom z javnimi pooblastili, če to pomoč potrebujejo itd.

Te naloge so v zaostrenih razmerah, posebej pa še v času agresije dobivale drugačne oblike in potrebe po drugačnih metodah za zagotavljanje nalog:

- Na področju kriminalitete je med agresijo in takoj po njej bilo potrebno ugotoviti in dokumentirati vsa ravnanja agresorske vojske, ki so ali bi lahko imela kakršne koli znake kaznivih dejanj in opraviti zbiranje obvestil v smeri dokazovanja kaznivih dejanj posameznih pripadnikov agresorske vojske.
- Pri zbiranju informacij o varnostno zanimivih pojavih so imele prednost vse informacije, ki so bile povezane z delovanjem agresorja in so bile pomembne za vodenje oboroženega odpora.
- Nadzor prijavno – odjavne službe je dobil drugačno podobo, pomembne so bile nastanitve, ki bi bile lahko povezane za agresorjem in njegovimi sodelavci.
- Posebej veliko je bilo dela pri preverjanju pridobljenih informacijah o sumljivih dogajanjih posredovanih od občanov. Teh informacij, tudi netočnih, je bilo ogromno in so policijo močno obremenjevale;
- Policija je dobila dodatno nalogo organizirati zbirne centre za prebegle in zajete vojake skladno z mednarodnim pravom.
- Vse svoje enote na terenu smo morali sami oskrbovati, oziroma so si oskrbo morale enote zagotoviti same s pomočjo lokalnega prebivalstva.

Že pred razglasitvijo samostojnosti so obveščevalni podatki jasno pričevali, da bo takratna jugoslovanska armada po odločitvi Zveznega izvršnega sveta uporabila oboroženo silo, predvsem za »zagotovitve« odprtosti zunanjih meja takratne Jugoslavije. Ena od pglavitnih nalog organov za notranje zadeve je bila zbiranje vseh relevantnih podatkov o obnašanju jugoslovanske armade (JA). Aktivnosti smo usmerili predvsem na:

- Spremljanje premikov vojaških kolon. V Pomurju se je močno okrepila frekvenca vojaških vozil na ravni vojašnice v Murski Soboti do mejnih stražnic in obratno ter vojaških vozil s smeri Maribora v Mursko Soboto. V večini primerov smo, na podlagi analiziranja podatkov, ugotavljali, da je šlo za slepilne manevre, s ciljem prikazovanja močnih krepitev enot v vojašnici in na mejnih stražnicah, prevažali pa so prazna vozila ali iste vojake.
- Za nas so bili zanimivi podatki, koliko vojakov je dnevno v vojašnici v Murski Soboti in na mejnih stražnicah. Podatke smo pridobivali s pomočjo informatorjev znotraj JA ali od oseb, ki so jim bile zelo blizu. Ugotavljali pa smo, da so bile te informacije precej netočne in dvomljive. Zaradi tega smo se povezali z organizacijo, ki je vsakodnevno dostavljala kruh vojaškim enotam. Vsako jutro smo pridobili sveže podatke, kolikšne količine kruha potrebuje oz. je naročila vsaka vojaška enota. Prav na podlagi analize teh podatkov smo lahko precej zagotovo ugotovili za vsak dan, koliko vojakov šteje posamezna vojaška enota.
- Zanimiv je bil obisk dveh visokih častnikov soboške vojašnice v Murski Soboti na UNZ v Murski Soboti. Častnika sem sprejel sam v svoji pisarni. Ne glede na navodilo MNZ, da vojaki lahko vstopijo v prostore organov za notranje zadeve brez orožja, sem dovolil, da sta obdržala osebno orožje. Prvi častnik je kot razlog obiska navedel opozorilo o dokaj odkritem zbiranju varnostno zanimivih podatkov o JA (s strani miličnikov). Opozoril me ja, da takšno ravnanje ogroža varnost JA in zagrozil, če ne bomo z aktivnostjo prenehali, bo JA reagirala tako, da bo fizično posredovala proti našim delavcem. Odgovoril sem mu, da ravnanje miličnikov v ničemer ne ogroža JA in da je glede na informacije, ki jih imamo, prav ravnanje JA tisto, ki napeljuje na nenavadno obnašanje JA, ki verjetno ni čisto skladno z njeno vlogo. Istočasno pa sem mu dal jasno vedeti, da ne dovolim, da nam grozi in naj ne poskuša z nezakonitimi aktivnostmi zunaj vojašnice, ker bi lahko to pripeljalo do nepredvidljivih posledic. Drugi častnik je bil čisto tiho. Opazil sem, da mu je na nek način nerodno in da bi mi rad nekaj povedal. Po njunem odhodu sem še isti dan navezal stik z njim in pridobil precej verodostojne podatke o pripravah JA v Murski Soboti in stražnicah, o nekaterih spremembah pri poveljujočem kadru, o ognjeni moči in o predvidenih nalogah, ki jih ima JA v Murski Soboti v primeru posredovanja. Ti podatki so nam pomagali pri nekaterih naših odločitvah. Istega častnika smo že potem, ko se je kasneje v borbenih aktivnostih predal s svojo enoto in je bil v zaporu v Murski Soboti, iz zapora izpustili, da nam je pomagal pri zavzetju ene izmed mejnih stražnic, kjer se poveljujoči ni hotel predati. Omogočili smo mu tudi, da je kasneje pridobil naše državljanstvo in se zaposlil v organih za notranje zadeve.«

Vojna, v kateri smo se znašli prebivalci Pomurja, nas je združila v temeljnem cilju, obrambi domovine in sodelovanju pri tej nalogi. Bili smo enotni, ponosni, polni zanosa in idej, sosedska in prijateljska pomoč je dosegla v tem času svoj vrh.

Na tem mestu se zahvaljujemo vsem, ki ste pripadnikom milice in vojakom TO stali ob strani

in jim pomagali po svojih najboljših močeh. Iskreno hvala.

Kot sem že omenil, so v vojni združeno sodelovale enote milice in TO v izvedbi skupnih aktivnosti. Ob tem podajam čast in zahvalo vsem pripadnikom obeh strani, se bom pa posebej posvetil nalogam in aktivnostim milice.

Delovanje takratne jugovojske je predstavljalo Poveljstvo graničnog odseka z vojašnico v M. Soboti, vojaške stražnice v Konjišču, G. Radgoni, Gederovcih, Korovcih, Kramarovcih, Sotini, Kuzmi, Čepincih, Hodošu, Prosenjakovcih, Kobilju, Žitkovcih, Dolgovaške gorice, Lendavske gorice in Pince ob podpori 5. tankovskih kolon JLA, ki so prodirale iz smeri M. Središče – Petišovci – Lendava; M. Središče – Gibina – Razkrižje – Mota – G. Radgona; M. Središče – Gibina; Ormož – Kačure – Ljutomer; Kog – Presika – Ljutomer; ter desantne enote vojašnic iz Maribora, ki so ob podpori helikopterjev desantirale območje PMP Gederovci, PMP Hodoš in PMP Dolga vas ter neposrednega delovanja vojnega letalstva JLA.

Zaradi velikega števila vojaških enot je prihajalo na območju celotne UNZ do izvajanja neposrednih borbenih dejstev, v katerih so sodelovali pripadniki TO skupaj z milico in pa neposrednih borbenih dejstev, v katerih je delovala milica sama.

5–7 tankovskih kolon JLA je na območje UNZ M. Sobota prodiralo iz smeri Mursko Središče – Petišovci – Lendava; Mursko Središče – Gibina – Razkrižje – Mota – Gornja Radgona; Mursko Središče – Gibina; Ormož – Kačure – Ljutomer ter Kog – Presika – Ljutomer. Poleg teh pa so bile na območju Pomurja angažirane še desantne enote vojašnic iz Maribora, ki so ob podpori helikopterjev izvajale desant na območje PMP Gederovci, PMP Hodoš in PMP Dolga vas.

Poleg omenjenih sil je na območju UNZ M. Sobota delovalo tudi vojno letalstvo JLA, in sicer na območju Ljutomera, Murske Sobote in Gornje Radgone. Na območju Ljutomera so letala napadla barikade na cestni relaciji v mestu Ljutomer, in sicer na relaciji Ormož – Ljutomer ter na isti relaciji izven Ljutomera v gozdu Kačure. V Murski Soboti je bila napadena okolica kasarne, v Gornji Radgoni pa obrati podjetja Avtoradgona in barikada pred mestom.

Zaradi velikega števila vojaških enot je prihajalo na območju celotne UNZ do izvajanja neposrednih borbenih dejstev, v katerih so sodelovali pripadniki TO skupaj z milico in pa neposrednih borbenih dejstev, v katerih je delovala milica sama.

Na osnovi dokumentov in dejstev so se na območju UNZ Murska Sobota odvijale neposredne bojne aktivnosti (uporaba orožja), kjer je bila udeležena milica, na naslednjih lokacijah:

- KAČURE – MEKOTNJAK; v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PM Ljutomer.
- PRESIKA – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PM Ljutomer.
- GIBINA – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PM Ljutomer.
- LJUTOMER – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PM Ljutomer.
- GORNJA RADGONA – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PM Gornja Radgona,

PMP Gornja Radgona in PEM UNZ M. Sobota.

- RADENCI – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki OM Radenci.
- KUZMA – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PEM UNZ M. Sobota, PMP Kuzma in OM Rogašovci.
- GEDEROVCI – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PMP Gederovci, PEM UNZ M. Sobota in OM Cankova.
- STARA NOVA VAS – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PEM UNZ M. Sobota.
- HODOŠ – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PEM UNZ M. Sobota, PMP Hodoš in OM Gornji Petrovci.
- DOLGA VAS – v borbenih aktivnostih so sodelovali miličniki PMP Dolga vas, PM Lendava in OM Dobrovnik.

Na območju UNZ M. Sobota so se poleg neposrednih borbenih aktivnostih, kjer je bilo uporabljeno orožje, izvajale še naslednje operativne naloge:

- zajetje vojaških ujetnikov in delo milice oz. UNZ v 4. zbirnih centrih za zajete vojake JLA v Bogojini, Puconcih, Vidmu ob Ščavnici in Radoslavcih;
- blokade in zajetje vojakov JA z opremo v stražnicah Sotina, Žitkovci, Dolgovaške in Lendavske gorice, Trdkova, Kuzma, Konjišče, Gornja Radgona, Petanjci, Korovci, Fikšinci, Sotina, Hodoš, Prosenjakovci;
- oskrba s strelivom PMM Gederovci med potekom bojev, saj jim je zmanjkovalo strelivo (enota je ob napadu oz. odvrčanju napada porabila več kot 8000 kom. streliva);
- oskrba s strelivom in minsko eksplozivnimi sredstvi PMM Kuzma, del PEM PU M. Sobota, ki je deloval na območju G. Radgone;

Fotografija Jožeta Pojbiča prikazuje blokado mostu na reki Muri v Petanjcih in njeno varovanje s strani TO

- oskrba z minskoeksplozivnim in raketnim orožjem PM Ljutomer;
- sodelovanje pri praznjenju vojaškega skladišča v Ložnici pri Celju, odvozu streliva na skladiščenje na območje Pohorja in prenos streliva in minsko eksplozivnih sredstev na območje UNZ M. Sobota, skladiščenje ter delitev oborožitvene opreme enotam na terenu.¹³⁹

Iz navedenega izhaja, da so miličniki UNZ M. Sobota v času osamosvojitvene vojne opravili veliko neposrednih in posrednih

¹³⁹ Dok. PU M. Sobota, št. (šifra): 0942-4/2006/3 (3G21-03), z dne 13. 01. 2006

aktivnosti, ki so pripomogle k osamosvojitvi Slovenije.

V Pomurju sta žal za posledicami umrli tudi dve civilni osebi, g. Anton Gaube v Radencih in g. Svetina Janez v Gornji Radgoni, bilo je ubitih več vojakov JLA, veliko oseb je bilo ranjenih, tudi vojaška škoda na objektih in infrastrukturi je bila ogromna.

4.3 Kronologija dogodkov stalne službe UNZ na območju UNZ Murska Sobota od 25. 6. 1991 do 18. 9. 1991¹⁴⁰

25. 06. 1991

Vodstvo UNZ Murska Sobota z depeša. št. 21/5-1-2/229 določi naloge milice pri postavitvi tabel in zastav RS na vseh mednarodnih mejnih prehodih. Določeno je, da oznake zamenjajo delavci Cestnega podjetja M. Sobota, zastave RS pa izobesijo delavci milice. Vsi mejni prehodi morajo ostati pod popolnim nadzorom in kontrolo milice.

Prvi incident na mejnem prehodu Kuzma in zamenjava tabel SFRJ na mejnih prehodih, dne 26. 6. 1991

26. 06. 1991

Ob 07.15 uri pride na območju PMM Kuzma do prvega incidenta na območju UNZ Murska Sobota, ko poskušajo vojaki JLA, ki so pred tem zasedli položaje okrog MP Kuzma, miličnikom OM Rogašovci, ki so bili dodeljeni v kadrovsko pomoč na PMP Kuzma, s orožjem preprečiti, da bi nastopili stražarsko službo na območju mejnega prehoda. Vojaki JLA so od miličnikov zahtevali, da se predajo, kar so le-ti odločno zavrnil ter se po incidentu umaknili na MP Kuzma. V primeru je šlo za prvi odkrit incident med milico in JLA na območju UNZ M.

Fotografija Jožeta Pojbiča iz arhiva Jožeta Makoterja prikazuje postavitev slovenske zastave na mejnem prehodu Gornja Radgona

Spomenik pred krajem spopadov v Dolgi vasi (Foto: Ciril Magdič)

¹⁴⁰ Dokument UNZ Murska Sobota, ki je dobesedni zapis ukrepov, naročil, sprejema in predaje informacij s strani stalne službe UNZ Murska Sobota in je zato kot tak pomemben vir za oceno verodostojnosti, časa in kraja posameznih dogodkov v času osamosvojitvene vojne.

Sobota. O incidentu poročajo vse lokalne in druge radijske postaje (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 10.30 uri delavci Cestnega podjetja Murska Sobota na mednarodnem mejnem prehodu Kuzma odstranijo zastavo tablo s napisom SFRJ ter jo zamenjajo s tablo RS. Miličniki PMM Kuzma ob prisotnosti pripadnikov PEM UNZ M. Sobota ter miličnikov OM Rogašovci zamenjajo državno zastavo SFRJ z zastavo RS. Dogodkom prisostvuje tudi kapetan JLA, sicer poveljnik karavle JLA v Kuzmi (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 11.00 uri delavci Cestnega podjetja Murska Sobota na mednarodnem mejnem prehodu Gornja Radgona odstranijo table s napisi SFRJ ter jih zamenjajo s simboli RS. Ob tabli zamenjajo miličniki PMM Gornja Radgona in pripadniki PEM UNZ Murska Sobota. V istem času delavci CP Murska Sobota zamenjajo table na MP Dolga vas in Gederovci, medtem ko miličniki izobesijo slovenske zastave (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Ob 11.25 uri na UNZ M. Sobota po telefonu pokliče polkovnik JLA, odgovoren za mejo v 5. armijski oblasti, Danilo Đurovič ter zahteva, da se na mejnih prehodih takoj preneha z zamenjavo oznak na mejni črti, sicer bo JLA s vojaško silo preprečila zamenjavo tabel.

Ob 12.00 uri UNZ M. Sobota na mejne prehode prerazporedi določen število miličnikov iz postaj milic s splošnim delovnim področjem z nalogo, da pomagajo pri varovanju mejnih objektov ter omogočanju neoviranega dela milice, carine in drugih mejnih organov. V istem času je bil s poveljstvom TO dosežen dogovor, da TO pomaga pri varovanju mejnih prehodov z zasedbo položajev okrog območij mejnih prehodov (UNZ MS, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 17.20 uri pri postavitvi simbolov državnosti RS na maloobmejnem prehodu Korovci poskušajo vojaki JLA to preprečiti z zavzetjem borbenih položajev. Miličniki se groženj ne ustrašijo, temveč izvajalcem naloge CP M. Sobota omogočijo, da so novi simboli na MP postavljeni (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Spominsko obeležje, postavljeno na območju mejnega prehoda v Petišovcih, postavljen pa je v spomin in zahvalo braniteljem mostu na reki Muri (Foto: Ciril Magdič)

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Cirila Magdiča prikazuje Hodoš (slovesno odkritje spomenika, posvečenega spominu na dogodke 91)

Blokada mejnih prehodov s strani JLA in premik tankovske kolone JLA iz Štrigove do Veržeja, dne 27. 6. 1991

27. 06. 1991

Ob 04.00 uri pride na mejni prehod Kuzma en vod PEM UNZ M. Sobota z nalogo varovanja mejnega prehoda ter omogočitve neoviranih prehodov državne meje. Istočasno pričneta en vod PEM na MP Gornja Radgona in en vod na MP Gederovci izvajati iste naloge (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 08.00 uri enota PEM UNZ M. Sobota, miličniki PMP Kuzma in OM Rogašovci na območju MP Kuzma zavzamejo obrambne položaje. Položaji se zavzamejo v strelskih jarkih, ki jih izkopljejo vojaki JLA dan pred tem in jih do te ure še ne zasedejo. S tem dejanjem milica prevzame pobudo nad dogajanjem na tem območju, saj tako prepreči predvideno razporeditev vojakov JLA v blokado mejnega prehoda (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 09.00 uri se na UNZ M. Sobota s dokumentom št. 01-2/2927 formira Operativna skupina za vodenje aktivnosti organov za notranje zadeve na območju Pomurja.

Ob 10.15 uri – OS UNZ na PMM Hodoš napoti miličnike OM Gornji Petrovci z nalogo, da skupaj z miličniki PMM Hodoš branijo mejni prehod med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko. Po operativnem sestanku vodstva PMM se vsi miličniki razporedijo v obrambne položaje okrog MP (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 12.25 uri – Operativna skupna na UNZ M. Sobota vsem enotam preko UKV zvez posreduje ukaz ministra za notranje zadeve o uporabi orožja pooblaščenih uradnih oseb.

Ob 12.30 uri se na mednarodnem MP Dolga vas v strelski formaciji miličnikom začne približevati okrog 60 vojakov JLA, ki so prišli iz stražnice Štefana Kovača in vojašnice Murska Sobota. Približno 150 metrov pred mejnim preходом se vojaki razvrstijo v strelske položaje, pripravijo orožje in se približajo na razdaljo okrog 100 metrov. Zavzamejo ustrezne položaje. Čez 20 minut je mejni prehod blokiran. V dvajsetih minutah je MP blokiran. Na MP pride pogajalec JLA, ki komandirju milice sporoči, da JLA do 14.00 ure ne bo ukrepala in da čakajo okrepitve iz mariborske vojašnice ter tanke, ki prihajajo iz Čakovca in Murskega Središča. Pogajalec pove, da želi vojska MP zasedeti mirno in brez oboroženega spopada. Miličniki s tovornimi vozili blokirajo dostop do MP po cesti (PMM Dolga vas, 14. 7. 1991).

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Jožeta Makoterja prikazuje, kako obkoljeni branilci mejnega prehoda Gederovci pozivajo tiste, ki so jih obkolili, da se predajo

Ob 12.53 uri – Skupina okrog 40–50 vojakov JLA iz stražnice Petanjci in Korovci obkoli MP Gederovci. Miličniki pričnejo s postavljanjem barikad in zasedbo obrambnih položajev ob MP (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 13.45 uri – Skupina 23-ih vojakov JLA iz stražnice Kuzma, ki se jim je pridružila podobna skupina vojakov iz stražnice Sotina, obkoli mednarodni MP Kuzma. Varovanje MO izvajajo miličniki PMM Kuzma, OM Rogašovci in pripadniki PEM UNZ. Miličniki blokirajo poti proti MP s civilnimi vozili. Barikado na poti proti MP Kuzma branijo pripadniki TO (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 14.05 uri – Skupina 23-ih vojakov JLA iz stražnice Kuzma, ki se jim je pridružila podobna skupina vojakov iz stražnice Sotina, obkoli mednarodni MP Kuzma. Varovanje MO izvajajo miličniki PMM Kuzma, OM Rogašovci in pripadniki PEM UNZ. Miličniki blokirajo poti proti MP s civilnimi vozili. Barikado na poti proti MP Kuzma branijo pripadniki TO (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 14.05 uri – Na PMM Gederovci pridejo štirje vojaki JLA v maskirnih oblekah in od komandirja enote zahtevata predajo prehoda. V kolikor mejnega prehoda ne bodo predali, naj se takoj preneha izvajati mejna kontrola in prehajanje državne meje (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991)

Ob 14.25 – Vojaki JLA komandirju PMM Dolga vas sporočijo, da je zadnji rok za predajo prehoda ob 14.45 uri. Iz prehoda zato umakne vse civiliste, ker JLA za žrtve med civilisti ne bo odgovarjala. Mejni prehod obkoli 70 do 80 vojakov. Oboroženi so s pehotnim orožjem in netrajnim topom. MP Dolga vas takrat brani 20 aktivnih in rezervnih miličnikov PMM Dolga vas in pet miličnikov iz PM Lendava, ki dostop do MP blokirajo s tovornimi vozili civilistov. Za položajem enot JLA okoli mejnega prehoda so razporejeni miličniki PM Lendava in OM Dobrovnik. Pod poveljstvom komandirja OM Dobrovnik v zunanjem obroču sodeluje 40 aktivnih in rezervnih miličnikov ter neznano število pripadnikov TO. V času blokade so na cesti proti MP v vidnem kontaktu poveljujoči JLA in poveljujoča iz vrst milice in TO (PMM Dolga vas, 14. 7. 1991).

Ob 14.40 uri skupina vojakov JLA zasede maloobmejni prehod Kramarovci, Fikšinci in Sotina ne meji med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo. Prehodov meje več ni (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 15.00 patrulja OM Dobrovnik izven naselja Mostje na cesti ustavi kolono 15-ih vojakov JLA pod poveljstvom vodnika iz stražnice Žitkovci. Patrulja vojakom prepreči prehod preko mostu čez Kobiljski potok in jim ukaže, naj se vrnejo v dovoljeni 100- metrski pas ob državni meji, saj kot organizirana formacija nimajo kaj delati izven tega območja. Vodnik sicer navodila miličnikov upošteva in se vrne proti mejnemu pasu, vendar tam z vojniki preide potok in se priključili formaciji JLA, ki blokira MP Dolga vas (OM Dobrovnik, št. 1-Z-35/91, 14. 7. 1991).

Ob 15.38 uri pride peš na položaje JLA, ki je v obkolitvi MP Gederovci še okrog 60 vojakov.

Ta enota nemoteno pride na položaje peš iz vojašnice Murska Sobota (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 15.56 uri pride na MP območju MP Kuzma do pogajanj med milico in starešino vojakov JLA, ki so v na položajih pri MP. JLA postavi milici ultimatum o brezpogojni predaji in zapustitvi MP. Milica na ultimatum ne pristane. Obe strani vztrajata na svojih izhodiščnih položajih (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 16.12 uri na območju PMM Hodoš preletita dva transportna helikopterja JLA, ki se obrneta na madžarski strani in pristane v bližini MP na označenem delu s strani vojakov JLA. Iz helikopterjev se izkrca 36 vojakov, ki se pridružijo drugim pripadnikom JLA, ki so na položajih v okolici MP. Deset minut za tem v bližini MP pristane še en helikopter JLA, iz katerega se izkrca 15 pripadnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju: zvezna milica), štirje zvezni cariniki in dva netrajna topa. Helikopterja po izkrcanju oseb in opreme odletijo nazaj v smeri Murske Sobotice.

Miličniki na helikopterja ne streljajo, saj so preveč oddaljeni in nimajo primerne orožja. Pripadnikom JLA in zvezne milice se pridružijo tudi vojaki iz stražnice Hodoš. Vsi skupaj so se nato razporedili med opazovalnim stolpom in regionalno cesto med naseljem Hodoš in MP (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 17.00 uri se območju MP Hodoš po regionalni cesti približa manjša skupina vojakov z visoko dvignjeno belo zastavo ter se na sredi poti med položaji JLA in milice na MP zaustavi ter začne s pozivi na pogajanje. V pogajalski skupini JLA je komandant specialne enote iz Niša, starešina stražnice Hodoš ter inšpektor Zvezne enote milice, na strani milice pa komandir in vodja skupine na PMM Hodoš. Inšpektor Zvezne enote milice komandirju PMM želi vročiti odločbo, s katero naj bi bil ta takoj zamenjan z inšpektorjem Zvezne enote milice, ki naj bi tudi predal moštvo, oborožitev in dokumentacijo.

Komandir MP Hodoš odločbe ne sprejme niti se o tem ne želi pogovarjati. Zaradi tega starešine JLA dajo MP Hodoš ultimatum o predaji mejnega prehoda v roke JLA in zvezne milice. Rok za predajo je 10 minut. Takoj zatem se obe strani umakneta na svoje položaje (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 17.16 uri se nadaljujejo pogajanja o predaji PMM Hodoš. Tokrat se pogajanja udeležita s strani JLA komandant specialne enote in starešina obmejne stražnice Hodoš ter komandir in vodja izmene z PMM. Starešine JLA še enkrat zahtevata predajo MP, kar pa komandir ne sprejme (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 17.20 uri na travniku v bližini mejnega prehoda Gederovci, ki je blokirani in obkoljeni s strani vojakov JLA, pristane dva velika transportna helikopterja JLA, ki tam izkrcata oddelek minometov 120 mm ter 15 vojakov iz čete za podporo, ki se pridružijo blokadi MP (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 18.17 uri vojaki, ki so v obkolitvi MP Gederovci, pričnejo s nameščanjem minometov ter

premeščanjem na ugodnejše položaje, predvsem pa na položaje, ki so jih pred tem zapustili pripadniki TO v obrambi MP. Milica na netaktično potezo TO opozori poveljstvo 75. ob. što. V tem času je v okolitvi MP Gederovci okoli 110 in 120 vojakov JLA ter oddelek minometov (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 19.25 uri – Operativna skupina UNZ na PM G. Radgono in Radence dostavi strelivo in orožje, in sicer 10000 za AP in 5000 za SAR, 4000 pištolske cal. 7,65, 20 nabojev plinskih, dve puški in pištoli shermuli (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Ob 18.35 uri se nadaljujejo pogajanja na območju MP Hodoš. Tokrat se pogajanj med JLA in milico udeleži le starešina stražnice Hodoš ter poskuša prepričati komandirja k predaji. Komandir PMM poskuša od starešine stražnice doseči, da se predajo njegovi vojaki, on pa prestopi na stran milice. Prepričevanja obeh ne dajo nobenih rezultatov, zaradi česar se oba pogajalca vrneta na svoje položaje.

V istem času pripadniki JLA preuredijo svoje položaje ob mejnem prehodu s ciljem obkolutve mejnega prehoda. Da bi to preprečil, komandir PMM skuša poklicati na pomoč enot TO s Hodoša. Ker je ta enota tam maloštevilna, je bilo na pomoč MP Hodoš s strani TO moč poslati le pet pripadnikov TO (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 19.45 uri se ob opuščeni železniški progi iz smeri Hodoš, območju MP približa pet pripadnikov TO z namenom opazovanja gibanja pripadnikov JLA ter morebitni nadaljnji obkolutvi MP. Ko pripadniki JLA opazijo gibanje skupine pripadnikov TO, istočasno odprejo ogenj proti skupini in proti mejnemu prehodu. S tem se prične oster oborožen boj med pripadniki JLA in miličniki na MP Hodoš, medtem ko skupina pripadnikov TO takoj po prvih streljih položaje zapusti.

Med obstreljevanje, ki traja skoraj eno uro, pripadniki JLA zadenejo trafo postajo na MP Hodoš, zaradi česar pride do izpada električne energije in do popolne teme na prehodu. Milica ne prehodu ta moment izkoristi, prekine s streljanjem proti položajem JLA ter daje vtis, da se bo iz MP umaknila, medtem JLA prehod še naprej obstreljuje s pehotnim orožjem ter istočasno proti prehodu izstreljuje tudi osem granat iz netrajnega topa. Streljanje s strani JLA se ob močnem neurju in nalivu, ki je na tem območju, poleže okrog 21.20 ure (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 20.36 uri miličniki OM Rogašovci na MP Kramarovci, Fikšinci in Sotina razorožijo tri vojake in starešino JLA, ki so tega dne blokirali delo na maloobmejnih prehodih (OM Rogašovci, št. STD 111/91, 13. 7. 1991).

Ob 20.09 uri miličniki OM Radenci in

Spomenik v Mekotnjaku – namenjen ohranitvi spomina dogodkom osamosvojitvene vojne (arhiv Cirila Magdiča)

pripadniki protidiverzantskega voda 73. PŠ TO v naselju Radenci aretirajo podpolkovnika JLA, Jovanovič ter tri vojake JLA, ki so bili na tej relaciji kot predhodnica tankovske enote JLA, ki je za njimi prodirala proti Gornji Radgoni, vodil pa jo je polkovnik Popov. Podpolkovnik in vojaki so bili s strani TO odpeljani na PŠ TO v Maribor, oz. v zbirni center za ujete vojake¹⁴¹ (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/3, 27. 6. 1991).

Ob 21.00 uri v Žerovince oziroma na območje občine Ljutomer pri naselju Mekotnjak prispe po regionalni cesti Ormož–Ivanjковci–Ljutomer iz kasarne v Varaždinu, tankovska četa JLA, v sestavi katere je bilo sedem tankov in trije oklepni transporterji, ki je istega dne v jutranjih urah nameravala v RS iz RH vstopiti na mostu čez reko Dravo v Ormožu. Ker ji to tam ni uspelo, je v RS vstopila pri Središču ob Dravi ter se nato pomikala proti Ljutomeru z namenom prodora proti mejnim prehodom na meji z Republiko Avstrijo.

Na križišču regionalne ceste Ormož–Ljutomer in lokalne ceste Žerovci–Mekotnjak, prebije barikado iz motornih vozil ter se napoti proti Mekotnjaku in naprej proti Zgornjem Kamenščaku. Tu naleti na barikado iz podrtih dreves, ki jo branijo pripadniki TO in miličniki PM Ljutomer. Ker barikade iz podrtih dreves tanki ne prebijejo, se enota JLA pomakne kakih 500 nazaj ter se na lokalni cesti utaborili. Ponoči je bila kolona dvakrat napadena s strani TO (izstrelitev protioklepnih raket), kar pa večjega učinka ni imelo¹⁴² (PM Ljutomer, št. 1-STD 206/91, 14. 7. 1991).

Ob 21.05 uri pripadniki TO v mestu Murska Sobota obkolijo in blokirajo kasarno v M. Soboti, kjer se nahaja poveljstvo 65. obmejne bataljona JLA. Pri kasarni pride do posameznih streljav, pri tem pa je en vojak ranjen. Miličniki PM Murska Sobota sodelujejo v širši blokadi kasarne (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 21.37 uri na cesti med naseljem Rogašovci in MP Kuzma, miličniki OM Rogašovci zajamejo dva vojaka in starešino JLA, ki so udeleženi v prometni nezgodi, namenjeni pa so v pomoč v stražnico Kuzma (OM Rogašovci, št. STD 111/91, 13. 7. 1991).

Ob 22.15 uri pripadniki JLA, ki so obkolili MP Hodoš, ponovno pričnejo streljati proti položajem milice. Milica na ogenj v trdi temi še ne odgovarja ter čaka na prihod vojakov v bližino MP. V prepričanju, da na MP več ni miličnikov ter da so se umaknili na Madžarsko, se vojaki JLA neorganizirano pričnejo pomikati proti MP. Ko se vojaki približajo MP, miličniki z neposredne bližine pričnejo streljati na njih, zaradi česar le-ti v paniki pobegnejo v smeri stražnice Hodoš. Z ukano in hrabrostjo vseh miličnikov PMP Hodoš in OM Zgornji Petrovci je MP Hodoš dokončno ubranjen, pripadniki JLA, zvezne milice in carine pa prisiljeni k umiku v stražnico Hodoš (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 22.31 uri pri mejnem prehodu Gederovci pride do prvega oboroženega spopada med milico in TO na eni strani ter pripadniki JLA, ki obkrožajo mejni prehod. Spopad traja 10–15 minut, na obeh straneh uporabijo lahko pehotno orožje. Milica nima ranjenih ali poškodovanih (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

¹⁴¹ Vir: Dokument PM Gornja Radgona, št. SZ-138/3, z dne 27. 06. 1991

¹⁴² Vir: Dokument PM Ljutomer – Seznam nezavedenih dogodkov št. II, z dne 12/05-1994

Ob 22.38 uri prodre na ozemlje RS iz smeri Štrigove proti Razkrižju v Občini Ljutomer oklepna mehanizirana četa oklepnega bataljona JLA iz Varaždina, sestavljena iz štirih tankov, 10 oklepnih transporterjev, šestih tovornjakov, dveh cistern in štirih terenskih vozil. Kolona, v kateri je pet oficirjev, šest mlajših oficirjev in 135 vojakov, je mejo prestopila neovirano, ker niti TO niti milici na tem mestu ni uspelo postaviti nobenih barikad.

O gibanju te oklepne kolone ni bilo nobenega operativnega podatka, prav tako pa niti TO, niti milica ta čas nista imela na razpolago nobenega primernega protioklepnega orožja. Oklepna kolona preko Razkrižja napreduje po lokalni cesti do Mote in naprej do Veržej, kjer se ob 00.15 zaustavi na olju pred Veržejem. Miličniki PM Ljutomer kolono ves čas spremljajo ter o njenem gibanju tekoče obveščajo operativno skupino na UNZ Murska Sobota. V času od vstopa kolone v RS ter na poti do Veržej pripadniki TO na kolono izstrelijo tri tromblonske mine, ki nimajo konkretnega učinka (PM Ljutomer, št. III, 12/5-1994).

Ob 22.50 uri – Milica in TO pri mejnem prehodu Gederovci ponovno obstreljujeta položaje vojakov JLA. Vojaki na ogenj ne odgovarjajo, v svojih vrstah pa imajo ranjenega kapitana, ki ga kasneje odpeljejo v M. Soboško bolnišnico. Pri obstreljevanju položajev JLA milici zmanjkuje streliva, zaradi česar zaprosi za dostavo dodatnega strelivo.

Svoje položaje po začetku obstreljevanja zapustijo vojaki stražnice Petanjci in Korovci ter oddelek minometov 120 mm ter se skupaj s kapetanom JLA (Kučanom) umaknejo v stražnico Petanjci. Preostalih 51 vojakov JLA skupaj z vodnikom (Maksom Vajnhaldlom) ostane na svojih položajih, ker se mimo enot TO ne morejo umakniti (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Oboroženi spopadi med milico in JLA v Pomurju in prihod tankovske kolone v Gornjo Radgono, dne 28. 6. 1991

28. 06. 1991

Ob 00.10 uri – Milica in TO nadaljujeta obstreljevanje položajev JLA pri mejnem prehodu Gederovci (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 01.30 uri se vojaki JLA, ki obkrožajo MP Kuzma, v močnem naliveu umaknejo v stražnico Kuzma. Milica temu primerno prerazporedi svoje sile ter še naprej izvaja varovanje MP (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 01.50 uri OS UNZ M. Sobota na MP Kuzma dostavi večjo količino streliva, plinskih sredstev, šotorskih kril ter svežih oblačil za pripadnike PEM, ki le-te nujno potrebujejo (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Spominsko obeležje v Radencih – na kraju cestne blokade (Foto: Ciril Magdič)

Ob 04.30 uri vojaki JLA pri mejnem prehodu Kuzma znova zavzamejo položaje v okolitvi prehoda (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 04.40 uri se v okolitvi PMP Dolga vas nahaja med 120 in 150 vojakov JLA. Ti so na položaje prišli z dvema tovornima vozila iz kasarne v M. Soboti ter iz stražnice Žitkovci. Vojake so na položaje pripeljali tudi trije vojaški helikopterji. Do te ure še ni bilo oboroženega spopada med vojsko ter TO in milico. Vojska je še naprej na položajih vkopana ter oborožena tudi z ročnimi minometi. To v tem času nima primernih zaklonov, enota milice pa je na položajih na samem mejnem prehodu (PMM Dolga vas, 14. 7. 1991).

Ob 05.30 uri – Po predhodnem obstreljevanju položajev JLA pri MP Gederovci se pogajanju s starešino JLA priključi starešina PEM UNZ, ker pogajanja med TO in JLA niso bila uspešna. Milica in TO od starešine JLA zahtevajo predajo vseh pripadnikov JLA. Če se starešine ne bodo predale, se naj to omogoči vsaj vojakom (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 06.38 uri poroča iz Kuzme Slokan, da bi se vojska rada umaknila iz blokade v Kuzmi.

Ob 06.00 uri oklepna kolona JLA, ki je noč prebila pred naseljem Mekotnjak, poskuša prebiti barikado na regionalni cesti Ormož Ljutomer, v gozdu Kačure. Barikado so ob poskusu preboja v močnem dežju branijo miličniki PM Ljutomer. Ker barikade, ki je bila postavljena iz podrtih dreves, ni bilo mogoče prebiti, se je kolona JLA v gozdu obrnila ter ob poti iz gozda oziroma v naselju Žerovinci, nekontrolirano streljala z mitraljezi v smeri miličnikov, ki so spremljali gibanje kolone ter po okoliških hišah. Pri tem sta bila huje poškodovana dva objekta. Ob 09.00 uri se je oklepna kolona dokončno umaknila iz območja PM Ljutomer ter se napotila po regionalni cesti proti Pavlovcem in naprej proti Središču ob Dravi¹⁴³ (PM Ljutomer, št. II, 12. 5. 1994).

Ob 06.10 uri oklepna kolona JLA, ki je noč preživela pred Veržejem, pridruži pa se ji še štiri tovorna vozila, cisterna z vodo in reševalno vozilo, nadaljuje gibanje v smeri Stare Nove vasi, kjer na regionalni cesti Križevci Radenci, v naselju Bučecovci naleti na barikado iz gradbenega materiala. Oviro odstrani s streli tankovskih granat ter nadaljuje pot proti Hrastje Moti in Radencem. (PM Ljutomer, št. V, 12. 5. 1994).

Gornja Radgona, kraj in spominsko obeležje, kjer je bil ubit gospod Janez Svetina (Foto: Ciril Magdič)

Ob 07.26 uri – Po uspešnih pogajanjih na MP Gederovci, ki so trajala od 05.00 ure, se milici in TO preda skupno 51 vojakov JLA, ki so v blokadi okrog mejnega prehoda. Vojaki so razoroženi ter kasneje z avtobusom odpeljani v Dijaški dom Murska Sobota, starešina – vodnik pa v Zapore Murska Sobota (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

¹⁴³ Vir: Dokument PM Ljutomer – Seznam navedenih dogodkov št. II, z dne 12/05-1994

7. 1991).

Ob 07.45 uri pride na območju MP Kuzma do ustnih pogajanj o predaji vojakov med milico in starešinami enote JLA. Kljub temu, da je opazna volja o predaji, sama pogajanja še niso uspešno zaključena. V naslednjih 30-ih minutah se sestane vodstvo milice in TO, ki blokira del prihodov do MP ter dogovorita o skupnem delovanju in o uri pričetku napada na enoto JLA. Po dogovoru se bo napad pričel ob 09.00 uri, naloga TO pa bi bila, da prepreči umik vojakov iz območja MP.

Ob 07.50 uri se pripadniki PEM in TO, ki so branili MPO Gederovci, premaknejo proti stražnici Petanjci. Tam se nahaja 65 vojakov in starešina JLA. S kapetanom JLA se pričnejo pogajanja o pogojih predaje brez oboroženega spopada. V času pogajanj TO na položaje postavi nekaj minometov 82 mm (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 07.50 uri – Pripadniki PEM UNZ in TO, ki prej branijo MP Gederovci, se premaknejo proti stražnici Petanjci, v kateri se nahaja skupaj s starešino JLA 65 vojakov, ki so zvečer zapustili položaje pri MP Gederovci. S kapetanom JLA se pričnejo pogajanja o pogojih predaje brez oboroženega spopada. V času pogajanj TO na položaje kot opozorilo postavi nekaj minometov 82 mm.

Ob 08.00 uri na se MP Dolga vas nadaljujejo pogajanja med milico in JLA. V pogajanjih vojska zahteva predajo MP, saj bi ga drugače zasedla s silo. Milica in TO od vojske zahtevata umik iz območja MP ter vrnitev v stražnico. Na koncu pogajanj, ko vojska ugotovi, da MP ne bo mogla zasedi brez pomoči oklepne enote, milica in TO zahtevata umik njihovih enot brez orožja. Vojaki se po zaključenih pogajanjih pričnejo umikati s svojih položajev z orožjem, zaradi česar milica izstrelji nekaj opozorilnih strelkov. Zaradi streljanja med vojaki nastane zmeda in panika. To je bil povod, da odvržejo orožje in se predajo milici in enotam TO. Pri tem je zajetih 62 vojakov, dva častnika in trije podčastniki JLA. Vsi so predani v zbirne centre (PMM Dolga vas, 14. 7. 1991).

Ob 08.26 vojska iz Dolge vasi beži iz položajev. Opozorjeni so, da se morajo predati, ker bo tretma z njimi drugačen, kot če bodo zajeti.

Ob 08.29 uri vojaki v Dolgi vasi bežijo proti tovornjakom. Milan Horvat jim je naročil, da jih zaustavijo in zasežejo. Ob 08.35 se kolona iz Dolge vasi prebija proti karavli. t M. Horvat naroči, da se jim prepreči umik.

Ob 08.38 uri sta se v Dolgi vasi slišala dva kratka rafala.

Ob 08.40 miličniki PM Gornja Radgona in pripadniki PEM izvedejo blokado stražnice Gorja Radgona, v kateri so vojaki JLA (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/12, 29. 6. 1991).

Ob 08.40 uri je bila s strani miličnikov PM Gornja Radgona in PEM UNZ izvedena popolna blokada stražnice v Gornji Radgoni.

Ob 08.44 v Dolgi vasi Bokan sporoča, da so se predali vojaki. Konrad poroča cariniku, da takoj

prenehajo streljanje. Naročeno je Pečenku, da se pričakuje desant in naj ga onesposobijo že v zraku. Vojaki so se predali. Streljanja več ni. Horvat dal cirkular, da se uniči helikopter.

Ob 08.58 uri na MP Kuzma pripadniki PEM in miličniki PMM Kuzma ter OM Rogašovci izstrelijo nekaj rafalov iz avtomatskega orožja. Po kratkem oboroženem spopadu se milici preda 23 vojakov in en starešina JLA iz stražnice Sotina. Ostali vojaki JLA se z enim starešino mimo položajev TO umaknejo v stražnico Kuzma, kjer se zabarikadirajo in branijo svoj položaj. Milica zajetim vojakom priskrbi hrano in jih predala TO, ki jih odpelje v zbirni center (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 09.09 uri oklepna kolona JLA prodre do naselja Radenci, kjer pri odcepu za hotel Radin naleti na močno barikado, ki jo brani 7. diverzantski vod TO in enota milice iz OM Radenci. V medsebojnem obstreljevanju izgubi življenje pripadnik JLA, ustreljena pa je tudi civilna oseba, g. Gaube Alojz, ki za posledicami ran (3. 7. 1991) umre v bolnišnici v Murski Soboti.

Po krajšem oboroženem spopadu tanki z granatami uničijo barikado, tako da oklepna kolona nadaljuje gibanje v smeri Gornje Radgone. V spopadu je zajeto vozilo s strelivom in cisterna s pitno vodo, ki sta še isti dan prepeljani na PM Ljutomer ter kasneje predani TO. Po krajšem oboroženem spopadu, tanki s granatami uničijo barikado. Oklepna kolona nadaljuje gibanje v smeri Gornje Radgone (PM Gornja Radgona, št. SZ -138/7, 28. 6. 1991).

Ob 08.59 se v Dolgo vas na MP vračajo vojaki s puškami na ramah.

Ob 09.00 sporoča PIVKA 64 (kodni znak patrulje na terenu), da ima informacijo, da bodo ob 09.00 uri potekala pogajanja med TO in kasarno v MS.

Ob 09.03 je Bohar po razglasni postaji obvestil, kakšno oborožitev ima okrog kasarne. Vojake je zgrabila panika in bežijo iz kasarne. TO jih lovi.

Ob 09.46 uri se nadaljuje pogajanja z JLA o predaji vojakov, ki so obkoljeni s strani PEM UNZ in TO v stražnici Petanjci (Škerlak, Pojbič) (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Spominsko obeležje postavljeno na zgradbo mejnega prehoda Gederovci (Foto: Ciril Magdič)

Ob 09.53 – V Dolgi vasi so zajeli cca. 70 vojakov, nekaj se jih je oboroženih razbežalo in jih lovijo. Obveščen RSNZ – Konrad.

Ob 09.56 je bila pri Avtoradgoni izstreljena raketa na tank, kolona se je ustavila in odprla ogenj. Tank onesposobljen.

Ob 10.03 poskuša vojska pred Avtoradgono preboj mimo Elrada in obkrožiti blokado.

Ob 10.10 – Horn pove, da se še ne bo predal, dokler se ne bo posvetoval s štabom

Spomenik v križišču cest v Gederovcih
(Foto: Ciril Magdič)

Spominsko obeležje na Gibini (Foto: Ciril Magdič)

v Mariboru.

Ob 10.58 uri miličniki, ki so branili MP Hodoš, pri pregledu območja spopada najdejo večje količine oblačil vojakov JLA ter granate za topove. Vse so predali enoti TO, ki je tega dne prvič prišla na območje MP. S poveljnikom enote se komandir PMM dogovori o možnostih zavzetja obmejne stražnice Hodoš ter predaji vojakov JLA in zveznih miličnikov. O vsem obvešča tudi operativno skupino na UNZ Murska Sobota. Mejni prehod Hodoš je odprt za ves mednarodni promet med RS in RH (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 11.20 uri miličniki PM Gornja Radgona in pripadniki TO zasedejo položaje pri stražnici v Gornji Radgoni, da bi preprečili izhod vojakov JLA ter priključitev tankovski enoti, ki prodira proti Gornji Radgoni. Med miličniki in starešino stražnice se prične pogajanja o predaji. Pogajanja so v času prodora oklepnikov v mesto neuspešna, je pa dosežen dogovor o uporabi orožja (le v primeru silobrana) (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 11.23 uri tankovska kolona prodre do barikade na železniški progi pred Gornjo Radgono. Pri nasilnem odstranjevanju barikade iz železniških vagonov in drugih vozil ena izmed tankovskih granat zadene stanovanjsko hišo v Pintaričevi ulici, ki je v lasti Karla Vajsa. Po prebitju barikade se kolona napoti proti središču mesta in naprej proti mejnemu prehodu.

Na poti skozi mesto kolona naleti na oborožen odpor TO, milice ter prebivalcev mest. Skupina prostovoljcev pri zgradbi Elrada z molotovkami zažge pet tovornjakov, cisterno z vodo ter terensko vozilo. Enota JLA odgovori z vsesplošnim streljanjem po okoliških zgradbah, pri tem pa uporabljajo mitraljeze ter tudi tankovske topove, pri tem pa poškoduje več objektov v mestu.

Poškodovani so zgradba občine G. Radgona, upravna zgradba TP Sloga, hotel Grozd, trgovina Peko, upravni zgradbi KZ, zgradba pošte in OŠ Jože Kerenčič v Gornji Radgoni. V spopadu ima JLA enega mrtvega vojaka ter enega ranjenega. Ima pa tudi zelo velike izgube v materialno-tehničnih sredstvih. V obstreljevanju je smrtno ranjen tudi Janez Svetina, svetovni popotnik in filozof (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Med aktivnostmi enote v času zasedbe MP so pripadniki enote JA z lahkim in težkim orožjem streljali na objekte in to predvsem 02. 07. 1991 med 16. in 20. uro in 03. 07. 1991 okrog 08.20 ure. S kriminalističnimi ogledi je bilo ugotovljeno, da so bili v ulicah poškodovani še naslednji objekti:

- na Grajski cesti 10 objektov;
- na Kerenčičevi ulici sedem objektov;
- na Lackovi ulici šest objektov (en objekt v velikosti 15 x 13 m je popolnoma zgorel – stanovanja družin ZAMUDA, RAUTAR in PRIMOŽOČ;
- na Panonski ulici sedem objektov in
- Maistrovem trgu sedem objektov.

Ob 12.00 uri Ko mimo PM Gornja Radgona drvijo tanki, se iz objekta umaknejo zadnji miličniki. Tudi iz zgradbe MP Gornja Radgona se tik pred prihodom tankovske kolone umaknejo zadnji miličniki PMP Gornja Radgona (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Ob 14.02 PMM Dolga vas sporoča, da je prehod prevozen iz Slovenije v Madžarsko, obratno pa ne.

Ob 14.30 uri vojaki JLA in zvezni miličniki so še vedno v stražnici Hodoš, saj jih blokira TO (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 14.32 – Blagovič sprašuje, kakšna je situacija na Hodošu. TO in policija ima blokirano stražnico vendar se vojska noče predati. Pred MP so sicer blokade, vendar posebej niso varovane. Horvat ukaže, da naj stopi v kontakt s sosednjimi varnostnimi organi glede možnosti pretoka prometa in eventualnega dopuščanja našega umika.

Ob 14.30 – Na mostu čez reko Muro med Murskim Središčem in Petišovci iz Varaždina prodre izvidniška četa JLA iz 32. mehanizirane brigade, ki je namenjena proti MP Dolga vas. Pri tem sta sodelovala dva tanka T-55, trije oklepniki in osem drugih motornih tovornih in manjših vozil. V tem času je most blokirano s tovornimi vozili, med katerimi je tudi cisterna z bencinom. Zaradi tega se kolona JLA v Murskem Središču ustavi. Po pogajanjih s TO vojaki JLA ugotovijo, da barikade ne bodo mogli prebiti brez velikih žrtev in škode, se kolona JLA preusmeri proti Razkrižju, da bi reko Muro prečkala na mostu med Razkrižjem in Srednjo Bistrico. Na hrvaški strani mostu kolono JLA močno ovirajo tudi domačini iz Murskega Središča, sicer državljani Republike Hrvaške (PMM Dolga vas, 14. 7. 1991).

Ob 14.46 uri – na MP Gederovci odstranijo vsa vozila in predmete, ki so v barikadi služila za zaklon. S tem je omogočen potniški promet med Slovenijo in Avstrijo, ki do sprejetja soglasja ni potekal (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 14.46 uri se na mednarodnem mejnem prehodu Gederovci umaknejo vsa vozila in drug predmeti, ki do bili v barikadi ali so služili kot zaklon. S tem je omogočen ves potniški promet med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo, ki do sprejetja soglasja še ne poteka.

Ob 15.20 – PM M. Sobota je dobila informacijo, da se pripravlja zračni napad. V Radgoni se je en tank umaknil. V Radencih pa je tovornjak vojske z municijo in dvema vojakoma pripravljen za predajo. Stopi pred OM.

Ob 15.23 se oklopni transporterji in en tank vračajo od gasilskega doma proti centru mesta Gornja Radgona.

Ob 15.35 Preša (kodni znak PEM) sporoča, da sta se dva vojaka iz tanka predala v Gornji Radgoni.

Ob 15.41 – Milica v Gornji Radgoni zajame 15 častnikov JLA, ki jih preda TO. Večina zajetih starešin in vojakov je iz oklepne kolone, ki je tega dne prodrla do MP Gornja Radgona (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/7, 28. 6. 1991).

Ob 16.02 v Gornji Radgoni gori pet tovornjakov in ena cisterna z vodo. Najdena je bila kampanjola, v kateri je bil ubit vojak. Obveščen Horvat.

Ob 16.00 uri nadaljujejo se pogajanje med milico in starešino JLA o predaji stražnice Gornja Radgona. Pogajanja so neuspešna, zaradi česar miličniki ostanejo v blokadi stražnice (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/12, 29. 6. 1991).

Ob 16.21 uri je z Madžarskimi varnostnimi organi dogovorjeno, da je v primeru potrebe omogočen promet v obeh smereh, Milan sporoča RSNZ za Hodoš. Madžari zagotovili našim enotam umik na Madžarsko. Nudili jim bodo pomoč in zveze ter prihod nazaj v Slovenijo kjerkoli drugje. Ko so bili v blokadi, je bil spopad in je nastala večja materialna škoda na zgradbi in službenih avtomobilih. Vojska strelja z breztrajnim topom. Večina izstrelkov pa je letela na Madžarsko. Vojska se je umaknila v stražnico. Hodoš je obkoljen z PEM in TO. Pozivajo se na predajo. Na prehodu 30 ljudi PEM pri blokadah.

Ob 16.45 uri pri OŠ Gornja Radgona pristane helikopter JLA z oznakami rdečega križa z namenom, da z območja MP Gornja Radgona odpelje ranjene in mrtve vojake JLA. S helikopterjem se vozi tudi polkovnik Danilo Đurovič, ki ga milica zadrži na kraju pristanka helikopterja. Na tem mestu mu omogoči kontakt s komandirjem karavle v Gornji Radgoni. Ob 17.27 uri miličniki PM Gornja Radgona in PEM UNZ od OŠ UNZ M. Sobota dobijo ukaz o aretaciji polkovnika JLA. Aretacije je uspešno izvršena ob 18.00 uri. Aretirani polkovnik je odpeljan na skrito lokacijo na območju OM Radenci¹⁴⁴ (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/7, 28. 6. 1991).

Ob 16.57 uri dve letali JLA napadeta barikade ob vojašnici Murska Sobota. Barikade obstreljujeta z mitraljezi ter izstrelita štiri rakete. Zadet je en tovornjak v barikadi ter poškodovana ena hiša v Razlagovi ulici (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 17.00 uri manjša skupina miličnikov PM Lendava odide do stražnice Pince. Po kratkih in uspešnih pogajanjih miličniki brez oboroženega spopada dosežejo celovito predajo stražnice

in 15 vojakov JLA. Ti so kasneje predani TO, ki jih odpelje v zbirne centre (PM Lendava, št. 01-SZ-1/5-94, 13. 05. 1994).

Ob 18.00 uri barikade na mostu čez reko Muro med Veržejem in Dokležovjem z mitraljezi obstreljujeta dva letali JLA. Izstrelita tudi dve raketi, ki pa cilja ne zadeneta (PM Ljutomer, št. 1-STD 73/91, 2. 7. 1991).

Ob 18.00 uri se po predhodni obkolitvi stražnice v Sotini s strani ene skupine miličnikov PEM UNZ M. Sobota nekaj miličnikov OM Rogašovci in nekaj pripadnikov TO po pogajanjih in brez oboroženega spopada preda 28 vojakov JLA in en vodnik, ki jih TO po razorožitvi odpelje v zbirne centre (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

Ob 18.28 uri se v stražnici Petanjci, milici in TO po pogajanjih, ki so trajala od zgodnih jutranjih ur, preda celotna enota JLA, in sicer 65 vojakov ter starešina (kapetan Kučan). Vojaki JLA so odpeljani v zbirne centre. Kapetan Kučan pa je kasneje prestopil v enote milice, TO in milica s stražnice odpeljeta večje količine orožja, streliva in druge opreme (PMM Gederovci, št. 1-2/52-91, 13. 7. 1991).

Ob 18.30 uri druga skupina miličnikov PEM UNZ, OM Rogašovci ter skupina pripadnikov TO zavzamejo stražnico Trdkova, kjer se brez komandirja s stražnice pred tem pobegnem nahaja 10 do 15 vojakov JLA. Ti so zajeti ter predani v zbirne centre. V priročnem skladišču je bila najdena večja količina protitankovskih min in druge oborožitve. Večino min so miličniki OM Rogašovci kasneje dostavili na UNZ M. Sobota, nekaj teh pa je prevzela PEM UNZ (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

Ob 18.30 uri – Izvidniška četa 32. mehanizirane brigade JLA, ki je nekaj ur pred tem bila blokirana v Murskem Središču, prodre iz Hrvaške v Slovenijo pri naselju Gibina v občini Ljutomer, kjer je na cesti postavljenih več barikad in dreves in drugega materiala. Barikade brani manjša skupina pripadnikov TO ter skupina osmih policistov PM Ljutomer. V Gibini pri hišni številki 8/b pride do silovitega spopada med pripadniki JLA na eni strani ter pripadniki TO in milice na drugi strani.

TO in milica pri obrambi barikade uporabita dve tromblonski mini, nekaj ročnih bomb ter avtomatske puške, saj drugega orožja nimata na razpolago. Mehanizirano kolono JLA uspeša po ostrem napadu ustaviti milica in TO. V silovitem obstreljevanju ima JLA žrtve in ranjene, poškodovanih pa je tudi več stanovanjski hiš ter ranjena ena domačinka. Iz kolone JLA pobegne nekaj članov posadk. V spopadu se je posebej izkazalo nekaj pripadnikov TO ter miličnikov PM Ljutomer (PM Ljutomer, št. IV z dne 12/05-1994).

Ob 19.00 uri se del pripadnikov PEM priključi miličnikom OM Rogašovci z nalogo, da zagotovijo odprtje maloobmejnih prehodov na meji med Slovenijo in Avstrijo (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Ob 19.11 se PMM Gederovci dogovarjajo za odprtje mejnega prehoda.

Ob 20.09 polkovnik JLA, Berislav Popov, ki se s svojo enoto nahaja v obroču na mejnem prehodu v Gornji Radgoni, preko zvez iz vrst carinikov iz bivše skupne Jugoslavije vzpostavi kontakt s pripadniki civilne zaščite s prošnjo, da naj predstavnike oblasti v občini obvestijo o njegovi želji za pogovore o stanju v Gornji Radgoni ter rešitvi nastale situacije po prodoru tankovske kolone v Gornjo Radgono in na MP¹⁴⁵ (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 21.26 je KUK sporočil, da se hoče 18–20 vojakov v Pincah predati. Horvat opozori na previdnost, uporabiti je treba tehniko, obvesti TO. Miličniki PM Lendava brez oboroženega spopada zavzamejo stražnico Pince, kjer zajamejo starešino in 15 vojakov JLA. Vsi vojaki so predani TO, pripadniki slednje pa jih odpeljejo v zbirne centre (PM Lendava, št. 01-SZ-1/5-94, 13. 5. 1994).

Od 21.00 pa do 22.00 ure osem miličnikov PM Ljutomer varuje 2. barikado v naselju Gibina, če bi enota JLA kljub izgubam na prvi barikadi nadaljevala prodor proti Razkrižju. Barikado brani tudi nekaj pripadnikov TO in domačinov, oboroženih s molotovkami. Medtem se kolona JLA preusmeri na lokalno cesto Štrigova – Banfi – Razkrižje ter tam poskuša prodreti v RS¹⁴⁶ (PM Ljutomer, št. IV, z dne 12/05-1994).

Ob 21.40 Horvat ponovno opravlja ukaz o zaustavitvi spopadov po UKV-ju.

Ob 21.45 uri pride pri barikadi izven naselja Banfi na cesti med Banfijem (RH) in Razkrižjem do spopada med enoto JLA in pripadniki TO. Ker barikade tanki niso mogli predreti, se kolona obrne nazaj v smeri RH (PM Ljutomer, št. V, 12. 5. 1994).

Ob 22.00 uri je enota PEM in miličniki OM Rogašovci zagotovila nemoteno delovanje maloobmejnih prehodov na meji med Slovenijo in Avstrijo (OM Rogašovci, št. STD 111/91, 13. 7. 1991).

Ob 22.11 – Pince so padle, poroča PM Lendava.

Ob 22.20 – V Šprincu z lahkim orožjem strelja 12 vojakov na slepo po gorica.

Ob 22.42 – Pince karavla spraznjena (15 vojakov in oficir LOJPOR).

Ob 23.00 uri del izvidniške čete 32. mehanizirane brigade JLA v sestavu treh tankov in treh oklepnih transporterjev po lokalni cesti Banfi (RH) – Šprinc (RS) pri naselju Veščica prodre na ozemlje RS. V naselju Veščica, pri mostu čez reko Ščavnico, kolono s svojo prisotnostjo na položajih pri mostu zaustavi 16 miličnikov PM Ljutomer. Ti so posadkam oklepnikov dali vedeti, da bodo napadeni, če bodo nadaljevali vdor na ozemlje RS.

Do spopada med miličniki in vojaki ne pride, ker je bilo prejšnji večer objavljeno premirje v obojestranskem mirovanju in pripravah na oborožen spopad. Takoj zatem se kolona JLA po cesti Razkrižje – Gibina umakne nazaj na teritorij Republike Hrvaške. Milica na tem mestu s

¹⁴⁵ Vir: Dokument PP G. Radgona, št. SZ-138/9, z dne 29. 6. 1991

¹⁴⁶ Vir: Dokument PP Ljutomer – Seznam nezavedeni dogodkov št. IV, z dne 12/5-1994

svojo prisotnostjo in aktivnostmi uspe koloni preprečiti gibanje v smeri notranjosti Slovenije oziroma proti mejnim prehodom na območju UNZ Murska Sobota.¹⁴⁷ (PM Ljutomer, št. V, 12. 5. 1994).

Ob 23.47 – V Šprincu so pešadijci pričeli bežati proti Ljutomeru in metati orožje proč. Predajajo se.

Ob 23.56 – Skupina se je zaustavila in ugasnila mašine. Naročeno, da naše enote vzpostavljajo stik s TO in jih blokirajo, ne pa se izpostavljati.

Zajetje vojakov JLA in zasedba stražnic, dne 29. 6. 1991

29. 06. 1991

Ob 00.17 – Kolona čaka na brisanem prostor. Konrad naroči, naj jih pustijo, če bodo mirovali.

Ob 00.24 – KUPNIK je klical, da se dogovarja s TO in bo obvestil.

Ob 00.41 – Kolona petih tankov prižgala motorje in se giblje naprej. TO še ni na položajih.

Ob 00.43 operativna skupina (OS) obvesti KUPNIKA, da tanki gredo naprej, TO pa še ni prisotna.

Ob 01.09 – Obveščeni smo, da so tanki na regionaliki.

Ob 01.13 – Obveščen DRAŽNIK o tankih, naročeno je, da jih zaustavijo.

Ob 01.46 se tanki zaustavijo in odpirajo kupole. Pregovori.

Ob 01.50 – Dva kamiona sta se peljala v smeri Razkrižja.

Ob 02.00 uri pripadniki 2. voda PEM s članom operativnega štaba na mostu čez reko Muro v Dokležovju predajo miličnikom PM Ljutomer protitankovske mine, ki so bile prejšnji večer zasežene v stražnici Trdkova (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Ob 02.28 – Naročeno je naši patrulji, da naj se občani pazijo na premike tankov, on se pa naj vrne na enoto in se pogovori s TO, ker tanki ne smejo v Ljutomer.

Ob 02.30 uri se v Gornji Radgoni sestanejo predstavniki občine PM Gornja Radgona, PEM UNZ M. Sobota ter poveljujoči v TO v zvezi predloga polkovnika Popova iz prejšnjega večera, da se opravijo pogajanja med JLA na eni strani ter TO, milico in občinskimi organi na drugi strani. Na sestanku se sprejme sklep, da se gre na pogovor s polkovnikom Popovim ter da se bodo razgovora udeležili predstavniki TO in milice. Prav tako se sprejme sklep,

¹⁴⁷

Vir: Dokument PP Ljutomer – Seznam nezavedenih dogodkov, številka »V«, z dne 15/05-1994

da se bodo o vsebini pogovora oz. pogajanj isti, dogovorili ta dan ob 06.00 uri (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 03.17 uri vodja operativnega štaba na UNZ M. Sobota pripadnikom PEM in PM Gornja Radgona, naroči, da se z JLA ne smejo pogajati civilisti, ampak le milica in TO. V pogajanjih je potrebno polkovnika Popova pozvati k razorožitvi. Če tega ne sprejmejo, se jim prepove premikanje ter zagrozi z uporabo orožja (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 04.40 uri se vodstvo UNZ M. Sobota in PŠ TO dogovorita, da se bosta s poveljujočim enotami JLA pogajala poveljnik 73. obm. ŠTO in poveljnik PEM UNZ Murska Sobota.

Ob 05.55 uri – v času, ko je bilo sprejeto premirje, po Gornji Radgoni sem in tja kroži en oklepni transporter JLA z namenom ogledovanja situacije.

Ob 06.06 Melin sporoča, da sta na tisto lokacijo prišla še dva tanka (sedaj osem) in pet ali šest terenskih vozil (križišče Gibina Štrigova) in en tovornjak.

Ob 06.40 – Kolona tankov krenila proti Štrigovi (vsi).

Ob 06.55 je potrdil Vouri, da je šest vojakov na MP Korovci. Na drugi strani je več Avstrijcev, ki jih oboroženi pazijo. Vouri opozorjen, da pazi in pozove

Ob 07.26 uri se 3. vod enote PEM UNZ M. Sobota napoti proti stražnici Korovci z namenom zavzetja stražnice.

Ob 07.43 – Gederovci bo razmaknil blokado, da bo promet nemoten.

Ob 07.45 – Dražnik se bo s spremljevalcem brez orožja na Panonski ulici pogovarjal z oficirjem iz tankovske kolone v Gornji Radgoni. Ta pogoj je postavil oficir.

Ob 07.55 – Carina v Gederovcih od včeraj dela.

Ob 07.59 Blagovič s skupino gre po KUČANA in počaka na soglasje.

Ob 8.02 Horvat Milan dobi soglasje in gre na Cankovo, kjer čaka Škerlak in opravijo nalogo.

Ob 08.00 – V neposredni bližini MP se pričnejo pogajanja med poveljujočim oficirjem tankovske kolone in pripadniki TO in milice. V pogajanjih vsaka stran vztraja na svojih zahtevah in stališčih. V pogajanjih je dosežen kompromis glede oskrbe vojakov in glede zagotavljanja nujne medicinske pomoči. Izrečena je prepoved gibanja transporterjev po mestu. Ker nobena stran ne popusti v svojih zahtevah, se pogajanja zaključijo (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 08.30 Milan sporoča, da je enota, ki ji sledi Slokan (okrog 20 vojakov) zelo močna, opremljena z zvezami, hrano in moralno dobro.

Ob 08.46 Sakovič prosi strokovno pomoč pri ogledu škode. Pri OZK se organizira skupina, da se posname (ogled okrog 10. ure)

Ob 09.00 uri na PM Lendava samovoljno pride večja skupina vojakov JLA, ki so tega dne pobegnili iz stražnice Lendavske Gorice. Vojaki so predani TO, ki jih prepelje v zbirne centre (PM Lendava, št. 01-SZ-1/5-94, 13. 5. 1994).

Ob 09.23 – Obveščena PM G. Radgona, da dobi strokovno ekipo (kriminalist, tehnik), ki opravi ogled škode v G. Radgoni. Vključi se tudi preiskovalni sodnik in tožilec.

Ob 09.34 načelnika UNZ obvesti Sakovič, da je v G. Radgoni še 10 tankov, katerim poveljuje polkovnik Popovič.

Ob 09.50 uri miličniki PM Lendava in pripadniki TO po kratkih pogajanjih dosežejo predajo preostalih vojakov v stražnici Lendavske Gorice. V stražnici je zasežena večja količina orožja in streliva, med drugim dva breztrajna topova in minsko eksplozivna telesa (PM Lendava, št. 01-SZ-1/5-94, 13. 5. 1994).

Ob 10.00 uri pripadniki PEM UNZ M. Sobota na območju MP Kuzma oprimejo štiri pobegle vojake JLA, ki jim nudijo operativne podatke o stanju v stražnici Kuzma, kjer se v okolitvi še vedno nahaja skupina 22-ih vojakov in starešina, ki se noče predati (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Ob 10.08 – Začetek ogleda uničenih vozil JLA Radgona.

Ob 10.10 uri osem miličnikov in komandir OM Dobrovnik po pogajanjih brez oboroženega spopada vstopijo na območje stražnice Žitkovci in zavzamejo stražnico. Prijetih je šest vojakov JLA. Ostali vojaki stražnice so s poveljujočim pred tem zajeti v obroču okrog MP Dolga vas. V stražnici je najdeno orožje in strelivo, ki so ga prevzeli pripadniki TO (OM Dobrovnik, št. 1-Z-35/91, 14. 7. 1991).

Ob 10.20 uri OZK UNZ Murska Sobota vse PM obvesti, da so se na območju UNZ pričeli formirati prehodni zbirni centri za zajete vojake JLA. Ti bodo predvidoma v Puconcih, Bogojini, Čentibi, Rakičanu in po potrebi tudi drugje (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 10.40 uri pripadniki PEM in miličniki OM Cankova ob pomoči domačina, ki je sodeloval kot civilist, saj je poznal trenutne razmere in okoliščine v karavli Korovci, brez spopada zajamejo stražnico in nekaj vojakov (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

Ob 11.10 uri so delavci OZK UNZ Murska Sobota ob prisotnosti državnega tožilca in preiskovalnega sodnika pričeli z ogledi krajev dogodkov v Gornji Radgoni, predvsem uničenih vozil JLA pri Elradu, ki so zgorela prejšnji dan na poti proti MP (OZK UNZ Murska Sobota, 1991).

Ob 11.42 uri sporočajo, da je v Korovcih akcija, ni še popolnoma preverjeno – zaradi

sporazumevanja in da prosijo, da naj TO pošlje prevoz, da prevzame oborožitev – tehniko. To dogovoril s TO Magdič.

Ob 11.45 uri poročajo s Korovec, da ni potrebno prevoza, ker so se organizirali že na kraju. Obveščena TO.

Ob 12.00 uri je po telefonu z vodjo zaporov Maribor, enoto M. Soboti dogovorjeno, da bodo do nadaljnjega sprejemali v zapore v M. Soboti vojne ujetnike in zagotavljali minimalno oskrbo. Po oceni vodje zaporov lahko sprejmejo še okrog 25 vojnih ujetnikov, ki bodo prostorsko ločeni od civilnih.

Ob 12.10 uri OS UNZ se z zaporom Murska Sobota dogovori o sprejemu vojnih ujetnikov in zagotavljanju minimalne oskrbe. Zaporji bodo lahko zagotovili sprejem 25-ih vojnih ujetnikov, ki bodo prostorsko ločeni od civilnih (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 12.31 uri nas je obvestil poveljnik TO Ivančič, da se 12.31 prične nameščanje zajetih vojakov JLA v zbirni center v prostorih Osnovne šole Puconci in Srednje kmetijske šole Rakičan (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 12.? uri sporoči Graj Konradu, da je karavla na Hodošu še blokirana s strani TO in policije.

Ob 12.56 uri UNZ Murska Sobota aktivira akcijo »Skala«. Miličniki PM Ljutomer in PM Gornja Radgona odpeljejo do mostov čez reko Muro v Veržehu in Petanjcih delegata skupščine iz svojega območja ter ju tam predajo miličnikom PM Murska Sobota, ki poskrbijo za prevoz do UNZ. Od tam je organiziran prevoz preko MP Gederovci in Avstrije na zasedanje skupščine Republike Slovenije. Naloga je opravljena ob 15.05 uri brez ovir in zapletov (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 15.05 uri iz območja UNZ M. Sobota, preko MP Gederovci in ozemlja Avstrije, odpotujejo na zasedanje skupščine RS poslanci iz Pomurja. Prevoz in varovanje opravijo delavci UNZ M. Sobota. (Mlinarič – Krojs).

Odkritje spominske plošče na Zbirnem centru za ujetnike na OŠ Puconci (arhiv Cirila Magdiča)

Ob 14.00 uri komandir OM Dobrovnik po posvetu z aktivnimi delavci in vednostjo OŠ UNZ pripravi načrt vstopa in predaje vojaške karavle v naselju Kobilje. Tudi tokrat so k sodelovanju povabljeni pripadniki TO preko poveljujočega častnika za območje Lendave. Delavci milice se morajo odločiti za samostojno akcijo, ker na razpolago ni pripadnikov TO zaradi drugih del in obveznosti.

Ker se same akcije prevzema stražnice več ne da predstavljati, ob 15.00 uri komandir OM s tremi aktivnimi in štirimi rezervnimi miličniki

blokira vojaško stražnico Kobilje. Po pogajanjih se ob 15.30 uri poveljujoči vodnik preda z 12 vojaki. V stražnico so pozvani pripadniki TO, ki so s tovornimi vozili za prevzem orožja in tehnike v stražnico prispeli ob 16.00 uri (OM Dobrovnik, št. 1-Z-35/91, 14. 7. 1991).

Ob 15.20 se je tankovska enota, ki je bila na Gibini, umaknila v Mursko Središče in se stacionirala, pridružila se je tudi pehota. Konrad sporočil operativni skupini RSNZ.

Ob 15.24 TO sporoča, da so zavzeli karavlo Prosenjakovci.

Ob 15.26 uri so bile na območju UNZ Murska Sobota s strani milice in TO ali samo TO zavzete že naslednje stražnice JLA: Pince, Žitkovci, Prosenjakovci, Trdkova, Dolga vas, Sotina, Fikšinci, Petanjci in Korovci (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 16.16 uri – Operativna skupina UNZ M. Sobota vsem enotam po UKV zvezah naroči največjo bojno pripravljenost policije po nalogu republiškega sekretarja Bavčarja (UNZ Murska Sobota, od 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 17.28 uri miličniki OM Rogašovci v naselju Kuzma primejo komandirja stražnice v Trdkovi, ki iz nje pobegne dne 28. 06. 1991. Starešina JLA je bil predan TO (OM Rogašovci, št. STD 111/91, 13. 7. 1991).

Ob 19.48 uri se pričnejo miličniki PM Gornja Radgona pogajati z starešino stražnice v Konjišču o predaji .

Ob obisku stražnice, pomočnik komandirja ugotovi, da ima vojska urejene obrambne položaje ter da je komandir pripravljen na predajo, podporočnik, ki je prišel s skupino vojakov iz kasarne v Mariboru na pomoč stražnici, pa ne. Zaradi tega milica v tistem času odstopu od pogajanj. Stražnica pa je ostale še naprej obkoljena s strani TO (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 20.53 uri – Karavla v Čepincih se je predala vključno s komandirjem. Akcijo izvaja TO. Komandir je Jovičević Mirko vod. 1. raz. (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 21.19 uri – Vodja OS UNZ M. Sobota vsem enotam naroča, da milica operativno ugotovi, katere osebe neposredno sodelujejo z JLA pri njihovem delovanju na območju RS. Take osebe je aretirati ter preveriti dejanska stanja (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 21.21 uri Marjan iz G. Radgone sporoča, da je vprašljiva morala TO in da nimajo vodstva pa tudi politika se že vmešava. Prosi, da uredimo.

Ob 21.39 uri na območju UNZ so s strani milice in TO zavzete in sproščene stražnice JLA v Trdkovi, Fikšincih, Petanjcih, Pincih, Žitkovcih, Kobilju, Lendavskih Goricah, Prosenjakovcih, Čepincih, Sotini in Korovcih. V blokadi sta še vedno stražnica v Kuzmi in na Hodošu, kjer se med vojaki nahajajo tudi zvezni miličniki. Stražnici v Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču, na območju Gornje Radgone, sta še vedno v rokah JLA (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Incident med zajetimi vojaki v zbirnem centru v Puconcih in eksplozija protitankovske mine v Petanjcih, dne 30. 6. 1991

30. 06. 1991

Ob 03.12 uri – Miličniki OM Radenci ugotovijo, da so v hotelu Radin prenočevali zvezni cariniki. Po nalogu OS UNZ so miličniki v hotelu prijeli šest zveznih carinikov, ki so predali UNZ (PM Gornja Radgona, št. SZ -138/11, 29. 06. 1991).

Ob 05.40 uri – Akcija z zveznimi cariniki uspela, čakajo na nadaljnja navodila.

Ob 05.44 uri – Preša 503 naroča Preši 3, da je akcija končana in zahtevajo prevzem. Milan naroči prevzem za šest oseb v Petanjcih.

Ob 09.55 uri se vrnejo iz Ljubljane delegati občin, ki so bili na skupščini Republike Slovenije. Delavci OZK UNZ in miličniki poskrbijo za varno vrnitev delegatov domov (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 09.59 uri – KOS RSNZ obveščena, da je akcija SKALA uspešno zaključena.

Ob 10.04 uri – Konrad obvesti PM Ljutomer, da prevzame SKALO od Jevška.

Ob 11.21 uri Sakovič poroča, da so barikade minirane in obkoljene ter dobro zavarovane. Načelnik UNZ mu da nalogo, da najdejo in obvestijo Cvetko Tomaža iz Gornje Radgone, ker je strokovnjak na področju in ga potrebujemo.

Ob 11.32 uri Milan sporoča OS RSNZ; Na mejni prehod v Gederovce prišla Cimerger in višji oficir ter povedala komandirju sledeče: V primeru, da bi prišlo do letalskega napada, dovoljujejo policiji prestop meje z orožjem, če pa situacija ne bi bila tako nevarna, se pa dogovorijo o prenosu orožja. Nadaljnje mu je povedal, da v primeru kršenja njihovega zračnega prostora s strani vojske, bodo Avstrijci odgovorili z ognjem.

Ob 12.01 uri daje Konrad cirkularno obvestilo na UKV-ju za vse enote: »V slučaju napada preidite v proti napad in uničevanje objektov vitalne objekte JA: Klicni signal vam bo posredovan naknadno. V slučaju prekinitve zvez delate samostojno.« (Sraka).

Ob 12.05 uri Konrad preveri zvezo UKV z OŠTO. Zveza dobra.

Ob 13.32 uri – Pri eksploziji v Petanjcih so poškodovani pet osebe, in sicer en policist Bedek iz OM Radenci – hude poškodbe na obeh nogah, dva TO in en civilist, en rezervist policije Puklavec z OM Radenci.

Ob 12.40 uri – Zupančič sprejme obvestilo od Miholiča TO, da je prišlo do nemirov v vojaškem taborišču. Bogojina in Puconci. Prosijo za pomoč. Obveščen komandir PM M. Sobota. Miličniki PM Murska Sobota izvedejo intervencijo v zbirnem centru Puconci in Bogojina, kjer

je prišlo do neredov med zajetimi vojaki različnih nacionalnosti. Miličniki hitro vzpostavijo red v centrih (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

Ob 12.55 uri v Petanjcih pride do eksplozije protitankovske mine. Miličnik in rezervni miličnik OM Radenci sta napotena preko barikad na drugo stran reke Mure v Petanjce, kjer bi morala od pripadnikov TO prevzeti minomete za potrebe milice. Pri prikazovanju uporabe in delovanja minometa pride do nesreče, saj pripadnik TO sproži mino v minometu, ki je eksplodirala. Miličnika sta pri tem hudo telesno poškodovana in prepeljana na zdravljenje v bolnišnico Murska Sobota. Lažje poškodovana sta tudi pripadnik TO in civilist (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

Ob 13.49 uri – Na PMM G. Radgoni se je začelo vkrcevanje vojske v tanke.

Ob 13.48 uri – Sporočilo z G. Radgone, da so se tanki začeli premikati proti mestu. Povečati pozornost in ukrepati. Slišijo se tudi streli z naše strani. Pričnejo se dogovori med oklepno kolono JLA in milico z TO v Gornji Radgoni o novih pogajanjih. Ker oklepna kolona ne poskuša priti iz blokade, do spopadov ne pride (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 13.59 uri Sakovič sporoča, da se tanki pomikajo proti barikadam, dobi navodilo, da ne streljajo, če vojska ne začne rušiti barikade.

Ob 14.00 uri so tanki v G. Radgoni ugasnili motorje in stojijo. Če vojska želi pogovore, pogajanja sprejeti.

Ob 14.16 uri – Mosta čez Muro v Dokležovju zaprta za ves promet in tudi za pešce, železniški most prav tako od 15. ure naprej.

Ob 15.35 uri Dakovič sporoča, da je vojska na pobudo PO sprejela pogajanja med 15. in 16. uro na nevtralnem prostoru. Z vsake strani naj bi sodelovali pri pogajanju po trije pogajalci. Policija ne sodeluje.

Ob 18.59 uri Milan sporoča koordinaciji sledeče: Prosi za mnenje, pogovori se z oklepno enoto v Gornji Radgoni. Razgovori naj bi se nadaljevali med 21. in 21.30 uro v SO s pogovorom, da jih pride iskat policijsko vozilo in jih varuje (tri oficirje) in da jih točno vrnejo. Varujejo naj jih tudi provociranja občanov. V pogajanjih naj bi sodelovali predstavniki SO (skupščine občine), IS (izvršnega sveta), policije in TO. Policijo želi zato, ker hočemo premirje. Prosi tudi stališče, če na pogajanjih lahko sodelujejo civili (predsednika). Čibej je zaprosen, da poda odgovor najkasneje za pol ure.

Ob 19.35 uri Milan kliče predsednika skupščine občine Gornja Radgona Vogrinčiča in mu prenaša stališča Kosa. Stališče je: Civilni del lahko prisostvuje razgovoru s tem, da se mi nimamo z njimi kaj pogajati. Seznaniti jih s pogoji. Na pogajanja lahko pride samo en oficir in en vojak in tudi po njiju morata iti komandir in en policaj. Ta oficir se smatra kot vojni zločinec, ker je moril, vojake tretirati kot vojne ujetnike, njega pa ne izpustiti. Povedat mu treba, da vsak njegov premik pomeni nespoštovanje premirja in bomo dejstvovali. Opozoriti

Spomenik v Kuzmi, postavljen v zahvalo pripadnikom enot milice in TO (Foto: Ciril Magdič)

ga je treba, da vemo to, da je bil helikopter izkoriščen za prevoz hrane, municije in osmih vojakov. Mi bomo poklicali Sakoviča in mu prenesli enaka navodila.

Ob 22.24 uri – Preko UKV zveze Konrad na Pivko 500 preveril, kaj je zjutranjim obvestilom o eksploziji mine, na katero je zapeljalo vozilo. Dežurni o zadevi ni vedel povedati ničesar, zato je bilo pojasnilo zahtevano od komandirja Sakoviča. Slednji je povedal: Dne 30.06 okrog 08.00 ure so pripadniki TO dobili nalogo, da postavijo blokade na območju MP Gornja Radgona zaradi preprečitve izvoza tankov, ki so parkirani na MP.

Blokada bi morala biti zaminirana. Zaradi nekoordiniranega dela je eden od pripadnikov TO v območju gostišča MUZEJ v Gornji Radgoni prehitro namestil mino in jo pokril. Po postavitvi mine je na to mesto pripeljal tovornjak vlačilec last DO Avtoradgona – voznik Milan Farkaš (vozilo namenjeno za blokado), kateri je zapeljal na mino, ki se je aktivirala. Učinek detonacije je bil tako močan, da je vozilo dvignilo do višine strehe poslopja gostišča Muzej, nakar je vozilo padlo nazaj na cesto. Vozilo je bilo pri tem močno poškodovano, voznik Farkaš pa lažje. Drugi podatki zaenkrat niso znani. Sam dogodek pa je neposredno opazoval komandir PM Sakovič.

Desantirna enota 2. bataljona 2. čete s kasarne Franc Rozman Stane iz Maribora, ki je desantirala na naše območje – je bila zavedena glede udejstvovanja na našem območju. Večina vojakov je navajala, da niso vedeli kraja napotitve oziroma so bili seznanjeni z ukazom zavarovanja meje.

Ugotovili smo, da večina vojakov pred zavzetjem karavla ni izstrelila niti enega naboja. K temu dejanju sta doprinesla predvsem oficirja Kukec in Branko Kučan, ki sta vplivala na zavest vojakov in jih svarila pred nepotrebnim žrtvovanjem lastnega naroda. Po izjavi vojaka Ismeli Bekima ter ostalih je precej negativno vlogo odigral kapetan Stojanovič, ki je osebno izdal ukaz na karavli Kuzma, da je potrebno karavlo in državno mejo braniti za ceno življenj.

Vojak Jusufi Zija, stanujoč v Novem mestu, je pripravljen stopiti v enoto TO, Mario Vuič in Milenko Barič pa sta pripravljena v hrvaške obrambne enote.

V zbirnem centru Bogojina je 104 zajetih pripadnikov JA. Predlagamo, da se v Vestniku objavi faksimile pisma vojaka iz zbirnega centra, katerega vsebina pozitivno govori o namestitvi in počutju v centru.

Kronologija dogodkov v Gornji Radgoni za ta dan:

04.00	Izvedena naloga aretacij
08.00	Tovorna vozila zapeljala na mino pri Špitalu
11.20	Popolna blokada Popova na MP
13.14	Helikopter JLA z oznakami RK poleti na MP
13.49	Premik tankov do barikad
16.50	Pogajanja Popov – TO
21.16	Popov sporoči, da ob 21.00 ne bo pogajanj
21.17	

Pogajanja za zavzetje stražnic v Pomurju, dne 1. 7. 1991

01. 07. 1991

Ob 08.00 uri se nadaljuje blokada vojašnice Murska Sobota ter stražnic v Kuzmi, Hodošu, Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču. Na vseh lokacijah čez dan potekajo pogajanja z JLA, vendar niso uspešna, saj se vojaki ne želijo predati milici in TO. Poveljujoči v milici in TO načrtujejo aktivnosti za zavzetja stražnic (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 09.10 uri – Oddana depeša o številu zajetega orožja po policiji in TO v obdobju od 27. 06. 91 do 30. 06. 91. Podatki so zajeti za občine Murska Sobota, Gornja Radgona in Ljutomer. Za občino Lendava podatki niso zajeti v zbirno poročilo, ker TO iz Lendave še ni opravil popisa materiala.

Ob 11.52 uri – Germadnik sporočil, da je po prisluhu zaznal in posnel pogovor med Stojanovičem (Kuzma) in komandantom Hornom. Stojanovič je sporočil, da ima hrano (razen kruha), zmanjkuje mu vode. Komandanta je vprašal glede svoje družine, nato pa je zagrozil, da bo naredil masaker, če se družini kaj zgodi. Horn ga je ves čas miril. Iz pogovora je bilo razbrati, da ima komanda zvezo s komando v Zagrebu, ki sproti posreduje podatke o dezerterjih.

Ob 12.00 uri so odprti vsi maloobmejni prehodi med Slovenijo in Avstrijo (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 12.58 uri – Stojanovič v Kuzmi je v krizi, razmišlja o samomoru, karavle pa ne misli predati sporočil Slokan.

Ob 15.10 uri Škerlak z dvema oddelkoma PEM sporoča, da je pred stikom, čez pet minut bo tam. Dva oddelka miličnikov PEM se pridružita enotam TO v blokadi stražnice na Hodošu. Kljub intenzivnim pogajanjem jim ne uspe doseči predajo enote JLA in

Odkritje spomenika v Zg. Konjišču (Foto: Ciril Magdič)

Spominsko obeležje na območju nekdanjega MMP Gornja Radgona (Foto: Ciril Magdič)

zveznih miličnikov. Pričnejo se aktivnosti in načrtovanje zavzetja stražnice med poveljujočimi milice in TO (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 15.15 uri se je Škerlak z dvema oddelkoma PEM sestal s TO in gredo proti karavli Hodoš, obisk Miloševiča v Gornji Radgoni.

Ob 17.00 uri je oklepna kolona JLA še vedno blokirana na območju MP Gornja Radgona (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Letalski napadi na barikade in srditi boji za stražnice, dne 2. 7. 1991

02. 07. 1991

Ob 08.51 uri – Ob 08.30 uri je prišel na razgovor Koren iz rdečega križa (RK) v zvezi z reševanjem ujetnikov v zbirnih centrih. RK se mora dogovoriti z republiškimi RK glede prevzema ujetnikov, prej ne bodo odpeljani. Sklenjen je dogovor, da RK priskrbi ujetnikom oblačila, suhi obrok hrane in prevoz. V spremstvu policije so ujetniki nato prepeljani do MP Mursko Središče, kjer bodo predani hrvaškimi varnostnim organom (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 09.57 uri sporoča Zupančič Mihaliču, da je govoril z oficirji, ki so povedali, da je kasarna minirana iz treh strani, od Ledave, kopališča in vrtnarije. Dodatno so jih minirali še z paštetami, imajo pa nagazne in tudi na poteg (100 % je postavljeno). Enako je minirano skladišče z nag, pot in kamniktitom. V kasarni ima najmanj tri minomete –120 mm, pripeljane iz Maribora. Prvi strel je namenjen v gozd, vse ostalo v mesto brez plana.

Ob 11.08 uri – VIS operativnemu štabu UNZ sporoči, da je stanje vojakov, ki so bili obkoljeni v stražnici Kuzma, dobro in da imajo hrane za več dni. Ker bi lahko tako vztrajali več dni v blokadi, se preverja možnost prekinitve električnega toka, saj bi tako vojaki ostali brez pitne vode in bi lahko bila morebitna predaja bistveno hitrejša. Komandir stražnice ima še vedno nadzor nad stražnico in 20-imi vojaki (PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 13.00 uri enote PEM UNZ in TO po dveh dneh blokade stražnice Kuzma prične z oboroženim napadom na stražnico. Po nekajminutnem obojestranskem obstreljevanju se proti stražnici izstrelji protiolepna raketa »zolja«, ki uniči vhodna vrata. Miličniki PEM in pripadniki TO nadaljujejo z obstreljevanjem stražnice, pri čemer pomagajo tudi ostrostrelci. Po približno 10-ih minutah obstreljevanja je s strelnim orožjem zadet starešina JLA, zaradi česar vojaki na okno stražnice izobesijo belo zastavo. Takoj za tem je ogenj s strani milice in TO prekinjen ter vzpostavljen stik z vojaki. Po nekajminutnem pogajanju je sklenjen dogovor o prenehanju spopadov, pri čemer se vojaki JLA predajo, tako da sami pridejo iz zgradbe stražnice. Pri tem je zajetih 17 vojakov JLA, ki so bili predani TO. Prepeljani so v zbirni center

(PMM Kuzma, št. 1-Z-62/91, 15. 7. 1991).

Ob 13.50 uri – Operativni štab UNZ s strani VIS pridobi operativno informacijo, da se v vojašnici Murska Sobota še vedno nahaja 96 vojakov in starešin JLA. Minomete imajo še naprej obrnjene v smeri vitalnih objektov v mestu Murska Sobota (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 14.22 uri se komandir PM Gornja Radgona skupaj s civilistom, po predhodnem dogovoru s komandirjem stražnice, odpelje s službenim vozilom s prižgano modro rotacijsko lučjo, skupaj z znancem komandirja – civilno osebo na pogajanja v stražnico Zgornje Konjišče, kjer so zabarikadirani vojaki JLA. V pogajanjih sodelujeta oba oficirja JLA, ki imata deljeno stališče o predaji.

Fotografija Cirila Magdiča prikazuje spomenik braniteljem v Razkrižju

Čez nekaj časa se pogajanjem pridruži še starešina TO, katerega enota je v blokadi okrog stražnice. Pogajalcem uspe v pogajanjih prepričati starešini JLA in vse vojake, da bi bila predaja najboljša rešitev, saj so obkoljeni. Po izmenjavi nekaterih stališč in opravljenih razgovorih med samimi vojaki JLA se ti brez upiranja predajo pripadnikom milice in TO. Zajete vojake in starešine TO prepelje v zbirni center (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/12, 29. 6. 1991).

Ob 14.55 uri Djurovič pove, da je v karavli Hodoš en zvezni specialni inšpektor, sedem zveznih policajev in vojska.

Ob 15.50 uri dve vojaški letali JLA tipa OREL ob spremstvu letala tipa GALEB z mitraljezi napadeta barikado na železniškem prehodu v mestu Ljutomer, in sicer na regionalni cesti Ljutomer Ormož. Letali z nekaj naboji zadeneta vagon na tirih, medtem ko druge predmete in plinske jeklenke na tovornem vozilu v blokadi zgrešita (PM Ljutomer, št. 1- STD 73/91, 2. 7. 1991).

Ob 16.10 uri dve vojaški letali JLA tipa OREL raketirata barikado na regionalni cesti Ljutomer Ormož, v gozdu Kačure. Barikada, narejena iz podrtih dreves, je hudo poškodovana, vendar še naprej ohranja svoj namen, in sicer preprečitev prodora JLA proti Ljutomeru in naprej proti mejnim prehodom na meji med RS in RA.¹⁴⁸

Ob 16.15 uri nujno sporočilo: Topovski strel na zvonik v Gornji Radgoni. Prišlo do spopada v carinski bazi. Začeli streljati tudi naši. Načelnik UNZ obvesti OS RSNZ. Tankovska enota JLA na območju MP Gornja Radgona prične s tankovskimi granatami in mitraljezi obstreljevati položaje TO, ki so v mestu. Močno obstreljevanje v presledkih traja nekaj ur. Ker tankovska enota pri tem uporablja močnejše orožje, je poškodovanih več objektov v mestu

148 Vir: Dokument PM Ljutomer, št. 1-STD 73/91

Fotografija Cirila Magdiča prikazuje spomenik braniteljem v Razkrižju

Gornja Radgona. Poškodovani so objekti na Grajski cesti 10, Kerenčičevi ulici 7, Lackovi ulici 6, Panonski ulici 7 in Maistrovem trgu 7. Po spopadu tankovska enota ostane na območju MP (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 16.29 uri z skušajo granatami v Gornji Radgoni obstreliti hiše proti gradu.

Med aktivnostmi enote v času zasedbe MP so pripadniki enote JA z lahkim in težkim orožjem streljali na objekte in to predvsem dne 02.07 med 16. in 20. uro in dne 03. 07. 1991 okrog 08.20 ure. S kriminalističnimi

ogledi je bilo ugotovljeno, da so bili v ulicah poškodovani še naslednji objekti:

- na Grajski cesti 10 objektov;
- na Kerenčičevi ulici 7 objektov;
- na Lackovi ulici 6 objektov (en objekt v velikosti 15 x 13 m je popolnoma zgorel – stanovanja družin ZAMUDA, RAUTAR in PRIMOŽOČ);
- na Panonski ulici 7 objektov in
- na Maistrovem trgu 7 objektov.

Ob 16.30 uri Flisar naroča napad na karavlo v Gornjo Radgono. Po neuspešnih petdnevnih pogajanjih o predaji stražnice Gornja Radgona se prične napad na stražnico, v katerem sodelujejo miličniki PEM UNZ in PM Gornja Radgona ter nekaj pripadnikov TO. Pred napadom miličniki obkoliijo stražnico, da bi preprečili morebiten pobeg vojakov. Poveljujoči starešina JLA neposredno pred napadom dobi ultimatum o predaji, a ga ne upošteva.

V napadu miličniki, da bi preprečili žrtve, streljajo v dele zgradbe, kjer ni vojakov. Istočasno pripadnik TO z raketometom Zolja ustrelil v streho zgradbe. Ker se vojaki kljub močni eksploziji ne želijo predati, milica nadaljuje z obstreljevanjem v neposredni bližini oken, kjer so vojaki. Čez nekaj časa vojaki na oknu izobesijo belo zastavo, zaradi česar milica preneha z obstreljevanjem. Po krajšem pregovarjanju se ob 17.45 uri preda 42 vojakov in poročnik JLA. Vsi so odpeljani v zbirne centre. V spopadu ni poškodovanih na nobeni strani (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/14, 2. 7. 1991).

Ob 17.00 uri do naselja Gibina v občini Ljutomer iz smeri Republike Hrvaške prodre nova oklepna kolona JLA z namenom, da prodre do G. Radgone, kjer je bila obkoljena kolona polkovnika Popova. Kolona takoj prične z manevrom prodora preko barikad, ki so bile tam postavljene že pred 28. 06. 199. Ker je bilo očitno, da pripadniki TO, ki so bili maloštevilni, še posebej pa slabo oboroženi, barikade ne morejo sami braniti, je bila na kraj poslana skupina policistov, oboroženih s protiolepnimi raketami Zolja/M-80.

Skupina je takoj zavzela primerne položaje na desni strani barikade, gledano v smeri Hrvaška ter čakala na primeren trenutek za napad na oklepnike, ki so se približevali branjenemu mestu. Potem, ko se je prvi oklepni transporter približal barikadi ter pričel z manevrom rušenja le te, sta dva izmed policistov proti njemu izstrelila raketi, ki sta zadeli cilj s tem, da je ena imela direkten učinek, medtem ko se je druga na boku transporterja odbila.

Napad z raketami je pripadnike JLA izredno presenetil, saj so takoj odstopili od nadaljnega odstranjevanja barikade ter se umaknili na polje pred naselje Gibina, kjer so se razvrstili v bojni položaj. Takoj zatem oz. še med razvrščanjem so začeli streljati z mitraljezi in tankovskimi granatami v smeri položaja policije in TO. Pri tem so poškodovali večino stanovanjskih hiš, ki so v bližini, z granatami pa direktno zadeli nekaj stanovanjskih hiš, med njimi hišo last Branka Makovca, Gibina št. 5/b in Ota Šimonke, Gibina št. 8/b¹⁴⁹ (PM Ljutomer, št. VI, 12. 5. 1994).

Ob 17.10 uri se po večdnevni blokadi stražnice Hodoš in neuspešnih pogajanjih prične s strani pripadnikov milice in TO oborožen napad na stražnico. Pri obstreljevanju sta uporabljena dva netrzajna topova in minomet, ki so jih namestili pripadniki TO. Po kratkem obstreljevanju se milici in TO preda 66 vojakov JLA, dve starešini JLA, 15 zveznih miličnikov in štirje zvezni cariniki (PMM Hodoš, št. 1-142/91, 14. 7. 1991).

Ob 17.45 uri se v stražnici Gornja Radgona po spopadu s pripadniki PEM UNZ M. Sobota, miličniki PM Gornja Radgona in skupino pripadnikov TO preda 42 vojakov in en poročnik JLA.

Ob 17.51 uri načelnik UNZ poroča na radio o predaji karavle v Gornji Radgoni in Hodošu. Zajetih je 15 zveznih policajev in 68 vojakov.

Ob 18.36 uri območji PM Ljutomer in Gornja Radgona v nizkem preletu preletita vojaški letali JLA. Na cestne barikade pred Gornjo Radgono in športni center izstrelita 11 raket, ki večje škode ne povzročijo (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 18.50 uri preko Središča ob Dravi, Vitana in Koga, do Presike v občini Ljutomer prodre oklepno mehanizirana kolona JLA iz smeri Republike Hrvaške, ki je bila sestavljena iz šestih tankov, sedmih oklepnih transporterjev, osmih tovornjakov, dveh cistern, enega dvigala in dveh vozil za zvezo. Enota JLA je imela nalogo prodreti do Gornje Radgone ter pomagati polkovniku Popovo iz obroča. Ko kolona prispe do močne barikade v središču naselja, ki jo je branilo 11 aktivnih in rezervnih miličnikov PM Ljutomer in pripadniki TO, je prišlo do močnega oboroženega spopada, ki je s krajšimi premori trajal do 21.00 ure.

V spopadu je bil uničen en oklepni transporter, ki sta ga zadeli dve protiolepnimi raketami M-80 (Zolja), poleg tega pa je JLA izgubila še en tank ter en oklepni transporter, ki sta bila zadeta v gosence. JLA je imela izgube tudi med oficirji in vojaki. V bojih v Presiki se izredno izkažejo miličniki PM Ljutomer in pripadniki TO. V spopadu je bilo huje poškodovanih več

149 Vir: Dokument PM Ljutomer – Seznam nezavedenih dogodkov št. »VI«, z dne 12. 05. 1994

stanovanjskih hiš v okolici, in sicer hiše v lasti Janeza Kukolja, Borisa Habjaniča, Mirana Belcla, Draga Škrinjara, Franca Makoterja in še nekaj drugih. V barikadi so bili popolnoma uničeni tovarnjaki in delovni stroji.

Zaradi velikih izgub v moštvu in orožju je oborožen spopad v Presiki enoto JLA demoraliziral, kar se je kazalo v velikem časovnem zastoju, ki ga je enota imela na tem mestu, saj je barikado končno uspela prebiti šele okrog 24.00 ure (PM Ljutomer, št. VII, 12. 5. 1994).

Ob 19.50 uri v Gornji Radgoni med pripadniki milice in TO na eni strani ter JLA v tankovski koloni na drugi strani še vedno prihaja do občasnega obstreljevanja (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Ob 22.45 uri prispe depeša o prekinitvi vseh napadalnih aktivnosti. UKAZ SE IZVRŠI TAKOJ.

Ob 22.45 uri – gorita hiši na Jurkovičevi ulici.

Ob 23.08 uri vodja operativne skupine UNZ M. Sobota po telefonu čestita komandirju PM Ljutomer in njegovim miličnikom za pogum izkazan pri oboroženem spopadu s tankovsko kolono v naselju Presika.

Bojevanje s tanki, dne 3. 7. 1991

03. 07. 1991

Ob 00.05 uri tankovska kolona JLA, ki je prejšnji večer prebila barikado v Presiki, do 03.30 ure prenoči v naselju Stročja vas. Ker je sklenjeno začasno premirje, do spopadov ne pride (PM Ljutomer, št. VII, 12. 5. 1994).

Med 24.00 in 03.30 uro oklepno mehanizirana kolona JLA, ki se je prejšnjo večer prebila preko barikade v Presiki, stoji in prenočuje v naselju Stročja. V tem času do spopadov s kolono ne pride.

Ob 01.57 uri inšpektor UNZ, član operativnega štaba, na mostu čez reko Muro med naseljema Veržej in Dokležovje miličnikom PM Ljutomer preda večjo količino protitankovskih min, ki so odvzete JLA ob zajetju mejnih stražnic na meji z Avstrijo (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991)

Ob 03.11 uri miličniki PM Ljutomer na lokalni cesti Zg. Krapje–Veržej vkopljejo osem protitankovskih min z namenom preprečitve prodora oklepno mehanizirane enote JLA proti Veržaju in Gornji Radgoni. Ista kolona je prejšnjo večer na območje PM Ljutomer prodrla preko Presike ter bila stacionirana v naselju Stročja vas (PM Ljutomer, št. III, 12. 5. 1994).

Ob 03.22 uri oklepno mehanizirana kolona JLA iz naselja Stročja vas po lokalni cesti prodre do barikade na reki Ščavnici pred naseljem Pristava. Po obstreljevanju barikade pride do kratkega spopada med JLA in TO. Po spopadu kolona izgubi še en tank ter oklepni

transporter, in sicer zaradi poškodb v napadu TO, okvar na vozilih ter zaradi predaje obeh posadk. V naselju Pristava se tega dne miličnikom PM Ljutomer predajo prvi vojaki in častniki JLA (PM Ljutomer, št. IX, 15. 5. 1994).

Ob 03.42 uri se oklepno mehaniziran kolona iz Pristave počasi in s postanki pomika proti naselju Cven. V skupini so še vedno štirje tanki, pet TO. Pripadniki JLA imajo izdano komando, da brez opozoril streljajo na vse, ki bi se kakorkoli zoperstavljali premiku kolone (PM Ljutomer, št. IX, 15. 5. 1994).

Ob 05.20 uri tankovska kolona JLA, ki prodira po lokalnih cestah iz smeri Pristave skozi Cven in proti Ljutomeru izven naselja Cven, izgubi zaradi okvare oklepni samohodni top, ki je bil takoj zatem s strani TO uničen (PM Ljutomer, št. IX, 15. 5. 1994).

Ob 05.35 uri po lokalni cesti Cven–Ljutomer del oklepne kolone JLA prodre do začetka mesta Ljutomer. S tremi oklepniki poskuša prebiti barikado na Soboški cesti, ki je bila iz železniških vagonov in motornih vozil postavljena na železniški progi Ormož – Ljutomer. Barikado brani 13 miličnikov PM Ljutomer in skupina pripadnikov TO. Pri spopadu miličniki in pripadniki TO proti oklepnikom izstrelijo dve protiokepni raketi M-80 (zolja), ki enega izmed TO poškoduje in onemogoči.

V medsebojnem obstreljevanju je bilo poškodovanih še več stanovanjskih hiš in drugih objektov. Oklepniki so bili na barikadi zaustavljeni s tem pa tudi prodor le-teh proti mestu Ljutomer, saj so pot nadaljevali po lokalni cesti v smeri Babincev –Šalincev in naprej proti Križevcem (PM Ljutomer, št. IX, 15. 5. 1994).

Ob 07.42 uri – kolona šestih tankov prebila blokado v Bučevcih in pelje v smeri Hrastje Mote, obveščena PM Gornja Radgona (PM Ljutomer, št. IX, 15. 5. 1994).

Ob 07.45 uri načelnik UNZ govori s komandirjem PM Ljutomer o stanju kolon na njegovem območju. Tri enote – prva Stara Nova vas pri gostilni Zver osem oklepnikov, druga je pred Ljutomerom na križišču za Krapje, tretja en tank in dva transporterja v Pristavi.

Ob 07.46 uri – v Bučevcih prebita blokada in tam čakajo tri samohodke, dva tanka in en tank z dvigalom.

Ob 08.01 uri – oklepna kolona v Stari Novi vasi še stoji.

Ob 08.10 uri PM Ljutomer sporoča, da se iz smeri Vitan proti Presiki premika 20 do 22 oklepnih vozil.

Ob 08.13 uri – iz smeri Središče ob Dravi je tri kilometre naprej od Vitana kolona 14-ih vozil prebila blokado in tam čaka.

Ob 08.14 uri se iz poškodovanih tankov v Ljutomeru predajo trije vojaki JLA, ki so miličnikom dali pomembne operativne podatke o tankovski koloni, ki ima namen prodreti do Gornje

Spomenik v Stari Novi vasi (Foto: Ciril Magdič)

Radgone in nuditi pomoč tankovski enoti polkovnika Popova (PM Ljutomer, št. IX, 15 .5. 1994).

Ob 08.16 uri – Sestav konvoja petih tankov, tri samohodke, pet transporterjev, en tank je v okvari pri Pristavi, sestav je do 60 vojakov, žrtve en podpolkovnik in en vojak.

Ob 08.17 uri gre kolona v Stari Novi vasi pri gostilni Zver proti Hrastje Moti.

Ob 08.22 uri je kolona pri prvi hiši v Hrastje Moti.

Ob 08.23 uri gre druga kolona iz smeri Šalinci in se obrača proti Noršincem.

Ob 08.33 uri – Prva kolona pri gostilni na barikadi Hrastje Mota.

Ob 08.35 uri Konrad obvesti PM Ljutomer, da bi s kratkimi rafali poskušali, da se vojaki predajo.

Ob 08.38 uri – Druga kolona iz Noršincev v smeri Lukavci.

Ob 08.44 uri – Iz bolnice so obvestili, da je Gaube, ki je bil v Radencih poškodovan, umrl.

Ob 08.46 uri – Druga kolona je že v Križevcih.

Ob 09.09 uri – Druga skupina se je približala barikadi v Hrastje Moti in se združila s prvo. Borbe ni.

Ob 09.16 uri operativna skupina UNZ na območje PM Ljutomer napoti dva voda PEM (Slokan – Škerlak). Voda takoj s pomočjo broda, prestopita reko Muro med naseljem Krog in Vučja vas ter se napotita na območje regionalne ceste Križevci – Radenci pri naselju Bučečovci. Enoti sta se po opravljenih nalogah na tem območju pozno popoldan nastanili v gasilskem domu Stara cesta (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Ob 10.05 uri se preko Vitana in Koga proti Presiki počasi premika nova tankovska kolona JLA, ki je sestavljena iz treh tankov, sedmih oklepni transporterjev, dveh tovornih vozil in nekaj manjših vozil. Kolona pride iz Hrvaške pri Središču ob Dravi. Pri naselju Kog kolono napadejo pripadniki TO, ki so JLA povzročili manjše izgube (PM Ljutomer, št. VII, 12. 5. 1994).

Ob 09.52 uri – PM Ljutomer, kjer imajo zajetih že 10 vojakov iz tankovskih kolon skupaj z RK Slovenije in v soglasju z OS UNZ M. Sobota ter na podlagi depeše UNZ Murska Sobota, št. 01-2/239, z dne 28/06-99, prevzeme v upravljanje zbirni center za zajete vojake

v Radoslavih. Za vodjo centra se določi rezervni miličnik PM Ljutomer, Karel Melin, dodatno pa za zavarovanje centra še 12 rezervnih miličnikov.

Iz 1. voda so ustanovili protioklepno skupino, ki je pripravila zasedo v rajonu Bajzek.

Ob 10.02 uri prebija oklepna enota prvo barikado pred Presiko, ta je šla iz Vitana čez Gomilo (osem tankov, štirje transporterji).

Ob 10.05 uri – Iz Hrastje Mote, kjer sta bile dve koloni združeni pred barikado, sta dva tanka uničena, trije vojaki so se predali, ostala vozila čakajo.

Ob 10.20 uri v stoji Stari Novi vasi pri kapeli tank.

Ob 10.20 uri gredo tanki po regionalni proti Radencem, in sicer dva sta šla proti Radencem, sedem jih pa stoji pri mlinu.

Tega dne, ob 08.44 uri, je v murskosoboški bolnici za posledicami strelnih ran, ki so jih povzročili pripadniki JLA, podlegel GAUBE.

Ob 10.20 uri poveljniški oklepni transporter iz oklepne kolone, ki prodira iz smeri Ljutomera z namenom pomoči koloni, ki se nahaja na MP Gornja Radgona, stoji pa pri Hrastje Moti, prispe do mesta Radenci. Tu naleti na močno barikado narejeno iz delovnih strojev in tovornjakov, ki jo branijo pripadniki TO in nekaj miličnikov OM Radenci.

Kljub mitraljiranju ter drugim poskusom barikade ni mogoče odstraniti. Oklepni transporter z dvema raketama onesposobijo pripadniki TO pri tem pa je ranjen kapetan JLA. TO in milica na tem mestu zajame štiri starešine JLA ter štiri vojake. Starešine prevzame milica, vojake pa TO odpelje v zbirne centre (PM Gornja Radgona, št. 1-STD/86-91, 15. 7. 1991).

Ob 10.30 uri je prišlo do spopada, v katerem je bil en tank zadet v kupolo in onesposobljen. Drugi tank je pri tem spopadu zavil s ceste, zdrsil v škarpo in ker ga vojaki JLA niso mogli izvleči, so ga zapustili. Po tem spopadu se je nasprotnik vrnil na Hrvaško in ob tem streljal in razdejal civilne objekte v vaseh Kog, Jastrepci in Bajzek.

Ob 11.00 uri v naselju Stara Nova vas pride do novega spopada z oklepno enoto JLA, ki prodira v smeri Radencev. Pripadniki PEM napadejo enega izmed poškodovanih oklepnikov, ki zaostaja za glavno kolono, saj je bil delno poškodovan že v spopadih v Presiki in Ljutomeru. Dva miličnika stopita na oklepnik ter vojake pozoveta k predaji. Takrat se na pomoč oklepniku že približujeta dva tanka. Ker se vojaki na pozive ne odzovejo, miličnika v notranjost odvržeta dve ročni bombi. Takoj za tem iz oklepnika pride pet vojakov, ki so se predali miličnikom. V oklepniku ostaneta starešina in voznik.

Spomenik "NIKOLI VEČ" v G. Radgoni (Foto: Ciril Magdič)

Fotografija Jožeta Pojbiča prikazuje pogled v smeri mejnega prehoda Gornja Radgona po koncu spopadov (arhiv Jožeta Makoterja)

Miličniki se z zajetimi vojaki takoj umaknejo v zaklon, saj sta tanka, ki sta se približevala, pričela streljati z mitraljezom po okoliških hišah in položajih miličnikov. Miličniki proti tankoma pričnejo streljati s pehotnim orožjem, pri čemer jim ne uspe preprečiti vleko poškodovanega oklepnika s tankom proti Bučečovcem in Hrastju Moti. Miličniki PEM se z zajetimi vojaki JLA umaknejo proti naselju Dobrava. V oboroženem spopadu ni nihče od miličnikov poškodovan, nekaj vojakov JLA pa je huje poškodovanih (PM Ljutomer, št. X, 12. 5. 1994).

Ob 11.45 uri prične UNZ M. Sobota skupaj z RK Slovenije z urejanjem zbirnega centra za

zajete vojake JLA v naselju Videm ob Ščavnici. Za organizacijo sta zadolžena inšpektor in kriminalist UNZ (Blagovič – Zupančič) (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 12.17 uri – Oklepna kolona JLA, ki prodira iz Koga, prispe do barikade v Presiki. Ker barikade ne morejo prodreti, se vrnejo v smeri Koga, Vitana in Središča ob Dravi, kjer so pred tem vstopili v Slovenijo iz Hrvaške. Na poti brezcilno streljajo po okoliških zgradbah ter poškodujejo veliko objektov v naseljih Bajzek, Jastrebcu in Kog (PM Ljutomer, št. VII, 12. 5. 1994).

Ob 13.00 uri je dogovorjeno premirje (UNZ Murska Sobota, od 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 15.06 uri med prisluškovanjem UKV zvezam JLA se ugotovi, da so njihove enote na območju Občine Gornje Radgone in delno Občine Ljutomer prejele ukaz, da se pripravijo na premik v kasarne, nazaj na območje Hrvaške (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Od 15.38 do 16.20 ure – Območje UNZ v času premirja (do 16.20 ure) preletavajo helikopterji JLA, ki dvakrat preletijo Občini Gornja Radgona in Ljutomer. En helikopter pristane na MP Gornja Radgona, od koder čez nekaj časa odleti v smeri Murska Sobota, druga dva helikopterja pa pristane ob tankovski koloni v Hrastju Moti. En helikopter zaradi okvare ostane na njivi, medtem ko drugi z obema posadkama ob 16.12 odleti v smeri Murske Sobote (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 16.30 uri se poveljnik oklepne enote v Gornji Radgoni s predstavnikom TO pogaja o predaji oziroma umiku iz območja. Da bi se preprečile nove škode na stanovanjskih objektih in nepotrebne žrtve ob morebitnem novem spopadu, TO pristane na umik oklepnikov iz mesta in vrnitev v kasarne na območje Hrvaške. Milica se s predlagano rešitvijo v pogajanjih strinja (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 18.52 uri se na podlagi dogovorov iz območja MP Gornja Radgona med pogajanj pod vodstvom polkovnika Popova prične umik oklepno mehanizirane čete 32. mehanizirane brigade iz Varaždina. Oklepna kolona se premika proti Radencem, Veržetu, Krapju, Moti in Razkrižju. Kolono ves čas spremljajo miličniki PM Gornja Radgona in Ljutomer. Popov za sabo pusti razdejani mejni prehod ter veliko poškodovanih zgradb v Gornji Radgoni (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/9, 29. 6. 1991).

Ob 19.26 uri – Ko oklepno mehanizirana enota JLA zapusti mesto Gornja Radgona, miličniki PEM UNZ Murska Sobota na mednarodnem mejnem prehodu v Gornji Radgoni izobesijo Slovensko zastavo.

Ob 23.00 uri se dva voda PEM UNZ M. Sobota umakneta iz območja PM Ljutomer in se po isti poti, kot sta prišla, vrne na območje PM M. Sobota, kjer se nastani v OŠ Krog (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

04. 07. 2010

Dogodki po 4. 7. 1991

Ob 00.15 uri je na podlagi sklenjenega sporazuma med milico, TO in JLA oklepna kolona pri naselju Gibina zapustila območje Slovenije. Iz območja UNZ Murska Sobota je tako odpeljalo osem tankov, 17 oklepnih transporterjev, oklepni tovorni dvigali in reševalno vozilo. Na območju je ostalo nekaj uničenih in okvarjenih vozil JLA (PM Ljutomer, št. VI, 12. 5. 1994).

S tem območje UNZ M. Sobota zapusti oklepno mehanizirana enota JLA, ki je več dni vztrajala v zasedbi mejnega prehoda Gornja Radgona ter enota, ki je na območje UNZ prodrla dne 02. 07. 1991 preko Presike z namenom nudenja pomoči koloni v Gornji Radgoni. Na območju UNZ pa še naprej ostane nekaj okvarjenih vozil JLA.

P O T R D I L O

Potrjujemo sprejem obsojencev iz UNZ Murska Sobota

Ime in priimek	roj.	Ime in priimek	roj.
1. <u>Đurovič</u>		5. _____	
2. _____		6. _____	
3. _____		7. _____	
4. _____		8. _____	

Dob, dne 5/7 19 91

Pežurni doma
Đurovič

Kopija potrdila o prevzemu polkovnika Đuroviča v KPD Dob (arhiv Alojza Flisarja)

Ob 06.22 uri je bil ukinjen zbirni center za vojne ujetnike v Vidmu ob Ščavnici, kjer je bilo izpuščenih 12 vojakov JLA. Pripadniki milice in TO, ki so delali v centru, so se vrnili v svoje enote (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 07.32 uri delavci oddelka za zatiranje kriminalitete (OZK) UNZ M. Sobota pričnejo z ogledi krajev, kiso bili poškodovani s strani JLA na območju Gornje Radgone ter na območju celotne UNZ. Kriminalisti imajo največ dela z ogledi v Gornji Radgoni ter nato na Gibini in Presiki na območju PM Ljutomer. Pri ogledih sodelujejo miličniki lokalnih PM (OZK UNZ Murska Sobota, 1991).

Ob 10.09 uri se za ves promet odpre most na reki Muri na regionalni cesti Murska Sobota–Radenci–Gornja Radgona (UNZ Murska Sobota, 28. 6. 1991 do 8. 7. 1991).

Ob 11.20 uri operativna skupina UNZ M. Sobota odredi, da dva oddelka PEM UNZ pričneta z varovanjem meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško, dva oddelka pa z varovanjem meje med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo ter Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 13.25 uri miličniki PMM Gornja Radgona mednarodni mejni prehod Gornja Radgona odprejo za ves promet med RS in RA.

Ob 14.00 uri OZK UNZ M. Sobota preda v zapore v M. Soboti vojnega ujetnika Đulaga Muriča, komandirja tanka po činu st. vodnik, ki je bil prijet 03. 07. 1991 ob 11.30 uri v Pristavi pri Ljutomeru ter bil prevzet tega dne od PM Ljutomer (OZK UNZ Murska Sobota, 1991).

Ob 15.00 uri so bili iz zbirnega centra Bogojina izpuščeni vojni ujetniki. Z avtobusi je bilo do Murskega Središča odpeljanih 23 državljanov BiH in 25 vojakov albanske narodnosti, kjer so bili predani hrvaškimi varnostnim organom. Predani so bili tudi štirje vojaki iz zbirnega centra Puconci (Zbirni center Bogojina, 5. 7. 1991).

Ob 16.45 uri Miholič sporoča iz območnega štaba TO (OŠTO), da imajo v Lendavi zbirni center, v katerem je čez 40 vojakov in naproša, da se tudi ta obravnava kot drugi zbirni centri. Zaradi preobsežnih aktivnosti nas o tem prej niso obvestili, ker pa je zvedel za avtobus iz BiH, ki je prišel po ujetnike v Mursko Soboto, prosi, da se tudi s temi ujetniki ravna enako.

Ob 18.05 uri je OZK UNZ iz pridržanja izpustil 15 zveznih miličnikov, katerim so bila dana civilna oblačila in so bili s strani RK odpeljani do Zidanega Mostu, od koder so z vlakom odpotovali preko Hrvaške v Srbijo (OZK UNZ Murska Sobota, 1991).

Ob 18.41 uri milica zaradi prostorske stiske premesti 20 vojnih ujetnikov iz zbirnega centra v Čentibi v zbirni center Bogojina. Šest vojnih ujetnikov iz BiH je bilo tega dne iz sodelovanjem RK RS izpuščeno (Zbirni center Bogojina, 5. 7. 1991).

Ob 21.55 uri načelnik inšpektorata milice (IM) naroča PM Murska Sobota komandirju, da svoje ljudi na kontrolnih točkah umakne s tem, da opravljajo operativno delo zlasti na jugu. Pozornost tudi na plavo katrco.

Ob 23.10 uri se opravijo določeni premiki enot PEM UNZ iz smeri Velike Polane.

05. 07. 1991

Ob 04.20 uri miličniki PEM UNZ pripeljejo zajetega polkovnika JLA Danila Đuroviča v zapore DOB ob Mirni ter ga tam predajo pravosodnim organom. Po opravljeni nalogi se vrača na območje UNZ (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 08.36 uri so se na podlagi naročila RSNZ (Martinoši) ob 08.36 uri pričele priprave na izpust preostalih zajetih vojakov iz zbirnih centrov Bogojina, Puconci, Radoslavci in Čentiba, kjer so se zbirni centri zaprli. Sporočil je, da vojake začnemo odpuščati in jih dostaviti v čim krajšem času na gospodarsko razstavišče v Ljubljano. Predlagamo mu, da bi Hrvate po bližnji poti vozili do Murskega Središča. Sporočil je, da Hrvate po najbližji poti v sodelovanju RK in hrvatsko policijo sprovedemo mi. Vojni ujetniki, med katerimi je večina starešin JLA, so ostali v zaporu, je pa bilo potrebno narediti točne sezname oseb, ki jih je bilo potrebno posredovati republiški koordinaciji (Zbirni center Bogojina, 5. 7. 1991).

Ob 08.42 uri sporoča Konrad štabu TO Ljutomer, da mi ne bomo dali nobenega spremstva in varovanja za prevoz tehnike in da smo rekli oficirju, da se naj povezuje s komando ne pa neposredno. Ljutomer pa naj je pripravljen, da ne bi nenadzorovano vdrla na naše področje.

Ob 08.59 uri – Obveščeni (Rudi Pucko) o vojaki v Puconcih, da uredi vse potrebno. Obveščen tudi Jurša v Ljutomeru.

Ob 09.15 uri Konrad sprašuje Prešo 1, ali je blokada na njegovi točki že narejena. Zaenkrat je samo delna. PM Ljutomer sporoča, da so blokade v Kačurah, Presiki, Gibina, Banfi, Razkrižje.

Ob 09.28 uri Konrad sporoča, da je na našem območju popolna blokada razen pri Petišovcih delna, kjer opravljajo delo prehoda. Obveščen Pirc, meja RSNZ.

Ob 09.36 uri je Zupančič naročil Ciganu, da bo dal spremstvo za avtobuse, ki bodo vozili ujetnike v Ljubljano. Ob 10.07 Martinoši sporočil, da gre ob 15.10 iz Maribora vlak za Zidani most. Potrebno se je dogovoriti z Mariborom. V Radencih bodo čakali z avtobusom označenim z rdečim križem in se priklopili koloni iz Murske Sobote, Koren ima organizirano, da jih bo prepeljal v Ljubljano, ker se ne more uskladiti z Mariborom. Ob 10.25 Zupančič sporoča Rudiju Pucku, da se center po kosilu razformira.

Ob 10.54 uri sporoča Zupančič Martinošiju, da bo kolona zdaj krenila za Ljubljano. Vojakom je potrebno zagotoviti lunch pakete, plača rdeči križ Republike Slovenije.

Ob 11.10 uri UNZ M. Sobota vsem enotam milice naroča, da poskrbijo za redno opravljanje dela ter organizacijo dela uredijo tako, da bo 1/3 miličnikov opravljalo delo, 1/3 bo v pripravljenosti, 1/3 pa bo počivala na domu. V primeru potreb enote zagotovijo takojšnjo popolno mobilizacijo. Posebna enota milice naloge še naprej opravlja v celotnem sestavu¹⁵⁰

(UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 11.00 uri odpusti OZK UNZ iz zapora vse štiri priprte zvezne carinike, zajete v stražnici Hodoš. Eden odpotuje z vlakom iz Lendave v smeri RH, trije pa s službenim vozilom preko mejnega prehoda Dolga vas (OZK UNZ Murska Sobota, 1991).

Ob 12.40 uri je iz območja UNZ proti Ljubljani ob 12.40 uri krenila kolona avtobusov z zajetimi pripadniki JLA, ki so bili nastanjeni v zbirnih centrih Bogojina, Radoslavci in Puconci. Z zbirnega centra Puconci je bilo odpeljanih 195 vojakov, iz zbirnega centra Radoslavci 60 vojakov in iz zbirnega centra Bogojina 172 vojakov, medtem ko je pet vojakov ostalo tam. Zbirna centra Puconci in Radoslavci sta po tem prenehala delovati (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 13.42 uri se dokončno umaknejo vse barikade na mostu čez reko Muro, na regionalni cesti Ljutomer–Veržej–Dokležovje–M. Sobota. Promet se odvija normalno (PM Ljutomer, št. 1-STD-215/91, 2. 9. 1991).

Ob 15.39 uri po naročilu vodstva RSNZ prične postaja milice Murska Sobota s operativnim varovanjem družine Ministra za notranje zadeve, ki živi v Murski Soboti.

Ob 16.10 uri je Pucko prinesel dokumentacijo o vojnih ujetnikih, ki so bili v Puconcih.

Ob 16.34 uri – Vodja zbirnega centra Bogojina (Petek) na mostu čez reko Muro med Petišovci in Murskim Središčem dovoli prost odhod na Hrvaško zadnjim petim vojnim ujetnikom iz tega zbirnega centra. Po zadnjem odhodu vojakov JLA se zbirni center Bogojina zapre (Zbirni center Bogojina, 5. 7. 1991).

Ob 17.58 uri je po specialu klical Martinoši iz Republiške koordinacije in povedal, da vojni ujetniki starešine do nadaljnjega ostanejo še v zaporu in bomo o nadaljnjih ukrepih obveščeni. Potrebno je narediti točen seznam teh oseb in ga posredovati koordinaciji.

Ob 23.35 uri skupine PEM UNZ nudijo pomoč in varovanje delavcem Cestnega podjetja M. Sobota pri označevanju delnih blokad na cestnih relacijah na območju PM Ljutomer.

06. 07. 1991

Območje Gornje Radgone in mednarodni MP ob 12.10 uri obiščeta delegaciji skupščine RS in parlamenta Sveta Evrope (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 12.25 uri PEM UNZ M. Sobota prične z delom na kontrolnih točkah in cestnih relacijah po skupinah in v osemurnih intervalih. Zamenjave skupin na delu je vsakih osem ur (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

Ob 15.35 uri miličniki PM Ljutomer zaustavijo vojaško rešilno vozilo, v katerem se vozita

dve osebi. Ugotovi se, da sta v vozilu podpolkovnik JLA in ena civilna oseba, ki nameravata v bolnici Maribor, prevzeti trupli dveh vojakov JLA, ki sta bila ubita v spopadih na območju Radencev in Gornje Radgone. Ker je bil prihod nenajavljen, sta bila zavrnjena na območje RH (PM Ljutomer, št. 1-STD-215/91, 2. 9. 1991).

Ob 20.35 uri oficir Leon Kovač iz TO obvestil o odpustih vojakov različnih narodnosti iz komande Murska Sobota, do sedaj cca. 50. Domov gredo v civilu. Takoj je obveščena koordinacija. Konrad poročal tudi kom. PM Murska Sobota o dogovoru glede op. nadzora nad objekti.

Ob 22.25 uri je OS RSNZ preverjal o stanju med zaporniki v zaporu Murska Sobota zaradi prijave hrvaškega rdečega križa, da oficir Alija Durakovič gladovno stavka. Konrad ugotovi, da je hrano odklanjal samo prvi dan, od tedaj naprej pa nič več. Obiskuje jih tudi zdravnik rdečega križa in zatrjuje, da je zdravstveno stanje zaprtih dobro.

Obisk delegacije skupščine Republike Slovenije in Evropske Unije.

07. 07. 1991

Ob 14.55 uri je Koren sporočil, da je opravil obisk pri vojnih ujetnikih. Ugotovil je, da noben od njih nima pripomb na postopke policije, glede TO pa se pritožuje dr. Durakovič, da naj bi bil prijet z oznakami RK. Pripombe vojnih ujetnikov so v bistvu le to, da se postopki za ugotavljanje njihove krivde predolgo vlečejo, če pa že morajo biti v zaporu, pa želijo biti premeščeni bližje domu zaradi obiskov. O ugotovitvah bo Koren poročal republiški RK (UNZ Murska Sobota, št. 21.1-SZ, 16. 7. 1991).

Ob 15.38 uri nas je MP Hodoš obvestila, da so sosednji organi obiskali naše in jim izročili list papirja z odtisi novih žigov, okrogle oblike, ki bodo v uporabi od 24.00 ure naprej.

Ob 16.50 uri je Blagovič dal vsem enotam depešno obvestilo v zvezi nedovoljenih preletov vojaških letal in helikopterjev. Enote so opozorjene na dosledno ugotavljanje preletov in sporočanje o preletih tukajšnjemu Štabu. Orožje se lahko uporablja smo v soglasju oz. dovoljenjem štaba.

Ob 20.40 uri je klical Bohar s TO in obvestil, da se je pogovarjal s Hornom po telefonu in ga prosil, če se lahko sreča z bratom pri zdravstvenem domu. O sestanku sta se že prehodno pozitivno dogovorila, opozorjen pa je bil na dogovor operativne skupine Maribor. Obveščena je tudi PM Murska Sobota, ki bo poslala na kraj patroljo.

Ob 21.05 uri je Bohar s TO sporočil, da ima v Mariboru potrditev, da se lahko Horn giblje izven kasarne in bo šel domov. Sam ga bo spremljal na relaciji in ga zjutraj odpeljal na PŠTO v Maribor. Pravi, da verjetno želi prestopiti v TO. Bohar se je o tem dogovoril z Miloševičevim operativnim štabom v Mariboru.

Ob 22.21 uri je Zupančiča klical Mihalič in mu povedal, da se je iz kasarne peljalo neko

vozilo, ki se je po petih minutah vrnilo nazaj. Peljalo se je proti markišavski šumi. Mihalič bo še poročal o nadaljnjih spoznanjih.

08. 07. 1991

Ob 00.10 uri je Bohar (23.30) pospremil domov Horna. Zjutraj 05.30 bo šel po njega in ga odpeljal v Maribor, prosil je, da pokrijemo in zavarujemo objekt oz. Horna, ker se boji, da ga bo na domu iskal KOS ali da bodo do njega agresivni krajani. Horn je povedal, da bo tekom noči iz komande z njegovim znanjem pobegnili večina vojakov, med njimi tudi njegov osebni šofer. Zupančič obvestil komandirja PM Murska Sobota, PM Ljutomer in Preša 502.

Ob 01.28 uri začnejo miličniki PM Ljutomer v Borecih z operativnim varovanjem doma poveljnika 65. obmejnega bataljona JLA v M. Soboti, Danila Horna, s katerim se TO pogaja o možnosti prestopa in predaji kasarne v Murski Soboti (PM Ljutomer, št. 1-STD-215/91, 2. 9. 1991).

Ob 05.45 uri – Koordinacija kriminalistične službe MNZ je sporočila, da bodo predvidoma tekom današnjega dne vsi vojni ujetniki, za katere ni podan sum, da so storili KD, puščeni na prostost. Ponovno je potrebno proučiti, ali je v katerem primeru dovolj razlogov za podajo kazenske ovadbe (KO).

Ob 08.11 uri je dežurni sektorja za stalno dežurstvo (SSD) Srečko Pivec sporočil, da je od stalne službe RSNZ sprejel naslednje obvestilo: »Do nadaljnjega ne puščati oficirjev iz zbirnih centrov«.

Ob 08.41 uri je Franc Šeruga po telefonu upravniku zaporov v Murski Soboti naročil, da mora vse statusne spremembe pri zaprtih oficirjih sproti sporočati na tukajšnjo UNZ (tudi kontakte, ki jih z zaporniki izvajajo pripadniki TO).

Ob 13.25 uri je Šeruga govoril z Poličnikom iz republiške koordinacije za begunce, ki je povedal, da status vojnih ujetnikov starešin še ni dokončno rešen in bomo o ukrepih pravočasno obveščeni. Opozoril nas je, da je potrebno imeti za vsakega vojnega ujetnika pripravljene točne seznime o odvzetih osebnih stvareh, ki morajo biti napisani v slučaju izpustitve ali premestitve (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 16.45 uri prideta na UNZ Murska Sobota dva pobegla vojaka JLA iz kasarne Murska Sobota. Oba miličniki PM M. Sobota odpeljejo v zbirni center Maribor (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

Ob 19.02 uri miličniki PM M. Sobota od RK Slovenije prevzamejo pet vojakov JLA, ki so pred tem pobegnili iz kasarne v Murski Soboti. Po operativnem razgovoru z delavci OŽK so odpeljani v zbirni center Maribor (PM Murska Sobota, št. 44-Z/41-91, 15. 7. 1991).

09. 07. 1991

V Gornjo Radgono obišče delegacija Predsedstva Socialistične Federativne Republike Jugoslavije, ki jo vodita člana predsedstva Vasil Tuporkovski in Bogič Bogičević. Z njima so predstavniki slovenskih oblasti, med njimi Jelko Kacin. Delegacija si v spremstvu predstavnikov občine, TO in milice ogleda poškodovane objekte v mestu ter se seznami s trenutnim stanjem v mestu po odhodu enot JLA (UNZ Murska Sobota, 22. 10. 1992).

13. 07. 1991

Ob 11.40 uri predsednik Republike Slovenije, Milan KUČAN in minister za notranje zadeve Republike Slovenije, Igor BAVČAR, obiščeta razrušeno Gornjo Radgono. Ogledata si razdejanje, ki ga je v mestu povzročila JLA, sestaneta pa se tudi s predstavniki milice, TO in lokalnih oblasti.

Ob 16.30 uri predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan in minister za notranje zadeve Republike Slovenije, Igor BAVČAR, obiščeta občino Ljutomer. Tu se sestaneta z vodstvom PM Ljutomer, poveljstvom 73. ob. ŠTO ter lokalnih oblasti. V spremstvu miličnikov si ogledata poškodovane zgradbe v Presiki. Iz občine Ljutomer se napotita še na Kog v občini Ormož (PM Gornja Radgona, št. SZ-138/2, 13. 7. 1991).

15. 07. 1991

Obisk delegacije policije

UNZ Murska Sobota je odredila 50 % demobilizacijo vojnih enot milice, kriminalistične službe in skupnih služb (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

18. 7. 1991

Delegacija opazovalcev ES si je ogledala razrušeno Gornjo Radgono (PM Gornja Radgona, št. 1-38/379-91, 18. 7. 1991) ter stanje na mednarodnem MP Gornja Radgona na meji z Avstrijo (PMM Gornja Radgona, št. 10-38/372-91, 18. 7. 1991). Istega dne je delegacija obiskala mednarodni MP Dolga vas na meji z Madžarsko (PMM Dolga vas, št. 1-2—244/91, 18. 7. 1991).

19. 7. 1991

Delegacija opazovalcev ES si je ogledala stanje na MP Gederovci in potek potniškega prometa proti Avstriji (PMM Gederovci, št. 6-38/169-91, 19. 7. 1991). Istega dne so opazovalci obiskali MP Hodoš na meji z

Ob slovesnosti, posvečeni 20. obletnici osamosvojitvene vojne, smo člani PVD SEVER za Pomurje v zahvalo udeležencem na procelju Policijske postaje Murska Sobota odkrili spominsko obeležje (Foto: Ciril Magdič)

Madžarsko (PMM Hodoš, št. 2-38/150-91, 19. 7. 1991).

24. 7. 1991

UNZ je preklicala pripravljenost na delovnem mestu in tedensko usposabljanje PEM UNZ. Še naprej je ostala v pripravljenosti na domu tretjina formacije PEM UNZ (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/2016, 5. 7. 1991).

29. 7. 1991

PMM Dolga vas so že drugič obiskali opazovalci ES (PMM Dolga vas, št. 4-38/270-91, 29. 7. 1991). Prvič je potekal obisk delegacije tudi na mednarodnem MP Kuzma (PMM Kuzma, št. 3-38/-126/91, 29. 7. 1991).

6. 8. 1991

Opazovalci ES, ki so delovali v okviru mirovne misije, so obiskali PMM Gornja Radgona. V Gornji Radgoni so se srečali tudi s predstavniki lokalnih oblasti in Ministrstva za zunanje zadeve RS (UNZ Murska Sobota, št 21/6-4-2/3502, 6. 8. 1991).

7. 8. 1991

Opazovalci ES, ki so delovali v okviru mirovne misije, so obiskali PMM Dolga vas in PMM Hodoš. V delegaciji so bili predstavniki Španije, Irske in Italije (UNZ Murska Sobota, št 21/6-6-2/3531, 7. 8. 1991).

22. 8. 1991

UNZ je vse enote obvestila, da so bili ukinjeni vsi zbirni centri za prebegle vojake iz vojašnic JLA ter naročila postopke s prebeglimi vojaki v prihodnosti. Mednarodni MP Dolga vas so ponovno obiskali opazovalci ES (PMM Dolga vas, št. 6-38/335-91, 22. 8. 1991).

24. 8. 1991

Opazovalci ES so obiskali PMM Kuzma (PMM Kuzma, št. 21-38/134-91, 24. 8. 1991).

11. 09. 1991

Na UNZ M. Sobota se izvaja usposabljanje PEM po formaciji I. ¹⁵¹

18. 09. 1991

UNZ Murska Sobota je vsem enotam naročila, da naj miličniki, ki opravljajo naloge na

151 Vir: Dok. UNZ, št. 21/3-1-2/321, z dne 5/9-1991

kontrolnih točkah na meji med Slovenijo in Hrvaško, dosledno opravljajo temeljito mejno kontrolo, še posebej, ko se bodo preko meje prevažali vojni ujetniki. Vse enote so bile seznanjene z načrtom varovanja južne meje, pri čemer se je od enot zahtevalo dosledno izvrševanje določenih nalog (UNZ Murska Sobota, št. 21/3-1-Z-250/91, 18. 9. 1991). Zaradi aktualnih dogodkov na območju Hrvaške in Slovenije se je na območju UNZ aktiviral PEM po formaciji I (UNZ Murska Sobota, št. 21/1-2/329, 18. 9. 1991). ¹⁵²

4.4 Vojna za Slovenijo 1991, aktivnosti „JLA“ v Pomurju iz njihovih dokumentov ¹⁵³

Zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo po členu 142 takratnega KZ SFRJ je bila na takratno okrožno javno tožilstvo v Murski Soboti podana kazenska ovadba zoper oficirja bivše JNA (Vlada Trifunovića) s činom general – major, v svojstvu komandanta 32. korpusa, ker je ob izpolnjevanju ukaza svojega vojaškega vrha in sklepa takratnega Izvršnega sveta SFRJ, izdal dne 26. 06. 1991 ukaz komandi 32. mehanizirane brigade (32. MBR) in komandi 32. brigade vojne policije (32. bVP), da na območju Republike Slovenije zasedejo po predhodnem načrtu svoje položaje in delujejo po dobljenih ukazih, kar je imelo za posledico, da so na območju Pomurja bili napadeni civilni cilji s povzročeno večjo materialno škodo, da so med civilnim prebivalstvom nastale civilne žrtve in telesne poškodbe (v naslednjih okoliščinah).

Komanda 5. vojne oblasti je pod št. 29-2, z dne 25. 06. 1991, ob 24. uri izdala „UKAZ“, ki ga je podpisal komandant generalpolkovnik (Konrad Kolšek) z oznako „hitno na ličnost komandanta“¹⁵⁴. Na isti ukaz, ki je bil sprejet v komandi 32. korpusa dne 26. 06. 1991, ob 02.55 uri, je komandant 32. korpusa ročno pripisal, da se ukaz ne pošilja nižjim vojnim enotam, ampak se hrani v arhivu 32. korpusa. Ukaz je vseboval naslednje točke:

- 1. Sve komande i jedinice staviti u podpunu borbeno gotovost.¹⁵⁵
- 2. Priči na pojačanje 03+ ?3 obezbedjenje državne granice u skladu sa naredjenjem komande 5. VO od 25. 06. 1991 godine.¹⁵⁶
- 3. Izvršiti pojačano obezbedjenje svih vojnih objekata.¹⁵⁷
- 4. Poduzeti potrebne mere na obezbedjenju vojnih stanova i članova porodica.¹⁵⁸
- 5. Poduzeti mere i energično sprečiti uspostavljanje bilo kakvih graničnih prelaza ili graničnih oznaka između R Slovenije i Hrvatske, kao i Hrvatske sa ostalim republikama.¹⁵⁹
- 6. Izvršiti pripreme i biti u gotovosti za zauzimanje svih graničnih prelaza i podpuno zatvaranje državne granice.¹⁶⁰

152 Vir: Dok. UZN št 21/1-2-/329
153 Povzetek delov kazenske ovadbe zoper nekatere osumljene vojnega hodudelstva in zbranega gradiva UNZ Murska Sobota
154 Nujno osebno komandantu
155 Vsa poveljstva in enote preidejo v popolno bojno pripravljenost.
156 Preiti na povečano zavarovanje državne meje v skladu z ukazom poveljstva 5. vojne oblasti z 26. 8. 1991.
157 Izvesti poostreno varovanje vseh vojaških objektov.
158 Sprejeti potrebne ukrepe za zavarovanje vojaških stanovanj in družinskih članov.
159 Podvzeti ukrepe in energično preprečiti vzpostavljanje kakršnihkoli mejnih prehodov ali mejnih oznak med Republiko Slovenijo in Hrvaško kot tudi Hrvaške z drugimi republikami.
160 Izvršiti priprave in biti v pripravljenosti za zavzemanje vseh mejnih prehodov in popolno zavarovanje državne meje.

7. Komanda 14. korpusa u gotovosti za prihvati jedinica za specialna dejstva u kasarnama u Ljubljani i Vrhniki počevši prevozenje 25. 06. 1991 godine po posebnom naredjenju.¹⁶¹
8. Ovo naredjenje čuvati na nivou komande i izvode ne dostvaljati nižim jedinicama.¹⁶²
9. Gotovost svih naredjenih mera u 20.00 časova 25. 06. 1991 godine.¹⁶³

Komandant 32. korpusa je dne 26. 06. 1991 pod oznako „VOJNA TAJNA“ „STROGO POVERLJIVO“ izdal komandi 32. MBR ukaz naslednje vsebine:

1. U rejonu Središće ob Dravi–Gruškovje vrši se neustavno uređenje graničnih prelaza na granici između R Slovenije i Hrvatske. Dosada je uočeno, da grupe radnika, koje izvode radove obezbeđuje po 10–15 policajaca MUP-a i TO. Intervencija je moguća iz pravca Ormoža, Ptuja, Čakovca i Krapine. Za očekivati je angažovanje mesnog stanovništva za ometanje izvršenja zadatka.¹⁶⁴
2. 32MBR (motorizirana brigada) ima zadatak, da sa mč/1. okb (motorizirana četa 1. oklepnega bataljona) spreči dalje izvođenje radova na neustavnoj uspostavi graničnih prelaza. Snage angažovati po sledećem:¹⁶⁵
- mč bez 1mv (motoriziran vod) angažovasti u rejonu s. (selo) Gruškovje. Pokret izvršiti pravcem Varaždin–Ivanac–Lepoglava–Bednja–Trakošćan–Gruškovje,¹⁶⁶
 - mv angažovati u rejonu Središće ob Dravi. Pokret izvršiti pravcem Varaždin–Nedelišće–Središće ob Dravi¹⁶⁷
 - Izvršiti obkoljevanje i blokiranje rejona izvođenja radova, udaljiti ljudstvo, posesti položaj za kružno odbrano i silom sprečiti pokušaje daljeg izvođenja radova. Gotovost za pokret u 10.00 časova 26. 06. 1991 godine.¹⁶⁸
3. Pravce, rejone i objekte izviđa od 04.30 do 05.00 26. 06. 1991 godine grupa starešina:¹⁶⁹
- Na pravcu Varaždin–Gruškovje kapetan I. Klase MUTAVDŽIČ Branko iz 32. MBR i kapetan BROTOVIĆ Vlado iz Komande 32. Korpusa.¹⁷⁰
 - Na pravcu Varaždin–Središće ob Dravi kapetan I. Klase GLUŠAC Pero iz MBR i kapetan MATIČ Mirko iz komande 32. korpusa.¹⁷¹
 - Izviđati u civilnoj odeći i upotrebom vozila sa civilnom registracijom.¹⁷²
4. U toku izvršenja zadatka dejstvovati po Pravilu borbene upotrebe mč-mv. Zadatak izvršavati krajnje energično i uporno. U koliko suprotna strana ne postopi po zahtevu i upozorenju silu i izvršiti zadatak. (V ukazu je posebej pismeno poudarjeno „VATRU NE OTVARATI PRVI“). Pripremiti tekst zahteva i upozorenja na slovenačkom jeziku.¹⁷³

161 Poveljstvo 14. korpusa v pripravljenost za sprejem enot za specialno delovanje v vojašnicah v Ljubljani in Vrniki z začetkom prevozov 25. 6. 1991 po posebnem ukazu.

162 Ta ukaz varovati na niv oju poveljstva in ne dostavljati izvodov nižjim enotam.

163 Pripravljenost vseh odrejenih ukrepov ob 20.00 uri 25. 6. 1991.

164 Na območju Središće ob Dravi–Gruškovje se izvaja protustavno urejanje mejnih prehodov na meji med Republiko Slovenijo in Hrvaško. Dosedaj je ugotovljeno, da skupine delavcev, ki izvajajo delo, varuje 10 do 15 policistov MNZ in TO. Intervencija je možna iz smeri Ormoža, Ptuja, Čakovca in Krapine. Pričakuje se oviranje izvedbe naloge s strani lokalnega prebivalstva.

165 2. MBR (motorizirana brigada) ima nalogo, da z mč 1. okb (motorizirano četo 1. oklepnega bataljona) prepreči nadaljevanje dela na neustavnem vzpostavljanju mejnega prehoda. Enote angažirati na naslednji način:

166 Mč brez 1 mv, motorizirana četa brez 1 motoriziranega voda se angažira na območju vas Gruškovje. Premik izvršiti v smeri Varaždin–Ivanac–Lepoglava–Bednja–Trakošćan–Gruškovje.

167 Mv-motorizirani vod angažirati na območju Središće ob Dravi. Premik izvršiti v smeri Varaždin–Nedelišće Središće ob Dravi.

168 Izvesti obkolitev in blokado območja izvajanja del, oddaljiti ljudi, zasesti položaj za krožno obrambo in s silo preprečiti poskus nadaljevanja del. Pripravljenost za premik ob 10. uri leta 26. 6. 1991.

169 Smeri, območja in objekte observira od 04.30 do 05.00 ure skupina starešin:

170 V smeri Varaždin Gruškovje kapetan I. razreda Branko Mutavdžić, iz 32. MBR – motorizirane brigade in kapetan Vlado Brotović iz poveljstva 32. korpusa.

171 V smeri Varaždin–Središće ob Dravi kapetan I. razreda Pero Glešac iz MBR – motorizirane brigade in kapetan Mirko Matič iz poveljstva 32. korpusa.

172 Observirati v civilnih oblačilih z uporabo vozila s civilno registracijo.

173 V času izvajanja naloge delovati po Pravilih bojne uporabe motorizirane čete – motoriziranega voda. Nalogo izvajati skrajno

5. Pre prelaska na izvršenje zadatka sprovesti moralne, bezbednostne i materijalne pripreme kroz koja ukazati na razna izvršenja zadatka i postupke u raznim situacijama. Lično ču izvršiti smotru u 10.00 časova 26. 06. 1991 godine.¹⁷⁴
6. Za izvršenje zadatka četu obezbediti sa jedan B/K municije (borbeni komplet) za svu naoružanje. Za održavanje BVP angažovati jednog mehaničara za gusenična vozila iz operativne brigade. Prehrano ljudstva izvršiti suhim obrokom. Za izvršenje zadatka obezbediti 3 zalihe suhe hrane i potrebne zalihe vode. Sanitetsku obezbeđenje vršiti osloncem na GA Varaždin(garnizon Varaždin). Sa glavninom baze uputiti lekare i sanitetsku vozilo PINZ_GAUER, a sa vodom uputiti jednog lekara. Povređene i obolele uputiti u GA Varaždin.
- Regulisanje saobraćaja na pravcima marša obezbeđuje 32. bvp (bataljon vojne policije) sa dve saobraćajne patrole na pravcu Varaždin – Gruškovje i jednom saobraćajnom patrolom na pravcu Varaždin – Središće ob Dravi. Vođe patrole javiti će se komandantu brigade u 09.00 časova 26. 06. 1991 godine radi prijema zadatka.¹⁷⁵
7. Izvršenjem zadatka na maršu i rejonu upotrebe rukovode određene starešine iz komande brigade. Obezbediti sigurno i kvalitetnu vezu po planu veza „KREMEN“. Obe grupe se oborožijo sa po jednim MKŠK. Gesla po tablici u prilogu. Izveštaje dostavljati:
- u gotovosti za pokret,
 - u bitnim promenama situacije na maršu i u rejonu upotrebe,
 - po stizanju u određene rejone i
 - po izvršenju zadatka.¹⁷⁶

Ukaz podobne vsebine je komanda 32. korpusa posredovala tudi komandi 32. brigade vojne policije.

Na podlagi prejetega ukaza je operativni center komande 32. korpusa posredoval operativnemu centru komande 5. vojne oblasti dnevno poročilo o podvzetih uprepih. Dnevno poročilo je podpisal pukovnik (Miroslav Jerzečić). Iz žiga je tudi razvidno, kdaj je bilo poročilo sprejeto, obdelano in predano naslovniku (št. 43-415, z dne 26. 06. 1991 z oznako str. pov.).

Dne 27. 06. 1991 pod št. str. pov. br. 43-417 je komanda 32. korpusa izdala „NAREĐENJE ZA PREDPOTČINJAVANJE“¹⁷⁷ komandi, ki ga je podpisal komandant general-major (Vlado

energično in vztrajno. V kolikor se nasprotna stran ne bo ravnala po zahtevi in opozorilu, s silo izvršiti nalogo (oganj neodpirati prvi).

Pripraviti besedilo zahtev in opozoril v slovenskem jeziku.

174 Pred začetkom izvajanja naloge opraviti moralne, varnostne in materialne priprave, v katerih je potrebno nakazati na različne možnosti in postopke v različicah izvedbe naloge. Osebo bom preveril izvedbo ob 10.00 uri 26. 6. 1991.

175 Za izvršitev naloge četo oskrbeti z 1 B/K streliva (bojni komplet) za vse vrste orožja. Za vzdrževanje BVP (bojnih vozil) angažirati enega mehanika za vozila z gosenicami iz operativne brigade. Prehrano vojakov izvršiti s suhim obrokom. Za izvedbo naloge zagotoviti tri komplete suhe hrane in potrebne zaloge vode. Sanitetno oskrbo izvesti prek GA (garnizona) Varaždin. Z glavnino vojske napotiti zdravnika in sanitetno vozilo Pinz Gauer (vrsta poltovornega vozila JLA), z vodom pa napotiti zdravnika. Poškodovane in bolne napotiti v GA Varaždin. Urejanje prometa v smereh pohoda izvaja 32. bvp (bataljon vojne policije) z dvema prometnima patroljama v smeri Varaždin Gruškovje in eno prometno patroljo v smeri Varaždin–Središće ob Dravi. Vodje patrolj se bodo javili komandantu brigade ob 9.00 uri 26. 6. 1991 zaradi sprejema naloge.

176 Izvršitev naloge na pohodu in območju uporabe vodijo določene starešine iz komande brigade. Zavarovati varno in kvalitetno zvezo po načrtu zvez Kremen. Obe skupini se oborožita s po enim MKŠK (vrsta zveze). Gesla so v prilogi na tablici. Poročila dostavljati:

- Ob pripravljenosti za premik;
- po pomembnih spremembah stanja na pohodu in v območju delovanja;
- po prihodu na odredjena območja in
- po izvršitvi naloge.

177 Ukaz za zadnje priprave

Trifunovič) z naslednjo vsebino:

1. 32. mehanizirana brigada pripremiče mehanizirano četo 1. oklepne bataljona i organizovati marš na pravcu Varaždin–Vratno–Ormož–Ljutomer– Radenci, gde četu predpotčiniti komandi 31. korpusa. U Radencima četu prihvata kapetan I. klase (MILIČ Mile), starešina iz komande graničnog bataljona, koji će po ovlaščenju komande 31. korpusa, četi dati precizne podatke u vezi marša glavnine čete u Gornju Radgonu i 1. mehaniziranog voda (1. mv) u rejonu. Gotovost za marš u 09.00 časova 27. 06. 1991 godine.¹⁷⁸
2. Primopredaju mč/1.okb izvršit će podpukovnik (LUKIĆ Miloš) iz komande 32. korpusa i kapetan I. klase (MUTAVDŽIĆ Branko), koji će pratiti rad čete dok ne uspostavi potrebno pomoć komandiru čete u toku marša i izvršenju zadatka.¹⁷⁹
3. Marš organizirati i izvršiti po Pravilu borbene upotrebe jedinica. Zadatak izvršiti krajnje energično i uporno. Prepreke na putu ukloniti i produžiti marš¹⁸⁰
4. Do polaska na marš sa ljudstvom izvršiti moralne, bezbednostne i materijalne Pripreme, kroz koje ukazati na postupke u raznim situacijama na značaj izvršenja zadatka.¹⁸¹
5. Četu materijalnu obezbediti za samostulno izvršenje zadatka i popuniti sa jednim borbenim kmpetom (1 b/k) municije za svu naoružanje, osim za POR za koju izvršiti popunu sa 0,5 b/k. Za održavanje BVP angažovati i mehaničara za gusenič na vozila sa m/v iz sastava brigade. Ostaje za celo vrijeme izvršenja zadatka. Do regulisanja ishrane osloncem na 31. korpus, izhranu vršiti suhim obrokom. Četu obezbediti sa tri obroka suhe hrane i potrebnim zalihama vode u transporteru čete. Sa četom uputiti lekara, medicinskog tehničara i bolničara sa sanitetskim vozilom. Ostaju sa četom za celo vreme izvršenja zadatka. Regulisanje saobraćaja u toku marša vrše dve saobraćajne patrole iz 32. bVP. Vođe patrole javit će se komandantu 32. MBR do 08.30 časova 27. 06. 1991 godine, radi prijema zadatka. Po izvršenju marša patrole se vraćaju u sastav 32. bVP.¹⁸²
6. Vezu na maršu održavati po planu veza „KREMEN“, a obezbediti ojačanjem 1 MKŠK, koja po završenom maršu i posedanju rejona (smeštaju jedinice) pratiti u matičnu jedinicu. Signali po tablici u prilogu. Izveštaje dostavljati:
 - gotovosti za marš;
 - o bitnim promenama situacije na maršu;
 - po izvršenom prihvatu od strane 31. korpusa.¹⁸³

178 32. mehanizirana brigada bo pripravlila mehanizirano četo 1. oklepne bataljona in organizirala pohod v smeri Varaždin–Vratno–Ormož–Ljutomer, Radenci, kjer se četa prenese pod poveljstvo 31. korpusa. V Radencih bo četo sprejel kapetan I. razreda (Mile Milič), starešina iz poveljstva mejnega bataljona, ki bo po pooblastilu poveljstva 31. korpusa.

179 Primopredajo mč 1. okb (motorizirane čete 1. oklepne bataljona) bo izvedel podpolkovnik (Miloš Lukić) iz 32. korpusa in kapetan I. razreda (Branko Mutavdžić), ki bosta spremljala delo čete, dokler se ne vzpostavi potrebna pomoć komandirju čete v času pohoda in izvajanja naloge.

180 Pohod organizirati in izvesti po Pravilih bojne uporabe enot. Nalogo izvesti skrajno energično in vztrajno. Ovire na poti odstraniti in nadaljevati pohod.

181 Do odhoda na pohod z vojaki izvesti moralne, varnostne in materialne priprave, skozi katere nakazati na postopke v raznih možnostih glede na vrsto naloge.

182 Četo materialno oskrbeti za samostojno izvajanje nalog in popolniti z enim borbenim kompletom (1 bk) streliva za vse vrste oborožitve razen za POR, za katero izvršiti popolnitev za 0.5 bobenega kompleta. Za vzdrževanje BVP (oklepnih vozil na gosenice) angažirati tudi mehanika za gosenična vozila iz sestava brigade. Ostane za ves čas izvajanja naloge. Do organiziranja prehrane s strani 31. korpusa, prehrano vršiti s suhim obrokom. Četo oskrbeti s tremi suhimi obroki hrane in potrebnimi zalogami vode v vozilu transporter čete. S četo napotiti zdravnika, medicinskega tehnika in bolničarja s sanitetnim vozilom. Ostanejo s četo za ves čas izvajanja naloge. Urejanje prometa v času pohoda izvajata dve prometni patrulji iz 32. bvp (brigada vojne policije). Vodje patrulj se bodo oglasili pri komandantu 32. MBR (motorizirane brigade) do 8.30 ure 27. 6. 1991. Po izvedbi pohoda se patrulje vračajo v 32. bvp (bataljon vojne policije).

183 Zveze na pohodu vzdrževati po načrtu zveze Kremen zagotoviti polačanje z 1. MKŠK (vezista), ki se ga po končanem pohodu in zavzetju območja pospremiti v matično enoto. Signali so v tablici, ki je priložena. Poročila dostavljati:

- Ob pripravljenosti za pohod;

Na podlagi zgoraj opisanega ukaza in nalog iz tega je v imenu komandanta polkovnika (Berislava Popova) podpisal poročilo o odhodu enot brigade na izvršitev nalog podpolkovnik Ivan Balent. Poročilo je posredovala komanda 32. MBR (pod št. 137-176), dne 27. 06. 1991 komandi 32. korpusa. Nanaša se na premik mehanizirane čete oklepne bataljona na relaciji kasarna Kalničkih partizana Varaždin–Ormož–Gornja Radgona.

Iz poročila je bil razviden čas premikov (uporabljeno pri dokumentu ZASEDBA MP G. RADGONA) iz Varaždina na naše območje, številu vojakov, ki je v pohodu sodelovalo in število motoriziranih vozil. Tako je ob 09.30 uri iz Varaždina krenila proti Gornji Radgoni mehanizirana četa s 13-imi oklepniki, tremi tovornjaki, dvema sanitetnima voziloma in štirimi drugimi spremljajočimi vozili. V četi je bilo pet oficirjev, šest mlajših oficirjev, 135 vojakov in trije civili.

Ob 11.20 uri je iz iste kasarne na isti relaciji krenil tehnični vod, tehnične čete oklepne bataljona (tv/tč/okb) s petimi tanki T-55 in štirimi spremljajočimi motornimi vozili. V sestavu voda so bili trije oficirji, 22 vojakov in dva civila.

Presika 02. 07. 1991– delno poškodovan tank

Tehnični vod, ki je krenil ob 11.45 uri, pa na naše območje (v Pomurje) ni prispel, ker je imel določeno relacijo kasarna Kalničkih partizana–Središče ob Dravi.

Za zavarovanje so poskrbeli pripadniki vojne policije iz sestava 32. bataljona vojne policije pod poveljstvom komandanta kapetana I. razreda (Salibašiča). Tudi ta je dne 27. 06. 1991 poročal komandi 32. korpusa (št. 5-218) o številu spremljajočega moštva, motorizacije, oborožitvi in številu municije.

Dne 27. 06. 1991 (Str. pov. br. 43-421) je komanda 32. korpusa po komandantu (Trifunoviču) izdala ponovni ukaz komandi 32. mehanizirane brigade naslednje vsebine:

1. U rejonu Središče ob Dravi vrši se neustavno uređenje graničnih prelaza na granici između R Slovenije i Hrvatske. Dosada je uočeno, da grupe radnika, koje izvode radove, obezbeđuje 15–20 policajaca MUP-a Slovenije sa mogućnošću pojačanja snagama MUP-a in TO. Intervencija je moguća iz pravca Ormoža i Čakovca. Za očekivati je angažovanje mesnog stanovništva za ometanje izvršenja zadatka.¹⁸⁴
2. 32. mehanizirana brigada ima zadatak, da sa izviđačkog sastava tehničnega voda PT-76 mm (tv PT-76 mm) od 32. bataljona vojne policije, odelenje izviđača na pinzgauerima, saobraćajna patrola vojne policije, radionica sa ekipom mehaničara i sanitetsko vozilo sa

- o pomembnih spremembah stanja v času pohoda;
- po končanem sprejemu s strani 31. korpusa.

184 Na območju Središče ob Dravi se izvaja protiustavno urejanje mejnih prehodov na meji med Republikama Slovenijo in Hrvasko. Do sedaj je ugotovljeno, da skupine delavcev, ki izvajajo dela, varuje 15 do 20 policistov MNZ Slovenije z možnostjo pojačanja s silami MNZ in TO. Intervencija je možna iz smeri Ormoža in Čakovca. Pričakovati je oviranje postopkov s strani lokalnega prebivalstva.

lekarom spreči dalje izvođenje radova na neustavnoj uspostavi graničnog prelaza.

- Pokret izvršiti pravcem Varaždin–Središče ob Dravi sa zadatkom izhoda na granicu između R Hrvatske i Slovenije južno od Središča ob Dravig dje je izgrađen granični prelaz. Posesti pogodne položaje u najpogodnijem b/r za borbu, pozvati ljudstvo na graničnem prelazu da se predaju ili udalje od prelaza. U koliko pruže odpor, upozoriti ih, da če se pristupiti njihovoj likvidaciji i zahtevati, da se zaustavi odpor i razpusti prelaz.
- U koliko se to ne izvrši, vatrom osvojiti prelaz, okružiti i zasesti objekat kružno, a potom skinuti i uništiti sve oznake koje obilježavaju neustavne granice i neustavne države. Objekte (kontejnere i sl.) porušiti ako ne drukčije topovskom vatrom vodeći računa o pravcu gađanja, čuvati naseljeno mesto i stanovništvo.
- Okružen objekat držati pod svaku cijenu i ne dozvoliti bilo kakvim snagama, da ga ponovo osvoje. Omogućiti redovan tok saobraćaja bez ikakve kontrole. U toku izvršenja zadatka komanduje pukovnik (Jovo Resanović). Gotovost za pokret odmah.¹⁸⁵
- 3. U toku izvršenja zadatka dejstvovati po Pravilu borbene upotrebe izvč. zadatak izvršavati krajnje energično i uporno. Pripremiti tekst zahteva i upozorenja na slovenačkom jeziku.¹⁸⁶
- 4. Pre polaska na izvršenje zadatka sprovesti moralne, bezbednostne i materijalne pripreme, kroz koje ukazati na način izvršenja zadatka i postupka u raznim situacijama.¹⁸⁷
- 5. Za izvršenje zadatka četu obezbediti sa jedan b/k municije za svo naoružanje. Za održavanje borbene tehnike angažovati po jednog mehaničara za guseničare i točkaše iz sastava brigade. Izhranu ljudstva vršiti suhim obrokom. Za izvršenje zadatka obezbediti tri obroke suhe hrane i potrebne zalihe vode. Sanitetsko obezbeđenje vršiti osloncem na GA Varaždin. Povređene i obolele evakoisati u GA Varaždin. Regulisanja saobraćaja na pravcima marša obezbeđuje 32. brigada vojne policije sa saobraćajnom patrolom. Signali po tablici u prilogu. Izveštaje dostavljati:
 - U gotovosti za pokret;
 - o bitnim promenima situacije na maršu i u rejonu upotrebe;
 - do stizanja u određeni rejon.¹⁸⁸

185 32. mehanizirana brigada ima nalogo, da z izvidniškim sestavom tehničnega voda PT-76 mm (tvPT76-mm), s strani 32. brigada vojne policije, oddelek izvidnikov s pinzgauerji (vrsta vozila), prometna patrolja vojne policije, delavnica z ekipo mehanikov in sanitetno vozilo z zdravnikom prepreči nadaljnje izvajanje del na neustavnem vzpostavljanju mejnih prehodov. Pohod izvršiti v smeri Varaždin–Središče ob Dravi z nalogo izhoda na mejo med Republikama Slovenijo in Hrvaško južno od Središča ob Dravi, kjer je izgrajen mejni prehod. Zasesti položaje z najbolj ugodnim bojnim razporedom b/r za boj, pozvati osebe na mejnem prehodu, da se predajo ali odmaknejo od prehoda. V kolikor bodo nudili odpor, jih je potrebno opozoriti, da se bo izvedla njihova likvidacija in zahtevati, da se z odporom preneha in razpusti prehod.

V kolikor se to ne izvede, z uporabo orožja osvojiti prehod, obkoliti in zavzeti objekt krožno in nato sneti in uničiti vse oznake, ki označujejo neustavne meje in neustavne države. Objekte (kontejnerje in podobno) porušiti, če ne drugače – s topovskim ognjem, pri tem pa paziti na smer streljanja in varovati naselje in prebivalstvo.

Obkoljeni objekt obdržati za vsako ceno in ne dovoliti kakršnimkoli enotam, da ga ponovno osvojijo. Omogočiti reden pretok prometa brez kakršnegakoli nadzora. V času izvajanja naloge poveljuje polkovnik (Jovo Resanović). Pripravljenost za pohod takoj.

186 V času izvajanja naloge dejstvovati po Pravilih bojne uporabe izvidniške čete izvč. Nalogo izvajati skrajno energično in vztrajno. Pripraviti tešht zahtev in opozoril v slovenskem jeziku.

187 Pred odhodom na izvajanje naloge izvesti moralne, varnostne in materialne priprave, skozi katere nakazati na način izvedbe naloge in postopkov v različnih variantah.

188 Za izvedbo naloge četo oskrbeti z enim bojnim kompletom streliva za vse vrste orožja. Za vzdrževanje bojne tehnike zagotoviti po enega mehanika za vozila s kolesi in gosenicami iz sestava brigade. Prehrano vojakov izvršiti s suhim obrokom. Za izvedbo naloge zagotoviti tri suhe obroke hrane in potrebne zaloge vode. Sanitetne potrebe izvesti z oslombo na garnizon Varaždin GA. Poškodovane in bolne evakuirati v GA Varaždin. Urejanje prometa v smereh pohoda izvaja 32. brigada vojne policije z prometno patroljo. Signali so po tablici, ki je priložena. Poročila dostavljati:

- Ob pripravljenosti za pohod;
- o pomembnih spremembah stanja na pohodu in območju delovanja;
- ob prihodu na določeno območje.

Operativni center komande 32. korpusa je dne 27. 06. 1991 (št. 43-424) operativnemu centru komande 5. vojne oblasti posredoval poročilo o številčnem stanju angažiranih enot za zapiranje in prevzem mejnih prehodov. Poročilo je posredoval vodilni starešina dežurnog tima (pukovnik Rudi STIPČIČ).

Dne 27. 06. 1991 (št. 5-219) je komandant 32. bataljona vojne policije posredoval operativnemu centru komande 32. korpusa dopolnilno poročilo o dopolnilnem angažiranju ljudstva in motornih vozil.

Komanda 5. VO s podpisanim komandantom je dne 27. 06. 1991 (št. 29-3) izdala dopolnilni ukaz, da se naloge iz 5. točke ukaza z dne 25. 06. 1991 do nadaljnjega preložijo.

Komanda 32. mehanizirane brigade je dne 27. 06. 1991 (št. 137-179) komandi 32. korpusa podala poročilo o enotah, ki so bile na borbenih nalogah. Poročilo v 3. točki vsebuje, da se je komandant brigade z enotami (mehanizirano četo in 2. tankovskim vodom) okrog 24. ure javil iz rejona Krapje, za tem pa z njim ni bilo zveze. Pozneje je bila zveza vzpostavljena in je prejel naloge za nadaljnje delo. Kakšne, iz ročnega pripisa ni bilo mogoče razbrati.

Komandant 32. korpusa je dne 28. 06. 1991 (št. 43-429) izdal ukaz za uporabo enot. Zaradi slabe fotokopije dokumenta, ukaza v celoti ni bilo mogoče razbrati, vseboval pa je naslednje:

1. Ker se na ozemlju Republike Slovenije onemogočajo premiki enot JNA z barikadami, v katerih so težka motorna vozila, druga prevozna sredstva in materiali, se je komandant (Trifunović) odločil, da je potrebno nadaljevati z osvajanjem mejnih prehodov in preprečiti delo policije in carinske službe na njih ter z vso silo onemogočiti novoformirane prehode med RS in Hrvaško, v primeru nezavzetja prehoda pa ga je potrebno blokirati, maksimalno zaščititi vse vojne objekte in energično odbiti vsaki napad.
2. Izdal je ukaz 32. mehanizirani brigadi, da s 1. mb izvrši premik na relaciji Varaždin–Vratno–Ormož–Ljutomer–Radenci–Gornja Radgnona, kjer se mehanizirani bataljon razdeli zaradi zavzetja mejnega prehoda Gornja Radgona in vasi Gederovci.

- Nadalje je izdal ukaz, da se z izvidnico 32. mbr organizira pohod iz Varaždina v Lendavo z nalogo zavzetja MP Dolga vas. Premik ni uspel, ker je bila

Kopija članka iz časopisa 7D o vojni v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

vojaška kolona zaustavljena na mostu reke Mure v Murskem Središču.

- Z istim ukazom je 2. mb/265 mbr ukazal premik iz Koprivnice preko Varaždina in Štrigove v Razkrižje in naprej preko Mote, Veržēja, Radenec v Gornjo Radgono z nalogo, da vse ovire na poti zaobidejo ali odstranijo. V G. Radgoni 2. mb preide pod poveljstvo komandanta 32. mbr zaradi zavzetja MP in nadaljnjega premika proti Mariboru.
- MP je bilo potrebno zavzeti po vsaki ceni, ga braniti in nikakor ne dovoliti osvobajanja od kogarkoli.
- Ukaz se je nanašal tudi na druge enote, ki pa na našem območju niso delovale.
- V ukazu je bilo tudi predvideno vodenje in poveljevanje, vendar ime poveljujočega ni bilo vpisano, razen da so enote pod poveljstvom 32. mbr.

Dne 28. 06. 1991 (št. 43-430) je operativni center komande 32. korpusa posredoval zbirno dnevno poročilo operativnemu centru komande 5. VO (poročilo je podpisal polkovnik Ivan Nalesnik). V poročilu je pod prvo točko zajeto stanje v enotah, v drugi točki pa stanje in aktivnosti v enotah. Iz te točke je razvidno, da so vse enote naloge uporno, uspešno in hrabro izvrševale in do 16. ure dne 28. 06. 1991 realizirale naslednje na našem območju:

- Mehanizirana četa s tankovskim vodom 1. oklepne brigade v Gornji Radgoni. Med premikom je uspešno premagala ovire (barikade) in okrog 4. ure zavzela MP G. Radgona.
- Med boji v G. Radgoni je bil ranjen poročnik (Dragan Bubalo, komandir voda čete za zvezo pri 32. mbr in je dne 28. 06. 1991 okrog 16. ure umrl. Prav tako je bil ranjen desetar (Dejan Božič), ki je bil v kritičnem stanju.
- Tankovska četa 1. mb/32. mbr, ki ni uspela obvladati ovir proti G. Radgoni, se je umaknila na območje Kamenščaka in tam borbeno delovala (s pripadniki TO). Po ukazu se je umaknila proti Središču ob Dravi in se priključila tamkajšnjim enotam izven našega območja.
- Dne 28. 06. 1991 ob 11.50 uri je izvidniška četa 32. mbr pričela s premikom iz Varaždina preko Čakovca proti Lendavi z nalogo zavzetja MP Dolga vas. Ob 14.30 uri je prispela v Mursko Središče, vendar zaradi blokiranega mostu čez reko Muro (postavljene cisterne z gorivom) s tem ni uspela. Ob 16.20 uri je četa dobila od komandanta korpusa novo nalogo in osem drugih motornih tovornih in manjših

[illegible]

je pomnilnik stano nevarnost za enote, ki so blokirale mirni prehod. Šlo je za dokaj dobro usklajeno akcijo, odločitev zanj pa je pospešila bližajoča se nova oklepana enota jugoslovke, ki pa je bila ustavljena v Hrastju-Moti oziroma njen zadnji transporter v Radenci.

Pomemben pečat so radgonskim bojem dajale tako imenovane "paravojaške sile" ali skupine neorganiziranih, kajenja

je bila skupina z molotovkami, in posamezniki, ki so tvegali svoja življenja v spopadih z enoto podpolkovnika Popova.

V eni od prvih analiz radgonskih dogodkov je zapisano, da "je bilo v sredini 3. julija, najbliž napad. Napovedan je bil zračni napad in helikopterski desani

Uničeni vojaški tovornjaki v mestu, zažgani z molotovkami

Kopija članka iz časopisa 7D o vojni v Gornji Radgoni, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

nova oklepana etota JA pa je že prodrla mimo Lučmerca. Ni povsem jasno, kaj je to, a je tako zlahka prišla do Hrastja? S preračunljivim poretivostjo entot smo že pred Gorjani. Radgoneski organizirali ovravanje in obrambo. Sežetje je bilo, ker smo bili dopoldne brez načelnika območnega štaba TO, ki je bil verjetno v štabu, bili smo brez informacij o entotah, ki so nam prišle na pomoč in so bile zunaj Gorjane Radgoneske. Videti je bilo dokaj brezupno. Iz najzadnjih neslajših protovoljcev smo sestavili dve dobro opremljeni skupini in ju razdelili na tri poti. Prišli smo na vrh, kjer smo se postavljali svojevrstn problem, s njimi nismo imeli zveze, prišlo pa je do premirja. V veliko pomoč so nam bili motorizirane izvidniške skupine na terenu, ki jih je organiziral občinski upravni organ za ljudsko obrambo. Edine so nam zagotavljale uporabne podatke o prodoru entot.

V sredo, 3. julija, je prišlo do odločitve, da lahko enota Popova zapusti mesto. Kako je bilo to mogoče? Kdo kdaj, kje in zakaj je sprejel tako odločitev? In to potem, ko je padla radgona stražnica, ko je bila ustavljena ekspedicijska kolona JLA v Hrastje-Moti in so naše sile, ki so bile v blokadi, imele tudi materialno oborožitve in opremo?

Špekulirajmo: Ali smo torej to, kar se je med osamosvojitveno vojno za Slovenijo zgodilo v Gornji Radgoni, potrebovalo zato, da pokažemo svetu, da nas je nekdo napadel? V tem smislu bi bilo morda mogoče Gornjo Radgono primerjati tudi z Ukrajino...

Posnetka: BORIS JAUŠOVEC

vozil.

- Istega dne ob 16.50 uri je komandant korpusa izdal vsem sodelujočim enotam preko sredstev za zveze ukaz, da ustavijo premike, da zavarujejo svoje enote pred napadom, da odpočijejo ljudi in tehniko, da bodo v jutranjih urah dne 29. 06. 1991 sposobni za izvrševanje nadaljnjih nalog.
 - Od izrednih dogodkov je dne 28. 06. 1991 ob 10.15 uri evidentirana samovolja zapustitev enote po vojaku (Alojz Purh).
 - Poleg aktivnosti JLA na našem območju so v poročilu bile zajete aktivnosti druge po enotah 32. korpusa.
 - Komandant 32. korpusa je izdal dne 28. 06. 1991 (št. 43-433) ukaz za uporabo enotam za dan 28. 06. 1991. Med ostalim je iz njega razvidno, da enote 1. mehanizirane brigade angažirane na MP G. Radgona v toku noči organizirajo obrambo prehoda, zaščitijo ljudi in tehniko, odpočijejo vojsko ipd. s predpostavko, da je prehod potrebno braniti za vsako ceno.
 - Ukaz se je nanašal tudi na izvidniško četo na območju Razkrižja s podobnimi nalogami. Iz ukaza je tudi razvidno, da je bil komandant enotam v G. Radgoni in Ormožu komandant 32. mbr (Berislav Popov).
 - Dne 28. 06. 1991 (št. 2/22-145) je komandant 5. vojne oblasti izdal ukaz, da je po dogovoru obeh strani istega dne ob 21.00 uri potrebno prenehati z borbenim delovanjem (prekid vatre).
 - Isti ukaz je posredoval svojim enotam komandant 32. korpusa (št. 43-435).
 - Dne 29. 06. 1991 (št. Str. pov. Broj 137-188) je komanda 32. mehanizirane brigade posredovala zbirno poročilo komandi 32. korpusa. Za naše območje je v poročilu značilno, da je navedeno, da se komandant brigade (Berislav Popov) z mehanizirano četo še vedno nahaja na MP v G. Radgoni. Številčno stanje ljudi je neizpremenjeno razen, da se ne ve, kje se nahaja en oficir, en mlajši oficir, pet vojakov in dva civila (GL – građanska lica), prav tako pa se ne ve za dva sanitetna vozila. Iz poročila je tudi razvidno, da so iz enot pobegnili naslednji:
 - vojak (Matjaž Bergelj) iz Kranja, JNA zapustil 28. 06. 1991;
 - desetar (Igor Koren) iz Ljubljane, JNA zapustil 28. 06. 1991 in
 - vojak (Andrej Vrčon) iz Dobravelj pri Ajdovščini, JNA zapustil 29. 06. 1991.
 - Zavedeno je bilo tudi, da je bilo planirano dopolnjeno opremljanje s strelivom na MP v G. Radgoni, ki pa po cesti ni bilo mogoče, zato čakajo na helikopter, ko bo odobren polet, da jim zahtevano strelivo pripelje.
 - Dne 29. 06. 1991 (Str. pov. br. 43-437) je komanda 32. korpusa poslala izredno dnevno poročilo komandi 5. VO o stanju in aktivnostih angažiranih enot. Iz poročila je razvidno, da so na naših območjih v
-
- Pomoč poškodovanemu vojaku pri stražnici Gornja Radgona (Foto Štefan Abraham)

Pomoč poškodovanemu vojaku pri stražnici Gornja Radgona (Foto Štefan Abraham)

bojih umrli naslednji pripadniki JNA:

- komandir voda (poročnik Dragan Bubalo), ki je bil ranjen v G. Radgoni dne 28. 06. 1991 in je istega dne ob 16. uri umrl;
- referent v organu za varnost (starejši vodnik Mirko Brandušanović) je umrl med boji v Razkrižju dne 29. 06. 1991 ob 21.35 uri;
- vojak iz izvidniške čete 32. mb (Dejan Bjelogrič), ranjen dne 28. 06. 1991 in je istega dne ob 21.10 uri v Čakovcu umrl.

Kopija članka iz časopisa Večer, z dne 27. 6. 1991, o sklepih izvršnega sveta SFRJ (arhiv Alojza Flisarja)

Prav tako je poročilo zajemalo podatke, da so na našem območju bili ranjeni naslednji pripadniki JNA:

- desetar vezist iz Srbije (Dejan Božič) je bil ranjen dne 28. 06. 1991 ob 13.30 uri v G. Radgoni v obliki prestrelnine desne podkolenice in je bil oskrbljen v murskosoboški bolnišnici;
- vojak iz Srbije (Slobodan Ranković) je bil ranjen dne 28. 06. 1991 v rejonu Razkrižje v levo roko in desno podkolenico, istega dne ob 19. uri je bil prepeljan v bolnišnico v Čakovec;
- vojaški civilist (Emil Bodalec) je dne 28. 06. 1991 zadobil prestrelno rano s pištolo v predelu prsi v G. Radgoni;
- vojaški civilist iz Hrvaške (Vladimir Rosman) je bil dne 28. 06. 1991 ranjen v glavo skozi čelado v obliki površinske rane v G. Radgoni;
- drugi vojaški civilist iz Hrvaške (Josip Jug) je istega dne v G. Radgoni zadobil prestrelno rano leve podlaktnice;
- istega dne bi naj bilo v G. Radgoni ranjenih med borbenim delovanjem še pet vojakov, več podatkov pa v poročilu ni bilo zajetih.

V istem poročilu so bili tudi podatki o pogrešanih osebah, vendar ni bilo nobene osebe iz R Slovenije.

Na podlagi ukaza komande 5. VO je komandant za komando 32. korpusa prenesel isti ukaz 32. mehanizirani brigadi in 32. bataljonu vojne policije z naslednjo vsebino:

„U nastaloj situaciji komanda 32. korpusa preko komande 5. VO čini sve napore i preduzima potrebne mere, da se stvore neobhodni uslovi za rešavanje problema u jedinicama angažovanim u R Sloveniji, posebno pozadinskog obezbeđenja.“¹⁸⁹

Sve snage usmeriti na zbrinjavanje povređenih, prikupljanjem mrtvih i izgradnju borbenog

Radenci, 28. julija 1991 (Foto: Nataša Juhnov)

morala jedinica.¹⁹⁰

Poduzeti potrebne mere da se održi prekid vatre, a o nepoštovanju sa suprotne strane i u slučajevima ogrožavanja života ljudi, energično otvoriti vatru i odmah izvestiti linijom komandovanja.“¹⁹¹

Dne 29. 06. 1991 (Str. pov. br. 43-443) je operativni center komande 32. korpusa posredoval dnevno poročilo operativnemu centru komande 5. VO z vsebino, da se pojačano varovanje državne meje izvaja popolnoma, da so na podlagi ukaza (pred tem opisano) ob 09.10 uri ustavljeni vsi

premiki enot in da se enote nahajajo v naslednjih rejonih – na našem območju mehanizirana četa na MP v G. Radgoni.

Dne 29. 06. 1991 je komandant 5. VO izdal ukaz za postopke in delovanje v noči od 29/30. 06. 1991. Iz njega je razvidna odločnost JLA pri izvajanju dobljenih nalog za doseg svojih ciljev po vsaki ceni. Ukaz z enako vsebino je komandant 32. korpusa prenesel svojim enotam.

Dne 30. 06. 1991 (Str. pov. br. 137-202) je komanda 32. mehanizirane brigade posredovala poročilo komandi 32. korpusa. Iz njega je med drugi razvidno tudi, da je bila enota na MP v G. Radgoni oskrbljena s hrano, z deli oblačil in rezervnimi deli ter določeno količino streliva. V istem poročilu je bilo zabeleženo, da je iz enote pobegnil slovenski vojak iz Žirov (Janko Jesenko).

Dne 30. 06. 1991 (Str. pov. br. 43-450) je komandant 32. korpusa posredoval komandantu 5. VO poročilo, ki mu ga je po telefonu istega dne ob 17.00 uri posredoval komandant 32. mehanizirane brigade iz G. Radgone. Ker je bil mejni prehod brez telefonskih zvez, je moral komandant to storiti iz mesta Gornja Radgona od neugotovljene osebe, po vsej verjetnosti pa iz stanovanja in telefona kakšnega carinika, s katerim je vzdrževal zveze pred in v času vojne agresije na R Slovenijo. Poročilo je bilo naslednje:

Tega dne ob 16. uri je prišla v njegov rejon na MP G. Radgona delegacija v sestavi kapetana Štajnera, kapetana Rajterja (oba TO) in mestni zdravnik ter od njega zahtevala:

- da njegova enota odloži orožje, razen osebnega, da tehniko pustijo tam in da mu TO garantira življenje in prevoz kamor bodo želeli;
- kot možnost so mu ponudili, da prestopijo v TO in da garantirajo, da bodo zadržali svoje čine, funkcije in plače, vojaki pa bodo vrnjeni domov ali v enoto, v katero bodo želeli.

¹⁸⁹ V nastalih razmerah poveljstvo 32. korpusa preko poveljstva 5. VO (vojne oblasti) izvaja vse napore in podvzema potrebne ukrepe, da se ustvarijo prepotrebni pogoji za reševanje težav enot angažiranih v Republiki Sloveniji, posebej zaledno oskrbo.

¹⁹⁰ Vse sile usmeriti v skrb za oskrbo poškodovanih, da se poiščejo mrtvi in izgradnjo bojne morale enot.
¹⁹¹ Podvzeti potrebne ukrepe, da se obdrži prekinitev ognja, o nespoštovanju tega z nasprotne strani in primerih ogrožanja življenja ljudi, enrgično odpreti ogenj in takoj poročati po liniji poveljevanja.

Kog – tanki so ostali tam (Foto: Zorko Vičar)

Komandant je delegaciji odgovoril naslednje:

- to je zahteva za predajo, ki ga pod nobenim pogojem ne sprejmejo;
- ne sprejmejo ponudbe, da bi prestopili v TO.

Komandant je postavil še sledeče zahteve:

- da se morajo (TO in policaji) strogo držati ukaza o prenehanju borbenega delovanja;
- da ne sme biti nobenih provokacij od prebivalcev in oblasti;
- ne dovoli nobenega pristopa pripadnikov TO Slovenije ali oboroženih oseb v premeru

300 m;

- ne dovoli nobenega pristopa prebivalcem v mestu, kjer je razporejena njegova enota;
- da odstranijo barikade in omogočijo prehod;
- da vrnejo vse ujete pripadnike JNA, njihovo oborožitev in vozila;
- da se omogoči neprekinjena telefonska zveza s predsednikom občine, da bi lahko v trenutku z njim stopil v kontakt in reševal probleme;
- da se čim prej posreduje spiske ranjenih in mrtvih;
- če bodo provokacije surove in „zločinačke“ ali če bo kdo odprl ogenj, bodo to vrnili z vso močjo in silo, vendar prvi ne bodo odpirali ognja in
- da za nadaljnje pogovore zahteva pooblastilo najvišjih organov republike.

Od pogajalcev je dobil obljubo:

- da bodo do 18. ure posredovali spiske in
- da ob 19. uri pride delegacija v sestavi kapetan Štajnet, predsednik SO G. Radgona in načelnik UNZ zaradi pogajanj.

Nadalje je komandant svojim sporočil, da je bil odločen, da se bo dogovarjal le o naslednjem:

- striktno spoštovanje o prenehanju ognja;
- o vzpostavitvi telefonske zveze med njim in predsednikom občine;
- o deblokadi enote, odpravi barikad in vzpostavitvi svobodnega odhoda in
- o osvoboditvi ujetnikov.

Sporočil je tudi, da bo s svojo enoto pripravljen in bo izpeljal do konca našo zahrbtnost in brezobzirnost. Poleg tega je prosil, da se o tem seznani najvišje organe JLA, da vidijo s kakšnimi umazanimi posli se bavi politika Slovenije.

Dne 30. 06. 1991 (Str. pov, br. 43-452) je komandant 32. korpusa posredoval posneti razgovor Zveznega sekretarja za narodno obrambo, ki ga je komandant 5. vojne oblasti posredoval komandantu 32. korpusa.

Dne 01. 07. 1991 (Str. pov. br. 43-453) je komandant 32. korpusa posredoval komandi 5. VO dnevno poročilo o stanju enot. Poročilo je iz našega območja zajemalo naslednje:

- da je razpored enot v G. Radgoni neizpremenjen;
- da je en tank T-55 v G. Radgoni neizpraven in da se čaka rezervni del s helikopterjem in
- da kljub dogovoru helikopter do 18.00 ure ni poletel v G. Radgono z dopolnjeno opremo.

Dne 03. 07. 1991 (Str. pov. br. 10/43-621) je komanda 5. VO izdala v skladu z odločitvijo o prenehanju ognja in s ciljem vračanja enot v matične enote ukaz, da se morajo enote vrniti do 03. 07. 1991 do 20.00 ure v matične enote. Ukaz je vseboval tudi ostale naloge v tej zvezi.

Dne 03. 07. 1991 (Str. pov. br. 43-459) je komandant 32. korpusa v isti zadevi izdal ukaz za vrnitev enot v garnizone. Ukaz med drugim zajema tudi naloge 32. mehanizirane brigade v G. Radgoni, ki se morajo priključiti z drugimi enotami pri nas in nadaljujejo skupno vrnitev v Varaždin v kasarno Kalničkih partizana pod komando komandanta 32. mehanizirane brigade.

Komanda 32. mehanizirane brigade je komandi 32. korpusa dne 03. 07. 1991 (Str. pov. br. 137-208) posredovala operativno poročilo o pripravnosti in stanju enot po predhodnih ukazih.

Komanda 32. mehanizirane brigade je komandi 32. korpusa dne 03. 07. 1991 (Str. pov. br. 137-209) podala redno operativno poročilo, ki ga je podpisal podpolkovnik (Ivan Mataković). Med drugim je iz poročila razviden borbeni razpored enot ob 14.00 uri na našem območju. Tako se je komandant brigade z mehanizirano četo in tankovskim vodom nahajal na MP v G. Radgoni, okrepljeni tankovski vod in mehanizirani vod iz oklepne bataljona 265. mehanizirane brigade pa sta bila ob 11.40 uri v Hrastje Moti ter nadaljevala premik po ukazu. Okrepljeni tankovski vod tankovske čete mehanizirane brigade v okolišju naselja Globoka je bil zaustavljen z barikadami. Iz poročila je razvidno, da komanda za enoto v G. Radgoni ni imela podatkov o aktivnem borbenem delovanju.

Enota v Hrastje Moti je izvajala aktiven premik. V borbenih aktivnostih je bil ranjen komandant bataljona, kapetan I. razreda (Lazarevič) in trije vojaki. Ta enota je imela nalogo, da pomaga koloni v G. Radgoni.

Enota v Globoki se je umaknila nazaj proti Središču ob Dravi, ker cestnih barikad ni uspela prebiti.

Dne 04. 07. 1991 (Str. pov, br. 43-461) je komanda 32. korpusa posredovala komandi 5. VO dnevno poročilo, iz katerega je med drugim razvidno, da so se enote, angažirane na območju Republike Slovenije, v noči od 03/04. 07. 1991 vrnile v svoje enote.

Komandant 32. mehanizirane brigade je dne 04. 07. 1991 (Str. pov. br. 137-211) posredoval komandi 32. korpusa poročilo o angažiranosti enot 32. mehanizirane brigade po posameznih

smereh gibanja. Iz poročila je razvidno, kakšna tehnična sredstva in število ljudi je bilo kje pri nas angažiranih.

Komandant 32. mehanizirane brigade je dne 04. 07. 1991 (Str. pov. br. 137-20) podal komandi 32. korpusa poročilo o vrnitvi svojih enot v Varaždin. Enote so se v kasarno Kalničkih partizana vrnile dne 04. 07. 1991 med 00.30 in 05.50 uro.

Iz opisa so razvidni ukazi in ukrepi enot na našem območju, niso pa razvidni posamezni in konkretni ukazi pripadnikov JNA, ko je prišlo do borbenega delovanja, do streljanja po civilnih objektih in civilnem prebivalstvu.

Iz zbranih podatkov je razvidno, da je bil neposredni starešina, kateremu so bile odgovorne enote na našem območju na relaciji od Ormoža in Središča ob Dravi do Gornje Radgone, komandant 32. mehanizirane brigade (polkovnik Berislav Popov) in da so vsi posamezni nižji starešine izpolnjevali njegove ukaze, on pa ukaze komandanta 32. korpusa (general major Vlado Trifunovič).

Dne 03. 07. 1991 je bil v Stari Novi vasi ranjen komandir tanka v 1. mehaniziranem bataljonu, kapetan I. razreda (Branko Trkulja) in je bil oskrbljen v murskosoboški bolnišnici.

Dne 03. 07. 1991 je bil prijet v Pristavi pri Ljutomeru komandant tanka iz tankovske enote (starejši vodnik Đulaga Murić).

Dne 28. 06. 1991 je vojaška kolona iz sestava motorizirane čete oklepnega bataljona 32. mehanizirane brigade prispela v R Slovenijo na območju Gibine. Zaustavljena je bila s cestno barikado pred naseljem Gibina. Okrog 18.30 ure je bila zaradi uporabe strelnega orožja po JLA na domačem dvorišču ranjena občanka z Gibine 8/a (Gabriela Krznar). Zadobila je strelno poškodbo v obliki prestrelnine leve noge v predelu dimelj. Rana je bila v ZD Ljutomer oskrbljena in okarakterizirana kot lahka telesna poškodba.

Dne 02. 07. 1991 okoli 17. ure je tankovski vod tankovske čete poskušal ponovno prebiti blokado v naselju Gibina, ki so jo varovali pripadniki TO in takratne milice. Ker proboj ni bil uspešen, so pričeli pripadniki JA brezciljno streljati po okolici in pri tem poškodovali naslednje civilne objekte:

- stanovanjsko hišo na Gibini št. 8/b (Oto Šimonka), na katero je bila izstreljena topovska granata, ki je dobesedno uničila ostrešje in betonsko ploščo stanovanjske hiše;
- stanovanjsko hišo na Gibini št. 5/b (Branko Makovec), kateri je topovski izstrellek uničil dobršen del betonske plošče nad vhodom dnevne sobe in uničil dobro polovico ostrešja stanovanjske hiše in
- zaradi streljanja z avtomatskim orožjem so poškodovali fasado stanovanjskega objekta na Gibini št. 2 (Štefan Vinko).

Dne 02. 07. 1991 v je poznih popoldanskih urah vojaška kolona pod poveljstvom kapetana I. razreda (Branka Trkolja) z ukazom „ruši“ vse ovire pred sabo pripeljala do barikade, ki

so jo postavili pripadniki TO in milice pred stanovanjsko hišo v Presiki št. 16/a (Milica Prelog). Z izstreljenima dvema granatama kalibra 100 mm so popolnoma uničili pet tovornih avtomobilov in en delovni stroj, prav tako pa delno uničili že omenjeno stanovanjsko hišo. Takoj za tem so pripadniki JLA odprli ogenj še iz drugega orožja in hudo poškodovali bližnjo stanovanjsko hišo v Presiki št. 20 (Boris Habjanič). Ker pri tem ciljev niso izbirali, je ena izmed izstreljenih granat iz tankovskega topa zadela stanovanjsko hišo v Presiki št. 24 (Janko Kukolj) v velikosti 15 x 5 m in jo popolnoma porušila. S streljanjem iz avtomatskega orožja so v Presiki št. 24/a (Miro Belcl) poškodovali fasado in notranjost stanovanja.

Tanki v Bad Radkersburgu usmerjeni v Slovenijo
(Foto: Jože Pojbič)

Dne 03. 07. 1991 v dopoldanskem času so pripadniki JLA, čeprav niso bili napadeni, s streljanjem poškodovali več železniških vagonov, z gosenicami pa so na asfaltni cesti precej uničili in poškodovali vozišče.

6.5 Delovanje policije v vojni za osamosvojitve v Pomurju in sodelovanje s TO¹⁹²

V času osamosvojitvenih procesov je bila policija vsaj v začetku edina resna organizirana in oborožena sila, ki je bila pripravljena izvesti vse naloge v vsakem trenutku. Aktivni del policije se je bil pripravljen v popolnosti mobilizirati v nekaj urah. Skupaj z rezervnim sestavom pa so bile ocene, kar je bilo dokazano tudi na preizkusih, da je sposobna v osmih urah vzpostaviti popolno pripravljenost. Na območju UNZ Murska Sobota smo delavci organov za notranje zadeve (ONZ) svojo organiziranost in psihofizično pripravljenost do pričetka agresije pripeljali do stopnje, da bi v okviru danih materialnih sredstev, izvršili skoraj vsako nalogo, v vseh varnostnih razmerah.

Posebej želim izpostaviti pripadnike takratne posebne enote milice (PEM), ki je v tem času opravila še posebej obsežne priprave tako na psihofizičnem kot na strokovnem področju. Prav tako je bila skoraj permanentno koncentrirana in v vsakem trenutku pripravljena za Udeleževanje.

V pripravah na osamosvojitve je prišlo do zloglasnega odvzema orožja TO s strani JLA. Na območju naše UNZ smo imeli skladiščena minsko eksplozivna sredstva (ročne metalce min z minami, trenutne in kumulativne mine itd.) v skladišču mejne stražnice v Gornji Radgoni. Trije delavci policije smo se odločili, da bomo poskušali orožje iz skladišča pripeljati na UNZ.

To nam je tudi uspelo.

Kljub vsemu pa je bilo zadovoljstvo ob uspehu kratkega roka. Republiško vodstvo nam je namreč odredilo, da smo vsa minsko eksplozivna sredstva in vse ostrostrelne puške morali odpeljati v Gotenico v centralni depo policije. Tako je pomurska policija ostala brez, kasneje še kako pomembnega, dela oborožitve, čeprav smo imeli vrhunsko usposobljene ljudi za rokovanje s tovrstnim orožjem.

Že pred razglasitvijo samostojnosti so obveščevalni podatki jasno pričevali, da bo takratna jugoslovanska armada po odločitvi Zveznega izvršnega sveta uporabila oboroženo silo, predvsem za »zagotovitve« odprtosti zunanjih meja takratne Jugoslavije. Ena od poglavitnih nalog organov za notranje zadeve je bila zbiranje vseh relevantnih podatkov o obnašanju jugoslovanske ljudske armade (JLA).

Aktivnosti smo usmerili predvsem na:

- Spremljanje premikov vojaških kolon. V Pomurju se je močno okrepila frekvenca vojaških vozil na ravni vojašnice v Murski Soboti do mejnih stražnic in obratno ter vojaških vozil s smeri Maribora v Mursko Soboto. V večini primerov smo na podlagi analiziranja podatkov ugotavljali, da je šlo za slepilne manevre s ciljem prikazovanja močnih krepitev enot v vojašnici in na mejnih stražnicah, prevažali pa so prazna vozila ali iste vojake.
- Za nas so bili zanimivi podatki, koliko vojakov je dnevno v vojašnici v Murski Soboti in na mejnih stražnicah. Podatke smo pridobivali s pomočjo informatorjev znotraj JA ali od oseb, ki so jim bile zelo blizu. Ugotavljali pa smo, da so bile te informacije precej netočne in dvomljive. Zaradi tega smo se povezali z organizacijo, ki je vsakodnevno dostavljala kruh vojaškim enotam. Vsako jutro smo pridobili sveže podatke, kakšne količine kruha potrebuje oz. je naročila vsaka vojaška enota. Prav na podlagi analize teh podatkov smo lahko precej zagotovo ugotovili za vsaki dan, koliko vojakov šteje posamezna vojaška enota.

Kopija časopisa Večer z dne 27. 6. 1991 s fotografijo slovesnosti ob razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija članka iz časopisa Večer dne 27. 6. 1991 o začetku vojne za osamosvojitve Republike Slovenije (arhiv Alojza Flisarja)

- Zanimiv je bil obisk dveh visokih častnikov soboške vojašnice v Murski sobota na UNZ v Murski Soboti. Častnika sem sprejel sam v svoji pisarni. Ne glede na navodilo MNZ, da vojaki lahko vstopijo v prostore organov za notranje zadeve brez orožja, sem dovolil, da sta obdržala osebno orožje. Prvi častnik je kot razlog obiska navedel opozorilo o dokaj odkritem zbiranju varnostno zanimivih podatkov o JLA s strani miličnikov. Opozoril me je, da takšno ravnanje ogroža varnost JA in zagrozil, če ne bomo z aktivnostjo prenehali, bo JLA reagirala tako, da bo fizično posredovala proti našim delavcem. Odgovoril sem mu, da ravnanje miličnikov v ničemer ne ogroža JA in da je glede na informacije, ki jih imamo, prav ravnanje JLA tisto, ki napeljuje na nenavadno obnašanje JLA, ki verjetno ni čisto skladno z njeno vlogo. Istočasno pa sem mu dal jasno vedeti, da ne dovolim, da nam grozi in naj ne poskuša z nezakonitimi aktivnostmi zunaj vojašnice, ker bi lahko to pripeljalo do nepredvidljivih posledic. Drugi častnik je bil čisto tiho. Opazil sem, da mu je na nek način nerodno in da bi mi rad nekaj povedal. Po njunem odhodu sem še isti dan navezal stik z njim in pridobil precej verodostojne podatke o pripravah JLA v Murski Soboti in stražnicah, o nekaterih spremembah pri poveljujočem kadru, o ognjeni moči in o predvidenih nalogah, ki jih ima JLA v Murski Soboti v primeru posredovanja. Ti podatki so nam pomagali pri nekaterih naših odločitvah. Istega častnika smo že potem, ko se je kasneje v borbenih aktivnostih predal s svojo enoto in je bil v zaporu v Murski Soboti, iz zapora izpustili, da nam je pomagal pri zavzetju ene izmed mejnih stražnic, kjer se poveljujoči ni hotel predati. Omogočili smo mu tudi, da je kasneje pridobil naše državljanstvo in se zaposlil v organih za notranje zadeve.

V pripravah na posredovanje JLA, ko je že bila ustanovljena republiška operativna skupina in regijske operativne skupine, katere član sem bil tudi sam, je bilo jasno, da bodo cilji posredovanja JLA predvsem mejni prehodi, in sicer s ciljem, da se nekateri zaprejo, za kar bi morala poskrbeti JLA, nekateri pa ostanejo odprti, za kar bi poskrbeli miličniki zveznega bataljona milice in zvezni cariniki, JLA pa bi varovala komunikacije do mejnih prehodov.

Republiška koordinacija je sprejela osnovna izhodišča za delovanje milice in TO, in sicer je bilo jasno določeno, da je prvenstvena naloga milice, da zagotovi nemoten promet oseb in blaga čez državne meje na vseh mejnih prehodih, TO pa zagotovi varnost komunikacij, ki vodijo do mejnih prehodov. V tistem času je bila ustanovljena tudi republiška carinska uprava.

Spominjam se, da sem odločbo o imenovanju predstojnika regijske carinske službe prinesel na UNZ enkrat ponoči (točnega dneva se ne spominjam), pred tem pa sklical širši kolegij milice, na katerega smo povabili takratnega predstojnika carine in mu izročil odločbo o imenovanju s strani vlade Republike Slovenije. Odločbo je podpisal. Tako se nam je na mejnih prehodih za nadzor nad uvozom blaga pridružila naša carina.

Kasneje, ko so bili zajeti pripadniki zvezne milice na stražnici na Hodošu, smo na podlagi dokumentov ugotovili, da je ZIS za naše območje odredil, da ostaneta odprta mejni prehod Hodoš z Madžarsko in mejni prehod G. Radgona z Avstrijo, vsi ostali mejni prehodi pa bi bili zaprti.

Delo policije je bilo, glede na geografske posebnosti, ob sami agresiji zelo raznoliko.

Pomembno ločnico je predstavljala reka Mura. Na desnem bregu smo se skupaj s teritorialno obrambo (TO) soočali s prodorom tankovskih kolon v smeri mejnih prehodov na levem in desnem bregu Mure. Zaradi močnega oviranja tankovskih kolon na območju Ormoža in Ljutomera s strani TO in tudi milice in močnega varovanja mostov in drugih možnih prehodnih mest čez reko Muro, nobenemu oklepnemu vozilo ni uspelo prekoračiti reke Mure. Začasno pa so dosegli cilj, in sicer blokado mejnega prehoda G. Radgona, katerega pa jim ni nikoli uspelo odpeti za potniški promet.

Na levem bregu Mure so pripadniki JLA poskušali zavzeti vse mejne prehode od Dolge vasi, Hodoša, Kuzme in Gederovcev kakor tudi vse prehode za obmejni prehod (maloobmejne mejne prehode). Na vseh je prišlo do oboroženih spopadov. Prvi spopad je bil na MP Gederovci, vendar se je JLA v večini primerov naslednjega dne ali predala ali se umaknila v bližnje mejne stražnice. Katere smo potem skupaj s TO obkolili in dosegli predajo pripadnikov JLA. Prva se je predala, če me spomin ne vara, mejna stražnica Petanjci, zadnja pa Hodoš.

Do prvega resnega konflikta med pripadniki JA in milico je prišlo »dan prej«, to je 26. 06. 1991 ob 7.45 uri. Tega dne v jutranjih urah so dobili vsi mejni prehodi nalogo, da zamenjajo zastave SFRJ, z zastavami Republike Slovenije, delavci cestnega podjetja pa so začeli z zamenjavo mejnih tabel SFRJ s slovenskimi. Ob tej priliki je skupina vojakov JLA zasedla strateške točke z vzhodne strani mejnega prehoda Kuzma in od delavcev policije zahtevala, da se predajo in predajo tudi orožje.

Do oboroženega konflikta sicer ni prišlo, vendar je bilo to jasno sporočilo, kaj namerava JLA. Prav zaradi tega smo na vse mejne prehode še istega dne razporedili vse razpoložljive policiste iz splošnih policijskih postaj. Skupaj s pripadniki TO smo tudi dogovorili, da so začeli sodelovati pri zavarovanju okolice mejnih prehodov. Podoben incident se je zgodil istega dne ob 17.20 uri, ko so trije vojaki JLA ob maloobmejnem prehodu Korovci zavzeli borbene položaje in skušali preprečiti zamenjavo mejnih tabel, kar jim seveda ni uspelo.

V varovanje zamenjave simbolov tako s strani policije, predvsem pa delavcev cestnega podjetja, smo uporabili PPE, katero smo razdelili v tri enako močne borbene skupine in jih poslali v varovanje omenjenih aktivnosti. Pripadniki PPE so 27. 06. ugotovili, da je na območje Gornje Radgone prispela skupina carinikov Zvezne carinske uprave, ki je bila pripravljena za prevzem carinskih obveznosti na mejnem prehodu v Gornji Radgoni, ko ga bo zavzela JLA.

Cariniki so bili nastanjeni v hotelu Radin v Radencih. V nočnem času so jih aretirali in najprej privedli na policijsko postajo, kjer so jih izprašali in napisali tudi kazensko ovadbo. Naslednjega dne smo jih po štafetnem principu prepeljali čez most v Petanjcih, ki je že bil blokiran na sodišču v Murski Soboti k preiskovalnemu sodniku. Sodnik jih je po zaslišanju izpustil tako, da so se istega dne pojavili v petanjskem mostu in še istega dne zapustili hotel v Radencih.

V vseh kriznih situacijah, še posebej v vojnih razmerah, so izrednega pomena dobre komunikacijske povezave. To še posebej velja za brezžične zveze z operativnimi enotami

na terenu. Na območju naše UNZ so ves čas dobro delovale UKV in radijske kratkovalovne zveze, prav tako specialne telefonske in poštno telefonske zveze. Relejni postaji za naše in vojaške UKV zveze sta bili stacionirani v Pečarovcih. Takoj ob začetnih konfliktih z JA smo se odločili in vojaško relejno postajo izklopili tako, da smo jim onemogočili uporabo tovrstnih zvez, preostale so jim le kratkovalovne.

Takrat smo ugotovili, da smo s tem izpostavili tudi našo relejno postajo. Tehtali smo možne variante, ki bi jih lahko uporabila JA za onesposobitev naše relejne postaje. Možnosti je bilo več: uporaba pehotne enote in fizično uničenje, uporaba pehotne enote in uničenje z raketometom od daleč ali z letalskim raketiranjem oddajnika. Za to smo proučevali na kakšen način bi lahko zavarovali objekt. Prav tako smo imeli več možnosti: v prostore objekta namestiti določeno število policistov z nalogo varovanja, varovati širšo okolico s patruljami ali opazovalci in za obrambo uporabiti interventno skupino.

Nobena možnost se nam ni zdela dobro, ker bi lahko, predvsem ob letalskem napadu, preveč izpostavili naše ljudi. Zato smo se odločili, da bomo obrambo fingirali. Pred objekt smo postavili službeno vozilo policije, v objektu pa smo prižgali vse luči. Sicer mi ni znano, ali je JLA razmišljala o uničenju relejne postaje ali ne, vendar so naše zveze vzdržale do konca. Kljub vsemu pa smo iskali rezervno varianto, če bi do uničenja relejne postaje vseeno prišlo. Imeli smo zelo dobre odnose, tako prijateljske kot strokovne, z avstrijskimi varnostnimi organi iz avstrijske štajerske.

S predstojnikom avstrijske policije smo se dogovorili za srečanje. Na srečanju smo preverili, če bi nam v primeru uničenja naše stacionarne relejne postaje dovolili namestitev mobilne na njihovem območju. Dogovor je bil pozitiven, zaradi tega smo mobilno relejno postajo preselili na območje Avstrije, vendar je do konca vojne ni bilo potrebno vključiti.

Na UNZ smo imeli sicer majhno, vendar zelo strokovno, ekipo »vezistov«. Takoj prvi dan so poskušali prisluškovati kratko valovnim zvezam JLA, vendar so pogosto menjavali frekvence tako tisti, ki so komunicirali med vojašnico v Murski Soboti in mejnimi stražnicami, kot tisti v tankovskih kolonah, ki so prodirale iz smeri Hrvaška. Vodja vezistov se je dogovoril s takratnimi Elradovimi inženirji iz G. Radgone, da mu posodijo napravo, ki je omogočala sledljivost frekvenc.

Napravo je bilo potrebno pripeljati v Mursko Soboto, mimo barikad in čez Muro. S pomočjo naših enot na terenu nam je uspelo tudi to. Tako, da smo od tistega časa naprej lahko prisluškovali vsej radijski korespondenci JLA na našem območju. Na takšen način smo pridobili zelo pomembne informacije za naše ukrepanje.

Eno od takšnih informacij smo dobili v času, ko sta naša pripadnika PPE odhajala na pogajanje proti mejni stražnici Hodoš. Poveljujoči je obvestil poveljujočega v vojašnici v Murski Soboti, da prihajajo pogajalci in je prosil za napotke o ukrepanju. Odgovor poveljujočega v Murski Soboti je bil, naj streljajo na pogajalce. O tem sem bil takoj obveščen.

Po naših zvezah sem hotel priklicati pogajalca, vendar nista imela pri sebi sredstva za zvezo, zato sem poklical v enoto, ki je bila takrat v vasi Hodoš in pomočnika poveljnika

enote obvestil, kaj se dogaja ter mu naročil, da na vsak način prepreči našim pogajalcem, da se približajo mejni stražnici. Zdi se mi, da sta dva pripadnika enote stekla v smeri mejne stražnice. Preteči sta morala več kot en kilometer in na srečo, sicer že na t. i. brisanem prostoru dohitela pogajalca in ju opozorila na nevarnost. Vsi skupaj so potem v plazečem položaju zapustili odprti prostor. Dogodek je bil precej šokanten tudi za nas, saj smo s poveljujočim v vojašnici Murska Sobota, ki je bil še povrh Slovenec, imeli kar korektne odnose.

Skupinica vezistov je bila izredno aktivna. Že v začetku spopadov je tudi na našem območju prišlo s strani letalstva JLA do raketiranja več ciljev v Murski Soboti in Gornji Radgoni. JLA je uporabljala tudi helikopterje za prevoz vojakov in tehnike na določene položaje (Hodoš, Gederovci, Gornja Radgona). Kasneje pa so se pojavile tudi informacije, da je načrtovan obsežen zračni desant na območju športnega letališča v Rakičanu.

Zaradi tega smo okrepili opazovalno službo na območju letališča in postavili opazovalno točko na strehi hotela Diana v Murski Soboti, ki je imela nalogo opazovanja zračnega prostora s ciljem odkrivanja možnih priletov letal in helikopterjev. V nekem trenutku je prišel do mene vodja vezistov in predlagal, da bi izdelali priročni radar. Po krajšem razgovoru smo ugotovili, da bo spet potrebno dobiti določena sredstva iz Elrada.

Akcija je stekla, vendar ni šlo samo za eno napravo, temveč za celo vrsto elektronskega materiala. Kar je zahtevalo nekaj časa, tako da smo potrebovali več dni, da smo material spravili na UNZ. Radar je bil sicer pripravljen, vendar je takrat že nastopilo premirje in ga nismo uporabili. O možnem zračnem desantu je zanimiva še ena dogodivščina. Večino časa je bil zračni prostor nad Slovenijo zaprt za civilni zračni promet.

V eni od noči, ko je veljalo premirje, so nas začele enote s terena in opazovalci zračnega prostora obveščati o pojavu letal, ki so letela na precejšnjih višinah. Takoj smo okrepili opazovalno službo. Čez nekaj časa smo podatek preverili tudi pri republiški operativni skupini in ugotovili, da je bil zračni prostor nad Slovenijo odprt za civilni zračni promet.

V času, ko so se na terenu še divjali spopadi, ko je bilo Pomurje in cela Slovenija v barikadah na vseh možnih smereh, smo dobili nalogo, da prepeljemo na zasedanje republiškega parlamenta vse poslance iz Pomurja. Naloga ni bila niti enostavna niti lahka. Najprej je bilo potrebno poiskati vse poslance, jih pripeljati na določeno mesto ali v Murski Soboti ali kje drugje in potem organizirano in varno v Ljubljano.

Ocenili smo, da bo glede na cestne barikade in varnostno situacijo, ki se je spreminjala iz ure v uro, najbolj kritičen prevoz v Ljubljano, obenem pa smo morali upoštevati, da mora akcija potekati v največji tajnosti, kar je tudi pomenilo, da se po nobenih nezaščitenih zvezah nismo mogli pogovarjati. Časa je bilo malo, praktično manj kot 24 ur.

Odločili smo se, da bomo poslance zbrali na UNZ. Izdelali smo natančen načrt s točno določenimi izvajalci, ki so poskrbeli, da so bili poslanci ob določenem času v naši zgradbi. Večji zalogaj je bil, kako organizirati prevoz do Ljubljane in kako organizirati varovanje.

Glede na razmere v Sloveniji smo ocenili, da bo prevoz po slovenskih cestah zelo varnostno zahteven in počasen. Ena od variant je bila prevoz preko Avstrije.

Tu se je postavilo vprašanje, kako ali z vednostjo avstrijskih varnostnih organov ali brez njihove vednosti. Ocenili smo, da moramo avstrijske varnostne organe za prevoz obvestiti in jih celo zaprositi za določene varnostne ukrepe. Ponoči smo se na našo željo ponovno sestali z vodjo avstrijske policije, ki je bil pripravljen pomagati. Dogovorili smo se, da bo prevoz potekal kot običajni potniški prevoz z manjšim avtobusom.

Na avtobusu pa bodo policisti v civilu, vendar bodo lahko oboroženi kot tudi šofer, vendar orožja do skrajne sile ne bodo uporabili, razen v samoobrambi, v primeru potrebe po intervenciji bodo naši policisti najprej zaprosili za sodelovanje avstrijske varnostne organe. Tako so poslanci iz našega območja odšli na zasedanje parlamenta čez mejni prehod Gederovce po avstrijski strani v Ljubljano. Pot je potekala brez zapletov in prispeli so pravočasno.

Kot je bilo že omenjeno, policija ni razpolagala s protiklepnim orožjem, ker smo ga morali oddati. Pomanjkanje je bilo čutiti predvsem na desnem bregu Mure, kjer smo se spopadali z oklepnimi kolonami, ki so prodirale iz smeri Hrvaška čez Ljutomersko območje v smeri Gornje Radgone. Po zajetju več vojaških skladišč na območju Maribora se je ponudila možnost, da pridemo predvsem do protiklepne oborožitve (proti tankovske mine in ročni raketometi).

Problem je bil prevoz. Sami nismo imeli ne primerne tovornega vozila ne šoferja. Tovor pa bi bilo potrebno prepeljati mimo cestnih barikad in to v času, ko je bila ena oklepna enota že v Gornji Radgoni. Vodenje operacije je prevzel eden od mojih ožjih sodelavcev. Tovorno vozilo smo dobili v enem od soboških podjetij, šofer pa je bil prostovoljec iz istega podjetja. Za zavarovanje prevoza smo angažirali del PPE. S pomočjo in sodelovanjem UNZ Maribor smo načrtovali pot z izogibanjem cestnih barikad in borbenih aktivnostih, ki so se odvijale na območju UNZ Maribor.

Akcija je trajala en dan in noč, kljub vsemu pa nam je uspelo pridobiti znatno količino protiklepnega orožja, ki smo ga potem v večjem delu razdelili enotam na območju Ljutomera in Gornje Radgone, kamor smo jih morali prepeljati s kombiniranimi vozili s pomočjo brodov čez Reko Muro.

Specifično situacijo je predstavljalo varovanje »najpomembnejšega ujetnika v Sloveniji«, kot so nam sporočili iz republiške operativne skupine, ko smo po prihodu oklepne kolone v Gornjo Radgono, prijeli polkovnika Danila Đurovića, ki si je z vojaškim helikopterjem, opremljenim z raketnimi rampami in oznakami rdečega križa, prišel ogledat razdejanje, ki ga je povzročila oklepna enota in škodo, ki so ji povzročili radgonski prostovoljci, ko so zažgali del kolone, predvsem oskrbna tovorna vozila.

Naročeno nam je bilo, da ujetnika ne smemo prepeljati v soboške zapore, temveč ga skrbno varujemo z vsemi sredstvi. Obveščeni smo bili tudi, da je vojaška obveščevalna služba dobila nalogo, da ujetnika najde za vsako ceno. Za zavarovanje smo določili policiste Postaje mejne policije Gornja Radgona, katerim smo dali proste roke pri izbiri lokacij varovanja na območju hribovitega dela Gornje Radgone in Radencev. Dovolili smo jim, da v skrajni sili

lahko tudi vlomijo v katero od vinskih kleti ali vikendov, če bo to potrebno.

Lokacijo so morali menjati vsaj vsakih 12 ur. Zvezo z enoto na posebni frekvenci je lahko vzpostavilo samo ožje vodstvo UNZ in to v izredno nujnih primerih in še to tako, da se je po vzpostavitvi zveza takoj prekinila, vodja enote pa je potem moral poklicati po telefonu. Ujetnik se je po pripovedovanju policistov, ki so ga varovali, vedel skladno s konvencijo o vojnih ujetnikih. Pisal je pisma takratnemu predsedniku Predsedstva RS, načelniku General štaba JLA, predsedniku Zveznega izvršnega sveta in še nekaterim. Za vsa pisma je zahteval, da jih dostavimo pristojnim.

Ker smo želeli, da tudi naši policisti ne vedo za lokacijo, kjer se ujetnik nahaja, smo pisma v Mursko Soboto transportirali s pomočjo javk, na katerih se je pošta predajala. Pisma smo odstopili republiški koordinaciji. Večjo varnostno tveganje je predstavljala ujetnikova zahteva, da želi dati izjavo za medije. Zavedali smo se, da z vsemi dejanji poskuša pritegniti pozornost in vojaški obveščevalni službi nuditi informacije, ki bi jim pomagale pri njegovem iskanju.

Kljub temu smo se dogovorili z eno od televizijskih ekip, ki so bile na našem območju (s katero se ne spomnim), da je posnela intervju. Priprave so bile varnostno in tudi organizacijsko zelo zahtevne, vendar nam je uspelo. Uspelo nam je, da smo ujetnika zadržali do konca vojaških spopadov in ga potem odpeljali v soboški zapor, od tu pa čez nekaj dni se mi zdi da na Dob, kjer je potem po mojem vedenju, kasneje celo organiziral stavko zaprtih vojaških častnikov.

Število vojnih ujetnikov, pripadnikov JLA, predvsem vojakov, se je večalo iz ure v uro. V začetku smo jih nameščali v improviziranih centrih. Potem pa je republiška koordinacija poslala navodila za organiziranje zbirnih centrov in povzetek določil mednarodnega vojnega prava, ki ureja status in ravnanje z vojnimi ujetniki. Za vodenje centrov je bila določena policija, za oskrbo pa civilna zaščita. Organizirati smo mogli zbirne centre, ki so izpolnjevali standarde po mednarodnem vojnem pravu.

Na našem območju smo organizirali dva večja zbirna centra, in sicer v prostorih osnovne šole v Puconcih in prostorih osnovne šole v Bogojini. V centre smo nameščali vojake JLA, častnike pa smo nameščali v zaporih v Murski Soboti. Koordinacija s civilno zaščito je potekala izredno dobro. Težave so se pojavili, ko je bila dana možnost, da lahko ujetnike albanske, bošnjaške, hrvaške in tudi makedonske narodnosti izpustimo, če jih prevzamejo nacionalne organizacije rdečega križa ali straši in če jim priskrbijo ali si sami priskrbijo civilna oblačila.

Na to so odreagirali ujetniki srbske narodnosti, ki so se organizirali in poskušali tudi z gladovno stavko. Kasneje je bilo možno izpustiti tudi te, če so jih prevzeli starši. Spomnim se primera, ko sem obiskal zbirni center v Bogojini. Potekala je predaja dveh ujetnikov srbske narodnosti staršem. Govoril sem z očetoma obeh ujetnikov.

Eden izmed njiju mi je povedal, da si samo želi, da dobi sina in da bi mu uspelo odpotovati v Avstrijo in naprej na zahod, kjer ima sorodnike, kjer bi sina nastanil in mu omogočil šolanje.

Na noben način pa se ne bo vrnil v Srbijo, ker tam poteka mobilizacija in bi ga spet vpoklicali v vojsko. Pravo nasprotje je bil drugi oče, ki je pripovedoval, da komaj čaka, da dobi sina, s katerim se bosta vrnila nazaj v Srbijo in potem ga bo poslal nazaj v vojsko. Kar malo pretresen in tudi nekoliko jezen sem mu odgovoril, da mi je sicer vseeno, kako bo ravnal, da pa naj premisli, ker se mu lahko zgodi, da bo nekoč dobil namesto živega sina njegovo krsto. Ošabno mi je odgovoril, da je njegova dolžnost, da služi Srbiji za vsako ceno.

Spominjam se tudi primera, ko nas v operativni štab nekje z okolice Celja nenehno klicala mati sina in se zanimala, kakšne se razmere v vojašnici Murski Soboti in če se tam odvijajo borbene aktivnosti. Povedala je, da je samohranilka in ima v vojašnici sina edinca, za katerega se zelo boji. Nenehno je prosila, da naj ji nekako pomagamo in ji sina rešimo, prav tako pa je želela, da bi ga obiskala. Odločili smo se, da ji bomo pomagali po naših močeh.

Vzpostavili smo stik s poveljujočim v vojašnici in se po nekaj prepričevanju dogovoriti, da je dovolil materin obisk pri sinu tako, da sta se srečala pred vhodom v vojašnico vsak na eni strani vrat. Obisk smo organizirali v večernem času. Vedeli smo tudi, da je iz vojašnice možen pobeg na območju takratne vrtnarije. Obisk smo organizirali tako, da se je mati oglasila na UNZ Murska Sobota. Na obisku jo je spremljal naš član operativnega štaba.

Med pogovorom ob vratih v prisotnosti pripadnika JLA, je našemu članu štaba uspelo obiskaneu nakazati, da naj čez nekaj časa poskuša vojašnico zapustiti na določenem mestu. Mater smo pripeljali nazaj na UNZ, član štaba pa je pri vojašnici organiziral sinov pobeg tako, da sta se z materijo še iste oči skupaj vrnila domov. Na istem mestu je potem vojašnico zapustilo več vojakov. Zdi se mi, da so kasneje, ko so poveljujoči ugotovili, da se dogajajo pobegi, na tem mestu nastavili celo mine, s katerimi so preprečili pobege.

Ves čas oboroženih spopadov in pretežno obrambno usmerjenih nalogah policije smo ves čas morali opravljati tudi vse ostale naloge iz našega delovnega področja. V začetni fazi se je pojavil velik naval tujcev, ki so na vsak način želeli zapustiti naše ozemlje v času, ko so bile cestne komunikacije povsem blokirane. Poseben izziv pa je bil zagotavljanje oskrbe civilnega prebivalstva. Transportne poti so bile blokirane, promet po cestah ni bil varen, kljub vsemu pa smo morali zagotavljati oskrbo bolnišnic z zdravili in potrebi sanitetni material.

Bankam smo morali zagotavljati disperzijo denarnih sredstev na bančne enote še posebej za to, ker se je povpraševanje po dvigu denarja precej povečalo. Oskrba z naftnimi derivati je bila prav tako pomembna. Prav tako je bila pomembna oskrba trgovinskih verig s prehranskimi artikli. Čeprav so v Sloveniji veljale vojne razmere, so se na to kaj malo ozirali tuji gospodarski partnerji. Takratna tovarna Mura je imela natančno rokovno določene izvozne obveznosti do tujih partnerjev na zahodu.

Prosili so nas, da bi jim na nek način omogočili izvoz blaga v Avstrijo. Sreča je bila, da je bil mejni prehod Gederovci sorazmerno hitro »osvobojen« in prav to smo izkoristili, da je tovarna Mura lahko nemoteno izvažala ne glede na to, da je vse okrog divjala prava vojna. Po končanih spopadih in s podpisom »Brionske deklaracije« so se stvari umirile. Kljub vsemu pa je policija imela ogromno dela na področju zbiranja in dokumentiranja podatkov,

ki so nakazovali na storitev najrazličnejših kaznivih dejanj s strani agresorja.

Še sedaj pa mi ni znano, zakaj je bilo dovoljeno takratni oklepni enoti, ki je opustošila precejšen del Gornje Radgone, katere poveljnik je po mojem mnenju odgovoren za kar nekaj kaznivih dejanj napram civilnemu prebivalstvu, tudi za civilne žrtve na našem območju, lahko zapustil mejni prehod in našo državo »po cesti«, čeprav je bilo na Brionih dogovorjeno, da se morajo oklepna vozila prepeljati s primernimi transportnimi sredstvi.

Republiška koordinacija nam je naročila, da moramo zagotoviti varnost umikajoči oklepni koloni. To pa ni bilo enostavno. Starešine policijskih enot, katerim smo to nalogo prenesli, so se temu uprli. Resno se je postavilo vprašanje, kaj storiti, če bo kolona ovirana ali celo napadena s strani samoorganiziranega civilnega prebivalstva ali pa posamezne enote TO. Kakšna prisilna sredstva, če sploh, uporabiti. Dosledno opravljanje naloge smo zavrnili tudi do republiške koordinacije in jih obvestili, da bomo kolono zgolj vidno spremljali, brez fizičnega spremljanja in o pojavih obveščali republiško koordinacijo.

Zadeva je bila dokaj neprijetna, vendar smo točno tako ravnali. Spremljali smo, kako se je tankovska kolona umikala po cestnih komunikacijah, s sabo pa je peljala k oklepnikom pripete prikolice naložene s pokradenimi stvarmi iz prostocarinske prodajalne na mejnem prehodu in bližnje okolice. Nastali so zanimivi video posnetki teh dogajanj.

Drugo takšno »neprijetno« presenečenje sem doživel ob obisku evropskih opazovalcev po končanih spopadih na UNZ Murska Sobota. Sprejel sem jih v svoji pisarni. Prvo, kar so izpostavili, je bila zahteva, da moramo v skladu z Brionsko deklaracijo na vseh mejnih prehodih vzpostaviti prejšnje stanje in izobesiti Jugoslovanske zastave. To sem odločno odklonil in jim pokazal video posnetke, ki so prikazovali »divjanje« JA na mejnih prehodih, še posebej v Gornji Radgoni in uničene slovenske mejne oznake, po katerih so se vozili z oklepniki. Pokazal sem jim tudi posnetke opustošenja civilnih objektov v Gornji Radgoni in spopadov na več mejnih prehodih. Pri tem je tudi ostalo, od opazovalcev nisem dobil nobenega odgovora, na zahtevi po jugoslovanskih simbolih pa tudi niso vztrajali.

Očitali so nam tudi, da med spopadi nismo upoštevali mednarodnega vojnega prava in nismo spoštovali oznak rdečega križa na vojaških helikopterjih. Izpostavili so primer zajetja polkovnika Đuroviča, katerega smo zajeli v Gornji Radgoni, čeprav se je pripeljal s helikopterjem, ki je bil vidno označen z znaki rdečega križa. Prav tako sem jim pokazal videoposnetke prileta helikopterja.

Na posnetkih se je jasno videlo, da je bil sicer označen z oznakami rdečega križa, vendar je imel na bokih montirane rampe za izstreljevanje raket, kar je pomenilo, da je oznake zlorabila JA. Prav tako sem jim pokazal posnetke prileta vojaškega helikopterja na mejni prehod v Gornji Radgoni, ki je bil prav tako označen z oznakami rdečega križa, ko pa je pristal na območju mejnega prehoda, so iz njega raztovarjali strelivo. Zanimivo je, da o tem obisku kasneje ni nihče predložil nobenega poročila, prav tako ni nihče omenjal tega obiska.

Sodelovanje s TO lahko ocenim iz dveh vidikov:

1. Sodelovanje med operativnim štabom PU in območnima štaboma TO Murska Sobota in Ljutomer, kjer lahko podam mojo lastno oceno. Ocenjujem, da je bilo sodelovanje dobro z obema štaboma.
2. Sodelovanje med enotami TO in policijskimi enotami na terenu. Pri tej oceni se po spominu lahko naslonim na ocene, ki so prišle iz policijskih enot in so bile glede na razmere, v katerih je sodelovanje potekalo, zelo dobre.¹⁹³

Zadet in uničen oklepni transporter
(Presika, 02. 07. 1991)

Letos mineva že 26 let od vojne za Slovenijo. Milica v Pomurju je imela zelo pomembno vlogo pri osamosvojitvi nove države, saj je, kot drugje v Sloveniji, neposredno izvajala bojne aktivnosti proti agresorski vojski JLA. Kar nekaj aktivnosti je milica izvajala samostojno, veliko njih pa skupaj s pripadniki TO. Posebej je potrebno še enkrat poudariti, da so milici pri izvajanju bojnih aktivnosti poleg TO in VIS pomagali občinski organi, krajevne skupnosti, komiteji za SLO, štabi narodne in civilne zaščite, gasilci, rdeči križ, člani lovskih družin, samoorganizirani prostovoljci, katerih posebno vlogo so zavzemali tisti iz mesta Gornja Radgona in drugi. Vsestransko pomoč pri pridobivanju informacij so nudili tudi domačini in novinarji.

Vsem tistim, ki so enotam milice – nam, miličnikom pomagali, da smo leta 1991 odigrali pomembno morebiti ključno vlogo v osamosvojitvi Slovenije, gre posebna pohvala in zahvala. Brez njih, njihove pomoči in podpore tudi milica – policija ne bi mogla storiti vsega, kar je. Vsi skupaj smo lahko na naša dejanja in doseženo upravičeno ponosni.

6.6 Dogodki in bojevališča na območju PM Ljutomer

6.6.1 Kronologija dogodkov¹⁹⁴

Dne 27. 06. 1991 okrog 15.00 ure smo na PP Ljutomer dobili sporočilo, da se po regionalni cesti iz smeri Ormoža proti Ljutomeru pomika oklepna kolona JLA, ki je bila pred tem zavrnjena na mostu čez reko Dravo v Ormožu. Ker je bilo očitno, da namerava kolona prodreti v notranjost Slovenije preko Ljutomera, je naša enota na prehodu čez železniško progo pod Ljutomersko kletjo postavila dodatno barikado, sestavljeno iz železniških vagonov, tovornega avtomobila s priklopnikom in jeklenk z industrijskim plinom. Takoj po postavitvi barikade, smo zavzeli kritje ter skupaj z manjšo skupino pripadnikov TO čakali na morebiten preboj oklepnikov do Ljutomera. Le-teh pa do barikade, ki je bila postavljena neposredno pred Ljutomerom, tega dne ni bilo.

¹⁹³ Ciril Magdič

¹⁹⁴ Leto 1991 – dogodki na območju občine Ljutomer – vloga policijske postaje – Jože Makoter

Istega dne, okoli 21.00 ure, smo se prvič srečali z oklepnimi transporterji in tanki, ki so po regionalni cesti iz smeri Ormoža prodrli do naselja Žerovinci oz. do barikad v »Kačurah« in Mekotnjaku. Za ilustracijo naj omenim, da sta bili ti barikadi na regionalni in lokalni cesti, po katerih je mogoče priti do Ljutomera in naprej proti Gornji Radgoni oziroma Murski Soboti. Prav to srečanje s tanki, ki so hrumeli po cesti v vsej svoji moči in hrupu, je meni in mojim kolegom, ki so bili takrat z mano, nekako najbolj ostalo v spominu.

Vsi smo se počutili neznatni proti taki sili, ki se je pomikala proti nam. Še posebej smo se počutili nemočni, ker nismo imeli nobenega primerne orožja razen avtomatskih pušk, s katerimi bi se lahko zoperstavili oklepnikom. Tako nam je ostalo samo to, da smo se skupaj s pripadniki TO umaknili za barikado ter čakali na nadaljnji razplet. Razpleta pa tega dne še ni bilo, saj oklepniki barikad niso predrli, ampak so se naslednjega dne po mitraljiranju okoliških hribov in hiš vrnili na izhodiščni položaj v Središče ob Dravi oz. Hrvaško.

Da je bilo območje Ljutomera še posebej napadeno s strani JLA govori tudi podatek, da je istega dne – 26. 06. 1991 na to območje iz smeri Hrvaška oz. Razkrižja prodrla še ena tankovska kolona, ki ji je poveljeval polkovnik Popov, znan po kasnejšem razdejanju v Gornji Radgoni. Ta kolona je namreč neovirano prodirala po lokalni cesti Razkrižje–Mota–Krapje–Veržej ter naprej proti Gornji Radgoni, kamor je prispela naslednjega dne – 27. 06. 1991.

Že naslednjega dne 27. 06. 1991 pa je iz vojašnice v Varaždinu proti Ljutomeru oz. Sloveniji krenila nova oklepna kolona. Ta je prodrla ob 18.30 uri do naselja Gibina, ki leži tik ob meji s Hrvaško. Glede na predhodna pričakovanja in možne smeri gibanj oklepnih kolon iz smeri Hrvaška, je tudi na tej poti že bila postavljena močna barikada, ki je obranila manjše skupine pripadnikov TO.

Ker je bilo očitno, da ta skupina nima dovolj moč, niti primerne oborožitve, ki je sicer tudi sami nismo imeli, je barikado branila tudi skupina policistov pod vodstvom enega najhrabrejših ljudi, ki sem jih takrat imel na PP. Ta je skupaj s pripadnikom TO napadel prvi tank, ki je poskušal odstraniti oviro na cesti. Ena izmed min je oklepnik zadela, medtem ko učinek druge ni bil znan.

Tak nepričakovan napad je pripadnike JLA popolnoma zmedel, tako da so začeli streljati po okoliških hišah z vsem orožjem, ki so ga imeli na oklepnih transporterjih in tankih. Očitno je namreč bilo, da JLA sploh ni pričakovala branjenja barikade, kar je imelo za posledico, da kolona tega dne ni nadaljevala prodora v notranjost Slovenije.

Prav ta prvi oborožen spopad med JLA na eni strani in policijo in TO na drugi strani je pomenil prekretnico v kasnejših spopadih, ki smo jim bili priča na območju občine Ljutomer. Pokazal nam je namreč to, da so tudi tanki ranljivi, oz. da se jim lahko prepreči pot, če je za to dovolj hrabrosti in dobro postavljenih barikad. Naša enota je pridobila samozavest, ki je nismo izgubili do konca spopadov v naslednjih urah in dneh.

Še istega dne, okrog 22. Ure, pa je šest oklepnikov iz kolone, ki je bila zaustavljena med Gibino, po skoraj nepreloženih poteh, ki vodijo iz Republike Hrvaške v Slovenijo, poskušala z novim prebojem. Oklepniki so našli poti, kjer niso bile postavljene barikade ter se počasi

Posledice prebijanja barikad s strani JLA (Presika, 02. 07. 1991) (Vir: Dok. PP Ljutomer – Seznam nezavedenih dogodkov št. VII, z dne 12. 05. 1994)

Prizorišče bojev v Presiki (fotografijo je priskrbel Jože Makoter)

začeli pomikati proti Sloveniji. Ker je bilo očitno, da teh poti tudi TO ne brani oz. jih ne

nadzira, je naša enota poskušala s postavitvijo barikad oz. ovir. To nam žal ni uspelo, ker so oklepniki že prebili območja, kjer bi barikade še bile učinkovite.

Kljub temu smo poskušali kolono zaustaviti na vse načine. Zaradi tega smo kolono observirali z neposredne bližine ter dali vedeti pripadnikom JLA, ki so bili v oklepnikih, da se jih spremlja ter da so lahko vsak trenutek napadeni. Očitno je bilo namreč, da so bile posadke izredno vznemirjene potem, ko so bile priča napadu na barikadi na Gibini, zaradi česar je bilo njihovo premikanje skrajno previdno in počasno. Sama kolona se je okoli 23.00 ure dokončno ustavila ter stacionirala pri naselju Veščica, tik ob meji s Hrvaško. V tem času pa je že veljalo začasno premirje, zato smo to kolono še naprej nadzirali ter ji naslednjega jutra ob 02.00 uri omogočili neovirano pot proti naselju Razkrižje in naprej proti Gibini, kjer so zapustili območje R Slovenije.

S tem se je nekako zaključil prvi del dogodkov na območju Ljutomera, saj do 02. 07. 1991 nismo imeli novih kontaktov s tanki oz. oklepniki ter s tem z JLA nasploh. Ta čas, ki smo ga imeli na razpolago, pa smo izkoristili predvsem zato, da smo se malo odpočili ter reorganizirali. Ko govorim o počitku, mislim predvsem na to, da smo bili potrebni spanca, saj nas je večina vse prejšnje dni in noči dobesedno prestala na nogah oz. v akciji.

Ker je bilo očitno, da novih prodorov oklepnih kolon z območja Hrvaške, ki so nekako že bile na vidiku, ne bo mogoče braniti le z barikadami in avtomatskimi puškami, smo poskušali vse, da bi pridobili nekaj oborožitve, s katero bi se lahko uprli nadaljnji agresiji. V ta namen smo se preko operativnega štaba na UNZ Murska Sobota povezali s posebno policijsko enoto, ki je delovala na drugem bregu reke Mure, konkretno pri zavzemanju karavel v Prekmurju.

Tako smo na mostu čez reko Muro od članov PPE, sicer naših sodelavcev na PP Ljutomer, prevzeli večjo količino ročnih bomb, protitankovskih min ter ročnih metalcev raket – Zolja/M-80. S pridobljeno oborožitvijo smo se počutili »izjemno« močni in pripravljeni na

Barikada v Ljutomeru, napadena z letali, dne 02. 07. 1991

Zadet in uničen oklepni transporter (Presika, 02. 02. 1991)

nove spopade, ki so sledili.

Dne 02. 07. 1991 se je iz Bjelovarja proti meji s Slovenijo začela pomikati nova oklepna kolona z namenom, da prodre do Gornje Radgone, kjer je bila obkoljena kolona polkovnika Popova. Kolona je do Gibine prispela okoli 17.00 ure ter takoj začela z manevrom prodora preko barikad, ki so bile tam postavljene že pred 28. 06. 1991.

Ker je bilo očitno, da pripadniki TO, ki so bili maloštevilni, še posebej pa slabo oboroženi, barikade ne morejo sami braniti, je bila na kraj poslana skupina policistov, oboroženih s protiolepnimi raketami Zolja/M-80. Skupina je takoj zavzela primerne položaje na desni strani barikade, gledano v smeri Hrvaška ter čakala na primeren trenutek za napad na oklepne, ki so se približevali branjenem mestu.

Potem, ko se je prvi oklepni transporter približal barikadi ter pričel z manevrom rušenja le-te, sta dva izmed policistov proti njemu izstrelila raketi, ki sta zadeli cilj s tem, da je ena imela direkten učinek, medtem ko se je druga na boku transporterja odbila. Napad z raketami je pripadnike JLA izredno presenetil, saj so takoj odstopili od nadaljnjega odstranjevanja barikade ter se umaknili na polje pred naselje Gibina, kjer so se razvrstili v bojni položaj.

Takoj zatem oziroma še med razvrščanjem so začeli streljati z mitraljezi in tankovskimi granatami v smeri položaja policije in TO. Pri tem so poškodovali večino stanovanjskih hiš, ki so v bližini, z granatami pa direktno zadeli dve izmed njih. Ker je tega dne JLA spet spoznala, da se ne more kar tako sprehajati po slovenskih cestah, je od nadaljevanja prodora v Slovenijo preko Gibine dokončno odstopila in se vrnila nazaj v Hrvaško.

Seveda pa naloga za našo enoto tega dne še ni bila končana. Istega dne, 02. 07. 1991, nekako ob isti uri, tj. okrog 17.00 ure, pa se je iz druge smeri, sicer prav tako iz smeri Hrvaška preko naselja Kog, območju Ljutomera približevala še ena oklepna kolona. Ta je prodirala po regionalni cesti št. 358 proti naselju Presika, ki stoji prav tako tik ob meji s Hrvaško.

Prav v naselju Presika, ki leži v dolžini med dvema večjima hriboma in po kateri teče že omenjena regionalna cesta, je bila že več dni prej postavljena močna barikada iz delovnih strojev in tovornjakov. Skupaj s TO smo namreč prodor oklepnikov po tej poti pričakovali že veliko prej, tega dne pa so bila naša pričakovanja tudi dejansko potrjena.

Zato smo se tudi na tej barikadi istočasno z barikado na Gibini primerno organizirali ter poskušali skupaj s pripadniki TO barikado obraniti. Potem, ko je del skupine skupaj z domačimi postavil še dodatno barikado na gozdni poti, ki bi lahko prav tako služila za prodor oklepnikov, je druga skupina že zavzela položaje na barikadi ob TO. Ta je imela nalogo, da poskuša ob prihodu oklepnikov do barikade le-te napasti z »Zoljami« ter tako upočasniti prodor kolone proti Ljutomeru in naprej proti Gornji Radgoni.

Okrog 19.00 ure, ko so oklepniki dokončno prispeli do barikade ter se pred oviro ustavili, je eden izmed policistov zavzel primeren položaj tik ob cesti, po kateri so prišli oklepniki. Ta je takoj zatem, ko se je kolona ustavila, ustrelil z raketo proti tanku, ki je bil ta čas tretji v koloni. Raketa, ki je zadela tank v levi prednji del gosenice, je le- tega onesposobila, saj je takoj po zadetku zapeljal v obcestni jarek, kjer je obstal.

Policist je takoj po izstrelitev rakete menjal položaj ter se z novo raketo namestil na novo primerno lokacijo. Že prej pa je položaj za izstrelitev rakete zavzel še en policist, ki je meril v tank, ki je poskušal odstraniti barikado. Ker je bilo očitno, da bo JLA barikado poskušala prebiti kljub temu, da so že izgubili en tank, je policist proti »razbijaču« barikade izstrelil raketo.

Ta je tank zadela v bok, a pod takim kotom, ki je izstrelek odbil tako, da večje škode ni povzročil. Nekako istočasno pa se je za strel odločil tudi policist, ki je pred tem že zaustavil enega izmed tankov. Ta je skupaj s pripadnikom TO svoje orožje nameril v oklepnik, ki je bil kot tak najbolj ranljiv.

Tokrat je raketa zadela v polno ter oklepnik popolnoma uničila. V istem času oz. takoj zatem, ko sta se oba strelca z zoljami vrnila na izhodiščne položaje, so vsi, ki so branili barikado,

Barikada na Soboški cesti v Ljutomeru, dne 03. 07. 1991

Miličniki PM Ljutomer pri barikadi na Soboški cesti, 02. 07. 1991

rafalno izstrelili proti oklepnikom vso strelivo, ki so ga imeli na voljo v svoje orožju. Takoj zatem so se umaknili s položaja, ker je JLA odgovorila z vso silo.

Dobesedno so zasuli pobočje z mitralješkimi izstrelki ter tankovskimi granatami ter pri tem poškodovali veliko okoliških hiš, eno pa dobesedno uničili. V splošnem streljanju je vsem policistom in pripadnikom TO uspelo varno zapustiti položaje. Le enemu izven policistov to takoj ni uspelo, ker je imel položaj tik ob cesti oz. ob oklepnikih. Zadnjemu, ki je v bistvu več kot eno uro ležaj v neposredni bližino agresorja ter pri tem pokazal izredno hrabrost in pogum, je umik uspel v trenutku, ko je ena izmed granat zadela tovornjak s peskom, ki je bil v barikadi. Oblak prahu je tako omogočil varno zapustitev položaja ter vrnitev v enoto.

Tankovska kolona, ki se je po spopadu reorganizirala, je po nekaj urah le prebila barikado v Presiki ter se napotila proti naselju Stročja vas in naprej proti Pristavi. Očitno pa je namreč bilo, da je spopad v Presiki ter izgube, ki so jih imeli, pripadnike JLA popolnoma demoraliziral. Naslednjega dne, tj. 03. 07. 1991, je namreč kolona v Pristavi izgubila še po en oklepnik in tank.

Moštvo le-teh se je namreč predalo, ko so videli nesmisel vsega doživetega. Naslednji samohodni top iz te kolone je bil nato uničen na poti iz Cvena proti Ljutomeru, ko se je zaustavil zaradi okvare. Kljub vsemu pa je nekaj oklepnikov iz kolone tj. pet tankov, trije oklepni transporterji in nekaj tovornjakov nadaljevalo s prodorom proti Gornji Radgoni.

Na poti so se najprej napotili proti mestu Ljutomer. Tik pred vstopom v mesto pa so jih pripadniki policije in TO zaustavili. Tu je namreč eden izmed policistov na oklepnike izstrelil dve raketi, medtem ko je enako storil tudi pripadnik TO. Vse to je imelo velik psihološki učinek, saj se je kolona takoj zaustavila ter nadaljevala pot po lokalni cesti proti Babincem in naprej proti Vučji vasi. Kolona je bila med naseljem Vučja vas in Stara Nova vas s strani in pripadnikov PPE, PU Murska Sobota, ki je ta dan prišla na to območje, dokončno zaustavljena.

S to oklepno kolono pa za našo enoto vse skupaj še ni bilo končano. Dne 03. 07. 1991 se je po isti poti, ko je prodirala zadnja kolona, tj. iz smeri Koga proti Presiki in naprej proti Ljutomeru, približevala nova, še močnejša kot prva. Ta se je Presiki približevala okrog 16.00 ure ter previdno poskušala zapeljati v dolino oz. samo naselje.

Seveda smo tako približevanje budno spremljali ter se poskušali na nek način primerno organizirati, da bi preprečili prodor v notranjost Slovenije oz. našega območja. Ker v tem trenutku nismo imeli na razpolago zadostne količine protioklepnega orožja, smo se odločili, da poskušamo JLA prevarati. Zaradi tega smo se v pogovorih, ki smo jih opravljali med položaji posameznih skupin z UKV zvezami, prikazovali stanje tako, kot dejansko ni bilo. Na pogovor je tekal namreč v tem smislu, da smo se pogovarjali o velikem številu »braniteljev, ki imajo na razpolago vso potrebno protioklepno orožje in s katerim naj z vso silo udarijo po oklepnikih, če bodo le ti nadaljevali pot.

Tak izid je bil za našo enoto, ki je bila po vsem doživetem v zadnjih dneh popolnoma izčrpana, velik obliž na pekočo rano. Vsi smo si namreč oddahnili, saj smo vedeli, da je bil to zadnji

poskus, da bi JLA prodrla preko našega območja v notranjost Slovenije.

Če na koncu kronologije dogodkov v Ljutomeru naredim rezime, je treba še enkrat omeniti, da je bilo območje, ki ga je pokrivala PP Ljutomer, napadeno iz petih smeri ter da je preboj iz Hrvaške poskušalo več oklepnih kolon. Le-te so bile praviloma sestavljene iz štirih in petih tankov, prav toliko oklepnih transporterjev, samohodnih topov ter nekaj spremljajočih vozil. Pri vsem tem pa lahko z velikim ponosom ugotavljamo tudi to, da je preboj uspel le koloni polkovnika Popova, medtem ko so bile vse druge zaustavljene.

ZAKLJUČEK

Vse to ter vse druge naloge javne varnosti, ki jih je opravljala PP Ljutomer v času agresije na Republiko Slovenijo, govori o izredni morali, hrabrosti, požrtvovalnosti in pripadnosti Slovenije, vsej aktivnih in rezervnih policistov PP. Z velikim ponosom in zadovoljstvom bom vedno trdil, da sem imel izjemno čast, da sem lahko v prelomnih trenutkih za obstoj in prihodnost Slovenije vodil enoto, ki je dala vsemu temu izjemen prispevek. O tem priča tudi podatek, da so bili kar trije pripadniki takratne PP Ljutomer odlikovani z državnim odlikovanjem "Časni znak republike Slovenije".

6.6.2 Spopadi na območju PM Ljutomer¹⁹⁵

Na območju Občine Ljutomer je bil prvi oborožen konflikt 27. 06. 1991, in sicer v nočnih urah, ko je okrog 21.00 ure v Žerovince in pred naselje Mekotnjak po regionalni cesti iz smeri Ormoža iz Varaždinske kasarne prodrla tankovska četa JLA, ki je istega dne v jutranjih urah nameravala iz Republike Hrvaške v Republiko Slovenijo vstopiti na mostu čez reko Dravo v Ormožu.

Ker ji to tam ni uspelo, je v RS vstopila pri Središču ob Dravi ter se nato pomikala proti Ljutomeru z namenom prodora proti mejnim prehodom na meji z Republiko Avstrijo. Na križišču regionalne ceste Ormož–Ljutomer in lokalne ceste Žerovci–Mekotnjak prebije barikado iz motornih vozil ter se napoti proti Mekotnjaku in naprej proti Zgornjem Kamenščaku.

Tu naleti na barikado iz podrtih dreves, ki jo branijo pripadniki TO in miličniki PM Ljutomer. Tankom barikade ni uspelo prebiti, zaradi česar se je kolona na tem mestu utaborila do naslednjega dne. Vmes pa je bila dvakrat napadena s strani pripadnikov TO, ki so proti koloni izstrelili nekaj proti oklepnih raket. Ista kolona je naslednjega dne okrog 06.00 ure poskušala prebiti barikado v gozdu Kačure, vendar ji to ni uspelo. Zaradi tega se je obrnila proti Ormožu in ob streljanju na miličnike, ki so kolono budno spremljali, zapustila območje občine Ljutomer.

Naslednjega dne, 28. 06. 1991, ko so se odvijali oboroženi spopadi tudi na območju Gornje

195 Ciril Magdič – gradivo za prilogo računalniške aplikacije Spominska obeležja pripovedujejo

Radgone in drugod po Pomurju, je ob 18.30 uri do naselja Gibina iz Hrvaške prodrla izvidniška četa 32. mehanizirane brigade JLA, ki je nekaj ur pred tem bila blokirana v Murskem Središču. Barikado sta pred naseljem branili skupini miličnikov PM Ljutomer in TO.

Ko je tankovska kolona poskušala prebiti barikado, je prišlo do kratkotrajnega silovitega oboroženega spopada med pripadniki JLA na eni strani ter pripadniki TO in milice na drugi strani. Pri branjenju barikade so miličniki in pripadniki TO uporabili tromblonske mine, ročne bombe ter pehotno orožje. V silovitem obstreljevanju je imela JLA žrtve in ranjene, poškodovanih pa je bilo tudi več stanovanjski hiš ter ranjena ena domačinka.

V času od 29. 06. 1991 do 02. 07. 1991 dopoldan na tem območju zaradi sklenjenega premirja ni bilo nobenih borbenih aktivnosti. Agresija pa se je 2. 7. 1991 nadaljevala v popoldanskem času, ko so letala JLA raketirala barikado na železniški progi v Ljutomeru ter barikado na regionalni cesti v gozdu Kačure.

Istega dne (2. 7. 1991) ob 17.00 uri je do naselja Gibina iz smeri Republike Hrvaške prodrla nova oklepna kolona JLA z namenom, da prodre do Gornje Radgone, kjer je bila obkoljena kolona polkovnika Popova. Ko so oklepniki JLA začeli prodor preko barikad, je prišlo do silovite spopada, v katerem je skupina miličnikov na oklepnike izstrelila nekaj protiokepnih raket – zolja /M-80, drugi pa so skupaj z pripadniki TO, barikado branili s preostalim orožjem. Napad z raketami je pripadnike JLA izredno presenetil, saj so takoj odstopili od nadaljnega odstranjevanja barikade ter se umaknili na polje pred naselje Gibina, kjer so se razvrstili v bojni položaj. Takoj zatem oziroma še med razvrščanjem so začeli streljati z mitraljezi in tankovskimi granatami v smeri položaja policije in TO. Pri tem so poškodovali večino stanovanjskih hiš, ki so v bližini, z granatami pa direktno zadeli nekaj stanovanjskih hiš.

Do drugega oboroženega spopada v tem dnevu (2. 7. 1991) je prišlo v naselju Presika, ko je ob 18.50 uri preko Središča ob Dravi, Vitana in Koga, do Presike v Občini Ljutomer prodrla oklepno mehanizirana kolona JLA iz smeri Hrvaška. Ko je kolona prispela do močne barikade v središču naselja, ki jo je branilo 11 aktivnih in rezervnih miličnikov PM Ljutomer in pripadniki TO, je prišlo do močnega oboroženega spopada, ki je s krajšimi premori trajal do 21.00 ure.

V spopadu je imela JLA velike izgube v tehniki, saj je bil uničen en oklepni transporter ter onespособljen še en tank in drug transporter. V spopadu je bilo huje poškodovanih tudi več stanovanjskih hiš v okolici ter tovornjaki in delovni stroji v barikadi. Zaradi velikih izgub v moštvu in orožju, je oborožen spopad v Presiki enoto JLA izredno demoraliziral, saj je kolona barikado v Presiki uspela prebiti šele ob 24.00 uri.

Ko je kolona naslednjega jutra (03. 07. 1991) ob 03.22 uri iz naselja Stročja vas prodrla do barikade na reki Ščavnici pred naseljem Pristava, pride do kratkega spopada med JLA in TO. Po spopadu kolona izgubi še en tank ter oklepni transporter, in sicer zaradi poškodb v napadu TO, okvar na vozilih ter zaradi predaje obeh posadk. V naselju Pristava se tega dne miličnikom PM Ljutomer predajo prvi vojaki in častniki JLA.

Ob 05.35 uri po lokalni cesti Cven–Ljutomer del oklepne kolone JLA prodre do začetka

mesta Ljutomer. S tremi oklepniki poskuša prebiti barikado na Soboški cesti, ki je bila iz železniških vagonov in motornih vozil postavljena na železniški progi Ormož–Ljutomer. Barikado brani 13 miličnikov PM Ljutomer in skupina pripadnikov TO. Pri spopadu miličniki in pripadniki TO proti oklepnikom izstrelijo dve protiokepni raketi M-80 (zolja), ki enega izmed oklepnih transporterjev poškodujeta in onespособita.

V medsebojnem obstreljevanju je bilo poškodovanih še več stanovanjskih hiš in drugih objektov. Oklepniki so bili na barikadi zaustavljeni s tem pa tudi prodor le-teh proti mestu Ljutomer, saj so pot nadaljevali po lokalni cesti v smeri Babincev–Šalincev in naprej proti Križevcem. Ob 11.00 uri pride v naselju Stara Nova vas do novega spopada z delom oklepne kolone, ki zaostaja za glavnino, ki prodira proti Radencem.

Tu pripadniki PEM UNZ Murska Sobota, ki se tega dne pomaknejo na to območje iz smeri Prekmurja, z ročnimi bombami napadejo enega izmed že poškodovanih oklepnih transporterjev iz spopadov v Presiki in Ljutomeru, ki je zaostal za glavnino. V spopadu, ki je sledil, je bilo nekaj vojakov ranjenih in zajetih. Konec oboroženih spopadov na območju Občine Ljutomer je bilo očitno izkazano 04. 07. 1991, ko je oklepno motorizirana kolona JLA v sestavi osmih tankov, 17 oklepnih transporterjev ter dveh oklepnih tovornih dvigal pri naselju Gibina zapustila območje Občine Ljutomer.

Istega dne pa je bil razpuščen tudi zbirni center za zajete vojake JLA v Radoslavah, kjer je bilo v času od 28. 6. 1991 do 04. 07. 1991 nameščenih 60 vojakov, ki so bili zajeti ali so se predali na območju Občine Ljutomer. Vse večje obrambe aktivnosti milice in TO na tem območju pa so bile nekoliko zmanjšane šele po 13. 07. 1991, ko sta območje občine obiskala tedanji predsednik RS gospod Milan Kučan in minister za notranje zadeve gospod Igor Bavčar.

Opis dogodkov iz časa osamosvajanja, v katerih so bili udeleženi miličniki takratne PM Ljutomer, pripadniki OŠTO Ljutomer in drugih občinskih struktur, govorijo predvsem o slogi, hrabrosti in motiviranosti vseh nas, da končno zaživimo s svojo državo, kjer bomo mi gospodar.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Viri:

Pripadnikom TO podeljen spominski znak MORS in postavljena spominska plošča občine Ljutomer – priznanje policiji, TO ter ostalim civilnim in drugim strukturam obrambe.

Fotografija neznanega avtorja prikazuje delno poškodovan tank JLA po bojih v Presiki

6.7 Razgovori z udeleženi milniki PM Ljutomer, PPE, teritorialci, obani, ki so bili zraven ali so tam doma, zdravstvenim domom, gasilci, civilno zašito, obinskim funkcionarji

6.7.1 Boji v Presiki¹⁹⁷

Na obmoaju Presike – Obina Ljutomer, ki stoji ob regionalni cesti Ljutomer–Stročja Vas–Kog ter naprej Republika Hrvaška tik ob državni meji med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško, je poskušala oklepna kolona JLA prodirati iz smeri Hrvaška v notranjost Republike Slovenije v dveh primerih. Prvič je močna oklepna kolona do tega naselja nekako istočasno z oklepno kolono, ki je prodirala na obmoaju Gibine, prodrla dne 02. 07. 1991 okrog 19.00 ure. V branjenju barikade, ki je bila postavljena na regionalni cesti v samem naselju, so neposredno, aktivno in učinkovito delovali tudi aktivni in rezervni policisti PP Ljutomer. V ostrem oboroženem spopadu, ki se je vnel na tem mestu, so pripadniki JLA uporabili vso orožje, ki so ga imeli na razpolago.

Policisti in pripadniki TO so se na tem mestu z oklepno kolono JLA spopadli le z maloštevilnimi protiolepnimi raketami “zolja” ter s pehotnim orožjem. Kljub takemu razmerju v oborožitvi je policiji in TO uspelo na tem mestu onesposobiti en tank ter v celoti uniiti oklepni transporter. V spopadu je bilo nekaj pripadnikov JLA hudo ranjenih in mrtvih.

Oklepni koloni je šele po več urah, potem ko je s streljanjem poškoovala več okoliških hiš, uspelo prebiti barikado v Presiki ter nadaljevati pot v notranjost Republike Slovenije. Ta kolona je bila na svoji poti proti Gornji Radgoni naslednjega dne še trikrat napadena, in sicer v Pristavi, Ljutomeru, Stari Novi vasi ter v naselju Hrastje-Mota tudi dokončno zaustavljena.

Še ena močna tankovska kolona je na istem mestu v naselju Presika poskušala prodirati v notranjost Republike Slovenije iz smeri Koga oziroma Hrvaške dne 03 .07. 1991 v dopoldanskih urah. Ker je barikado, ki je bila en dan na tem mestu že prebita, varovalo manjše število pripadnikov TO, so se branjenju le-te ponovno priključili aktivni in rezervni policisti PP Ljutomer.

Ker policisti in pripadniki TO niso imeli na razpolago dovolj protiolepnega orožja, sta se vodja skupine, ki je bila tik na barikadi in komandir PP, ki je observiral približevanje kolone, poslužila manjše ukane z namenom, da se na ta način poskuša zaustaviti prodor tankov v

- Arhiv PVD SEVER za Pomurje
- Diplomaska naloga: Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, Tomislav Habulin, FVV, november 2011.
- Zgodovina Pomurska policije in orožništva, Osamosvojitvena vojna in priprave nanjo, avtorja Ciril Magdič in Tomislav Habulin, Murska Sobota, 2014.
- Radgona 1991, OSAMOSVOJITVENA VOJNA V POMURJU, Dokumentarni film, junij 2012, ZAVOD SONČNICA (režiserja ga. Brigita Bavčar in g. Štefan Celec)
- Spomini ne zbledijo: Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju/ (zbrala in uredila) Janko Durič, Bernarda Roudi; Murska Sobota, 2016.

197 Ciril Magdič – gradivo za prilogo računalniške aplikacije Spominska obeležja pripovedujejo

notranjost RS. Ker sta pričakovala, da komuniciranjem po UKV zvezah policije prisluškuje tudi JLA, sta v komunikaciji zmedla pripadnike JLA. Ko se je namreč kolona približala barikadi v naselju, je o gibanju kolone komandir PP obveščal vodjo policijske enote pri barikadi .

V odgovoru sprejema sporočila je slednji sporočil: »Naj kar pridejo, tu nas je dovolj, da jih bomo lahko zaustavili. Na razpolago imamo dovolj protiolepnega orožja«. Na to sporočilo mu je komandir odgovori, da naj kolono napadejo z vso močjo, tako kot se je to zgodilo prejšnjega dne s podobno kolono, če bo poskušala zaobiti barikado.

Konkretnih podatkov o tem, kaj se je dogajalo s poveljujoim tankovske kolone oziroma ali je nasedel komunikaciji policije, ni. Je pa dejstvo, da se je kolona pred Presiko zaustavila ter se čez nekaj časa tudi obrnila nazaj v smeri Koga oz. Hrvaške. Ob pomikanju v nasprotni smeri pa je ta tankovska kolona v naselju Bajzek in Kog povzročila veliko materialno škodo na objektih, ko je brez “pravega” razloga streljala na vse smeri.

Oborožen spopad v Presiki ima toliko večji pomen, ker sta se na tem mestu policija in TO spopadala s tankovsko kolono, ki je bila v oborožitvi in vsej drugi opremi neprimerno močnejša. Kljub temu so pripadniki policije in TO z neprimernim orožjem in nasploh slabo oborožitvijo zaradi izredne hrabrosti in iznajdljivosti uspeli zaustaviti te kolone ter preprečiti prodor v notranjost Republike Slovenije.¹⁹⁸

6.7.2 Boji na Gibini¹⁹⁹

»Dne 02. 07. 1991 okoli 17. ure je tankovski vod tankovske čete poskušal ponovno prebiti blokado v naselju Gibina, ki so jo varovali pripadniki TO in takratne milice. Ker preboj ni bil uspešen, so pričeli pripadniki JLA brezciljno streljati po okolici in pri tem poškoovali naslednje civilne objekte:

- stanovanjsko hišo na Gibini št. 8/b (Oto Šimonka), na katero je bila izstreljena topovska granata, ki je dobesedno uničila ostrešje in betonsko ploščo stanovanjske hiše;
- stanovanjsko hišo na Gibini št. 5/b (Branko Makovec), kateri je topovski izstrelek uničil dovršen del betonske plošče nad vhodom dnevne sobe in uničil dobro polovico ostrešja stanovanjske hiše in
- zaradi streljanja z avtomatskim orožjem so poškoovali fasado stanovanjskega objekta na Gibini št. 2 (Štefan Vinko).

Dne 02. 07. 1991 je v poznih popoldanskih urah vojaška kolona pod poveljstvom kapetana I. razreda (Branko Trkolja) z ukazom „ruši“ vse ovire pred sabo pripeljala do barikade, ki so jo postavili pripadniki TO in milice pred stanovanjsko hišo v Presiko št. 16/a (Milica Prelog). Z izstreljenima dvema granatama kalibra 100 mm so popolnoma uničili pet tovornih avtomobilov in en delovni stroj, prav tako pa delno uničili že omenjeno stanovanjsko hišo.

198 Seznam nezavedenih dogodkov št. 00025 (dokument) in Arhiv UNZ M. Sobota (dokument)
199 Ciril Magdič – gradivo za prilogo računalniške aplikacije Spominska obeležja pripovedujejo

Takoj za tem so pripadniki JLA odprli ogenj še iz drugega orožja in hudo poškodovali bližnjo stanovanjsko hišo v Presiki št. 20 (Boris Habjanič). Ker pri tem ciljev niso izbirali, je ena izmed izstreljenih granat iz tankovskega topa zadela stanovanjsko hišo v Presiki št. 24 (Janko Kukolj) v velikosti 15 x 5 m in jo popolnoma porušila. S streljanjem iz avtomatskega orožja so v Presiki št. 24/a (Miro Belcl) poškodovali fasado in notranjost stanovanja.«²⁰⁰

6.7.3 Boji v Kačurah²⁰¹

Policijska postaja Ljutomer je bila dne 27. 06. 1991 v poznih popoldanskih urah obveščena, da se po regionalni cesti Ljutomer–Ormož proti Žerovincem oziroma Ljutomeru približuje močna oklepna kolona JLA, in sicer v sestavi sedmih tankov, treh oklepnih transporterjev in nekaj spremljevalnih vozil, ki je istega dne v Republiko Slovenijo prodrla iz Republike Hrvaške preko mostu čez reko Dravo v Ormožu.

Zaradi tega je na to območje bilo poslanih več policistov z namenom zbiranja podatkov o gibanju kolone ter preveritvi cestnih komunikacij, po katerih bi kolona lahko prodrla na območje tedanje Občine Ljutomer. Ker so bile vse cestne komunikacije, kjer bi lahko kolona prodirala naprej zablokirane z barikadami, ki so bile tu postavljene pred tem, so se policisti pridružili pripadnikom TO, ki so branili barikado izven naselja Mekotnjak na lokalni cesti Žerovinci–Zg. Kamenščak.

Oklepna kolona JLA se je po regionalni cesti Ormož–Ljutomer do naselja Žerovinci prebila okrog 21.00 ure. Takoj zatem je iz regionalne ceste zapeljala na lokalno cesto Žerovinci–Zg. Kamenščak ter proti barikadi, ki je bila tukaj postavljena iz podrhtih dreves.

Oklepnikom te barikade se kljub vsem možnim naporom ni uspelo prebiti, zaradi česar se je oklepna kolona zaradi noči in neuspelega preboja utaborila na lokalni cesti ob gozdu “KAČURE”.Pri tem pa so ustavljeno kolono v nočnih urah z protioklepnim orožjem napadli pripadniki TO, ki so na kolono izstrelili nekaj raket. V manjšem obojestranskem obstreljevanju, ki je sledil napadu TO, so sodelovali tudi pripadniki policije, ki so branili morebiten preboj vojakov proti naselju Mekotnjak oziroma Zgornji Kamenščak.

Naslednjega jutra, to je 28 .06. 1991 v jutranjih urah, se je oklepna kolona JLA napotila nazaj na regionalno Ormož–Ljutomer ter se po njej napotila proti Ljutomeru. Še pred tem je ena izmed posadk tanka z mitraljezom streljala na dva policista, ki sta se želela približati koloni. Ko je nato oklepna kolona po regionalni cesti prišla do sredine gozda “Kačure,” je naletela na novo barikado.

200 Viri:
- Arhiv PVD SEVER za Pomurje
- Diplomatska naloga: Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, Tomislav Habulin, FVV, november 2011.
- Zgodovina Pomurska policije in orožništva, Osamosvojitvena vojna in priprave nanjo, avtorja Ciril Magdič in Tomislav Habulin, Murska Sobota, 2014.
- Radgona 1991, OSAMOSVOJITVENA VOJNA V POMURJU, Dokumentarni film, junij 2012, ZAVOD SONČNICA (režiserja g. Brigita Bavčar in g. Štefan Celec)
- Spomini ne zbledijo: Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju/ (zbrala in uredila) Janko Durič, Bernarda Roudi; Murska Sobot, 2016.

201 Ciril Magdič – gradivo za prilogo računalniške aplikacije Spominska obeležja pripovedujejo

V času, ko so pripadniki JLA poskušali barikado prebiti na vse možne načine (mitraljiranje, razstreljevanje s tankovskimi topovi in podobno), so barikado ob boku zavarovali policisti PP Ljutomer z namenom, da preprečijo morebiten preboj vojakov mimo barikade. Ker barikade ni bilo mogoče prebiti, se je oklepna kolona čez nekaj časa od barikade umaknila ter obrnila nazaj v smeri Ormoža. Ker so kolono ves časa spremljali policisti, so pripadniki JLA začeli ob prihodu iz gozda streljati vse naokrog. Pri tem so poškodovali več stanovanjskih in drugih objektov v Žerovincih.

Z aktivno udeležbo pri branjenju barikad v izven naselja Mekotnjak in na regionalni cesti Ormož–Ljutomer v gozdu “Kačure” je pripadnikom TO in policije uspelo preprečiti prodor tankovske kolone v smeri Ljutomera ter Gornje Radgone oziroma Murske Sobote. Sam dogodek je imel velik odmev, saj je bila kolona, ki je en dan prej prodrla v Slovenijo iz Republike Hrvaške na območju Ormoža, na tem mestu dokončno zaustavljena.²⁰²

6.7.4 Boj z oklepniki²⁰³

Osamosvojitvi Republike Slovenije in vojnim dogodkom ob osamosvojitveni vojni Republike Slovenije je bilo napisanih veliko zgodb, v katerih so sodelovali pripadniki sedanje SV sami ali v sodelovanju z enotami milice in občanov, »skoraj zmolčani« pa so primeri junaštev, katere pa so opravili pripadniki takratnih miličniških enot.

En takih dogodkov se je zgodil meseca julija 1991 v naselju Stara Nova vas, v sedanji Občini Križevci pri Ljutomeru. Pričevanje udeležencev oboroženega spopada, kot so ga doživeli, je naslednje:

»Dne 03. 07. 1991 je oklepno mehanizirana kolona jugovojske, ki je vodil polkovnik Popov, ustrahovala prebivalce mesta G. Radgona. Bila je obkoljena v Gornji Radgoni s strani enot TO in milice.

Na pomoč ji je prihajala iz smeri meje z Republiko Hrvaško nova oklepno mehanizirana enota, kl se je pred tem po ostrem oboroženem spopadu v naselju Presika prejšnjega dne, tj. 02. 07. 1991, spopadla s pripadniki milice in TO. Dne 03. 07. 1991 se je v jutranjih urah premikala preko naselja Pristava, kjer je bila kolona ponovno napadena s strani pripadnikov TO, proti Gornji Radgoni preko naselja Cven in mesta Ljutomer.

202 Viri:
- Arhiv PVD SEVER za Pomurje
- Diplomatska naloga: Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, Tomislav Habulin, FVV, november 2011
- Zgodovina Pomurska policije in orožništva, Osamosvojitvena vojna in priprave nanjo, avtorja Ciril Magdič in Tomislav Habulin, Murska Sobota, 2014.
- Radgona 1991, OSAMOSVOJITVENA VOJNA V POMURJU, Dokumentarni film, junij 2012, ZAVOD SONČNICA (režiserja ga. Brigita Bavčar in g. Štefan Celec)
- Spomini ne zbledijo: Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju/ (zbrala in uredila) Janko Durič, Bernarda Roudi; Murska Sobot, 2016.

203 Povzeto po članku v reviji Varnost

Pred samim vstopom v mestu Ljutomer je bila kolona s strani pripadnikov miličnikov PM Ljutomer in pripadnikov TO ponovno napadena. Zaradi napada je oklepna kolona spremenila smer gibanja ter se preko Babincev in Šalinec napotila proti Križevcem pri Ljutomeru.

Okrog 11.00 uri je prispela do naselja Stara Nova vas. V naselju Bučočovci je naletela na barikado, ki je bila postavljena na cesti pri gostilni Zver. Kolona je to barikado čez nekaj časa prebila ter nadaljevala gibanje v smeri Hrastja-Mote oziroma Gornje Radgone.

Kraj spopada v Stari Novi vasi
(fotografirano danes, foto: Janez Vencelj)

Ob prebijanju barikade pa je eden izmed transportnih oklepnikov JLA v naselju Stara Nova vas zaostal oziroma ni bil priključen koloni, ki je že napredovala proti Vučji vasi oziroma Hrastje-Moti. Zaostali oklepnik so opazili miličniki Posebne miličniške enote UNZ Murska Sobota, ki so se tega dne premaknili na območje občine Ljutomer iz Prekmurja.

Miličniki so se odločili zajeti vojake v oklepem transporterju in tudi samo vozilo. Vojaki JLA so zaznali prisotnost miličnikov. Umaknili so se v zavetje oklepnega transporterja, ki je imel omejene manevrske sposobnosti zaradi poškodb, ki jih je zadobil v poprej omenjenih borbenih aktivnostih in so v njem čakali na razplet dogodka.

Miličniki so oklepni transporter obkolili. Dva miličnika sta se kljub neposredno grozeči nevarnosti povzpela na oklepni transporter. Z vrha vozila sta vojake pozivala k predaji. Ker iz oklepnega transporterja ni bilo odziva, sta se odločila, da bosta v notranjost vozila odvrгла ročno bombo. Ko sta v transporter odvrгла bombo, sta se od njega umaknila. Iz smeri Vučje vasi sta se proti mestu borbene aktivnosti (kjer je obstal oklepni transporter JLA) že približevala dva tanka, ki sta hitela na pomoč zaostalemu – napadenemu oklepemu transporterju.

Pred prihodom tankov do oklepnega transporterja, po eksploziji ročne bombe je iz oklepnika prišlo pet vojakov JLA ter se predalo miličnikom v bližini, v oklepniku pa sta še naprej ostala voznik in oficir, ki se nista predala. Takrat, ko so se vojaki JLA predajali miličnikom, sta do oklepnega transporterja pripeljala tanka JLA. Hotela sta preprečiti umik miličnikom z ujetniki.

Posadki tankov sta streljali okrog ter ob tem poškodovali okoliške stanovanjske hiše. Medtem so tudi policisti streljali na vojake iz tankov, ki so prišli iz njih. Uspelo jim je priklopiti oklepni transporter. Odvlekli so ga v smeri Vučje vasi. Miličniki Posebne enote milice UNZ M. Sobota so se z zajetimi vojaki umaknili proti naselju Dobrava.

V oboroženem spopadu ni bil noben od sodelujočih miličnikov poškodovan, zajetih pa je bilo pet vojakov JLA, ranjenih je bilo več pripadnikov JLA, umrla pa naj bi po nepreverjenih

Fotografija neznanega avtorja prikazuje odvoz
poškodovanega transporterja v Stari Novi vasi

Fotografija neznanega avtorja prikazuje odvoz
poškodovanega transporterja v Stari Novi vasi

podatkih tudi vojaka JLA«.

Zgoraj navedeno zgodbo mi je povedal takratni komandir postaje milice Ljutomer, gospod Jože Makoter, ki je v zvezi z opisanim dogodkom tudi izdelal dokument, ki se nahaja v arhivu MNZ.

6.7.5 Bobene aktivnosti v Stari Novi vasi 3. 7. 1991²⁰⁴

Dne 3. 7. 1991 okrog 09.30 ure je II. vod PEM UNZ Murska Sobota pod vodstvom Franca Slokana opravil premik iz območja Prekmurja v Prlekijo, tako da so se z brodom na reki Muri v Vučji vasi prepeljali z ene na drugo stran reke. Ob prihodu na prleško stran v Vučji vasi so po UKW zvezi zaznali napotitev dežurnega PM Ljutomer, ki je napotil njihovo patroljo v Staro Novo vas, kjer naj bi obtičal transporter JLA.

Na napotitev se je odzval poveljujoči II. voda Franc Slokan in na kraj napotil III. oddelek, ki je bil sestavljen z veliko večino miličnikov PM Ljutomer. Napotitev je bila v soglasju z dežurnim PM Ljutomer. (Na kraj so bili napoteni Branko KOS – komandir oddelka, Janez Vencelj, Zlatko Ferencek, Marjan Novak, Janko Janežič, Bojan Kiselak, Stojan Peček ...).

Na kraj so prispeli okrog 11.00 ure. Ob prihodu na kraj je bilo ugotovljeno, da je na cesti zaradi okvare obstal transporter JLA, v katerem je bil poveljujoči neznan zastavnik, voznik transporterja, desetar in sedem vojakov. Takoj ob prihodu so se pričela pogajanja za predajo. Ker se vojaki JLA niso hoteli predati, so se aktivnosti nadaljevale tudi tako, da je Zlatko Ferencek splezal na transporter in v cev zračnega sistema transporterja odvrgel ročno bombo, ki za transporter ni naredila neke škode. Je pa bila načeta morala vojakov.

Del transportne kolone JLA, kateri je pripadal pokvarjen transporter, se je zaustavil v naselju Hrastje Mota. Ko so izvedeli, da je transporter oblegan s pripadniki PEM, so v pomoč poslali

204 Po spominih napisal Janez Vencelj – miličnik, pripadnik PPE UNZ Murska Sobota

dva tanka. Ko so to izvedeli pripadniki PEM, so intenzivnost prepričevanja in pozivanja vojakov še povečali in jim zagotavljali, da tanka, katera naj bi jim prišla v pomoč, ne moreta do njih, ker sta blokirana. V tem času sta se tanka že zelo približala.

Eden je bil v neposredni bližini gostilne Gorca, drugi, ki je bil na čelu, pa se je transporterju približal že na okrog 150 do 200 metrov. Takrat so se na transporterju odprla zadnja vrata in iz njega je izstopil desetar in sedem vojakov, ki so odvrgli orožje misleč, da ne bodo dobili pomoči. Pripadniki PEM so jih takoj obstopili in varnostno pregledali.

Takrat je desetar (srbskega rodu) opazil bližajoči tank in se hotel upreti predaji, kar mu je bilo preprečeno in zagroženo z orožjem. Ko je uvidel, da se nima smisla upirati, se je vdal in se v spremstvu pripadnikov PEM oddaljil od transporterja. Zajete vojake sta nato dva pripadnika PEM (Janko Janežič in ...) odvedla preko polj do naselja Bučečovci, od koder so bili nato s strani patrulje PM Ljutomer, katero je vodil miličnik Franc Flegarič, z njim pa sta bila še dva miličnika rezervista, odpeljani v zbirni center v Radoslavce.

Poveljujoči zastavnik se ni predal, prav tako pod grožnjo orožja iz vozila ni pustil voznika (izjave vojakov, ki so se predali). Ko se je prvi tank približal transporterju na cca. 50 m, so se umaknili tudi preostali pripadniki PEM-a cca. 70 do 80 m od transporterja, poiskali kritje in opazovali dogajanje in dejavnosti JLA. Enemu umik ni uspel in je obležal pod brajdami bližnje stanovanjske hiše.

Ko se je tank popolnoma približal do transporterja, je nekaj osebja iz njega izstopilo in pričeli so s priključevanjem transporterja na tank. Prav tako so odprli ogenj iz mitraljeza na tanku po okolici. Med tem postopkom in hrupom je eden od pripadnikov JLA pod brajdami opazil pripadnika PEM. Pripadniki PEM so bili oboroženi z osebnim orožjem (pištole ZASTAVA 7,65 mm in puško kalašnikov, nekateri pa so imeli tudi ročne bombe. Ker je bil pripadnik PEM-a ogrožen, je pričel streljati iz puške. To so opazili tudi ostali pripadniki PEM-a, ki so ostali v neposredni bližini dogajanja in tudi ti po pripadnikih JLA odprli ogenj iz svojih pušk.

Med streljanjem in hrupom tanka ter kričanjem je pripadnikom JLA uspelo priklopiti pokvarjen transporter in ga s tankom odvléči v smeri Hrastje-Mota, kjer je bila preostala oklepna kolona. Po odhodu vojakov JLA je na kraj prišlo tudi več civilistov, ki so dogajanje spremljali. Nekateri od njih so na kraju tudi pobirali avtomatsko orožje, katero so odvrgli vojaki JLA, ki so se predali. Vrnili so se tudi pripadniki PEM-a, ki so nato večino orožja pobrali in pozneje odnesli na PM Ljutomer.

S streljanjem iz mitraljeza pripadnikov JLA so bile poškodovane štiri stanovanjske hiše. Poškodovane so bile:

- Stanovanjska hiša in gospodarsko poslopje Stara nova vas 65, last Matije in Cvetke Potočnik (poškodba strehe stanovanjske hiše in gospodarskega poslopja, poškodovana fasada hiše, poškodovana stekla na oknih, v garaži gospodarskega poslopja so bili prestreljeni blatniki in gume).
- Stanovanjska hiša Stara Nova vas 67, last Štefana Fotivca (poškodovana streha).

- Stanovanjska hiša Stara Nova vas 68, last Franca in Olge Brunčič (poškodba fasade, garažnih vrat, strehe, razbite šipe na štirih oknih).
- Stanovanjska hiša Stara Nova vas 60, last Antona in Julijane Zamuda (poškodovana fasada, notranjost spodnje kuhinje, notranjost kurilnice, centralna peč in razbite šipe na štirih oknih).
- Žene, otroci in starejši so se v času boja skrivali v kleti stanovanjske hiše Vučja vas 68/a, last Franca Rajha.

Po poznejših podatkih JLA o njihovih poškodovanih vojaki naj bi bila v Stari Novi vasi poškodovana dva pripadnika JLA, eden v predelu trebuha in eden v predelu glave. Civilisti oziroma domačini so pripadnikom PEM v času dogodka nudili vso pomoč in podporo in jih sproti obveščali o premikih nasprotnika. Nekateri so se tudi ponujali, da pomagajo s svojim lovskim orožjem.

6.7.6 Kako smo doživljali vojno²⁰⁵

Od tega je že veliko let, v tem času se je marsikaj spremenilo in marsikoga, ki je to doživljal, ni več med nami. Tako daleč je to nazaj, a še vedno tako blizu in živo, kot da bi to doživljala šele pred nekaj dnevi. Postali smo samostojna Slovenija, uresničile so se nam sanje, želeli smo lepše in boljše življenje.

Nekje v senci pa strah in skrb, kako se bo vse končalo, strah pred napadom JA. Matere so trepetale za svoje sinove, ki so takrat služili vojsko, z bolečino v srcu so se spraševale, ali se vrnejo ali ne. Poslušali smo poročila po radiu, gledali televizijo, se pogovarjali po telefonu, bilo nas je strah. Vaške trgovine so ostale prazne, za kupiti ni bilo soli, sladkorja, olja, skoraj nič.

Po krajevnih uradih je bil organiziran center za obveščanje, kje je sovražnik, kajti vedeli smo, da hoče zavzeti mejo med Slovenijo in Avstrijo. Bilo je še rano jutro, ko je prišel mož iz krajevnega urada v Križevci pri Ljutomeru. Bili so obveščeni, da v smeri Cven, Lukavci, Križevci pri Ljutomeru prihaja veliko tankov. Že nekaj dni prej so se pripravile barikade, to so bile postavljene cele palete opeke na cesti med vasjo Stara Nova vas–Bučečovci in med vasjo Bunčani–Stara Nova vas.

Ljudje, ki so že doživeli vojno viхро, so svetovali, naj pripravimo kleti, najnujnejšo hrano, vodo in sveče. Nebo so pričeli preletavati vojaški helikopterji in migi. Na cesti je postajal vedno večji trušč, bližali so se tanki. Žene in otroci smo bili pri sosedih v kleti, moške so bili zunaj. Mož je ostal doma, skrbelo ga je za dom in živino. Tanki so hrumeli mimo naše domačije, še malo in bodo odpeljali. Naenkrat se ustavi samohodka, še zahrumi, se nekaj metrov premakne, nato pa obstane, na cesti za Bučečovce se lomi opeka, iz katere so narejene blokade, vojska želi priti čim prej do Gornje Radgone, da zavzame mejo. Tanki se pomikajo naprej, samohodka je obstala.

²⁰⁵ Cvetka Potočnik, Stara Nova vas 65, 27. 5. 2017 – zapis po spominu (na željo gospoda Janeza)

O tem se je vse obveščalo, že v nekaj minutah je prišla specialna policija in TO. Po pogovoru z njimi, je mož odšel na podstrešje hleva in opazoval dogajanje na cesti in o tem poročal našim fantom. Vojaki so prišli iz pokvarjenega vozila, ko pa so opazili skupino oboroženih ljudi, je eden od njih odvil čep granate ali bombe, jo hotel aktivirati in vrči med teritorialce. Bilo je kakih oseb. Mož je imel zraven sebe vodovodno cev dolgo okoli meter in ko je videl, kaj se dogaja, je zavpil: »Ne meči pucam.« Vojak se je umaknil v tank.

Že čez nekaj minut se je še en tank vrnil po pokvarjeno vozilo. Ko so pripeli zajlo in so jo napeli, ne vem, ali se je odpela ali pretrgala, je ob tem nastal zvok in se je začelo pokati iz vseh strani. Otroci v kleti so jokali, starejši molili. Ni in ni hotelo biti konca. Klet, v kateri smo bili, je imela okna. Sosed se je povzpел in hotel videti, kaj se zunaj dogaja. Ob oknu je ležal vojak JA, z roko mu je kazal »skrij se«.

Trenutek zatem pa so se že od zunaj zaslišali klici in prošnje: »Majko moja pomozi mi, majko moja pomozi, kako boli.« Nato je glas utihnil. Slišali so se neprekinjeni rafali. Do samohodke so se splazili naši specialci v lino za zrak, naj bi vrgli bombo ali dimno, tudi tam naj bi eden vojakov umrl. Ostali so prišli ven. Bili so sami mladi fantje, skoraj otroci, žejni in lačni, niso čakali kozarce za vodo, glavo so potopili v vedro vodo pili, kot pije živina.

Naši fantje so vojake odpeljali, saj se je vrnil še en tank, pobrali so ranjenca, bil je čisto tiho, ni več klical mame. Pripeli so samohodko in se počasi premikali naprej. Kar nekaj časa je minilo, da smo spoznali, odšli so. Vrnili smo se domov. Streha hiše je bila prerešetana, v zidu velike luknje, okna polomljena. Traktorji v garažah s prestreljenimi blatniki, praznimi gumami. Toda končalo se je, bili smo živi.

V teh dneh je bilo polje prazno, vasi brez luči, okna zagrnjena. Miren glas Jelka Kacina nas je obveščal o vsem, kaj se dogaja. Vedeli smo, kje je naša vojska, jim nosili hrano. Mladi kmetje so bili vpoklicani v vojsko, živina je ostala, treba jo je bilo nakrmiti, pomagali smo drug drugemu, bili smo kot ena družina.

Cvetka Potočnik danes (Foto: Janez Vencelj)

Fotografija kape JLA, ki jo hrani gospa Cvetka Potočnik (Foto: Janez Vencelj)

Bili smo presrečni, ko je prišel glas, da se vojska umika iz Gornje Radgone. Bilo je okrog osmih zvečer, vsi, ki živimo ob glavni cesti, smo se umaknili s svojih domov. Čakali smo kaj bo, bali smo se maščevanja, saj sta padla pri nas dva vojaka. Že od daleč se je slišal hrup motorjev, nato je prihajalo vedno bližje. Ko so prišli do gostilne Gorca in ceste za Bunčane, je vse naenkrat utihnilo, motorji so se ustavili. Bilo je vse tiho, to je bila minuta, dolga kot večnost, nato je ponovno zahrumelo, se obrnilo za Bunčane proti Veržaju.

Le eden izmed tankov je z vso hitrostjo zapeljal do kraja, kjer je potekala borba, se ustavil, se s silovito hitrostjo obrnil in odpeljal nazaj za ostalim odhajajočimi. Bili smo presrečni, ko smo v temi gledali za oddaljujočimi lučmi in si želeli, da se to naj ne bi več dogajalo.

Vojna za Slovenijo je trajala malo časa, toda takrat smo spoznali, kaj pomeni biti svoboden, imeti dobrega sosedo in kaj pomeni biti Slovenec. Za vsemi temi dogodki so nam ostali le spomini, kakšna stara fotografija, naboji, ki smo jih izrezali iz zidov hiš in kapa, na kateri je petokraka zvezda, ki naj bi jo odvrgetel zajeti oficir.

6.7.7 Moji spomini na vojno v Ormožu²⁰⁶

Leta 1991 sem bil zaposlen kot miličnik na Postaji mejne milice Kuzma, ki je spadala pod UNZ Murska Sobota. Z odločbo republiškega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju RSNZ) sem bil dne 25. 6. 1991 začasno napoten na postajo milice (PM) Ormož. Tako kot jaz je bil iz UNZ Murska Sobota sem napoten kolega Anton Lah. Takratni komandir Jurij Ferme in njegov namestnik Darko Najvirt sta nas že prvi dan seznanila z nalogami in oceno trenutnega stanja.

Na PM Ormož so bili v času vojne aktivni miličniki matične enote, rezervni miličniki, pripadniki posebne enote milice (v nadaljevanju PEM) in aktivni miličniki iz drugih enot, ki so v času vojne delovali na območju Ormoža; skupaj nas je bilo torej okrog 80.

Na tem območju smo opravljali intenzivno varovanje ljudi in premoženja s temeljitimi pregledi vozil, potnikov in prtljage. Cilj teh pregledov je bil odkrivanje ljudi, ki bi lahko aktivno pomagali jugoslovanski armadi (v nadaljevanju JA) ter odkrivanje orožja in drugega, kar bi lahko bilo povezano s takimi aktivnostmi.

Delo smo opravljali na vseh pomembnejših komunikacijah v mestu Ormož. Vzpostavljene so bile kontrolne točke na vstopu v center mesta, na katerih so bile 2–3 članske patrulje miličnikov. Tudi drugje po terenu in na opazovalnicah smo miličniki opravljali svoje odrejene naloge. Sam sem bil v času od 25. do 26. junij 1991 razporejen v izmeno na mejno kontrolno točko Središče ob Dravi. Opravljal sem tudi druga dela po nalogu vodstva, na primer delo v patruljah na terenu z rezervnim miličnikom, delo na opazovalnicah, kjer je bila poveljavna naloga spremljati vojaške premike in obveščati nadrejene in druge naloge miličnika.

Dne 28. junija 1991 smo se z lokacije PM Ormož premaknili na rezervno lokacijo v Osnovno šolo Ormož, kjer smo ostali do konca vojne. Zaradi naše stalne prisotnosti na najvitalnejših delih mesta so ljudje imeli občutek, da slovenska oblast dejansko obvladuje razmere in ima stvari v svojih rokah. Nadzor prehajanja državne meje je spadal pod PM Ormož. Na območju občine smo imeli dve kontrolni točki prehajanja državne meje, preglede in kontrolo smo opravljali miličniki. Ena kontrolna točka je bila v Ormožu pred mostom čez Dravo, druga pa pred železniškim preходом v Središču ob Dravi.

Mejna kontrolna točka Središče ob Dravi je bila vzpostavljena v zelo kratkem času. Ta točka je bila od katastrske meje z republiko Hrvaško oddaljena 1,3 km; bila je v neposredni bližini prehoda regionalne ceste Čakovec–Ormož čez železniško progo v Središču ob Dravi. Takoj je bila vzpostavljena infrastruktura: voda, telefon, elektrika. Tukaj smo začeli miličniki delati 25. junija 1991; točka je bila ena od takratnih osmih mejnih kontrolnih točk (MKT) na meji Republike Slovenije z Republiko Hrvaško.

Dne 25. junija 1991 ob 20:00 uri je tukaj slovensko zastavo dvignila prva izmena miličnikov, kar je bilo usklajeno s takratnim državotvornim dogajanjem v Državnem zboru Republike Slovenije.²⁰⁷

Tukaj moram omeniti, da sem tako jaz kot moji kolegi miličniki bil zelo ponosen na svojo državo, na svojo zastavo, na svoje pomembno kontrolno delo na mejni točki, medtem ko so nas potniki iz Hrvaške večkrat hudomušno zafkavali z besedami: »Pa kakva vam je to država i granica, pa čak ni rampe nemate!« Po drugi strani sem razmišljal, ali bodo ti osamosvojitveni procesi potekali na bolj miren način, ali bo vse eskaliralo v pravo vojno.

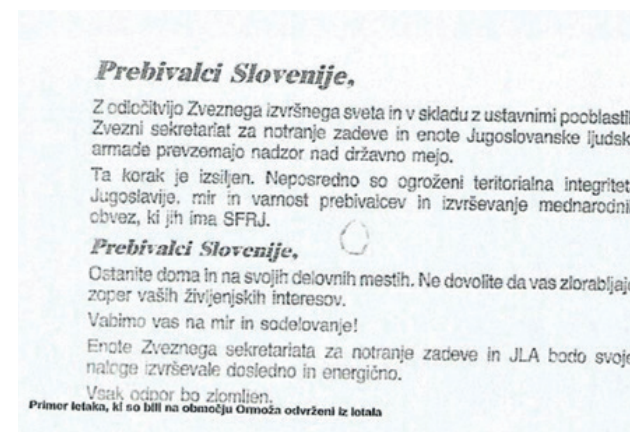
Veliko zaskrbljenost nam je povzročala novica komandirja Jurija Fermeta 26. junija 1991, da je položaj zelo resen, ker obstaja zanesljiva informacija, da bo JLA s tanki in oklepniki naslednji dan krenila iz varaždinske vojašnice proti Sloveniji. Mejo bi prestopili na mejni točki v Središču ob Dravi in čez dravski most v Ormožu.²⁰⁸ Dne 27. junija smo patrolje bile po radijski zvezi obveščene, da sta iz Varaždina krenili dve koloni tankov in oklepnikov JA; ena proti Središču, druga proti Ormožu.

V Ormožu je bila na mostu čez Dravo v pripravljenosti protidiverzantska skupina TO. Pripadniki takratne TO Republike Slovenije so tam pripravili in organizirali barikado in popolno zaporo ceste. Barikada je bila sestavljena iz tovornih vozil in delovnih strojev, TO jo je varovala. Eno od tovornih vozil je bilo naloženo s svežimi živalskimi kožami, ki so kasneje zaradi obstreljevanja zagorele. To pa je imelo za posledico, da so zagorela tudi druga tovorna vozila.

Kolona tankov in oklepnikov je do ormoškega mostu prispela v dopoldanskem času. Pripadniki JLA so zahtevali pogovor z našimi pristojnimi v zvezi s prečkanjem mostu. Komandir PM Ormož, Jurij Ferme, je odšel na pogovor z zloglasnim poveljnikom tankovske

²⁰⁷ Povzeto po zborniku Miličniki v bran domovini: zbornik Policijskega veteranskega društva Sever Maribor ob 20. obletnici vojne za Slovenijo (Urednik Mirko Ploj) – Maribor: Policijsko veteransko društvo Sever, 2011; CIP – Kataložni zapis o publikaciji NUK Ljubljana, 351.74 (497.4 Maribor) »1991«, ISBN 978-961-269-619-11. Ploj Mirko, COBISS.SI-ID 259669248, stran 162–163.

²⁰⁸ Ibidem, povzeto s strani 157

Kopija plakata, s katerim je JLA pozivala prebivalce Slovenije, da naj se ne upirajo agresiji

Fotografijo je prispeval Jože Kovač

kolone, polkovnikom Berislavom Popovom. Popov je zahteval, da se mu zagotovi neovirano prečkanje mostu in da mora v dveh urah tankovska kolona priti v Gornjo Radgono; zagrozil je, da bodo most prečkali za vsako ceno.

Štab UNZ Maribor je Fermetu naročil, naj Popovu prenese, da je JLA vstop v Slovenijo prepovedan. Za tem so se grožnje začele stopnjevati s psihološkim pritiskom na miličnike. Ormož sta v tem času preletavali vojaški letali ter trosili letake, na katerih je bilo napisano, da ima JLA nalogo prevzeti nadzor nad državno mejo ter da bodo nalogo dosledno in energično izpolnili.

Ko so vojaki spoznali, da s takim početjem ne bodo dosegli umika barikade, so jo pričeli s tanki fizično odstranjevati. Ukaz za uporabo orožja na slovenski strani je bil, da se strelno orožje proti JLA uporabi, ko tank prebije tretje vozilo oziroma oviro v barikadi. Prišlo je do medsebojnega obstreljevanja s pehotnim orožjem.²⁰⁹

Ocenjujem, da je bila to prelomnica, saj je s tem bila v Ormožu pokazana odločnost, da Slovenci svojo samostojnost branimo tudi z orožjem. To je bil čas igre z živci in preizkus psihološke pripravljenosti na obeh straneh. JLA je ocenjevala, da se bodo branilci na ormoški strani, ki so bili dosti slabše oboroženi in opremljeni kot enote JA, groženj ustrašili in pobegnili s položajev.

Ker se to ni zgodilo, so v zgodnjem popoldanskem času pripadniki JLA začeli s tanki obstreljevati barikado, položaje ob barikadi in bližnjo okolico. Po začetku sovražnikovega streljanja s tankovskimi granatami je sledil umik pripadnikov TO in milice, saj bi bilo neodgovorno na tako lahek način izpostavljati življenja tankovskim granatam, medtem ko smo na naši strani razpolagali le z maloštevilnim protioklepnim in pehotnim orožjem. Ker Popova tankovska kolona ni uspela prebiti barikade iz več tovornjakov, mu je na pomoč prišla kolona osmih oklepnih vozil iz smeri Središča ob Dravi, ki je imela za glavno nalogo, da iz notranjosti slovenskega ozemlja deblokira ormoški most in omogoči prehod tankovski koloni polkovnika Popova.

²⁰⁹ Ibidem, povzeto s strani 149 in 150

Fotografijo je prispeval Jože Kovač

Sam sem bil v bližini PM Ormož, kjer smo zavarovali lastno stavbo, ko je iz smeri Središča ob Dravi ta kolona prodrla v našo neposredno bližino. Prišlo je do obstreljevanja na barikado s tovornimi vozili na cestišču, pripadnik TO je streljal na tank z raketometom in ga zadel. Žal se je tam zbralo tudi veliko »radovednežev«, ki se sploh niso zavedali dejanske nevarnosti in kljub opozarjanju miličnikov prizorišča niso zapustili.

Šele ko je prišlo do uporabe orožja, so ljudje spoznali nevarnost in pričeli zapuščati ulico, medtem pa vpili na oficirja JA. Le-ta je pričel

streljati na ljudi in dva tudi ranil. Iz smeri parka se je slišal strel, ki je oficirja zadel v obraz, posledica je bila, da je vojska začela streljati z mitraljezi v bližnje stavbe. Reševalno vozilo je vse tri ranjene odpeljalo v bolnišnico.

Kolona polkovnika Popova na dravskem mostu v Ormožu je dokončno spoznala, da se prebiti na slovensko stran resnično ne bo možno, zato se je umaknila nazaj in preko Čakovca v nočnem času prispela v Razkrižje. Od tam je kasneje nadaljevala svojo pot do Gornje Radgone.

Tudi druga kolona tankov ni mogla prebiti barikade na klancu cestišča, zato so se obrnili in pred hotelom Jeruzalem ponovno formirali kolono. Miličniki smo se takoj prerazporedili iz prejšnjih lokacij in zavzeli svoje položaje v tej bližini, da smo lahko budno spremljali vsak korak vojske. Vojaška kolona je odpeljala v smeri Ljutomera, od tam se je naslednjega jutra pričela vračati proti mestu Ormož. Na tej poti je v Žerovincih in Ivanjkovcih z mitraljezi streljala vsepovprek in poškodovala nekaj hiš in poslopij.

Zaradi nevarnosti, da bo vojska ponovno vstopila v Ormož in bo prišlo do spopada, je bil na PM Ormož razglašen alarm za nevarnost. Kolona tankov je počasi vse dopoldne napredovala proti Ormožu. Milica (aktivni in rezervni pripadniki PM Ormož, miličniki iz drugih enot in dva oddelka PEM) – skupno okrog 60 ljudi smo ob vstopu v središče mesta ob Ljutomerski cesti in pri cerkvi postavili zasedo. Načrt napada na vojaško kolono je bil, da se na prvi tank v koloni strelja z obema raketama, ki so ju imeli pripadniki PEM, nato bi sledil napad s pehotnim orožjem, potem pa hiter umik miličnikov.

Vendar je kolona tankov pred mestom Ormož zavila proti Središču ob Dravi ter se tam utaborila na ploščadi, kjer je bila 8. mejna kontrolna točka. Torej v središče mesta Ormož kolona ni ponovno vstopila.²¹⁰ Sam sem bil določen, da jih v naslednjih dveh dneh skupaj s še enim miličnikom na opazovalnici kontroliram in nadziram ter morebitni premik takoj sporočim nadrejenim.

»Do 2. julija 1991 so sledili še večkrat manjši premiki JLA med Čakovcem in MKT (mejno kontrolno točko) Središče ob Dravi, kjer je bila utaborjena številna tankovska enota JLA«.²¹¹ Dopoldan, 2. Julija, je prišlo do komunikacije med poveljnikom JA, Prodanovičem in komandirjem Fermetom. Zapomnil sem si, da je poveljnik zahteval, da se TO in milica takoj umaknejo s položaja, da se odstranijo vse ovire na cesti od Središča ob Dravi do Ormoža, da se napiše pisna izjava, da v Ormožu ne podpiramo politike slovenske vlade in podobno.

Če njegove zahteve ne bodo takoj izpolnjene, je zagrozil, da bo z obstreljevanjem s tanki z zemljo izravnal naselje Središče ob Dravi. V ostrem besednem dialogu mu je Ferme odgovoril, da zahteve nikakor ne bodo uresničene in da naj se zaveda, da je on predstavnik agresorske vojske. Povedal mu je, da bo obveščen, v kolikor se bodo naši pristojni odločili za pogajanja z njim. Komandir Ferme je o zahtevah obvestil vodstvo Občine Ormož in dogovorili so se, da okrog poldneva gredo na pogajanje s poveljnikom Prodanovičem. Ko so prišli na železniško postajo Središče, nikogar od JLA ni bilo tam, zato do pogajanj ni prišlo.

Popoldan, 2. julija 1991, je JLA začela premikati tankovske kolone na relaciji Središče ob Dravi–Gomila–Kog–Presika. Ta premik se je začel po neuspehah grožnjah ter pogajanjih z vodstvom občine Ormož in milico oz. po izraženih zahtevah, da se jim omogoči neoviran prehod na relaciji Središče ob Dravi–Ormož in naprej, ker je želela doseči cilj Gornja Radgona; tu je bila na mejnem prehodu blokirana enota JLA polkovnika Popova.

Ker se ta tankovska kolona v Presiki ni mogla prebiti, se je 3. julija 1991 po isti relaciji vračala proti Središču ob Dravi. Pri tem premiku oziroma pri vračanju tankovske kolone sta na območju Koga obstala dva tanka. Tankovska kolona se je vrnila na ploščad MKT Središče ob Dravi. Ker je takrat že veljal dogovor med slovensko oblastjo in JLA, da se le-ta vrne v vojašnice z vso opremo, je bilo potrebno omogočiti vrnitev do zapuščenih tankov na Kogu in Presiki. To je bilo omogočeno s službenim vozilom milice in nato tudi vrnitev nazaj v Središče ob Dravi. Zaradi morebitnih barikad ali celo napada na ta transport, smo bili o gibanju te kolone obveščeni pripadniki milice, TO in po medijih tudi občani. JLA ni uspelo odpeljati dveh tankov s Koga zaradi njunega uničenja.

»4. julija zjutraj na MKT Središče ob Dravi ni bilo več vojakov JLA. Naš objekt in okolica sta bila povsem uničena. JLA je oba kontejnerja milice prevrnila v jarek, ob tem so pretrgali tudi vodovodne cevi in uničili električne kable, potem pa so kontejnerje še zažgali«.²¹² »Namesto uničene MKT smo miličniki takoj po umiku JLA ponovno vzpostavili MKT. Kontrola se je izvajala z opremo iz vozila. Poštni telefon za delo na točki so nam pritrdili na bližnji telefonski drog«.²¹³

Omeniti moram, da smo bili miličniki zelo slabo oboroženi, imeli smo le osebno oborožitev in avtomatske puške z borbenimi kompleti, PEM pa je imel še dva protioklepna armbrusta. Šele po petih dneh so pripadniki PEM na Ptuju dobili večjo količino streliva, ročnih bomb, zolij, protioklepni, pehotni in tromblonski min.

210 Ibidem, povzeto s strani 153

211 Ibidem, citat s strani 165

212 Ibidem, citat s strani 164

213 Ibidem, citat s strani 165

Seveda ne morem pozabiti, da sem ob prihodu na PM Ormož komandirja Fermeta seznanil, da študiram pravo in ga prosil, če mi lahko omogoči udeležbo na izpitih. Dodal sem tudi, da se čez dobrih 14 dni ženim. Kasneje me je v času najmočnejše »vojne vihre« vprašal, če se bom še vedno poročil; odgovoril sem, da si nikakor ne morem premisliti, saj me tudi bodoča žena in oče panično sprašujeta, ali naj matičarju dajo odpoved. Komandirju sem odgovoril, da se seveda bom ženil, če mi zagotovi prevoz s helikopterjem, da pridem mimo barikad. Komandir je dejal, da bo pa ta zakon, sklenjen v tako težkih časih, sigurno trden in bo trajal večno. Žal sem kasneje ugotovil, da je bil dober komandir in zelo slab prerokovalec.

V Ormožu sem bil do 20. avgusta 1991. V tem času sem opravljal vse operativne naloge na terenu oziroma na celotnem območju PM Ormož. Vojna v Sloveniji je res trajala kratek čas, vendar vem, da je meni in drugim miličnikom pustila neprijetne spomine in da smo vsi občutili posledice. Krogla namreč ne ve, kdo je naš in kdo njihov in nima oči, leti z velikansko hitrostjo, te poškoduje ali ubije; lahko ti vzame prihodnost. Take misli so meni in vsem nam rojile še dolgo po končani vojni po glavi in nam niso pustile spati.

6.8 Dogodki in bojevališča na PM Gornja Radgona, OM Radenci, OM Videm ob Ščavnici

6.8.1 Kratek opis poti enote JLA v Gornjo Radgono in boj v Gornji Radgoni²¹⁴

Generalštab JLA je na podlagi sklepa Izvršnega sveta SFRJ izdal ukaz, da mora mehanizirana brigada JLA iz kasarne Kalničkih partizanov v Varaždinu zavzeti območje MP Gornja Radgona in zagotoviti kontrolo mejnega režima po predpisih SFRJ s častniki in vojaki JLA.

Po načrtnih pripravah in izdelanem načrtu »Bedem« je komandant mehanizirane brigade v Varaždinskem korpusu s činom polkovnika JLA Berislava Popova dne 27. 6. 1991 ob 9.00 uri izvršil premik iz kasarne oklepne mehanizirane enote, ki so jo sestavljali štiri tanki, od katerih je bil en opremljen z odzivno desko, 12 borbenih vozil z vojakami, več terenskih vozil in sedem tovornih vozil. Povelje za premik je predvidevalo, da bo enota ukaz izvršila v treh urah in zavzela cilj preko Ormoža in Ljutomera.²¹⁵

Na dravskem mostu pri Ormožu je oklepna enota naletela na prvo cestno blokado, ki jo kljub obstreljevanju do poznega popoldneva ni uspela prebiti. Zato se je umaknila nazaj in preko Čakovca okrog 23.00 ure prispela v Razkrižje. Brez uporabe orožja je pot nadaljevala po makadamski cesti preko Mote in Krapja in se ob 00.30 uri, dne 28. 6. 1991, ustavila v Veržeju, kjer je prenočila. Ob 06.00 uri zjutraj je pot nadaljevala po makadamski cesti preko Bunčan v Staro Novo vas in nato po regionalni cesti v smeri Radencev.²¹⁶

V Hrastje-Moti, v križišču za kroški brod in pred trgovino Mercator – Sloge so s streli s

tankovskimi granatami v barikado uničili tri tovorna vozila (oškodovanci KK Gornja Radgona, Meso izdelki in Obrtna zadruga 14. oktober Gornja Radgona) in zasebni starejši kmetijski traktor, ki so vsa zgorela. Po obsežnem obstreljevanju s topovi iz tanka, mitraljezi in streljanjem vojakov iz lahkega avtomatskega orožja je koloni ob 07.47 uri uspelo prebiti barikado.

Zaradi brezciljnega streljanja naokoli so vojaki poškodovali fasade, kritino in okna bližnjih zgradb. V naselju Hrastje-Mota so bile poškodovane hiše št. 57, last Stanka Frasa, hiša št. 57/b, last Marjana Šalamuna, hiša št. 43/b, last Martina Kralja, hiša št. 50, last Jožeta Jaušovca, zgradba zbiralnice mleka VG Kapela in zgradba trgovine s tremi stanovalci na št. 42.²¹⁷

Ob 08.21 uri je kolona prodrla do popolne blokade na mostu preko Boračevskega potoka v križišču za Kapelo v Radencih. Z močnim streljanjem in tankom z desko je bila ovira odstranjena. Močno je bil poškodovan avtomobilski žerjav, ki so ga odrinili in prevrnili v potok in tovrnjak s priklopnikom. Nekoliko naprej, pri trgovini Vrelec, je tank s ceste porinil tovrnjak prekucnik, pri avtobusni postaji v Radencih pa je kolona ob nadaljnjem prebijanju barikade poškodovala dva vlačilca, smetarski tovrnjak in še en tovrnjak.

S streljanjem so poškodovali fasado in steklo na več zgradbah: hiši Franca Jakopca, Mojstrska 10, trgovini Vrelec, trgovini KZ TZO Gornja Radgona, stavbi avtobusne postaje, dijaškem domu, stanovanjskem bloku Prisojna 10, na železniški čuvajski hišici, vagona na železniški postaji, prestrelili so vetrobransko steklo tovrnjaka ABC Pomurke in osebna avtomobila Viktorja Zemljiča in Olge Karlo pred blokoma na Prisojni ulici 6 in 12.²¹⁸

Ob 09.08 uri, po prebitju blokade v Radencih, se je vojaška kolona ponovno formirala. Vojaki

Fotografija iz muzeja Slovenske vojske prikazuje tank JLA T-84 in helikopter Gazela (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pripadnike PEM UNZ Murska Sobota, dne 2. 7. 1991, na mejnem prehodu Gornja Radgona

²¹⁴ Ciril Magdič – opis bojev za spletno aplikacijo Spominska obeležja ne zbledijo

²¹⁵ (intervju Makoter, 15. 10. 2011)

²¹⁶ (intervju Makoter, 15. 10. 2011)

²¹⁷ (intervju Makoter, 15. 10. 2011)

²¹⁸ (intervju Sakovič, 15. 10. 2011)

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje prilet prvega helikopterja JLA z zlorabo označb rdečega križa, dne 28. 6. 1991, v Gornji Radgoni

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje menjavo zastave in grba na MP, dne 26. 6. 1991, v Gornji Radgoni

so streljali na cilje ob cesti. Pri tem so zadeli sedečega civilista na kolesu (Alojza Gaubeja iz Janževega Vrha), ki je 3. 7. 1991 ob 01.30 uri v bolnišnici umrl. Obdukcija zaradi nastalih razmer na terenu ni bila opravljena.

Poškodba je bila naslednja: prestrelitev trebuha z vstopno rano iz smeri levega bočnega dela, skozi vitalne dele trebušne votline in z izstopno rano v desnem bočnem delu trebušne votline – vzrok raztrganine tankega in debelega črevesa in glavnih dovodnih žil za prehranjevanje trebušne votline.²¹⁹

Med spopadom s pripadniki TO je bil v enem izmed tovornjakov ranjen vojak, oficir Mustafa

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pripadnike PEM UNZ Murska Sobota na MP, dne 28. 6. 1991, v Gornji Radgoni (tik pred prihodom tankov)

Kopija članka v časopisu Večer (3. 7. 1991) – stanje vojakov JLA na mejnem prehodu Gornja Radgona (arhiv Alojza Flisarja)

Hadžiselimović pa smrtno ranjen, saj je med napadom z molotovkami pri Elradu v Gornji Radgoni v tovornjaku zgorel. Po izvršeni formaciji kolone, je kolona nadaljevala prodiranje proti Gornji Radgoni. Ob 10.18 uri je prebila dve barikadi. V prvi barikadi pod klancem pred Gornjo Radgono sta bila popolnoma uničena dva tovornjaka vlačilca, na cestno-železniškem prehodu pa so bili poškodovani štirje tovorni železniški vagoni naloženi s kontejnerji Avtoradgone.²²⁰

Med prebijanjem kolone skozi mesto Gornja Radgona so pripadniki JLA streljali z lahkim in težkim orožjem vse do mejnega prehoda. Prebili so se po Partizanski cesti, preko Maistrovega trga in po Lackovi ulici, kjer so prebili barikado dveh tovornih vozil. Med zavijanjem iz Partizanske ceste na Maistrov trg je kolono napadla skupina civilistov z molotovkami (metali so jih iz strehe kuhinje Elrada).

Ogenj je popolnoma uničil štiri tovornjake s strelivom, hrano in oblačili, zajel pa je tudi tovornjak ZIL s priročno delavnico in terensko vozilo Fiat. Med napadom je bil v terenskem vozilu smrtno ranjen oficir JLA Dragan Bubalo. Truplo je bilo kasneje z mrliškim vozilom prpeljano v Maribor.

V času napada na agresorsko kolono je vojak iz oklepnega transporterja na koncu kolone streljal na civilista pri železnini v Gornji Radgoni (Janeza Svetino iz Bleda), ki je fotografiral kolono in ga ubil. Med prodiranjem in samo zasedbo MP je enota okupacijske JLA večkrat streljala z granatami iz topov tankov v različne smeri. Zaradi tega je bila močno poškodovana stavba MP s prostori PMM in carinske izpostave, prav tako pa drugi objekti v Kerenčičevi in Lackovi ulici.

Med prodiranjem skozi barikadi pred mestom Gornja Radgona je ena izmed granat zgrešila cilj in zadela hišo v Pintaričevi ulici 10 ter jo močno poškodovala. Poleg tega je agresorska vojska s svojim delovanjem poškodovala fasade in okenska stekla ter drugo na objektih: Partizanska cesta št. 9 (občina), št. 8 in 12 (upravna zgradba Sloge), št. 14 (železnina), št. 21 in 24 (hotel Grozd), št. 19 (trgovina Peko), upravni zgradbi KZ, št. 28 (stanovanjski blok), pošto in Osnovno šolo Jožeta Kerenčiča.

Med aktivnostmi enote v času zasedbe MP so pripadniki enote JLA z lahkim in težkim orožjem streljali na objekte, in to predvsem dne 2. 7. 1991 med 16. in 20. uro in dne 3. 7. 1991 okrog 08.20 ure. S kriminalističnimi ogledi je bilo ugotovljeno, da je bilo na Grajski cesti poškodovanih 10 objektov, na Kerenčičevi ulici sedem objektov, na Lackovi ulici šest objektov (en objekt v velikosti 15 x 13 m je popolnoma zgorel), na Panonski ulici sedem objektov in na Maistrovem trgu sedem objektov.

Pripadniki agresorske JLA so s stražarji preprečevali prihode na območje MP. Med tem časom so vojaki vlomili v več objektov in zgradb: objekt PMM, v prostore carinske izpostave, v prostore mejnega turističnega servisa KOMPAS (brezcarinsko prodajalno, skladišča, bistro in pivnico), stanovanje nad KOMPASOM, stanovanje na Kerenčičevi 9, stanovanje na Kerenčičevi 11, prostore Eurošpeda, dve stanovanji nad menjalnico, v tri stanovanja na

Kerenčičevi 11 (ukradli tehnične predmete, zlatnino, denar) in stanovanje na Lackovi št. 25.

Pri tem so pokradli večjo količino cigaret, alkoholnih in drugih pijač, prehrabnih artiklov, tehničnih predmetov, zlatnine in denarja, v skupni vrednosti približno 1,2 milijona takratnih dinarjev. Poveljujoči Popov naj bi sicer preprečeval vojakom, da bi kradli, vendar je dovoljeval, da so si razdeljevali ukradene cigarete, sladkarije ipd. V času prodiranja in zadrževanja okupatorske JLA v Gornji Radgoni so na barikadah in ostalih objektih povzročili za najmanj 300 milijonov takratnih dinarjev materialne škode.

Vojaki so v stanovanja vlamljali na ukaz, predvsem zaradi zavzemanja ugodnih obrambnih položajev pred pripadniki milice in TO, pri tem pa so izkoristili priložnost za tatvine. Po pričevanju prijetih vojakov med zasliševanjem pred preiskovalnim sodnikom dne 5. 7. 1991 naj bi kazniva dejanja (tatvine) izvrševali tudi oficirji (podporočnik Branko Nestorov). Poleg tatvin so prostore tudi močno onesnažili in poškodovali inventar.

Vse ukradeno blago, ki ga na kraju niso porabili, so naložili na dve avtomobilski prikolici, ju priključili k dvema transporterjema in ju ob umiku odpeljali s seboj. V opisanem dogodku je bila zoper poveljujočega Berislava Popova podana kazenska ovadba na takratno Okrožno javno tožilstvo Murska Sobota, in sicer zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo po 142. členu KZ SFRJ in zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja velike tatvine po členu 166/III-I KZ RS.²²¹²²²

6.8.2 Vojno leto 1991²²³

1.

Dne 28. 6. 1991 okoli 08.00 ure, ko so se tanko pričeli pomikati proti Radencem, smo z aktivnimi in rezervnimi miličniki obkolili karavlo v Gornji Radgoni, da vojaki niso mogli iz karavle, da bi pomagali tankovski enoti. Oddelke smo razporedili tako, da je bil Žnuderl pri pošti, tako je blokiral glavni vhod iz karavle. Misja in Jančar pa sta policiste razporedila po Šlebingerjevem bregu z severozahodne strani karavle. Vaupotič je postavil zasedo pri starem Elradu.

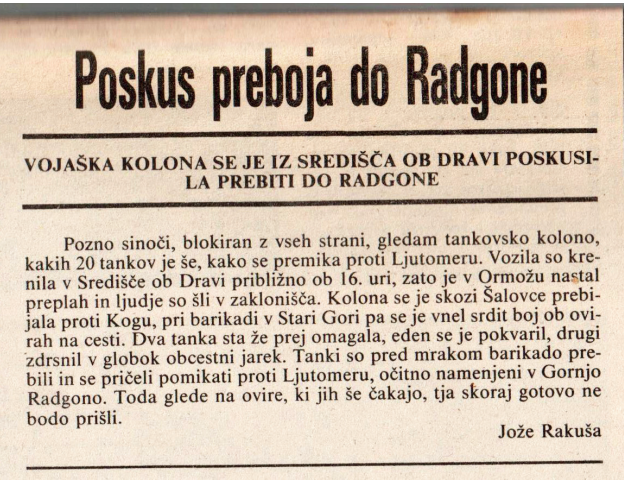
Ker je tankovska kolona prebila vse blokade do Gornje Radgone in zasedla mejni prehod v Gornji Radgoni, smo ob 11.31 uri dobili ukaz za umik na rezervno lokacijo. Ob 16.40 uri je

221 (intervju Sakovič, 15. 10. 2011)
222 Viri:
- Arhiv PVD SEVER za Pomurje
- Arhiv MNZ
- Diplomatska naloga: Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, Tomislav Habulin, FVV, november 2011.
- Zgodovina Pomurske policije in orožništva, Osamosvojitvena vojna in priprave nanjo, avtorja Ciril Magdič in Tomislav Habulin, Murska Sobota, 2014.
- Radgona 1991, OSAMOSVOJITVENA VOJNA V POMURJU, Dokumentarni film, junij 2012, ZAVOD SONČNICA, (režiserja g. Brigita Bavčar in g. Štefan Celec)
- Spomini ne zbledijo: Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju/ (zbrala in uredila) Janko Durič, Bernarda Roudi; Murska Sobota, 2016.
- Pričevanja: Alojz Flisar, Stanko Sakovič, Marjan Horvat, Ciril Magdič, Milan Žnuderl in drugi

223 Dokument neznanega avtorja, izdelan v okviru zbiranja tovrstnega gradiva leta 1994 (arhiv Stanka Sakoviča)

iz smeri Radenec priletel helikopter, ki je imel oznake rdečega križa ter pristal pri osnovni šoli v Gornji Radgoni.

V stik z njim je stopil pomočnik komandirja Marjan Misja, kateremu se je predstavil, da je polkovnik Đurovič in da je prišel v Radgono po ranjene in mrtve vojake, prav tako je izrazil željo, da bi govoril s komandirjem PM Sakovičem. Nadalje je izrazil željo, da bi rad govoril s komandirjem karavle. Povedano mu je bilo, da v karavlo ne more iti, da pa lahko pride podporočnik Vulin do njega.

Kopija članka v časopisu Večer (3. 7. 1991) – gibanje ene od tankovskih kolon (arhiv Alojza Flisarja)

Tako je prišel podporočnik Vulin iz karavle, kjer je raportiral, Đurovič mu je izdal ukaz, da ne sme streljati prvi, razen če je napaden. Takoj zatem je prišel komandir PM Sakovič in enota PEM-a, kateri so obkolili helikopter. Pričela so se pogajanja, Đurovič je predlagal, da gresta skupaj s Sakovičem do komandirja tankovske enote ter ugotovita, koliko je ranjenih vojakov na mejnem prehodu.

Ker ni bil sprejet predlog Đuroviča, je bil na mejni prehod poslan Vrbnjak, da pripelja do helikopterja mrtve. Vrbnjak je iz mejnega prehoda pripeljal mrtvega podporočnika, ki je bil zadet v glavo ter so ga vkrcali na helikopter. Ob 18.00 uri je bil izdan ukaz, da je potrebno aretirati Đuroviča. Tako je bil Đurovič aretiran, helikopterju pa je bilo dano dovoljenje, da lahko poleti. PEM je Đuroviča izročil komandirju Sakoviču in pomočniku komandirja Misji, ki sta Đuroviča odpeljala v Radenski Vrh, kjer ga je varovala enota iz Radenec, katero je vodil pomočnik komandirja Vlado Kovačič.

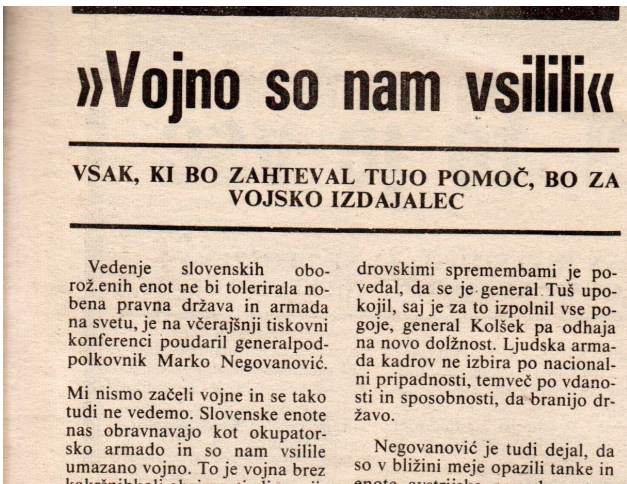
2.

Dne 29. 6. 1991 ob 12.50 uri je bila aktivirana akcija Skala. Obveščen je bil poslanec Stariha, da mora takoj v Ljubljano, ker so bile povsod blokade, sta komandir Sakovič in pomočnik komandirja Misja odpeljala Stariho na most v Veržej, kjer je bil predan policistu na drugi strani Mure, kjer so navedenega odpeljali v Mursko Soboto, nato pa prek Madžarske v Ljubljano.

3.

Dne 29. 6. 1991 ob 19.46 uri smo dobili sporočilo, da se želi policiji predati Rautar, komandir karavle v Konjišču. S TO je bilo dogovorjeno, da v Konjišče pošlje tovornjak za prevoz vojakov. V Konjišče se je odpeljal pomočnik komandirja Misja, policisti Žnuderl, Jančar in Gajšek. Zaustavili so se v Podgorju pri gostilni Vrtnica, kjer so počakali tovornjak, ki je poslala TO.

Ker nismo bili sigurni, kakšno je stanje na karvli smo se dogovorili, da se na karavlo odpeljeta

Kopija članka v časopisu Večer (3. 7. 1991) – izjave vodstva JLA o vojni v Sloveniji (arhiv Alojza Flisarja)

pomočnik komandirja, Marjan Misja in civilist, Boris Edšit. Ko sva se pripeljala na karavlo, je bil tam podporočnik, ki je prišel v pomoč Rautarju, vojska pa je bila vkopana okoli karavle in v borbeni pripravljenosti. Podporočnik nama je povedal, da je Rautar v Ribiškem domu nekaj metrov vstran, kjer so občani popivali.

Pogovore je vodil pomočnik komandirja Misja, kateremu je Rautar povedal, da bi se predal, vendar se podporočnik ne bo. Povedal je, da je bolje, da je v karavli on sam, ker če se bo on predal, bodo poslali drugega. Tako so bila prav neposredna pogajanja zaključena.

4.

Dne 30. 6. 1991 ob 01.00 uri sta se pomočnik komandirja, Marjan Misja in pomočnik poveljnika PEM, Marjan Horvat udeležila sestanka seje Izvršnega sveta Občine Gornja Radgona, kjer je bilo sprejeto, da se aretira carinike, za katere je obstajal sum, da so sodelovali z okupatorjem (JLA). Dogovorjeno je bilo, da se aretira Nježiča, Maniča, Vukeliča in štiri zvezne carinike, ki so prišli iz Beograda in so bili nastanjeni v hotelu Radin.

Takoj zatem so sledile priprave za prijetje navedenih. Pomočnik komandirja Misja je vodil prijetje Nježiča, in sicer z njim je bila skupina policistov Žnuderl in Vaupotič v civilu in voznik Cimos Gajšek. Širšo blokado je opravljal oddelek PEM-a. Pričetek akcije je bil ob 04.30 uri. Pred tem je civilna zaščita poskrbela za evakuacijo obeh blokov na Panonski, če bi tankovska enota napadla zaradi prijetja Nježiča. Ob 05.00 uri je bil Nježič prijet s strani Žnuderla in Vaupotila ter odpeljan z marico.

Aretacija Maniča, katero sta vodila inšpektor Flisar in policist Kranjc, ni bila izvedena zaradi karavle, ker hiša Maniča stoji tik ob karavli na Prešernovi ulici. Ob 05.40 uri je bila akcija prijetja carinikov končana. Ob 10.00 smo štiri zvezne carinike, Nježiča in Vukeliča odpeljali na most v Petanjce, kjer smo jih predali policistom iz Murske Sobote ter so bili navedeni

Kopija članka v časopisu Večer (3. 7. 1991) – izjave vrha JLA o vojni v Sloveniji (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija članka v časopisu Večer (3. 7. 1991) – zamenjave na vrhu 5. armadnega območja (arhiv Alojza Flisarja)

Kopija fotografije iz časopisa Vestnik z dne 11. 7. 199, ki kaže odhod tankov iz Gornje Radgone (arhiva Alojza Flisarja)

Kopija članka v časopisu Večer (5. 7. 1991) – ultimati predsedstva SFRJ Sloveniji (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje policista PPE UNZ Murska Sobota, ki pobira poškodovano tablo z napisom Republika Slovenija na mejnem prehodu Gornja Radgona po umiku tankovske kolone

odpeljani k preiskovalnemu sodniku.

5.

Dne 3. 7. 1991 ob 13.00 uri smo dobili sporočilo, da so v Radencih prijeli štiri oficirje JLA in en oklopni transporter. Naročeno je bilo, da je potrebno navedene odpeljati v Videm ob Ščavnici. S Cimosom so se v Radence mimo barikad odpeljali pomočnik komandirja Marja Misja, Milan Žnuderl in Jože Kranjc, kjer smo prevzeli enega majorja in desetarja. V Janževem Vrhu pa smo prevzeli podporočnika Vulina, komandirja karavle v Gornji Radgoni, ki je varovala enota policistov iz Radenec. Vse tri smo odpeljali v Videm ob Ščavnici, kjer je bil vzpostavljen center, ki je vodil Blagovič.

6.8.3 Vloga PEM-a v Gornji Radgoni²²⁴

Ključna ter kronska aktivnost PEM-a je bila udeležba v osamosvojitveni vojni za Slovenijo. Pričela se je 26. 6. 1991 z varovanjem in menjavo državnih simbolov na mejnih prehodih z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko in se je končala z zmago nad zavojevalcem, ki so jo priborili skupaj s pripadniki TO in slovenskim narodom. Sam je poveljeval enoti PEM v Gornji Radgoni, dva dela enote pa sta izvajala bojne aktivnosti na MP Gederovci in Kuzma.

²²⁵Polkovnik Džurovič je bil velik prijatelj do leta 1989. Pozneje po mitingu 1989 pa se je vse spremenilo. 28. 6. 1991, ko se je začela vojna, je priletel s helikopterjem v Gornjo Radgono na pomoč tankovski enoti. Bil je nosilec načrta, njegov helikopter je nosil oznake rdečega križa, on pa je bil oblečen v kombinezon rdečega križa.

Na mejnem prehodu niso mogli pristati, nato so hoteli priti v karavlo, v vojašnico v centru Gornje Radgone, tako so pristali med karavlo, šolo in pokopališčem. Komandir PM Gornja Radgona ga je takoj prepoznal. Sam je bil cca. 30 m stran in je videl, da so tanki na mejnem prehodu, ki so ga medtem že okupirali, rušili stebre uličnih svetilk, da je lahko drugi dan helikopter pristal na mejnem prehodu v carinski bazi.

PM je zagotovila, da iz helikopterja ne bodo mogli priti na karavlo. Od posadke so zahtevali, da ostanejo v helikopterju. V helikopterju je bila posadka in osem nižjih specialcev z opremo. Sam je imel sedem pripadnikov PEM-a. Pravzaprav samo pet, same junake. Helikopterju so se približevali po hribu navzdol skozi sadovnjak ob pokopališču. Zajeli pa so Džuroviča in ga aretirali.

V tem času se je pripeljalo do njih mrliško vozilo, mislili so, da je krinka in da so v njem specialci, vendar se je po kratki napetosti izkazalo, da so v resnici vozili samo mrtvega oficirja JLA, ki je padel med prebojem blokad med Radenci in Gornjo Radgono. Krsto tega oficirja, sina nekega generala, so dali v helikopter. To so snemali novinarji iz BBS-ja in Kleine Zeitung.

224 Spomini Alojza Flisarja
225 Alojz Flisar – izvlečki iz razgovora za knjigo MSNZ

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje srečanje z avstrijskimi varnostnimi organi v Gornji Radgoni leta 1991 (arhiv Alojza Flisarja)

Zastava Republike Slovenije se vrača na drog na MP Gornja Radgona (Foto: Jože Pojbič)

Po krajših pogajanjih je komandir PM poskrbel za odvoz Džuroviča do prve lokacije, kjer so ga skrili. Ko so ga peljali v zapore na Dobu, je Flisarja vprašal, če on vodi in ko je ta to potrdil, je povedal, da so z njim ravnali in da bodo vedno kot z vojnim ujetnikom. Če bi bilo obratno, pa bi bili miličniki tepeni. Džurovič je rekel, da ga on ne bi tepel, drugi pa ga najbrž bi.

Kolegi iz Avstrije so nam zagotovili pomoč v vsem razen oborožitvi. Oni so imeli v Bad Radkersburgu že 28. 6. 1991 nameščeno vojsko, tam so imeli tri ali štiri tanke, ker so se bali, da bo JLA prodrla v Avstrijo. Ob streljanju na MP Gornja Radgona so izstrelki leteli na avstrijsko stran in so bili trije njihovi ranjeni. Iz helikopterja so pošiljali sliko stanja na MP v svet. Tudi padec MP in vsega tega, ko so streljali in rušili.

Avstrijci so ponudili možnost umika, ker ga drugače skoraj ne bi imeli, ker je bil MP blokiran. Mura je takrat zelo narasla, ker bi naj Avstrijci pustili vodo iz zbiralnikov, da tanki ne bi mogli čez reko, če bi bil most zrušen. Povedali so jim, da se lahko PEM umakne k njim in jih z avtobusom odpeljejo v Gederovce (nazaj v Slovenijo). Zato so se jim zahvalili in odklonili, prosili pa so za prevzem ranjenih. Koordinator, ki je z njihove strani to urejal, je bil pozneje v Sloveniji odlikovan s častnim znakom svobode za zasluge Republike Slovenije v vojni. Povedal je, da naj jim dajo znak z zastavo rdečega križa in se bo na most do mejne črte pripeljal tank v zavetju katerega bo lahko potekal umik ranjencev. Na srečo to ni bilo potrebno.

6.8.5 Bojeval sem se v Gornji Radgoni²²⁶

Zaradi vdora močnih vojaških enot JLA na ozemlje Slovenije je bila PPE razporejena po vodih na ključne položaje na mejnih prehodih. Spet se je usoda poigrala in sem pristal v Gornji Radgoni z močnim vodom pripadnikov posebnih enot policije po nujnem postopku in vsa osebna oprema je ostala v bazi Rakičan. Zaradi ofenzivnega delovanja vojaških enot JLA in nekoliko zmede na področju logistike je osebna oprema ostala v Rakičanu do konca glavnih aktivnosti v Gornji Radgoni oziroma do premika kompletne PPE v Veliko Polano.

Kljub temu smo poskušali zagotavljati nujno osebno opremo na poseben način s pošiljanjem posameznikov na domove čez Muro, v največji meri pa z veliko podporo občanov, ki so oskrbovali naše enote. Posebej je izstopal primer občana Vake Edvarda, ki je imel manjšo trgovino z mešanim blagom in je sredi noči na široko odprl vrata svoje trgovine.

V nekaj dnevni aktivnostih na območju Gornje Radgone so se dogodki odvijali bliskovito in odločno, saj je bil napad JLA absolutno premočan za obrambne enote milice in TO zaradi vojaškega arzenala, s katerim je napadala JLA. Mejni prehod Gornja Radgona je bil okupiran in vsi miličniki ter ostale sile so se morali umakniti, saj je bilo potrebno zavarovati življenja vseh akterjev obrambe kakor tudi civilnega prebivalstva.

Med različnimi aktivnostmi so se prepletali sestanki in koordinacije na različnih nivojih s pomočjo operativnega štaba v Murski Soboti in večkrat smo se znašli sami na terenu ter prilagajali naše aktivnosti v skladu s situacijo. V določenih trenutkih je v prvih dneh vojne v Gornji Radgoni mesto kazalo znake zapuščenosti in vojne, ljudje so se umaknili iz mesta, trgovine in drugi lokali so bili zaprti, prisotne so bile le enote milice in TO ter lokalna politika.

Z medsebojnimi koordinacijami so se iskale taktične in tehnične variante na različnih nivojih in v različnih skupinah, pri tem pa so se pokazale tudi nekatere slabosti. V začetku aktivnosti ni bilo koordinacije med milico in TO, kar smo nadoknadili z postavitvijo človeka za zvezo in to je dobro opravljal koordinator za zvezo, Janez Kralj.

Delovanje PPE v Gornji Radgoni in milice na splošno je imelo tudi določene posebnosti, ki so se odražale tudi pri aktivnostih na terenu. Vodenje enega voda PPE in vse aktivnosti je neposredno izvajal poveljnik Alojz Flisar, ki je bil sicer tudi domačin in je dobro poznal razmere na terenu, vendar je bil tudi obremenjen z »lokalnim« okoljem.

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Milana Osterca prikazuje približevanje tankovske kolone JLA mejnemu prehodu Gornja Radgona med hudimi boji

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje prestreljeni službeni avtomobil milice na mejnem prehodu Gornja Radgona

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje postavljanje barikade pred mejnim prehodom Gornja Radgona (27. 6. 1991)

Glede na vse okoliščine in aktivnosti PPE na celotnem območju Pomurja bi bila vloga koordinatorja v operativnem štabu bolj potrebna in neobremenjena z lokalnim poudarkom. Pri tem so bili taki predlogi operativnemu štabu tudi dani, vendar nerealizirani. Po nekajdnevni burnih dogodkih v Gornji Radgoni smo dočakali tudi odhod agresorjev, ki so sklonjenih glav zapuščali porušeno mesto, ponosno smo ponovno izobesili slovensko zastavo na mejnem prehodu, prisrčno smo se rokovali z avstrijskimi varnostnimi organi na mostu čez reko Muro in življenje se je vrnilo v mesto.

Po opravljeni nalogi se je PPE ponovno združila na Policijski upravi Murska Sobota in se po krajših zapletih z logistiko premaknila na novo lokacijo v Veliko Polano, od koder so se izvajale vse aktivnosti varovanja državne meje s poudarkom na Slovensko-Hrvaški meji.

V osamosvojitvenih procesih so se tudi v policijskih zadevah pokazali specifični človeški faktorji. Kljub prizadevanju za enoten pristop so se pokazali različni kriteriji pri »zaslužnih« napredovanjih in kasneje tudi priznanjih, ki so se tudi individualizirala, kar med vojno ni bilo prisotno. Sam sem prejel dve pomembni priznanji, in sicer ČASTNI ZNAK SVOBODE REPUBLIKE SLOVENIJE in znak HRABRO DEJANJE.

Po osamosvojitvi se je delo v policijskih vrstah nadaljevalo v spremenjenih političnih in gospodarskih razmerah, veterani smo svoje mesto odstopili mlajšim kadrom ter se povezali v veteransko društvo SEVER, ki naj spominja na znamenito akcijo SEVER. Na tem področju sem bil prejemnik bronastega in srebrnega priznanja Združenja SEVER.

Delo na področju varnosti cestnega prometa je tudi po osamosvojitvi bilo glavna in specialna dejavnost moje kariere, ki je bila zanimiva in pestra, saj sem sodeloval v strokovnih komisijah pri gradnji ali modernizaciji cest in železnic, nadgradnja pa je bila sodelovanje pri trasiranju

in gradnji pomurskega kraka avtoceste in železnice do madžarske meje. Čeprav je bilo na področju avtocest delo zelo zanimivo in zgodovinsko sem bil prepričan, da ima pomurska avtocesta politični vidik, saj nekateri parametri avtoceste manjkajo, kar sem jasno izrazil tudi ob otvoritvi avtoceste.

Življenje je teklo naprej in tudi zvestoba uniformi in policiji je ostala po zvezdah usode. Aktivna strokovna aktivnost se je približevala koncu in kot običajno je sledilo še zadnje priznanje v policiji – ZLATI ZNAK in zaslužena upokojitev 30. 12. 2003. Zvestoba po zvezdah pa je ostala uniformi, saj ponosno hranim in nosim policijsko uniformo kot upokojen policist, veteran in civilist kot gasilec.

6.8.6 Aretacija polkovnika JLA – Danila Đuroviča²²⁷

Dne 28. 6. 1991 ob 16.45 uri je iz smeri Radencev nad Gornjo Radgono priletel helikopter JLA, zaokrožil nad mejnim preходом in nato pristal na parkirišču ob mrliški vežici v neposredni bližini karavle Gornja Radgona. Helikopter je imel vidne oznake rdečega križa, vendar je imel montirane tudi nosilce raket. Zaradi vidnih oznak na helikopter ni bilo streljano.

V neposredni bližini pristanka je bil pomočnik komandirja PM Gornja Radgona, Marjan Misja, z delom oddelka miličnikov PM. Iz helikopterja je prišel starešina JLA, ki se je pomočniku komandirja predstavil kot polkovnik Đurovič iz komande zagrebške armijske oblasti. Povedal je, da je prišel po ranjene in mrtve iz enote polkovnika Popova na mejnem prehodu. O tem je bil po UKV (ultra kratki val) zvezi obveščen načelnik IM UNZ Murska Sobota, ki je naročil, da se mu postavi pogoj, da helikopter ne poleti brez dovoljenja milice.

Takoj nato je polkovnik zahteval razgovor s komandirjem PM Gornja Radgona, za katerega je povedal, da ga osebno pozna. O tem sta bila obveščena komandir PM in načelnik IM po UKV zvezi.

V času do prihoda komandirja PM iz mesta na kraj je polkovnik zaprosil za dovoljenje, da gre v karavlo JLA, kar mu ni bilo dovoljeno. Dovoljeno pa je bilo srečanje s komandirjem karavle, poročnikom Vulinom, pri helikopterju. Ob stiku je polkovnik ukazal poročniku, da ne sme uporabiti strelnega orožja prvi, razen če bo napaden.

Po prihodu komandirja PM Gornja Radgona Sakoviča je polkovnik ponovno povedal namen prihoda in predlagal, da oba skupaj odideta peš do mejnega prehoda in polkovnika Popova. O tem je bil obveščen načelnik IM, ki pa tega obiska ni dovolil iz varnostnih razlogov (ugrabitev starešine milice).

Ob 17.27 uri je načelnik IM izdal komandirju PM in poveljniku PEM ukaz o takojšnji aretaciji polkovnika Đuroviča, pri tem pa je opozoril na posebno previdnost.

²²⁷ Viri: kronologija UNZ, PM Gornja Radgona, poročilo poveljnika PEM, zapiski posameznikov (sestavila Stanko Sakovič in Marjan Misja), Gornja Radgona, 28. 6. 1991

Srečanje z varnostnimi organi Avstrije na mostu čez reko Muro v Gornji Radgoni s pripadniki PEM UNZ Murska Sobota, dne 3. 7. 1991 (Foto: Štefan Abraham)

Kopija fotografije iz časopisa Vestnik (11. 7. 1991), ki prikazuje razdejanje v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

Takoj se je pričela priprava aretacije z vključitvijo enote TO, ki je bila razporejena v širšo blokado tega območja, ožjo blokado pa so izvedli miličniki.

Do realizacije aretacije sta bila z načelnikom IM opravljena že dva telefonska pogovora, opozorjen je bil na nevarnost reakcije s strani Popova in Zagreba (Popov napad na mesto s tanki, Zagreb pa z aviациjo). Ko je republiška koordinacija aretacijo dokončno potrdila, so pripadniki PEM ob 18.01 uri aretacijo izvršili.

V tem času se je iz mejnega prehoda vrnilo mrliško vozilo, ki je bilo poslano v enoto Popova, mrtev poročnik je bil naložen v helikopter, ki je nato dobil dovoljenje za polet proti Zagrebu.

Po opravljenem osebnem pregledu s strani PEM je bil Đurovič predan miličnikom PM, ki so ga odpeljali na določeno lokacijo na območju OM Radenci.

6.8.7 Varovanje polkovnika Danila Đuroviča²²⁸

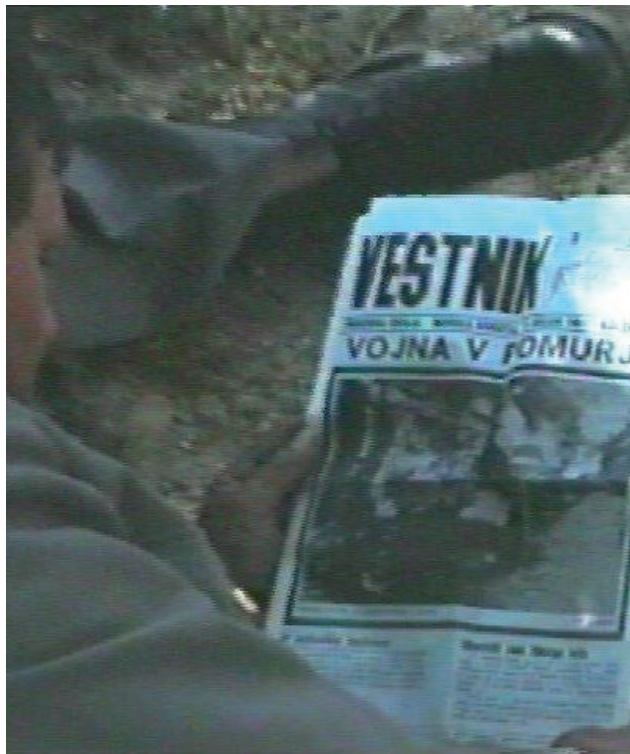
Miličniki OM Radenci so dne 29. 6. 1991 okrog 19.00 ure prevzeli v varovanje polkovnika JLA Danila Đuroviča, ki je bil zajet v Gornji Radgoni. Varovanje je neposredno opravljalo pet miličnikov, trije miličniki so opravljali patroliranje po območju celotnega OM Radenci.

Zajetega polkovnika Đuroviča smo varovali na lokaciji v radenskem vrhu, kjer je bil sicer umirjen in ni odklanjal ne hrane ne pijače. Miličnikom, ki so ga varovali, pa je stalno govoril,

²²⁸ Zabeležil Vlado Kovačič, 12. 5. 1994

Kopija fotografije iz časopisa Vestnik (11. 7. 1991), ki prikazuje razdejanje v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje počitek na rezervni lokaciji v Policah

Članek iz časopisa carine SFRJ o tem, da Slovenija ne izvaja carin za zvezno blagajno (arhiv Alojza Flisarja)

da bodo po njega prišli specialci in ga rešili s helikopterskim desantom in da naj mislijo na svoja življenja.

Zaradi varnosti občanov na lokaciji v radenskem vrhu so se miličniki v poznih nočnih urah odločili za premik na drugo lokacijo v Murščak, kjer pa je varovanje opravljalo vseh osem miličnikov. Tudi na tem mestu je polkovnik Đurovič stalno ponavljal, da bodo prišli po njega njegovi in ga rešili iz ujetništva. V pogovorih z miličniki zajeti polkovnik ni bil agresiven.

Dne 30. 6. 1991 so v dopoldanskem času miličniki polkovnika Đuroviča izročili v varovanje miličnikom PMM Gornja Radgona pod vodstvom komandirja Antona Žinka.

6.8.8 Načrt protidesantnega delovanja PM Gornja Radgona²²⁹

V dogovoru z območnim štabom TO se posamezne enote milice razporedi:

- Stadion z okolico, dva oddelka PEM;
- Grajski hrib z okolico, dva oddelka PM;
- Vodovodno zajetje Norički Vrh, trije oddelki PM.

Enote milice odpirajo ogenj samostojno, komandirji oddelkov sodelujejo s poveljniki enot TO, ki so razporejeni v bližini.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje zamenjavo zastave na MP Gornja Radgona (26. 6. 1991)

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje počitek na rezervni lokaciji v Policah

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje razdejanje na službenem vozilu PEM, ki je ostalo na MP v Gornji Radgoni po odhodu vojakov JLA (3. 7. 1991)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje lokal Kompasa na MP v Gornji Radgoni tik pred zavzetjem (28. 6. 1991)

6.8.9 Rekonstrukcija prvih pogajanj med TO in policijo ter enoto polkovnika Popova v Gornji Radgoni²³⁰

V tem času je do njega prišel občan Roman Sluga in mu povedal, da je v njihovem bloku (v neposredni bližini) v stanovanju carinika Nježiča nek visok oficir enote JLA. Černjavil se je odločil oditi do navedenega stanovanja in je na hodniku stanovanjskega bloka preverjal orodje civilne zaščite. Čez cca. tri minute je iz stanovanja prišel Nježič in najprej pogledal po hodniku, kjer je zagledal Černjaviča.

Ker sta se poznala, ga je pozdravil, v tem trenutku pa je iz stanovanja prišel tudi oficir JLA z oznakami polkovnika. Oficir je Nježiča takoj vprašal, kdo je to, ta pa mu je odgovoril, da eden od civilne zaščite, ki ga on pozna. V tem je oficir pristopil do njega, mu dal roko in se predstavil, da je komandant enote Popov.

Rekel mu je, da mu je žal, da je moral po mestu streljati, vendar je le-tako lahko izvršil nalogo. Černjaviča je le še vprašal, če je med civili kaj mrtvih ali ranjenih. Takoj zatem je vprašal, če Černjavič pozna koga iz občine, ki bi bil dovolj merodajen in bi se bil pripravljen z njim pogovarjati (po možnosti še nocoj).

Černjavič mu je obljubil, da bo to nekomu prenesel, nato pa sta se pozdravila. Popova je s svojim osebnim avtomobilom odpeljal na mejni prehod. Černjavič se je takoj nato vrnil na sedež občinskega štaba CZ in o vsem obvestil načelnika štaba Viktorja Kovačiča.

Dne 29. 6. 1991 okrog 02.30 ure je v hiši Petra Cvetkovič v zvezi s tem pogovorom bil sestanek, na katerem sta s strani policije sodelovala inšpektor Horvat (PEM) in komandir PM Gornja Radgona Sakovič, s strani območnega štaba TO majorja Marko in Balantič,

²³⁰ Spominska rekonstrukcija komandirja PM Gornja Radgona, spominska rekonstrukcija Černjaviča, fotografski posnetki, kronologija dogodkov UNZ Murska Sobota; rekonstrukcijo zapisal Stanko Sakovič, Gornja Radgona, 29. 6. 1991

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje miličnike PEM UNZ Murska Sobota po umiku z MP v Gornji Radgoni po zavzetju na Piramidi (28. 6. 1991)

načelnik upravnega organa za ljudsko obrambo Kur Drago, predsednik Izvršnega sveta (IS) skupščine Občine Gornja Radgona Tropenauer, Peter Cvetkovič in Černjavič.

Na sestanku je bil sprejet dogovor, da se gre na pogovor. Pogovor opravita po predhodnem dogovoru predstavnika policije in TO s svojimi predstojniki. Okvirni čas je bil določen ob 7.30 uri. O izhodiščih za pogajanja se opravi novi dogovor istega dne ob 08.00 uri v bivši opekarni.

Ob 03.17 uri je načelnik IM UNZ dal po telefonu navodilo inšpektorju Horvatu, da v pogajalski skupini ne smejo biti civilisti, enoto JLA je potrebno pozvati k predaji, določiti kraj razorožitve, v primeru da tega ne sprejmejo,

pa jih opozoriti, da se ne smejo premikati ter jim za ta primer zagroziti z uporabo orožja.

Ob 04.40 je bilo med vodstvom UNZ in pokrajinskim štabom TO dogovorjeno, da razgovore vodita predstavnika TO Dražnik in Balantič in inšpektor Flisar (PEM). Ob 06.00 uri je bil v jedilnici bivše opekarne sestanek, na katerem so sodelovali s strani policije Flisar, Horvat in Sakovič, s strani območnega štaba TO predstavnika Ljubo Dražnik, Balantič in Marko ter načelnik upravnega organa za ljudsko obrambo Kur.

Predstavljena so bila pogajalska izhodišča, Dražnik je ponovil, da je s pooblastilom svojega poveljnika pooblaščen za pogovor o vseh vojaških vprašanjih in da se policija v to ne vmešava. Sprejet je bil sklep, da pogajanja med 07.00 in 08.00 uro opravita poveljnik območnega štaba TO Ljubo Dražnik in komandir PM Gornja Radgona Stanko Sakovič. O času pogajanj nato enoto JLA obvesti Jože Černjavič.

Ob 07.20 uri se je iz mejnega prehoda vrnil Černjavič in povedal, da je poveljnik enote JLA sprejel predlog, da se pogajanja opravijo ob 07.45 uri na Panonski ulici, pogajalca z obeh strani sta lahko dva (brez orožja).

Ob 7.30 uri je komandir PM z govorno postajo na službenem vozilu obvestil občane Panonske ulice, da bodo potekala pogajanja in jih pozval, da naj ne motijo pogajalcev. Panonska ulica je bila v celoti zavarovana s stožci, istočasno pa je bilo na prikriti način postavljeno zavarovanje.

Pogajanja so se začela ob 08.00 uri na način, da je kontaktna oseba Černjavič dala znak obema skupinama pogajalcev, da sta se približali druga drugi. Do pogajanj je prišlo na Panonski ulici, na odcepu ceste za Elrad.

Takoj po ponovnem kontaktu smo se pogajalci predstavili, kot prvi je povedal poveljnik JLA, da je on poveljnik tankovske enote Berislav Popov, z njim pa je tudi kapetan. Takoj v začetku je dovolil, da je v bližini ostala kontaktna oseba Černjavič.

Uvodoma je pogovor potekal med poveljnikom JLA in poveljnikom območnega štaba TO, v katerem je polkovnik Popov dal vedeti, da se nima namena pogovarjati o predaji, temveč vztraja pri izvršitvi svoje naloge. Med zahtevami, ki jih je postavil, je bila prva, da se mu omogoči kontakt s karavlo Gornja Radgona. Odgovor Dražnika – direktni kontakt ne dovolimo, saj imajo zveze.

Naslednja zahteva je bila, da se dovoli dovoz vode iz njegove enote na karavlo, odgovor Dražnika je bil – z oklopnimi vozili ne dovolimo, zagotovili bomo prevoz z vozili civilne zaščite, zahtevo Popova, da prevoze opravlja kontaktna oseba Černjavič, Dražnik dovoli.

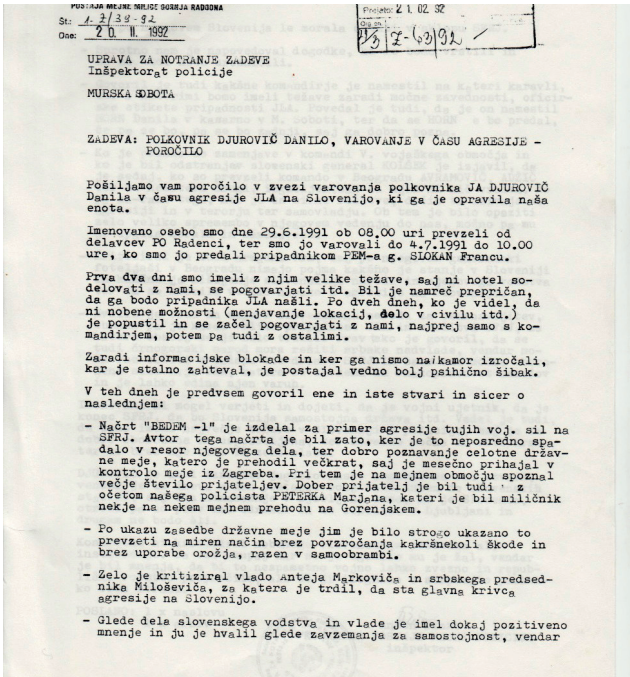
Dražnik ga opozori, da bo TO na vsak premik z oklopnimi vozili v mesto odgovorila z orožjem. Popov je odgovoril, da nenajavljenih premikov ne bo, v koliko se bosta obe strani držali do sedaj dogovorjenega in v kolikor ne bo borbenih dejstev na njegovo enoto.

Drugi del pogovora se je nanašal na varnostna vprašanja, kot prvo je Popov zagotovil, da ne bo oviral rednega policijskega dela, vendar policisti ne smejo biti oboroženi z dolгим orožjem. Komandir PM mu je odgovoril, da je JLA povzročila vojne razmere in da policisti nosijo dolgocevno orožjepri rednem delu.

Zahtevapolkovnika je bila, da policija prepreči, da bi civilisti izzivali njegove pripadnike na omejenem prostoru. Odgovorjeno je bilo, da bomo ljudi opozarjali, da pa ne moremo preprečiti izražanja protesta državljanov za škodo, ki so jo povzročili in da naj pripadniki JLA v takih primerih ne uporabljajo orožja. Ponovno je zagotovil, da so oni organizirana enota in da brez njegovega ukaza nihče ne bo uporabil orožja.

Naslednja zahteva je bila, da se dovoli, da njegova posebna komisija opravi ogled vozil in da prevzamejo posmrtno ostanke svojega pripadnika. Komandir PM je opravil kratko konzultacijo po UKV zvezi z vodstvom UNZ, dogovorjeno je bilo, da se opravi skupni ogled s kriminalistično službo UNZ in tožilcem, kar Popov sprejme, dogovor je za 10.00 uro, točen čas bo še naknadno sporočen.

S tem je bil razgovor, kolikor ga je mogoče rekonstruirati, končan, z opombo, da je polkovnik

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje lokal Kompassa na MP v Gornji Radgoni tik pred zavzetjem (28. 6. 1991)

Popov ostro zavrnil poskus spremljevalca kapetana I. razreda, da se vključi v razgovor. O vsebini razgovora je bilo s strani komandirja PM takoj po telefonu v celoti obveščena UNZ, poveljstvo PEM (Flisar, Horvat) in načelnik upravnega organa za ljudsko obrambo Kur.

6.8.10 Realizacija akcije Skala²³¹

Ukaz o takojšnji realizaciji akcije Skala je bil sprejet 29. 6. 1991 ob 12.50 uri. O aktiviranju signala je bil obveščen poslanec skupščine Republike Slovenije Janez Stariha iz Gornje Radgone, ki je bilo naročeno, da se takoj pripravi za odhod. Prevoz poslanca iz Gornje Radgone do mostu v Veržaju sta s policijskim vozilom opravila komandir in pomočnik komandirja PM Gornja Radgona.

Zaradi postavljenih barikad je bilo potrebno najti poljske poti. Pred mostom v Veržaju je prišlo do manjšega nesporazuma z enoto TO, okrog 15.30 ure pa je bil poslanec predan miličnikom PPM Murska Sobota.

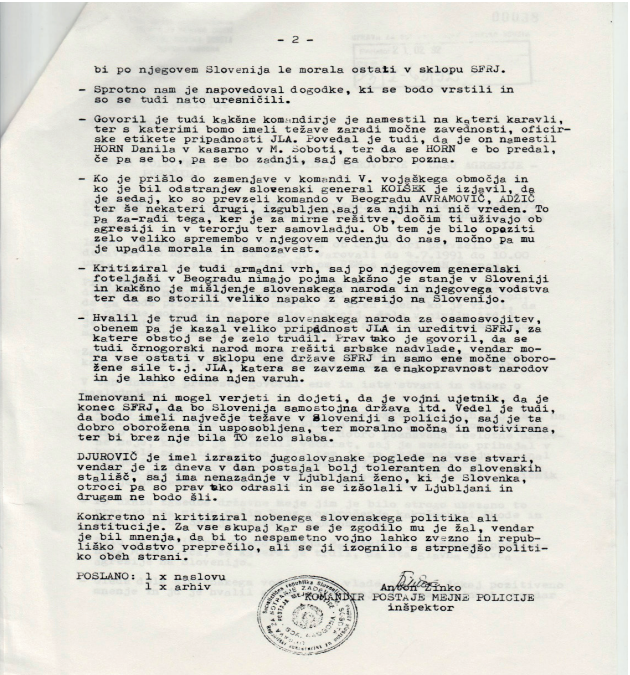
6.8.11 Aretacija zveznih carinikov in drugih oseb²³²

Na podlagi zbranih obvestil policije o:

- Sumu storitve kaznivega dejanja – sodelovanja z agresorsko vojsko in nudenju pomoči;
- Bivanja zveznih carinikov

je bila na UNZ Murska Sobota, dne 29. 6. 1991, sprejeta odločitev o aretaciji:

- Zveznih carinikov nameščenih v hotelu Radin Radenci;
- Nedelka Nježiča, Gornja Radgona;

Kopija poročila UNZ Murska Sobota glede varovanja zajetega polkovnika Danila Djuroviča, druga stran (arhiv Alojza Flisarja)

- Miroljuba Maniča, Gornja Radgona in
- Ervina Vekelič, Radenci.

Ukaz o aretaciji je bil sprejet istega dne ob 20.40 uri. Vodstvi PM in PEM sta se odločili, da akcijo koordinirano izvedeta dve skupini:

- dela pripadnikov PEM in OM Radenci – v Radencih – pod vodstvom pomočnika

²³¹ Kronologija UNZ Murska Sobota, pričanje Janeza Starihe, poročilo PM; zapis izdelala Stanko Sakovič in Marjan Misja, Gornja Radgona, 29. 6. 1991

²³² Kronologija UNZ Murska Sobota, poročilo PM Gornja Radgona, popročilo PEM, ustna pričevanja sodelujočih v akciji; poročilo izdelali Marjan Misja, Vlado Kovačič, Stanko Sakovič, Gornja Radgona

komandirja OM Radenci;

- del pripadnikov PEM in PM Gornja Radgona – pod vodstvom pomočnika komandirja PM in inšpektorja Horvat Marjana (PEM).

O predvidenem ukrepu je bil na seji, dne 30. 6. 1991, ob 01.00 uri informiran IS skupščine Občine Gornja Radgona, kjer je bilo dogovorjeno, da v akciji sodeluje tudi občinski štab za civilno zaščito Gornja Radgona.

V Gornji Radgoni se je akcija začela ob 04.00 uri, ko so pripadniki civilne zaščite pod vodstvom načelnika občinskega štaba evakuirali stanovalce iz dveh stanovanjskih blokov na Panonski, kjer je stanoval Nježič. Obstajala je nevarnost, da v stanovanju pripadniki JLA – enota Popova, ki je bila oddaljena cca. 200 metrov, aretacije svojega sodelavca ni zaznala.

Po vnaprej pripravljenem taktičnem načrtu je oddelek PEM opravil zavarovanje ožjega območja okrog bloka, aretacijo sta ob 05.00 uri izvedla miličnika Milan Žnuderl in Darko Vaupotič, pri tem ni prišlo do uporabe orožja. Nježič je bil vklenjen in odpeljan z intervencijskim vozilom.

Aretacija Maniča to jutro ni bila realizirana, saj je vodja enote PEM, ki ji je bila v nalogo odrejena, ocenil, da obstaja velika nevarnost intervencije vojakov iz karavle (oddaljenost 30 metrov). Manič je bil s strani miličnikov PM aretiran 1. 7. 1991 ob 07.20 uri.

Akcijo v Radencih je dne 30. 6. 1991 ob 04.00 uri izvedel del enote PEM in OM Radenci. Na ulici Štefana Kovača 2 je bila brez odpora izvršena aretacija Ervina Vukeliča (s strani pripadnikov PEM). Akcija aretacije zveznih carinikov je bila končana ob 05.40 uri, nato je bila opravljena preiskava sob. Pri aretaciji ni prišlo do nudenja odpora, saj je bila akcija izvedena na način presenečenja.

Vse aretirane osebe so bile na mostu čez reko Muro na Petanjcih predane Oddelku za zatiranje kriminalitete (OZK) UNZ Murska Sobota.

6.8.12 Pogajanja in predaja karavle na Zgornjem Konjišču²³³

1.

Dne 29.6.1991 ob 19.48 uri smo dobili sporočilo, da se želi policiji predati Rotar komandir v Zgornjem Konjišču. S TO je bilo dogovorjeno, da v Zgornje Konjišče pošlje tovornjak za prevoz vojakov. V Konjišče se je odpeljal pomočnik komandirja Misja, policisti Žnuderl, Jančar in Gajšek. Zaustavili smo se v Podgornju pri gostilni Vrtnica, kjer smo počakali tovornjak, katerega je poslala TO.

Ker nismo bili sigurni kakšno je stanje v karavli, smo se dogovorili, da se na karavlo odpeljeta

²³³ Kronologija UNZ, pričevanje Vuksanovič Gojka, pisna izjava Jožeta Rotarja RŠTO, poročilo in analiza PM Gornja Radgona, poročilo sestavil Stanko Sakovič

pomočnik komandirja Misja in civilist Boris Edšid. Ko sva se pripeljala v karavlo je bil tam podporočnik, ki je prišel v pomoč Rotarju, vojska pa je bila vkopana okrog karavle in v borbeni pripravljenosti.

Podporočnik nama je povedal, da je Rotar v Ribiškem domu, nekaj metrov vstran, kjer so z občani popivali. Pogovore z Rotarjem je vodil Misja, kateremu je Rotar povedal, da bi se predal, vendar pa se podporočnik ne bo. Povedal je še, da je boljše, da je v karavli on sam, ker če se bo on predal bodo poslali koga drugega. Tako so bila prva neposredna pogajanja zaključena.

2.

Dne 2. 7. 1991 je v dopoldanskem času ob priliki pogajanj s poročnikom Vulinom komandir PM Gornja Radgona, Stanko Sakovič, iz karavle vzpostavil telefonski kontakt s komandirjem karavle v Zgornjem Konjišču, Jožetom Rotarjem. Zaradi zavedanja objektivne nevarnosti, da je zveza prisluškovana, sta se oba sporazumela, da se bo istega dne v popoldanskem času komandir PM Gornja Radgona lahko oglasil na karavli, kar je pomenilo, da je Rotar pripravljen na predajo.

Po predhodni odobritvi vodstva UNZ Murska Sobota in dogovorom z vodstvom PEM je komandir PM Stanko Sakovič ob 14.22 uri s službenim vozilom odšel na karavlo Konjišče. Zaradi dobrega znanstva s komandirjem karavle je šel z njim tudi Gojko Vuksanovič.

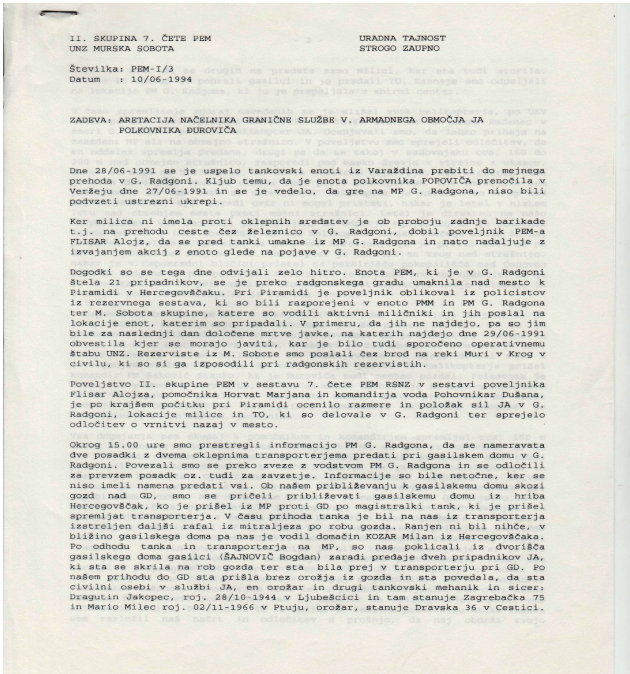
Ko se je službeno vozilo milice s prižganimi plavimi lučmi bližalo karavli, je le-to zaustavil vojak stražar, oborožen s puško mitraljezom. Komandir PM ga je zaprosil, da obvesti zastavnika Rotarja o njegovem prihodu. Kmalu zatem sta do njiju prišla komandir karavle, Jože Rotar in vodja tečaja desetarjev podporočnik (ime in priimek nista znana) po roku Makedonec, kjer smo se uradno predstavili.

Komandir karavle je komandirja PM povabil v dvoriščni del karavle, medtem ko je Vuksanovič ostal nekoliko zadaj s podporočnikom. Že med hojo je komandir Rotar takoj povedal, da se bo takoj s svojimi vojniki predal, da pa tega ne želi podporočnik s svojim delom kursistov.

Splošen razgovor komandirja PM z obema starešinama JLA je potekal več kot 30 minut, razgovor je bil usmerjen v to, da se prikaže nesmisel nadaljnega vztrajanja vojakov na karavli in pogoji za predajo. Oba starešina sta želela čimbolj jasna jamstva za njuno nadaljnjo usodo in za usodo vojakov.

Nekaj po 15.00 uri je stražar iz smeri Mure prišel skupaj z majorjem TO pokrajinskega štaba TO Maribor. Major TO je v trenutku, ko je na karavli zagledal komandirja PM, obema starešinama JLA povedal, da sta se do sedaj o pogojih predaje dogovorila s komandirjem milice, njemu in njegovi enoti pa se lahko predata. Istočasno je povedal, da je karavla obkoljena in da oborožen odpor vojakov nima smisla.

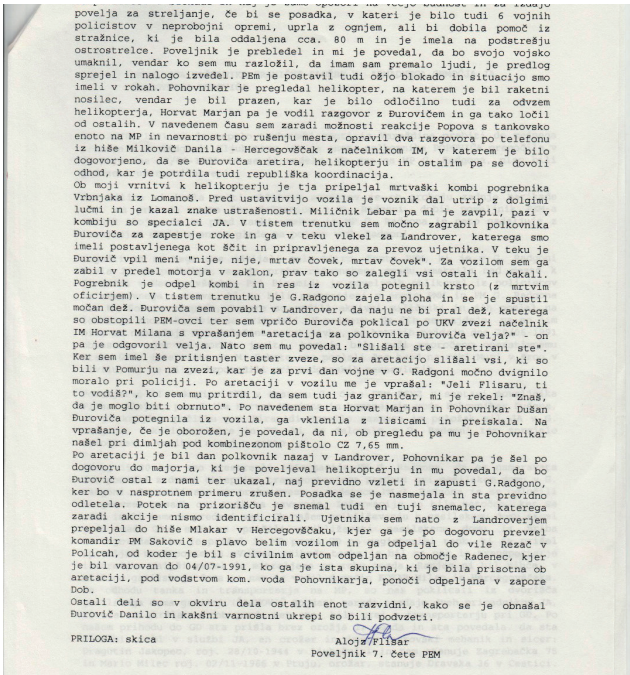
Na izrečen ultimat je najprej reagiral komandir karavle Rotar, ki je takoj povedal, da se je sam takoj pripravljen predati, da pa o tem mora povprašati svoje vojake. Med prisotnimi

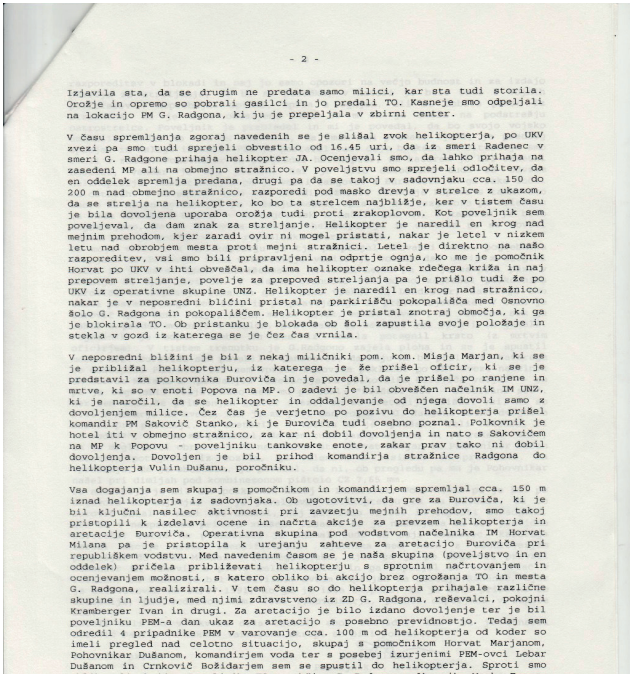
Kopija poročila o aretaciji polkovnika Djuroviča
s strani PEM UNZ Murska Sobota (arhiv Alojza
Flisarja)

je bilo dogovorjeno, da major TO skupaj s komandirjem karavle odide do vojakov, kjer se opravi sestanek vojaškega kolektiva o pripravljenosti za predajo.

Podporočnik JLA je ostal s komandirjem PM in cca. 20 minut je potekalo prepričevanje komandirja PM o nesmislu nadaljnjega vztrajanja, saj je podporočnik kategorično odklanjal predajo, dokler ne dobi ukaza iz Maribora.

Kopija poročila o aretaciji polkovnika Djuroviča s strani PEM UNZ Murska Sobota, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

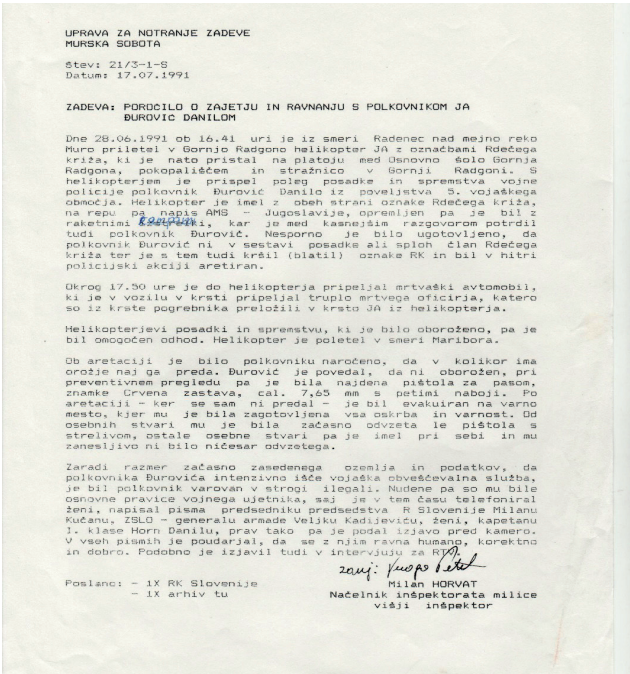
Kopija poročila o aretaciji polkovnika Djuroviča s strani PEM UNZ Murska Sobota, tretja stran (arhiv Alojza Flisarja)

mandirjem karavle odide do vojakov, kjer se
jenosti za predajo.
in cca. 20 minut je potekalo prepričevanje
nja, saj je podporočnik kategorično odklanjal

V tem času sta se iz jedilnice vrnila komandir karavle in major TO, takoj nato je Rotar povedal, da je njegov kolektiv sprejel soglasen dogovor o predaji, sam pa je takoj pripravljen prestopiti v TO. Zastavnik Rotar je povedal podporočniku »... *podporučniče, mi se predajemo vama, ako je do borbe, izvolite, ja kao komandir karaule naredjujem vama, da se predate i tako zaštitite živote mladih vojnika.*«²³⁴

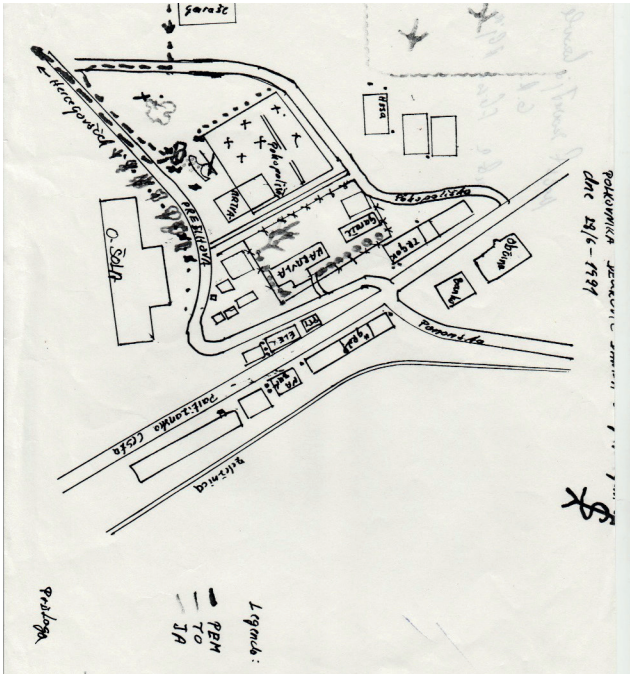
Po nekaj trenutkih premišljevanja se je podporočnik odločil, da bo o možnosti predaje šel povprašat svoje vojake na položajih. Podporočnik je tudi dovolil, da se je takoj za njim o isti zadevi z vojniki pogovarjal tudi komandir PM.

234 Podporočnik, mi se bomo predali, če je vam do boja,
izvolite, jaz kot komandir karavle vam ukazujem, da se predate in
tako zaščitite življenja mladih vojakov.

Kopija poročila o aretaciji polkovnika Djuroviča s strani UNZ Murska Sobota (arhiv Alojza Flisarja)

Čez kakih 15 minut je bil obhod končan, vsi pa so se soglašali s takojšnjo predajo. Skoraj istočasno sta podporočnik JLA kot komandir PM. Dogovorjena s položajev in ga zložijo na asfaltirani del dvorane.

Kopija skice za pripravo aretacije polkovnika
Djuroviča s strani poveljnika PEM (arhiv Alojza
Flisarija)

Čez kakih 15 minut je bil obhod končan, vsi pa so se soglašali s takojšnjo predajo. Skoraj istočasno sta podporočnik JLA kot komandir PM. Dogovorjena s položajev in ga zložijo na asfaltirani del dvorane.

Ob 16.25 uri se je karavla z obema starešinama predala, o čemer je bila po UKV obveščena

Ker so v tem trenutku v Gornji Radgoni potrošniki in proizvajalci miličniki PM pa je obkolil in postavil ultimat kar se tiče dogovorjeni oddelek PEM, iz istega razloga pa tudi za PM.

Zapisati velja še ugotovitev, da je bila karavla utrjeni, da so vojaki na položajih imeli veliko oba vojaška starešina ne bi predala, bi zavze žrtev na obeh straneh.

Razen tega je prišlo do popolnoma neusklajenosti med TO in komandir PM sta zadevo improvizirala in se občutek, da je vse koordinirano na najvišji stopnji.

Vse orožje, opremo, vojake in obe starešini
varovanje objekta.

297

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje pripadnika PEM UNZ Murska Sobota Staneta Severja na razrušenem MP Gornja Radgona (3. 7. 1991)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje obisk avstrijskih varnostnih organov na MP Gornja Radgona (3. 7. 1991); skrajno desno je okrajni poveljnik žandarmerije – Kovacs, skrajno levo pomočnik poveljnika PEM – Horvat Marjan

6.8.13 Opis poteka akcije dne 30. 6. 1991, ko je bil namen, da se izvede napad na mejni prehod Gornja Radgona, kjer so se nahajali tanki in oklepna vozila z vojsko bivše JLA²³⁵

Dne 30. 6. 1991 sem v jutranjem času dobil nalogo kot komandir oddelka, da z večjim številom takratnih aktivnih in rezervnih miličnikov opravim pregled terena oziroma grajskega hriba vključno s samim gradom ter nato razporedim moštvo v neposredni bližini igrišča na samem grajskem hribu, kjer se je tega dne pričakoval desant s strani pripadnikov JLA.

Po najkrajši skrivni poti smo tako iz Noričkega vrha v koloni po eden krenili delno med vinogradi in gozdom proti grajskemu hribu iz južne strani. Skupaj z nami so šli na grajski hrib prav tako pripadniki TO, ki je takrat poveljeval Milan Erdela iz Spodnje Ščavnice, ki pa se je med potjo tako hudo poškodoval (zvin gležnja), da je moral iskati zdravniško pomoč, zapustil svojo enoto oziroma moštvo TO, slednji so tako ostali brez vodstva.

Samo magistralno cesto smo prečkali pri gasilskem domu in se pričeli iz neposredne bližine zgradbe Levarja v Podgradu vzpenjati na sam grajski hrib. V času pregleda terena so ostali poh hribom vsi pripadniki TO. Ko je bil tako opravljen pregled grajskega hriba, so za nami prišli tudi pripadniki TO, vendar so nato pot nadaljevali po svoji nalogi. V času, ko smo opravljali pregled Radgonskega gradu na samem hribu, je bil dan znak s sireno »letalski napad«.

Domneval sem, da bo izveden napad v obliki desanta, zato sem pričel takoj razporejati policiste za borbeno delovanje, vendar pa je bil med tem že dan novi alarm za prenehanje

²³⁵ Celotna akcija je napisana po spominu kar lahko potrjuje: aktivna policista Jože Maroša in Nikola Petrovič, rezervna policista Milan Klemečič in Branko Mulec, Baša iz TO ter ostali rezervni policisti, ki so pri tej akciji sodelovali; zapisal Bruno Jančar, Gornja Radgona, 11. 5. 1994 (arhiv: Stanko Sakovič)

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje stanje na MP Gornja Radgona (28. 6. 1991) po preboju blokade s strani tankov JLA

Fotografija neznane avtorja iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje stanje v Gornji Radgoni (3. 7. 1991) med ogledom vodstva Občine Gornja Radgona in poveljnika PEM

nevarnosti. V tem času je prišel do mene nepoznan starešina TO ter mi ukazal, da grem s svojim moštvom na položaj samega grajskega hriba iz severne strani, od koder bo izveden napad na mejni prehod.

O spremembi naloge našega moštva sem po zvezi seznanil takratnega komandirja PM Stanka Sakoviča, ki se je s spremembo tudi strinjal. Iz tega razloga sem na kraju ocenil situacijo in moštvo razporedil levo in desno od lesenih stopnic, ki vodijo na sam grajski hrib iz smeri mejnega prehoda oziroma reke Mure. Tako je bilo moštvo policije razporejeno za domnevni napad v dolžini 60 metrov na takšnem vidnem mestu, da smo lahko spremljali iz določenih mest gibanje vojakov JLA ter nekaj tankov, ki so jih občasno spravljali v pogon ter

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje obisk avstrijskih varnostnih organov na porušnem mejnem prehodu Gornja Radgona

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje napisa na poškodovani zgradbi v Gornji Radgoni – tudi to je odpor

dvigovali cevi v razne smeri.

Levo od razporejenega moštva policije na položaju v smeri zahoda, se je nahajal oddelek TO, ki je poveljeval Izток Matis iz Apač, desno od moštva policije v smeri vzhoda oziroma mesta Gornja Radgona pa se je nahajal oddelek TO, takrat še brez vodstva, saj kot je že omenjeno, se je Milan Erdela med potjo na grajski hrib poškodoval.

Ker sem imel na tem območju edini prenosno UKV zvezo, sem sprejemal naloge za svoje moštvo kakor tudi za pripadnike TO. Tako sem moral po naročilu (nekoga iz vodstva TO) med teritorialci poiskati Baša iz Zbigovec ter mu naročiti, da mora prevzeti vodstvo nad pripadniki TO, katerim bi moral poveljevati poškodovani Milan Erdela. Na samem položaju sem vse policiste seznanil, da si poiščejo primerne zaslone ter v kolikor bi prišlo do prisilnega umika med borbo, da se vsi premaknejo proti reki Muri oziroma mejnemu prehodu, saj bi le-tako najprej prišli v mrtvi, kot se nato ob reki Muri skozi gozd pomikali v smeri Podgrada.

Med 13.00 in 14.00 uro je na mejni prehod iz Radenec priletel vojaški helikopter JLA z oznako rdečega križa, kl je pristal na samem mejnem prehodu, vendar tako, da ni bilo mogoče razločiti, kaj vozijo iz helikopterja in kaj v helikopter. Vso zadevo v zvezi s helikopterjem sem sproti obveščal po UKV zvezi na UNZ Murska Sobota načelniku Milanu Horvatu, od koder sem dobil nalogo, da v kolikor iz helikopterja vozijo strelivo, le-tega ob vzletu poskušamo sestreliti. Ker se ni dalo ugotoviti, kaj se je iz helikopterja vozilo, se na helikopter ob ponovnem vzletu ni streljalo zaradi oznake rdečega križa.

Okrog 16.00 ure pa je iznenada nad grajski hrib priletelo v nizkem letu reaktivno letalo – lovec, za katerega smo ugotovili, da je avstrijsko in se je nato nad gradom obrnilo ter nadaljevalo let v notranjost Avstrije. V večernem času smo bili seznanjeni, da napad na namejni prehod Gornja Radgona odpade, zato smo v nočnem času zapustili svoje položaje ter se vrnili na osnovno lokacijo v Police Rezačeva vila.

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje zajetega oficirja JLA na stražnici Gornja Radgona

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje obisk takratnega znanega politika Ivana Krambergerja na mejnem prehodu Gornja Radgona (pred spopadom)

6.8.14 Napad na karavlo v Gornji Radgoni²³⁶

1.

Dne 2. 7. 1991 ob 16.15 uri je Popov izstrelil topovski strel na zvonik cerkve in ga poškodoval oziroma razstrelil, vodstvo PEM se je odločilo, da izkoristi to situacijo za dokončen prevzem karavle. Vsa pogajanja do takrat so bila neuspešna in obstajala je realna nevarnost, da bo karavla ostala v rokah JLA.

2.

Ob 16.30 uri je poveljnik PEM-a Alojz Flisar izdal ukaz o popolni blokadi karavle v Gornji Radgoni. Vodstvo PEM-a je razporedilo enote milice za blokado in kasnejši napad po naslednjem razporedu:

- oddelek PEM-a je razporedil pri mrliški vežici, to je na jugozahodni strani karavle, od koder je poveljnik PEM-a pozival komandirja karavle Vulina, da naj se vojska JLA preda;
-
- dva oddelka miličnikov iz postaje milice, ki jo je vodil miličnik Jože Kranjc, sta se razporedila za pokopališčem, to je na zahodnem delu karavle;
-
- del enote PEM se je karavli približeval od Osnovne šole Jože Kerenčič proti glavnemu vhodu karavle, to je iz južne smeri karavle;
-
- po medsebojnem dogovoru sta se pomočnik komandirja PM in miličnik Milan Žnuderl odločila, da bosta pomagala pri napadu na karavlo, zato je miličnik Žnuderl vzel s sabo vojaka TO Maksa Jaušovec, kl je bil oborožen s protioklepnim orožjem (zoljo), ter so se

236 Kronologija UNZ Murska Sobota, poročilo PM Gornja Radgona, poročilo poveljnika PEM, spomini posameznih miličnikov; po rekonstrukciji dogodkov poročilo napisala Stanko Sakovilč in Marjan Misja, Gornja Radgona, 10. 5. 1994

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje poveljnika vojakov JLA v Gornji Radgoni, Popova, ki si ogleduje škodo, ki so jo povzročili prostovoljci na tovornjakih iz njegove kolone

Kopija članka v prilogi časopisa Vestnik – Pen glede domnevnih nepravilnosti v varovanju karavle v Gornji Radgoni (arhiv Alojza Flisarja)

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje poškodovan cerkveni zvonik v Gornji Radgoni

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje namestnika poveljnika PEM Marjana Horvata in poveljnika 1. Čete – Pohovnikarja po vrnitvi na mejni prehod Gornja Radgona

karavli približevali iz smeri mesta (vzhodni strani karavle).

3.

Starešini JLA je bil postavljen 15-minutni rok za predajo z jasno grožnjo, da se bo v nasprotnem primeru uporabilo strelno orožje. Po preteku tega roka se v karavli ni zgodilo ničesar.

4.

Ob 16.53 uri se je pričel napad na karavlo, in sicer je bil izdan ukaz, da se takoj uporabi strelno orožje z jasnim ukazom, da se strelja po strehi karavle, da ne bi prišlo do žrtev med vojaki JLA, močan ogenj je bil odprt iz smeri pokopališča. V tem času je miličnik Žnuderl odšel z Jaušovcem do samopostrežne trgovine, od koder je Jaušovec ustrelil z Zoljo ter zadel v streho karavle, kar je bil povod, da so bili vojaki pred odločitvijo za predajo.

5.

Ob 17.02 uri je poveljnik Flisar naročil, da se eden oddelek miličnikov iz PM približa k karavli po levem krilu pokopališča. V tem času sta miličnik Žnuderl in pomočnik komandirja PM prišla v pomoč k pokopališču, s seboj je Žnuderl vzel vojaka TO Vajsa, ki je bil oborožen s protioklepnim orožjem (oso).

6.

Kljub dvakratni prekinitvi ognja s strani milice in čakanja na odločitev Vulina do predaje ni prišlo. Zato je poveljnik PEM ponovno ukazal uporabo strelnega orožja s tem, da je ogenj usmeril v bližino oken, za katerimi so bili položaji vojakov. To je bil še zadnji psihični pritisk,

ki je odločilno vplival na predajo.

Takoj ko so vojaki izobesili belo rjuho na stavbi same karavle, je bil dan ukaz o zaustavitvi ognja, istočasno pa poziv vojakom, da z orožjem prihajajo iz karavle in ga odločijo ter se od njega oddaljijo. Del vojakov kursistov, ki je bil v stavbi bivšega občinskega štaba TO, očitno ni vedel, kaj se dogaja v karavli in se je predal nekaj minut pozneje (po zadnjem pozivu k predaji s strani komandirja PM Sakoviča), orožje pa so pustili v stavbi.

7.

Pri 42-ih vojakov je bil opravljen delni pregled z eno skupino miličnikov, druga skupina miličnikov je opravljala pregled prostorov, tretja skupina pa je orožje znosila na dvorišče. Istočasno se je iz neposredne bližine hotela Grozd slišal strel s pištolo, tako je bila v pregled hotela poslana skupina PEM-a, ki pa ni odkrila ničesar.

8.

Ob 18.36 uri sta se Gornji Radgoni približali dve letali JLA, zato se je nemudoma pričela evakuacija ujetih vojakov v smeri osnovne šole. Letali sta raketirali Avtoradgono, nato pa zapustili naše območje.

9.

Za vse vojake je bil organiziran prevoz v zbirni center v Videm, poročnik Vulin je bil predan OM Radenci in naslednji dan odpeljan v zbirni center. Vse orožje sprejela in odpeljala TO, prav tako tudi obe vozili. Naslednji dan je bila karavla predana TO.

Vojaki JLA v Zdravstvenem domu Gornja Radgona (Foto: Štefan Abraham)

Prebita barikada v Gornji Radgoni, 28. 06. 1991

Fotografija neznanega avtorja, ki prikazuje dim od gorečih tovornjakov JLA v Gornji Radgoni (pogled z avtobusne postaje)

Poškodovan helikopter JLA v Hrastje Moti

Foto arhiv: Aleksander Gra

6.8.15 Razpored oddelka milice v Radencih in borbena delovanja ob prihodu tankovske kolone vozil v Radence²³⁷

Miličniki OM Radenci so skupaj z rezervnimi miličniki opravljali v času pred prihodom tankovske kolone na območje OM Radenci naloge v zvezi z varovanjem barikadnih mest v samem naselju Radenci in barikadnega mesta v naselju Hrastje - Mota. V naselju Radenci je bila postavljena prva barikada na regionalni cesti, in sicer na mostu čez Boračevski potok, druga pred izhodom iz avtobusne postaje Radenci, tretja pa v križišču Radgonske in Panonske ceste v Radencih pri zgradbi OM Radenci. V naselju Hrastje - Mota je bila barikada postavljena v ovinku pred trgovino Merkator – Sloge.

Miličniki OM Radenci so sami varovali barikado v naselju Hrastje - Mota, saj v bližini ni bilo nobene enote TO. Neposredno pred samimi prihodom kolone oklepnih vozil v naselje Hrastje - Mota, dne 28. 6. 1991, okrog 07.20 ure so miličniki morali zapustiti varovanje blokadnega mesta zaradi neustrezne oborožitve. Miličniki so se z vozilom umaknili in iz varne razdalje spremljali gibanje kolone oklepnih vozil in obveščali UNZ.

Vojaki JLA so z uporabo granat izstreljenih iz tanka razstrelili barikado, ki je bila postavljena iz dveh tovornih motornih vozil. Po razstrelitvi barikade je kolona oklepnih vozil krenila proti Radencem in ob 08.21 uri je prvi tank pripeljal do barikade na mostu čez Boračevski potok. Varovanje barikadnega mesta so opravljali pripadniki TO, ki so imeli svojo enoto oboroženo s protiolepnim orožjem, razmeščeno ob cerkvi v Radencih.

Miličniki prvega oddelka OM Radenci so bili razporejeni v delu parka med zgradbo Zdravstvenega doma Radenci in trgovino Vrelec. Ostali miličniki so bili razporejeni med hišo Mauka in zgradbo Osnovne šole Radenci, nekaj miličnikov pa je ostalo v zgradbi OM

Radenci.

Tako pripadniki TO kot miličniki so ob premikanju oklepne kolone streljali na vozila. Miličniki so s kratkimi rafali iz avtomatskih pušk streljali predvsem na spremljajoča vozila in pri tem ranili štiri vojake JLA, ki so se prevažali v vojaškem vozilu kompanjola. Vozilo z ranjenimi vojaki je nadaljevalo vožnjo v smeri gibanja oklepne kolone, to je proti Gornji Radgoni, saj so prebili tudi ostali dve postavljeni barikadi.

Ko so oklepna vozila stala razporejena od glavnega križišča v Radencih do Petrola, so vojaki iz enega oklepnega transporterja izstrelili kratki rafal iz mitraljeza nad streho zgradbe OM Radenci, čeprav nobeden miličnik iz zgradbe ni streljal. So pa iz oklepnih vozil streljali predvsem v smeri Prisojne ceste v Radencih, kjer so vojaki opazili gibanje pripadnikov TO.

V času, ko je kolona vozil stala še na magistralni cesti, so policisti iz avtomatskega orožja streljali tudi na spremljajoča vojaška vozila in pri tem huje ranili spremljevalca v tovornem avtomobilu, po vsej verjetnosti s činom zastavnika, kateri je potem v Gornji Radgoni zgorel v vozilu. Ker so vojaki streljali tudi iz vozil, ki so se zaustavila med naseljem Šratovci in Radenci, je bil pri tem s strelom iz oklepnega transporterja huje ranjen v trebuh Alojz Gaube, ki je stal na prostoru med hišami na ulici Pohorskega bataljona in predhodno gledal vojaška vozila.

Po premiku oklepne kolone v smeri Gornje Radgone so miličniki poskrbeli za prvo pomoč ranjenemu Alojzu Gaubeju s strani zdravnikov iz Zdravilišča Radenska. Po nuditvi prve pomoči v hotelu Radin pa sta miličnika opravila spremstvo reševalnega vozila do mostov čez reko Muro v Veržeju, kjer so ranjenca prevzeli reševalci iz Murske Sobote.

6.8.16 Uradni zaznamek o poškodovanju občana Alojza Gaubeja²³⁸

Iz Janževega Vrha ob streljanju vojakov JLA v Radencih, dne 28. 6. 1991, ob 09.05 uri. Dne 28. 6. 1991, v dopoldanskem času, se je občan Alojz Gaube pripeljal s svojim kolesom iz Janževega Vrha in se zadrževal na ulici Pohorskega bataljona. Tako je tudi ob prihodu tankovske kolone v Radence, ko so se prva oklepna vozila zaustavila vzporedno z ulico Pohorskega bataljona, bil Gaube na nezakritem prostoru med stanovanjskima hišama Petrovič in Bobovec, ko je neznani vojak iz oklepnega transporterja sprožil strel z mitraljezom v smeri navedenih hiš, ker je opazil gibanje pripadnikov TO za hišo v lasti Franca Bobovca.

Gaube je takoj po zadetku v trebuh padel po tleh, prvo pomoč so mu do prihoda zdravnikov iz Zdravilišča Radenske nudili stanovalci ulice Pohorskega bataljona, nato pa je bil z reševalnim vozilom odpeljan v murskosoboško bolnišnico.

Gaube pri sebi ni imel nobenega orožja, niti ne odsevajočih predmetov. Po končani agresiji je bil ponovno opravljen ogled kraja kaznivega dejanja s strani kriminalistov UKS UNZ Murska Sobota.

²³⁷ Viri: kronologija UNZ Murska Sobota, Marjan Kreslin – vodja varnostnega okoliša PO Radenci, Bojan Bedek – policist PP Murska Sobota, Vlado Kovačič – komandir PO Radenci; zabeležil Vlado Kovačič, 12. 5. 1994

²³⁸ Pooblaščen uradna oseba Vlado Kovačič, PM Gornja Radgona, 12. 5. 1994 (arhiv Stanka Sakoviča)

6.8.17 Ostale operativne zadeve v reševanju miličnikov oddelka milice v Radencih²³⁹

Miličniki oddelka milice Radenci so, dne 30. 6. 1991, v ranih jutranjih urah okrog 04.00 ure skupaj s pripadniki PEM-a opravili prijetje občana Gojka Vukeliča iz Radencev, Štefana Kovača 2 in okrog 05.00 ure še prijetje štirih zveznih carinikov, ki so bili nastanjeni v hotelu Radin v Radencih. Vse navedene so nato izročili kriminalistom UKS Murska Sobota, slednji so jih odpeljali v Mursko Soboto.

Tega dne okrog 12.15 ure je prišlo tudi do eksplozije v skladišču orožja v naselju Petanjci, ko sta bila huje telesno poškodovana miličnik Bojan Bedek in rezervni miličnik Slavko Puklavec in dva pripadnika TO. Dne 1. 7. 1991 so bile vzpostavljene zveze na OM Radenci, kjer so se sprejemale depeše tudi za PM Gornja Radgona.

Prav tako so miličniki OM Radenci spremljali tudi gibanje druge kolone oklepnih vozil, ki je prispela do ostankov barikade v naselju Hrastje - Mota, dne 3. 7. 1991, okrog 08.30 ure. Tam se je kolona oklepnikov zaustavila, istočasno pa je bilo na terenu zaslediti gibanje vojaškega vozila zvez, za katero je bil izdan nalog za uničenje.

Navedeno vozilo so občani opazili na relaciji Murski Vrh–Hrašenski Vrh–Kapela – Okoslavci–Videm. Kljub temeljitemu iskanju vozila s strani več patrulj miličnikov vozila po sprejetem obvestilu o uničenju okrog 09.10 ure ni bilo več najti. Okrog 11.15 ure je prišlo do streljanja pripadnikov TO na oklepno vozilo JLA pred barikado v Radencih na mostu čez Boračevski potok, ki je vzdržala.

Prav tako je ob 15.45 uri izven naselja Hrastje - Mota pristal vojaški helikopter MI-8, katerega posadka se je nameravala predati pripadnikom TO, vendar so to preprečili vojaki z oklepnim transporterjem, ki so zapeljali proti helikopterju. Po odhodu vojske JLA so varovanje helikopterja opravljali pripadniki TO.

6.8.18 Izvedene naloge na OM Videm ob Ščavnici²⁴⁰

Dne 27. 6. 1991 se je enota nahajala na rezervnem lokacijskem mestu v gasilskem domu v Sovjaku. Zjutraj je bilo sprejeto sporočilo, da se iz enote določeno število aktivnih in rezervnih miličnikov (Danilo Štelcl, Stanko Filipič, Marjan Raščan, Vlado Lovrec ...) pošlje v pomoč za obrambo mejnega prehoda Gornja Radgona.

Ostali miličniki opravljajo delo po razporedu na relaciji Gomila–Videm ob Ščavnici–Cerkvenjak z nalogo odkrivanja vojaških vozil itd. Zvečer okrog 20.00 ure je bilo prejeto povelje za premik enote proti mestu Gornja Radgona. Enota preživi noč v naselju Črešnjevci v prevoznih sredstvih, to je v privatnih osebnih avtomobilih. Dne 28. 6. 1991 okrog 07.00

Zažgani tovornjaki JLA v Gornji Radgoni gorijo (Foto: Jože Pojbič)

Fotografija Jožeta Pojbiča prikazuje policista PPE v Gornji Radgoni v času vojne

ure – prihod komandirja PM, ki poškodovanega miličnika Stanka Filipiča (poškodovan na mejnem prehodu) odpeljal v bolnišnico Rakičan.

Istega dne okrog 08.30 ure sprejeto povelje za premik enote v center mesta Gornja Radgona na postajo milice. Enota razdeljena na dva oddelka, eden oddelek napoten na zavarovanje blokade na prehodu železnice čez magistralno cesto, drugi oddelek pa je pri podjetju Mura v Črešnjevcih. Pri blokadi Mura se oddelek spoji s TO, ki mu je poveljeval Fekonja iz Ivanjševca in ki so v oborožitvi imeli minometalec in so ga postavili na vrh hriba ter bi po izjavi Fekonja borbeno deloval na obe blokadi.

Zato v dogovoru s komandirjem PM našo enoto umaknemo in dobimo nalogo varovanja ceste ob reki Muri do mejnega prehoda, kjer bi se umikali policisti z mejnega prehoda in kontrole pri gasilskem domu v Gornji Radgoni na magistralni cesti. Po prihodu oklepnih enot do gasilskega doma in zaradi neobvladanja situacije po povelju – zapustitev mest in odhod na zborna mesto na hribu v Policah. Proti večeru vrnitev peš iz Polic v gasilski dom v Sovjaku.

Dne 29. 6. 1991 je enota opravljala naloge na rezervni lokaciji. Dne 30. 6. 1991 se oddelek z Danilom Štelclom po naselju pomakne v mesto Gornja Radgona. Ostali še ostanejo na rezervni lokaciji. Okrog 09.30 ure sprejeto lastnoročno napisano obvestilo zajetega častnika JLA Đuroviča, ki se je takrat nahajal v vikendu Hojs v Sovjaku, varovan s strani miličnikov PMM Gornja Radgona.

Obvestilo je bilo potrebno zaradi grožnje z letalskimi napadi do 10.00 ure dostaviti na UNZ Murska Sobota. Pošto sta s civilnim osebnim avtomobilom (last rezervnega policista) do mostu v Petanjcih odpeljala miličnik Feliks Neubauer in rezervni miličnik Belec. Po vrnitvi v Sovjak se enota na povelje premakne v mesto Gornja Radgona. Agresor je zasedel mejni prehod.

Naloga kompletne enote je bila skupaj s TO varovanje blokad v križišču na Panonski ulici in Lackovi ulici. Nenehna povezanost s poveljstvom enot TO, prenašanje povelj po UKV zvezi

²³⁹ Kronologija dogodkov UNZ M Sobota v času agresije; zabeležil Vlado Kovačič (arhiv Stanka Sakoviča)
²⁴⁰ Zabeležil Feliks Neubauer (arhiv Stanka Sakoviča)

(TO ni imel nobene UKV zveze), komuniciranje preko naših zvez, spremljanje dogajanj na zasedenem mejnem prehodu; prihod dveh moških, katerih sinova sta vojaka JLA na mejnem prehodu – obisk sinova.

Dan je bil nasvet za pobeg iz enote JLA, obveščeni so bili vsi na tem območju. Postavljena stražarska mesta v dogovoru in izmenično dajanje straže. Dne 1. 7. 1991 je bila enota v bojni pripravljenosti na položajih od Panonske ulice do reke Mure. Opravljanje stražarskih služb izmenično s TO.

6.9 Razgovori z udeleženi miličniki PM Gornja Radgona z oddelkoma, PPE, teritorialci, občani, ki so bili zraven ali so tam doma, zdravstvenim domom, gasilci, civilno zaščito, občinskimi funkcionarji

6.9.1 Prijetje podpolkovnika Jovanoviča v Radencih²⁴¹

Dne 27. 6. 1991 okrog 12.30 ure se je v naselju Radenci pojavilo vojaško vozilo kompanjola, v katerem so se prevažali podpolkovnik JLA s tremi vojaki spremljevalci. Z vozilom so se ob prihodu v Radence zadrževali na prostoru pred mesnico MIR in gostinskim lokalom Zlata penina. Sam podpolkovnik JLA, za katerega identiteto se takrat še ni vedelo, je iskal stik s starešino milice v Radencih, prav tako pa je iz hotela Radin dvakrat telefoniral na neznani naslov in se pogovarjal v srbohrvaščini.

V stik z navedenim, predstavil se je kot podpolkovnik Jovanovič, je stopil pomočnik komandirja OM Radenci Vlado Kovačič, ki mu je imenovani izrazil željo, da po razgovoru s komandirjem enote v Gornji Radgoni. Ob 18.05 uri je s podpolkovnikom opravil razgovor komandir PM Gornja Radgona, Stanko Sakovič, ob 18.50 uri pa je bil izdan nalog, da se gibanje podpolkovnika omeji oziroma blokira, kar so storili miličniki prvega oddelka OM Radenci pod vodstvom pomočnika komandirja OM.

Med starešino JLA in komandirjem PM Gornja Radgona je potekal razgovor o namenu njegovega zadrževanja v Radencih. Povedal je, da je predhodnica tankovske kolone, s katero ima radijsko zvezo. Povedal je tudi, da to enoto vodi polkovnik Popov in da bo zanesljivo izvršil svoje povelje oziroma bojno nalogo.

Fotografija Jožeta Pojbiča, ki prikazuje posledice vojne v Gornji Radgoni

Komandirju PM je predlagal, da se umaknejo

²⁴¹ Viri: Vlado Kovačič – komandir OM Radenci, Bojan Bedek – policist OM Radenci, Drago Pelc – rezervni policist OM Radenci, Stanko Sakovič – komandir PM Gornja Radgona, kronologija UNZ Murska Sobota; zapis so izdelali Vlado Kovačič, Marjan Misja, Stanko Sakovič, PM Gornja Radgona, 27. 8. 1991

vse blokade s cest, saj bodo drugače tanki prebijali blokade s silo, posledica pa bo veliko materialne škode in žrtev. S strani komandirja PM mu je bilo pojasnjeno, da na območju Republike Slovenije mi postavljamo pogoje in da naj on predlaga tankovski enoti, da se ustavi, ker v boju nima možnosti, kar pa slednji ni sprejel.

Drugi del pogovora je potekal takoj nato, ko se je vojaška kompanjola premaknila od mesnice na dvorišče Kosiča, kjer je bila blokirana s strani miličnikov OM Radenci. Ker je podpolkovnik uvidel, da bo zajet, je ponudil kompromis in sicer tako, da se njega in vojake spusti, sam pa bo tankovsko enoto usmeril preko Vidma ob Ščavnici proti Mariboru, o čemer je bilo obveščeno vodstvo UNZ Murska Sobota, kompromis seveda ni bil sprejet.

Podpolkovniku je bilo naročeno, da se vrne na prvo stojno točko, miličniki OM Radenci pa so bili razporejeni v blokado. Istočasno, vendar nekoordinirano je bil izdan ukaz o aretaciji s strani pokrajinskega štaba TO enoti TO, s strani UNZ pa komandirju PM.

Do koordinacije izvedbe akcije z majorjem TO Balantičem je prišlo zadnji trenutek, s tem pa verjetno tudi preprečen incident med milico in TO. Protidiverzantski vod TO je bil namreč s civilnim vozilom, vsi pripadniki TO so bili v civilu, miličniki pa so imeli ukaz popolne blokade kompanjole.

Po predhodnem obvestilu po UKV (ultra kratki val) zvezi komandirja PM namestniku komandirja OM Radenci o načinu prijete je aretacijo podpolkovnika in vojakov ob 20.09 uri zelo uspešno izvedla enota TO ob varovanju miličnikov OM Radenci.

Podpolkovnik JLA je bil s strani TO odpeljan v lisicah k poveljniku Miloševiću na pokrajinski štab TO v Mariboru.

6.9.2 Opis poedine aktivnosti v zvezi z vojno v Sloveniji²⁴²

1.

Tik pred prihodom tankov in pripadnikov bivše JLA v Gornjo Radgono sem dobil nalogo, da varujem Carinsko upravo Gornja Radgona z obrazložitvijo, da bodo iz Beograda prišle osebe, ki bodo prevzele vodstvene funkcije v navedeni carinarnici.

Iz tega razloga sem vse jutro do poznega popoldneva s celotnim borbenim kompletom opravljal zadano nalogo pred zgradbo carinarnice ter legitimiral vse osebe, ki so vstopale v navedeno zgradbo. Nekje okrog 10.00 ali 11.00 ure se je do zgradbe carinarnice pripeljalo neznano vozilo z beograjsko registracijo in iz vozila sta prišla dva neznanca, ki sem ju legitimiral, na kar sta se mi z uradnimi listinami predstavila, da sta iz zvezne carinske uprave iz Beograda ter da gresta na pogovore k upravniku carinarnice Severju.

²⁴² Opis zapisal Bruno Jančar v Gornji Radgoni, 12. 5. 1994 (arhiv Stanka Sakoviča)

Ker pri sebi nista imela orožja, jima je bila dovoljen vstop v zgradbo, vendar sta se približno po 45-ih minutah vrnila ter se odpeljala v smeri Radenec. Takoj po odhodu je bilo ugotovljeno, da zamenjava upravnika carinarnice Severja ni bila uspešna.

2.

Prvega dne ob prihodu pripadnikov JLA v Gornjo Radgono s tanki in oklopnimi vozili je bil s strani takratnega agresorja ustreljen Svetina, ki naj bi po podatkih sam snemal prihod agresorjev v mesto Gornja Radgona. Ker je imenovani pred tem stanoval v hotelu Grozd, so v njegovi sobi ostale razne njegove stvari, kot so: fotoaparati, filmi, osebne listine in oblačila. Po navedene stvari sem odšel po službeni nalogi ter in jih drugi ali tretji dan proti podpisu na potrdilo takrat prevzel od zaposlenega delavca (čigar imena se ne spomnim) .

Nalogo sva opravila skupaj s policistom Nikolo Petrovičem tako, da je Petrovič zunaj hotela varoval službeno vozilo, saj so se v tem času v karavli v Gornji Radgoni, ki stoji nasproti hotela, še nahajali graničarji bivše JLA. Po prevzemu teh predmetov so bili predani meni – nepoznani osebi.

3.

Točno neugotovljenega dne v začetku vojne sem opravljal patroljiranje skupaj še z dvema miličnikoma rezervistoma strogo po relaciji Ihova–Podgrad, in sicer takrat na varnostnem okolišu III, za katerega sem bil pred tem časom zadolžen več let po službeni dolžnosti. Proti polnoči sem po UKV zvezi bil obveščen, da iz smeri Zgornje Ščavnice proti Spodnji Ščavnici prihaja nekakšna neznana kolona vozil s pripadniki bivše JLA in da zadevo takoj preverim ter nato poročam o vrsti vozil, številu pripadnikov kakor tudi smer gibanja.

Ker se vse ceste združujejo v samem centru vasi Spodnja Ščavnica, sem organiziral zasedo zaradi dane naloge pri kmetu Kolariču, od koder je bil razgled na vse ostale lokalne ceste, po katerih je možen dostop na magistralno cesto Maribor–Gornja Radgona.

Ker po dveh urah nismo zasledili nobene kolone vozil, ki bi se približevala kraju Spodnja Ščavnica, smo zadevo začeli preverjati med občani ter v tej zvezi v jutranjem času zaustavili neznanega voznika, ki je omenil, da naj bi navedena kolona vozil na Zgornji Ščavnici krenila za smer Lenart in da je šlo za pripadnike TO.

4.

Dne 2. 7. 1991 sem bil ponovno odrejen za patroljiranje na svojem III. varnostnem okolišu, in sicer na relaciji Ihova, kjer je bila postavljena barikada (izdelana iz večjih požaganih dreves) na magistralni cesti in vse do Podgrada.

Ne spominjam se ure, ko sta iz smeri Maribora prileteli dve reaktivni letali bivše JLA ter nad Gornjo Radgono izstrelili dve raketi. Pozneje je bilo ugotovljeno, da sta raketi zadeli del hale bivše Avtoradgone oziroma je ena raketa padla na zelenico. O prihodu letal smo takrat

poročali na UNZ Murska Sobota.

5.

Točno neugotovljenega dne sem dobil nalogo s strani takratnega komandirja PP Gornja Radgona Sakoviča, da skupaj z Marošem v civilni obleki v Apaški dolini opraviva preverko, ali v tistem času dejansko takratni komandir karavle v Zgornjem Konjišču, Jože Rotar, organizira klanje živine za potrebe graničarjev JLA.

Spomnim se, da je bil podatek o klanju živine resničen. Saj sva takrat ugotovila celo družino, kjer se je odvijalo klanje, vendar se imena ne spomnim več. Občani na tem območju oziroma v Krajevni skupnosti Stogovci pa so negodovali, da se kot rezervist nahaja v karavli tudi sorodnik Hinka Režonja iz Žepovc. Vsi zaznani podatki so bili posredovani komandirju Sakoviču.

6.

Prav tako sva po nalogu komandirja Sakoviča z Marošem v civilni obleki v Apaški dolini zbiral podatke o gibanju in morebitnih kontaktih oficirjev JLA in oficirjev Slovencev, ki so v času vojne pobegnili iz JLA ali kako drugače prišli v rodni kraj. Pri tem sva od krajanov bila seznanjena, da občani negodujejo, da je JLA agresor, zastavnik Jože Rotar pa se svobodno giblje po Apaški dolini. Spominjam se, da sva pri preverjanju prišla do podatkov, da naj bi se doma nahajala oficir Čeh iz Žepovec in oficir Copot. Podatki so bili posredovani komandirju Sakoviču.

7.

Takoj po zavzetju karavle, kjer pa zaradi drugih nalog nisem sodeloval, sem dne, ko so tanki zapustili Gornjo Radgono, po nalogu komandirja Sakoviča še s tremi rezervnimi policisti prevzel varovanje karavle Gornja Radgona ter imel nalogo v poznih popoldanskih urah predati meni oziroma vodstvu TO nepoznani osebi, ki sta se pripeljali z večjimi vozili iz Slovenske Bistrice. Predaja je potekala brez posebnosti, o tem sem poročal komandirju Sakoviču.

8.

Takoj po vojni oziroma odhodu pripadnikov JLA iz Gornje Radgone sem skupaj s takratnim pomočnikom komandirja Misjo imel nalogo, da aretirava doktorja Popoviča, (po narodnosti Srb), ki je bil zaposlen v Zdravstvenem domu Gornja Radgona in je po podatkih v času vojne za Slovenijo sodeloval s pripadniki JLA. Imenovani je stanoval na Trgu svobode v neposredni bližini carinske uprave. Kljub zgodnjim uram navedenega doma nisva našla, preko njegove žene pa sva ugotovila, da je Slovenijo zapustil že dan prej in da se tudi ona odpravlja nazaj v Srbijo.

9.

Takoj po vojni sem dobil nalogo od komandirja Sakoviča, da zbiram obvestila za vse občane v Gornji Radgoni, ki so kakorkoli sodelovali s pripadniki JLA v času zadrževanja v Gornji Radgoni. Pri tem se spominjam, da so bili zelo aktivni carinik Manič, Nježič Milošević, bivši sekretar Zveze komunistov Gornja Radgona, Matvos in še nekateri. O dobljenih podatkih sem takrat napisal ugotovitve v obliki uradnega zaznamka brez lastnega podpisa, kot je bilo takrat naročeno.

Časopisi naravnost na fronto (Foto: Jože Pojbič)

Prav tako sem po naročilu komandirja Sakoviča sodeloval skupaj z delavci UKS iz UNZ Murska Sobota pri hišni preiskavi carinika Siniša Miloševića, pri katerem so bile najdene fotografije vseh mejnih prehodov v Sloveniji, razne kasete in neki naslovi. Določene zadeve so bile takrat s strani UKS zasežene. Poedine naloge so zapisane po delnem spominu in grobi obliki.

6.9.3 Stražnica Konjišče²⁴³

Vojaki stražnice Konjišče so se po pogajanjih predali 2. 7. 1991 v popoldanskem času, predali so vso orožje in opremo, zaradi razsodnosti in pravnega pristopa ni bilo žrtev in materialne škode.

V dnevih zaostrovanja situacije v Jugoslavija se je moštvo stražnice, ki ji je poveljeval zastavnik Rotar, okrepila s kursisti – tečajniki iz Maribora pod vodstvom podporočnika, kljub prisotnosti časnika je odločitve sprejemal zastavnik Rotar, kar je bilo zelo pomembno, skupaj je bilo v stražnici 45 pripadnikov, imeli pa so nekaj težke oborožitve, ki je bila postavljena na položaje.

Operativno je dogajanje na območju stražnice pokrivala postaja milice G. Radgona, kakor tudi miličniki na mejnem prehodu Trate, tudi v času vojne za Slovenijo je s zastavnikom potekal telefonski kontakt v času pogajanj na stražnici v G. Radgoni.

Dne 2. 7. 1991 je vodstvo postaje milice G. Radgona ob soglasju operativne skupine UNZ M. Sobota sprejelo odločitev, da komandir PP odide na pogajanja o predaji v stražnico, za njim pa se v ta rajon premakne skupina PPE. Približno istočasno je enota TO Lenart dobila nalogo, da zavzame stražnico, vendar obojestranske obveščenosti in koordinacije aktivnosti ni bilo.

²⁴³ Podrobno so aktivnosti v zvezi s stražnico Zg. Konjišče obdelani v dokumentaciji PP G. Radgona in v knjigi Čas odločitve, ki jo je pripravilo in izdalo kot Zbornik OZ VVS Lenart, Stanko Sakovič, G. Radgona, 10. 06. 2009

V popoldanskem času tega dne sta pogajalec milice kom. PP G. Radgona in major TO Lenart z obema starešinama JLA dosegla dogovor o predaji vseh pripadnikov JA ter celotne oborožitve in opreme. Zaradi izbruha oboroženega spopada v mestu G. Radgona (ob koncu pogajanj v Konjišču) je celoten postopek prevzema moštva in opreme opravila enota TO Lenart, kasneje so zastavnika in podporočnika prevzeli miličniki PP Lenart.

6.9.4 Opis poteka akcije 29. 6. 1991 (predati se želi karavla v Zgornjem Konjišču)²⁴⁴

Dne 29. 6. 1991 v popoldanskem času me je takratni komandir PP Gornja Radgona, Stanko Sakovič, po telefonu seznanil, da počakam v Lešanah pri Treh križih, ker bom skupaj z določeno skupino sodeloval v akciji, saj se želi karavla – stražnica v Zgornjem Konjišču predati, kar naj bi izjavil takratni komandir karavle, zastavnik Jože Rotar.

Pri Treh križih v Lešanah sem se tako priključil skupini samih aktivnih policistov (Marjan Misja, Danilo Gajšek in Milan Žnuderl) za navedeno akcijo. Vsi skupaj smo se odpeljali z intervencijskim vozilom v smeri Zgornjega Konjišča skozi Apaško dolino. Za nami se je peljal s tovornim vozilom tudi voznik Zlato Kragulj iz Apač, ki je imel nalogo, da po predaji karavle odpelje vse vojake bivše JLA na določeno mesto oziroma zbirni center.

Ko smo se pripeljali do stanovanjske hiše Kavčič v Podgorju, kjer je odcep iz regionalne ceste za smer proti karavli, smo se iz previdnosti ustavili ter takoj opravili krajši kontakt s Kavčičem, ki nas je seznanil in istočasno opozoril, da se nedaleč v stran v smeri Trat na hribu že dalj časa nahaja manjša skupina pripadnikov bivše JLA, ki imajo postavljen nekakšen raketomet.

Iz tega razloga smo se na kraju odločili, da zadevo poskušamo glede stanja na karavli na konspirativen način preveriti, saj smo morali po podatkih počakati še oddelek TO, ki bi sodeloval v navedeni akciji, vendar pa vse do konca navedenega oddelka ni bilo. Takoj zatem sem pri Kavčiču zaustavil dva mlajša mladince, ki sta se prevažala na kolesu z motorjem ter jima naročil, da se zapeljeta v smeri karavle ter mimo v smeri ribiškega doma, med potjo pa polagata pozornost na to, kaj počenjajo vojaki na karavli, kako so opremljeni in oboroženi ter da se čimprej vrmeta in poročata o ugotovitvah.

Sama naloga mladincev ni bila nevarna, saj so se vsakodnevno vozili civilisti brez nevšečnosti mimo karavle ter se zadrževali v ribiškem domu zaradi popivanja. Ker pa se mladince nista vrnila iz izvidnice po več kot 30-ih minutah, se je Marjan Misja odločil, da skupaj s civilistom Borisom Edšidom iz Črnc (pozneje se je priključil skupini kot civilist z osebnim avtomobilom) poskuša zapeljati mimo karavle ter ugotoviti, kakšno stanje je na navedeni karavli.

²⁴⁴ Sam potek navedene akcije je napisan po spominu, kar lahko potrdijo: Marjan Misja, Danilo Gajšek, Milan Žnuderl – aktivni policisti, Boris Edšid – civilist, Zlato Kragulj – civilist iz Apač, Kavčič – civilist iz Podgorja; potek akcije je opisal Bruno Jančar, Gornja Radgona, 11. 5. 1994

Ker se še vedno nista vrnila mladince, prav tako ne v času ene ure Misja, smo sklepali, da so Misja in Edšida pripadniki JLA odkrili ter zajeli, saj se nam na večkratni klic po UKV zvezi nista oglašala. Da bi vsaj delno ugotovili, kaj se na karavli dogaja, je odšel preko polja v smeri bližnjega gozda policist Danilo Gajšek, ki je poskušal z daljnogledom ugotoviti stanje okrog karavle, vendar brez uspeha. Takoj zatem sta se pripeljala mladince ter poročala, da so vojaki okrog karavle vkopani, oboroženi in na glavah imajo čelade.

Od dobljenih podatkov je bilo jasno, da se navedena karavla ne namerava predati in da podatek o predaji ni bil preverjen. Takoj za tem sta se prav tako iz izvidovanja vrnila Misja in Edšid, ki sta potrdila ugotovitve mladincev ter dodala, da je Misja bil v ribiškem domu, kjer je celo kontaktiral s komandirjem navedene karavle, Jožetom Rotarjem. Misja je pri tem omenil, da je Rotar močno vinjen in oborožen s pištolo. Med Misjo in Rotarjem je stekel pogovor o predaji karavle, kar pa je Rotar odklonil ter omenil, da se v karavli nahaja še kot starešina poročnik. Rotar je ob kontaktu z Misjem omenil tudi sledeče: »... jaz se lahko predam, ampak potem lahko pride še kakšen bolj zagrizen, jaz pa le nekako držim ljudi nazaj.« O zadevi oziroma neuspeli akciji smo preko UKV zveze obvestili komandirja Sakoviča ter se vrnili na osnovno lokacijo v Police.

6.9.5 Prevoz vojnih ujetnikov v zbirni center²⁴⁵

Dne 13. 7. 1991 ob 13.00 uri smo dobili sporočilo, da so v Radencih prijeli štiri oficirje in eden oklopni transporter. Naročeno je bilo, da je potrebno navedene odpeljati v Videm ob Ščavnici v zbirni center. S Cimosom so se mimo blokad v Radence odpeljali pomočnik komandirja Marjan Misja, miličnika Milan Žnuderl in Jože Kranjc, kjer so prevzeli enega majorja JLA in desetarja. V Janževem Vrhju pa so prevzeli še podporočnika Vulina – komandirja karavle v Gornji Radgoni, ki je varovala enota miličnikov iz Radencev. Vse tri smo odpeljali v Videm ob Ščavnici, kjer je bil ustanovljen zbirni center, slednjega je vodil inšpektor Bojan Blagovič.

9.9.6 Poškodovana miličnika – 30. 06. 1991²⁴⁶

Ob 12.55. uri je prišlo pri mostu na Petanjcih do eksplozije protitankovske mine. Miličnik Bojan Bedek in rezervni miličnik Slavko Puklavac sta bila napotena preko barikad na drugo stran reke Mure v Petanjce, kjer bi morala od pripadnikov TO prevzeti minomete za potrebe milice. Pri prikazovanju uporabe in delovanja je prišlo do nesreče, saj je pripadnik TO sprožil mino v minometu, ki je eksplodirala. Miličnika sta zadobila posebno hude telesne poškodbe in bila prepeljana v murskosoboško bolnišnico na zdravljenje. Ranjena sta bila tudi pripadnik TO in en civilist.

²⁴⁵ Zabeležil Marjan Misja, Gornja Radgona, 3. 7. 1991
²⁴⁶ Spomini Slavka Puklavca, rezervnega miličnika OM Radenci

6.9.7 Spomini na vojno za Slovenijo²⁴⁷

Vojna za slovenijo se je začela uradno 27. 6. 1991. Sam sem bil že od leta 1983 v rezervnem sestavu policije (takratne milice) in sem bil večinoma še kar dobro obveščen o dogajanjih, seveda na to, kar se je nanašalo na sestav milice. Vpoklican sem bil večkrat, začelo se je že s plebiscitom 26. 12. 1990, takrat sem bil cca. en mesec dejansko zaposlen v policiji. Potem pa sem bil zopet vpoklican meseca marca 1991 in bil zaposlen v policiji vse do konca vojne, oziroma dokler nisem bil ranjen.

Ker sem bil že prej vpoklican, je žena sprejela moj odhod, kot bi bil zaposlen v policiji, saj se še takrat ni zavedala, kaj se lahko zgodi in da bo sploh prišlo do vojne. Tako sem bil že od meseca marca na policijskem oddelku v Radencih. Večinoma časa sem deloval v Radencih in okolici, pri tem sem opravljal naloge varovanja objektov in barikad Hrastje - Mota in Radenci, obveščal sem o vseh negativnih pojavih.

V policiji smo glede oborožitve bili zelo siromašni, saj drugo nismo imeli kot oborožitev v osebni zadolžitvi – pištolo, avtomatsko puško in polavtomatsko puško ter nekaj tromblonskih min. Vojska JLA pa je razpolagala z lahkim orožjem (pištole, avtomatske puške, puškomitraljezi, škorpionci ...), od težkega orožja pa s tanki, topovi, minometalci in seveda (iz zraka) s helikopterji in z letali.

En dan pred prihodom vojaškega konvoja v Radence (Radgono) je prišla v Radence njihova izvidnica in se s svojim vozilom namestila zraven zgradbe nekdanje mesnice, da bi pregledali pot do Radgone. Hitro po njihovi namestitvi smo vozilo obkolili in preprečili, da bi se gibali po Radencih in nadalje do Radgone. Ko smo ugotovili, da se v vozilu nahaja en starešina in trije vojaki JLA, smo pričeli pripravljati načrt za zajetje. Ker nismo dobili še isti dan dovoljenja za napad, smo jih celo noč stražili v zasedah. Nekje ob 9. uri pa smo dobili ukaz za napad, ki smo uspešno izvedli le z opozorilnimi streli, tako da ni bil nihče ranjen. Oficirja in vojake smo ločeno odpeljali na za to določena mesta in jih pridržali.

Med vojno je bilo vsakega vsaj malo strah, tistega, ki pravi, da ga ni bilo strah, je lagal sam sebi. Kljub strahu pa sem ostal dovolj zbran. Spanja veliko ni bilo, če pa smo že spali, je bilo to na klopih po gasilskih domovih.

Sam sem bil na žalost ranjen pri eksploziji protitankovske mine – ZOLJA. Takrat sem izgubil desno oko, počil mi je bobnič v levem ušesu, naglušnost na obeh ušesih in na srečo le nekaj globljih ran, ostalo so bile površinske rane po celem telesu.

Miniranje mostu s strani pripadnikov TO na reki Muri v Petanjcih (Foto: Jože Pojbič)

²⁴⁷ Spomini Slavka Puklavca, rezervnega miličnika OM Radenci

Moja žena je zaposlena v ZD Gornja Radgona in je veliko časa preživela v službi. Glede na to, da se je vojna pričela 27. 6. 1991, sem dejansko preživel tri dni v vojni, saj sem bil 30. 6. 1991 nekaj minut po 12. uri ranjen.

30. 06. 1991²⁴⁸

Ob 12.55 uri je prišlo pri mostu na Petanjcih do eksplozije protitankovske mine. Miličnik Bojan Bedek in rezervni miličnik Slavko Puklavac sta bila napotena preko barikad na drugo stran reke Mure v Petanjce, kjer bi morala od pripadnikov TO prevzeti minomete za potrebe milice. Pri prikazovanju uporabe in delovanja je prišlo do nesreče, saj je pripadnik TO sprožil mino v minometu, ki je eksplodirala. Miličnika sta bila posebno hudo telesno poškodovana, zato sta bila prepeljana v murskosoboško bolnišnico na zdravljenje. Ranjena sta bila tudi pripadnik TO in en civilist.

6.10 Boji za mejni prehod v Gornji Radgoni

6.10.1 Rekonstrukcija poročil vodij izmen PMM Gornja Radgona tik pred vojno²⁴⁹

23. 6. 1991

Omenjenega dne so bili med določenimi delavci PMM razdeljeni zaboji z municijo, ki so delavci hranili doma na svojih domovih, vsak pa je imel štiri do šest zabojev. Zaboji pa so se nahajali pri Antonu Šafariču, Francu Rautarju in Francu Duhu. Omenjena municija je bila kot rezerva v primeru, da nam JLA ostalo municijo zaseže oziroma za poznejšo uporabo, če bi vojna trajala dalj časa.

26. 6. 1991

Omenjenega dne smo opravili zamenjavo zastave na mejnem prehodu, pri dvigovanju pa so bili prisotni vsi zaposleni na mejnem prehodu skupaj z rezervisti, prav tako pa so bili prisotni delavci PEM. Ko smo se pripravljali na dvigovanje zastave, je po patroljni stezi prišlo devet maskiranih vojakov in njihov poročnik, ki pa se niso zaustavljali, niti niso z nami kontaktirali, so pa bili vsi oboroženi s pehotnim orožjem.

Dne 26. 6. 1991 v dopoldanskem času sta se na mejni prehod pripeljali z vojaškim džipom dve uniformirani vojaški osebi. Predstavila sta se kot poročnik Vulin in kapetan Kolarič. Želela sta govoriti s komandirjem, ker pa le-ta ni bil dosegljiv, sta govorila z vodjo izmene, Jasno Flisar. Zanimala sta se, če je sneta tabla z napisom SFRJ. Seznanjena sta bila, da smo tablo sneli, takoj sta zahtevala, da se tabla postavi nazaj in da naj komandirja obvestimo, da je treba tablo postaviti nazaj na mesto. Ogledala sta si tudi mesto, kjer je tabla stala in nato zapustila mejni prehod.

²⁴⁸ Izvleček iz poročila UNZ Murska Sobota
²⁴⁹ Podatke sta zbrala Franc Duh in Jasna Flisar

27. 6. 1991

Prav tako v dopoldanskem času se je na naš mejni prehod pripeljal z osebnim avtomobilom znamke Lada neznani moški v civilu, ki je opazoval mejni prehod. Zaradi sumljivega zadrževanja na mejnem prehodu je bil z njim opravljen razgovor, ugotovljeno je bilo, da gre za kapetana Kolariča, domačina iz okolice Apač, ki je prišel na mejni prehod z namenom, da preveri, če smo dali nazaj tablo z napisom SFRJ.

S strani miličnikov je bil opozorjen, da se odstrani z mejnega prehoda, ker nima dovoljenja za gibanje in muditev na mejnem prehodu. Upošteval je opozorilo in se odpeljal z mejnega prehoda. V zvezi teh dveh dogodkov sem takoj obvestila komandirja enote Antona Žinka in poslala depešo na UNZ Murska Sobota.

Tega dne smo bili vsi aktivni in rezervni miličniki ob 12.30 uri poklicani v enoto. Ves čas v dnevnem in nočnem času je bilo območje mejnega prehoda zastraženo. Stražarska mesta, bilo jih je pet, so bila zasedena s tremi miličniki, ki so se na vsaki dve uri menjavali, saj je močno deževalo. Stražarsko službo so opravljali delavci PMM Gornja Radgona in njim dodeljeni rezervisti, medtem ko so delavci PEM opravljali stražarsko službo le na enem mestu, drugače pa so počivali, saj so bili fizično utrujeni od vsakodnevnih aktivnosti.

Tekom dneva in noči smo večinoma spremljali gibanje tankovske kolone, ki se je približevala našemu mejnemu prehodu, prav tako pa smo po vseh ostalih zvezah in radiju spremljali stanje v celotni Sloveniji. Morala vseh prisotnih je bila na višku in vsi so si želeli, da bi pravočasno prispelo tudi protiklepno orožje, da bi se lahko enakopravno postavili v bran.

Prisotna je bila le manjša nervoza posameznikov, zaradi česar je prišlo do zdrsa po strmini Radgonskega gradu delavca policije iz OM Videm, Stanislava Filipiča, pri katerem se je lažje telesno poškodoval. Prav tako pa smo bili vsi bolj umirjeni in zamišljeni, saj enostavno

Pogled na JLA oklepniške iz Avstrije
(Foto: Jože Pojbič)

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje načelnika UNZ Murska Sobota – Darka Anželja, ki si s poveljnikom PEM – Alojzom Flisarjem in avstrijsko delegacijo ogleduje poškodovano Gornjo Radgono (4. 7. 1991)

Pripadniki PEM UNZ izobešajo slovensko zastavo na poškodovanem MP Gornja Radgona, 03. 07. 1991
(Foto: Jože Pojbič)

PEM UNZ Murska Sobota se vrača na MP Gornja Radgona (Foto: Jože Pojbič)

nismo mogli verjeti dogodkom, ki so se zvrstili v preteklih dneh.

Tekom noči, ko je tankovska enota stala v Veržeu, je v enoto tudi prišel trikrat avstrijski višji svetnik Ernest Landschbauer. Najprej je prišel od 20.00 do 21.00 ure, ko je opravil razgovor s komandirjem enote – Antonom Žinko in poveljnikom PEM enote – Alojzom Flisarjem. V razgovoru se je zanimal, kaj predvidevamo, kako se bodo stvari razvijale, ko bodo tanki prispeli na mejni prehod, kam se bomo umaknili, če bo prišlo do spopada in kako močne sile se približujejo mejnemu prehodu.

Drugič je prišel okoli 04.00 ure, razgovor z njim sta opravila komandir enote Žinko in vodja izmene Duh. V razgovoru je omenjeni izrazil globoko razočaranje nad početjem JLA. Prav tako je v razgovoru zopet povprašal, kaj naj bi se na našem mejnem prehodu zgodilo, ko bodo tanki enkrat na prehodu. Prav tako je omenjeni večkrat poudaril, da naj povemo, če kaj rabimo, saj so nam oni pripravljeni v vsem ustreči. Komandir Žinko se mu je zahvalil za vso pomoč in mu povedal, da imamo vse, to kar rabimo, pa nam ne morejo dati.

Omenjeni je povprašal, kaj naj bi to bilo, nakar mu je Žinko povedal, da potrebujemo samo protioklepno orožje. Na omenjeni odgovor se je Landschbauer samo nasmejal ter povedal, da nam tega res ne morejo dati. Povedal pa je, da če bo prišlo do borbe na mejnem prehodu in bi se morali umakniti, se lahko umaknemo preko mostu reke Mure v Avstrijo in se po njihovi strani vrnemo nazaj v Slovenijo, v rajonu Gederovec.

Ob približno 08.00 uri je omenjeni ponovno prišel na mejni prehod in vnovič povprašal komandirja enote ter poveljnika PEM enote Flisarja, če nam lahko s čim ustrežejo, prav tako pa je ponovno poudaril, da se lahko umaknemo preko njihovega ozemlja z vsem orožjem in se v rajonu Gederovec vrnemo v Slovenijo.

Prav tako je povedal, da lahko vse morebitne ranjence preko mostu reke Mure prenesemo v Avstrijo, da jim bodo tam nudili prvo pomoč, saj so delavci njihove prve pomoči na to

Pripadniki PEM UNZ izobešajo slovensko zastavo na poškodovanem MP Gornja Radgona, 03. 07. 1991
(Foto: Jože Pojbič)

pripravljeni. Okrog 09.00 ure je odšel in se ni več vrnil, je pa bil opažen na avstrijski strani mostu, kjer je z ostalimi organi opazoval situacijo.

Prav tako je bila tekom noči z mejnega prehoda odpeljana vsa dokumentacija, vse depеше in ostale zadeve, ki so se vodile pod zaupno ali strogo zaupno, kot tudi nekaj postajnega inventarja. Vse to je bilo shranjeno v garažo našega delavca Milana Podhostnika.

V dopoldanskem času, dne 28. 6. 1991, smo se od 07.00 do 11.00 ure pripravljali na obrambo mejnega prehoda in z nestrpnostjo pričakovali, da se bo nekomu posrečilo ustaviti tankovsko kolono, saj sami do 11.00 ure nismo dobili protioklepnega orožja, nismo pa vedeli, ali TO to ima ali ne, saj jih v teh dneh sploh nismo videli in nismo imeli z njimi nobenega kontakta.

Ob 10.30 uri, ko so bili tanki že pred zgradbo skupščine občine, je komandir PMP dal Antonu Šafariču, Francu Rautarju in Francu Duhu povelje, da z območja mejnega prehoda umaknejo službeno vozilo Landrover, ki je bil do vrha naložen z municijo. Umik z navedenim vozilom je v zadnjem trenutku uspel, saj se je bilo potrebno umikati proti cerkvi na magistralno cesto, po kateri so tanki prihajali, ker so bili ostali izhodi blokirani.

Ob 11.00 uri, ko so začeli prvi tanki razbijati zadnjo barikado pred mejnim prehodom, to je v križišču pri Outniku oziroma Mesoizdelkih in ko se je videlo, da se vojska z nami ne bo pogajala ter da bo prišlo do brezveznih velikih žrtev na naši strani, je na podlagi lastne ocene in ukaza vodstva UNZ Murska Sobota dal poveljnik PEM Alojz Flisar povelje, da se miličniki PMP in cariniki umaknejo z mejnega prehoda.

Carinik Naško Gačevski je Flisarju izrazil željo, da bi ostal in da mu naj dajo orožje, ter da se bo skupaj z njimi boril proti sovražniku. Flisar je rekel, da ni potrebe in da se naj tudi on umakne z miličniki in cariniki. Pri umiku je carinik Gačevski pomagal policistom pri prenosu orožja in ostale bojne opreme. Bil je edini carinik iz carinske izpostave Gornja Radgona, ki je bil pripravljen sodelovati s policijo in je bil takrat na mejnem prehodu.

Ker pa so bili na grajskem hribu vojaki TO, ki pa niso vedeli, da se milica umika, je prišlo z njihove strani tudi do streljanja na naše delavce, in sicer na Milana Baumana, Rudija Zemljica, Darka Ledinška, Maksa Krefta in Marjana Peterka, vendar na srečo vojaki TO niso bili precizni.

6.11 Razgovori z udeleženi miličniki PM Gornja Radgona z oddelkoma, PMM Gornja Radgona, PPE, teritorialci, občani, ki so bili zraven ali so tam doma

6.11.1 Zadnji dan na mejnem prehodu v času vojne²⁵⁰

Dne 27. 6. 1991, na zadnji dan delovanja mejnega prehoda Gornja Radgona, sem po zadnji razporeditvi ljudi v obrambi mejnega prehoda skupaj s sodelavcem Aleksandrom Časarjem stal oziroma čepel ob tovornjaku na Jurkovičevi cesti, nakar sem moral po naročilo komandirja PMM, Antona Žinka, po strmini za Danilom Štelcer, ki je s seboj odnesel daljnogled, slednjega prinesiti nazaj na mejni prehod.

Ko sem prišel cca. 100 metrov naprej od konca stopnic na strmini, sem tam dohitel sodelavca Roberta Letonja in ga povprašal po Štelcerju, povedal je, da je Štelcar že daleč naprej, takrat pa se je na naju vsul plaz streliv iz avtomatskega orožja, tako da sva se morala vreči na tla, streli pa so po vsej verjetnosti prišli iz smeri, kjer so imeli teritorialci zasedo.

V tem času so za mano prišli še zadnji umikajoči z mejnega prehoda z Božom Crnkovičem na čelu, katere sem nato usmeril po spodnji poti okoli gradu in ne po načrtovani gornji poti ob gradu. Čez čas, 5 do 10 minut, sta po Gubčevi cesti iz smeri Podgrada proti mejnemu prehodu pripeljali dve samohodki in če se ne bi pravočasno umaknili z mejnega prehoda, bi nas ti dve samohodki ujeli, tako da plan umika ni bil najbolje izdelan.

Na zbirnem mestu je bilo dano povelje, da gremo domov, se preoblečemo v civil in se naslednji dan dobimo v Vidmu ob Ščavnici. Že na zbirnem mestu pa smo pogrešali naše tri sodelavce – Rudija Zemljiča, Milana Baumana in Maksa Krefta. Ker bi bila vrnitev v mesto relativno tvegana poteza, sem se odločil, da grem po civilno obleko k bratu na Police. Ker pa sem imel s teritorialci slabe izkušnje že na grajski strmini, sem do brata krenil po gozdu in ne po cesti.

Ko sem prišel v neposredno bližino hiš na Policah, sem stekel po koruznem polju do hiše električarja Mirka Njivarja, kjer mi je Njivar že vedel povedati, da teritorialci lovijo nekega maskiranega vojaka. V njegovi hiši sem se skril, ko pa so mimo pritekli teritorialci ter sodelavec Kreft, sem jim dopovedal, da lovijo mene.

Tako sem tudi našel naše pogrešane delavce – Zemljiča, Baumana in Krefta ter jim prenesel povelje. Tako smo skupaj odšli do mojega brata in njegovega tasta Jakoba Zemljiča, ki nam je dal civilne obleke in smo se nato odpravili vsak proti svojemu domu v civilu.

Prebijanje blokade pred Gornjo Radgono
(Foto: Jože Pojbič)

Odhod oklepnikov iz Gornje Radgone, 03. 07. 1991
(Foto: Jože Pojbič)

6.11.2 Tudi mi smo se borili²⁵¹

V tem opisu je zajeto obdobje od 28. 6. 1991, od razpusta enote oziroma moštva po umiku na rezervno lokacijo zaradi napada JLA na mejni prehod. Po komandi za umik na rezervno lokacijo se je aktivno in rezervno moštvo umaknilo v Hercegovščak, kjer se je moštvo tudi zbralo. Komandir enote je razpustil aktivni in rezervni sestav in vsak po svojih zmožnostih je odšel na svoje domove. Nobeden od policistov ni vedel, ali je še v službi ali ne in vsakega so spremljali mučni in čudni občutki.

Ker je bil namestnik komandirja na bolniškem staležu, ga je zamenjal Anton Šafarič in skupaj s komandirjem Antonom Žinkom sta še pred umikom naredila načrt obveščanja v slučaju potrebe ponovnega sklica moštva in locirala kraj obveščanja. To je bil križ pri VG Kapela. Rezervna lokacija pa križ na pokopališču kapela z obveščanjem z lističi ob določenih urah čez dan. Ta lokacija je bila izbrana, ker območje ni bilo blokirano, pa tudi večina moštva je v tem okolišu doma.

Po tem dogovoru so policisti odšli na svoje domove, kjer je bil do naslednjega dne prepuščen vsak sebi in svojemu razmišljanju. V Radence se je k Antonu Šafariču prebil Peterka, policist z najkrajšim stažem na enoti in tudi domov v Prekmurje ni mogel, ker je bilo vse skupaj blokirano. K Antonu Šafariču je odšel tudi Robert Letonja zaradi podobnih zadev.

Stanovala sta v hiši ob gozdu, v kateri je bilo več orožja in streliva shranjenega za poznejše potrebe in ta hiša je bila po predhodnem ustnem načrtu ena izmed rezervnih lokacij enote, saj je imela idealne možnosti za vključevanje v akcije in umik. V noči od 28. na 29. 6. 1991 sta se ponovno sestala Šafarič in Žinko ter odšla v center Radencev k Stanku Ilješu ter ga oborožila z avtomatsko puško in seznanila z najnovejšimi novicami.

Dne 29. 6. 1991 ob 08.00 uri je prišel ukaz za varovanje Đuroviča – polkovnika JLA, ki je enota prevzela od delavcev milice OM Radenci. V ukazu je bilo navedeno, da za vojnega

²⁵⁰ Gornja Radgona, 17. 5. 1994 (Darko Ledinsk)

²⁵¹ Aton Šafarič, zapis v okviru akcije Zgodovina

jetnika odgovarjamo v celoti, tudi za ceno življenja. Z njim naj ravnamo kot z vojnim ujetnikom. Rezervni sestav naše enote je bil dan na razpolaganje PM Gornja Radgona.

Po starešino JLA smo odšli na lokacijo Murščak 27/a, v garažo Feliksa Kovačiča, kjer so ga čez noč čuvali delavci OM Radenci. Še pred prevzemom sta Žinko in Šafarič naredila načrt menjave lokacij, rezervnih lokacij in psihičnega pritiska na polkovnika. S svojimi avtomobili smo ga odpeljali v Kocjan, v vikend last Jožeta Kovačiča iz Turjanec 1, kjer smo ga dokaj solidno namestili, saj je dobil tudi mesto za počitek in šnops – žganje, ki se ni odrekel do konca varovanja.

V tem vikendu je bil na polkovnika vršen psihični pritisk, vendar nanj ni reagiral, ni se hotel pogovarjati, niti ničesar napisati. Po daljšem premoru, v katerem je poslušal tudi radio in tekoča poročila, se je le omehčal in napisal pismo za Kučana in Kolšeka, ki sta bili po kurirski zvezi odneseni na UNZ Murska Sobota. V tem vikendu je imela enota lastno prehrano, in sicer sta zanjo poskrbela občan občan Lukovnjak Milan iz Kocjana in Antonija Rautar – mati policista iz Kocjana.

Po nekajurnem bivanju v Kocjanu smo se odločili za premik v naslednji vikend, ki je bil v Sovjaku in je last Katice Hojs – gostilničarke iz Vidma ob Ščavnici, kjer je bilo že opaženo, da polkovnik Đurovič izgublja živce. Odnosen mu je bil tudi radio, za katerega je pozneje nekajkrat zaprosil, vendar mu je bilo povedano, da smo to naredili zaradi njegovega nesodelovanja z nami.

Zjutraj, dne 30. 6. 1991, je polkovnik zaprosil za kontakt s komandantom murskosoboškega garnizona Hornom. Dogovorjeno je bilo za kontakt s pismom, ki je tudi napisal. Zaradi vse večjega pritiska na polkovnika in prinašanja neresničnih in prenapetih informacij o mrtvih in ranjenih ter napravljeni škodi s strani JLA je tudi pristal na snemanje pred kamero. Za snemanje je bilo dogovorjeno v tem vikendu in na to lokacijo sta prišla Bojan Blagovič in Vladimir Zupančič iz UNZ.

Po končanem snemanju smo se odločili za premik, ker je bilo preveč gibanja policijskih vozil in odšli smo v Grabšince v vikend Jožeta Tišlerja. Oskrbo za celo moštvo sta prevzeli Olga Lovrec in Ljudmila Zemljič iz Grabšinec. Za nagrado, ker je polkovnik začel sodelovati z nami, mu je bilo omogočeno telefoniranje k ženi v Ljubljano, ki mu je poslala 5000,00 dinarjev, seveda preko telegrama nakazano na UNZ.

Pri tem telefonskem pogovoru in nakazanem denarju ni bilo dovolj koordinacije na UNZ, kajti Bojan Blagovič je zadevo dovolil. Načelnik UNZ pozneje s postopkom ni bil zadovoljen. Telefonske pogovore smo opravili iz hiše Franca Filipiča iz Grabšinec 24 – trsničar.

Dne 1. 7. 1991 smo ponovno menjali lokacijo in sedaj smo se odpeljali v vikend Milana Žganjarja, upokojenega policista v Stavešinski vrh 51/b, kjer smo se nastanili, ter objekt kakor prejšnje in kasnejše ustrezno zastražili. Moštvo je bilo dokaj utrujeno in tudi nervoza se je pojavljala oziroma stopnjevala. Za prehrano v tem objektu so poskrbeli sosedje.

Opustošenje na MP Gornja Radgona po odhodu vojakov (Foto: Jože Pojbič)

Poškodovani objekti pri MP Gornja Radgona (Foto: Jože Pojbič)

Polkovnik se je v tem objektu dokaj dobro naspal in zjutraj pri jutranji kavi in večji meri dezinformacij, ki so mu bile plasirane, želel že ob 08.35 uri v eno od kasarn, kjer bi starešinam povedal, zakaj so menjali Kolšeka v Zagrebu. Po sporočilu na UNZ za njegovo željo, mu je bila le-ta odbita. Na posebnem kanalu sta s spremenjenim glasom začela kontaktirati Žinko in Šafarič in eno izmed zvez je poslušal (kakšna slučajnost) tudi polkovnik, kjer je bilo povedano, da se je začel bombni napad na Ljubljano, saj sta navedena vedela, da ima polkovnik v Ljubljani ženo in otroka.

Tega pritiska Đurovič ni zdržal in je zaprosil za pištolo, da bi napravil samomor. Tega dne popoldan je polkovnik začel intenzivneje sodelovati in je povedal o stanju moštva in starešinah na mejnih prehodih po njegovem načrtu »Bedem«. Podatki so bili po zvezi takoj sporočeni na UNZ. V času bivanja na tej lokaciji je v večernih urah prišlo do letalskega napada na Gornjo Radgono. O gibanju avionov smo zaradi vidljivosti po UKV zvezi sporočali na UNZ. Po napadu na Gornjo Radgono je Đurovič ocenil, da bo prišlo do napada na Mursko Soboto, kar je bilo kasneje tudi izvedeno.

Zaradi pritiskov je ujeti polkovnik tudi v tem vikendu napisal pismo za vojaške organe, ki je bilo po kurirski zvezi odneseno do mostu na reki Muri v Petanjcih in plasirano naprej. Zvečer, dne 2. 7. 1991, je bilo ponovno odloženo o premiku na drugo lokacijo in to v Murščak, v vikend last Zlatka Kežmaha iz Radencev. Kajti prišlo je do nepreverjenih podatkov, da ujetnika iščejo vojaki in starešine KOS-a (protiobveščevalne službe JLA).

V tem stanju smo tudi pojačali stražo in določili patroljo. Na tej lokaciji, ki je bila glede prostorov najboljša do sedaj, nam je hrano priskrbela žena policista Antona Šafariča. Po sprotne informacijah o približevanju tankov iz Hrvaške proti Gornji Radgoni, ki so prihajali v pomoč, je nervoza v moštvu že prihajala do vrhunca. Policisti, ki že več let niso kadili, so se tem začeli ponovno, nekateri pa so kasiti začeli na novo.

Tanki so se približevali Hrastje - Moti, vikend, v katerem smo bili, pa je bil od ceste odmaknjen le kakšnih 800 metrov zračne linije. Patrola se je gibala po poljskih ulicah in sproti obveščala o gibanju tankov na UNZ, saj je bil iz Murščaka dober razgled vse do Murske Sobote. Tega dne je bil že z enim policistom Holcem opravljen razgovor, kajti njegova nervoza, po gibanju tankov v njegovi vasi in streljanja, je prihajala že do skrajnosti. Po razgovoru se je umiril, kajti v nasprotnem primeru bi bil razorožen zaradi varnosti ujetnika in drugega moštva.

Tega dne popoldan je prišlo do ukaza za umik tankov iz mesta Gornja Radgona in umik smo opazovali s tega hriba. Na obrazih policistov je bilo vidno olajšanje. Žinko in Šafarič sta v večernih urah odšla na mejni prehod, kjer je bila enota naše PEM in po vrnitvi o razdejanju obvestila ostale delavce enote.

V noči na 4. 7. 1991 smo se ponovno odločili za premik, kajti budnost je morala še vedno biti 100 %, naloga, ki nam je bila zaupana, pa še ni bila končana. Premaknili smo se v Rožički Vrh, v vikend last Romana Muhiča, kjer je za prehrano skrbel sosed Anton Jurkovič. Tega dne, zjutraj okoli 10.00 ure, smo ujetnika predali inšpektorju Slokanu, ki ga je odpeljal v Mursko Soboto. Enota pa se je umaknila oziroma odšla v Gornjo Radgono na delovno mesto, kjer je tega dne okoli 13.00 ure po hitrem odstranjevanju ruševin bil mejni prehod odprt.

Med prvimi potniki je bilo opaziti dosti solz sreče za končanje brezsrčnih dejanj in skoraj ni bilo potnika, ki ne bi na mejni prehod iz Avstrije prinesel flaško.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Naloga varovanja ujetnika je bila zaupana naslednjim delavcem: Antonu Žinku, Antonu Šafariču, Milanu Podhostniku, Francu Duhu, Francu Rautarju, Borisu Holcu, Aleksandru Časarju, Robertu Letonji, Slavici Žalik, Milanu Alencu, Marjanu Peterki, Rudiju Zemljiču, Milanu Baumanu, Maksu Kreftu in Darku Ledinšku.

V kolikor ostaja mesto, gre zahvala vsem občanom, ki so brez pomisleka odstopili bivalne prostore enoti, pomagali pri prehrani, kajti naloga je bila zaradi nenehnega gibanja oziroma premikanja enote še najmanj lahka. Poleg že opisanih lokacij, kjer smo se nahajali v času vojne, je bilo dogovorjeno še za rezervne lokacije oziroma za lokacije, na katere se nismo premaknili. To so hiša Jakoba Vajsa iz Radenskega Vrh, Vinka Ficka iz Spodnjega Kocjana in Jožeta Lukača iz Murščaka.

V tem izlaganju je potrebno omeniti tudi veliko srčno potezo avstrijskega žandarja Petra Sixla iz okolice Graza in Richarda Kirchmaierja, ki sta organizirala pri Sixslu 30 ležišč za potrebe žen in otrok naše enote, v kolikor bi te morale zapustiti državo. Ta center sta si pozneje ogledala Anton Šafarič in Anton Žinko in je bil do tega zapisa v tajnosti, sedaj pa se lahko ve tudi to, da smo mislili nekoliko naprej.

Po končani vojni je enota po neuradnih srečanjih bila deležna kritik, češ zbežali ste, niste se branili, mi smo vas osvobodili. Povedati moramo, da smo se umaknili po ukazu, dobili smo svojo

nalogo, katero vsaj upamo, smo realizirali 100 %. Na koncu pa lahko omenimo, da ni bil iz te enote nihče odlikovan, niti nihče ni napredoval, razen delavcev, ki so bili v PEM-u in niso sodelovali pri varovanju ujetnika. Po mnenju večine pa so se odlikovanja in napredovanja delila tudi nezasluženim v tej vojni, glede na neorganizirano TO, kateri so si odlikovanja delili kar povprek, delavci naše enote pa so glede okoliščin zadovoljni z žigom za sodelovanje v vojni za Slovenijo v vojaški knjižici.

Fotografija neznanega avtorja prikazuje prostovoljca in novinarja v Gornji Radgoni med osamosvojitveno vojno (Foto Jože Pobjbič)

6.11.3 Zapiski o doživljanju vojne v Gornji Radgoni po spominu policista Milana Žnuderla²⁵²

6.11.3.1 Vojna v Gornji Radgoni se je začela dne 28. 6. 1991 s prihodom tankovske enote JLA

Pred prihodom jugo vojske so bili vpoklicani vsi aktivni in rezervni miličniki. Komandir PM Stanko Sakovič je takrat sklical sestanek v sejni sobi PM. Vsak je dobil določene naloge. Konkretno jaz sem imel nalogo komandirja oddelka s sedmimi rezervnimi JLA.

Pričakovati je bilo, da bodo vojaki iz karavle ob prihodov tankov zavzeli mejni prehod ali jim pri zavzetju pomagali. Nadalje je bila naša naloga, da v slučaju mobilizacije vojakov, ko bi ti šli iz karavle, to preprečimo in jih napademo. V glavnem vojaki karavle niso smeli zapustiti.

Na PM smo bili sproti obveščeni o premiku tankov, ki so vse bolj približevali Gornji Radgoni. Na PM se je vsak miličnik zadalžil s potrebno opremo in se psihično in moralno pripravljaj na odhodom na »stojne točke«. Vsi smo bili precej napeti, vendar tega nismo pokazali navzven, po drugi strani pa se nismo zavedali, kaj nas čaka.

6.11.3.2 Odhod na točko

Pred odhodom se nisem zadalžil z UHF zvezo, ker jih je zmanjkalo. V skupini sedmih rezervistov – Antona Misja, Milana Muleca, ki sta bila vodja skupine, Kučanom, Ošlajem, Sovecom in drugimi smo se odpravili na odrejeno točko. Šli smo po Partizanski cesti in pri gostilni Biser zavili desno na Pokopališko ulico proti pokopališču.

²⁵² Zabeležil polist Milan Žnuderl

Od tu naprej smo šli neopazno, tako da nas vojaki iz karavle niso opazili. Za pokopališčem smo se sestali z vojaki TO. Vodji TO sta bila Marko kot aktivni starešina in Niko Brus kot rezervni starešina. Tam smo se skupno dogovorili o blokadi karavle. Moj predlog je bil, da se stacioniramo za pokopališčem blizu starejšega zapuščenega objekta in pod sadovnjakom.

Tako smo se tudi razvrstili, vsem miličnikom in vojakom TO sem povedal, da se ustrezno zavarujejo in zamaskirajo, da bodo manj opazni. Sam sem nato razporedil svoje rezervne miličnike in s pomočjo Brusa tudi vojake TO na položaje. Povedano jim je bilo, kakšna je naša naloga in da naj pazijo na lastno varnost ter poslušajo naše komande.

Nobeden od nas treh ni vedel, kakšna je trenutna situacija, saj nobeden ni imel UKV zveze. V daljavi pa se je slišalo samo pokanje. V karavli smo videli vojake, nameščene pri oknih, na ostrešju so bili ostrostrelci. Antona Misja sem zadalžil, da priskrbi radio, saj je tam blizu doma. Prinesel ga je in na ta način smo spremljali poročila o premiku kolone tankov proti Gornji Radgoni.

Prve močnejše strele smo slišali od barikade pri Avtoradgoni oziroma ob železniški progi. Vsi smo napeto in v strahu čakali na trenutek, kaj se bo zgodilo. Moram povedati, da je tudi nekaj krogel iz tankovskega mitraljeza priletelo v naš konec. Nastal je splošni preplah. Eden od vojakov TO je brez komande, verjetno iz strahu, začel streljati. Toliko večja nevarnost je bila, ker je bil za položajem, da zadene katerega od svojih.

Še naprej se je slišalo močno streljanje, zato sem predlagal, da se pomaknemo bliže karavli, do spodnjega zidu pokopališča. Marko in Brus sta se s tem strinjala. Dal sem komando za premik. Nekateri so takoj pribežali do gornjega zidu pokopališča, kjer smo se nahajali jaz in vodilna TO. Spomnim se, da je moj oddelek prišel do zidu v celoti. Med vojaki TO pa je zavladal preplah, saj jih je več kot polovica zbežala nazaj v sadovnjak ali pa so ostali na prejšnjem položaju.

Naslednje povelje je bilo – prihod do spodnjega obzidja. Eden od vojakov TO mi je takrat rekel: »... idi ti prvi, če si upaš, potem bomo tudi mi šli.« S puško v roki sem cik cak bežal po sredini pokopališča do omenjenega obzidja. Takoj zatem so pritekli tudi rezervni miličniki. Vojakov TO je bilo za nami zelo malo (4–5), med temi je bil tudi moj brat Beno, nekateri so se nam pozneje priključili. Zavzeli smo položaj, obrnjeni proti karavli. Ta premik so opazili vojaki v karavli.

Tudi na njihovi strani je bilo opaziti manjše premike pri oknih. Skupaj z Markom in Brusom sem se nahajal v avli mrtvašnice. Še vedno je proti nam na pokopališče priletela kakšna krogla, strelji so se slišali na vseh straneh. Najbolj nevarno je bilo z zadnje strani, s hrbta. S te strani se je najbolj streljalo, sami smo že mislili, da nas agresor napada s hrbta.

Nadalje smo ugotovili, da gre za naše oziroma vojake TO, ki so ostali zgoraj in se niso pomaknili naprej. Tudi to je zanimivo, da je bila večja nevarnost s hrbta kot iz karavle.

6.11.3 Pogajanje na karavli

V času »prebijanja blokade« sem vzpostavil stik s komandirjem karavle, podporočnikom Dušanom Vulinom in to tako, da sem večkrat zavpil »predajte se«, »obkoljeni ste«, »nimate nobene možnosti«. Ker so bila v karavli odprta okna, so slišali poziv na predajo. Čez nekaj trenutkov je k oknu prišel komandir karavle in povedal, da so oni vojaki prave vojske in da se ne bodo predali.

V nadaljevanju sem jih spet pozival k predaji, Vulin mi je odgovarjal, da se ne bodo predali češ, da je on »školovani vojni starešina in da se je on zakleo, da če braniti ono što mu je povereno²⁵³«. Še vedno smo imeli zavzete položaje za spodnjim obzidjem. Jaz sem med pogajanjem stal med obzidjem in mrliško vežico. V nadaljevanju dialoga mi je komadir karavle rekel – »vi niste pravi vojniki, vi ste razbojniki«²⁵⁴.

Vprašal je, kdo nas vodi. Odgovoril sem mu, da jaz, predstavil sem se mu kot miličnik Milan. Povedal sem mu tudi, da smo mi nova Slovenska vojska in mu dal ultimat 15 minut za predajo, v kolikor se ne bodo predali, bomo napadli. Še naprej je vztrajal, da se ne bodo predali, zagrozil nam je z miniranjem skladišča orožja, saj v kolikor jih napademo, bodo minirali in bo porušena polovica Gornje Radgone.

Potem je nekaj časa vse utihnilo. Pred iztekom ultimata me je Vulin po imenu poklical v karavlo na pogajanja. Jaz sem ga vprašal, kdo mi jamči, da bom ostal živ, če grem na karavlo. Vulin mi je zagotovil častno oficirsko. Po krajšem posvetu z Markom in Brusom sem odložil orožje, šel okrog vežice in preskočil ograjo ter šel v karavlo. Pred odhodom sem naročil ostrostrelcu Srtu, naj me ščiti.

Ko sem šel proti vhodnim vratom, so vojaki na oknu mahali z belo zastavo. Za vhodnimi vrati me je pričakal Vulin in takoj za mano zaprl vrata. Na hodniku sem opazil vojaka v popolni bojni opremljenosti. Odpeljal me je v pisarno njihovih zvez. Takrat mi je povedal, da njemu poveljuje zastavnik Rotar, komandir karavle Konjišče. Vzpostavil je zvezo z njim in mi predal telefonsko slušalko.

Predstavil sem se mu in povedal, da zahtevamo predajo karavle. Karavla je obkoljena in v kolikor se ne bodo predali, jih bomo napadli. On mi je odgovoril, da naj počakamo z napadom, ker so skladišča dejansko minirana in lahko poruši polovico Radgone in bo zaradi tega umrlo veliko nedolžnih ljudi. Ker ima sam družino v Gornji Radgoni, mi je zagotovil, da je informacija resnična. Povedal mi je, da se bodo predali, vendar se mora posvetovati s komando JLA v Mariboru.

Rotarju sem tudi povedal, da so se predale karavle v Murski Soboti in okolici. Razgovor je bil zaključen s tem, da nas bo obvestil o predaji karavle. V spremstvu Vulina in treh vojakov sem zapustil prostore karavle. Ko sem se zadrževal v karavli, sem opazil ležeče vojake oborožene s puškami in puškomitraljezi, orožje je molelo skozi okna, ob sebi so vojaki imeli

253 »...šolani vojni starešina in da je on prisegel, da bo nranil, kar mu je zaupano.«

254 »... vi niste pravi vojaki, vi ste razbojniki.«

več zabojev streliva, bomb in drugo.

Spomnim se, da sem se šele ob prihodu v karavlo zavedal, v kakšni nevarnosti sem. Iz vseh kotov je vame gledala smrt. Zbral sem ves pogum, premagal strah in čakal, kaj se bo zgodilo. K sreči je vse ostalo mirno brez streljanja. Iz karavle sem se vrnil na naše položaje pri mrliški vežici. Rezultate pogajanj sem prenesel Marku in Brusu. Vsi trije smo takoj izdelali načrt napada za zavzetje karavle, in sicer jaz naj bi Vulina izvabil iz karavle, ostrostrelec pa bi ga naj ustrelil.

Vojaki pa so tako ali tako pokazali željo (z belo zastavo), da se želijo predati. Mi trije smo odšli v osnovno šolo, kjer naj bi se nahajalo poveljstvo TO. Med tem časom se je štab TO že premaknil na rezervno lokacijo, mislim, da v Zgornje Ivanjce. Iz šole je ravnatelj Dušan Zagorc vzpostavil zvezo s štabom TO. Telefon je dal Brusu, ta je načelniku za ljudsko obrambo, Dragu Kuru nakazal situacijo, nakar je dal telefon meni, da sem mu razložil rezultate pogajanja, istočasno pa sem mu razložil plan, ki smo ga izdelali takoj po pogajanjih.

Iz štaba TO smo dobili povelje, da našega načrta zavzetja karavle ne smemo realizirati, ampak se še naprej pogajamo. Ves čas pogajanj je jugo vojska streljala po Radgoni. Bilo je grozno stanje. Ravnatelj Zagorc je nastavljal zvočnike na okna osnovne šole in hotel z besedami prepričati vojake k predaji. Mi trije smo se vrnili na položaje k vežici.

Spomnim se, da so v času opisanih dogajanj štirje civilisti (med temi je bil Srečko Žižek iz Očeslavec) prinesli mrtvega Svetina, ki ga je jugo vojska ustrelila pri trgovini Železnina na Partizanski cesti. Z njihovim prihodom je med našimi vojaki nastal preplah, vsakemu se je v očeh videl strah. Mrtvega Svetino smo položili v mrliško vežico, jaz pa sem napisal zapisnik o posedovanju predmetov mrtvega. Ta zapisnik še vedno hranim.

Na Zagorčeva pregovarjanja k predaji ni bilo iz karavle nobenega odziva. Spet smo prevzeli pogajanja mi. Najprej sem enega od civilistov, ki so prinesli Svetino, poslal k Elradu, od koder se je slišalo močno streljanje, da ugotovi, če naši vojaki potrebujejo pomoč. Takoj se je vrnil in povedal, da pri Elradu ni nikogar, razen gorečih kamionov, v katerih je pokalo strelivo.

Iz karavle je prišel Vulin in me poklical v karavlo na pogovor. Šel sem k njemu. Pogovarjala sva se zunaj pred karavlo. Povedal mi je, da lažem glede zavzetja ostalih karav, da je njihova vojska zavzela mejni prehod in se zaradi tega ne nameravajo predati, niti ne bodo streljali, v kolikor bomo tudi mi to upoštevali. Spet sem se vrnil nazaj na položaj.

Popoldne, ko je prenehalo streljanje, so se počasi vojaki in miličniki vračali iz zaledja v Radgono. Okrog 16.00 ure sva se srečala s komandirjem PM Sakovičem, ki mi je rekel, da naj grem z njim na pogajanje v karavlo. Potem se je z Vulinom pogajal Sakovič. Tudi tokrat so bila pogajanja neuspešna. Čez čas je nad karavlo priletel helikopter, nekajkrat zaokrožil in nato pristal na parkirnem prostoru med pokopališčem in osnovno šolo.

Pomikala sva se proti helikopterju in v zaklonu pri transformatorju na Prežihovi ulici

opazovala, kdo in kaj se je pripeljal s helikopterjem. Pri helikopterju sem opazil pomočnika komandirja Marjana Misja. S helikopterjem se je pripeljal polkovnik Danilo Đurovič, ki je bil po daljšem posvetovanju tudi aretiran, mislim, da s strani PEM enote. Skupaj s Sakovičem in Misjo smo vklenjenega Đuroviča odpeljali v Radenski Vrh k naši čistilki Treziki, kjer so ga prevzeli radenski miličniki.

6.11.3.4 Aretacija carinika Nježiča, 30. 6. 1991

Akcijo aretacije carinika Nježiča je vodil namestnik komandirja Misja, ki je razporedil skupino. Jaz sem bil razporejen v skupino za aretacijo Nježiča. V tej skupini sva bila Vaupotič in jaz v civilni obleki, Misja in Gajšek pa v uniformi. Med 03.00 in 04.00 uro zjutraj so se vse skupine dobile na parkirnem prostoru za občino, kamor je prišlo tudi vodstvo TO in PEM.

Po posvetovanju se je naša skupina s službenim vozilom Cimos odpeljala na Panonsko ulico, kjer je stanoval Nježič. Naši skupini se je pridružil tudi Viktor Kovačič iz civilne zaščite. Dogovorjeno je bilo, da Kovačič Nježiča obvesti o evakuaciji bloka. Ob prihodu nas treh do vhodnih vrat Nježičevega stanovanja sva se z Vaupotičem skrila za zid stopnišča. Kovačič je pozvonil na vhodnih vratih.

Nježič je prišel odpret. Kovačič mu je povedal, da je blok evakuiran. Med pogovorom je verjetno Nježič opazil enega od naju in začel zapirati vrata. Takrat pa sem skočil in dal nogo med vrata in podboj, s silo telesa odprl vrata in mu nabito pištolo nastavil na čelo. Vaupotič ga je vklenil in v pižami smo ga dali v službeno vozilo in odpeljali. Predvidevalo se je, da se bodo v stanovanju Nježiča nahajali vojaki, kajti on se je redno sestajal s Popovom in še nekaterimi.

Vsi so prihajali k njemu v stanovanje, ker pa smo pričakovali, da bodo tudi to noč pri njem, sem si že za občino priskrbel ročno bombo, ki mi je dal miličnik Miran Horvat. Med samo akcijo je prišlo do nekaterih pomanjkljivosti, ki pa niso bistveno vplivale na uspeh akcije.

6.11.3.5 Napad na karavlo, dne 2. 7. 1991, ob 16.50 uri

Po sporočilu, da naj bi Milan Muhič iz Gornje Radgone (Maistrov trg) vzpostavil radijsko zvezo s tankovsko enoto v Gornji Radgoni, sva se s pomočnikom Misjem s civilno Lado Nivo, last PEM, odpeljala k njemu. Z avtom sva se ustavila pri Muhičevi hiši, ki je blizu cerkve in policije. Pri Muhiču sva ugotovila, da nima nobene radijske zveze.

Ročni raketomet M 80 Zolja Vir www.bolha.com/.../rocni-raketomet-m-80-jna-jla-deaktiviran-zolja-1274132978.html

Ročni raketomet M-79, Osa (Vir: [https://sl.wikipedia.org/wiki/M79_\(raketometalec\)\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/M79_(raketometalec))))

Med tem so se na mejnem prehodu prižgali motorji tankov. Ko sva prišla iz hiše je tik nad nama tankovski strel zadel zvonik cerkve, pomaknil sem se do glavne ceste in videl bežati teritorialce. Teritorialec Maks Jaušovec je še zadnji ostal pri muzeju. Poklical sem ga naj pride k meni, saj je bil dobro oborožen s protitankovskim orožjem (zoljo). V tistem trenutku pa je druga granata zadela cerkveni stolp tako, da so koščki leteli vse do mene.

Med tem so se na mejnem prehodu prižgali motorji tankov. Ko sva prišla iz hiše je tik nad nama tankovski strel zadel zvonik cerkve, pomaknil sem se do glavne ceste in videl bežati teritorialce. Teritorialec Maks Jaušovec je še zadnji ostal pri muzeju. Poklical sem ga naj pride k meni, saj je bil dobro oborožen s protitankovskim orožjem (zoljo). V tistem trenutku pa je druga granata zadela cerkveni stolp tako, da so koščki leteli vse do mene.

Vsi trije smo se odpravili proti mejnemu prehodu, kjer smo želeli uničiti tank. Ni nam uspelo prodreti do tankov, ker je nekdo streljal z avtomatskega orožja iz bližnjega objekta. Ker smo po zvezi slišali, da bo napadena karavla, smo se obrnili in pot nadaljevali proti karavli oziroma proti Elradu, saj z vozilom to ni bilo mogoče, ker so napovedali pomik tankov po Radgoni. Preskočili smo več ograj in prišli do hiše Pelca na Panonski ulici.

Tam so imeli položaje tudi teritorialci. Pot smo nadaljevali do E-marketa, tam smo se srečali s predsednikom izvršnega sveta – Tropenauerjem, majorjem Balantičem – častnikom TO in Danijem Verzelom iz občine. V tem času se je že streljalo na karavlo. Z Jaušovcem sva se premaknila. Jaušovca sem poslal do stare samopostrežne trgovine na Partizanski cesti in mu naročil, naj se postavi ob vogal, kjer je imel najlepši razgled na karavlo.

Ob prehodu čez glavno cesto sem Jaušovca ščitil. Orožje je Jaušovec uperil na karavlo, preko ceste sem Jaušovcu dajal napotke, kako naj usmeri orožje. Ko je imel končno Zoljo pravilno uperjenega, sem mu dal povelje, naj ustreli. Ob strelu sem videl, da se je na ostrešju karavle dvignila opeka, hkrati pa so popokala izložbena stekla na trgovini od detonacije.

Z Jaušovcem sva se odpravila nazaj k E-marketu. Majorju Balantiču sem predlagal, da

naj bi nam prišel na pomoč vojak z močnejšim orožjem (oso), ki smo videli na Panonski ulici. Balantič je svojemu častniku naročil, da gre z mano na Panonsko ulico po tega vojaka. Skupaj smo prišli nazaj. Sprva smo mislili streljati s spodnje strani karavle, vendar je Misja predlagal, da ne, da bi lahko zadeli naše.

Z vojakom Vajsom, ki je imel Oso, sva šla naprej, za nama pa Misja in Verzel. Šli smo mimo gostilne Biser na Pokopališki ulici do nenaseljene stare hiše, last Velcla. Z desne strani na zgornjem obzidju pokopališča sem opazil policista Kranjca in nekaj rezervnih policistov, ki so se počasi pomikali navzdol. Od tu naprej sva se z vojakom plazila do spodnjega pokopališkega zidu, kjer sva Oso postavila na zid in pripravila za streljanje.

Takrat sem opazil v avli vežice komandirja PEM enote Flisarja, ki se je pogajal s karavlo. Iz karavle na dvorišče pa so začeli prihajati vojaki JLA. Ko so vojaki JLA opazili Oso na zidu, so prosili, naj ne streljamo na njih, ker se bodo predali. Takrat sem se zadržal, da bom štel do tri in da morajo biti vsi zunaj, drugače bomo streljali (govoril sem jim srbsko). Vojaki so začeli prihajati iz karavle in iz prostorov nad garažami, za katere niti nismo vedeli, da so tam.

Ko sem preštel do tri, so bili vsi vojaki na dvorišču. Med zadnjimi je prišel ven tudi Vulin. Pomaknil sem se na spodnji vhod v karavlo, kjer sem opazil nekaj PEM-ovcev. Stekel sem čez dvorišče do miličnika Severja, ki je bil v kritju za drevesom. S Sevrom sva se dogovorila o vpadu v objekt. Odprl sem vrata, Sever pa me je ob vstopu kril, pozneje pa jaz njega. Ko sva prišla do vrha stopnic, je Sever brnil v zaprta vrata, ki so v trenutku padla iz tečajev. Skočil sem v prostor, pred mano pa je stal oborožen vojak JLA, ki je imel proti meni naperjeno avtomatsko puško. V tem trenutku sem se zadržal, da naj odvrže orožje.

Na srečo ga je zares odvrigel. Svoje orožje sem mu nastavil na vrat in ga vprašal, koliko vojakov je še v karavli. Povedal je, da ni nobenega več, nato pa sem ga pred sabo peljal v vsak prostor in opravil pregled. Pri tem sta sodelovala Sever in Šticl iz PEM enote. Opravili smo še pregled ostrešja, kjer so bili prej nameščeni ostrostrelci. Odšel sem na dvorišče k Vulinu, ki me je prosil, da bi si rad spakiral osebne stvari.

Šla sva v njegovo pisarno. Pri pregledu spakiranega sem našel kuverto z znakom »Načrt signala za rušenje mostu na reki Muri«, ki ga še imam. Vojake so odpeljali z avtobusom, jaz pa sem čuval Vulina. Zatem so Radgono preleteli avioni z rušilnimi izstrelki, s katerimi so uničili del Avtoradgone, ob alarmu, da prihajajo avioni smo se pomaknili v zaklone. Z Vulinom sva ostala sama pred karavlo, sprva ni hotel iti v klet, pozneje pa je le pristal, da gre v zaklon in ob prihodu avionov sem bil z njim v kletnih prostorih karavle.

6.11.3.6 Pomoč kapetanu Novaku pri vrnitvi

Z vojaškim starešinom JLA, Martinom Novakom, kapetanom 1. razreda zaposlenim v štabu poveljstva 5. vojaškega območja v Zagrebu sem imel stike že dalj časa. Njegovo delovno mesto je bilo referent za gradnjo in vzdrževanje stacionarnega dela zvez na tem območju in v Sloveniji. Z njim se pozna že dalj časa, saj je doma iz Polic.

Na podlagi njegovih informacij, ki mi jih je nudil pred vojno, sem napisal več uradnih zaznamkov, ki sem jih predal vodstvu postaje. Ker je bil pri meni v tem delu Polic edini telefon, je večkrat klical sem mam oziroma je ona klicala njega. V času vojne, ko je predsedstvo Republike Slovenije objavilo poziv za vrnitev slovenskih oficirjev JLA, sem ga po telefonu seznanil z možnostjo vrnitve v Slovenijo, o možnosti zaposlitve v TO in nastanitve njegove družine.

Dne 29. 6. 1991 ob 20.00 uri je Martin poklical svojo ženo in povedal, da se želi vrniti v Slovenijo, ker se ima za zavednega Slovenca. O tem me je takoj obvestila žena, jaz pa naprej pristojne na UNZ Murska Sobota. Preko policije je bil organiziran prehod čez mejo v Republiko Slovenijo in po Sloveniji. V Police je prispel ob 06.00 uri. Z miličnikom Vaupotičem sva ga s civilnim avtomobilom odšla iskat v lhovo in ga spremljala po skrivnih poteh mimo barikad v Police.

Zaradi možnosti sovražnih ukrepov JLA (dezerterstva iz službe, objavljene tiralice) sva ga z Vaupotičem, dne 30. 6. 1991, odpeljala v moj vikend v Kobilščaku šte. 21. Ob 16.00 uri je bil Novak odpeljan na petanjski most, kjer je bil predan vodstvu UNZ Murska Sobota. S sabo je pripeljal pomembne podatke o stacionarnih sistemih zvez v JLA, ki jih je tudi predal na UNZ. Ob 23.00 uri je bil predan v štab TO. Spomnim se tudi, da so k nam domov po telefonu poizvedovali za Novaka v hrvaškem jeziku.

Ob koncu naj omenim, da je v vojni sodelovala tudi moja družina, saj je nudila pomoč in zavetje vojakom in policistom. V tem delu Polic, ki so bile najbližje zaledju prej omenjenim, smo imeli edini telefon, kar je takrat bilo najbolj pomembno. Ves čas vojne so ga koristili vojaki in policisti, da so lahko poklicali svoje najbližje. Nekaterim je moja družina nudila civilno obleko, ker je bilo v dani situaciji še tako potrebno. Po nekaj dneh vojne so se v moji hiši nastanili vojaki TO pod vodstvom Brankota Brusa in Verdeva. Pri meni so bili nekje 14 dni. Na razpolago so imeli bivalne prostore, telefon in vse, kar jim je bilo potrebno.

Ne bi pisal tega, vendar so na to pozneje vsi pozabili, tako TO kot policija. Omeniti še moram, da sem nudil skladiščenje streliva v kleti v Policah in v hiši v Kobilščaku šte. 22/a.

Ob zaključku bi povedal le-to, da je to zapis nekaj glavnih spominov na dogodke iz slovenske vojne, ki je zajela tudi naše majhno obmejno mesto. Pustila je velike rane na mestu, te so popravljene, na ljudeh pa se še venomer celijo ali znova odpirajo. Želim, da bi moji otroci živeli v miru in ne bi čutili posledic vojne kot jaz.

6.11.4 Opis poteka izvidovanja, dne 2. 7. 1991, na pogledu z nalogo poročanja o prihodu letal²⁵⁵

V poznih popoldanskih urah, dne 2. 7. 1991, sem bil seznanjen s strani komandirja Sakoviča, da moram z aktivnim policistom Marošem in dvema rezervistoma v Apaško dolino

²⁵⁵ Sam potek opazovanja je napisan po spominu, kar lahko potrdijo naslednji: Jože Maroša – policist, Janez Ploj iz Pogleda in oba rezervna policista, katerih imen pa se ne spomnim; potek opazovanja opisal Bruno Jančar

zaradi poročanja o morebitnem prihodu letal ali helikopterjev. Iz tega razloga smo se vsi štirje zapeljali v Apaško dolino ter si izbrali za opazovanje najvišjo točko na Pogledu (pri kmetovalcu Janezu Ploju), od koder je razgled po celi Apaški dolini vse do Gornje Radgone.

S seboj kot pripomoček sem vzel tudi svoj lastni lovski daljnogled zaradi opazovanja gibanja ostalih oseb v nižini. Posebno pozornost smo posvečali letalom, ki bi priletela iz smeri Maribora, vendar le-teh ni bi bilo opaziti. Ko se je popolnoma stemnilo, nad Apaško dolino pa se je spustila tudi izredno gosta megla, ni bilo več mogoče razločevati zgradb in dreves, še manj pa gibanje občanov ali vozil.

V takšnih vremenskih razmerah smo pozno zvečer zaslišali močno oziroma glasno hrumenje motorjev iz smeri Avstrije nad reko Muro ter ugotovili, da se trije ali štirje gibljejo v smeri Gornje Radgone. Ker so helikopterji po zvoku prileteli nad reko Muro iz notranjosti Avstrije, smo bili prepričani, da gre za avstrijske helikopterje, o čemer smo takoj obveščali komandirja Sakoviča preko prenosne UKV zveze.

Iz smeri Gornje Radgone smo slišali več močnih eksplozij ter opazili svetlobo, ki jo je povzročal ogenj, ki je po poznejših ugotovitvah nastal od zadetkov hiše na grajskem hribu nad mejnim prehodom. Vse do naslednjega jutra kakšnih zračnih plovil nismo opazili. Zamenjala pa nas je skupina za izvidovanje, ki jo je vodil policist Danilo Gajšek. Po zamenjavi smo se vrnili na osnovno lokacijo v Police.

6.11.5 Analiza vojne na območju 73. območnega štaba TO Ljutomer, 61. diverzantski vod

24. na 25. 6. 1991

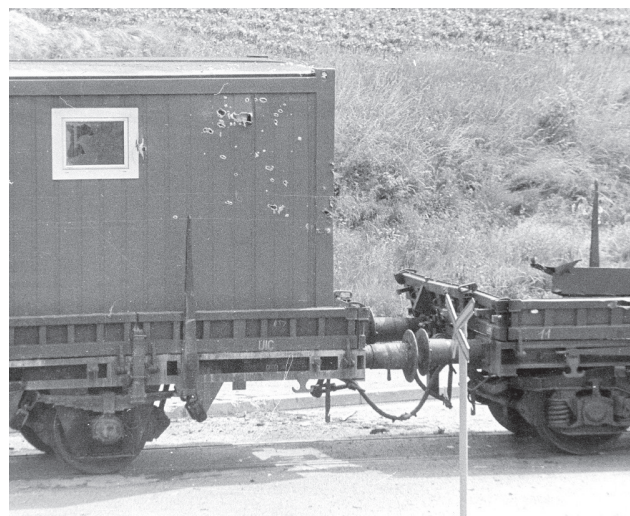
Od kurirja dobim vpoklic. Zbirališče Hrašenski vrh – zidanica Petek. Po pregledu voda, pregled prisotnosti, pregled dokumentacije in orožja, diverzantski vod prevzamem zadevo kot namestnik poveljnika, ker je poveljnik prevzel druga dela. Nisem se najbolj strinjal s tem, ker so vsa nadaljnja organizacijska dela ostala na meni. Poveljniki oddelkov niso hoteli prevzeti dela, pozneje se je tudi izkazalo, zakaj ne.

Pri namestitvi voda v tej zidnici so se začele prve težave. Ugotovim, da OŠTO Gornja Radgona ni imel točnih podatkov o tej hiši. Pokazalo se je, da prostor, za katerega so trdili, da ga uporabljamo v slučaju vojne, je bil naseljen. S tem mislim, da je že nekaj let stanovala družina v tej zidnici. Ker te družine nisem imel namena izseliti, sem se odpeljal v Gornjo Radgono. Tu smo se dogovorili, da vod premestim na drugo lokacijo.

Vod je bil premeščen v Spodnji Kocjan številka 20. V dopoldanskem času dobim ukaz za Kamen. I. vod premestim v Črešnjevec v gasilski dom. Tu sem dobil dopolnitev vojakov. Po krajšem razgovoru z njimi sem ugotovil, da niso najboljše poučeni z ravnanjem z orožjem ali pa so imeli prej v drugih enotah drugi sistem dela.

Prebita barikada pri Gornji Radgoni
(Foto: Jože Pobjbič)

Blokada na prehodu ceste čez železniško progo v
Gornji Radgoni (Foto: Jože Pobjbič)

Ta dan sem dobil bolničarja z mislimi, da mi bo nadomestil prejšnjega. Po razgovoru z njim sem ugotovil, da le ni tisto, kar sem iskal. V večernih urah vod še enkrat premestim, in sicer v Zbigovce v gasilski dom. Po namestitvi voda in postavitvi stražarjev sem odšel k najbližji hiši s telefonom, kot je bilo dogovorjeno. Pri tej hiši sem doživel neprijetno presenečenje.

Gospodinja, ki me je poznala, mi ni hotela omogočiti zveze s štabom. Pri tem ji je pomagal njen sin, ki je bil pri rezervni policiji. Ker sem to družino poznal, si nisem mislil, da bo zaradi telefonskega klica takšen direndaj. Pozneje sem imel dežurnega vojaka pri družini K. Dežurni vojak je skrbel za telefonske klice iz štaba. Na tej lokaciji smo ostali do 27. 6. 1991. Varovanje sem imel urejeno, drugače pa so dan preživeli ob igranju košarke ali namiznega tenisa. Razpoloženje v vodu je bilo dobro, tudi morala je bila.

27. 6. 1991

V zgodnjih jutranjih urah se vod umakne v lovski dom Gornja Radgona. Na samem mestu postavim varovanje z dvema vojakoma in se odpravim v izvidnico, da pregledamo teren športnega centra. Dobil sem nalogo, da varujem športni center v slučaju desanta. Ta lokacija se je pokazala, da je zelo primerna za zračni desant. Vod namestim od table (mejni pas n nasipu) cca. 100 metrov vstran. Zajeli smo območje, kolikor smo ga lahko. Pri lovskem domu je straža opazila, da nas opazuje neka oseba.

Po kratkem razmišljanju sklenem, da ga pustim pri miru (carinika sem poznal na videz). Straža dobi dodatno nalogo, da ga spremlja in opazuje. Dopoldan dobim novo nalogo. Po ukazu iz štaba vod premestim v sam center Gornje Radgone. Iz prostorov kmetijske zadrage in po glavni cesti se je varovalo sprednji in zadnji vhod v zadrugo (zadnji vhod zato, ker smo si ščitili hrbte), pošto glavni vhod in zadnji vhod ter do glavnega križišča.

Snajperista sta imela nalogo, da pokrivata vhod v karavlo, drugi pa odprtino na avtobusni postaji, kjer so WC in do konca postaje (stopnice pri slaščičarni). V hotelu Grozd, v

zadnjem nadstropju, je bil opazovalec, ki je imel nalogo, da opazuje celotno avtobusno postajo in dvorišče karavle. Pri pošti smo imeli srečanje s patruljo JLA, ki se je vračala nazaj na karavlo (te patrulje nismo videli, da bi bila v bližini športnega centra).

Graničarji so bili presenečeni, ko so nas zagledali. Pri pošti so se sicer nekaj razburjali, fantje pa so vedeli, da jih ne smejo provocirati. Ta večer je močno deževalo. Iz daljave se je slišalo streljanje. V križišču sta bila v avtu policaja. Ker nisem vedel, kaj se dogaja, sem ju vprašal. Streljanje je bilo v Gederovcih. V vodu se spet pokažejo težave. Razdelim jim strelivo, da je imel vsak borbeni komplet, nekateri tudi več (SAR, AP 7, 62).

V vodu se pokaže neko nezaupanje, poveljniki oddelkov niso hoteli ničesar organizirati. Po mojem jih je začela loviti panika. Ker so se med sabo dogovorili, da ne bodo ostali čez noč na tej lokaciji, sem moral organizirati odhod voda na drugo lokacijo. Takrat ni pomagala nobena beseda, pokazalo se je tisto, kar sem že na začetku napisal. Po kratkem pogovoru na štabu (štab se je ta večer selil) so me hoteli poslati v zasedo okoli zdravstvenega doma.

S tem se nisem strinjal. Na svojo roko sem vod namestil pri osnovni šoli iz zadnje strani. Do tega dne sem imel pri sebi vso dokumentacijo in evidenčne kartone. Porodila se jim je genialna ideja. Ker so vedeli, da imam evidenčne kartone pri sebi, so prišli na dan z besedo. To idejo so mi razložili takole – če slučajno dobijo mene z dokumenti, imajo tudi ostale fante (kar je do neke mere res). Predlagali so, da jim naj razdelim evidenčne kartone. Pri tem je bil najbolj glasen O. J., s katerim sem imel že od samega začetka probleme. Evidenčne kartone sem jim res razdelil, nisem pa si niti malo mislil, da jih bodo uničili.

28. 6. 1991

Ta dan dobim nalogo za novo lokacijo. Položaj nad pokopališčem v smeri sadovnjaka. Tu so bili že policaji in njihovi rezervisti. Povelje je prevzel policaj Ž., kar se mi je zdelo, da je dobra poteza. Ta dan se je že pokazalo, kaj pomeni imeti trezno glavo. Nekateri je tisti dan niso imeli. Od policaja – rezervista sem dobil puško mitraljez 7,62 mm, saj jaz s svojim Imgramom nisem mogel dejstvovati na takšni razdalji.

Po prihodu JLA skozi Radgono smo se umaknili na drugi zid pokopališča, od tu pa na prvega, kjer se je čakalo (s komandirjem karavle so potekali pogovori predaje). Vod je bil pomešan med policaji. Razvrščeni so bili od vhodnih vrat pokopališča do mrliške vežice. Tiste govorice, ki so se pojavile pozneje, da je TO bežala in da so ostali samo policaji, so neresnične.

Branilci Gornje Radgone se pripravljajo za napad na
tovornjake JLA z molotovkami (Foto: Jože Pobjbič)

Uničena vozila JLA v Gornji Radgoni, 29. 06. 1991
(Foto: Jože Pojbič)

Avstrijski oklepniki v pripravljenosti na drugi strani
reke Mure v Bad Radkersburgu (Foto: Jože Pojbič)

Iz diverzantskega voda so bili vsi fantje na svoji mestih, druge enote TO pa ni bilo. Po nekajurnem čakanju in pogajanjih s komandirjem karavle se je videlo, da na lep način ne bo šlo. Ne bom kritiziral in pisal o razpoloženju vojakov JLA, kaj so mislili o svojem nadrejenem. Po moji presoji in oceni, bi takrat zadostoval samo en strel. Ker pa takrat še nihče ni vedel, kako se bo odvijalo vse skupaj, se je delalo na diplomatski način. Diplomatski način se je pokazal že ta trenutek, ko je JLA zavzela mejni prehod in so padle prve žrtve.

Po prvih pogajanjih se je policija umaknila s pokopališča. Z vodom sem se umaknil v osnovno šolo, kjer smo dobili malico. Še danes ne vem, od kod je prišel ukaz, da se umaknemo iz osnovne šole. V jedilnici osnovne šole so bili takrat tudi policaji in njihovi rezervisti. Tu pa smo doživeli obisk iz zraka. Dobili smo ukaz, da se umaknemo iz osnovne šole. V zraku je bil helikopter MI-8 z oznako rdečega križa, ob strani helikopterja pa je imel nameščen raketni sistem. Na helikopter zaradi oznak nismo streljali. Bežali smo ven iz osnovne šole proti gozdu.

Spomnim se, da se je bežalo na vse strani, zadnja sva takrat skočila iz osnovne šole jaz in Š. S., ki je imel pripravljen ambrust, da ga sestrelji. V gozdu smo se na hitro prešteli in naredil sem izvidnico. Odšli smo nazaj proti osnovni šoli. Tam pa doživimo prijetje polkovnika Đ. P. Pozneje sem od PEM enote izvedel, kdo je bil ta polkovnik.

Zvečer sem bil klican na lokacijo, ki jo je imel štab (Norički Vrh). Doživel sem nekaj kritike predpostavljenega, češ da smo samovoljno zapustili položaj. Če se prav spomnim, sem predpostavljenega videl v dopoldanskem času nad pokopališčem in pozneje v občinskem štabu. Ves ta čas mi ni dal niti enega ukaza. Ko smo bili pri osnovni šoli (kazalo je, da bo pristal MI-8), je prvi prišel noter Z. G., za njim pa M. F., oba sta rekla, naj se umaknemo.

Vsa ta leta, kar sem bil v diverzantskem vodu, so nam vedno govorili, da smo samostojni diverzantski vod in da naj se znajdemo. To razumem, da imamo večji del proste roke za delo in presojo. S tem sem se tudi zagovarjal pred predpostavljenim. Zvečer se spet selimo na drugo lokacijo – Vila Rezač na Policah. To vilo smo si že prej izbrali. Razlog je bil ta, da

je večina fantov poznala to vilo. Zdela se jim je primerna, edina pomanjkljivost je bila, da je preveč na čistini.

Lahka tarča za avione ali za kaj podobnega. Za nami so prišli sem PEM enota. Ker sva se z vodjo (F. A.) poznala, sva se dogovorila, da je za diverzantski vod in PEM enoto dovolj prostora. To sta bila moja najboljša dneva. Ni mi bilo treba skrbeti za zavarovanje objekta, saj so ga PEM enota varovali dan in noč. Drugo, kaj je bilo zame še zanimivo, je bilo, da smo imeli zvezo obveščanja. Ta jim je delovala 24 ur na dan. Lahko sem sproti poslušal, kaj je novega zunaj. Če prav spomnim, mi nismo imeli niti motorole. Tri dni pred koncem, ko je šel vod domov, sem vzel na oddelku za obveščanje eno motorolo. Lahko tudi povem, da sem jo takrat ukradel.

30. 6. 1991

Nova lokacija, novi položaj. Po krajšem zboru v Hercegovščaku sem vod odpeljal nad pokopališče. Izberem si najbližjo hišo, ki je imela telefon. Vod je bil razvrščen od kmetije Kampuš po obzidju pokopališča do Velclovih. Eden snajperist je bil postavljen nad nami. Njegov položaj je bil na podstrešju garaž kmetijske zadruge. Pregled je imel celo na karavlo, tudi na zgornji del karavle (podstrešja).

Ta dan sem opazil, da tudi graničarji JLA imajo podoben sistem. Njihovi snajperisti so bili postavljeni: eden je bil v stari zgradbi v nekdanji sobi radioamaterjev, dva pa v novi zgradbi. Ta dva sta bila postavljena tako, da je eden bil opažen v srednjem delu (ta je bil ranjen), drugi pa na koncu karavle v stolpu z razgledom proti osnovni šoli.

Vod je imel nalogo, da pride v stik z graničarji, kar nam je tudi uspelo. Nismo pa mogli izvedeti točnega števila vojakov, ki so bili v karavli. Nekdo je predlagal, da jim prinesemo pivo, da bomo vedeli, koliko jih je. Na to zvijačo vojak ni reagiral (govoril je samo vojna tajna). Imeli smo tudi dogovor, da odigramo košarkarsko tekmo TO proti JLA. Po besedah njihove straže niso hoteli bežati, ker jim je podporočnik grozil.

Lahko bi tudi rekel, da jih je bolj strah kot nas. Dejansko pa niso vedeli, kaj se bo zgodilo. Vod je bil nameščen tako, da je v celoti pokrival zadnji del karavle, pri vhodu na pokopališče v stari hiši so bili postavljeni trije vojaki iz voda. Njihova naloga je bila, da krijejo celo dvorišče karavle z glavnim poslopjem. Poleg avtomatskih pušk so imeli še dva ambrusta. Vezo sem imel še vedno pri družini P., saj so bili najbližje karavli (telefon). Gospa je skrbela, da fante niso bili žejni in lačni, skrbela je tudi, če je potrebno koga okregati. Nekateri so jo bolj ubogali kot mene.

2. 7. 1991

To jutro se je začelo normalno. Po obhodu straže ugotovim, da se ponoči ni nič dogajalo. Od tu smo hodili tudi v obhode po Radgoni. S tem sem se seznanjal, kaj se dogaja pri drugih enotah in sami Radgoni, vod še vedno ni imel radijske zveze. Ta dan naj bi odigrali košarkarsko tekmo. Vedeli smo, da se kaj takšnega ne bo zgodilo. Popoldan se je začel

napad. Obveščen nisem bil, deloval pa sem kar zbrano. Od nekod so se vzeli policaji. Kar naenkrat je bilo vse plavo. Z vodjo PEM sva se na hitro pogovorila, kakšni so načrti.

Na njegovo presenečenje so bili moji ukazi in navodila drugačna. Moja naloga je bila, da streljam, če bodo oni streljali, če pa se bo bežalo, pa jih je treba poloviti in razorožiti. Do tega trenutka ni priletel niti eden strel na nas. Ko pa je bil zadet cerkveni stolp, je po nas začelo padati kamenje. Takrat so prileteli prvi streli iz karavle. Z vodom smo se že prej dogovorili, kaj bomo storili. Nalogo so imeli, da streljajo v okna in streho.

PEM enota odide na glavni vhod karavle, sam pa sem šel pogledat na drugo stran zida, kako je s fanti. V tem času pridejo ostali policaji in rezervisti. S policajem K. se na kratko pogovoriva in greva do glavnega vhoda na pokopališče. Do vhoda nisva prišla, ker še do danes ne veva, kdo je streljal na naju. Streli so prišli iz sadovnjaka. Od tu sva šla nazaj na drugi zid, kjer so bili ostali. V tem času je bil izveden vpad v objekt, iz spodnje strani karavle pa je bil zadet stolp na karavli.

Po tem strelu so se vojaki JLA začeli predajati. Praznjenje objektov, pregled vojakov JLA in orožja je potekalo brez težav. Ta čas je bilo po zvezi javljeno, da je možen zračni napad. To se je tudi zgodilo. S PEM enoto smo na hitro organizirali premik ujetnikov v osnovno šolo. Tu smo prvo zalegli pod vrtom, kjer je nasip. Nekdo je strl šipo na oknih, da smo prišli na hodnik osnovne šole (vojaki JLA so hoteli imeti zaščitne maske, ker so se bali, da bodo letala odvrгла bojne strupe).

S policajem iz PEM enote sva zadnja tekla proti šoli. Po poti sva pograbila ujetnika, videla sva tudi, kako sta letali streljali in raketirali. Temu desetarju se ni nikamor mudilo. Kot da mu je vseeno. Njegove besede so bile: » ...neznaš šta znači biti srb«. V osnovni šoli je bila največja gužva za WC. Spuščali smo jih po tri tako, da smo imeli pregled nad njimi. Vzeli smo telefonske številke Slovencev. Gospa P. pa je poklicala njihove starše in jih obvestila, da je z njihovimi sinovi dobro.

Počakal sem, da je zračni napad minil. Zunaj sem naletel na policaja S. S. Z njim sem se dogovoril, kaj bomo z ujetniki. Poslal je avtobus, s katerim smo odpeljali ujetnike v zbirni center. S temi ujetniki smo šli trije iz diverzantskega voda, ostali fantje iz diverzantskega voda so pomagali nalagati orožje in opremo iz skladišč. Ko smo prišli v Zgornje Ivanjce, ugotovimo, da je center prazen. Kolikor sem vedel, bi moral biti tu nekdo iz TO.

Po namestitvi ujetnikov smo začeli iskati pomoč. Opazili smo, da so ujetniki mirni in da z njimi ne bo težav. V kuhinji smo našli nekaj suhe dnevne hrane, ki smo jim jo razdelili. V centru je bil tudi poljski telefon. Priklopil sem linijo, telefon deluje. Začel sem klicati štab in center za obveščanje. Dobil sem samo center. Obvestil sem jih, kje smo in da naj nam pošljejo pomoč.

Zvečer so prišli lovci od lovske družine Negova. Lovci so si prinesli s sabo oborožitev, niso pa pozabili na kozarec domačega vina. Iz Radgone pripelje še enkrat avtobus. Ujetnike namestimo po avtobusu in jih odpeljemo v naslednji zbirni center v Bučkovce. Od tu smo se odpeljali nazaj v Gornjo Radgono, kjer se je nahajal ostali del voda.

Uničena vozila JLA v Gornji Radgoni, 29. 06. 1991
(Foto: Jože Pojbič)

Oklepniki na MP Gornja Radgona (Foto: Štefan Abraham)

3. 7. 1991

Ob 05.00 uri me zbudi B. Z. Z vodom smo odšli proti opekarni, kjer sem naredil pri trafo postaji zasedo v obliki podkve. Tu sta me že čakala s protitankovskimi minami Z. F. in T. B. Pozneje se nam je priključil R. M., od katerega sem dobil nalogo, kaj moram narediti. Mine smo postavili po železniških tirih in pol metra vstran od pločnika do mostu. Nekaj smo jih postavili tudi pod razbitine tovornjakov in ostalih stvari, ki so ležale na tleh. Mine smo postavili, zabeležili smo si, kje so, cesta je bila zaprta, nikjer žive duše.

S fanti sem odšel proti reki Muri. Pri hišah pustim opazovalce z nalogo, da spremljajo, če bi kdo prišel po cesti. Ostali pa smo počivali in čakali na razplet dogodkov. Opazovalec javi, da gresta po železniških tirih dve osebi. Odhitel sem nasproti, ker sta spregledala napis mine. Na srečo smo se sporazumeli, bila sta nemška novinarja. Odpeljal sem ju proti reki Muri, kjer so bili ostali fantje iz voda. Z nami sta ostala nekaj časa, da smo se pogovarjali.

Pri tem nas je opazila družina R., saj smo bili v neposredni bližini njihove hiše. Ta družina nas je prosila, če bi jim pomagali izkopati zaklonišče. To zaklonišče smo jim tudi naredili, gospodinja pa je medtem pripravila kosilo. Popoldan pride ukaz, da se mora cesta očistiti, ker gre Popov iz Radgone. To je bila novica dneva. Z vodom smo se lotili dela, očistili smo cesto, odstranili mine, gasilci pa so premaknili vagone, ki so bili še na tirih.

Od tu smo še spremljali odhod Popova iz Gornje Radgone. Proti večeru smo odšli proti stari lokaciji. V vodu je nastalo veselo razpoloženje, k družini P. pa smo se vrnili s pesmijo. Zvečer sem odšel v mesto, potem pa na štab, kjer smo imeli vsak večer sestanek. Ta dan smo bili še posebej veseli sestanka, saj nas je R. M. pogostil s pijačo.

4. 7. 1991

Zjutraj odidem z vodom proti mejnemu prehodu. Ljudje so si ogledovali razdejanje po mestu.

Popoldne dobim novo lokacijo – karavla v Gornji Radgoni. Po ogledu karavle se fantje odločijo, da ne bodo spali v njej, saj tudi nismo vedeli, ali se je vse skupaj končalo. Večina je bila za to, da prespimo zunaj. Saj če smo tri dni in noči spali na pokopališču, bomo še to noč.

Ta večer je v vodu padla morala. Pomoč pri pogovorih sem prosil B. Z. Mislil sem, da bodo nekdanjega poveljnika poslušali, pa sva se oba zmotila (med tem časom sem bil povišan v poveljnika diverzantskega voda, papirjev nisem videl, niti zabeleženo ni nikjer).

Naslednje dni, do 13. 7. 1991, smo bili v karavli. Fantom in tudi meni ni bilo jasno, zakaj mora diverzantski vod dajati stražo v karavli, nekateri iz drugih enot pa so šli domov. Diverzantski vod je bil v letu 1991 večkrat vpoklican, bili smo tudi v Pekrah, zato smo upali, da bomo šli prej domov. Dobil sem samo dovoljenje, da fante za 24.00 ur po skupinah pustim domov.

V tem času so nekateri fantje iz voda dobili še enkrat vpoklice (z mano so bili od samega začetka), dobil pa sem tudi nekaj novih vojakov. Varovanje karavle sem si uredil tako, da so bili fantje dvakrat na dan na straži. Preostali čas pa so izkoristili po svoje. V karavli je ostajal samo eden oddelek (v primeru intervencije). Nekateri so prosti čas izkoriščali brezglavo, dogajalo se je, da smo jih iskali okoli.

Težava se je spet pojavila pri poveljnikih oddelkov. Te dni dobim na varovanje Đ. R. Živi problem – verjamem, da ga je bilo strah in da se boji za svojo glavo, ampak ti njegovi nepotrebni problemi so bili nekaj neverjetnega (mi smo se tudi bali za svoje glave, ko smo prišli domov iz Peker, saj je takrat mrgolelo naokrog čudnih ljudi). Ker nisem mogel opravljati dveh stvari naenkrat (varoval sem Š. R. – nisem ga mogel vedno vzeti s seboj), sem mu dal vojaka, ki ga je spremljal 24.00 ur. Z njim je potem bil Š. S. Od tega trenutka sem imel mir, saj sta se ta dva ujela pri flaši.

Na varovanje sem dobil tudi R. V. Z Đ. R. smo uredili tako, da je bil z drugim diverzantskim vodom na drugi lokaciji, diverzantski vod pa je uredil varovanje tudi za Đ. R. R. V. je bil po činu vodnik. Ta čas, ko je bil pri nas, sva se razumela, ogledala sva si tudi mejo od Gornje Radgone do Konjišča. Razložil mi je tudi, kakšen je delovni dan na karavli in pokazal kako vodijo knjige.

Vod je bil v teh dneh, kar smo bili v karavli, angažiran za dodatno varovanje. Varovanje se je izvajalo, ko so bili v Gornji Radgoni člani predsedstva SFRJ in novinarji (Tupurkovski, Bogičević), pozneje pa so bili v Gornji Radgoni Kučan in Kacin. Takrat je bila tudi možnost, da pridejo v karavlo.

Oklepniki JLA na poti proti MP Gornja Radgona, 28. 06. 1991 (Foto: Jože Pojbič)

S poveljniki oddelkov smo bili en dan tudi na terenu. Drugič se jim ni dalo. Od S. Z. sem dobil nalogo, da pregledam teren in narišem načrte za vris karte. Pregledal sem teren za barikade in lokacije za prestrežanje v primeru, da se napadi ponovijo. Na teh lokacijah sem iskal tudi položaje za vod, rezervne položaje in zbirna mesta. Žal sem večino dela opravil sam. Zadnji dan sem uredil vse v zvezi z razdolžitvijo orožja, opreme in municije. Ujemalo se je vse, nazaj pa sem dal več, kot sem dobil.

ZAKLJUČEK

Za mene osebno je ta vojna preteklost. Stvari so se dogajale na srečo v našo prid (TO in policije). Govoricam, ki so se pojavile po vojni, da smo imeli srečo, osebno verjamem. Razočaran sem bil nad nadrejenimi, da se od začetka ni boljše organiziralo. Mogoče Popov ne bi naredil takšnega razdejanja po mestu.

Pogrešal sem zvezo, kurir mi ni kaj dosti pomagal, ker so se stvari prehitro odvijale. Pomagalo je tudi trezno razmišljanje in prisebnost. Če tega ne bi imel, bi imel mogoče žrtve. Tega pa si nisem želel. Pogrešal sem tudi obveščevalno delo, pri nekateri nalogah sploh ni bilo informacij, zato nisem vedel, kako in kaj.

Med vojno sem prebral faks, na katerem je bilo napisano, da naj poveljniki zabeležimo vidne rezultate posameznikov. To sem tudi napisal in predal naprej predpostavljenim. Sicer sem napisal dva priimka z obrazložitvijo. Presenečen sem bil, ko sta dobila samo značko Obranil domovino in spominsko značko z oznako Gornja Radgona 1991. Osebno mislim, da si nekateri tudi tega niso zaslužili. Mogoče bo kdo rekel, da si tudi jaz tega nisem zaslužil.

Prepričan sem, da so si vojaki posamezniki zaslužili tudi Maistrova priznanja ali pa orden za hrabrost. Imeli smo tudi takšne vojake, da si to zaslužijo, ne pa samo častnike. Oceno za diverzantski vod bi dal takšno – vsa ta leta, kar smo imeli usposabljanja, smo med vojno lahko pokazali le zasedo, postavljanje minskega polja, neki procent vpada v objekt in varovanja, uporaba ambrusta, topografije nismo uporabili, ker smo poznali teren. Možnosti miniranja rušenja nismo imeli, ker so mi prvi dan odnesli eksploziv.

Vojake bi ocenil tako – nekateri vojaki so pokazali nekaj več, nekateri manj. Vsi pa so pokazali, da zmorejo nekaj narediti. Ob tej priložnosti bi Vas prosil, da se zabeležita dva priimka, in sicer Sandi Štrucl in Tonček Pintarič.²⁵⁶

256 Boris Pučko, poveljnik 61. diverzantskega voda (arhiv Alojza Flisarja)

6.11.6 Ocena komandirja PM Gornja Radgona podana na sestanku aktivnega in rezervnega sestava z dne 29. 7. 1991²⁵⁷

6.11.6.1 Postavitev PM

- Sodelovanje pri postavitvi barikad predhodno tudi pri usklajevanju lokacij z upravnim organom za ljudsko obrambo Občine Gornja Radgona – v podjetjih dajalcih sredstev je bilo angažirano vodstvo PM;
- Ostali del: 1 skupina – Radenci – spremljanje in obramba barikad;
- 1 skupina – železniški prehod ceste – obramba barikade – nekoordinirana s TO (enota je bila umaknjena);
- 1 skupina – stadion – protidesantna obramba;
- Ostali: v sodelovanju s TO obramba mesta – skupaj bili neuspešni.

6.11.6.2 Naše možnosti

- Pehotno orožje in neusposobljenost za protioklepni boj;
- po prodoru oklepne enote – umik – taktično, v tistem trenutku edina možnost;
- dilema – prva skupina bi morala ostati v mestu v civilu, ali bi lahko obdržali del na PM;
- napaka – po umiku na rezervno vojno lokacijo so ostali vsi telefoni prazni, morali bi biti prevezani na OC OO ali na gasilski dom;
- po umiku zbor na rezervni vojni lokaciji – zakaj smo se odločili za menjavo lokacije in delo v civilu;
- Vila Rezač je bila zasedena s TO, bilo nas je preveč, lokacija je bila kompromitirana;
- po napovedih so pričakovali dejstva aviacije in pehote;
- odločitev je bila – OM Radenci in OM Videm delno v uniformi in delno v civilu;
- PM – rezervni miličniki – delo v civilu in doma z oborožitvijo do ponovne mobilizacije;
- del aktivnega sestava, delo v civilu v mestu, del v uniformi, imeli tudi PEM za hitro posredovanje;
- večina materialno tehničnih sredstev je bila pravočasno umaknjena z PM in OM;
- Lokacija v Lastomercih ni bila primerna za delo za dalj časa,
- 28. 6., v popoldanskem času, bili v uniformi v mestu v Gornji Radgoni, prisotnost policije;
- aretacija polkovnika Đuroviča;
- prva pogajanja s komandirjem karavle v Gornji Radgoni;
- v nočnem času dogovor o poteku pogajanj s Popovom;
- 29. 6. prva pogajanja;
- zbiranje začetnih obvestil o vojnih hudodelstvih, o položaju enote Popova;
- enotna zahteva po zamenjavi vodstva TO;
- poplna mobilizacija vsega sestava in delovanje v uniformi;
- od 29. 6. naprej pa vse do 4. 7. 1991 – sodelovanje pri utrjevanju borbenih položajev skupaj s TO in PEM;
- istočasno potekalo policijsko delo;
- sodelovanje domačinov (občanov srbske narodnosti) s sovražnikom.

6.11.6.3 Akcije policije

- Sodelovanje pri aretacije podpolkovnika Jovanoviča v Radencih;
- pobeg kapetana Novaka iz Zagreba;
- aretacija polkovnika Đuroviča in skrb za varnost do predaje;
- pogajanja na obeh karavlah;
- aretacija treh občanov in štirih zveznih carinikov;
- pogajanja s Popovom, ogled poškodovanih vozil;
- sodelovanje z gasilci pri gašenju požarov;
- obe karavli sta se predali policiji, nato predani TO.

6.11.6.4 Nekaj osnovnih ocen

- Za protioklepni boj nismo bili opremljeni;
- moralno stanje je bilo na visokem nivoju;
- ni bilo pojavov panike, odklanjanja nalog, pobegov iz enote;
- z rezervnim sestavom ni bilo problemov;
- lokacije niso bile izbrane najboljše – vidik varnosti pa primer napada pehote ali aviacije;
- morali bi se takoj razdeliti v skupine – ljudje se med seboj poznajo in si zaupajo;
- vpoklicanih je bilo dovolj vozil iz popisa, na enoti bi rabili vsaj še eno vozilo – kombi;
- materialno tehnična oskrba je bila zadovoljiva razen že znanih pomanjkljivosti;
- imeli smo le dva poškodovanca, nismo imeli žrtev;
- ko so dopuščale možnosti, smo nadaljevali z rednim delom na mirnodobnih lokacijah;
- vodstvo PM je sodelovalo tako pri delu operativnega štaba za operativna dejstva kot v operativni skupini Izvršnega sveta, to je zahtevalo tudi večjo odsotnost komandirja PM iz enote, angažiranje pomočnika komandirja in dežurnega enote, samoiniciativnost posameznih miličnikov za delo in akcije.

6.11.6.5 Splošna ocena

- Delo opravljeno dobro, ob kopici pomanjkljivosti;
- pridobili smo si izkušnje;
- premagali smo strah pred vojno;
- pokazali veliko enotnost kolektiva, posamezniki tudi hrabrost.

6.11.6.6 Posebno poglavje je delo v okviru sanacije po umiku Popova

- Zavarovanje celotnega območja;
- pomoč pri pirotehničnih ogledih;
- ogledi krajev kaznivih dejanj;
- varovanje obiskov varovanih oseb.

²⁵⁷ Zabeležba teze komandirja PM, prepis; zapisal Stanko Sakovič

6.11.6.7 Sodelovanje s TO

- V danih pogojih je bilo dobro;
- TO je bila tik pred vojno reorganizirana;
- tudi oni niso imeli protioklepnih sredstev;
- če bi to bilo, tanki v Gornjo Radgono ne bi smeli pripeljati;
- če bil del enote šel v Prekmurje, bi jih morda lažje razbili;
- TO je bila v začetku brez vodstva, zahtevali smo zamenjavo;
- bili so brez zvez, naše zveze smo morali uporabiti tudi za prenos ukazov za njih;
- do nesoglasij je prišlo tudi z vlado in politiko;
- za usklajevanje dela je bil določen Janko Kralj – uspešno.

6.11.6.8 Ljudje bodo znali oceniti prispevek posameznih struktur

- Izogibajmo se kreganju in konfliktom o zaslugah,
- najboljši in najpogumnejši v naših vrstah morajo dobiti priznanja, ko bo čas za to.

Kadna karta komandanta

Komanda 32. R

Početak: 15.00 02.07.1991.god.

Završetak: 15.00 03.07.

voina tajna
strogo poverljivo
Čuvati do kraja

god.

Legenda:

- me/245 mbr sastav: 2 KOT, 8 BVP, 6 T, 7 Z i shab 122 mm: 2 KOT: + 50 122 mm
- 12/32 mbr sastav: 1 KOT, 1 BVP, 2 T, 4 BVP
- 7.000 i napadi na kolone
- blokirana me/32 mbr sastav: 1 KOT, 9 BVP, 3 T
- 32.15 sastav: 2 BVP, 2 T, 4 BVP, 1 VP
- me/245 mbr sastav: 2 KOT, 8 BVP, 6 T, 7 Z i shab 122 mm: 2 KOT: + 50 122 mm

Komandant
general-major
Vlado Trifunović

[illegible]